Босанско-Херцеговачки

ИСТОЧНИК.

Мјесечни духовни часопис за црквено-просвјетне потребе српско-православног свештенства.

Власник и издаваоц:

АЕМ. Конзисторија сарајевска.

Уредник:

ЂОРЂЕ ПЕТРОВИЋ,

свештеник и конзисторијални савјетник.

ГОДИНА IV.

САРАЈЕВО.

Штампарија Спиндлера и Лешнера у Сарајеву.

1890.

Садржај.

Бројеви значе стране на којима почињу чланци.

Окружнице, наредбе и објаве.

Окружница свештенству „Д. Б. Епархије“, којом се позива да набаве записнике за свештеничке сједнице, које ће конзисторија дати да се штампају 1

Објава свештенству и народу „Д. Б. Епархије“, којом се препоручује свештеник Саво Пјешчић и Т. Перовић, ради сабирања милодара за новоподигнуту цркву у Требињу 2

Окружница свештенству „Д. Б. Епархије“, којом се препоручује свештенству да се чува вјенчавати српске подајнике, и у опште никог из иноземства, док странке не донесу дозволу брачну од својег свештеника, која треба да буде потврђена од политичне власти 2

Окружница свештенству и народу „Херцеговачко-Захумске Епархије“ о поднашању исказа о школама и обучавању православне дјеце у вјеронауци 3

Окружница свештенству „Херцеговачко-Захумске Епархије“, којом се позива свештенство да набави штампане изводе из парохијалних протокола, које ће се дати да се штампају 5

Окружница свештенству „Д. Б. Епархије“, којом се препоручује свештенству, да се посвети искључиво својој дужности и позиву, као и то: да се држе свештеничке тромјесечне сједнице. 49

Окружница свештенству „Херцеговачко-Захумске Епархије“, којом се препоручује да се свештенство претплати на лист „Источник“ 51

Окружница свештенству и српским општинама „Херцеговачко-Захумске Епархије“, којом се препоручује и прописује како да се прославља у цркви и школи просвјетитељ и први архиепископ св. Сава . . 51

Окружница свештенству „Д. Б. Епархије“, којом се позива ради осниваља фонда за помоћавање удовица и сирочади свештеничких . . . . . 97 и 99

Окружница свештенству „Д. Б. Епархије“, којом се препоручује лист „Хришћански Весник“, да га свештенство држи и да се на исти претплати 101

Објава АЕМ. конзисторије сарајевске, којом се позивају свршени богослови „Д. Б. Епархије“, да се пријаве, који има вољу примити се чина свештеничког . 101

Окружница свештенству „Херцеговачко-Захумске Епархије“, којом се препоручује „Краљарско-штедовно друштво православних Српкиња у Сарајеву“, ради уписивања Српкиња у ово друштво са годишњим улозима 101

Окружница свештенству „Херцеговачко-Захумске Епархије“, којом се препоручује да свештенство народ посавјетује, да се не исељава из своје домовине . 102

Окружница свештенству и српском народу „Херцеговачко-Захумске Епархије“, којом се прописује светковање празника и недјељних дана преко године . . . 103

Окружница свештенству „Д. Б. Епархије“, којом се препоручује свештенству Јово Јовановић, ради сабирања милодара за цркву у Маглају, која ће се градити . 137

Окружница свештенству и општинама „Херцеговачко-Захумске Епархије“, којом се препоручује лист „Босанска Вила“, да се на исти претплате 137

Окружница свештенству „Херцеговачко-Захумске Епархије“, којом се препоручује свештенству да се чува да никога из иноземства нејенчавају док странке не донесу писмену брачну до-

вољу од свога надлежног свештеника, политичном власти потпрђену 138

Окружница свештенству и општинама „Херцеговачко-Захумске Епархије“, да поднесу своје мнење, како би се могло поправити и побољшати свештеничко стање . . . 139

Окружница свештенству, општинама и народу српском „Д. Б. Епархије“, којом се препоручује свештеник Коста Анђелић, ради сабирања милодара за подизање цркве у Церовици 225

Двије архијерејске окружнице свештенству општинама, одборима црквеним и народу „Зворничко Тузланске Епархије“, којом се прописује побирање свештеничких доходака и како, као и то: да се вјенчања, прекадње и све остали обреди и тајне врше у цркви а водица у четири годишња поста освјештава у сваком селу, и да парохијани долазе у цркву . 265 и 313

Јавна исповијест АЕ. и Митрополита Д.-босанског г. Ђорђа Николајевића, којом одбија од себе дописничка и новинарска пискарања и нападаје, поводом штампања црквених књига у Сарајеву 401

Окружница свештенству, општинама и народу „Дабро-босанске Епархије“, којом се налаже да се сва свештенодјејства врше у цркви 402

Чланци и дописи.

На нову год. 1890. од П. Ј. Поповића, ђакона 5

Одломак из црквеног права. О црквеној јерархији. Од Т. Алагића професора богословије у Рељеву . . . . 8, 54 и 104

О религији (вјери). С руског превео Л. Богдановић, св. у Чепину 12, 59, 108, 140, 225, 275

Свештенство и проповједање са особитим обзиром на ајерско изображење и општу развијеност народа у Бос. и Херцеговини. Од Т. Јунгића свештеника 16, 63, 114 и 147

Јеванђеље и Апостол у недјељу Пасхе (Васкрс). По руском Ђ. Б. 20

Једна глава из повјести свијета. Стари вијек. За своје ученике написао Ђ. М. Бугарски, наставник у богословском заводу у Рељеву 23

Неколико ријечи о свештеничком стању у Сарајевском протопрезитерату. Од свештеника из котара Сарајевског 26

Светосавска свечаност у Сарајеву г. 1890. 39

Опис свечаности освећења новосаграђене цркве у Ребровцу. Описао Ј. Новаковић свештеник и парох бистрички . . . 44

Одзив на чланак: О стању српско-православног свештенства у Босни. Од надзирателя маглајског протопрезвитерата . 65

Допис из Старог Мајдана, о слављењу двадесетпетгодишњице учитељовања Д. Маринковића, од Србина Мајданца . . 79

Записник главне скупштине крајцарског штедовног друштва православ. Српкиња у Сарајеву, одржане дана 26/1. 1890. год. 80

Допис из Требиња, о оснивању српско-православног црквеног-пјевачког друштва од С. Л. П. свештеника 82

Отлас са двери у сарајевској православној цркви, о завршетају пок. Х. Л. Ђуровића 84

Светосавска прослава у Мостару 1890. г. Описао П. Ј. П. Ђ. 85

Светосавска прослава у српско-православ. богословском заводу у Рељеву 1890. год. 87

О побожности. Од С. Л. Пјешчића, свештеника . . . . . 112 и 155

О данашњем стању свештеничком. Од Д. О. учитеља 124

Једна ријеч, од С. Л. Пјешчића, свешт. . 129

Извод свештеничких сједница у појединим протопрезвитератима Д.-босанске Епархије . . . . . 131, 172 и 346

О васкрсним јајима. Написао Б. Ђ. . . 133

Проматрање живота и рада свештеничког. Писма оца сину . . . . . 142 и 229

Поштено име. Прерадио по руском Д. В. О. богословац 160

Прообрази или праслике о искушитељу нашем Господу Исусу Христу. Од М. О. Анђелковића богословца 165

Нешто о крсним славама и имендану. Од Марка Поповића, богословца 167

Отворено писмо или примједбе на предходни нацрт правила фонда за потпомагање удовица и сирочади свештеничке српско-православне цркве у епархији Дабро-босанској. Од Растка Р. 169

Српско-православним црквено-школским општинама, пречасном свештенству, отмјеним личностима и трговцима, и у опште свима православним хришћанима. Позив од срп. правосл. црк. одбора из

Маглаја ради сакупљања милодара за градњу цркве у Маглају 205
О српско-православним вјероисповједним школама у Босни и Херцеговини. од Д. В. О. учитеља 235
Главна садржина ради сједница српско-православног свештенства требињског протопрезвитерата 239
О преуређењу српско прав. богословског сјемен. у Рељеву. Од Ђ. Бугарског 242 и 282
Допис из Травника. О стању српско православног свештенства у Босни. Од Симе Пејовића свештеника 256
О паду првих људи у рају. По руском. написао Милош С. Анђелковић свршени богословац биоград. семинарије. . . . 280
Зашто попина проповијед нема значајнога утиска на народ. Од Н. Н. Херцеговца. 296
Крајцарско штедовно друштво православних Српкиња у Сарајеву. Од Д. В. Остојића, учитеља 298
Православно црквено право. Написао Др. Никодим Милаш, архимандрит. . . . 301
Званична исправка. 302
Шематизам српско-православне митрополије и архидијецезе Херцеговачко-Захумске, за год 1890. Приказ од попа Лазара. . 304
Свештенство и општине. Од Саве, проте требињског. . . . . 317 и 405
Је ли душа човјечија духовно животно биће? Написао Милош С. Анђелковић, богословац биоградског сјеменишта . . 327
Подигнимо удружење. Од попа Јована . 330
Свештеници и учитељи као наставници пољопривреде. Пише В. Ђ. 335, 418 и 451
Један поглед на сједнице српско-православног свештенства требињског протопрезвитерата. Од М. Анђелковића. . . . 359
Из Благаја у Житомишљић, дртица с пута Написао Васа М. Туковић, учитељ . . 363
Двије три ријечи на чланак: свештенство и проповиједање. Критика од Милорада Јелића свештеника 368
Допуна чланку: „Нешто о крсним славама и имендану“. Од С. М. Бабића . . . 375
Опис свечаности освећења новог иконостаса у Високом. Од једног Високчанина. . . 382
Свечаност освећења нове благајске цркве у протопрезвитерату бугојнском. Описао п. Л. Л. п. 384
Уз наше слике. 388
Одговор г. Н. Н. Херцеговцу на чланак: „Зашто попина проповијед нема значајнога утиска на народ“. Од Родољуба . . . 395
Појам о слободи. По руском написао Милош С. Анђелковић свршени богословац. 403
Неколико примједаба на нацрт правила за потпомагање удовица и сирочади свештеничких у Д. Б. Епархији. Написао п. е. т. . . . . 413 и 445
Освећење српско-православне цркве у Добрлину у Костајнички протопрезвитерату. Описао Милорад Правдољубовић 425
Неколико ријечи на чланак: „Зашто попина проповијед нема значајнога утиска на народ.“ Написао поп Симо 432
Неколико ријечи о нашим свештеничким сједницама 442
О Коливу. Од Димитрије Руварца, пароха земунског 449
Зашто попина проповијед нема значајног утиска на народ? Одговор Н. Н. Херцеговцу од једног свештеника Бошњака П. 455
Освећење обновљење црквице и митрополитове гробнице у Рељеву. Описао Данило П . . . . ић 459
Освећење српско-православне цркве и новосаграђене српске школе у Санском Мосту на дан 26. августа 1890. . . . 461

Проповиједи и бесједе.

Бесједа на Васкресније. Говорио Коста Ковачевић свештеник у Бихаћу 34
Говор Саве Л. Пјешчића требињског пароха у Сарајеву на Никољдан 1889. . 36
Ријеч на Видов-дан. Говорио 15. јунија 1889. Дионисије Маринковић учитељ у Старом Мајдану 37
Бесједа на гробу Васкресије Божића. Говорио Стеван М. Васиљевић свештеник у Пурачићу 38
Проповјед о води живој. Говорио у недјељу Самарјанске Теодосије Поповић свештеник у Сребрници 68
Три бесједе. I. О миру. II. О противности Ш. О исповијести. Говорио С. Даниловић протопрезвитер Градишки . . . 70
Бесједа на „Велики петак“ од Инокентија превео Љубомир Ракић богословац и учитељ 117

Бесједа на Сретеније. Говорио Михаило Јовичић, свештеник у Брчком . . . 178
Проста бесједа. Говорио четврте недјеље великог поста Ст. Н. Давидовић прото у Градишкој 180
Бесједа четврте недјеље поста. Говорио П. Лапчевић, свештеник у Доњој Тузли . 184
Бесједа 29. недјеље по Тројчин-дану. Говорио у Доњој Тузли Митрополит Дионисије 186
Бесједа на Малу Госпојину. Говорио Ђ. Петровић, свештечик у Сарајеву . . 188
Ријеч на опијело блажено почившег Епископа далматинског Стевана Кнежевића. Говорио архим. Доситеј Јовић . . . 192
Надгробно слово при погребу Василије Новаковића, протопрезвитера петровачког 194
Говор о српским гуслама и српској пјесми. Од Марка С. Поповића, богослова и учитеља у Фочи 252
Проповијед на Рождество св. Богомајере. Говорио у Фочи Ристо В. Поповић свештеник 286
Опроштајна бесједа при ђачком растанку. Говорио Јован М. Мостарица свршени богословац рељевске богословије . . . 289
Бесједа: I. О псовању и II. О седам грјехова међу људима. Говорио Ст. Давидовић протопрезвитер . . . . 291 и 292
Котихетичка бесједа о молитви. Говорио Никола М. Шкорић, свештеник . . 374
Двије бесједе проте Ст. Давидовића: I. на св. Петку и II. О десет божији заповиједи . . . . . 377 и 378
О светковању недјеље и покорности свештеницима. Двије бесједе проте Ст. Давидовића . . . . . 422 и 423
Божићна окружница Митрополита Зворничко-Тузланског г. Дионисије . . . 441

Старине: Опис старих књига, манастира, цркава, народни обичаја и т. д.

Стародревни манастир Ловница. Описао Петар Радаковић, учитељ 30
Кратки опис манастира Озрена. Од Ђ. Петровића свештеника 73
Опис цркве Ратковачке. Од Хаџи Миле Попадића 77
Старо Јеванђеље у Сарајевској цркви, Од АЕ. М. Ђ. Н. 121
Допуна опису манастира Моштанице. Прибиљежио С. Стојановић, свештеник . . 125
Слава која се чита при крсним именима од свештеника или од домаћина, или од кога му драго (тежака), и то напамет. Прибиљежио Шпиро Бубњевић. прото 195
Српско-народни обичаj на мали Божић (Нову годину). Описао С. М. Бабић, учитељ у Грахову 201
Српско-православна црква Гологлавица. Забиљежио П. Ст. Иванчевић 202
Задужбина Херцега Стефана код Горажда Описао З. 244, 269, 339
Синђелије Дабро босанских Митрополита 247
Молитве нашијех старих људи Срба Бошњака. Прибиљежио С. М. Бабић. учитељ 250
Музеум православне цркве у Сарајеву . 263
Неколико ријечи о данашњој српско-православној цркви и старим црквеним рушевинама у Грахову (Босна). Прибиљежио Саво М. Бабић, учитељ 294
Крсно име — Слава. Из биљежака Петра Ј. Лапчевића, свештеника 300
Старе књиге. Из Требиња, Опис Антиминса . . . . . 360 и 362
Старине из Гацка (Херцеговина). Прибиљежио Васо Ђуковић учитељ 431
Крстоноше. Од П. С. Иванчевића . . . 464
Из путничких црта. Од М. С. Поповића 466
Српске пословице. Прибрао С. Бјелајац, свештеник 473

Из црквене праксе.

Питања и одговори.

Кад се открива и закрива завјеса на царским дверима у цркви при богослужењу? 48
Кад се износи плаштаница на велики петак и којим поредком; кад се уноси на Васкрс у олтар и полаже на престо, и кад се скида са престола? — Какве узгласе треба говорити на пошљедовању св. страсти, пред јеванђелима на малим јектенијама? — Ко додаје архијереју кадионицу ако је ђакон запријечен тада другијем послом, и може ли мирјанин или клисара? 127
Прописани Антиминс 198
Кад се отварају и затварају царске двери, и кад се завјеса открије и закрије при богослужењу? 199

Шта означава жито (кољиво), које се спрема при погребу, парастосу, слави (крсном имену) и задушницама? 249

Пјесме, искрице.

Поздрав „Босанско-Херцеговачком Источнику“ на нову 1890 годину. Од Јов. А. Дучића 8
На гробу Леонтије Радуловића, владике Херцеговачког. Од Јов. А. Дучића . . 82
Ко је најсрећнији? Од Недељка Самоука 83
Хришћанска љубав. Од М. С. Поповића, учитеља 83
Васкрс. Од Јов. А. Дучића 164
Српски свештеник. Од М. Поповића, учитеља 166
Искрице. Прибрао по разним књигама П. Ст. Иванчевић 210
На развалинама. Од Мир Мир 253
Благо човјеку. Сријевао по I псал. Недељко Миладиновић 254
Добар духовни пастир. Од Недељка Миладиновића 254
Псалом Давидов. Од Љ. Мицкијевића . . 299
Три ружице. Од М. С. Поповића богословца 376
На рад. Од Јов. А. Дучића 417

Статистика.

Ученици српско-православне богословије у Рељеву школ. год. 1888/9 89
Преглед српско-правосл. школа у Добро-босанској Епархији за 1888/9 школску годину . . . . . 122 и 123
Преглед народних (комуналних) школа у Добро-босанској Епархији за 1888/9 шк. годину . . . . . 207, 208 и 209
Преглед српско-православне Епархије Херцеговачко Захумске у години 1889 . . 223
Преглед српско-православних и опће народних (комуналних) школа у Херцеговачко-Захумској епархији за школску годину 1889/90 254
Преглед српско-православне архидијецезе Добро-босанске у 1889 години . . 380 и 381

Разно.

Прилог цркви у Прекрају — Унцу. — Богојављенска литија у Сарајеву. — Богојављенска свечаност у Мостару. — Циркулари (окружнице) православне духовне власти у крал. Србији. — Срби у Брчкој. — Српско-православно пјевачко друштво „Слога“ у Сарајеву . . . . . 90 91 и 92
Владичанска столица Митрополита Ђорђа Николајевића. — Христов гроб, поклон гђе Константине удове Петровић. — Избор патријарха српског. — Свештенство сарајевског протопрезвитерата. — Српско-православна црква у Бечу. — О полагању вијенаца на сандуке умрлих. — Двије чудноватe вјероисповијести на Истоку. . . . . 210, 211, 212, 213, и 214
Гђа Савка удова Јевтановић. — Дарови православним црквама у Сарајеву. — Стеван Бањур и његов завјештај. — Епископ пакрачки Мирон Николић. — Храмовска слава у Рељеву. — Православна грчка црква у Паризу. — Српско православни црквени музеј у Сарајеву. — Срп.-православно црк.-пјевачко друштво „Слога“ у Сарајеву. — На оном свијету. — Освећење надгробне споменице Милисава Храбрена у манастиру Житомишљићу 258, 259, 260, 261
Добровољни прилог од 500 ф. учитељском конвикту у Новом Саду, од АЕ. и митролита Ђорђа Николајевића. — Заклада Дабро-босанског Митрополита Ђорђа Николајевића, у износу 12.000 фор. за удадбенице у Јаску. — Слијепчев прилог. — Освећење ново подигнуте православне цркве у Благају. — Женске као богослови. — Црква у вагону. — Свршени богословци срп. правосл. богословског завода у Рељеву. — Далматински православни владика. — Освећење темељног камена у селу Врточу. — Босански ђаци 307, 308, 309
Цетињски музеум. — Стари грб босански. — Пожар на св. Гори (Атону). — Поклон цркви. — Положио испит. — Немањино благо. — Освећење новоподигнуте прав. цркве и школе у Санском Мосту. — О васпостављењу патријархата у Русији. — Освештање црквеног темељног камена у Приједолу. — Освештање цркве у Крушевицама. — Васељенски сабор. — Освештање цркве у Добрљину . 397, 398, 399
Надгробни споменик митрополиту пок. Леонтији Радуловићу. — Освећени ан-

томинс. — Прилог цркви. — Задужбина Петра Шљивића, свештеника у Пожаревцу (Србија). — Стогодишњица српско-православне општине у Дубровнику. — Прилог Цркви. — Посвећење др Н. Милаша за епископа. — Прилог цркви. — Добротворан чин. — Препорука високе срп.-прав. општине 435, 436, 437, 438, 439

Освећени антиминс уњешен у Пријодорску цркву. — Нова народна (комунална основна школа у Прједору). — Исповијест старокатоличких епископа. — Исправак. — Позив на претплату на лист Источник 476, 477, 479

Књижевне вијести и прикази.

Лакоумни. — Прослава 25-годишње свештеничке службе протојереја Алексе Илића. Витез. — Гласник Земаљ. музеја у Босни и Херцеговини. — Приповијетке Н. В. Гоголя. — Историја Јеврејског народа. — Домаћин. — Домаћи лист. — Српски свештеник у Карловачкој митрополији. — Књижара Л. Јоцића у Новом Саду 89 и 96

Прошлост и садашњост. Метазијев Остигије Регул. — Блудни син. — Живот и витешка војевања славног кнеза епирског Ђорђа Кастриота Скендер-бега. — Извјештај о српско-православном богословском сјеменишту за Босну и Херцеговину у Рељеву код Сарајева. — Серафим Перовић АЕ. и митрополит Херцеговачко-Захумски; његово посвећење и прва канонична визитација своје епархије. — Фето Цавела сулиотски јунак. — Српско-православна црква светих Архангела у Сарајеву. — Бесједник. — Светостефански хрисовуљ краља Стефана Уроша II Милутина. — Гласник Земаљског музеја у Босни и Херцеговини. — Шематизам срп. православ. митрополије и архидијецезе Херцеговачко-Захумске за годину 1890. — Позив на претплату „Историје Срп. нар. . 215, 216, 217, 218, 223

Славним управама, учитељима и учитељицама: Буквар написан јужњим наријечијем за српско православне школе у Босни и Херцеговини. — Пјеванија Змај Јована Јовановића пјес. срп. 263, 264

Православно-црквено-право Др. Никодима Милаша. — Званична испрвка у шематизму Херцеговачко-захумске митрополије. — Шематизам Херцеговачко-Захумске митрополије за год. 1890. приказ од попа Лазара. — Позив на претплату „Карловачко владичанство . 301, 302, 310

Главнији моменти из Историје хришћанске стаурографије. — Шематизам православне епархије далматинске за год. 1890. — Нови закон о црквеним властима у крал. Србији. — Друштво светога Саве. — Славенска слога или руска војна 1877—1878. — Православни манастир Житомишљић 399, 400

Задужбина у обрани српства. — Библијске приповијетке из старог и новог завјета. — О одношају узакоњених хришћанских вјероисповјести у тројединци. — Поздрав приликом инсталације православног епископа далматинско-истријанскога преосвештеног господина Др Никодима Милаша. — Прво пастирско писмо правосл. епископа далматинско-истријског Никодима пречасноме клиру и свему прав. народу епар. своје. — Буквар за срп. осн. школе. — Велики годишњак са библиотеком за народ, велики срп. нар. илустровани календар за 1891. — Књижевна дјела архимандрита Н. Дучића 438, 439

Свето крштење у прав. цркви у крал. Србије за свештенике и народ. — Задужбине у обрани српства. — Парохијалних . 477, 478

Рукоположени.

Страна 48, 219, 262, 400

Произведени.

Страна 92, 219, 400

Одликовани.

Страна 92, 93, 220, 262, 475

Наименовани.

Страна 220, 475

Премјештени.

Страна 220, 475

Читуља.

Страна . 94, 95, 96, 136, 220, 221, 440, 476

Натјечаји.

Страна 222, 311, 312, 439

Свеска I | Сарајево, јануар 1890. | Год. IV.

Власница: АЕМ. Конзисторија. | Уредник: Ђ. Петровић, свештеник.

Број 2041./IV./1889.

Окружница.

Свјема српско-православним протопрезвитерским уредима (односно свештенству духовних сједница) Дабро-босанске Епархије.

На темељу конзисторијалне окружнице од 23. октобра 1889., број 1835/III., почеле су се на све стране ове Епархије уводити двомјесечне свештеничке сједнице појединих протопрезвитерата. Ушљед тога појавила се потреба сједничких записника, у које би се уводиле по реду држане сједнице, и биљежена у њима протресана питања и донесена рјешења, односно закључци сједница. — На с тога се више протопрезвитерских уреда обратило овој АЕМитрополитској Конзисторији с молбом: да се израде и дају у штампу сходни записници. —

Конзисторија увиђајући и сама ту потребу, а подстекнута стигнутим у том погледу молбама и наруџбинама, — вољна је да притече потреби бољег реда и напредовања нашег свештенства ондје, гдје то може; те је у данашњој својој сједници 7. децембра 1889. држаној рјешила да нада: „Записнике духовних свештеничких сједница“, и то у повезу по 100 табака у једну књигу, и без повеза сваки табак на по се.

Са штампарјом је поведена погодба и по количини трошка стаће сваки протокол повезан од 100 табака 3 форинта а 100 табака неповезаних 2 фор. 50 н.; дакле свега 5 фор. 50 новч. Увезани протокол чувао би се код протопрезвитерског уреда, или у оном мјесту, у којем се држе свештеничке сједнице; а неповезани табаци употребили би се на то, да се у њих преписују записници, и достављају АЕ и Митрополитској Конзисторији на увид и можебитне примједбе. На оригиналу, т. ј., у повезаном записнику, пот-

писивали би се сви присутни чланови дотичне сједнице, а преписе би овјеровљавали протопрезвитер или надзирател (односно предсједник) са печатом.

Сваки протопрезвитер разрезао би дотичну своту (5 фор. 50 новч.) на појединачне дијелове, и то на онолико дијелова, колико има својих подручних свештеника, те би по том сви скупа платили такве записнике.

Ако се сви протопрезвитерски уреди и свештеници сагласе у томе, нека пошаљу одређену своту, јер се иначе ради пеколицине, не ће моћи речени записници дати у штампу.

Надање је да ће се сви одазвати, и појмити потребу овог предлога, и његову умјесност: колико по свештенички рад толико и ради очувања у будућности, да у свако доба потомство и наљедници свештеничког звања виде, шта су и колико су њихови предшаственици радили, и колико су се трудили да и себи а особито њима створе боље услове за марљивији и успјешнији рад у обрађивању „Винограда Господњег".

Из конзисторијалне сједнице,
У Сарајеву, 7. децембра 1889.
АЕ и Митрополит Дабро-босански
Ђорђе. Николајевић.

Број 2068. III./1889.

Објава.

Српско-православном благочестивом народу и пречасном свештенству Наше Богохранимле Дабро-босанске Епархије.

Дозволом високе земаљске владе путује по Босни и Херцеговини часни парох требињски Сава Пјепчић са грађанином Тодором Перовићем да сабере прилога на градњу цркве у Требињу.

Пречасно свештенство, побожни и дарежљиви православни народ Наше Епархије зна: да камен на камен ето палача; а и да је вјечна задужбина: цркве на славу Бога и очување вјере прадједовске подизати и потпомагати; па нека допринесе сваки колико више можете, да вриједни и честити Требињци дограде своју цркву, у којој ће се док је траје, усрдне молитве приносити Богу за ктиторе и приложнике и за сав народ Христијански.

Часном свештенику Пјепчићу пак, уједно дозвољава се да може у црквама служити и говором народу циљ свог путовања јасније представити,

У Сарајеву 5. децембра 1889.
АЕ и Митрополит Дабро-босански
Ђорђе Николајевић.

Број 2166./I./1889.

Окружница.

Српско-православним протопрезвитерским и парохијалним уредима, односно пречасном свештенству Дабро-босанске епархије.

Поводом поново догодивших се случаја, да су свештеници, на име: Ристо Блажић из Кравице и Јован Тодоровић из Папраће, и то први — српског подајника Станка Јовановића из Маова, шабачкога округа, испод за брак прописаних година њенчао, а други, Станка Станковића из Чокешине, опет шабачког округа,

вјенчао са Стојом шћерком Ђорђа Бркића на Дувањишта, и ако ови женици у сродству стоје; не обазирући се на окружницу коју је конзисторија 29. августа 1885., број 1127., издала, и у којој је јасно изложено: „да се забрањује православном свештенству у Босни и Херцеговини вјенчавати српске подајнике, ако младенци не могу да поднесу дотичну, полицајном влашћу потврђену брачну дозволу надлежног свештеника у њиховој отаџбини. У опште пак никог из иностранства невјенчавати, док не донесе дозволу брачну од својег свештеника, потврђену од политичне власти“; те су тога ради горе поменути свештеници под велику одговорност пали. С тога се налази ова конзисторија побуђена поново упозорити свештенство, да се ове окружнице у будуће строго држи и поштује наредбе и законе издане, и да због преступа закона не упада у велику одговорност, која са собом казну, а и губитак парохијалног благодијања — носи.

Из конзисторијалне сједнице.

У Сарајеву, 21. децембра 1889.

АЕ и Митрополит Дабро-босански.

Ђорђе Николајевић.

Број 878./exc/1889.

МХЗ.

Окружница.

Пречасном српско-православном свештенству и поштованим општинама Богохраните Епархије Херцеговачко-Захумске.

Света је и неодступна Наша Архипастирска дужност често и непрекидно се вама, духовна дјецо, враћати са поукама, е да би смо кроз то Нашим слабим силама нешто допринијели нашој земаљској срећи и њечном спасењу.

„Проповиједај слово, настој благовремено и безвремено“, заповиједа Нам изабрани сосуд Христов св. апостол Павле.

Доста је предмета о којима би смо имали проговорити с' вама; много има радње у винограду, који је насађен десницом Свевишњега, и предан на обрађивање свештено-служитељима. Али смо увјерени о једномишљењу нашем са Нама, да свима другима има предходити: чување, његовање и уздржавање наше свете праоцовске вјере православне, јер овој треба да захвалимо, што сачувасмо кроз цијелу, дугу прошлост нашу највеће аманете, које напријесмо од наших старих предака: наше дично српско име, слатки језик и дивне наше српске обичаје. Света вјера наша, нама је такође најмудрији учитељ за савјесно извршивање наших грађанских дужности, према владаоцу, постављеним нама властима и цјелокупној домовини.

Пречасно свештенство и поштоване општине!

Искуство учи, да оно у чему се утврдимо у младости, то нас прати до старости, на чега произлази, да је дјетињство оно вријеме, кад треба укорјењивати у дубину меканих срца — ће се лакко примају — начела свете вјере. Код српских, образованих народа у овом корисном раду најважнију улогу има породица; отац и мајка први су и најбољи учитељи вјере за своју дјецу. Него код нашег милог нам српско-православног народа херцеговачког, гдје су још огромном већином непросвјећени родитељи, потребно је да се около важног посла овог по светој

дужности својој свјески зауаму браћа свештеници, којима нека припомогну, буду на руци и на сусрет изађу поштовани, родољубиви чланови српско-православних црквених наших општина.

На ту циљ позивамо Наше пречасно свештенство, да у мјестима, гдје су заведене народне основне школе, по распореду предавања, неизоставно поучавају нашу младеж у науци хришћанској, а гдје су српско-православне школе, да надгл дају такову предавање, и Нас о томе извјештавају. На свршетку пак сваке школске године дужни ће бити душепопечитељи по парохијама, гдје постоје школе, подносити Нама оцјене у науци хришћанској ученика и ученица, који такове полазе, као и преглед предаваног градива из науке о вјери, и то по приложеном обрасцу: I. и II., да би кроз то духовна власт могла знати, како број српско-православне младежи по школама, тако и напредак у религиозној настави, попашању и црквеном појању.

Даље, погледом на тешку и жалосну околност, што мало имамо до сада српско-православних школа за поуку наше младежи; зато да не би наша дјеца у мјестима тијем, остала без икакве поуке у вјери својој, стављамо на савјест пастирима стада Христова, браћи свештеницима, да недјељом и празником код цркава или код својих кућа окупљају дјецу из повјерене им парохије и ту да их науче: уредно прекрстити се, знати се српско-православним именом: задавати им на памет молитву Господњу: „Оче наш“, „вјерујући“ и „десет заповједи Божијих“, уз друга кратка правила за владање поштено у грађанском животу.

Оваком пастирском радњом показаће се свештеници Наше Богомхранимe Епархије достојни да носе име отаца код свога народа, достојни узвишеног позива свог, стећи ће заслуга код цркве, државе и народа српско-православнога.

Праведно очекујући, колико са стране Наших свештеника, толико и са стране поштованих српско-православних општина да ће се радо одазивати Нашем гласу, прибављамо на све у помоћ Свевишњега у сваком племенитом подузећу.

У Мостару, 26. новембра 1889.

АЕ. и Митрополит Ваш смирени
Серафим Перовић.

I.

Преглед српско-православ. школа у протопрезвитерату ..... за год. .....

Тек. број	Мјесто	Парохија	Број школа		Име и презиме учитеља	Име и презиме учитељице	Број ученика		Преглед предаваног градива у науци вјере и успјех исте	Примједба
			мушки	женски			мушки	женски		

II.

Преглед народних основних школа у протопрезвитерату за год. .....

Тек. број	Мјесто	Парохија	Број православних ученика		Име и презиме вјероучитеља	Преглед предаваног градива у вјеронауци и успјех истога	Примједба
			мушки	женски			

Број 882./exc/1789.
МХЗ.

Окружница.

Српско-православним протопрезвитерским уредима и управама манастирским Херцеговачко-Захумске Епархије.

Ради тога, да би сви изводи по свој Нашој епархији једнаки били, као и с' тога, да се дају тражиоцима изводи, који би у сваком случају били довољан и ваљан доказ, како у погледу црквено-каноничном, тако и државо-правном: нужно је било, да се према нашијем приликама а за наше свештенство издају такви изводи: вјенчаних, рођених и умрлих. Жељни да помогнемо свештенству и у том — олакшицом рада — намјерни смо дати, да се штампају овакови изводи, од којих ће сваки поједини комад стајати по 2 новчића, а сва три дакле 6 новч.

Зато се позива ваша пречасност, да јавите колико је комада потребно од сваког извода за подручне парохије т. ј. колико од прилике годишње троше такијех извода, и уједно према броју захтјеваних извода покупите од подручног свештенства новце те овамо пошаљите.

У Мостару, 28. новембра 1889.

А. Е. и Митрополит херцеговачко-захумски
Серафим Перовић.

На нову годину 1890.

У име Божије данас почињемо бројати годину 1890. од како се Господ наш Исус Христос родио на земљи и са тијем остављамо за собом једну годину, коју смо помоћу божијом проволи а ступамо у другу нову, која је испред очију наших густом завјесом застрта. Па кад тако стојећи на прагу нове године не можемо у њезину будућност загледати, а оно дајте да се један час обазремо на стару прошлу годину, па да се запитамо како смо је провели? Јесмо ли дужности наше пе-

пуњавали онако као што добрим Србима и Хришћанима личи? Или да нијесмо напуштањем својијех дужности прошлу годину изгубили и тим начином животу своме а можда и другима штету нанијели? Ово је с' тога нужно, што човјек из прошлости може себи наводити поуку за будућност, како би лакше својој цијели приспјети могао.

Преблаги отац небесни створио је човјека на ту цијељ, да се у овом земном свијету прије или дуже пријеме пробави, и да се овђе припреми за онај други, вјечити живот.

Ступајући у нову грађанску годину — у нову перијоду нашег земног живота, стоје нам овђе отворени путови и добри и рђави, и до нас стоји, да ли ћемо добрим путем или рђавим поћи; али само треба нам знати, да се рђавим путем не може нигдје лахко доспјети, а још мање у „вјечност“, у небо, гдје по ријечима св. писма ништа нечисто и оскрњено ући не може.

На да видимо дакле како смо дужни у овом земаљском животу владати се и које су то дужности наше што их имамо испуњавати, како би срећно цијели својој достићи могли.

Сваки човјек и прави Хришћанин има три главе дужности у своме животу, а те су: љубав према Богу, љубав према ближњему, и љубав према самоме себи.

Бога смо дужни више свега љубити и поштовати као свемогућег створитеља, који нас је из једнне љубави саздао, као преблагог Оца, који се за наше времено и вјечито благостање стара и као свемогућег Судију, коме ћемо за сва своја дјела одговарати.

Треба да се запитамо како смо ми дужности наше према Богу испуњавали? Јесмо ли у минулој години живот наш по Његовом закону проводили? Да ли смо име божије достојно славили и поштовали, или да га нијесмо безбожним псовањем, узалудном и лажном клетвом или другим неваљалим ријечима пријељали и бешчастили? Јесмо ли у одређене дане у св. цркву долазили, да се Богу помолимо, да му за Његова доброчинства благодаримо и да науку Његову слушамо? Да ли смо млађе наше свечаним даном у цркву слали, или да нијесмо и ми с' њима заједно у нељељне и празничне дане занимали се другим недозвољеним пословима, или те дане просто у залуд проводили? Јесмо ли у одређено вријеме за гријехове своје кајали се, исповиједали се и причешћивали, или да нијесмо ове дужности хришћанске савјешћу занемарили? На сва ова питања по савјести својој ваља да одговоримо, па ако признамо да смо у чему били погријешили треба да се заранје поправимо. Још има времена!

Друга је дужност наша: да љубимо ближње своје т. ј. све људе без разлике као своју по Богу браћу, те да са свима у миру живимо и кратки овај вијек у међусобној љубави проведемо. А јесмо ли ми тако чинили? Јесмо ли другима у нужди и потреби руку помоћи пружили? Или да нијесмо туђу невољу равнодушно гледали, или можда још и туђем се злу радовали? Да ли смо туђу част и имање као своје чували, или да нијесмо кога злобно опадали и бешчастили? Да нијесмо туђе неправедно присвојили, или ма којим начином ближњега оштетили? Да ли смо гојили међусобну љубав и слогу по оној нашој пореци: „Само слога Србина спасава“? Да ли смо се клонили раздора и опаких странака и оних убитачних по-

рока као: мржње, зависти, пакости и себичности? Јесмо ли радо праштали туђе увреде или да нијесмо за сваку маленкост тражили прилике да се осветимо? Да се нијесмо с' киме завадили и омразили, или да нијесмо кога рђавим примјером својим саблазнили и на зло навели? Па ако признајемо да смо буди коме какву неправду и пакост учинили, а оно ваља да се поправимо и у идућој овој години да добријем загледамо. Тако радећи испуњћемо дужност своју према ближњему.

Трећа је дужност наша љубити себе и своје т. ј. старати се о своме душевном и тјелесном благостању и напретку. Љубав према себи онда је разумна, ако ми чинимо оно што се тиче наше праве среће и напретка, а неразумна је онда кад ми сувише угађамо себи те чинимо и онаква дјела, која нам пропаст и несрећу нанијети могу.

Нужно је, да се сад запитамо: како ли смо ми ову дужност према самима себи извршивали? Да ли смо се бринули да душу своју од гријехова а тијело од болести сачувамо? Напротив, да се нијесмо предавали неумјерену јелу и пићу, блуду и другим тјелесним страстима, те са тим може бити здравље своје порушили, образ и поштење оцрнили и душу своју изгубили? Јесмо ли се старали да породицу своју поштеним трудом надржавамо, имање своје сачувамо и по могућству умножимо? Или да нијесмо скупоцијено вријеме у љености и дангуби, у пијанству и раскоши, безбрижно проводили, радњу и имање занемарили, у дугове се увалили, те тако себи и цијелој породици штету и пропаст начинили? Ако знамо, да смо се и од ову дужност нашу огријешили, онда не оклијевајмо, већ за раније радимо поправити се. Ево још има времена!

Напошљетку — метнувши руку на срце — запитајмо се браћо: јесмо ли као људи, као Хришћани и као прави Срби учинили све у прошлој години што нам је требало учинити ради опште среће и напретка? Па ако нијесмо и имамо каквих недостатака, то се онда постарајмо да у наступајућој 1890 години поправимо мане и накнадимо недостатке наше.

Кратак је вијек човјечији и колико је кратак толико непзвјестан; Бог зна ко ће од нас још једну нову годину дочекати? Може бити, да ће некоме почетак ове године бити уједно и свршетак његова живота на земљи. Кад дакле не знамо докле ћемо живјети, а оно старајмо се да овђе поживимо онако, како би пазда били готови умријети, а да нас савјест ни зашто не мори. — Живјети а гријешити, то је колико и узалуд живити; добродјетељно пак живити значи вјечито живити. Зато, ступајући данас помоћу божијом у нову годину, завјетујемо се да ћемо се оставити својих старих гријехова, мана и погријешака, те да ћемо с' новом годином и нов живот започети, тачније испуњавајући дужности према Богу, према ближњима и према самима себи. Ако будемо са оваком племенитом намјером у нову годину ступали, онда ће се Божији благослов излити на нас, те ћемо срећно и задовољно овог вијека поживјети.

А сад уједнимо сви молитве наше и помолимо се Творцу свијета овим ријечима: О преблаги Спаситељу управи с' нама наступајуће године како најбоље знаш; сачувај нас од свију биједа и невоља овога свијета и смилуј се на нас по великој милости Својој; научи нас

творити вољу Твоју и ходити путем заповјести Твојих, да овога свјета Теби на славу, себи пак и ближњима својима на корист поживимо докле Твоја воља буде; а кад нама оће пошљедњи час куцне, дај о преблаги Оче небесни! да се удостојимо Твог вјечитог царства славе.

П. Ј. П.
ђакон.

Поздрав

„Босанско-Херцеговачком Источнику,“
на нову 1890. год.

Куд сва друга, туд и ово
Мину тешко љето старо,
А ново нам сину ето
С умиљатим својим чаром, —
Да зал'јечи старе ране
И испуни старе жеље,
Да посије нашим путем
Срећу, славу и весеље.

Па и тебе новог љета
Дивни дари вијећем диче,
Те нам сада препорођен
На св'јет пиче — „Источниче“
С новим духом и именом
Сад се ич св'јет роди мио —
На послугу своме роду . . .
— Добро дош'о срећан био!

У Мостару.

Мис'о Вишњег провиђења,
Нек' казује путе теби, —
Па са опште српске њиве
Мрски коров нагло тр'јеби;
Тјерај тицу — злослутницу,
Што се на зло наше креће; —
Гони црва, који грнае
Ташко стабло наше среће . . .

Храбри душу српском сину
— Нека чува Христа дику, —
Храбри вољу, српском свјестном
Учитељу, свештенику, —
Нека раде срцем, душом
На дјелима светог Саве, —
Њиним радом — само, могу
Синут Србу зраци славе . . . .

Дучић.

Одломак из црквенога права.*)

О црквеној јерархији

Глава прва.

Образовање клира, јерархије.

§ 9. **Ступање у јерархију.**

Сви смо се крстили *једнијем* духом *у једно* тијело.[1]) У томе смислу нема разлике између епископа и простог вјерног, међу свештеником и свјетовњаком. Али са гледишта црквеног устројства и друштвене власти, потребно је да се разликују пастири и паства, јерархија и народ.

[1]) 1. Кор. 12: 13.

У јерархију се ступа средством *хиротоније*. Но прије него што постане ко чланом јерархије, треба да има својства, која иште од њега божанствени и црквени закони; њихов недостатак чини сметњу рукоположења. Сметње су различите, но у опште се могу подијелити на *апсолутне* и *погодбене*.

*) Овај одломак уступио нам је из својих предавања г. Т. Алагић, проф. богосл. у Рељеву.

Апсолутно, т. ј. са свијем су неспособни за рукоположење *некрштени* и *јеретици*.[1]) Расколници т. ј. људи, који су одступили од јерархијског јединства, ал' не од основних догмата вјере, могу се примити у свештенички чин, кад поправе начин својега владања и мишљења и опет приступе к црквеном јединству.[2]) Жене су такођер неспособне за рукоположење, у смислу ријечи апостола Павла у посланици коринтској општини.[3]) Тако звани *ђаконисе*, које су биле у прваша времена, нијесу имале рукоположења, па за то су се и бројале међу свјетовњаке.[4])

Погодбене сметње противне су рукоположењу, али ако је већ извршено не укидају му сваґда ваљаности. Оне настају, кад ко нема *одређених* или *убичајених* својства за свештенички чин; или, кад их је ко сам направио *пријеступом* каквијем.

I. *У сметње*, које настају ушљед одређенијех и убичајених својстава рачунају се:

1. *Незаконито поријекло*. Судећи по 33. правилу трулског сабора, није се црква осврtала на поријекло човјека толико, колико на његову способност и владање. И још неки хисторијски подаци говоре против мишљења, да незаконита дјеца не могу примити чина свештеничкога. Године 1195. питао је Валсамона александријски патријарх Марко II., да ли смију бити свештеници дјеца незаконита, и која су из другог брака. Валсамон је одговорио на питање и рекао, да така дјеца могу бити свештеници, ако су способна; јер код њих није кривица, већ код њиховијех матера. При томе се позвао и на синодалну одлуку од 921., којом је изједначен други брак са првијем. Патријарх цариградски Никифор (806—815.) својим 8. правилом допуштио је, да се неки рукоположити људи из другог, па и из трећег брака.[5])

2. *Недостатак у узрасту*. Довољан узраст и развитак чини, да је човјек сталнији у вјери и да има јачу и бољу умну и моралну снагу. С тога су већ у почетку 4. вијека биле одређене године узраста за поједине чланове црквене јерархије. Полуђакон је требао 20 година, ђакон 25, презвитер 30.[6]) Но владика је могао по правилу 31. картагинског сабора, да и не пази на те године, кад је потреба цркве изискавала. Године, које су требале за епископа, нијесу у црквеним правилима изречно назначене. Судећи по разлици горњих бројева, требао би епископски кандидат 35 година. Апостолске установе одређују 50, а цар Јустинијан 35 или најмање 30. Било их је, који су и у младим годинама постали епископима.[7])

3. *Физички недостаци*. И ако православна црква гледа највише на унутрашње савршенство човјечје и учи, да не погани човјека тјелесна мана већ душевна,[8]) ипак њезина практичка потреба иште, да је свештеник потпуно здрав човјек, слободан од сваког тјелесног недостатка, који би му могао сметати кад свршица разне свештене радње, и који би му рушио углед пред својим и пред страним свијетом. Правила не допуштају никако, да се рукополаже глуви, нијеми, слијепи и бјесомучни.[9]) Евнуси могу бити рукоположени, ако су без своје кривице пострадали, а иначе су достојни; но ако су сами себе и од своје добре воље обезнажили, не могу ступити у клир, јер су самоубице и непријатељи божјега створа.[10])

4. *Недостаци у вјери*. По гласу св. писма и црквених правила треба свештеник да има тврду вјеру и чисту савјест, јер није право, да буде учитељем другијех, који није сам испитан у вјери и поштењу.[11]) Стога *неофити* т. ј. *новокрштени* не могу бити одмах рукоположени, да се неби надули каже апостол, и пали у суд и мрежу ђаволску.[12]) Исто тако *клиници* т. ј. који су крштени у болести и полијевањем[13]).

5. *Недостаци умних својстава*. Црква иште од свештеничког кандидата, да има *готов* и *способан дух*;[14]) да је снажан у проповиједи

[1]) Ап. пр. 68; I. вас. саб. пр. 19.
[2]) Карт. саб. пр. 68.
[3]) 1. Кор. 14: 34.
[4]) I. вас. пр. 19; Зонар. тум. у моск. прав. 1877; Hefele: Concilengeschichte св. 1. изд. 2. стр. 430.
[5]) Dr. J. Zhishman: Das Eherecht der orientalischen Kirche стр. 703.
[6]) Трулског или VI. вас саб. пр. 14. 15; халкид. или IV. вас, саб. пр. 15; неок. пр. 11.
[7]) На пр. Тимотеје епископ ефески и Дамас еп. од Магнезије; првога назива ап. Павао *младићем* (1. Тим. 4: 12.), а другога Игнатије богоносац (у посл. к Магнесцима). Млади су постали епископима: Григорије чудотворац, Атанасије велики, Елевтерије епископ илирски (од 20 г).
[8]) Ап. пр. 77.
[9]) Ап. пр. 78. 79.
[10]) Ап. пр. 21. 22. 23. I. вас. пр. 1.
[11]) Ап. пр. 80.
[12]) 1. Тим. 3: 6. 10; I. вас. пр. 2; лаод. саб. пр. 3.
[13]) Неок. саб. пр. 12. — Име *клиник* долази од грчке ријечи *клини* т. ј. *постеља*, и постало је отуда, што су се ти обично крштавали на постељи, јер нијесу могли устати, да буду потпуњени у воду.
[14]) VII. вас. саб. пр. 2; Теоф. алекс. пр. 7.

ријечи Божје, вјешт при свршивању св. тајана; да правилно схваћа смисао св. писма, како не моћи и друге научити или изобличити кад се противе;[1]) да зна божанствене књиге и црквена правила, која се тичу свештеничких дужности.[2]) По Златоустовом учењу треба свештеник, да је образован човјек; да зна св. писмо; да је тврд у догматима своје вјере, и кадар да одбије сваку навалу на вјеру и уредбу црквену.[3]) Он говори: *Ако је ко право што свој живот у нижој служби, ја га још не сматрам за достојна за вишу службу због тога само, што је остарио у служби.*[4]) Григорије богослов тврди, да је за пастира потребна осим благочастивости још и научна спрема. Григорије дијалог учи, да нико не треба да се прима, да учи кога знању, не познавши га прије сам[5]) У прељашња времена бијаше веома научних црквених пастира, али их је било и такијех, који нијесу знали добро ни читати ни писати.[6]) Цар Јустинијан је забранио неукима, да ступају у чин свештенички.[7]) Научно спремање младих људи за чин свештенички равна се обично по општој мјери и потреби образованости у цркви и држави. По себи се разумије да свештеник поред доброг владања, треба још да располаже својом умном снагом толико, да може утицати на све разреде људи својега народа, па и на оне **ИЖЕ НЕ СѢТЪ Ѡ ДѢЗРА СЕГѠ.**[8])

6. Недостаци и неправилности, које се односе на одношаје породичне и женидбене. Свештенство није нашљедно у православној цркви, као што је било у цркви старозавјетној, гдје бијаше нарочито њеме одређено на свештеничку службу; нита се, је ли достојно лице, а не, је ли син свештеников, син, брат или други који рођак епископу.[9]) Два су реда свештенства у православној цркви: *свјетовно* или *бијело* и *монашко* или *црно* свештенство. Свјетовно свештенство се по правилу жени, а монашко се свечано обвезује, да ће остати у безбрачности. Свјетовни свештеник мора се оженити прије рукоположења, са православном, добром и честитом дјевојком, јер сви његови укућани морају бити православни, па и његова дјеца да ступају у брак само са православнима;[1]) јер муж и жена чине једно тијело;[2]) јер жена православног свештеника треба да служи за углед својим моралним животом;[3]) која нанс у прељубу, треба је раставити с мужем, а ако би муж продужио с њоме да живи, не може више вршити повјерене му службе.[4]) Не може бити свештеник: који се пошље крштења два пута женио, суложницу држао, удовицу узео или: пуштеницу, ропкињу, слугињу;[5]) који је узео дјеце сестре, кћер брата или сестре или тетку;[6]) или матер својега кумчета, отац и син матер и кћер, два брата двије сестре, све до 5. степена сродства.[7]) Ко је по незнању ступио у таки брак, томе се забрањује, да врши свештеничку службу.[8]) — Женидба свештенства има свој природни и историјски основ, т. ј. осим тога, што потреба женидбе истиче из природе и општег задатка људи, историјска је истина, да су се женили свештеници свију народа на свијету. Доказ за ово налазимо у откривењу и примјеру знаменитих људи старог и новог завјета, па у непрекидној пракси православне цркве. Осим старозавјетних праведника[9]) истичемо нарочито апостоле, који су били сви ожењени сем Павла а можда и Јована.[10]) Тако је текла женидба свега свештенства са врло малим изузетком све до 5. вијека. Тертулијан († 220.) свједочи, да је за његово вријеме била у правилу женидба епископа, презвитера и ђакона.[11]) Апостолско правило 5. пријети свргнућем епископу, презвитеру и ђакону, који би прогањао своју жену под изговором побожности.[12]) У апостолскијем уста новама говори се такођер о ожењењем епископима.[13]) По при-

[1]) Титу 1: 9; Православно Исповиједање дио 1 одг. 110.
[2]) VII. вас пр. 2.
[3]) О свештенству књ. 3. стр. 91. Петрогр. 1872.
[4]) Књ. 3. стр. 55.
[5]) Правило Пастирское, препод са лат. од Д. Подгурског Кијев 1872. стр. 5.
[6]) Loening: Geschichte des deutschen Kirchen-Rechts, Strassburg 1878. 1. св. стр. 138; Албов: Кратки курс лекција по церк. праву, Петрогр. 1882. стр. 95. — Било их је и такијех, који нијесу знали, колико има јеванђелиста: Макарије Истор. р. церкве, Петрогр. 1877. св. VIII. стр. 310.
[7]) Нов. 6. гл. 4.
[8]) Јов. 10: 16.
[9]) Ан. пр. 76; трул. саб. пр. 33.

[1]) Халк. саб. пр. 14; трул. пр. 6. 12; лаод. пр. 10.
[2]) Еф. 5: 21. ср. Кор. 6: 16.
[3]) 1. Тим. 3: 2—5; 7; 11.
[4]) Неок. саб. пр. 8; Валсам. тум. на ап пр. 18.
[5]) Ап. пр. 17. 18; трул. или VI. вас. пр. 3. 26; неок. прав. 8; Вас. вел. пр. 12; Зонар. тум. на ап. пр. 18.
[6]) Ап. пр. 19; Вале. тум. на исто правило.
[7]) Трул. саб. пр. 54.
[8]) Трул. саб. пр. 26; ср. неок. пр. 8; Вас. вел. пр. 27.
[9]) Мој чланак у 5. [10.] броју ДБ. Ист. од г. 1888.
[10]) 1. Кор. 9: 5; Zishman: Das Eherecht der orientalischen Kirche стр. 451; Watterich: Die Ehe . . . Nördlingen 1876. стр. 109.
[11]) De cohortatione castitatis п. 7.
[12]) Ср. VI. вас. пр. 13.
[13]) Кн. 6. гл. 17.

чању црквених историка: Сократа, Созомена и Геласија кизичког, хтједоше неки на никејском сабору 325. год. да увеђу безбрачност свештенства, и да свештеници, који бијаху ожењени, престану живити са својим женама. Али је тај предлог пао ушљед енергичког протеста Пафнутија епископа из горње Тиваиде у Египту, човјека, који је сам био неожењен и са својега примјерног владања веома уважен. *Не треба тешки овај јарам наметати свему свештенству* рекао је Пафнутије у сабору.[1]) Гангрски сабор брањаше брак свештенства против кривог мишљења јевстатијана и пријећаше анатемом сваком, који би осуђивао брак.[2]) Сократ пише у првој половини петога вијека, да ана многе епископе, који су као епископи рађали дјецу са својима женама, па да ни они, који су се туђили својих жена, нијесу законом принуђени били.[3]) При крају четвртог вијека почео је опадати број ожењених епископа с тога, што је придошло калуђерство, које је тада баш дало цркви најодличније људе у особи Василија великог, Григорија богослова и Јована златоустог; но које је пошље у узајам тражило најзнатније мјесто у црквеној јерархији. Помагали су му и сами цареви и дворјани, те су многи чланови његови били силни и разметљиви. Јустинијан је издао наредбу, да се бирају за епископе калуђери, а у крајњој тек нужди људи, који су остали без жена и дјеце.[4]) У VII. вијеку забрањено је трулски сабор правилом 12. да жене епископа пошље рукоположења са својијем женама. Правилом 48. допуштено је исти сабор, да се и ожењени свештеници бирају и постављају за епископе, али под том погодбом да жене њихове иду у манастир, који је далеко од њих и да приме постриг. Овијем је правилом говори Вилсамон укинута приједнost наредбе Јустинијанове, по којој није смио епископ имати жене ни потомства. На и сам император Лав филозоф (886—911.) исправно је ту наредбу Јустинијанову у корист 48. правила трулског сабора.[5])

[1]) Hefele: Conciliengeschichte св. 2. изд. стр. 431.
[2]) пр. 1. 4. 9. 10. 14. 21.
[3]) Истор. сокр. кн. 5. гл. 22.
[4]) Нов. 6. гл. 1; 4 гл. 5; 123. гл. 1.
[5]) При крају своје 2. новеле говори: „И тако наша царска власт, која је од Бога, признајући да је корисније слушати божанствене заповиједи, издаје закон, који је сагласан смислу и њиховом смислу одређује, да се поставља за архијереја, који је достојан те части, ма да има законите потомке." (види моск. правила од 1877.

Из историје и канона дознајемо, да је црква допуштала некада у неким приликама, да су и безбрачни људи могли бити *свјетовни* свештеници, пошто су се прије обвезали, да се неће никад женити.[1]) Но овакви су примјери били врло ријетки, а по многим крајевима није се ни знало за ту праксу нити се помишљало на ту могућност. У српској цркви је вјековна пракса, да се свјетовно свештенство махом жени. То би могли казати и за остале православне цркве, са малим изузетком.[2])

Целибат или безбрачност свештенства као што је у западној, римској цркви, нема основа. У св. писму не говори се нигдје о целибату свештеника, а са свијем је не основана тврдња, да је безбрачни живот узвишенији од брачнога. Неки се позивају на учење апостола Павла о дјевичанству.[3]) Али апостол Павао доказује на другим мјестима, да се криво тумачи његово учење. Он каже, да је лажан и ђаволски дух, који забрањује женидбу;[4]) он заповиједа, да епископ буде *једне жене* муж;[5]) он приписује и себи право на женидбу;[6]) он говори да ће се жене спасти рађањем дјеце, ако остану у њери и љубави и у светињи с' поштењем;[7]) сам додаје, да учење о дјевичанству није *догмат* т. ј. да нема за то заповиједи господње, него да је то његов лични свјет;[8]) он напошље учи, да се боље женити, него ли упаљивати се.[9]) Ако је брак божанствена уредба, онда је безбрачност *изузетак* и ко има дар за то[10]) и прими се дјевичанства, тај прима на се просту *дужност*, а не неку особиту светињу.[11]) Мисао о целибату поникла је најприје у Шпанији. Сабор елвирски 306. својим 33. правилом издао је први заповијест, да се они, који ступе у чин свештенички, раставе

[1]) Ан. пр. 26; VI. вас. пр. 6; неок. пр. 8; анк. саб. пр. 10.
[2]) У руској цркви било је безбрачних свештеника све до 16. вијека. Укинули су послије ту праксу руски митрополити са опредјељених разлога; а њихов су поступак потврдили сабори: московски год. 1504; виленски 1509. и стоглавски 1551. По уредби исте цркве од год. 1869. могу бити рукоположени за свјетовне свештенике и јаконе удовци послије првог брака и неженени, ако су навршили и једни и други 40 година и познати црквеној власти са својега доброг владања.
[3]) 1. Кор. 7: 38—40.
[4]) 1. Тим. 4: 1—4.
[5]) 1. Тим. 3: 2. 12; Тит. 1: 6.
[6]) 1. Кор. 9: 5.
[7]) 1. Тим. 2: 15.
[8]) 1. Кор. 7: 25.
[9]) 1. Кор. 7: 9.
[10]) 1. Кор. 7: 7.
[11]) Wuttke: Handbuch der christlichen Sittenlehre. Leipzig 1886. св. 2. стр. 402.

са својим женама.[1]) То је исто потврдио сабор арлески 314. и толедски 398. У осталом наредбе овијех и познијих сабора свједоче, да безбрачност у западној цркви није била све до 12. вијека. На тридентинском сабору (1545—1563.) утврђен је тај дисциплинарни закон и обучен у формулу догматичку.[2])

II. У другу врсту канонических сметња т. ј. у сметње ушљед приступа каква рачуна се *јерес, самоубија, убиство* и *тјелесни гријеси*. а.) *Јеретици* нијесу могли у *опште* ступати у клир;[3]) но црква је ипак блажије сьима у пракси поступала, него што су правила прописивали. То је наравно било највише у приликама, кад су важељите читаве јеретичке општине, да се врате у црквену заједницу и да се црква смилује на њих. По правилу 7. другог васељенског сабора примала је црква јеретике натраг у православље, пошто су писмено анатемисирали сваког, који другчије учи и мисли, него што учи св. православна црква.[4]) — *б) Симонија* је, кад се ко рукоположи за новац или на препоруку свјетовне власти. По канонима казни се са свргнућем и онај, који је рукополажен и онај, који је рукоположење извршио.[5]) — *в) убиство* се разумије овдје *нехотимично*, или убиство у несмотрености, при самообрани или у другој којој пријеко потреби. Хотимично убиство је само по себи као злочин већ апсолутна сметња за свештенички чин.[6]) *г) Тјелесни гријеси* и *нестојан* занат не праве сметњу само у том случају, кад се судским путем обистини, него и тад, кад црквена власт ма на који начин дозна за те гријехе и непристојан живот, или кад их сам човјек открије.[1]) Апостолско правило 61. наређено забрањује примати у клир човјека, који је учинио прељубу, или чини блуд, или друго какво забрањено дјело.[2]) Тужили ко кога због крђавог дјела и заната, тад мора своју тужбу доказати, иначе се проглашује клеветником и одлучује од причешћа.[3])

Али осим канонических сметња може бити још и сметња, које је државна власт ставила. Државна власт иште, да је кандидат свешвенства њеанног, њезин грађанин.

Страи свештеник може доћи на службу парохијалну или манастирску, професорску или учитељску само с' допуштењем земаљске владе односно позваног министарства, *а на предлог или у споразуму са црквеном влашћу, којој ће бити подручан нети свештеник.*[4])

[1]) Hefele св. 1. стр. 168.
[2]) Албов стр. 100.
[3]) Ап. пр. 68.
[4]) Ср. пр. 19. I. вас. сабора.
[5]) Ап. пр. 29. 30; халк. саб. пр. 2; трул. саб. пр. 22; VII. вас. пр. 3
[6]) Вас. вел. пр. 13. и 55; Григ. ниског пр. 5.

[1]) I. Вас. саб. пр. 9.
[2]) Ср. вел. требника пр. 186. и 187.
[3]) Пидалион у тум. ав. пр. 61. и: Schaguna: Compendium des kanonischen Rechtes стр. 178., ср. моск. правила од 1877.
[4]) За ове крајеве прије да „Наредба“ ц. и кр. заједничког министарства од 23. априла 1885. бр. 2796. земаљској влади у Сарајеву, по којој: а) Свештеници хришћанских вјероисповиједи, који припадају аустроугарској монархији, морају прије показати њиову од својега епископа, да ће добити канонични одпуст, ако буду ако позвани на парохијалну дужност. Исто тако и који комесирају на другу црквену звања, који нијесу епископима са парохијалним дужностима, или, који траже које свјетовно звање, морају претходно поднијети допуштење од епископа дијецезана, да могу отићи из дијецезе. *б)* Страни свештеници не могу прије добити какве службе у Босни и Херцеговини без претходног допуштења земаљске владе и приволе на то заједничког министарстваа.

(Наставиће се).

О религији (вјери).

Религија је ријеч латинска (Religio) и означује свезу, а кад се она примијене за човјека, значи савез међу човјеком и Богом[1]).

У првом смислу под ријечју религија обично разумијевају науку о Богу и Богу-угодном животу, а у другом сапслу — вјеру у Бога и са вјером сагласно поведење (начин живота, живљење.)

Темељито научавање религије особито је важно како с обзиром на дух времена, у ком има тако много различних мишљења односно религије, тако исто и с обзиром на важност самога предмета.

Лажна религија пагубна је за људски род, пошто доста пута бива она изворм ужасних и срамних дјела; но права и истинита религија

[1]) Грчки црквени оци употребљаваху у мјесто латинске ријечи Religio грчку ријеч θρησκεία [вјера], као што је она у истом значењу употребљена у 6. гл. 7. ст. књиге: Дијела апостолских.

је најдрагоцјенији дар Творца, највеће за човјечанство благо, које се ни чим замјенути не да!

Религија је главни основ нравствености, и по томе је она од благотворног утицаја како на благостање појединца, која га храни у души својој, тако и на опште благостање људи у свијема односајима живота. Без религије не може опстати држава, јер без ње попуштају све везе, које спајају човјечанство.[1])

Религија не само да чини човјека човјеком т. ј. суштаством нравственим, пружајући му побуду и силу, да може поступати, — противно неђењу страсти, — по савјести, по дужности, него и свештава свјетлост уму његову, који без религије блуди у мраку неизвјесности, и спокојство срцу, које само у њери у Бога — промислитеља налази истините своје успокојење, утјеху у несрећама, наду у самој смрти.

Да би онај, који је рад да се с тако важним предметом бави, права успјеха у том постигао дужан је у својој души хранити искрену љубав к истини и жељу с познатом истином сагласити своје поведење. На то нас упућује Исус Христос, кад говори: Тко хоће, да испуни вољу Божију, тај ће сазнати, да ли је моја наука од Бога, или ја сам од себе говорим. (Joan. 7, 17.[2])

У часовима разних недоумијења, које сусреће и сами добронамјерни мислитељ на путу к истини и којих нам каткада никаков земаљски учитељ исцрпљиво разријешити не може, нужно је обраћати се к небесному учитељу и рећи му са псалмопјевцем: Отвори очи моје, и разумјећу чудеса одзакона твога! И то обраћање у толико је природно, у колико се ми природно обраћамо — ради јаснога разматрења предмета стварних к свијету стварному.

Глава I.

О религији природној (јестественој.)

О религији налазимо, да је она свеопшта и уједно различита. Тако је још Цицерон примјетио, да нема ни једнога народа, који не би имао религије, и да сви и без науке имају неко урођено чувство Божанства.[1]) А то вели и Аристотел. Историја познатих народа то потврђује; а по познатима можемо с правом закључивати и о непознатима, тим више, што се у природи човјечијој закључује не само способност но и побуда к религији. Атеизам (безбоштво), ако га само има, припада необичним појавима, који свеопштности религије не опорговавају.

Но познато је, да се религија у роду човјечијем јавља у разним облицима, и то у I. у погледу Божанства, налазимо једнобоштво, многобоштво и свебоштво; у II. што се тиче поштовања Божанства, то је и оно различно: с по ље ш њ е налазимо у разним жртвама и молитвама, у нутрашње — у страху или нади, у хладном посматрању или пламенитом чувству.

Важност овога појава, који се тиче свега рода човјечијег, заслужује, да се испита почетак религије.

О постању или почетку религије постоји више мишљења.

1. Било је људи, који су изводили почетак религије из наука политичарâ и жречевâ (свештеникâ), мислећи, да су они изумјели религију за свој корист. *а)* Не може се порећи, да су политичари и жреци, тако као и филозофи и цјесници, немало допринијели тому, да се је религија јављала у разним видовима; но неразумно изводе почетак религије из наука политичарâ и жречевâ[2]) с тога, што је религија древнија од политике и жречества: Религија је служила за основ политици. Тако Херен у књизи о политици најстаријих народâ говори: „На историје политике јасно се види, да религија има голему важност у односају к политици, особито кад се обратимо к почетку њеном. Од куда су могли добити своје утврђење и силу закона у грубих народâ, који нису имали појма о неопходности њихових испуњавања, него од религије, јер су они под утицајем њеним уважавани били као наредбе богова?!“ У времена патријархална није било жречева, а жртве су се прина-

[1]) Полутарх о важности религије у односају према држави (против Кол. гл. 31.) вели, да прије град може опстати без темеља, него држава без религије, и да је религија свезе и средоче друштва, потпора и основ сваког законодавства.

[2]) Блажени Августин говори: „онај је у заблуди, који мисли, да му је могуће спознат истину, кад живи нечастиво;“ и још: „Ништа толико не смета да се истина спозна, као живот, која је предан страстима.“ (August de vera Religione c. 3.)

[1]) In omnium animis deorum notionem impressit ipsa natura. Quae est enim gens, aut quod genus humanum, quod non habeat sine doctrina anticipationem quandam deorum? Cic. de natura deor. I 1, c. 16.

[2]) Πάντες ἄνθρωποι περὶ θεῶν ἔχουσιν ὑπολήψιν. Arist. de coelo. L. 2.

шале, и по томе наравно религија је постојала прије жрећева. Знаменити природословац Шуберт говори: „Истинитан поглед опажа, да астрономија и богослужење у древна времена нису били средством к циљеви, него су били свештеном радњом“.[1]) *б)* Кад религија не би имала свога основа у самој природи човјека, то се не може појмити, како би она могла бити, измишљена жрецем или политичаром, примљена од свега рода човјечијег и сачувана кроз сва времена.

2. Неки изводе почетак религије из посматрања природе.

Истина, да посматрање природе помаже развијању религиозних појмова, побуђењу и оживљењу религиозних чувстава, као што свјетлост и топлота сунчана утичише на развитак физичкога живота; но из тога изводити почетак религије не може се! Не може с поља, кроз природу, бити саопштена човјеку религија *а)* с тога, што су идеје религиозне над видљивом природом и *б)* јер васиона и т. д. — и ако нам представља призор свемогућства, премудрости и благости — не открива нам светости, без које религија није потпуна.

3. Неки богослови изводили су сва религиозна познања човјечанскога рода из божанствених откровења, која су дана била пређем људима, и која су по том синови Нојеви распростри по цијелом свијету. И ето, по њихову мишљењу, узрока свеопштности религије! За потврду свога мишљења навађали су слиједеће историчке примједбе:

а) Историја открива неку сличност код свих древних религија односно учења или причања о створењу свијета и човјека, о рају, грјеховадењу, потопу и др. а та сличност води к признању једнога општег извора религије.

б) Историја открива код древних народа несразмјерност међу политичким стањем и појмом о највишем суштаству. При свој њиховој грубости и неизображености, њихови појмови о небесном и божанственом били су довољно високи; а та несразмјерност води к тому закључку да је сам Бог открио човјеку појам о главним истинама. „И у самом дјелу врло је чудновато,“ говори Јован Милер, у својој свеопштој историји, „да су најстрији народи, у другим односима савршено непросвијећени имали нескаске правилне појмове о Богу, о свијету и бесмртности, такођер о кретању свјетила небесних, међутим како су у искуствама, која се односе на болитак и угодност живота, били малознајице! Вели се, да је дух наш неке неопходне појмове, до којих сам по себи не би лако могао досјести, добио кроз непосредно настављење од свевишњега суштаства и чувао их некоје вријеме. У течају времена чисти појмови праотаца код већега дијела народа почињу се помрачавати.“ Слично томе говори и Хердер: „Трагови религије откривају се код самих грубих и бједних народа. Од куда им је она дошла? Није ли сваки од њих сам пронашао своје богослужење? Није! Ти кукавци никад ништа не проналазе; они у свему слиједе предању својих праотаца. Предање је мати њихова језика и њихове религије.“

Тога мишљења држе се врло многи. И у самом дјелу, ма каквим способностима да је био одарен први човјек, ипак му је нужна била наставa и васпитање, које је он могао добити само од Бога. Но тако мудровање је нетачно. Не може се религија изводити и једино само из откровења *а)* с тога, што откровење или настављање Божје претпоставља у човјеку примљивост, па дакле не разјашњује првога почетка, но води само к њему; и *б)* с тога, јер апостол Павле говори о јазичницима, који не знају за откровење, да оно што се може знати о Богу, знају отуда, јер им је Бог објавио. (Рим. 1, 19.) И на другом мјесту: Кад незнабожци не имајући закона сами од себе чине што је по закону, то они немајући закона сами су себи закон: они доказују, да је оно написано у срцима њиховим, што се чини по закону. (Рим. 2, 14. 15.)

4. Напоштетку неки и ако признају, да су први људи корјените религиозне појмове морали примити од непосредног настављења Божијега, но уједно с тим основ религије налазе не у спољнем настављењу Божијем, него у унутрашњем — у самој природи човјека, и веле, да је човјек по самој својој природи суштаство религиозно, или, што је једно те исто, потребу религије положио је Творац у сами основ природе човјечије.

То је мишљење праведно и разложно с тога, јер *а)* њим се појима и свеопштност и разли-

[1]) Schubert: Nachseite der Natur. p. 54.

читост религије, и то: религија је свеопшта, јер има основ у општој свима људима природи човјечијој; а различита је, јер општа свима људима природа човјечија јавља се у разним степенима нравственог образовања, и подвржена је утицају разних спољних околности. *б)* Кад у самом човјеку не би било расположења и побуђења религији, то како би га могао он при свима превратима, при свима непријатељима како унутрашњима тако и спољашњима сачувати кроз сва времена? Како би могао доћи до такве крајње нужде у њој, да би боље заволјео какогођ пропадљиву ствар штовати за Бога, него бити без Бога?

И тако обратимо се природи човјека!

Посматрајући човјека са стране нравствене налазимо ми у њему три главне способности: 1. способност познања, која тежи за истином; 2. способност тежње или жеље, која тежи за светошћу или нравственошћу, и 3. способност осјећања, која тежи за срећом, блаженством. Ове три способности духовне природе човјека, које су својствене и просвјећењу и непросвјећењу, изражавају потребу религије, и воде к њој.[1])

I. Религија је потреба способности познања, или разума. Разум по својој природи тежи за проналаском познања о разним предметима; но чим се ми можемо увјерити о правилности оних познања, која ми пронађемо, о сагласности њиховој с предметима, које упознавамо, ако нема вишег начела нашег поуздања, ако нема вјере у Бога? Тада само могу ја вјеровати моју уму и мојим чувствима, када вјерујем, да су она мени од Бога, истинитог суштаства дана! Без такве вјере скептицизам је неизбјежан! Таква вјера је онај крајеугални камен, на ком се темељити морају сва човјечија познања. Без религије све је за човјека сакривена тајна, и човјек је у мраку.

2. Религија је потреба способности жељења (тежње). Сваки човјек осјећа у себи природни закон — тежњу за добром и одвраћање од зла. Без религије закон тај остаје безимена пропис, који нема обвезне силе. Једина само религија чини га јасним, показивајући на његов почетак, живим и кориснim, показивајући на његову циљеъ.

3. Потреба среће, или тежња за блаженством јест такођер потреба религије, јер треба такво суштаство, које би човјека путем истине и добродјетељи привело к истинитим и правим наслађама: Чулне наслађе не само удовољавају нашој тежњи за блаженством, него још, пошто нису освештане религијом, постају отров за душу и тијело.

И тако у ове три способности човјечије природе открива се потреба религије. То се може и краће изразити: човјек по природи тежи за истином, светошћу и блаженством — дакле тежи к Богу; јер је Бог извор истине, светости и блаженства. Без Бога нема истине, нема светости, нема хармоније међу светошћу и блаженством.

Неопходни услови, или, тако рећи, саставни дјелови те природне религије, која се закључује у природи човјека, јесу ови:

1. Појам о Богу, као творцу свијета, и врховној истини, као о законодоцу и највишој светости, и напослетку као о праведном судији и врховном благу.

2. Појам о човјеку, као суштаству разумном — слободном с тога, јер без слободе нема религије.

3. Појам о будућем животу, гдје ће тежња за истином, светошћу и блаженством, која се овђе на земљи не да постићи, бити удовољено.[1])

На такав начин три главна догмата састављају природну религију:

1. Има Бог — извор истине, светости и блаженства.

2. Човјек је суштаство разумно — слободно, које од природе тежи за истином, светошћу и блаженством — на дакле (суштаство) Богу — подобно.

3. Има будући живот, гдје ће тежња за истином, светошћу и блаженством бити удовољена највишом истином, светошћу и блаженством.

---

[1]) По науци Платона истинито, добро и лијепо припадлежи суштествима благима нашега духа, и ми настоји да обладa њима као неким изгубљеним наслеђством. Ова урођена чувства истинитог, доброг и лијепог, која се показују у сваком човјеку, само у разном степену, при откривању истине, при погледу на лијепо, при представи истино-благородноga и добродјетељноga поступка, састављају благородство човјека, а продужују се и тада, кад се наш чулни покров клони своме паду.

[1]) Из искуства се зна, да је на земљи све само почетак; ни у чем се не опаза потпуно савршенство; наше знање је оскудан почетак; нема у њему пуноће, нема довољне јасности, ијерности и темељитости. Слаб и оскудан почетак је и добродјетељ наша; нема у њој чистоће, нема темељитости и силе, којих треба свијет наш. Ми осјећамо и сланамо, да се циљеъ, за којом ми тежати имамо, може само у вјечности постићи.

(Наставиће се.)

Свештенство и проповједање.

Са особитим обзиром на вјерско изображење и општу развијеност народа у Босни и Херцеговини

од **Теод. Јунгића**, свештеника.

Сва Божија створења имају на овоме свијету извјесну задаћу, и ништа на овом свијету непостоји, што не би било подложно вјечним божијим законима; све долази на свјет, живи, креће се, бори се за свој опстанак по природном нагону, и на послетку свега нестаје, по неким сталним, вјечним, непромјењивим законима, који нам с дана на дан о своме бићу сједоче, уништавајући постојеће, да би новим створовима мјеста дали. Сав овоземни живот — свјет, — препун је Божијих створења; у води, у ваздуху, у земљи не би могао наћи мјеста, у ком не би било ни најмање живота. У једној капи бистре као кристал воде, живи безброј ситних животињица, које се тек са увеличавајућим стаклетом видити могу, и све те ситне животињице, поред све своје ситноће, ипак имају потребу за свој опстанак, имају неку задаћу у природи, но коју ми у највише прилика због ограничености нашег ума несхваћамо и неразумијемо, али посматрањем овог свјета, долазимо ипак до тог увјерења, да то заиста тако мора бити.

Човјек, као најмилији створ божији, живи на овоме свјету, да изврши узвишену задаћу, да прослави свог створитеља, па да се тиме показке достојан вјечне милости Божије. Остали створови, по ријечима Божијим, управљени првом човјеку, предани су људима, на њихово неограничено управљање, те су људи неке од њих према њиховим тјелесним способностима употребили за домаћу послугу, као за обрађивање земље, пренос и т. д., а неке опет гаје, те кроз то добивају материјал потребан за одјећу, храну и т. д. Но осим ових створова, од којих људи материјалну корист имају, има их доста, којима ми неможемо потребу опстанка овђе на земљи да разумијемо; н. пр. зашто ће нам бува или уш? Какву задаћу имају ове животињице овђе на земљи? На овакова непосредна питања, свако би без дубљег размишљавања одговорио, да су заиста, ове несносне животињице сасвим излишне, сасвим непотребне на овом свјету, али — није тако. Премудри створитељ дао је тим малим и гадним животињицама врло племениту задаћу — задаћу, да натерају људе, да се у чистоти држе, јер је „чистота пола здравља“, као што и народна пословица вели. Уши и буве нису ништа друго него велики ступањ видљиве нечистоће, која нам нарушава здравље, али која нас уједно и натјерује, да је се отресемо, да се очистимо не само од буве и уши, него и од оне нечистоте, коју истина нашим чулима не осјећамо, али која заиста постоји било на самом нам тјелу, било на одјелу, или по становима. Према овоме дакле види се, да је премудри створитељ и тим животињицама неку задаћу одредио, коју ми одма и на први поглед немогосмо појмити, а колико ли има животиња још на овоме свјету, за које ми због ограничености нашег ума никако неможемо докучити, зашто су створене. Па као што видимо код неких животиња нужност њиховог опстанка, то на сигурно можемо вјеровати, да и друге животиње, — којих ми нужност опстанка непојимамо — имају некакву задаћу, да су и оне на сваки начин нужне по опште добро.

Но од свих задаћа разних створова божијих, задаћа је човјечија највећа, најузвишенија, јер га она доводи духовно у непосредни додир са његовим створитељем — човјечанство је позвано, да својим живљењем овђе на земљи прослави свог створитеља. Дотле, док су неразумни створови на земљи предани човјеку на његово неограничено управљање, дакле да човјеку служе, дотлен је једини човјек позван, да свој земни живот посвети једино служби свог створитеља, те је за то и одликован од осталих божијих створења, божанственим даровима, и то: душом као једним дјелићем Божанства, које непрестано у њему почива, и разумом, као помоћним средством да Бога разумије, позна и прослави. Но осим ових божанствених дарова, Бог још и благослови човјека, да се множи и да насели сву земљу, те да влада њом. И заиста под овим Божијим благословом, човјек је брзо напредовао и множио се, тако, да је у недугом времену насељио скоро рећи сву земљу.

Размноженьем рода људског по свој земљи, умножиле су се и животне потребе људске, те су људи морали имати велику бригу како да свој живот и овђе на земљи одрже. Разноврсне потребе људске изискивале су од људи и разно-

врсна занимања, којима су се те потребе подмиривати могле. Тако видимо, да су се у прво вријеме бавили таковим занимањима, која су им непосредно подмиривала њихове најнужније потребе. Земљорадња и сточарство бијаху првим људима прве привредне гране, јер отуд непосредно добиваху и храну и одјећу. Већ синови првих људи, Адама и Еве, бијаху и то Каин земљодјелац а Авељ сточар. Но у доцнија времена, када се род људски намножио, те се према поднебљу, околини и т. д., и нове потребе указаше, отпочеше се појединци потпуно одавати једином подмиривању тих нових потреба. Ладно или врућe поднебље, због дивљих звјерова, опасна околина и друге неугодности, натераше људе да си праве заклоне против непогоде и дивљих звјерова, те тако постојаше разне зграде; а да би при раду на пољу своје тјело заклонили од сунчане жеге или ладноће, отпочеше правити одјећу. Да би се дакле овим потребама доскочило одаваше се појединци искључиво оваким занимањима, тек док једни обрађиваше земљу, други гајаше стоку; дотле трећи прављаху станове, четврти одјело и т. д, те се тим начином постави темељ разним занатима, као: дрводељском кројачком, зидарском, ковачком и т. д. Овакова занимања — занати — подмиривала су занатлијама посредним начином њихове животне потребе. Занатлије дављe су готове израђене предмете земљодјелцу и сточару, а од њих су у замјену примали храну и сирови материјал, те су таким начином подмиривате опште потребе.

Тим размјењивањем између тих појединих привредних грана, постави се темељ трговини. На да би ово размјењивање лакше од руке ишло, то се појединци одадоше посредовању између привредника, имајући отуда наравно неке користи, те тако постадоше трговци који нити су занатлије а нити земљодјелци, него једини посредници између једних и других.

Таково размјењивање земних и рукодјелних производа, правило је мјеначима потешкоћа, јер се никаквом производу није могла одредити стална права вриједност, јер није било јединице — мјерила, које би служило за одмјерење вриједности појединог продукта. Да би се тој незгоди доскочило, људи у току времена измислише новац, који у прво вријеме истина није био ни по каквоћи а ни по облику ни налик на овај, којим се људи данас у промету служе, али је ипак имао једну те исту улогу у друштвеном животу, коју данашњи новац има.

Изналажењем новца многи пробитци створени су за човечанство. Ратар и сточар, занатлија и трговац могоше лаким начином свој сувишак у новце претварати, те са истим на вријеме своје потребе подмиривати, а лакше им га бјеше и остављати, те тако и своју будућност обезбјеђавати од оскудице. Остављањем новца на страну видише се људи задуже или краће вријеме у будућности обезбјеђени, те им се усљед тога пробуди жеља за богатством; те да се тиме, кроз недогледна времена у будућности од оскудице осигуравају, они се одаваху штедњи и раду, да би што на страну оставити могли. Тим начином новац посијеши, пробуди и унаприједи радиност на свим пољима; све се труђаше у намјери да се обогати, и кроз то се виђаше општи напредак. Новац бјеше мамуза човјечанству, која га материјалном напретку тјераше.

Но поред овог напретка, који се искључиво може приписати утицају новца на човјечанство, новац је с друге стране био узрок скоро свега зла овог свјета, извор опадања моралности и будилац страсти. Гомиланьем новца будила се у људи страст за богатством, а богатство опет вукло је за собом друге пороке и сујете. Је ли се појединац поштеним радом и штедњом обогатио, постајао је тврдица, а је ли се пак непоштеним начином обогатио, постајао је расипник. У оба случаја новац има врло ружну улогу, он тјера човјека од једне крајности до друге. Даље, новац је за човјека мамац, искушење, које га највише прилика на злочин навуче. Новац, који у малом простору представља велико имање омогућавања поштен рад, јер се при поштеном раду мора много муке претрпити, много зноја потрошити и дуго штедити, да се мала сумнца новца на страну оставити умогне; па према овоме лако човјек подлегне томе искушењу, да кроз злочин дође до тог новца, те тиме да се сачува од дугог тјелесног напрезања. Но не само што новац наводи људе и на разна злочинства, него је он у опште и завео људство од његовог правог позива. Он је поништио борбу за опстанак, он је учинио да капиталиста сву своју пажњу поклања њему — новцу, — да сиромах цијео свој вјек проведе у жељи и чежњи за новцем. Новац је дакле учинио, да су људи мислећи непрестано о њему у свакодневној борби за опстанак, за-

боравили на свој овоземни задатак, заборавили на свој узвишени позив, заборавили дакле — на свога Бога.

Да би се људи повратили са ових странпутица, те не проиграли вјечно блаженство, из превелике љубави према роду људском сишао је сам Господ Бог на земљу, примио тјело човјечије на себе и као Исус Христос отпочео учити људе њиховом правом задатку овдје на земљи, наводио их на прави пут, проповједао им вјечну истину, отварао им очи да виде ништавило и привременост свјетског сјаја и богатства, па да би људима доказао, да су сласти у овоме животу према вјечним радостима сувише незнатне, даље да су муке овог свијета маленкост и ништа, према огромном добитку вјечног блаженства, у које се кроз исте улази, он се сам пустио, да га као човјека прогањају, бесчасте, муче и на послетку претрпио је на грозан начин и саму смрт. Све то учинио је, да својим примјером покаже ништавило овог свјета, заблуде људске, вјеру, која је и у највећим мукама у стању својим мучитељима опростити, као што је и он сам, надишући на крсту, молио се свом небеском оцу, да и он опрости његовим мучитељима, „јер они не знају шта раде.“

Слобода Исуса Христа у проповједању вјечне истине, његов узоран живот, и на послетку његова добровољна пожртвованост учинише, да се начела Христове науке брзо по цијелом свијету рашире. Очевидци патња и мука Христових — његови ученици, бише озарени свјетлошћу вјечне истине. Гледајући њега, узор живота, његову слободу и његову истрајност при мученју, његову великодушност при надисању, бијаху запијети величином духа његовог, и ништа друго не желише, него да његовим стопама иду, његовим животом живе, његову науку рашире, и, ако потреба буде, да и муке па и саму смрт по примјеру његовом а за вјечну истину, претрпе. И заиста, они се разиђоше у тој цјели по цијелом свијету, те проповједајући науку Христову, трпише разна прогањања, мучења, па претрпљиваху и саму смрт, без да и најмање показиваху да се боје земних тјелесних мучења, или да им је жао за Христову науку умријети.

Овакове узвишене, чисте и многобројне жртве напослетку савладаше непријатеље цркве Христове, те се у мјесто идола и њиховијех храмова отпочеше свуд по цијелом свијету подизати жртвеници и храмови у част и славу јединога, истинитога Бога, а на мјесто путујућих ученика Христових, одвајаху се поједини људи из народа, те, сав свој живот посвећи за храм Божији, проповједаху и учаху стално на једном мјесту, у једном храму, слово Божије, те се тако црква Христова развила до данашњега дана, а проповједничку дужност и чување вјерске чистоте, вршиле свештеници — људи, који се осјећаху позвани за тај узвишени задатак, људи, које загријаваше љубав према том њиховом позиву, те ти људи неуморно вршише своју службу на част и славу Богу, а на душевно спасење повјереног им народа. Они бјеху вјерски учитељи народни, проповједници вјечне истине и наслједници дужности апостолских.

Тако се отпоче мирно развијати црква Христова, вјерске борбе престадоше, гоњења се обуставише, и исповједање вјере Христове постаде слободно, јер јој не само прости народ, него и највиши кругови скоро у цијелом свијету припадоше.

Но и поред оваког општег — слободног исповједања вјере Христове, ипак је било случајева, да су поједине мјестне цркве под притиском политичких околности застале у своме развијању. Многи ратови, освајања а и друге политичке борбе, имале су великог утицаја и на цркву Христову. У таким мутним, бурним временима, црква је потпуно била у заостатку, те се њеној служби највећим дјелом посвећиваху, или они, који су у такој служби тражили лак начин живљења, или пак они, који истина осјећаше љубави и оданости према Христовој науци, али који за тај узвишени задатак ни најнужније спреме. не имадоше, те се под таким околностима и црквена служба ограничавала на једина чинодјејства и вјерске спољне форме, а поука о вјери — проповједање хришћанских врлина, изостало је скоро рекао сасвим. Под таковим вјерским васпитавањем, народ је пригрљавао вјерске форме, без да су му основна начела вјере позната бивала, те је кроз то и сама црква трпила, јер није напредовала у оном правцу, ког јој је дао сам њен оснивалац Господ Исус Христос.

Овакове неповољне политичке прилике до скора господариле су и у нашој отачбини Босни и Херцеговини, те је због тога и свештенство, истина одано свом узвишеном задатку, али највећим дјелом без довољне свештеничке

спреме било. Али у таким временима народ и неочекиваше нити наискиваше од свештеника више спреме, те му бијаше довољно, да му свештеник крсти, вјенча, опоје и т. д., а што свештеник иначе не умијаше, то надокнађиваше својим родољубљем и одношњу према св. цркви. Свештенику бјеше довољно да се нађе увијек у народу, па да с њим живи у добру и злу, да се с њим заједно весели, с њим заједно трпи, а то бјеше народу и довољно, да га штује и љуби, довољно, да му своје потпуно повјерење поклони.

Али прођоше та мучна времена, те и по овим крајевима сину зрака слободе, па се тим не само политични живот овог народа промијени, него се и његове вјерске потребе знатно промијенише и умножише. Народ који у бурним и мучним временима тражаше и налажаше у свом свештенику искреног савјетника а и политичног вођу, у данашње вријеме пак, не имајући више те потребе, треба да у свештенику нађе свог вјерског и моралног учитеља, који ће му дакле не само обављати олтарску и епитрахильску службу, него који ће га и поучавати, како треба да се влада, па да овдје на земљи има миран живот, а и да се удостоји вјечног блаженства.

Оваковој заиста нужној потреби народној, треба свештеник да потпуно задовољи, те да не само разна чинодјејства сваршава, него и да проповједању своју потпуну пажњу поклони. Према овоме дакле свештеничка би се служба имала подијелити на двије гране и то: на чинодјејствовање и проповједање. У прву грану имала би припасти његова олтарска и епитрахильска служба, а у другу проповједање у цркви, и његово опште опхођење с народом. Прва грана свештеничке службе сваршава се код нас црквенословенским језиком, дакле језиком ког народ потпуно не разумије, а друга грана имала би се вршити језиком српским као народним, ког народ потпуно разумије.

Ове двије гране свештеничке службе, тако су нераздвојне, да једну без друге ни замислити није. Господ Исус Христос, кад је сишао на земљу, да подигне из дубљине гријехова пали род људски, он је проповједао, говорећи је људство исправљао, а дјела своја, којим је основао тајне новога завјета, он их је са ријечима људима објасњио. Да није било дакле говорења, усмене поуке, би ли се људство могло научити науци Христовој? Заиста не, јер не би могло разумјети његова дјела, не би могло појмити циљ, ради које се Господ Исус Христос драговољно жртвовао. Говорењем — проповједањем дакле, казао је Господ Исус Христос циљ свог доласка, проповједањем објашњавао је о рајским радостима и пакленим мукама, говорима дакле поучавао је људе, како да живе овдје на земљи, па да се покажу достојни вјечних милости. Дакле, ово јасно доказује, да су проповједање и чинодјејствовање, душа и тјело, и да је само чинодјејствовање, без проповједања, мртво тјело, те по овоме, који свештеник само проповједа а не чинодјејствује, врши само једну половину свештеничке службе, а који само чинодјејствује а не проповједа, тај још мање врши, јер му је сва та његова радња мртва, јер јој не објашњава, те по томе и неожњавања вјерска поука — проповјед, и од које народ не разумијевајући ју потпуно никакве па ни духовне користи нема. Тако н. пр. какву корист има један човек, који се исповједа, кад он при исповјести не казује свих својих гријехова, или кад при св. причести, не зна, да са св. причешћу прима у се св. тјело и св. крв Христову. Дакле много важнија грана свештеничке службе јесте проповједање, у коме се људи не само позивају, да свој живот овдје на земљи проводе у сношљивости, слагању и трпљењу, него и да се науче једино спасавајућој православној вјери Христовој.

Дуго је трајало у овим земљама, да су ове двије гране свештеничке службе међусобно непознате биле. Свештеник је или врло ријетко, или скоро никад, поуку какву од олтарских двери чути дао. Па и ако се кад и кад и чуо, то је већином бивало оглашивање, кад, у који дан, који светац пада, или, кад какав пост почиње.

Да би се свештеници примили и ове гране своје службе, те Христјане од времена на вријеме поучавали у вјери и моралу, покушали смо да овдје у кратко наложимо правац и начин, по ком ће се свештеник са мање труда а са више успјеха за проповједи спремити моћи. Овим чланком није нам намјера била, да поучавамо свештенике — богослове, јер они и сами знају, како ће у овом погледу дужности својој најбоље и најуспјешније задовољити, него нам је са овим та намјера била, да сеоском свештенству, коме у опште стручно изображење манька, те које, нешто из превелике скромности, а нешто из

несамопоуздања, нема слободе да на проповједаоницу ступи, да му овом приликом од помоћи будемо, да му покажемо пут и начин, како ће све те потешкоће, које се у први мах као несавладљиве виде, савладати, те тако са самопоуздањем вршити и другу грану своје службе на част и славу Богу, коме служи, а на душевно спасење повјереног му народа.

(Наставиће се).

Јеванђеље у Недељу Пасхе (Васкрс) по Јовану гл. I., ст. 1—17.

Исус Христос Богочовјек и Спаситељ.

Св. јеванђелист Јован, говорећи о Божеству Исуса Христа, истиче Његово вјечно биће с Богом-Оцем (ст. 1—2.), Његову стварајућу (ст. 3.), промишљајућу и обасјајућу силу (4., 5.), Његову предност пред Јованом, који је спремљен да свједочи о Њему (6., 13.), и најпослије говори о Његовом рођењу у тијелу ради спасења рода људскога.

По Јовану св. јеванђеље.

Глава 1.

У почетку бјеше ријеч, и ријеч бјеше у Бога, и Бог бјеше ријеч.

2. Она бјеше у почетку у Бога.

3. Све је кроз њу постало, и без ње ништа није постало што је постало.

4. У њој бјеше живот, и живот бјеше видјело људима.

5. И видјело се свијетли у тами, и тама га не обузе.

6. Посла Бог човјека по имену Јована.

7. Овај дође за свједочанство да свједочи за видјело да сви вјерују крозањ.

8. Он не бјеше видјело, него да свједочи за видјело.

9. Бјеше видјело истинито које обасјава свакога човјека који долази на свијет.

10. На свијету бјеше, и свијет крозањ поста, и свијет га не позна.

11. К својима дође, и своји га не примише.

12. А који га примише даде им власт да буду синови Божији, који вјерују у име његово.

13. Који се не родише од крви, ни од воље тјелесне, ни од воље мушкње, него од Бога.

14. И ријеч постаде тијело и усели се у нас пуно благодати и истине; и видјесмо славу његову, славу, као једнороднога од Оца.

15. Јован свједочи за њега и вичe говорећи: овај бјеше за кога рекох: који за мном иде преда мном постаде, јер прије мене бјеше.

16. И од пуности његове ми сви узесмо благодат за благодаћу.

17. Јер се закон даде преко Мојсија, а благодат и истина постаде од Исуса Христа.

Разјашњење.

1. (Ст. 1.) *а*). Под именом „Слова" (ријеч) разумије се друго лице Пресвете Тројице, Син Божији, Господ наш Исус Христос. Син Божији назива се Словом с тога, што нам је Он објавио Оца и извршио вољу Његову, то јест избавио род људски. То *Слово* или син Божији — било је у почетку, т. ј., прије свега, до створења свијета, од вјечности.

б). Слово је било од вјечности заједно с Богом Оцем, а не одвојено од Њега.

в). Слово је нераздвојено с Богом Оцем, с Њим је у заједници и с Богом Оцем једне је природе но као лице оно је посебно и само по себи самостално.

2. (Ст. 2). Јеванђелист Јован понавља ријечи јеванђеља о вјечном пребивању Слова-Сина заједно с Оцем, да би дубље урезао ову истину у душама вјерницех. Код људи је син млађи од Оца; но код Бога није тако: Син Божији исто је тако вјечан, као што је и сам Отац, тако, да Отац није нигда био без Сина, а Син је увијек био у Богу Оцу.

3. (Ст. 3). Син Божији створио је све што се види и што се не види; та нема ни на небу ни на земља бића ни твари, а да није добила своје постање кроза њ.

4. (Ст. 4). *а*). У Богу-Слову је живот, који не само да даје постанак свакој твари, но чува и одражава живот у свему што је створено.

б). Бог-Слово даје човјеку његово биће и служи видјелом у његовом духовом животу: обасјава га видјелом истине, и показује му пут оправдања и спасења његовог.

5. (Ст. 5). *а*). Под *тамом* разумије се оно худо стање рода људског, које је било до рођења у тијелу Бога Слова. Апостол Павле назива то вријеме *ноћу* (Рим 13., 12); јер је људство покривао мрак незнабоштва; *Ријеч* је озаравала ту таму у изабраном народу јеврејском ово Мојсијевим законом, ово обећањима, пророштвима и пределицима, које су наговјештавале о Избавителју свијета и Његовом спасоносном царству.

б). Ма колико да је тај мрак незнабоштва био густ и силан, он опет није могао угушити видјела; а доласком Бога-Слова на земљу, видјело је заспјало међу људима у свој пуноћи (Мат. 4, 16); сва се земља испунила славом Божијом, и мрачност служења киповима и лажна мудровања свјетскијех мудраца распршало се пред јасном свјетлошћу јеванђелске науке.

6. (Ст. 6). Јеванђелист Јован, по што је говорио о Богу-Слову, прелази сад на Његовог претечу — Јована, као на свједока о видјелу. По што су неки зувременици држали да је Јован небесни анђео, обећани Месија, то јеванђелист побија та мишљења и назива га човјеком, са обичним људским именом „Јован," но који је дошао на свијет у особитом Божијем посланству.

7. (Ст. 7). Овдје се јасније показује особити задатак Претече Јована — а то је: он је дошао у јеврејски народ, да свједочи за *видјело* Богу-Слову, које се појавило у свијету, и да их утврди у вјери у Њега, као у обећаног Искупитеља.

8. (Ст. 8). Указујући на предност Бога-Слова над Јованом, јеванђелист говори, да он, Претеча, не бјеше видјело — Спаситељ свијета, но само посланик Божији, којему је био задатак да говори о доласку у свијет истинитог видјела — Исуса Христа Спаситела свијета.

9. (Ст. 9). Бог-Слово — Исус Христос је истинито видјело а не позајмљено (од којег другог видјела). Оно обасјава свакога човјека, који с њером слуша науку Његову и сјерно Му се покорава, па био он Јеврејин или незнабожац. Таким начином је и Претеча Јован проповједао, не сам од себе, него га је Оно (т. ј. видјело) обасјало да проповједа.

10. (Ст. 10). *а*) Слово је било непрестано у свијету као Бог који испуњава све; Оно је чувало свијет и обасјавало људе срествром искрене ријечи, срествром свијести и природе — и Оно је Творац свијета.

б) Не гледајући на изобиље видјела у свијету, што се излило Богом-Словом, људи усљед разврата, који је у њима овладао, нијесу познали у Њему својег Творца и Просвјетитела, те мјесто једнога Бога поштоваху многе лажне богове.

11. (ст. 11). Под *својима* разумију се Јудеји, народ јеврејски, за који се вели у писму, да су блиски Богу, своји (Втор. 9, 26), и сам Господ Исус Христос по тјелу рођен је од племена Авраамова (Јевр. 2, 16.). Јудеји, који су и прије слушали пророштва о Њему, прелазили су у незнабоштво, и онда, кад се Он у тјелу појавио и међу њима живио, нијесу вјеровали у Њега, као у Месију — Господа, већ су Га неправедно осудили на смрт.

12. (Ст. 12.) *Примити Га с вјером у име Његово* значи свијем срцем вјеровати у Њега, као у Божијег Сина, Спаситела свијета. *Бити дјеца Божија*, значи бити под особитим старањем Божијим, бити у тако блиском одношају с Богом, у каком су дјеца са својим оцем. Дјецом Божијом могу бити не само Јудеји, но и незнабошци, који вјерују у Христа.

13. (Ст. 13). Овдје јеванђелист показује, да та висока част — бити дјецом Божијом, даје се људима не за то, што они потичу од Аврама, чиме су се поносили Јудеји (Јов. 8., 39—41), не по спољним каким буди било одликовањима

и заслугама *(не од крви)* не по рођењу од чувеног оца и из славне породице *(ни од воље тјелесне ни од воље мужевље)*, већ за то, што су рођени од Бога, то јест, што су хришћани, добивши средством тога благодат светога Духа и што живе у послушности закона Христова.

14. (Ст. 14). Реквавши о великој части Хришћана, јеванђелист казује повод и основ њезин, наиме то, што је *Ријеч постала тијело* то јест, што се Син Божији јавио на земљи и примио на се вид човјека, састављеног од тијела и душе, осим гријеха, не престајући бити Богом. Слово је било на земљи међу људима до тридесет и три и по године, пуно благодати и истине, то јест, пуно благодатних дарова светога Духа, дарова: љубави, милосрђа и обасјавања људи видјелом истините науке о Богу и спасењу рода људскога. Уједно овијем јеванђелист свједочава, да је и он а и остали ученици, видјели славу Исуса Христа у такој пуноћи, у каквој је могла сјати само у јединородном Сину Бога Оца. Ту славу ученици су видјели у небројеним чудима и знацима Исуса Христа, у којима се огледала Његова власт над природом, животом и смрћу, и ђаволом, у свједочанству о Њему Бога Оца (на приликом при крштењу, преображењу и прије страдања), у Његовој необичној мудрости и светости, и најпослије, у Његовом славном ускрснућу и узнесењу на небо.

15. (Ст. 15). Ради бољег убјеђења у Божество личности Исуса Христа, јеванђелист наводи свједочанство о Њему Претече Јована, којег су и сами Јудеји поштовали и држали као посланика Божијег. Претеча смјело и слободно свједочи о Исусу Христу, који и ако се појавио у Израиљу с проповједањем послије његова (Претечева) проповједања, ипак је Он виши од њега, славнији и достојнији поштовања, јер је Он од вјечности, прије него је постао свијет, као Бог који нема почетка.

16. (Ст. 16). У овом стиху јеванђелист говори о плодовима рођења Сина Божијега, а уједно износи нов доказ о Његовој надмоћности (првенству) над Јованом. Израз „*и од пуноће Његова ми сви узесмо благодат за благодаћу*“ значи то, да су од пуноће Његових божествених, савршенстава, сви који вјерују у Христа, добили двоструке благодати.

17. (Ст. 17). Овдје се показује надмоћније Исуса Христа над Мојсијем, благодати Христове над законом Мојсијевим. Мојсије је добио закон, као млађи, и дао га другима оноликo, у колико га је и сам добио; Исус Христос има Сам у себи извор благодатних дарова, и Сам их раздаје по Својој власти, коме хоће. У закону су само предлике о Христу; доласком Христовим оне су се извршиле и истина се зацарила. Закон је прописивао заповијести, које није било лакко човјеку испуњавати, и које га нијесу могле оправдати; а Исус Христос даје покајаном грешнику благодат оправдања, освећења и посиновљења његова у Богу.

Апостол у Недељу св. Пасхе.

Апостол у Недјељу свете Пасхе чита се из књиге „Дјела Апостолска“; глава I., од стиха 1.—9.

Апостол и јеванђелист Лука одма с почетка обраћа се једном поштованом и уваженом човјеку, по имену Теофилу, па га подсјећа на то, што му је још прије писао, т. ј., да му је написао по реду шта је радио и учио Исус Христос за вријеме својег боравка на земљи док се није узнио на небо; дакле, напомиње, да је он за овога пстога Теофила написао своје јеванђеље. По том су прва два стиха овога „Апостола“, увод у сву књигу „Дјела Апостолских“, с тога и нема у њима какве поуке. Сама пак наука, која се у овом „Апостолу“ находи, налаже се у стиховима од 3. до 9.

Глава I.

1. Прву сам ти књигу написао о свему, о Теофиле, што поче Исус творити и учити.

2. До дана кад се узнесе, пошто Духом светијем заповједи апостолима које изабра,

3. Пред којима и по страдању своме показа себе жива многијем и истинитијем знацима, и јављаше им се четрдесет дана, и говори о царству Божијем.

4. И сабравши их заповједи им да не иду из Јерусалима, него да чекају обећање очино, које чусте, рече, од мене;

5. Јер је Јован крстио водом, а ви ћете се крстити Духом светијем не дуго послије овијех дана.

6. А они онда који заједно бијаху, питаху га говорећи: Господе! хоћеш ли сад начинити царство израиљево?

7. А он им рече: није ваше знати времена и љета које Отац задржа у својој власти;

8. Него ћете примити силу кад сиђе Дух свети на вас; а бићете ми свједоци и у Јерусалиму и по свој Јудеји и Самарији и тја (чак) до краја земље.

9. И ово рекавши видјеше они гдје се подиже и однесе га облак из очију њиховијех.

Разјашњење.

Свети апостол, разјашњујући поради шта је Исус Христос провео на земљи још четрдесет дана по својему ускрснућу, вели, да је кроз то четрдесет дана Он довршио четири важна посла.

1. Разнијем чудесима и знацима показао је апостолима да је жив. то јест; увјерио их је, да је Он одиста ускрснуо, да Га смрт и гробница нијесу могли задржати.

2. Кроз то четрдесет дана учио је апостоле о тајнама царства Божијег, објавивши им потанко смисао старозавјетног светог Писма, сву јасгру своје божанске науке, и све што је Он учинио за спасење рода људског.

3. Апостоле је приправио да достојно приме светога Духа, наредивши им да буду у једнодушности, у љубави и непрестано у молитви, а уједно је учврстио у њима вјеру у својa обећања и у ниспослање светога Духа. Апостоли су у пуној мјери схватили то спремање то јест вјеровали су да ће се испунити Христова обећања, *трпећи бједу у једнодужној молитви и молењу.*

4. Најпослије је кроз тијех четрдесет дана потанко објашњено апостолима предстојећу скрху њиховога позива, препоручивши им, да се клоне неумјереног љубопштва о успостављењу царства израиљскога, и да забораве све што је привремено, упозоривши их, да се њихов будући позив састоји у томе, што ће, пошто се освете благодаћу светога Духа, отргнути се од свега што је земно и постати прави проповједници Христове науке по свјема крајевима свијета.

Из овога што је речено, јасно извиру ове догматичне и моралне истине;

а) Исус Христос одиста је с тијелом Ускрснуо, а тијем је доказао, да је Он живот и извор живота и избављења (спасења).

б) Сваки, који год вјерује, може постати причасник светога Духа срестом срдачне молитве и тврде вјере у Господа Исуса Христа, која је запечаћена светијем крштењем и осталим светим тајнама.

Из руског:

Ђ. Б.

Једна глава из повјести свијета.

Стари вијек.

Предисторијско доба.

Готово сви народи на Истоку причају о великом потопу, што у незапамћена времена снађе човјештво. Као што нас св. Писмо учи, од свих људи спасло се једино богобојажљиви Ноје, са породицом својом. Синови његови зваху се Хам, Сим и Јафет. По њима имамо у старој повјести народне породице: Хамићани, Симићана и Јафетоваца.

Хамићани, (т. ј. црни, или мрки,) становаху у најстарија времена у Ливији, Мисиру, Етиопији и по већем дијелу предње Азије. Из предње Азије их по времену потиснуше Симићани. Најзнатнији од свих хамитских народа бијаху Мисирци. **Симитској** народној породици припадаху: 1., Асирци, 2., Вавилонци, 3., Арамејци, (или као што их Грци зваху, Сирци,) 4., Израиљци, 5., Финићани и 6., Арапи. Претежнији по обе ове двије нар. породице бијаху **Јафетовци,**

или **Аријевци**, којима прибрајано: 1., Инде, 2., Иранце, т. ј. Мињани, Бактри, Персијанци и др., 3., Грке, 4., Римљане, 5., Келте, 6., Германе, 7. Словене и 8., Лéте.

Од побројаних народа оне по Азији и Африци обично зовемо оријенталним, или источним народима. Међу Европејцима културно најнапреднији бијаху Грци и Римљани. Према томе дијели се повјест старога вијека: 1., на повјест оријенталних народа, 2., на повјест Грка, 3., на повјест Римљана.

I. Повијест оријенталних народа.

А. Симитски народи.

1. Израиљци.

Земљопис Палестине. Палестина, станиште Израиљаца, зваше се првобитно Канáн. Мјестимице само равна, више бреговита, али веома плодна земља. Ријека Јордан дијели је на источни и западни дио. У западном се разграната ливанске горе, као луговити Тавор и цвијећем окићени Кармел; а у источном дијелу се повлаче огранци Анти-Ливана. За Ливан казују арапски пјесници, да му на врху станује зима, на грудима носи јесен, а на подножју му дријема љето.

Воде су њене: Мртво море, у чијој околици нема живота, Генисаретско језеро, (Тиверијадско, или Галилејско море,) и ријека Јордан.

Подјела: Римљани дијелише Палестину на покрајину: Јудеју, Самарију и Галилеју с ове стране ријеке Јордана и на Переју с оне стране Јордана.

Најзнатнија мјеста бијаху у Јудеји: Цесарија, знатан приморски град, што га је уљепшао Ирод, доцније бијаше престолницом римскога намјесника; Јопа, са луком Јерихон; Витлејем, мјесто рођења цара Давида и Спаситељево; Јерусалим, главни град подигнут на четири брежуљка, састојао се из Старог и Новог града, кога је сазидао Ирод Агрипа. На брду Морији подигао је премудри Соломон величанствени храм, који се дијелио на трем, светињу и светињу над светињама. У светињи се налазио кадиони олтар, златни сто за хљебове и на свакој страни по пет златнијех свећњака, сваки са седам жижака; у светињи над светињама стајао је „ковчег завјета“, са два херувима као чуварима. Пред храмом се још налажаху два придворја; унутарње, за свећенике, у коме се припремале жртве паљенице и чувало посуђе, што је нужно било за жртве; и спољашње за народ, које је украшено било улазити у унутарње просторије храма. Кад је доцније соломонов храм разорен, нанова подигнути не бијаше ни близу тако красан и богат. У близини Јерусалимској, преко потока Кедроновог, пружала се Маслинова гора, (Јелеонска гора,) и Голгота, гдје распеше Господа.

У Самарији: Самарија, главни град израиљском царству, за сво вријеме трајања његовог; Сихем.

У Галилеји: Назарет, Тиверија. Кана, Капернаум.

Свето Писмо описује уживљеним ријечима плодовитост „обећане земље,“ казујући, како „нуда „мед и млијеко тече“. У приморју томе богато успијеваху: жита, винова лоза, мед, балсам и сваковрсно воће. И како се Израиљци тако рећи искључиво пољопривредом бављаше, са највећом марљивошћу обдјелавана земља исхрањиваше обично близу до 6 милијона становника.

Повјест Израиљаца. Послије недовршене „куле вавилонске“ народи се, како нас поучава Стари Завјет, расуше по широком свијету, и постепено заборавише на праотаџе истине и на правога Бога и паднуше у много — и незнабоштво. Да би се, по свиједи идолопоклонства, одржало вјеровање у правога Бога, Господ је изабрао народ израиљски, коме бијаше праотац Аврам, рођен у десетом Сиховом кољену. Аврам испрва живљаше у земљи Калдејској, по горњем току ријеке Тигра и Еуфрата, но отален, кашње, по заповијести Божјој, пресели се у земљу Канáнску, око год. 2000 прије Хр. Син му се зваше Исак, а Исаку роди Ревека близанце: Исава и Јакова, који се зваше и Израиљем. Израиљ имађаше 12 синова, који по времену посташе очевима 12 племена израиљских.

Пред најмлађега од дванаест синова Јаковљевих, Јосифа, лоша браћа продаше исмаљћанским трговцима, а ови га одведоше у Мисир, гдје га, промислом Божјим допаше велика част, да постане првим чиновником до цара. Јосиф позове отуда и свога оца, и браћу своју к себи, па их настани у доњем Мисиру, у земљи Госен, што бијаше пребогата пашњацима.

Близу четири стољећа живљаху потомци јаковљеви у Мисиру и за то вријеме толико се

намножише, да их се Мисирци побојаше, па их жалосно прогоњаху. Кад их не сатре ни најтежа работа, кулук, ни друга злостављања од сваке руке, Фараон изда напослеђак заповијед, да се свако мушко чедо јеврејско има у воду бацити, чим се које роди. Све живо пропиша под тером нечовјечне заповиједи. Но, по сриједи те опасности роди им се избавитељ, Мојсије, око год. 1500 пр Хр. Пошто многим чудесима засвједочи, да га је Бог послао да избави браћу, Мојсије склони Фараона, да отпусти од себе синове израиљеве, па их изведе из Мисира. Али се Фараон брзо покаја што бијаше попустљив, опозове у мах дозволу и полети са војском за њима, да их како на траг врати. Израиљци умакну сретно преко Црвеног мора, а Фараон са војском нађе гроб у њему.

Четрдесет година лутаху Израиљци по пустињама арапским, пасући благо своје, што га тада запатише у изобиљу. Тада им Господ, преко Мојсија, а на гори Синајској, сриједи грмљавине и сјевања муња објави „десет заповиједи“ Својих. Мојсије, и брат му Арон, умријеше прије него ће увести „изабрани народ“ у „земљу обећану“. Ученик и пријемник мојсијев, Исус Навин, освоји по томе Канаан, урођенике већим дијелом истријеби и земљу подијели међу дванаест племена израиљевих.

Народом управљаху испрва судије. Послиједњи од њих бијаше правични и побожни Самуило, који заснова пророчку школу, у којој младићи добијаху више духовно и морално образовање, како ће доцније умјети управљати и научавати народ свој. Самујлу заповиједи Бог да помаже за цара Саула, 1095—1056, омиљеног јунака народног из вењаминовог племена. Саул је више реди побједоносно војевао противу сусједних, незнабожачких народа, али поради честијех преступа и по ради тога што превираше Божије заповиједи, првосвећеник Самуило у потаји помаже за цара: Давида, 1056—1016, из кољена Јудина. Давид је цијела вијека војевао, славно и успјешно. Сусједне, непријатељске народе покорио је једно за другим и држава му се простираше од Средоземног мора до Еуфрата, и од Финикије до Црвеног мора. Град Јерусалим учини пријестолницом свога царства, а на брду Сијону подигне прелијепе дворе царске. Но ипак се највише прослави као „псалмопјевац“. Син и пријемник његов на пријестолу „премудри“ Соломон 1016—976, није био ратоборан, већ на гласу са мудрости, пјесама и грађевина својих. На брду Морији подигао је велелепни храм, који се по његову имену назва храмом Соломоновим. Обрту и трговини у земљи даде снажна полета; па је по сриједи сирске пустиње подигао и нов град, Палмиру, само да Израиљцима олакша трговачки промјет са асирским земљама на Истоку. Али, пошто се на царском двору живјело преко мјере раскошно и баш покварено, синови израиљеви морадоше сносити тешки намет, на гласно ропташе на цара.

По смрти Соломоновој захтијеваше народ од његова сина Ровоама, да му смањи намет, али их овај набусито одбије. Тада се 10 сјев. племена одвојише и изабраше себи новога цара, Јеровоама, и основаше засебно израиљско царство; а само два племена симеоново и јудино, (као и један дио вењаминовог,) оста вјерно потомству давидову и сачињаваше јудејско царство. Тако од синова једнога народа изађу два, Израиљци и Јудејци, међу којима наста одмах велика омраза, па се узајамно прогоњаху и ноље им све суноврат. Живо опоминање и карање Богом послатијех пророка, да се окану идолопоклонства, невољала живота и међусобијех разирица, не нађе у њих одзива, стога морадоше за извјесно пропасти.

Израиљско царство потраја 254 год., па га под Осијом, у год. 722-ој освоји Салманасар IV. асирски цар и одведе собом мноштво народа израиљског у ропство. Пошљедњег јудејског цара, Седекију, потуче вавилонски цар Навукодоносор II., разори Јерусалим и храм соломонов и учини крај јудејском царству, год. 586. пр. Хр. Јудејци су одведени у вавилонско ропство, које потраја 70 год. Овога седамдесетогодишњег вавилонског ропства ослободи их Кир, перзијски цар, пошто је уништио вавилонску државу, год. 538. Многи се од Јудејаца повратише натраг, у своју постојбину, подигну поново разорени храм соломонов у Јерусалиму и живјеше подчињени перзијским царевима, али се ипак управљаху по својим законима. Тијех дана народом управљаху првосвештеници. Послије смрти Александра Великог, Сирци толико прогањаше Јудејце, да им дотужа; под браћом Макавејовом дигне се у земљи општи устанак и народ се опростн сирског јарма. Царство је поновио један од потомака Макавијевих, Аристовул; али

унутрашње ратнице ослабиш моћ царевине и убраше јој коначну пропаст. Послиједњег Макавеја уби злогласни Ирод, порије клом Идумејац, под киме се родио Спаситељ свијета, за владе Кесара Августа, 753. год. по оснивању Рима. На 70. год. по Хр. дигоше се Јудејци листом противу римске стеге и насиља, али Тит угуши устанак и разори поново Јерусалим и соломонов храм, да не оста од њега ни камен на камену. Јудејци се расу по цијелом свијету.

Народ израиљски, као изабран народ Божји, коме промисао додијели особену вјерску и политичку улогу у повјести човјечанства, бијаше вазда поборник и чувар једнобожтва. Вјеровање у једнога Бога бијаше најчвршћа конча што одржаваше у јетинству израиљски народ, који живљаше испрва пастирским, номадским животом, под патријархалном управом. Па и сви мојсијеви, тога највећег мужа у староме вијеку, вјерски, као и грађански закони, што их даде јеврејскиј, уједињеним племенима, ишли су једино на то, да вјеру ту очувају и учврсте. Начин владавине је теократски: 12 племена су у унутрашњим својим основима једно од другог сасвим неодвисни, али над свима влада невидљиви цар, бог синова израиљевих, Јехова, у чије име управљаху општим народним пословима племенске старјешине, по томе првосвештеници, па судије и напосљедак цареви. Сталежа не наласимо у њих; али посредством вјере, која прожима државни, као и породични живот, свештенству, (у левијевом племену,) и још више поглавици њиховој, моћним првосвештеницима, (свагдар из Аронова кољена,) заједничено је првенство у народу. Првосвештеник је чувар „ковчега свједочанства“, тој општој народној светињи; он приказује жртву у име васцијелог народа јудејског. У подржавању народне свијести а његовању просвјете народне, за очување чистоте у вјеровању и у обрану народнијех права противу притиска окрутнијех царева, као изасланици Јехове, — пророци уложише највише труда и радљивости. Свако племе бираше слободно судије сеси, а свештеницима, као вишем суду, притицаше само у сумњивим случајевима. Судбина робова бијаше сношљива; али казнени закони њихови бијаху превећ строги и свирепи. Ако је домовина у опасности била, хватао се сваки грађанин оружја.

Исти дух, дух вјере, који им прожимаше политично уређење њихово, прожимаше и књижевност њихову. Од свих симитских језика најпростији је и најкраћи јудејски. Ако и није богат као санекритски, у пјесничким сликама и фигурама никоји није богатији. Пјеснништво, повјест и филосовија њихова, све им је у Светом Писму; ради тога и заузима оно најодличније мјесто у броју споменика, што нам преосташе из старог вијека. Не само, да је по томе од неоцјењиве вриједности, што нам приопштава драгоцјене податке о предисторијском добу човјештва, већ и по томе, што савршенство тога језика у појединим врстама писмених састава, а пособно она оригиналност, снага и красота језика и израза у псалмовима давидови, служи и за наших дана као вретан предмет проучавања.

Од стварајућих умјетности једино су у свирци дошли до неког савршенства, коју његоваху такођер по ради и у служби вјере. Своје њиве добро обрађиваху и бијаху на гласу у пољопривреди, јер их на то упућиваше плодовитост земљишта, али свјетска трговина им бијаше незнатна, кад се испореди са Арапском, или још Финићанском.

Саставио својим ученицима,

Ђ. М. Бугарски.

Неколико ријечи о свештеничком стању у Сарајевском протопрезвитерату.

У најновије доба донијели су листови земунско „Ново Време“, и наш „Источник“ више разноврсније чланака „О побољшању свештеничког стања у Босни и Херцеговини“. То застарјело питање покренуше на ново и на дневни ред изнесоше наша браћа свештеници, не једног него скоро свију крајева наше простране домовине, у лијепој намјери да тијем ближе упознају свакога кога то стање интересира, како је у коме крају овијех земаља, и жељом да се браћа

свештеници са свију страна обилније заузму у раду и посредовању код већих власти око стварног уређења његова свакако свебратским споразумом између свештенства и народа.

Дивна је то замисао и врло важно питање у нашем црквено-народном послу, и свако ко поље ближе познаје то наше кукавно стање, мора исту одобрити. Нарочито у данашње доба кад је слабо иконе другоме стало до тога уређења осим једном необскрбљеном свештенику, који тијем неуређенијем стањем трпи највишу оскудицу живећи у невољи и зависећи од милости и немилости другога.

Читајући неколико тијех чланака који нам до руку дођоше, и сравнивши у њима описано стање и положај свештенства других крајева, са стањем и положајем парохијалног свештенства у нашему протопрезвитерату, у коме се оно данас налази, нијесмо могли изостати, и ошутити у томе тако важном питању за нас, него смо прегли да се по нашем скромном знању придружимо гласу остале браће и да у име свештенства овога краја, речемо коју о нашем стању какво је овди на вреле земаљске и духовне управе, ће многи мисле да је боље, уређеније и осигураније него игди на другом мјесту; — са жељом да се и наш глас у раду око остварења покренутог питања по увиђавности и потреби у обзир узме.

Какво је стање свештенства у нашем крају? да ли је оно баш тако жалосно као у другим крајевима наше домовине? да ли је свештеник и код нас дошао до просјачког штапа и постао понижен до ноге у своме свештеничком достојанству, просећи ону своју крваву заслугу? — то ће све најбоље доказати факта, која се збивају и која постоје код нас у животу парохијалног свештеника.

Код нас и данас живе свештеници у туђим кућама, без парохијалних домова (осим неколика у Сарајеву, који су куће купили туђим новцима, те данас откидају од свога залогаја и дуг исплаћују), у селима неуређеним парохијама, ће једна броји 300 а друга 100 кућа, у простору од 6—24 сата даљине. Своје парохијалне дужности врше већим дијелом по домовима, идући од једног до другог дању и ноћу, и излажући свој живот највећим опасностима времена и других непогода. Његова му је награда за таки његов тешки и одговорни посао сасвим неизвјесна. Она зависи од милости и немилости његових парохијана, јер таксе нема нарочито од назад неколико година.

Варошки свештеници код нас (ефимери) немају уз варош никаквих села, него само у овој обслужују. Они немају никакава бира у нарави на њиви у новцу да купе од својих варошана, него просто живе од њихове добре воље и човјечности, јер му се скоро не зна шта има наплатити за који свршени обред, него мора да прима оноликo, колико му ко даде, и са тијем мора још да буде задовољан и да само од тога живи и своју породицу издржава. — Па да и то бива барем по старом адету, било би и како тако. Него је и то данас друкчије. Народ свештенику и оно што заслужи, не ће да плати, те му у томе скоро половица заслуге пропадне. Уз то још данас у вароши једна маса народа и то она, која је свештеника од прије највише потпомагала, почела је да напушта све то више с дана на дан пријашње законске обичаје, као: свећење мјесечних водица, читање молитава, чињења бденија, свршавање тајне св. јелеосвећења, и т. д., па сад из те масе и не зову свештеника у кућу више, осим кад треба свршити у кући тајну св. крштења или исповједити каквог изнемоглог; с чега свештеник опет трпи знатну штету у своме приходу. — Једном ријечи, положај је варошког свештеника врло тежак и одговоран, и он мора да се много бори и да много ради, а међу тим доходак му је врло незнатан и сасвим неосигуран.

Свештеник у селу имаде истина Бог, поред наплате у новцу за његов труд и нешто бира у наравни, али му је и једна и друга жалосна и крвава наплата. — Код нас је у данашње доба свакоме већ познато, да се свештеник при наплаћивању своје заслуге у новцу, за сваки скоро обред (нарочито за сарану и вјенчање) са његовим парохијанином годити мора, колико ће да му овај плати за коју свршену дужност, јер друкчије не може доћи до своје праве заслуге. — Па и то нека би било просто, да може од сваког а наплатити што му сврши, него се више деси да од неких због велике сиротиње ништа и не наплати (има примјера ће свештеник сарани по 4—6 велике куће челади у једној години а из једне куће, па не наплати ништа јер нема одакле), а на некима да по вересији остави, те од тих ја наплати ја и не наплати,

него му веком части и пропанс. Има примјера ће парохијанин није платно свештенику крсниј прскадњи од 5 година.

По колико свештеник у селу за који обред ма и годећи се наплаћује, ни то није Бог зна шта. У нас постоји тобожњи обичај да свештеник у селу наплаћује за сарану домаћина од 3—5 форинти, од кога се наплатити може. За опијело дјетиње према годинама од 50 нч. до 1 фор.; за вјенчање такођер од 3—6 форинти, а за сваки други обред колико му ко даде; премда се до сад наплаћивало за молитву 30—40 новч.; за јелеосвећење на свештеника по 50 нч.; за крсно кољиво 30—40 нч.; за опијело 40 нч. а за знаменовање, исповјест, водицу и крштење, нема ништа, и ако свештеник нарочито путује ради тога једног обреда до 6—18 сати даљине, него стоји на вољу парохијанину дати свештенику што год „руке ради".

Ето тако се наплаћује код нас свештеник у новцу. — А некада бијаше и то недавно обичај дати свештенику за сарану домаћина или за вјенчаницу двоструку па и троструку данашњу плату, и то га је онога времена држало и чувало, те се није био понизио до просјака као данас. Тако се некада наплаћиваше попо у селу а данас? — данас његова сва заслуга у новцу, рачунајући по броју умрлих, вјенчаних, по броју крштака и осталих ситних обреда, које у години сврши, не може у најбољој парохији извијети више од 250—300 фор.

Што се тиче бира у нарави који наши свештеници купе, тај ни у двије парохије није једнак и њега сваки парох у својој парохији мора још и данас да собом купи, идући са торбом и кантом од куће до куће, јер није у адету да му се кући донесе. — У томе своме просјачењу он се и данас мора вући по сеоским гувнима па пшчекивати кад ће му домаћин у име заслуге удијелити решето жита, а тако исто у кући, изгледати од „маје" кад ће му у кабо удијелити комадић прокисла сира или кашику проварена кајмака, да се и попо омрси са својом дјечицом. Исто тако који у парохији бране купи, мора собом ићи од куће до куће и мољакати, да му, ко има више од 50 брава (што је доста велика ријеткост), даде које двизе, јање или јаре, па и то кад их испроси собом их мора кроз села гонити и чувати, да му се не разбјегну, јер му је у њима, ма и шугави били, нада да се помогне у његовој сиротињи, или да плати њима какав застарјели дуг. Ће пак није обичај попу брава давати, него мјесто тога по товарчић сијена, попо мора и тај собом вити. Он мора, ако мисли да га покупи, ићи од ливаде до ливаде, па сам искати од парохијанина да свезе себи товарчић сијена, и ово кад му исти макар и преко воље допусти, баш собом везати, на коња товарити, и после кад неколико товара саберс, пластити. — А ако још у селу живи, он мора да би себе и своју породицу лакше прехранити могао, — поред своје свештеничке дужности у оно мало слободна времена по цијели љетни дан орати, копати, ограђивати и све радити што и најпростији тежак ради.

Ето докле је спало достојанство свештеника, проповједника и слуге божијег олтара у нашој средини.

По колико и како ће свештеници наши купе бир, то је опет како споменусмо неједнако. Тај се узима дјелом по неком заосталом трагу старога обичаја, а већим дјелом парохијани дају га како им се свиди, не обазирући се ни на обичај нити на право свештеника. Постајао је обичај до назад неколико година, док бољи берићет бијаше, да кућа у којој има 30—40 чељади, даде пароху бира по товар жита, или овцу са јањетом, па и по товар сијена, а данас такова кућа једва да даде свештенику 2—4 кутије жита, и ништа више; па још таковијех кућа и нема данас више, у тако великој заједници, све се то издијелило и осиромашило, па данас од њих нема никоме користи.

Средња кућа даје свештенику неће једну а ријетко двије кутије жита, а највише их имаде које дијеле пароху решетом. (5 ока). Поред тога има у свакој парохији по трећина кућа које не дају бира никакова, због велике сиротиње, (а то су они који имају сасвим мале аграске читлуке, који живе по колибама и надничаре, и који држе каве и меане).

У планинским парохијама дају пароху по једно двизе од куће, у којој има више од 50 брава, или зато он не добива у житу више од 5—8 ока. Ће опет постоји обичај да се даје сијено, тај брава не дају. — Другога бира у нарави нема данас никаква да се купи, и ако некада бијаше обичај да свештеник купи још иного којешта, као: овчије руно, лањену кућељу, грах, пршуту и т. д. — Па и то што свештеник

данас ма и просјачки купи с дана на дан, с године на годину, све се то више и више умањује, једно што наш сељак пропада, а друго што нема уређене таксе; па су се многи и изопачили те не дају ни по онолико, колико би могли и морали дати.

Најнеслије кад узмемо да један парох покупи сав бир у његовој парохији по садањем обичају, то исти у најпрвој парохији, у којој се броји 300 кућа, не ће изнијети више, кад се у новац претвори, од 200—300 форинти.

Кад овој своти додамо још своту, што свештеник у таковој парохији у новцу покупи, онда нам излази да таков парох има свега годишњег дохотка 450—600 фор.

Од тога прихода мора свештеник да плаћа кућну кирију, да рани два коња, да плаћа мокну 60—80 фор. годишње, да плаћа кирију за жито што му се кући догони. Од тога прихода мора да издржава себе и своју породицу на данашњем много скупљем времену, него је било онога доба, кад је свештеник имао много већу заслугу; мора да школује своју дјецу, да троши на свој парохијални уред и да се још пристојно носи.

У таком стању и са толикијем приходом живи данас свештеник прве класе, да не спомињемо ниже у нашој околини; а међу тим са својим радом и одговорношћу за исти није више онај, поред свега тога, само народни свештеник као што је некад био, него је према данашњим уредбама још и орган државне и духовне власти а свакако: „Од свештеника тражи данас политична и духовна власт много више да зна и да ради него је икада знати требао и радио; — а то исто тражи од свештеника и сам његов народ".

По наредби земаљске владе, политичке власти траже сијасет некаквих исправа од свештеника, не обазрући се чак ни на то, је ли сваки свештеник својим знањем спреман и способан те дужности испуњавати.

Траже од свију редовне мјесечне исказе рођених и умрлих, па још у дупликату. Захтијевају да свештеник ма и дужност свештеничку напустио, присуствује разним повјеренствима и пописима, да надаје разне изводе и т. д., па још под строгом одговорношћу за и најмању погрешку учињену у вршењу тијех захтјева, а све без икакве награде.

Духовна је власт опет оптеретила свештенство без разлике спреме и знања многим које чим, што никада било није. Она тражи од свештеника да је у својим дужностима у свему тачан, да је покоран властима, да се покорава њеним законима и да наредбе ових без одуговлачења испуњава.

Још тражи да јој је свештеник поред његових свештеничких дужности и чиновник; дочим сваки мора да има свој парохијални уред и да у томе води читаву уредовну манипулацију; вођењем пословних дневника, вођењем циркуларних протокола и домовника, вођењем матрикула рођених, умрлих и вјенчаних и издавањем разних извадака, а тако исто и кореспонденцију у дописивању са већим и себи равним областима, набављајући за тај уред све што треба на своје кесе. — Од њега тражи духовна власт да у свом уреду и парохији мири странке у брачним парницама, да у томе води читаве расправе и да о успјеху извјештава исту, те свештеник у таким прилакама мора још собом ићи по туђим парохијама о своме трошку, и покушавати помирење са странком, која му доћи није хтјела, јер се друкчије боји, да му се не упише у немарност.

Од свештеника тражи духовна власт, да се стара како ће ће подићи цркву или школу, па га обвезује да о овима води бригу, да пази на приход и расход, и т. д. Једном ријечи: тражи се од њега много и много, и страшно је оптерећен радом и одговорношћу како од стране владе тако и од стране његове духовне власти. Па ни народ у коме свештеник живи и са којим своју судбину дијели није према свештенику онаки какав некада бијаше, већ и он од свештеника тражи много више да ради, него је до сада радио, тражи чак да му врши и таке дужности, које до сада нијесу спадале у дјелокруг свештеничког рада и позива.

Он не попушта свештенику ни у чему, било у његовој служби, било у јавном животу, шта више тражи од њега да му је при свршавању дужности много тачнији, и да је свакоме на његов миг готов, не расуђујући да ли он може или не може то учинити, је ли или није запријечен другим нужним послом. За најмању његову ма и нехотично учињену погрешку у његовим дужностима, многима је прва ријеч тужити га владици, општини или суду.

Не узимајући у обзир стање његово и то, да ли је свештеника према његовом достојанству ма у чему осигурао и колико је свештеник од

њега за свој ужитак користи имао. То је данас прва ријеч противу свештенику, кад је поред толиког посла просјаком у народу постао, а не када то бијаше велика срамота и гријех.

Свештеник је дакле са свију страна тешко оптерећен радом и одговорношћу. Њему је дакле сваки надлежан и властан прописивати дужности што треба и како би требао да ради. Сваки му је властан и ограничити његов дјелокруг. Он је за тачност свога рада одговоран свакоме, почевши од највише власти до најмањега слуге.

А је ли, питање је сад, према томе награђен и чим је награђен? Јели се нико још до данас од свију тијех свештенику претпостављенијех, искрено запитао: да ли свештеник може бити у свему томе тако тачан како се захтјева, и радити, како му се пребацује да не ради и прописује да ради, у његовом данашњем стању кад му не достаје времена у његовој свакодневној борби за опстанак, да и његове најнужније потребе подмири и набави? Или, ако је се можда који од тијех и запитао и сам у души својој признао, да такав према данашњим околностима бити не може, је ли се стварно до данас заузео да му то његово стање поправи и вршењу његових дужности олакшицу учини? Није то до данас нико учинио.

Примјети ће нам можда ко год овди да смо са овом отвореном најавом сишли с пута и да се у томе нашем мишљењу варамо; дочим је нашем српско-православном свештенству у нашој домовини много тијешно и у многоме подпомагано како од стране земаљске владе тако и од стране наше духовне власти. Рећи ће нам можда ко год, та Влада вам је пружала помоћи дијељењем потпора, а духовна власт заузимала се за вас код Владе, да вам се стање поправи, и надала вам је таксу по којој можете купити бир и наплаћивати ваше заслуге?! Ну ми ћемо му на једну и на другу примједбу одговорити, да ни тијем није доста учињено свештенству у опште. — Потпором, која је дата неколицини свештеника у овом или оном мјесту, не може се никако тијем доказати, да је све свештенство помоћено у његовом рђавом стању, нити се може у тој потпори огледати његова помоћ у опште. Још се мање може тијем оправдати да је рађено да се свештеничко стање у опште побољша.

Стање свештеника није поправљено нити са наданом таксом у мјесецу јулу 1888. год. него је напротив погоршано, једно што је ноше наређено да се наплаћује оно, што није било у обичају код нас наплаћивати, као знаменовање и водица, те се свештеник зато са парохијанином свађати мора; друго што није та такса преко земаљске владе потврђена, да добије своју законску ваљаност, па да је и судови признају при можебитним притужбама појединих свештеника или народа, него је остављена простој вољи како свештенству тако и народу, једино као добра жеља конзисторије, да се по њој владају, те се ови мјесто тога, око исте више свађају.

Глас свештенства протопрезвитерата сарајевског.

Стародревни манастир Ловница

(у власеничком протопрезвитерату.)

Тај је стародревни манастир св. великомученика Георгије налази се у котару власеничком (по старом раздјељењу Босне Борач, Борац, Борагно) 5. сати од Власенице према сјеверу.

По народном приповједању, о том манастиру упамтио сам: да је то име Ловница отуд добио: што су му ловци темељ нашли, јер кажу, да му је темељ у равници покрај ријечице „Дрињаче“ четврт сата од тога мјеста, ће данас постоји, постављен био. — Ну кад би зидари дошли да зиђу, неби нашли ништа од онога, што би први дан озидали, и то им се тако два три пут догађало. Један пут када су на послу били, затеку их ту ловци и реку им, да се не муче, већ да иду ближу језерца, нек да ће онај исти

темељ тамо нађи, којега они ту сваки дан постављају. — Кад су то зидари чули, похите тамо, и збиља нађу га све онаковог, како што су га овамо на првом мјесту поставили били, и онда на томе мјесту наставе даље посао, озиђу га и прозоју по тим ловцима Ловница.

Могуће је, да је то име добио од потока „Ловница“, који се малим слапом низ стијену руши, и мало језерце чини, јер ту су заиста лијепе и згодне засједе на дивљач. Унаоколо подижу се високе стрмените шуме, само је са југоисточне стране просијек стрменитог високог стијења, куда тај поточић Ловница протиче и у ријечицу Дрињачу се сљијева, те би вјероватно било, да се тај поточић који покрај манастира тече због згодних ловачких засједа Ловница прозвао а онда по том имену народ и манастир „Ловница“ прозвао.

Са југоисточне стране кроз стијене, просјечен је пут, још кад је ваљда манастир сазидан био, на пола и мање метра, и тијем путем ко није вернђу вјешт, рећи ће: „Ни у цркву ни натраг кући.“

Приповиједају, да их је већ више свој живот скончало, тијем путем верући се, отиснувши се низ стијене, ни комад с комадом неби доље на земљу пао. Ну одскора поправљају је и проширивају, те сада већ није тако одвише погибељно.

Иза стијена унаоколо силази други пут к намастиру и тај је много приступачнији од првога, којијем сам и ја тамо дошао, кад сам о Тројчин-дану ишао, да се Богу помолим и разгледам ту стародревност, која и дан данас стоји, испрсила свијем опасностима, које су Србину на његовом властитом огњишту пркосиле; свједочи побожност и вјеру хришћанску и као да каже: „Погледајте ме мила унучади, ђе су ме ваши ђедови сакривали.“

Истом када сам у вечер тамо стигао, звонило је било да се иде на вечерње, и сад сам се весело да разгледам унутрашњост светога храма, и кад уђем нигђе никога, осим једнога осиједјелог попе, који пред олтарем читаше: „Придите поклонимсја.“

Истом што се вечерња свршила, било се прилично смрачило, да се већ у цркви није ни виђело и тај сумрак прекине ми даљне проматрање.

Када је јутро освануло, пробуди ме јутарње звоно и погледам кроз прозор, који је баш према цркви окренут, и видим да је диван љетни дан. Роса попала, а из поточића, који је шумећи зору поздравио, дизаше се сива магла. — Одмах ми на ум пане она прича о Ловцима. Скочим са моје постеље, обучем се и пођем да се умијем на језерцу хладном водом, и да разгледам ту дивну котлину.

Кад сам тамо дошао, опазим једну пастрму ђе се шета, по том језерцу, ваљда чека да је сунчани зраци озаре, и весели се врућему љетњему дану.

Онако разгледајући онуда дивну природу, на коју би се год страну окренуо, опазио бих ђе избијају побожни хришћани низ оне врлети и скупљају се на молитву, која се истом била у цркви отпочела.

Пожурим и ја уз неку врлет и стару зидину, и кад сам већ горе био, опазим у црквеној подзиди, један дебео орах баш у средини зида одрастао и угинуо, који је такођер свједок стародревности манастира. Измјерим дужину истог која износи 16 аршина а ширина 12. Висина је од прилике до 8 аршина без звоника, којег су у најновије вријеме пред вратима из дрвета направили.

Ступови од врата су од модрикастог камена, по готичком стилу израђени.

Ширина врата је 1 аршин а $2^1/_2$ висина. прозори су врло мали и различите величине а има их 7. Ступови су им такођер по готичком стилу израђени.

Покривена је са накратко нарезатом смрчевом даском, те када сам запитао г. пароха В. Савића памти ли он када је прекривата, а он ми настави приповиједати: да је прекривата још у години 1824. а то је, рече ми, у једној старој црквеној књизи написано било, и коју је он читао, али незнадијаше ми казати, који је од попова ту књигу однио. Како су се састали кметови црквени и попови, те дођу у Власеницу и замоле кадију, да им дозволи да прекрију цркву, пошто им кадија одговори: да иду у Травник везиру, и да од њега добију бујрунтију.

На то изаберу попови два кмета и пошаљу их у Травник везиру, који им даде бујрунтију и за коју плате везиру 6000 гроша. Донесу исту и пријаве се опет с њоме кадији, а овај одговори: да им не може јести хљеба, већ да требају и од њега мураселу а да му прво за њу даду 3000 гроша, што они и учине.

Ну када су цркву почели прекривати, на несрећу буде онај везир отпуштен и прочерај, а хућумет отправи кавазе, да доведу кметове и попове, и кад су их довели, кажу им: да је везир мазул, да треба на ново бујрунтија и мурасела, јер се иначе прекривање цркве дозволити неможе. Опет затим пошаљу у Травник новоме везиру, и даду опет 6000 гроша, а кадији за мураселу 3000 гроша, дакле 18.000 гроша плате за дозволу, и тако је прекрију. Када сам ушао у цркву, да разгледам унутрашњост исте, ту сам сасма изненађен био. — Оно поређење и сликарију светих икона заиста је тешко описати. На лијевом зиду пред олтаром, редом је исликано мучење Христово, а у другом одијељењу мучење св. Георгија и т. д. слике светаца и њихова мучења. На више мјеста су Турци оштетили те слике, ископали са нацима очи, нос, и уста.

Погледам више врата преграде, која је на средини цркве до олтара, и ту опазим натпис, који заузима од прилике 1□ мтр. којега никако одоздо читати нијесам могао, и ако су слова доста повелика и разговјетна. Пашто замолим г. пароха В. Савића да ми дозволи да се на степенице попети могу, које са дозволом и учиним. Али кад сам се горе попео, видим да је прашина по словима попадала коју сам мокром крпом потрао и онда су ми слова јасна била, које сам ту одмах преписао и доносим од ријечи до ријечи овје:

Изволенїемъ отча и поспѣшенїемъ сина и светаго дѣха: Писа се сеи божественыи храм свѧтаго и великаго мѵченїа Георгїе лѣто ЗРѪІ (7116).

И ви настоятель записїе временыхъ иг҃ѣлми Прогоръ и сѣ семъ братїи манастирски и ви на помоки Кѣлнъ $ писанїе. Богъ да прости Ѧлинъ.

Писа и довръши многогрѣшнии Іоканъ Іоканъ и Никола и Георгїе. И ако согрѣшисмо што-годе молимо ви се сѣмъ братїи наше немоїте ни клети ієр ієсмо кнїи $ много страхова от тѣрака и от софте и от много зла никога.

Из тога се натписа јасно види, да није манастир сликан онда када је сграђен, већ послије, јербо у истоме само говори, како се писа (то је вальда слика) храм, онда тко је тога писања настојатељ био, и тко је помагао при писању; надаље и то свједочи, да је већ кад је то чињено манастиром га звало (братија манастирска).

Кад сам тијем натписом готов био, било је и пароху г. В. Савићу врло драго, који ми показа и у олтару у једном реду испод једнога перваза натпис, писан

са истим словима као и овај први, који гласи:

„Неописаное слово отчее не тебе Богородице описасе воплощајем и оскрнити се образа древне вообразив божественьеј доброте примјеси по исповједујушће спасеније дјелом и словом сије воображајем.“

Са лијеве стране испод тога натписа стоји: „Примите јадите сије јест тјело моје“ и т. д. са истим словима.

Сад ми је парох показао стародревну пјевницу која је из тврдога дрвета начињена, сасма слична пешкуну (са чега се једе) само што је од прилике 1·30 м. висока и на истој стоји урезана сљедећа писмена и бројке од бијеле кости ЛѢТО ЗПН (ако би то бројало 7058, то би се могло нагађати да је у тој години манастир сграђен био); и у тој пјевници нађем једну књигу „Октоих“. На задњој страни те књиге стоји:

Из грѣшни Божидар Воуковик. Отчеством Отдиоклитие еже сие впредѣлех македонскиих. Подвигохомсе насе божественое дѣло, еже желах от юности моеи и свсею срдчною моковию потрвдих.

Обачеже ни сна своимо очима дах. ни пошчѣдех от имења моего еже ми дал ест Бог. Дондеже придох на свршение сетие книги сие рекоми охтоих Сов поспѣшествоушчомѕ списах и сврших свеликиіем трѣдом изпадних странах. Обачеже мліисе вскомѕ поюшчомѕ или читъшчомѕ или преписоюшчомѕ. Славите аніелните идавси прѣдѣмо вклвсни хвес еден єдни нѣіеки амин.

Повеленіем гсна Божидара воеводѣ. Трвдихмосе о сих писани. Смѣрени киноцеу спичници. Теодосие. Игнадие, пара неклисиарх. Монастира стго. Сави сриского иже сие к милешеки. Отечествоможе отмѣстра Прнепола.

Тѣмже мліимосе поюшчим или читюшчим или преписвюшчим. Ањче єѣдет что погрѣшене исправлаіте. И нас грѣшних, рѣкодѣлсавших сие, клствите аніелните. Даики Ѕаѣчите такоже ісрала салламоко, клсвеше клсвени, клиѣшаише проклети. Идавси окрвшчемо клсвение гсние, и того запов'кдем поспѣшници вѣдеме. Слависше Оца и Сна истго дѣха, нина и просно на вѣки вѣком, амин. Свршисе сиѫ книга. От китна вѣкто, З, тисѣшчно. Н. М С. а от рожства хса. Тисѣшча Н. ФЛЗ. кр8г слнцѣ, ЗІ. алоиѕ, СІ. индиктион, І. тѣмелнон, З. пдкта, З. златоечисло, ЗІ. Мсца, Юлна. КЗ. Ѯ кнетшчѣ: Још ми је г. парох В. Савић казивао, да је била у тој цркви још једна стара књига: „Законик српских царева“; и та је књига била тешка до 7. ока.

За Омер пашина рата, сакупи покојни хаџи поп Зарија Поповић свештенство, и учини савјет с њима, да ту књигу пошаљу у Русију, бојећи се, да ју Турци не би спалили, што и учине. За кратко примјене послије тога добију из Русије дарове: 2 евангелија, једно у ерми оковано, 2 одежде и других којекаких црквених књига, које се све и данас у манастиру налази. У овом манастиру била је још једна књига, и сада се налази у књижници српског ученог друштва у Биограду, под бројем 59, на којој на пошљедњем листу пише: Сіи типик писа се къ лѣто ЗПЗ (1578) при Ярсенніе іеромонахоу іако быти емоу к'тромѣ старцѣ къ окители сеи, мѣсеца Новм. (вріа). З. днъ 8 Ломници. Друга биљешка гласи: Сіа книга монастира Олнъкова т. ј. Локъница (види Гласник ср. уч. друш. књ. 56. стр. 346).

Других података нијесам могао изнаћи, по којима би се могло дознати, кад је тај манастир сграђен, ко га је сградио или чија би то задужбина била. Засад примите госп. уредниче толико о манастиру Ловници, а ако што даље дознам о том манастиру, извјестићу Вас.

Петар Радаковић.
народни учитељ.

Бесједа.

Према приликама говорио на Васкресење у Бихаћу **К. Ковачевић**, свештеник.

„Христос васкресе из мертвих“ и т. д.

Љубезни народе!

Из стотину милијона грла православнијех чује се данас овај лијепи и дивни божанствени поздрав: Христос васкресе! а из стотину милијона грла опет чује се отпоздрав: Ва истину васкресе!

И заиста васкресну из мртвијех трећи дан Господ Бог Исус Христос, кога неблагодарни фарисеји и књижници ганьаше, мучише и на крст распеше.

Запитајмо се љ. м., шта бјеше повод, да Господ Бог пошаље сина свога прељубезнога, да га његове ништаве слуге злобом опојени фарисеји ганьају, муче, распну и т. д.

Род људски у оно вријеме био се је толико покварио и пао у крајње неваљалство и чинио све оно, што Богу по вољи није било, те се и није могао друкчије избавити из кала неваљалства и из крајње пропасти своје, да се није смиловао преблаги Господ, те свога прељубезнога сина послао, да га избави, да га научи, да га поврати из таме у свјетлост. И Христос Бог дође у лику богочовјека на земљу, и поче учити народ, поче га одвраћати од заблуде, и обрати многе те га вјероваше и поклонише му се — Њему и науци Његовој. — Али злобни фарисеји и књижници завидише Господу, за Његову чисту и непокварену науку, завидише слави Његовој, видјеше, да га народ воли, него њих, те га омрзнуше и злоба њихова растијаше с дана на дан против Њега — против Господа избавитеља свога Исуса Христа. Гонења њихова учесташе за Њим, и они тражаху лажна свједочанства — лажне доказе, да га окриве. Но Христос браньаше се божанственом ријечи својом од Фарисеја, те обрати многе са чудесима за собом. И на посљетку потплатише Јуду Искаријотског, једнога између ученика Његовијех, те га овај издаде и преда у руке њихове, и они га са лажним свједочанствима осудише на смрт.

Примијенимо ово страдање Спаситељево љ. м. народе, на данашње вријеме, па се запитајмо: Да ли и дан данас није тако? да ли и данас воли сваг онога, који истину говори? Запитајмо се: има ли и данас злобе и неваљалства? Има ли и данас Јуда Искаријота?

Та, ако је икад било онога, чега Бог не љуби, та, ако је икад било онога, чега добри и богобојазљиви људи не трпе и не воле, то данас има того највише. — У данашње вријеме море се с правом заједевати, она тужна народна пјесма, која живо црта наше данашње доба и која оштро осуђује вријеме у ком се налазимо:

Не поштује млађи старијега,
Не слушају дјеца родитеља,
Родитељи образ погазили,
Црн им био образ на дивану!
Пред самијем Богом истинијем!
Кум свог кума на судове зове,
А брат брата на мегдан зазива!
А брат сестру сестром не дозива! итд.

Ова је пјесма љ. м. народе постала из срца и осјећаја народнога и она нам предочава, доклен је дошао данашњи нараштај наш.

И заиста кажем вам, да се човјек, који и једну искру осјећаја у души својој има, мора управо згрозити, кад погледа на данашње наше покољење, кад помисли како бјеше некада а како сада?

Спаситељ Христос проповиједао је: љубав мир, слогу, једнакост, поштовање старијих, а има ли данас тога?

Данас љубави нема, данас мира и слоге нема. Народ мрзи један на другога, гледа како ће му учинити ово или оно, гледа како ће га стровалити и доћи му „ака главе“, штоно наши кажу. Има ли неко прилично имање, које је са трудом зноја свога заслужно, то онда други гледа, да би му се то како уништило — управо мучно му је, да тај његов комшија или сусједа има толико а он нема. Није ли тако?

Рекосмо да је Спаситељ проповиједао мир и слогу, а има ли данас мира и слоге?

За примјер овоме сво узећемо кућу нашу једну, гдје нема него човјек и жена, па ћемо видити, каква је ту слога.

Ту се у данашње вријеме чује вјечита ларма и галама, чује се, да је између њих т. ј. човјека и жена раздор и неслога.

А како и не би била неслога? Жена ће ово и оно, да јој човјек набави, а он удњак нема

можда од куд, да јој учини по вољи, сто ту је одмах раздор и неслога, сто ту одмах нема онога мира, кога преблаги Господ наш Исус Христос нами препоручује. Жена не пита, или можда не ће да пита, да ли човјек има зашто набавити то и то, него она оће да има, јер то је видјела у те и у те своје друге или комшинице. Тако је сто данас на селу, тако је и у варони.

У нас по селима било је кућа, у којима је било по 40 до 60 чељади, па опет је ту владао мир и слога, као оно да једном душом дишу. Свак се покоравао једном господару и тај господар или старјешина, што би заповједио чељади својој, то би им било као свето; они су то драге воље без икаква приговора извршивали. Данас два брат — два тежака тобожња, па чим се пожене, већ ложе двије ватре на једном огњишту. Уђеш ли у такву чемерну кућицу, она није ни мало налик на дом у ком разумни створови божији станују, него она више наличи на какву избу или јаму у којој дивља звјерад пландују, или на онај ички трап у ком кромпире од мразова чувају. У таким ојађеним кућицама опет није мир, него вјечита заједница и кланье за ово и оно, и бог те пита, шта се све не море тамо видјети.

Данас поштованья старијех лица нема. Помислимо само, какво бјеше некад поштованье старијех, особито код нашега српскога народа, какав бјеше стид и срам, какав бјеше штим и слушање?

У данашње вријеме дијете, које је истом почело говорити, одговара одмах своме оцу или мајки са оно злоеретно: „не ћу“ а оцеви су дотле дођерали, да их оно: „не ћу“ ни мало не вријеђа; они се том дјечињем невином „не ћу“ смију и веле, да им је дијете паметно, да зналде сваштa. Свака погрдна и безбожна управо безобразна ријеч у ушима родитеља данашњијех, није ружна, није гадна, није безобразна.

Ето тако је са малима и нејакима, а како је са већима и одраслима?

Одрасли младићи већим су дијелом покварењи од млађијех, јер они су у више прилика дошли од онијех млађех у којима су више погрдних и разватних ријечи научили и чути могли. Ево данас младић тобожњи, па иде ли путем, иде укочено са цигаретом у руци, па му ни бригета ако ко год од старијех људи покрај њега прође; а мјесто поздрава он ће се сотонски насмијати или шпотнути са мимопролазећим и додати још по коју погрдну.

А шта да речемо о нашим женскињама, као н. пр.: о женама, дјевојкама и дјевојчицама?

Памтим, кад ни једна женскиња, ни младић, па било то у селу или у вароши, не би дочекали старијега човјека сједећи. На селима бијаше обичај, да на цијели пуноћет дјевојка устане, ако чува благо, па покрај ње прође какав познат или непознат човјек. Ето тако је било на њиву а у кући се још већма штим познавао. Дође ли мало пристар човјек у неку приватну кућу, ту онда не би се нашло младића или жене а некамо ли дјевојке, да би га сједећи дочекали.

Данас не само да се мирскијем и старијем људима то поштованье укинуло, него оно се је укинуло и код духовних лица. Видио сам једну дјевојку тамо неђе на селу, гдје пружа своме попи руку, да се ш њим рукује, бива „помодно“ или што но рекну „зала вранга“! Е па онда, кад је ово овако са нашим сељанкама, како је онда са варошанкама? То нам не требам ни казивати; јер варошанке, којима се некаква рапава култура и дроњава мода у срце увукла, не само да би оно поштованье на прам старијих лица чувале, које је њихова мати, баба и прабаба као светињу држала, него што више, не би се лутиле, да и њих ко год у руку пољуби. То би њима тим више годило, јер је то мода, јер је то изображење, јер је то видјела, да и велика господа чине, која су паметнија од нас; а не знају удинце, да кад би се и нашао когод, да им тај „комплимент“ учини, да им то не би пристојало ни слишило, и да би им могла та ласкавост више шкодити, него их узвисити међу велике господе или госпођице.

Ова суводарна образованост није допрла до женскиња самога, него и до мушкиња нашега. Данас онај који не зна прекланати врата, као на тетицима, што но кажу, он је незналица, глупак, неотесан и т. д.

Овака учтивост л. м. нами не треба, јер ово је ласкава и мајмунска учтивост, наша је старинска учтивост са свим друкчија, јер она је искрена и од свега срца а није удварање ни подло пузење.

Одавати поштованье ономе, коме то поштованье долнкује као н. пр.: старијем и отмјенијем људима, па и женама старијем као матерама

нашијем, то треба, то нам и божије заповједи налажу, то нам и сама савјест наша заповиједа, али правити се мајмун, па радити по ономе: „видјела жаба“ . ., то нити ће нам Бог ни паметни људи бегенисати. Него поштовање ниже треба да је искрено и од срца, попут онога нашега старога поштовања а не ласкаво претварање и улизивање, јер и Спаситељ наш Исус Христос кореће фарисеје и књижнике што су дволични, вели: Тешко вама књижници и фарисеји лицемјери, који се само пред свијетом правите, да сте добри и поштени, а овамо сте као окречени гробови, који су с поља лијепи и бијели а у нутра је у њима смрад, гњилеж.

Преблаги Спаситељ проповиједао је слогу; а каква је у нас слога?

Да ово разјасним не ћу далеко ићи, него ћу узети наше црквене прилике. Помислимо само, какви су нам црквени односаји, па нас мора — ако имало осјећаја у души имамо, језа нека подузети. Шта нас је и колико нас је да смо сложни, начинили би цркву оволику, колику ни сами не би вјеровали, да би кадри били начинити. А онако шта ћемо де? Свак хоће да се прави црква пред његовом кућом, јер вели, далеко ми је у цркву. Ако више села прави себи цркву, то се и она отимају, — свако каже да је згодније да се у њиховом селу направи, а други опет кажу, да је боље код њих. Ако се опет хоће у једном селу да прави црква, то ни то једно једино село, не може се у томе сложити, јер једни хоће да се прави на њихов крај села, а други опет на њихов, трећи опет кажу, да би требало мало ближе њих и тако је ту вјечито клање и препирање, а уда црква мора због нелоге чекати, док се странке измире — док се не поравнају. — Хоће ли се опет црква да прави у вароши, то сељани веле, да њима та црква не треба, јер да је то црква варошка — црква за шехерлије. — По њихову мишљењу, као да није у православнијех Срба Бог један, него да има Бог варошки или шехерски, Бог тежачки, те би онда морао бити и Бог крајачки, Бог ковачки и т. д. Зар то није гријех и преголема срамота наша? „Очи имају а не виде, уши имају а не чују“ каже Салмопијевац, и добро каже!

Него љ. м. народе завршићу сада ову своју малу бесједу, али ћу вам уједно и препоручити на данашњи дан, на онај дан кад је Господ наш Исус Христос послије тридневнога у земљи почивка из гроба устао и када је сатрао демону моћ, да се оканете свега онога, што Богу а ни људима који право мисле по вољи није, а и ја најгрешнији слуга божији молићу се Богу, да би нам дао духа разума, да би нам васкреснуо: мир, слогу, поштовање и љубав узајамну, јер тако ћемо добити царство Бога небеснога и назвати се вјерни синови српскога рода и племена, Амин.

Говор Саве Л. Пјешчића требињског пароха у Сарајеву на Никољ-дан 1889.

Срби браћо!
Љубезни Христијани!

Познато вам је, да су наша браћа у граду Требињу засновали дом молитве, тај лијепи знак Хришћанске љубави — знак, који ће и познијим вијековима и нашим унуцима причати какви смо били и Срби и Хришћани.

Од како је судбина тако хтјела, да се стародревни манастири у српској Трапунији претворе у рушевине, од то доба у граду Требињу не бијаше божественог храма, до неколико малих цркава у околици, у које се српско православни народ окупљао око свога свештеника и загријевао наду за бољу и бољу будућност.

Данас, покрај тијех рушевина од задужбина наших славних српских господара — подиже се велелепан храм божији уз припомоћ наше браће у читавој Босни и Херцеговини, која не би требала да изостане, колико да се види хришћанска љубав, толико и братска слога и заједница, која не смије изостати, ако смо вољни бити једно.

Српски народ, као једна цјелина, данас баш — у данашњим приликама, мора што више прегорјети и у ријечи и у дјелу, јер се имамо само у Бога и у себе саме поуздати и као једно

тјело под једним српским православним духом чувати и подизати храмове науке и српског православља, као чврсте бедеме око наше Србадије, која ће остати, да и она научена од нас чува и подиже цете — а тако ће се најбоље очувати Србинове светиње.

Требињска црква не треба да буде задужбина једног мјесташца но читаве наше домовине Босне поносне и крпне Херцеговине, те и кренућемо по ној,[1]) међу своју браћу као у свој дом у тврдој нади, да ће српски народ овог мјеста, узидати лијеп споменик у красне зидове лијепо засноване требињске цркве.

Побожни ктитори и приложници овог мјеста надамо се предьачиће и у овој прилици, те нас радосне опремити кроз остала мјеста наше домовине.

Помислите браћо, кад нам дарак и прилог пружите, ће се подиже тако лијепи храм? Близу границе наше домовине, међу оним голим кршевима који су много пута полијевани крвљу за крст часни, који треба да се што скорије заблиста у српском Требињу на онако дивно заснованој цркви, која ће ако Бог да среће и снаге и са нашом потпором брзо бити дом молитве за срећу и здравље читавог српства. Амин.

[1]) Свештеник Сава Пјевачић и Т. Перовић; види „објаву“ у овој свесци.

Ријеч на Видов-дан

„Неукоснѣсѧ отъ убивающихъ тѣло, душѣ же немогущихъ убити. Уконтесѧ же отъ имѣющаго власть по убіеніи вверши къ пещь огненѣю“. (Лук. гл. 12 с. 4.)

Благочестиви хришћани!

Мислим да вам је позната данашња тужна свечковина, љубезна моја браћо и сестре.

Данас се навршује равнијех 500 година од онога дана чемерногa, од дана за Србе врло значајнога, од дана вјечне успомене достојногa, кад је српско пропало царство на бојном пољу Косову. Тада увену цвијет српске славе и слободе. Ту погинуше 2 цара српски и турски. Ту изгинуше најугледнији Срби, најхрабрији јунаци. А зашто? Богме за крст часни, за своју православну вјеру, за своју народност, за своју слободу. Заиста не убојаше се „**отъ убивающихъ тѣло**“.

Срби вољедоше да њихове очи прије зажмире него да гледају, ће се скверни најећа светиња, ће се гази образ и поштење, ће се сраморе њихове кћери, сестре и невјесте. И заиста ако је икакав, а оно је српски народ најдубље укорјењено у разум и у срце своје, горе речене рјечи Спаситеља; јер од оног Видов-дана па кроз 5 вјекова, вазда се већма бојао онога који је кадар душу убити. А да се бојао само „**отъ убивающаго тѣло**“ давно би се с лица земље истребио, пресуо би се у туђе јато, данас не би било српском имену ни православној вјери (међу нама) ни трага ни гласа.

На што би узрок томе нашем големом губитку, тој општој српској несрећи? Одговор је кратак: гадна завист (маглук), неслога, мржња, себичност, грамзење за власти, непознавање старијега, невјера, издаја; ти гријеси многога су саранили, па саранише и српску слободу. Питам вас Срби браћо! Ћемо ли вјечито задати над тијем огромним губитком? Не ћемо. Мјесто задања, зазовимо из љубине срца: О превјечни Боже! свију у косовској битки, а послије све до данас крв своју за вјеру и народност мученички пролијевајући, прими душе у вјечно блаженство, и сотвори им „**Вѣчнѹю памать**“.

Дакле, браћо радујмо се! наши су гријеси покајани. Иљадама иљада нашијех мученика, који су праведном крви својом за вјеру пролитом очишћени као: „**сребро разжжено некѣшимо, земли очищенно седмерицею**“ посветили су се, и код престола Вишњега за нас се Богу моле. Зар мислите, да и овијех нашијех мученика крв за крст проливена „**мкожа мелѣка и захарина**“ не виче на небо к Богу.[1]) Мјесто туговања при-

[1]) Овдје је 30. јунија 1876. на божијој правди посјечено 15 Срба.

гримо: **слогу, братску љубав, вјерност, покорност закону божијем и државном**; не будимо само слушатељи закона него и извршитељи; учимо своју дјецу да срдачно љубе и почитују Бога и старијега.

Нама је познат поступак Вука Бранковића и Милоша Обилића. Али ето данас нема ни једнога међу живима, одавно их нема. Вук за своју издају да је милионо згрно, отишо је без трага и он и милиони. Но какав спомен у народу оставише? Ето кроз 500 год. није се заборавила Милошева вјерност и храброст, ни Вукова гадна издаја, нити ће се заборавити док је Срба на свијету.

Браћо! не угледајмо се на зле него на добре.

О ти угодниче божи великомучениче Лазаре! с другим мученицима моли Бога за нас грешне, за свс Србе и праве хришћане, да нас он духом својим светим умудри; да нас сачува да не поклонимо с пута правде и истине, да умножи плодове земне и благослови дјела наша, и по смрти сподоби нас вјечнога блаженства, молитвами пречисте своје матере и свију светијех амин.

Дионисије Маринковић,
учитељ основне српске школе. Говорио у Старом Мајдану 15. јунија 1889.

Бесједа.

На гробу Васкрсије Божића; говори 10. фебруара 1889. **Стеван М. Василијевић**, срп.-прав. парох.

„Блажен егоже изволи и приимет Гди."

Жалосни случај, љубезна браћо моја, и трпљавајући поглед на мртво и бездушно тијело, које лежи пред нама у овом мрачном гробу, нашег дичног и родољубивог старине Васкрсије; плач и јадиковање његове супруге, тог јединог и вијерног му другу кроз све дане живота његова, његове дјеце, унучади, браће и сродника: иззива ме овдје, да вам над овијем отвореним гробом, над овом вјечном кућом милог нам старине, — прозборим коју ријеч о његовом животу, о његовом раду и врлинама, као и о његовијем заслугама, којима нас је задужио, — кад његове за на вијек заниј.мљене усне не могу ништа о том да нам реку.

Мјесто рођења покојникова као и први дани његова живота, нама су свјема у неколико већ познати, а ја ћу вам још једном да изнесем пред очи и дозовем у памет оне врлине и доброчинства, којима се наша дична старина за живота красаше, и која ће и по смрти му међу нама у успомени живљети, и подстицати нас да се на њег угледамо. Ја ћу у том бити врло кратак, и тек у главнијим цртама изнијети по неке дане његова живота. Покојник је као трудољубива пчелица, радио и старао се да својим поштеним радом и прегнућем стече иметка, а разборитом штедњом да очува и након себе остави, с том још жељом, да Богом дарованим иметком потпомогне цркву, школу, да угледа спромаха и својом дарежљивом руком убрише сузу невољнице једне сироте и удовице; да обрадује и обвесели ситну сирочад. Брињаше се да гладног нахрани, жедног напоји, голог одјене и невољна прихвати и потпомогне. Његово родољубиво срце повукло га је, те је својем милом народу српском подарио један дом у овом мјесту, у којем се данас у славу Божју поје св. литурђија и приноси бескрвна жртва за опроштење гријеха свију нас, и којим је положио темељ велелепнијем и сјајнијем будућем храму. Он је устао био, да се купи и ово мјесто за вјечне нам куће; његова тишташе, његово родољубиво срце бољаше при погледу и помисли, да немамо пристојна мјеста, гдје би смо своје миле покојнике сахрањивали. Сваком се лијепом, својим умилним и лијепим ријечима јављао; сваког је разговорно ма у највећој тузи био; трудио се да буде увијек лијеп ред у општини и народу, те за то га је сваг без разлике поштовао и волио. — Али, о жалости! неумитна коса смрти покоси га, ако и у вишем броју година, али још крјепка и снажна.

Као што пчела лијепе од цвијетка до цвијетка и марљиво скупља мед и прашак те носи у своју кошницу, тако и ми љубазна браћо, из овога увенулог цвијетка, из овог данашњег жа-

лосног призора, можемо за себе поцрпти корисне науке. Погледајте старину Васкрсија, који пред нама у гробу лежи, не бијаше ли прије неколико дана, здрав као и ми? Зар његове за навијек затворене усне не зборише до неки дан слатке и мудре зборе? Јест све је било, али више није! Немила смрт не хтједе да се обазре, ако не на нас, који без овог драгог старине сад остајемо, а оно бар на његову тешко уцвијељену супругу, дјечицу, унуке и браћу, која сад без њега остају. Немила смрт не поштеђе га, не остави га да бар још коју годину ужива плод труда својега, но пожње га, као што срп пожње стабљику, као што ћемо, најпослије, и сви пожњевени бити . . .

„Ајвај смрти тешка ти си,
Ајвај смрти горка ти си!"

Смрт је немилосрдна; јер она уцвијели мајку и узме јој јединца сина; уцвијели сестру, ограбивши јој милосна брата; уцвијели вјерну љубу, отргнувши њену заштиту — њена војна; па и нас не поштеђе: ујагми нам нашег доброг старину, честитог Србина и узорна хришћанина — Васкрсија. — Одиста је смрт немилосрдна! Смрт је неумитна! Она једнаким ударцима потреса колибицу сиромаха као и дворове великаша; она се немилостивом руком маша и царске палаче и пустињачке ћелије. Од ње нас не избавља ни младост, ни бујна снага, ни ленота, ни умјетност, ни знање; она се не обазире на плач и кукњаву мајака, браће и сестара, ни на сиротну љубу, ни нејаку сирочад; не гледа ко је богат, ко ли је сиромах, ко је праведан, ко ли је грешан: једнаком косом коси све, што јој под ударац дође. Само нас од вјечите смрти, од вјечита заборава могу откупити наша добра дијела, којима лијеп и вјечити спомен можемо заслужити, да нам спомен живи и у познијем потомству.

Нама дакле не остаје друго, већ старати се да чинимо, колико нам је год више могуће, колико корист нас самијех, толико и још више у корист ближњег, у корист нашег милог српског народа.

Заслуге пак нашег милог покојника, ове дичне старине Васкрсија, ми нијесмо у стању ничим другим наградити, до ли задржати га у лијепој успомени, причајући потомству о његовој љубави и раду за нас и своје, а сад да му сви речемо: „**Вјечна ти памаћ**! Бог да те прости; Бог да ти дадне рајско насеље у царству Своје славе! Амин.

У Пирачићу.

Светосавска свечаност у Сарајеву 1890 год.

Већ се навршило 700 година, како св. Сава Немањић дође на овај свијет, те и ако безбожна рука Синан-Паше спали његове свете мошти на Врачару, опет зато његов спомен није угинуо, него према величини његовијех заслуга у цркви и школи, његово име постаје све сјајније и јача у успомени код српскога народа.

На овај празник из хиљаду хиљада грла српске дјечице, ори се мила пјесма: „Усклицимо с љубављу светитељу Сави", првоме архијепископу и просвјетитељу нашем. Гдје год има српске цркве и школе, у свима крајевима српства; гдје год има правог Христијанина, слави се св. Сава, слави се дан великог заштитника школског. Ово је ваљда једини дан кад се у душама и срцима свију Срба и Српкиња, свију Српчића и Српкињица, рађају једне те исте жеље, једне те исте наде . . . .

Тога дана све Српство једном душом дише; загријевају га једне исте жеље и наде, и једну исту молитву, и у цркви и у школи шиље великому заштитнику светоме Сави, сину великога Немање, под чијим се скиптаром у срећноме часу и времену сјединиште све српске земље. . . Широм српства прослављена је по могућству што достојније ова света успомена, а како је у нашем шехер Сарајеву прослављена, описаћемо по реду:

I.

У овдашњој старој цркви била је свечана божествена св. служба, на којој је чинодјејствовало Његово високопреосвештенство Господин Митрополит Георгије уз судјеловање Архимандрита Венијамина, и више свештеника. Послије службе и отпјевање пјесме св. Сави, крену се литија уз црквени поздрав светитељу у дворану српске основне школе, гдје је освећена

водица и прељевено кољиво (панахија). Послије тога стаде на уваженo мјесто учитељ II раз. г. Стево Калуђерчић, и отпоче свој спремљени говор, од прилике оне садржине:

Поштовани зборе!

„Тешко ономе свакоме човјеку, који не слуша и не поштује паметнијег, старијег и научнијег од себе; — а рђаво ће проћи сваки, који не слуша и не покорава се заповјестима и добрим савјетима својих родитеља. — Тако је то код нас појединих људи а исто тако је и код једног цијелог народа. — Онај народ који је поштовао, цијенио и уважио своје правке — тај народ је и постао силан у држави а прав на перу, књизи и науци. — Да је ово истина о томе нам свједочи историја, јер данашњи најнапредњији народи: Њемци, Руси, Французи, Енглези и други, свагда су високо цијенили своје правке, па још и данас поносе се њима, те онако и јесу и силни у држави и напредни у науци.

Па и ми Срби, да нијесмо знали своје јуначке поштовати, њиховом дјелима поносити се, — у каквим смо невољама живили, какве ли смо патње претрпјели — да се нијесмо соколили тим својијем правцима, не би нам се данас знало ни трага ни гласа. Ал' ваљда сам Бог посло нам је учитеља народног: слијепог гуслара да гудалом преко струна превуче и загуди, па да запјева танко гласовито, и да нам опјева славна дјела нашијех јунака. — И глете чуда! Мртве гусле и слаби глас слијепога старца, каква чуда почини? — Пет стотина година непрестане муке и патње претрпјесмо – гуслар нас храбрио — па ево нас и данас гдје чврсто стојимо на браник за лијепо српско име и свету вјеру православну. Гуслар нам је пјевао славну прошлост а наши стари трудише се, да се и они покажу достојним синовима тих својијех славнијех предака. — Видите ли дакле! Знали смо цијенити своје старе заслужне људе, па се с тога и одржасмо до данас.

Та ево нас и данао у одабраној китн, гдје се сабрасмо у овај свети дом, у свету српску школу. — Дошли смо, да се сјетимо највећег српског учитеља и просвјетитеља, искупили смо се да прославимо што најљепше можемо св. Саву, српску славу, састали смо се у овоме дому, да му се помолимо, и напојени духом светитељевим да наставимо његово свето дјело, које нам је у аманет оставио, а то је православна вјера, српска школа и лијепо српско име.

Поштовани зборе! Овдје смо сви своји, па морам коју проговорити и у кратко казати наше мане и недостатке. А живота ми, гријешимо и ми, јер нико није без гријеха осим једнога Бога. — И то гријешимо баш што се тиче српске школе, јер не радимо за њу као што треба; а пошто је св. Саво сав свој живот српској школи посветио, то ћу и ја у главном да кажем његов рад — и онда до нас стоји, да пођемо његовијем трагом.

Св. Саво је био први српски учитељ и владика. А брат му је био први српски краљ. — Брат му Стеван првовјенчани, трудио се да уједини српску државу, која је у оно доба била раскомадана на мале државице, — мучио се да од њих створи једну јаку српску краљевину; — и Бог га благослови те Стеван уједини раскомадане српске земље и први се њенча првом српском краљевском круном, а круниса га баш сам брат му св. Саво. — Док је краљ Стеван тако на једној страни држави српској добар темељ полагао, дотле је св. Саво на другој страни савсим у другом правцу радио. — Подизао је на све стране цркве а поред њих српске школе, у којима се српчад учила: да бране и чувају српски језик и обичаје, приповједала им се српска прошлост, а то је српска историја, челичили су се у тим школама, да гину за свето православље, за крст часни и слободу златну; и та српска школа у којој је владао српски дух, у којој се уносили српски јунаци: би онај темељ српства, на којем се све до данас одржасмо. — Српска школа, коју је св. Саво основао, постаде камен, на коме се до данас станисмо; — јер српска држава је истина послије св. Саве процвјетала и дошла до највеће славе, али је на тужном Косову савсим и пропала, и нестало би нас, да не би српске школе и учитеља, који су нас храбрили и соколили и српским духом напајали. — Школа и пјесма нас је одржала, — њима хвала, — а ту српску школу основао је св. Саво. То је дакле аманет кога нам је он оставио, и ми треба да се трудимо да је и у најкритичнијем времену одржимо. —

Наши стари, Бог да их прости, подигоше ову школу, и предадоше је нама у аманет, и Бога ми, да је они не саздаше, мучно би је ми

данас основали, јер их има, рођених синова, који јој добра не желе! Ово је јадно, али и жалосно! — Јест, има нас и таковјех! Тима и таковима није стало до тога да им дјеца буду добри и ваљани Срби, да науче српску историју, свој лијепи српски језик и свету православну вјеру; — њима је само стало до тога, да им дјеца науче читати и писати, као да се читање и писање не учи у српској школи. — А мој јадни човјече! Зар се не стидиш на се српско име узети! — Ал' такове ће она народна клетва и постићи: „Ој невјеро, нигдје те не било"!

Ево ми имамо нашу српску мушку и женску школу, коју су нам још наши прађедови подигли и ми, умјесто да их унапредимо, хоћемо и ове да оборимо. — Како срећа да се сложи овај народ па сваки по нешто да приложи и да се оснује у Сарајеву **српска виша дјевојачка школа.** — Дајте ми родољубиве матере, па ћете одмах имати и добар народ! **Подигните српску вишу дјевојачку школу!** У њој нека нам се наше Српкиње, наше будуће матере, васпитају у српском духу, па кад нам стану дјецу рађати, а оне ће их српским духом напајати. До тог то не узмадне, наш народ у данашњем времену мораће у српском имену и вјери полако попуштати; јер нам се матере стиде својих обичаја, и што год је српско, оне кажу да то не ваља, вели: „што је наше све је лоше"! Погледајте гдје су нам дјевојчице по школама! Е, ал те матере јавно се хвале, како су те школе ваљане, јер за двије три године научи јој ћерка њемачки говорити, па по мало и француски, а Бога ми и у клавир свирати! А не види једна мајка, какве јој поклоне кћерка кући доноси. Но, ал' то су играчке, вели мати. Шта више! Још се диче матере како им дјевојчице науче финијех радова! — То не поричем! Истина је! Али јесу ли ти сви радови и корисни? Има их и ваљаних, али већина тих лијепих радова — то је раскош, без чега су наши стари живјели, а нијесу знали ни да има тога на свијету, па нас ево одхранише и одњеговаше. — Знате ли шта треба да научи наша Српкињица? Лијепо шити кошуље, ситно вести, танко прести, ткати, па богме и прати, и ранити зором рано, а не спавати до пô дана. То ће им бити од користи, а они раскошни радови? Бога ми је то бесполица! Када би ми имали српску вишу дјевојачку школу, наше би Српкиње училе само оне радове, који су од користи, а иако би која по моди мајка зажељела и што-год особито, па могла би јој ћерка и што од раскоштва научити и у српској школи.

Ej! Јадне моје Српкињице! Учите ли ви тамо српску историју, свој српски језик? Приповиједа ли се вама у тим школама о славним српским јунацима, поучавате ли се само у најпотребнијим домаћим пословима? То вас ваше мајке и не питају! Та сад није ни по моди српски говорити, него ко више показарено српски говори, тај је и научењији. — Тиме ја не ћу да кажем, да је рђаво знати и стране језике и разноврсне радове. Не, не дô Бог! Лијепо је научити и њемачки и француски, и ако хоћеш и кинески, и клавир и све могуће радове, али то тек онда, кад се утврдиш у своје матерњем језику и у најпотребнијим домаћим пословима.

Али још не могу да осуђујем такове матере баш сасвим. Не могу с тога, јер су се нашле у таквом времену, а у како се коло ухватиш онако ти ваља и играти, а поред тога немамо ми српске више дјевојачке школе, у коју би матере слале своје кћери. — Данас је већ свак увидио да је наука врло нужна и да дијете ваља научити. Зло је што немамо своју српску вишу дјевојачку школу! А ти мајко, ако баш хоћеш да ти ћерка и даље учи, шаљи је — бар сад за сад, кад сврши српску основну основну школу — у овдашњу градску дјевојачку школу.

И поред свега тога ја и опет не осуђујем толико те матере, јер и они су се можда угледале на оне који требају да су нам ступ вјере, који треба у свему да су нам примјер, који треба да бране све што је српско, и да нас одвраћају ако смо на рђаву путу, а баш њихова дјеца полазе те школе. Жалосно је ал' је истина, а мене је стид да кажем ко су то!

Зло је то! Ал' народ треба тога да се отрсе. Сложимо се па да отворимо српску вишу дјевојачку школу, и тако ћемо онда томе недостатку доскочити, а тиме би се показали да умијемо не само очувати него и унаприједити аманет светитеља Саве. — Не требају ту велике жртве, сваки по мало, па ће се набрати. — Пушка и сабља данас нам не треба, на то новце не морамо трошити, већ на српску књигу и науку, ако нас књига не одржи и не очува нам српско име, вјеру православну и српски језик, — пушка и топ не ће, — јер смо слаби према другима да се боримо.

Угледајте се на наше старе, чујте колико су они жртвовали за српску школу па им се ево и данас имена њихова са поштовањем спомињу: (овдје су прочитана имена оних, који су на фонд школски дали и завјештали знатне суме новаца).

Дете дакле! Договоримо се, приложимо и ми колико можемо, па да отворимо вашу дјевојачку школу, у којој ће нам се наше будуће матере у српском духу васпитавати. — На томе се већ почело и радити, многи и обећаше неке приложе давати, неки и приложише, али шта ћемо, кад многи не извршују своје обећање. — Наша славна српска општина и сама већ то одавна жели и на томе ради, али такове ствари не може ни сама општина извести без потпоре народне.

Слободу уживамо, то нам је зајамчено од Његовог Величанства нашег цара Фрање Јосифа I. Нека живи цар! Живио! Употребимо ту слободу на своју корист! Не иште се од нас да свој живот жртвујемо, а богме наши стари су често и свој живот на коцку стављали, већ се иште нека новчана жртва. Ушедимо тај новац од одијела, које нам је већ и сувише раскошно, а жртвујмо га за српску вишу дјевојачку школу, па да нам свако каже да се знамо наћи у духу данашњег времена.

Можда ће ми ко год рећи: учитељу ти сањаш! А ја томе одговарам: да ми је дужност напоменути наше мане, јер је баш данас дан када ваља говорити о српским школама; — а када би се ово и остварило, т. ј. када би се у Сарајеву основала српска виша дјевојачка школа, онда би то тек био и највеличанственији начин, којим би прославили првог српског највећег учитеља и светитеља, „светог Саву, српску славу".

Ја сам казао оно, што ми срце тишти, а друго је све до тебе српски роде!

Браћо! Ко год могао учинити а не стио, не било му просто!

II.

У новој цркви и учитељском конвикту. Ево, хвала буди промислу божјем, пети пут прослављамо на народним овдашњим школама спомен првог архиепископа и просвјетитеља српског, св. Саве; пети пут благословимо светосавску панахију и осветимо светосавску водицу, те оном заложимо учењу се српчад овдашњу да се сјећа наслеђа просвјете српске и у духу лијепог нам православља, задухнути духом светосавским; а овом оросимо и благословимо бистро чело млађаног српчета, желећи и у томе показати, да не посрне у мудрости својој од темељите мудрости — коју му црква са школом подарити може; пета је година, како свечаност ову неки родољуби на овијем школама засноваше, а влада је драговољно прихвати, те се о њеном трошку богато китн светосавска панахија и дјеци нашој подјељује.

Пошто је света литургија одслужена у новој цркви, крене се литија из цркве уз појање светосавског тропара и пратњу милозвучних звона, у учитељско-припрамнички интернат, на на обали Миљацке. При свом незгодном здравственом стању, ипак се народа и ђака толико слегло било у зграду, да и не прибрајамо толике ђаке, за које се управо и приређује ова панахија као: гимназија, техника, препрандија, трговачка, грађанска мушка и женска школа, и ц. и кр. војнички пензијонат, — да се једва крочити могло у онако великој дворани исте зграде. Свакоме си могао на челу читати озбиљност према чину, и радост из очију према свечаности, која ако се и понавља сваке године, ипак је она Србину свагда нова и мила.

Кад би водица освећена и кољиво благословено ступи на сриједу катихета Бољарић, те поздрави госте и дјецу бесједом, у колико му је слбост његова допуштала, јер се тек тога дана из болести мало предигао био. У главним потезима ево му тога говора:

„Значајан дан светкујемо данас; славећи спомен св. Саве, славимо напредак, славимо зору народну, гдје му свиће свјетлост а разагња таму; поздрављамо мудрост и вјештину, а отискујемо глупост и нерад — славимо просвјету. Шта је дакле просвјета? — Просвјета је умни труд народни, да помоћу књиге а стеченим искуством развија лепше појмове о разним предметима у овој богатој природи, а срце своје да оплемењава, те да се усавршава и непрестано ступа у круг сретнијех народа, који су уз књигу и рад тако лијепа гласа стекла на овоме шару земном. Та ко не зна за трудољубивог Енглеза, богатог Француза, родољубног Њемца! па одкуд се тако прославише? — Прославише се науком, ширећи књигу и школу, развијаху техничке

вјештине, помоћу ове и смисленије толике справе, умножиште творинце и рукодјелство, развиште радиност и промет и трговине, прикупиште тијем путем многи новац од свију народа — а новцем се све прекупити и прибавити може, те њихов је данас цио свијет!

Обазремо ли се по светској карти свију народа, свуда ћемо видјети благостање и сваганьи преиов. Само на Балканском полуотоку видимо облик старога човјека, тромост, стару ношњу и злате, а тиме и стару сиротињу. Ово је рана на тијелу народа европскијех, рана вијековима огрејала, коју ваља лијечити. И дотужа Богу, и скупише се прваци јевропски и досудише, да се лијек пружи и овоме старом опробаном јунаку, мученику, патнику, у чијим се луговима разлијегало гесло: „Без осветe нема ти просвјете". Промисао нареди, те дође сусједна помоћ, силна Аустроугарска монархија, направи реда у земљу, да свак знаде шта ко има де: уреди друмове, жељезнице по земљи повлачи, пољопривреду раширује, заслугу умножава, школе диже, тако, да ти из дан у дан све новије школе ничу, дјеца се у свом властитом језику изображавају, која ће данас сјутра покликнути: „Без просвјете нема ти осветe"!

Ал ако се и просвјећујете и изображавате дјецо наша, ви се просвјећујете у духу народном, и у духу православља нашег, а доказ је томе ова светосавска панађија. Трудимо се да са науком добијате и васпитање, јер шта вриједи човјеку мудрост а без нарavственог, побожног и поштеног осјећаја; та твоје је од земаиде гесло: „Боље ти је изгубити главу, него л' своју огријешити душу". Учимо те да будеш самосталан човјек, јер народна вели: „Тешко оном кога снага брани, и ономе кога други брани"! Учимо те слози грађанској, јер народна вели: „Боље је имати комшију пријатеља, него брата у бијелу свјету". Учимо те поштеном роду, да не јадаш попут онога:

„Добро ми је и бољем се надам,
„У чем ходам у томе и спаваам,
„Кад вечераи ручку се не надам,
„Боже мили, колико ти страдам!"

Па кад свршите дјецо моја, све школе више, — а свршићете ах ако Бог да, не заборављајте овај аманет ваш од нас, кад се вратите у свој завичај. Продужујте ову науку, ове врлине у народу нашем. Не заборављајте доброчинства, која сте уживали у школама: добијали сте потпоре у новцу од високе владе, добијали бесплатне књиге, опрост од школарине, неки и одјеће, слободне лијекове и лијечења; живилисте као права дјеца уза своје родитеље. Толика је брига и старање ове ваше васпитања високе владе!

Ал ова брига и старање високе владе потиче из чисте љубави њене према вама, а из очинске благонаклости Његовог царског и апостолско-краљевског Величанства, нашег премилостивог господара Фрање Јосипа I. према овом народу, коме жели да га сретна и напредна види. За то ускликнимо дјечице, и овом свечаном приликом из благодарне душе наше Његовом Величанству: Живио! Живио! Живио!"

На то се заори: „Боже живи (царска химна, из стотинама грла благодарне дјеце и присутног народа). За тим катехета продужи: „Хвала и Његовој високој власти у овијем земљама, на благонаклоном старању око унапређења просвјете у посједнутим овим земљама; Бог јој увјенчао труде најсјајнијим успјесима! Живила висока влада!

Те се поче панајија дијелити веселој младежи, која је радост своју најављивала у светосавској омиљеној пјесми: „Ускликнимо љубављу" — која се дуго разлијегаше по широким ходницима пространог интерната. Боже дај, да нигда слава ова не малакше у нашем народу, већ нека се множи, те да кријепи Србина у свим тешким околностима живота му народњег!

III.

У вечер је уз судјеловање младог пјевачког друштва „Слоге" одржана светосавска бесједа у корист српских школа. Бесједа је изведена по програму и с успјехом. Сви учесници извели су своје дијелове на задовољство публике, која је комаде бесједе пропраћала живахнијем плескањем и одобравањем, јер је њом пружен јасан доказ, да бесједа укорјењава се у друштву, да се одбори старају да је што љепше изводе, а уједно и да наше младо друштво напредује, на чем му се може честитати са жељом, да му се труди успјехом овјенчају, а награда нека им буде љубав народа!

Опис свечаности новосаграђене цркве у Ребровцу.

У Ребровцу постајала је мала дрвена црквица, каквих се још и данас по Босни приличан број налази. Приповједа се за ову стару црквицу, да је та црквица прије двије стотине година постојала код воде црквене са ову страну Врбаса, те кад се осјетило да ју је хтјео непријатељ спалити, онда да су је побожни христијани за једну ноћ пренијели на десну страну Врбаса, ђе је све до године 1876 постојала, и служила је не само за варош Бањалуку него и за околна села. Пошто је горе поменуте године у вријеме устанка од турака спаљена, то је српска ребровачка општина садањој ново сазданој цркви, благословом бившег господина Митрополита Саве Косановића, кроз пречасног госп. проту Вида Ковачевића са још неколико свештеника 1885. на марков дан темељ осветила и први камен у ров поставила.

При освећењу темеља од политичких власти били су: Велеможни г. др. М. Кукуљевић и котарски предстојник г. Л. Добошевић са више нижих чиновника; градски начелник г. Хаџи Смаил-бег Ибраим-беговић са неколико отмјених мухамеданаца, и већина Српско-православног народа из вароши Бањалуке и ребровичке парохије. Тог дана на темељ пало је 333 форинта. Како је Српска ребровичка општина при почетку зидања цркве нијала само форинти 1000, то је принуђена била изселати свога пароха Милана Марјановића, са дозволом високе владе да проси милостињу по Босни и Херцеговини, којом је приликом скупљено до 1000 форинти.

Висока пак влада у неколико оброка даровала је ребровачкој цркви прилични своту новаца; Његово ц. кр. и Апостолско Величанство цар и краљ Фрањо Јосиф I. даровао је 200 форинти, Његово прејасно ц. кр. Величанство престолонаследник покојни Рудолф 200 форинти и преузвишени г. министар Калај 200 форинти. Прокопије Бубњевић овдашњи грађанин и трговац даровао је два звона у вриједности 600 форинти, на чему им свима велика благодарност и захвалност. Остало пак даровало је дарежљива рука српскога народа, те је помоћу божијом ове године црква довршена.

Новосаграђена црква постоји на врло лијепом мјесту покрај ријеке Врбаса, далеко од вароши Бањалуке ¼ сата, — а кад би се узео простор преко воде да се неби морало преко ћуприје около обилазити удаљено је од вароши само 8 минута. Границе њене јесу: од истока такозвани влашки бријег (проповједа се да је некада Српска права варош била близу садање цркве која се распростирала до истога бријега, те да су зато турци овај бријег и назвали „влашки бријег"), од запада поље и варош Бањалука, од југа село Ребровац над којим се узвишена планина Понир уздиже, а од сјевера ријека Врбас.

Саздана је од самог тврдог камена, дугачка је 21 метар, широка је 11 метара, висока до крова 9 метара. Звоник зидан је од печене цигле и висок је са крстом 28 метара, а широк је са сваке стране по 4 метра; црква је покривена печеним пријеком од најбоље врсте, а коштала је од прилике са материјалом око 14.000 форинти. Што је овако црква тврдо озидана и лијепо украшена има се понајвише захвалити мајстору Антуну Церовићу, који се је заиста својски заузимао да радња што боље и на подпуно задовољство парохијана испадне, као што је то и било. у ime чега му од ребровачки парокијана велика захвалност и благодарност.

А што је најглавније има се захвалити пречасном госп. Виду Ковачевићу, који је више пута своју парохију и послове напустио, те је радњу надзиравао и по неколико дана по парокији ребровачкој са свештеником Миланом Марјановићем ходао и прилоге за цркву скупљао, не само да је он труд и надзиравање око ребровачке цркве улагао, него то је чинио и код Агићке, Јошавачка и манастир Крупе, на чему би му парокијани и свештеници поменутих цркава вазда требали захвални остати. Такође се има захвалити господин пароху ребровачке цркве Милану Марјановићу, који је своју кућу и породицу оставио и неколико мјесеци по Босни и Херцеговини за свети Божији храм добровољне прилоге покупљао.

Осим тога лијепа хвала иека је Србима Бањалучанима, који се вазда прилозима овом светом храму одазваше.

Толико о том.

А сад прелазим на освећење цркве.

Наш општељубљени Архипастир Господин Митрополит Ђорђе Николајевић, када је осветио

стародревну Српску светињу манастир Крупу и Кукуљску цркву, те повраћајући се из Кукуља кроз Бањалуку, праћен са најодушевљенијем узхићењем свог подручног свештенства и Српског народа, даде ријеч и обећа ребровачкој општини да ће на покров св. Богородице осветити новосаграђену цркву.

„И шта рече то не пореч“.

Покрај своје дубоке старости, али још у крјепком здрављу, покрај толиког дугог путовања, хрђавих путова и непогодних времена ево Га опет ће долази међу своје стадо.

У сриједу 27. септембра јављa Високопреосвештени Господин Митрополит из Варцар-Вакуфа — долазећи са освећења из доњег Вакуфа — да долази; но пошто је ребровачка општина рачунала да ће долазак бити у четвртак, то јој небијаше могуће са коњеницима који су већ припређени били свога високог госта дочекати, али ипак дочек и ако није био сјајан, био је усрдан. У Малибучу далеко један сат од Бањелуке, дочекао је Високопреосвештеног Господина пречасни прота Вид Ковачевић са парохом ребровачке цркве Миланом Марјановићем. Долазак у варош пред Српску школу било је около 5 сати, ђе је сва Српска школска младеж мушка и женска у редовима са учитељима, учитељицама, школским одбором и грађанством поздравила Високог госта са „Добро нам дошли и живио!“ Високопреосвештени господин Митрополит чим је изишао из кочија обишао је редом мушку и женску дјецу, неке од њих омиловао, а они су му зато пријеме љубили свету десницу, такође учитељи, учитељице, одбор и више грађана пољубише му руку, по свршетку чега је одјео у Српску школу, у стану код пречасног проте Вида Ковачевића.

У суботу 30 септембра у 5 сати у вече огласише са црквене куле звона и можари вечерње, које је пречасни г. прота Вид Ковачевић са протођаконом Ристом Бошковићем извршио којом приликом се мноштина народа код цркве већ сакупило било. Сутрадан у 6 сати свршио је јутрењу г. парох Петар Иванковић са још неколико свештеника. У 9 сати огласише звона и можари долазак Високопреосвештеног господина Митрополита Ђорђе Николајевића, који је у пратњи пречасног проте Вида Ковачевића, већине свештеника и народа праћен. Између цркве и вароши Бањелуке на полови-ци пута, дочекали су високог госта парохијани ребровачке цркве, поређани један до другога са обе стране пута и поздравили Га са бурним три пут живио! Нашто се Високопреосвештени застави и даваше им Архијерејски благослов захвалио им на усрдном дочеку. Пред црквом под славолуком поздравио је кратким говором Високопреосвештеног Господина Митрополита свештеник ребровачки Милан Марјановић, истакнувши у свом говору прошлост старе као и садање стање новосаздане цркве, на завршетку на хиљаде грла орило се је живио! Пред црквеним пратима са крстом и еванђељем дочекаше Га пречасни госп. прота Стево Н. Давидовић са још више обучених свештеника. Кад је Високопреосвештени Господин целивао крст и еванђеље ушао је у цркву, помолио се Богу и затим настало облачење уз пјевање „цар небесни“, које је милозвучним гласом одјевало бањалучки учитељ Божидар Љубојевић, одмах затим започето је водо-осветење, свечана литија са обнашањем светих моштиј око цркве. Напријед су ношени барјаци, школска дјеца а за њима свештеници са Архијереом. Кад се тај чин свршио отпочето је прање и мазање престолне плоче, и кад је овај најсвечанији акт свршен отпочета је божествена литургија по реду.

Са Високопреосвештеним Госп. Митрополитом чинодјејствали су три протојереа и то: пречасни Стево Н. Давидовић бос. градишки, Васо Лунгић дервентски и Вид Ковачевић бањалучки са још 7 обучених свештеника и протођаконом. На кору при служби одговарало је Српско пјевачко – црквено бањалучко друштво, под управом свог ревног иваљаног предсједника Н. Пиштељића.

Свештеника било је необучених преко 20, црква је била дупком пуна а још толико пет пута било је народа око цркве. При служби у цркви били су: Окружни предстојник г. барон Лазарини, овдашњи војени генерал Леополд Густав са официрским кором, градски предстојник г. Тартаља и ваљски котарски предстојник госп. Табери. Народа је било по прилици око 3.000 душа.

По свршетку божествене Литургије био је свечани обед, који је припремајући одбор за ту свечаност тако лијепо удесио, на чему су им гости захвални остали, особито се хвала приписати може за оваков дочек подпредсједнику

г. Сави Суруткi, који је око уређења дочека неуморно радио, као и пресједнику г. Лазару М. Поповићу.

У врх чела софре сједио је Високопреосвештени Господин Митрополит Ђорђе Николајевић, окружен с десне стране вележожним г. бароном Лазарином а с лијеве вањским котарским предстојником г. Таберијом, прије̂ко од Митрополита сједио је градски предстојник г. Тартаљија и по реду остала господа, свештенство и страни гости.

Трпеза је била тако велика да би могло до 400 особа за њу сјести, али пошто страног свијета није било много, то су и домаћи ниже гостију поседали.

Прву здравицу напио је Господин Митрополит Цару, која је пропраћена химном и пуцањем из мужара, другу напио је окружник Митрополиту, трећу напио је свршени правник Коста Милић окружном предстојнику, четврту прота Вид Ковачевић високој земаљској влади, пету Тодор Пиштељић генералу и војсци, шесту прота Вид Ковачевић предстојницима градском бањалучком Г. Тартаљији и ванском котарском г. Таберији. Све ове здравице пропраћене су бурним живио и пуцањем мужара. Тако се даље наздрављало и веселило у најбољем реду све доклен кишница није почела падати, али то је било већ пред саму ноћ. Прихода цркви тај дан пало је 1.525 фор. 14 н. А сад још дугује до 1000 форинти, но како је при почетку с малим капиталом отпочето, а за цијело вријеме радње са великом нагегом и кубурењем радња је текла, опет се може рећи да је сретно довршена. Кум црквени Јово Тешић из села Липовца придарио је цркви 170 форинти.

У уторак 3. октобра кренуло се Његово Високопреосвештенство у 7 сати на станицу праћен свештенством, подпредсједником Српско-православне црквено школске општине, неколико грађана и предстојницима: окружним, градским и котарским, одаклен је здраво и весело исти дан преко Брода железницом у своју престолницу отпутовао, те и тамо сретно дошао. Дај Боже да Га срећа вазда пратила буде, те много година на дику и понос Српске цркве и Српског народа поживио.

Као додатак посвећењу цркве додајем овдје и имена појединих дародавца, јер и уношивима стајало је да ће се имена дародавца у „Дабро-Босанском Источнику“ са даровима штампати

Имена дародавца:

Кум црквени Јово Бранковић (Тешић) из Липовца даровао је 170 форинти, Српско-православна црквено школска општина Бањалучка даровала је у злату 10 дуката, Рагиб-бег Џинић у банкама 30 форинти, г. г. барон Лазарини окружни предстојник, Владимир Стефановић, Ђорђе Милић Прњавор, Српско-православна општина Дервенска, Никола Качавенда из Дервенте, поп Лука Опачић, Браћа Трнковићи, Стево Остојић из Прњавора, Стево Памучина, Ђорђе Стричевић, по 10 форинти; Симо Гомић, 8 фор. 82 н.; градски предстојник г. Тартаљија 7. форинти. Српска општина Мрамичка, Симо Јеремић, поп Вања и Симо Игњатић по 6 фор. Глишо Курузовић, Симеуна Чалић, Симо Пиштељић, Сава Суруткa, Анто Сандић, поп Стево Млађановић, по 5 фор. 60 нов.; котарски предстојник г. Табери, прота Стево Н. Давидовић, градишки, пресвијетли Госп. фра Маријан Марковић бискуп бањалучки, поп Петар Иванковић, апотекар бањалучки, Антон Церовић, г. Гринвалд, Перо Зурунић. Стојко Симић, Вујо Милошевић, Васо Мијаиловић, Ристо Ђурић, Васо Видовић, Миливој Вучковић и син, Божо Станковић, Јово Марковић, Лазар И. Поповић, Јово Ђекић, Спасоја Бабић, Симо Митриновић, Ружа Јеремића, Никола Зрнић и Ђуро Ђорда по 5 форинти. Управитељ дуванске фабрике, Глишо Николић, Јован Андријевић, поп Илија Бубњевић, фра Филип Љубас и Васо Кукољ по 4 форинта; прота Вид Ковачевић, Цвијо Поповић, Тесван Варница свештеници, Јелка Вукић, Димитрије Вукић Ердеши бирташ, Тодор Бојковић, Сава Мићковић, Миле Радетић, Соломон ефендија, Симо Крешић, Тешо Ковачевић, Митар Дабовић, Саво Милошевић, Коста?, Стеван Вуковић, по 3 форинта; прото Васо Јунгић, Тодор Пиштељић, Лучијан плем. Матулић равнатељ трговачке школе, поп Васо Хаџић, Симо Павловић, Лука Милошевић, Лука Поповић, Пабо Млађановић, Остоја Милетић, Стево Бабић свештеници, Персида Пиштељић, доктор из Тешња, Новак инџинир, Никола Сандалевић, Миле Јанковић, Митар Кнежевић, Никола Дукић, Стево Кременовић, Љубомир Стефановић, Симо Лињаковић, Глишо Јањетовић, Спасоје Бутковић, Тешо Бјеговић, Митар

Ђерић, Перо Бијелић, Јово Бијелић, Илија Катић вакмајстор, Пикић и Марић, Тешо Милошевић, Никола Јовановић, Раде Сжерановић, Цвјетко Пешут, Јово Живковић, Кућо Полокан, Никола?, Перо Лозреновић, Симеун Добраш, Стојко Ковачевић, Јока и Аница?, Ђуро Звонар, Ђорђе Банчевић, Ристо Бокоњић, Лука Билбија, Давид Тинтор, Јањак Зита, Саво Милошевић, Јово Крчмар, Јевто Маслеша, Пејо Чолић, Милан Вукановић, Коста Вујић, Симата Копривица, Јово Авдаловић по 2 форинта; поп Јово Новаковић, Никола Кондић учитељ, поп Милан Радовановић, поп Михаило Карановић, Никола Којић, Миле Радовановића супруга, Хаџи поп Михаило Попадић, учитељи Стево Вукић и Божидар Љубојевић, Васо Поповић, Тоша Зита, Стево Кондић, Јован Дринић, Михаило Миланковић, Дујак Милинковић, Божо Божић, Никола Кременовић, Божо Јањетовић, Тоде Поповић, Дако Маличић, Јово Вуковић, Митар Пердув, Илија Гајић, Михаило Дујаковић, Ристо Грмуша, Саво Јовић, Миле Звонар, Ђуро Вуковић, Петар Шобота, Гавро Вучић, Станко Тодић, Паво Блашковић, Јованка Чекић, Остоја Вучић, Млађан Подориновић, Мара Косић, Миња Кнежевић, Јово Тешић, Вид Вучковић, Гајо Томић, Јован Станивуковић, Ђурђија Павловић, Тешо Вучић Алекса Прдић, Остоја Косић, Илија Богојевић Ђурђ Ковач, Никола Срдић, Иван Јанковић, Василија Божић, Јово Савић, Јово Козомора, Симо Горонић, Никола Пекезовић, Ђуро Мауновић, Јовица Стјепановић, Никола Топаловић, Стипан Блаж, М. Кнежевић, Лука Ђурчија, Стоја Драгојевић, Митар Марјановић Ристо Вукосић, Лука Ивановић, Вид, Митар Бјелица, Тешо Шукаловић, Вид Крчар, Тодор Матоновић, Лука Вишекруна, Алекса Јосић, Тешо Марјановић, Ђуро Бркић, Панте Тадић, Јово Лазичић, Глишо Микић, Марко Малешевић, Петар Радуловић, Јово Радуловић, Тодор Ђурчић, Јово Турудовић, Стоја Радуловић, Саво Кековић, Тешо Пиљагић, Гавро Симоња, Раде Ловрић, Јован Грмуша, Садик Пољокан, Тривуна Чулић, Илија Николић, Саво Наумовић, Лазо Зарић, Саво Којић, Мијаило Кесић, Марко Пећанац, Ђуро Адамовић, Максим Малић, Никола Бркић, Симо Шукаловић, Лазар Драпић, Никола Љубић, Јово Џомбић, Јово Бисерчић, Лука Мацановић, Гале Јаворац, Јевто Думановић, Ђиро Топић, Василије Прдић, Перо Гламочанин, Марко Гузијан, Јово Малић, Еврем Косић, Цвијо Радоња, Ђиро Јунгић, Недо Савић, Тривун Јакшић, Ђуро Ћетојевић, Марија Кесерић, Јово Кучук, Станко Змијанац, Васкресије Курузовић, Зекан Ђурић, Спасоја, Миле, Зекан Гајић, Илија Николић, Илија Тодић, Јока Вуковић, Петар Тодић, Сава Буквар, Пане Јовановић, Миле и Ристо, Јока Мандић, Сико Ђутин, Никола Петреш, Зекан Ђурић, Јосип Поповић, Јово Глоушко, Алекса Петровић, Саво Грмуша, Ђуро Ћетојевић, Стојко? Петар?, Перо Тришић, Ана? Ђука?, Мијо Пердув, Остоја Малбашић, Илија Николић, Дако Домузић, Лазар Марјановић, Вујо Гајић, Милица и Стака? Ђурађ Кременовић, Никола? Мара Курузовић, Стеван и Стоја? Мијаило Тадић, Ристо Борсо, Јошо? Милица Банчевић, Јовица Варница, Душан Билбија, Јока, Десанка, Миле Тодоровић Марија Тодоровић, Мићо Вукић, Митар Мијаиловић, Драгиња Михаиловић, Илија Љубобратовић, Маруша Симатовић, Васко Васићевић, Перо Тоскић, Стојко Прерадовић, Миња Јањић, Јован Вучковић, Никола? Марко Копрена Стефановић, Милош Пуцаревић, Алекса Мандић, Миња Кнежевић, Дамјан Рађевић, Петар Вишекруна, Јефа Цвијетић, Станко Дардић, Јово Граорац, Јово Томић, Роса Вујић, Милан Чурчић, Стојна Митрићевић, Симо Вуковић. Ђорђе Ђурђевић, Јово Ђурковић, Симеуна Секулић, Кито Пољокан, Цвијо Крндић, Перо Максимовић, Никола Кременовић, Тоде Курузовић, Перо? Божо Јовичић, Јакоб Беора, Анто Јовић, Лако Тешановић, поп Стево Млађеновић, Симеуна Крчмар, Стана Бабић, Мара Кондић, Стојан Галић, Миња Смиљанић, Јово Гајић, Перо Николић, Сава Балабановић, Ристо Кандић, Марија Максимовић, Савка Вуковић, Ђорђе Гашић. Ови су сви дали по 1 форинту; Мара Чекић 1·92 фор., Сава Билбија 1·60 фор.; Јово Шалабалија 1·50 фор.; Саво 1·20 фор.; 6 особа дали су по 80 нов; 13 особа дали су по 60 нов; 86 особа по 50 нов.; 159 особа да ли су по 40 новч., 93 особе по 30 новч.; 565 дали су по 20 нов. и 623 особе дали су по 10 новч.

Бањалука, 15. октобра 1889.

Јован Новаковић,
парох биетрички.

Питање:

Кад се одкрива и закрива завјеса на царским дверима у цркви при богослужењу?

Одговор:

I.

Завјеса се не открива у вријеме свршавања свакодневног слиједујућег црквеног богослужења, и то:

1. Кад се чита 9 час (који се свршава пред вечерњу);

2. На малој вечерњи (која се свршава пред свеноћним бдењем);

3. На малом повечерју (које се свршава у току цијеле године, осим празника „Рождества Христова", Богојављења и дана великог поста (св. четрдесетнице);

4. На полуноћници (која се чита увијек у јутру пред почетак јутрење);

5. На 3 и 6 часу (које се чита у вријеме свршавања проскомидије); и

6. На велики пост завјеса се неодкрива: у вријеме великога повечерја, полуноћнице и часова: 3, 6 и 9 (које се чита у радне дане пред вечерњу).

II.

Завјеса се открива на царским вратима у вријеме слиједећег богослужења:

1. При почетку велике вечерње (у свакодневне празничне, недељне и великопосне дане);

2. При почетку всеноћног бдења;

3. При почетку јутрење;

4. По свршетку проскомидије;

5. На литургији при говорењу ријечи: „Двери, двери премудростију вонмем"; и

6. При свршетку „Причасне" т. ј кад свештеник са путиром рекне: „Со страхом божијим и вјером приступите" (и тад прилазе вјерни ради причешћа).

III.

Завјеса на царским вратима закрива се:

1. Послије одпуста на великој вечерњи;

2. Послије одпуста всеноћнога бдења;

3. На јутрењи послије одпуста;

4. На литургији послије „великог входа";

5. Послије ријечи „вонмем" — пред возгласом „свјатаја"; и

6. Послије одпуста на литургији,

Осим тога уз велики пост **на Преждеосвјашченој литургији — послије великог входа, завјеса се закрива на половину,** а послије возгласа: **„Вонмеи"**, завјеса се са свим закрива.

Рукоположени.

Христифор Крстовић из Придворица, монах манастира Дужи, рукоположен је за ђакона 4. октобра 1889. год. а за јермонаха 26. истог мјесеца и године; и одређен је братству истог манастира.

Петар Говедарица из Братача, ђакон и приватни слушаоц рељ. богословије рукоположен је за свештеника 12. новембра 1889. год., и одређен је за помоћника своме оцу Ристи Говедарици, пароху у Залому.

Јован Гргуревић, учитељ из манастира Житомислића, рукоположен је за ђакона 14. новембра 1889, а за свештеника 21. истог мјесеца и године; и одређен је на парохију у Љубушком.

Лазар Ожеговић, ђакон и ученик IV. разреда српско-православног богословског завода рељевског, рукоположен је за свештеника 6. јануара о. г.

Умољавају се протопрезвитерски уреди да што прије претплату пошаљу.

Штам. Шнајндлера и Лешнера.

Свеска II. Сарајево, фебруар 1890. Год. IV.

Власник: АЕМ. Конзисторија. Уредник: Ђ. Петровић, свештеник.

Број 1835. екс 1889.

Окружница.

Пречасним протама и надзирателима протопрезвитерата и свему часном свештенству Добро-босанске Епархије.

Бивало је прије, да су по некад неки свештеници ове Епархије, од грађанског суда, били осуђивани због криве заклетве и свједочанства, због благосиљања бракова двоженства и т. д.; али од кратког времена, т. ј. од неколико мјесеци, десило се на жалост, да су — како је конзисторија службено извјештена, осуђени и у затвор стављени: 2 свештеника, 1 јеромонах, 1 архимандрит, и опет 2 свештеника, и то прва тројица, како се наводи: „ради бунења против владиних области, и против појединих органа владиних“, и „ради преступа против јавному миру и реду“; четврти „ради увреде Његовог Величанства;“ пети „ради убијства“, а шести „ради злостављања једне жене“.

Није ли, да на те и таке пријаве, човјеку памет стане, и да се згрози?! Јер ти догађаји остају забиљежени у казненој кроници ове земље, па ће у будућности служити као доказ, а и данас може ко пресуђивати: да су наши свештеници на тако ниском степену умног развитка, и религиозно-моралног образовања, да не само не појимају и не врше своје високе и велике дужности свештенопастирске, него да као опаки и покварени људи поступају и зла чине; против правила и одредаба цркве своје гријеше; лажно свједоче; криво се куну; не поштују земаљске старјешине; лојално се не понашају; опијају се, и у пићу нарушавају мир и ред; те због неколицине неваљалих и покварених, пада љага и на друго свештенство, па и на православни народ, који су доиста и разборити, и невини, и мирни као неалобиве овчице.

Духовна власт одавна је почела радити на поправци и побољшању свештеничког стања; али мало се за то хаје. Многима се дава награда и припомоћ, али то не ће да се призна. — Конзисторија учинила је са своје стране предлог, али некима није повољан; а ко ће свијету угодити? па баш и да јест, зар свештенству не може шкодити, кад се с мјеродавне стране може човјек бојати приговора, да свештенство не заслужује боље?; а истину рећи, има да се и народ против појединих свештеника основано и жали и тужи.

Истина је, да је у овом добу положај нашег свештенства са сваке стране врло тежак и мучан; јер некоме може загорчати дане пакост и мржња људска; али кад знамо како стоји свештенство, и да је подложно огромној одговорности: према Богу и Цркви православној, одговорности према владаоцу и грађанској власти, а поред тога да се сваком парохијанину, и чељадету, задовољена дати има, шта друго, пита се, и преостаје свештенику, него трудити се свом снагом, да се тако разноврсној дужности што боље одговори, те одбије случајне или намјерне насртаје, с којима се циља, да се свештенички углед пред свијетом омаловажи!

Ето, то даде повода, те се овијем наређује протопрезвитерима и надзирательима, да своје подручно свештенство чим прије сазову, и свима горе наведено предоче. Усљед чега се свакоме најозбиљније препоручује, да се сваки својој свештеничкој дужности потпуно ода, и најсавјесније одазива, клонећи се свега и свачега, што би кога могло у биједу довести, а достојанство српско-православног свештеника — окаљати. А то је могућно постићи само разумним поступањем, и врло обазривим обхођењем у данашњим приликама, кад је сваг упро очи на рад и понашање свештеника, и кад ничији и најмањи преступ не може олако проћи.

А да свештенство у својој задаћи сигурније и темељитије становиште заузимало буде, и да корача правцем, који ни једног свештеника не ће довести до неприлике ни у којем погледу, овим се налаже, да се држе свештеничке сједнице барем тромјесечне,[1]) у свима протопрезвитератима ове Епархије, и да се заведу и започну и онђе, гдје до сад нијесу држане; јер у сједницама, међусобним обављештајем о дневним приликама и потребама, као и говорима, и читањем саборских правила и наредаба, — усавршење се постизава. — Та виноград Господњи обрађујмо сви уједно, ревно, и не дајмо да се запарложи! Вели се, да „у сваком житу кукоља има“, али свештенство мора бити чисто; то сјеме мора да је као злато. — Имај ваздa у памети, свештениче, да је промисао Вишњега, изабрао те између многих, и поставио међу људима на најодличније мјесто, да проповиједаш и учиш свијет вјечној истини Христове науке, и приводиш га к Богу; па не ће бити узрока ни да на земљи еркнеш горке жучи — казне; не дај, дакле, да се због твоје слабости, и мана људских, застиди Српско-православна Црква, Српски Народ.

Из АЕ. Митрополитске конзисторије,

У Сарајеву, 23. октобра 1889.

АЕ и Митрополит Дабро-босански:

Ђорђе Николајевић.

[1]) По већином сви су протопрез. уредн усвојили да се држе двомјесечне, а неки и сваког мјесеца.

Број 962. ex 1889.

Окружница.

Пречасном српско-православном свештенству Херцеговачке Захумске Епархије.

У савезу Наше окружнице од 8. јануара 1889., број 28, доставља се до знања свему Нашем, пречасном свештенству, да ће од идуће године почети излазити црквени лист, „Источник“ у мјесечним свескама (броширан) од $2^1/_2$ табака досадашње величине, са годишњом цијеном од 4 форинта а. вр., а под насловом, „Босанско-Херцеговачки Источник“.

Да би овај лист могао према своме програму успјешно напредовати и благотворно дјеловати дајући нашем неуком — у већини — свештенству најнужнијег знања и показујући му правац, кога ће се држати у вршењу својих тешких свештеничких дужности, као први и најпозванији чувари светиње и чистоте наше св. православне вјере и њезиних установа, а његовати и развијати чувства миле српске народности; да би му се дакле заједно и даљи његов опстанак: потребна му је како морална тако и материјална потпора у првом реду свега Нашег српско-православног свештенства, — коме је овај лист и намијењен.

Зато Вам свима, пречасни свештеници, најтоплије препоручујемо: да се сваки преко дотичног проте или надзирателя претплатите на овај духовни лист.

Претплату треба уредно и на вријеме слати уредништу листа.

Уједно препоручујемо нашем млађем свештенству, и свима који су вјештији перу, нека се потруде и по који прилог или чланак ма у ком виду, било црквено-моралног садржаја, или дописа, старина и т. д. у лист доносују.

У Мостару, 28. децембра 1889.

А. Е. и Митрополит херцеговачко-захумски:

Серафим.

Број 34. ex 1890.

МХЗ.

Окружница.

Пречасном свештенству и српско-православним општинам Наше Богом храњене Херцеговачко-Захумске Епархије.

Љубљена паство!

Благодат вам и мир од Бога Оца нашега и Господа Исуса Христа да умножитеја. (Кор. II. 1, 2).

Најпријатнија и најплеменитија дужност људска је та: да се с благодарношћу сјећамо својих учитеља, који су нам отварали врата духовнога живота, знањем и науком просвјетљавали наш разум, и мудрим поукама за живот развијали у нама умну снагу и будили у срцу племенита чувства, а примјером свога врлога живота оштрили нашу моралну страну, у тој лијепој намјери: да у нама развију човјека — корисна члана државе и људског друштва. А колико ли смо тек обвезани светом успоменом и благодарношћу спрам оних великијех учитеља читавијех народа, који су све дане свога живота проживјели у славу Божију, проповједајући ријечима Слово Божије, учећи народ познавати, поштовати и љубити Творца васионе, Његова божанска дјела и Његове свете заповиједи, а својим светим дјелима претходећи примјером узвишеног хришћанског морала и човјечанских

врлинâ, и то све у тој светој и узвишеној цијељи : како би с тврдом вјером у Бога — исповиједаног у Тројичности — жарком љубављу према Његовој светој вољи и синовском послушношћу при вршењу светих заповиједи, и најпослије, с непоколебивом надом на будући вјечни живот: овај привремени земни живот, — живот искушења — провели у „Страху Господњем“ том „Почетку Премудрости“, те као најплеменитија Божија створења извршили свој задатак и спремили се да у загробном вјечном животу будемо удостојени „вјенцев славе и царствија небеснем.“

Овакви учитељи одиста су велики дар и милост Божија не само за оно доба и оно људско покољење, у коме су проводили дане свога светитељског живота на земљи, већ и за најпознија времена и нараштаје, увијек свијетли и узвишени примјери : како се и на који начин прославља Бог на земљи, и како се испуњавају дужности човјека према Богу, ближњем и самом себи, свједочећи : које је благо најбоље и из које богате ризнице треба да га људство црпи — „Благо оном ко до вијека живи, имао се раштa и родити!“ А узори хришћанских врлинâ тако су многобројни ! јер, то бијаху пастири добри који „што кажу ином и сами својим потврђују чином.“

Православна црква убиљежила је те великане у своје светитеље и посветила извјесне дане у њихов спомен а у славу Бога, те у те дане молитвама и пјесмама узноси њихова дјелâ и врлине, предочавајући „војујућој цркви“ примјер њихова хришћанског живота, ушљед кога су постали „достојни дјелатељи мади своеја“. Устима св. ап. Павла црква нас учи : „да се сјећамо учитеља наших, који су нам проповиједали Слово Божије, и гледајући какав је био свршетак живота њихова, да подражавамо вјери њиховој“. (Јевр. 13, 7).

Кад год Србин православне вјере чује или прочита овај савјет св. Писма, он ће се поред највећијех учитеља и угодника Божијих, сјетити своје дике и поноса, својег српског Учитеља и Просвјетитеља св. Савве, тог дичног сина нашег милог народа, првог српског архиепископа, тог најплеменитијег изданка владарског Немањиног дома, који је поникао од „оца Србије“ великог Стевана Немање.

Старо и младо, мушко и женско, богато и сиротно, учено и неуко, велико и мало, или једним изразом : „Све што се Србином назвало“ зна ко је био св. Савва, а већина српских синова и шћери знају и то : куд је ишао, шта је радио, како се за свој српски народ, за своју српско православну вјеру и цркву успјешно борио против потајно сплетених мица српској самосталности и слободи, православној вјери и српско-народној цркви, кренувши поткочена кола српског напретка на пољу политичком и културном, унутивши стазом мира и љубави, да се развија народни напредак у духу православља и српске народности.

У нашем српском народу а нарочито у „Војводини св. Савве“, у нашој „крпној Херцеговој земљи, живи свјеж и чио а у пуном јеку свијетао спомен српског светитеља и учитеља, који је благословио српска поља и ливаде, хришћанском вјером и љубављу спојио српска срца у једно велико и снажно православно срце, те је постало вредан дио велике православне цркве, тијем утврдио и црквом посветио овај основ јединства и цјелине српског народа и српских земаља, штоно га положи његов велики родитељ Стеван Немања, доцније прозвани св. Симеон Мироточац.

Науком и дјелима проповједајући јеванђеље мира и љубави, св. Сава је постигао и његова је заслуга то: што се у српском народу утврдила православна вјера, која се у времену тако спојила са српским народом и његовијем народнијем обичајима, да је православље постало појам и израз српства, а српство опет православља; његова је заслуга, што се поред цркава и у манастирима заметнула српска школа и процвала црквено-народна књижевност, па је тај исти његов дух непрестано лебдио над манастирима и српском књигом, да су свете задужбине и у најгрпње дане Србинове патње биле уточишта и навор српске књиге и српске свијести: заслуга је тог великог српског учитеља, што се на оној чистој љубави, што ју је он посијао међу рођеном браћом и српским народом, — учврстио српски престо и на њему народна династија, и што је под управом славне и свете лозе Немањине ојачала српска свијест, оснажила се српска државна идеја и српске земље развиле се у велику и моћну државу на Балканском полуострову.

Ко би пребројао заслуге светитеља Савве; ко ли би му исплео вијенце похвале и славе? Но поред осталијех небројених заслугâ његовог духа спомену-ћемо још и то: што је светитељ ријечима, дјелима и животом толико се уздисао у хришћанском светињачком животу, да је остала у народу тако дубоко у срце ужљебљена успомена на њега, да и данас српски народ као православан живи, али живи светитељем Савом!

Та успомена на њега и његова дјела а уз припомоћ православља утврдила је српску свијест, да је ни петстогодишња патња, ни мучно доба тешка робовања није могло угушити ни искорijенити, већ се свијежа и чиста и до наших времена одржала и у аманет нам предана, да је и ми очувамо и нашим синовима и унуцима у аманет предамо.

Велика је сила вјере! Велика је моћ Србину успомена просвјетитеља српског св. Савве! Јер се том успоменом одржао наш српски народ, и што год се више буде развијала, што год боље буде јачала та света успомена у срцу Србина и Српкиње, тим ће се већма разгоријевати све то жешћа и жешћа љубав према православној вјери, према српској народности, према својој школи и књизи, тима дојиљама Српства, тима аманетима светитеља Саве! Та у том аманету и лежи залог наше наде, јер је у њима зајамчен и опстанак нашег народа, као православног, као српског народа!

* * *

Поздрављајући Наше српско-православно свештенство, поздрављајући Наш мили српски народ, поздрављајући „Војводину и колијевку св. Савве“, нашу дичну домовину „крпину Херцег-земљу“, а с молитвом и благословом на уснама Богом повјереном Нам милом народу — Нашој љубљеној пастви — налазимо с је умјесно, да напоменемо и препоручимо народу и свештенству, да дан успомене овог великог српског сина и учитеља св. Савве (14. јануара) достојно његовом важном значају молитвама и пјеснама прослави у цркви и школи, а прослављајући тај свијетли спомен, да вјером у Бога, којом је вјеровао св. Сава и његовом жарком љубављу према православљу и народности, према српској књизи и народним обичајима — сваки Србин и Српкиња, Србче и Српкињица загрије своју вјеру и љубав према православљу и према милој нам народности, вршећи

дужности као православни хришћани, као сјесни Срби, чувајући св. аманет, што нам га остави велики светитељ и учитељ св. Савва, који се је непрестано и својски бринуо, подизао и унапређивао српске цркве и српске школе, и у њима његовао, развијао и утврђивао православље и српску књижевност.

А да би се пак спомен и празник нашег општенародног светитеља и првог српског Архиепископа и учитеља, српскоправославног светитеља Саве, што боље, љепше и што величанственије а по сјема мјестима Наше Епархије једнако прослављено и прослављао, нужно је да препоручимо и наредимо нашем драгом свештенству и поштованим црквено-школским општинама, да:

Гдје има црква тога дана одслужи се по „Србљаку“ божествена служба светитељу Савви и да свештеник на „Великом Входу,“ послије спомена владаоца, архијера и свију христијана, спомене још и ово: „Помјани Господи ктитори и приложници свјатаго храма сего и приложници училишч наших, наставници и учитељи, ученици и ученицах,“ и т. д.; а на „Причасној“ да свештеник говори бесједу сходну овоме дану.

По свршетку божествене Литургије свештеник с крстом у руци (или више њих) у црквеном одијелу са литијом и школском ђецом и народом, гдје има школа поћи ће из цркве у школско здање и ту ће свршити мало водоосвећење, па пошкропити водицом присутни народ и све школско здање, а за тијем осветити панахију (кољиво-вариво). — Док свештеник шкропи водицом, дјеца школска пјевају „Усклицимо с љубављу светитељу Савви“. Послије отпјевање пјесне св. Савви, један учитељ или који други члан одбора, општине или грађана може говорити сходан говор. — По свршеном говору дијели се народу и дјеци осве ћено вариво.

Препоручујемо свему свештенству и миломе народу да ову Нашу наредбу по могућности што тачније изврши, како би се овај важни празник и свечани дан по нашу православну цркву и српску школу достојно његовом значају прославно.

Свештенство нека ову окружницу народу у цркви прогласи.

Примите сви поздрав и очински благослов вашег смиреног богомољца.

У Мостару, 6. јануара 1890.

АЕ Митрополита Херцеговачко-захумског:

Серафима Перовића.

Одломак из црквенога права.

О црквеној јерархији

(Наставак.)

§. 10. Ко има право да рукополаже?

Право да рукополаже има *архијереј*, као апостолски прејамник, правилно изабрани и посвећени.[1]) Но правила црквена недопуштају му, да прелази преко својих граница, у туђу област, да тамо рукополаже, или у својој епархији да рукополаже, туђе свештеничке кандидате, осим кад га замоли и позове власни архијерej.[2]) По правилу 7. Теофила александриског, чин посвећења треба да се обавља у присутности *свештенства* и *народа*. Не смије бити нико рукоположен, ако није прије одређено мјесто, гдје ће рукоположени да врши своју свештеничку дужност.[3])

[1]) Тим. 5: 22; 2. Тим. 1: 6; ап. пр. 2; Прав. исп. д. 1. одг. 163; кв. о дужн. §. 117.

[2]) Ап. пр. 35; апт. саб. пр. 9. 13. 22; сард. саб. пр. 3.

[3]) Халк. саб. пр. 6.

Кад обави владика рукоположење, треба да изда *сиједовду рукоположења*, и у њој назначи: име, презиме, мјесто рођења човјека, који је рукоположен; за тијем: годину, дан и цркву, у којој је обављено рукоположење. А кад га спрема на мјесто његове будуће службе, на парохију, издаје му *синђелију*,[1] и тијем га у смислу правила црквених,[2] вежe за одређено мјесто, које после не може оставити без допуштења или отпуста од стране позване власти.[3])

Епископа рукополажу *три* или најмање два епископа, а потврђује га и на одређено мјесто спрема члани митрополит.[1]) На једној литурђији може бити рукоположен само један епископ, презвитер и ђакон, а никако више епископа, презвитера и ђакона.[2]) Епископско рукоположење бива после *трисвете пјесме*, презитерско после *херувимске пјесме*, а ђаконско после освећења часних дарова, по *достојно јест*.[3]) Два рукоположења на исти степен не смију бити, осим, ако је прво од јеретичког владике обављено.[4]) Међу појединим степенима треба да протекне неко вријеме, да се црква увјери о чистој вјери и сталности свештеног лица. Стога правила забрањују, да се ко рукополаже на брзу руку и на *брзоок*.[5])

§. II. Какве су пошљедице рукоположења?

Са рукоположењем или чином свештеничкијем скопчане су неке дужности и нека права.

1. Дужности, које постају за човјека по његовом рукоположењу, не односе се само на његове свештене радње, него и на владање и на врлине, које треба да га сад красе у много већој мјери, него прије рукоположења; за тијем: на његов спољашњи изглед и ношњу, по којој се познаје, да је свештеник. Према овоме треба:

а) Да је спреман и вриједан да учи и васпита свој народ;[6]) да је бистар, паметан, поштен кротак, миран, гостољубив и милостив;[7]) да се не предаје игри, пијанству и свађи;[8]) да не

---

[1]) Диплому, декрет.

[2]) Ан. пр. 14. 15; 1. ник. саб. пр. 15. 16; халк. саб. пр. 20; ант. саб. пр. 16; сард. саб. пр. 1. 2.

[3]) У правилима се спомиње црквени „листови мира“ и „листови препоручени“ или потврдни (ап. пр. 33; халк. саб. пр. 11. и 13.) Лист мира је писмена сиједовда, коју издаје црквени власт некој особи, кад полази куда на пут, да је добра и здрава. Издаило га је: а) Епископ клирику, који је жељо да прије не једне епархије у другу; или митрополит епископу, који је полазио на неко прије не своје епархије. Овакви лист зове се и отпустни по томе, што власни епископ средством њега отпушта својега клира из епархије своје, т. ј. допушта му, да прије у службу друге епархије; б) Митрополит епископу или патријарх митрополиту, кад полази к' цару, да докаже, да је дошао са знањем својега старијега. Без оваког листа нико није смио цару ићи (лист. саб. пр. 11; карт. саб. пр. 106.); в) Епископ сиромашним људима, ради тога, да се посиједочи, да су заиста сиромашни и да требају помоћи од другијех. Без листа мира не треба да се прими никакав странац, говори 7. правило антиохијског сабора.

Препоручне листови су такођер задавали у раниједем приликама. У ен писму спомиње се препоручни лист као сиједовда, коју је морао имати код себе сваки учитељ од власти, којој је подручан, да се види, да је способан за своју службу (2. Кор. 3: 1.) У нетоме смислу називане су у 33. апостолском правилу и 13. правилу халкидонског сабора препоручивјем листовима сиједовде, које је издавао власни епископ свештеним особама, да се види, да су законито рукоположена, да имају право свуда да служе, и за коме су јерархичком степењу. Без препоручног листа од стране власног архијереја није смио ни један клирик да служи ван своје епархије или својега града (ер. ан. пр. 12; трул. саб. 17.) У ирачији живши монаси су сваки препоручни листови: ставилаја посвећења. По 89. правилу картагинског сабора морао је добити препоручни лист сваки, одмах по рукоположењу, у коме је морала бити назначена година и дан рукоположења, име владоца, и за тијем је наређивао праћи поучне архијереја, који је рукоположење обавио. Ова је наредба имала тај смисао, да се зна, које старији, ко ли младји. Данас ба имала замјенити онаке препоручне листове сиједовда рукоположења, коју напријед спомењусмо. — Препоручнијем листовима звале су се још сиједовде, које су издавале клирицима: а) Који су полазили у другу епархију, а били су прије одлучени, или се сумњало о њиховом добром владању, да се посиједоче, да су ослобођени од одлучења или пријекора; б) Који су били лажно оптужени због каквог прекршаја, да се посиједоче, да су били оклеветани и ушљед тога од суда правим проглашени (види Милашево тумачење правила 11 и 13. халкидонског сабора).

Знамените црквени зборник руске цркве: Књига правил (види злеђнот на крају у нзд. од год. 1862.), представља разне врсте листова или грамата, што се спомињу у правилима, под овијем именима: 1) Грамата представительная, без које се не може примити никаки страи епископ, презвитер или ђакон (ап. пр. 33.), тући и непознати свештеници ни могу служити (халк. саб. пр. 13.), одлучени свештеник или свјештоиђан не смије се

примити од другога (ап. пр. 12.) — 2) Грамата прагматическая, (види халк. саб. пр. 12.) — 3) Грамата церковная (халк. саб. пр. 12.) — 4) Грамата мирная, без које се не може примити никаки страни (лит. саб. пр. 7.) — 5) Грамата правилная, коју издаје епископ свештенику, кад полази на пут, поклоннике у св. јерста (двод. саб. пр. 41.) — 6 Грамата ставленная, коју добијаху рукоположени од општех, који их рукополажу (карт. саб. пр. 89.) — 7) Грамата отпустительная, коју издаје православни епископ епископу, који се креће на пут на дуже времена (карт. саб. пр. 23.), или епископ свештенику, кад полази цару; митрополит епископу и т. д. (ант. саб. пр. 11; карт. саб пр. 106.) — 8) Грамата упомнительная, која се даје, кад прелази свештеник из једне епархије у другу (трул. саб. пр. 17.) — 9) Грамата соборная (в. пр. 85. карт. сабора).

[1]) Ан. пр. 1; 1 вас. саб. пр. 4; VII. вас. 3; ант. саб. пр. 19. 23; двод. пр. 12; карт. пр. 49; тум. Вас. на ап. пр. 1.

[2]) Ђакон може бити рукоположен и на литурђији пре освећењех дарова (Сим. Сол. одс. 56. ср. Новија Скрижаља д. 2. гл. 10. §. 14.

[3]) Нов. скр. д. 3, гл. 6. §. 6.

[4]) Ан. пр. 68.

[5]) Сард. саб. пр. 10; ирводц. саб. пр. 17.

[6]) 1. Тим. 3: 2; VII. вас. пр. 2.

[7]) 1. Тим. 3: 2 3.

[8]) 1. Тим. 3: 3; ан. 27. 42. 65.

буде лаком и сребролубив;[1]) да пази на своју кућу и дјецу, која треба, да су му побожна и послушна и да не држи у кући жене, које су под сумњом;[2]) да не узима на себе свјетске дужности, какву трговину или радњу, која се противи његовом достојанству и смета његовом позиву, *јер се не може служити двама господарима*;[3]) да се не одаје свјетским уживањима као: игрању карата, лову, лакрдијашким представама, плесовима, свадбовању, коњаничким тркама и позоришним играма.[4])

б) По учењу апостола Павла мужу је срамота, ако гаји дугачку косу.[5]) Стога су прва четири вијека носили *кратку косу* сви вјерни, свештеници и свјетовњаци. Дугу косу носили су варвари,[6]) а осим њих још неки пустињаци из таштине и притворства, мислећи, да ће својим необичнијем изгледом стећи поштовање у градовима, по којима су често ходали. Таке су људе црквена правила осуђивала и заповиједала им, да се ошишају и да иду у свој манастир.[7]) Како *брада* већма одговара озбиљности и достојанству свештеничког чина, то су свештеници свију вијекова носили браду. Изузетак од тога обичаја учинило је пошље римско свештенство на западу, али на истоку је непрекидно носило и дан данас носи браду. — Што се тиче *одијела* свештеничког, можемо казати, да се за првијех пет вијекова није разликовало кројем од одијела осталијех људи. Правила црквена захтијевала су само толико, да се одијела свештеник просто и скромно, а да се клони раскошности, тјелесног накита, мазања мирисаним супстанцијама, бојења и глацкања косе.[8]) Боја одијела била је такођер различита, како је гдје био мјесни обичај; но по најпише се употребљавало црно одијело.[1]) Тек при крају седмога вијека утврђена је разлика између ношње свештених и свјетовних лица. Ту је разлику истакло 27. правило трулског сабора овијем ријечима: *Никакав клирик нека не надијева одјеће, која му не приличи, ни кад у граду борави, ни кад иде на пут, него нека носи хаљине, које су вск одређене за оне, који клиру припадају; а које тако што учини нека се одлучи на једну недјељу.* — Данашње мантије примљене су од Грка у 17. вијеку. Црквеној власти спада у право и дужност, да прошине одијело за своје свештенство, имајући при тој радњи на уму и формацију земљишта, климатичне прилике, близину или даљину кућа и села, краја, у којему свештенство врши своју службу.[2])

2. Право, које добија човјек, кад ступи у свештенички чин, дијели се на право *имунитета* и на право на *награду* за обављање свештеничке дужности.

а) Под *имунитетом* разумије се ослобођење од некијех јавнијех дужности и терета, као н. пр. ослобођење од дужности војничке, од плаћања данка на црквено имање, од работе и т. д. — С почетка, па и кроз цио средњи вијек имунитет је уживала црква и свештенство у много већој мјери, него што га данас ужива у разнијем државама.[3]) Али треба знати, да је право, које свештенике ужива, дано управо цркви, која бира људе и даје им чин, а њиме заједно и право, да ради о њеновом развитку и напретку. Стога се свештеник не може одрећи даног му

[1]) 1. Тим. 3: 3; ан. пр. 44; 1. вас. пр. 17; трул. пр. 10; лад. пр. 4. карт. пр. 5. 16

[2]) 1. Тим. 3: 4; 1. вас. пр. 3; трул. пр. 77.

[3]) Ан. пр. 6. 81. 83; халк. пр. 3; трул. пр. 9; карт. пр. 16. — Не смије крчмити т. ј. сам у крчми радити и служити по Аристеновом и Валсамоновом тумачењу на 9. прав. трул. сабора. Посао, који доликује свештенику и члана ради преворучује се и похваљује по прав. 15. VII. вас. сабора.

[4]) Трул. саб. пр. 24. 50. 51. — У осталом правила кажу у виду старе игре и представе, које су биле прирођене у част неканбозачких богова, на којима су се приносиле људске жртве и вршило свакојако неваљалство. Због тога је забрањено било њих тако звјема хришћанима (ер. трул. саб. пр. 62; лаод. пр. 53, 54.)

[5]) 1. Кор. 11: 14; ср. Зон. и Валс. тумачење на пр. 96. трул. саб. у моск. правилима.

[6]) Н. пр. Готи у Шпанији, Алемани и т. д.

[7]) Трул. саб. пр. 42. 96. и тум. Зон., Аристе. и Валс. на та правила.

[8]) VII. вас. саб. пр. 16. трул. 96. и његово тум. у моск. правилима.

[1]) Блаженн Јероним † 420. монасима преворучује, да носе са свијем црно одијело, а свјетовним свештеницима средњу боју између црне и бијеле.

[2]) Од петог вијека почевши, морају се сви, који траже рукоположења, подврћи праве *постирату* или тонзури. Тонзура је исирва била у обичају код монаштва, за тијем је прешла као знак послушности и смирености на калуђерима, а од овијех и и осталом свештенству, почевши од чатра. С почетка су се шишали до голе главе; послије се подијелила тонзура у римску или Петрову и на грчку или Павлову. Римска тонзура била је шишање врха главе у накрст, што је означавало Христов трнови вијенац; а грчка била је шишање главе спријед. У римској цркви одржала се до данас у истој форми, јер се њезини богослови позивају на дјела апостолска (21: 24. 26) и на посл. ан. Павла Коринћанима (1. Кор. 11: 14.) У православној цркви сведена је тонзура на крајчаке косе уваврст. Шишање врха главе у обичном животу трајало је дуго у разним крајевима и код православног свештенства, н. пр. у Русији (колпе) готово до 19. вијека; а код нашега свештенства у аустро-угарској све до скора. Кад је њеновић престао, престало је шишање врха главе; но свакако је то било у прилог римском обичају, као и подсијецање брковна, што је изнашљотина римских схоластика.

[3]) Негдје у већој, а негдје у мањој мјери.

права по својој вољи и уступити га другоме, већ мора да га употреби у свакој прилици, јер се тако врши задатак црквени. Стане ли радити друкчије, тада му црква одузима право и повјерење. — По праву имунитета ослобођено је свештенство од: *работе, давања притворе*[1]) и *стана* са потребним намјештајем; [2]) *туторства*; [3]) од *војништва*. [4]) Свештенику треба указивати достојну почаст при свакој, а особито јавној прилици. [5]) Ко увриједи свештеника, нарочито кад обавља послове божје службе, казни се са строгим затвором од једног до *шест* мјесеци; а ако је стијем скопчана и опасност, тада се казни са тешком тамницом од једне до *пет* година, а при великој злоби и опасности и до *десет* година. [6]) Црквена правила казне са одлученем. [7]) — По црквеним правилима [8]) суд над свештенством треба да врши црквена власт и у грађанским стварима. Грчкоримски владаоци, и ако не сви у једнакој мјери, а и неки други владаоци познијих вијекова, допустали су епископима, да могу судити свештеницима и за грађанске прекршаје. Данас су све државе одбациле то начело, те тако свештеник спада у црквеним стварима црквеном суду, а у грађанским, грађанске суду. Али грађански суд треба да обавани црквену власт, кад поведе и довршни казнени поступак, да јој пошаље писмену пресуду са разлозима, који су јој за основ служили. [9]) Ушљед осуде може свештеник да буде лишен награде и јавне или званичне службе, ал' чин му може одузети само онај, који му је и дао, и који има право да му да, а то је црква, т. ј. *епископ* њезин. [1])

б) Сваки јавни трудбеник има право, да ште награду за свој посао, да може живити и уредно се владати. На томе основу јавља се и питање о издржавању духовништва у цркви божијој у исто доба, кад и уредба свештеничке дужности. У старome завјету Господ је наредио, да Израиљчани, који су дошли у обећану земљу одаберу од свега својега имања десети дио у корист племену Левијеву, које је одређено било на свештеничку службу; [2]) а Левити су били обвезани, да од свију својијех десетака дају десети дио својему првосвештенику. [3]) Осим тога јеврејско је свештенство уживало *прваче* од свега, што роди у земљи; [4]) за тијем неки дио од жртвених приноса; [5]) најпошље имађаху засебне градове, где живљаху, и предграђа за држање стоке. [6])

У новоме завјету нагласио је сам Христос Спаситељ пријеку потребу, да се свештенство уредно награђује, кад је рекао: *Посленик је достојан своје плате.* [7]) Апостол Павао указао је и на средства за издржавање свештеника говорећи: *Не знате ли, да они, који чине свету службу, од светиме се хране, и који олтару служе, са олтаром дијеле? Тако и Господ заповиједа, да они, који јеванђеље проповиједају од јеванђела и живе.* [8]) И запета је прва три вијека хришћанска живило свештенство на рачун добровољних прилога у новцу и у разним природним приносима. Ориген [9]) и Иринеј [10]) свједоче, да су *прваче* од плодова, што су хришћани приносили, служиле за припомоћ свештенству. Ове су прваче и пошље трајале, као што се види из неких правила црквених. [11]) Кипријан и Тертулијан свједоче, да су вјерни и за вријеме гоњења, кад

[1]) Форшпана, комора.

[2]) Само војнички свештеник исте ријеч треба да се прими у стан, ако је потреба и у опште могуће. (Наредба од 8. маја 1856. R. G. B. St. 21. Nr. 79.)

[3]) По аустр.-општем грађ. зак. §§. 192. 195. и 281. клирици не могу бити тутори, а свјетовни свештеници могу, ако хоће.

[4]) По §. 12. привременог обрамбеног закона за Босну и Херцеговину и по окружници зем. владе од 14. фебруара 1882. бр. 5065. опроштени су од војничке службе богослови и учитељи. По аустр. закону од 5. Децембра 1865. §. 25. не иду у војничке свештеници и богослови, но ови послједњи само дотле, док су у богословији и док приједе као кандидати свештенички. Ако је војсци потреба од свештеника спада узима од овијех свештеника, којима војничка, обавеза у опште није још извршила.

[5]) И. пр. у суду му треба поиздати пристојно мјесто да сједе и титулярати га, као што доликује његовом чину (Schulte: Lehrbuch des kan. Rechtes, 4.изд. стр. 92. у пр. 10.)

[6]) Види §§. 333. и 197. *казненог закона* за Босну и Херцеговину од г. 1884. — Ср. аустр. казн. зак. §§. 122. и 153.

[7]) Саб. св. Софије у цар. пр. 3; номок. у требнику пр. 79.

[8]) Халк. саб. пр. 9; карт. пр. 15. 28. 107.

[9]) Окружница зем. владе од 18. децембра 1882, г. бр. 37,348/III. ср. аустр. закон од 7. маја 1874. §. 29.

[1]) Осим наведенијех повластица постоје још и ове олакшице: свештеници и манастири у Босни и Херцеговини не плаћају порез: 1) на 100—150 комада ситне стоке, по наредби зем. владе од 31. јануара 1881. бр. 1814.; 2) на столарне приходе или таксе, по пар. зем. вл. од 25. јануара 1882. бр. 23. 596. и 3. сент. 1883. бр. 11.946; и 3) на потпору, коју добију на годину дана.

[2]) Број или 4. књ. Мојс. 18: 21.

[3]) Мојс. књ. 4. гл. 18: ст. 28.

[4]) Мојс. 4. књ. гл. 18. ст. 12—17; 5. књ. гл. 18: 4.

[5]) Мојс. 4. књ. гл. 18. ст. 8. 9.

[6]) Мојс. 4. књ. гл. 35. ст. 2—6.

[7]) Лука 10: 7.

[8]) 1. Кор. 9: 13. 14.

[9]) Ориген књ. 8. против Целза.

[10]) Кн. 4. гл. 32. в. Schagunn: Compendium des kan. Rechtes стр. 225.

[11]) Ап. пр. 3. 4; тр. саб. пр. 28; карт. саб. пр. 37.

је веома тешко било држати богослужење и доносити прилоге за свештенство, прилагали седмично и мјесечно. Од седмичних прилога набављало се је, што је потребно било за богослужење а од мјесечних плаћали су се свештеници и други црквени служитељи. Тертулијан тврди, да је онда све свештенство било једнако и редовно плаћено.[1])

Са четвртим вијеком мијења се положај цркве у држави. Хришћанска религија постаје првом и најмоћнијом религијом у држави. Тијем су и за служитеље хришћанске вјере наступиле са свијем друге прилике. Многи хришћани, а с' малим изузетком, и сами цареви, давали су цркви богате дарове, остављали јој покретна и непокретна имања. Како нам причају историци Теодорит[2]) и Созомен,[3]) свештенство је добијало од државе припомоћ у новцу, па и жита из државних житница; а та је припомоћ под царем Маркијоном заузамчена била законом, који је цар Јустинијан послије унио у свој законик.[4]) Осим овога, имало је свештенство посебну награду за неке свештене радње, као: за молитву, свештење масала, вјенчање, опијело итд. — Таки приходи познати су под именом *столе* или *таксе*, коју је црквена власт прописивала, а државна потврђивала, што и данас бива. — Течајем времена утицали су на цркву разни исторички догађаји и политичке прилике. Који је народ дошао прије до своје политичке слободе и самосталности, тај је имао прије и цркву и свештенство самосталније и уређеније, ако т. ј. није владао расцијеп између ума и воље. Све добро уређене државе и сви изображени народи на свијету брину се, да створе што повољније умно и материјално стање својега свештенства, желећи му тијем подићи значај и углед међу људима, као чину или сталежу, који служи Богу и религиозним, дакле најузвишенијем осјећајима људским.

§ 12. Како је текао избор свештеника и епископа?

Начин избора свештеника и епископа није био свагда и свуда једнак. Са гледишта догматичкога и каноничкога не бијаше *неопходна* потреба, да народ судјелује при избору, јер свештеничка служба долази непосредно од Бога, а не пропетиче из воље народне.[1]) Али је са *практичког* гледишта потребно, да народ судјелује избору својега свештеника, и да тијем са своје стране посвједочи, да је *достојан* човјек својега чина и положаја. То је залог моралне везе између свештеника и његова народа. — Од најстаријих хришћанских времена учествовало је свештенство и народ у избору свештеника и епископа;[2]) при томе је владао таки мир и ред, да су му се и незнабожци чудили, а незнабожачки император Александер Север (222.—235.) примио је тај начин избора од хришћана и наредио је, да се тако бирају и римски грађански чиновници. Но тај поредак не могаше се дуго одржати. Нешто због великог броја народа, нешто због тога, што су многи, особито богаташи, заводили народ те помоћу његовом долазили до епископства и без праве претходне спреме, без да су прошли све чинове редом, што више неки шћедоше, да од свјетовњака на њих постану епископи и одмах по крштењу. То је и дало повода закључку сабора сардикијског и лаодикијског, по коме не може нико постати епископом на *прескок* и који је изабран од скупа свјетине.[3])

Презитере и ђаконе је *обично* бирао сам епископ уз формални пристанак општине.[4]) Теофил Александриски у својему 7. правилу између осталога говори: *Нека се сво свештенство сагласи и изабере достичнога, а тада ће га епископ испитати, па кад пристане њиним свештенство, обавиће рукоположење у сред цркве у присуству народа и при угласу епископа, како би могао и народ, да о достичноме посвједочи.*[5]) — О избору епископа у прва времена говори Климент римски овако: *Епископи су постављани били од самијех апостола, за тијем од другијех свјетовнијех особа уз сугласије све цркве.* А Кипријан епископ картагински у својему 68. писму пише: *Марљиво треба чувати предање и установу апостолску, по којој ради законитог постављења епископа, имају се скупити сви ближи обласни*

[1]) Терт. у писму 66.
[2]) Кн. 1. гл. 11.
[3]) Кн. 5. гл. 5.
[4]) Кодекс Јуст. кн. 1. нати. 2.

[1]) Јов. 15: 16; ан. пр. 26; пит. саб. пр. 16. 18. 21. ср. сард. пр. 2.
[2]) Дј. ап. 15: 22.
[3]) Сард. саб. пр. 10; лаод. пр. 13.
[4]) Смирнов: Историја Христианскои церкви, 2. изд. стр. 350. — Kuntz: Lehrbuch der Kirchengeschichte für Studierende. Leipzig 1887. св. 1. изд. 10. стр. 207.
[5]) Мисао, да епископ мора потврдити, кога општина изабере, са свијем је погрешна и нема никакова правна основа. Јер, кад епископ има право потврде и рукополагања, има онда и право да одбије свешт. кандидата, који нема онога, што од њега иште божанствени и црквени закони.

епископи код онога народа, за кога ће тај нови епископ бити и избор мора бити обављен у присуству народа који добро познаје живот предложеног и познаје поступке свију и свакога. [1]) Цар Јустинијан је наредио, да бирају епископа свештеници и знатнији грађани дотичнога града или епархије. [2])

По гласу 4. правила првог васељенског сабора и 19. правила антиохијског сабора, епископ је имао бити биран од сабора епископа цијеле митрополије, а посвећен и утврђен у граду, гдје ће да буде епископ. Ова је канонична наредба одржала побједу; али је имала доста борбе са народом, који је кадгод и силом шћео да врши своје право. И владаоци су играли веома разну улогу при избору епископа. На западу је учествовао народ у избору епископа све до 12. вијека; а с' почетком истога изгубио је то право и народ, и свештенство, и владичански сабор, јер је папа све узео нас. [1]) — Данас се обавља избор епископа у архијерејском синоду дотичне митрополије, гдје треба да одлучује *већина гласова*. Обично се предлажу владаоцу 3 кандидата. Који буде потврђен, тај пред самијем рукоположењем говори символ вјере православне и клетвом обећава, да ће чувати у свој цјелини и чистоти догмате и предања православне цркве. Рукоположење обавља митрополит са подручним епископима. [2]) По рукоположењу издаје митрополит новом епис копу диплому, с којом полази епископ у своју епархију и која га утврђује на његовом мјесту. [3])

[1]) Тум. Хефелово и Малашево на 4. прво вас. сабора. — Зонара у тум. 1. ап. правила прича, како је у стара времена народ бирао своје архијереје дизањем руку у висак и бројањем истих.

[2]) Нов. 123. зак. Јуст. нати. 3., о епископима.

[1]) Hefele: Conciliengeschichte, 2. изд. св. 1. стр. 386.
[2]) 1. вас. саб. пр. 4., ср. ап. пр. 1.
[3]) VII. Вас. саб. пр. 3.

(Наставиће се)

О религији (вјери).

(Наставак)

Глава 2.

О нетачности природне религије.

Природна религија у правом стању рода човјечијега је нетачна, то јест, род човјечији, остављен самом себи, не може без вишега руководства и помоћи достигнути високога свога опредјељења — истине, светости и блаженства.

Нетачност природне религије открива се 1) из историје и 2) из природе човјечије.

1) Обраћајући се к историји, ми ћемо наше истраживање ограничити на религију најизображенијих народа, какови су у древности били Грци и Римљани.

Историја нам показује, да су се ти народи, који су се хвалили са просвјетом, у религиозном обзиру налазили у дубоком мраку незнаботства.

А). Символ њихове вјере (ако је могуће употребити такав израз) садржи у себи:

а). Вјеру у једнога врховнога и народнога Бога, ком су подчињени многи богови и богиње различних, често срамних и порочних својстава, које су у непристојнима, ум и срце вређајућима статуама представљали.

б). Вјеру у елизијум и ад, гдје није било никакве нравствене наплате, но само чувствено (чулно) стање.

Б). Што се тиче практичнога дијела њихове религије, то у њој није моћи наћи никаква трага чисте нравствености, никаквих односаја к унутрашњем, духовном животу, никаквих правила, која би побудила побожну љубав к Богу и дјелујућу љубав к људима; управо она се је састојала једино само у церемонијама и робском богопоштовању.

Било је законâ, вели Шварц, којима се заповједало одавати поштовање боговима разним порокима, (бахусу — пијанством, венери — безстидством), чинити груби хероизам, гонити непријатеље, подметати дјецу, мрзити бједне; но није било закона, који би заповједали: љубити Бога и људе.

B). Спољашње богопоштовање није такођер имало правца нравствено-религиозног, а обраћено бијаше само за увеселење народа, и састојало се је дијелом у срамнима, дијелом пак у окрутнима церемонијама. Свечаности, жртве, химне одговарале су историји богова, и руководиле подражавању њима.

Један од заштитника хришћанске религије о достојанству незнабошких светковина говори: „На вашим годишњим састанцима не жалите туђу смрт (смрт адониса — сакривање — залазак сунца), но сваке године спремате себи утјеху, нужну о вашој собственој смрти! Биједни човјече! каквом се ти добитку радујеш, (повраћању сунца) кад сваке године о тим светковинама ти губиш своју душу“.[1])

Г). Па није било такођер ни црквених уредаба, које би служиле к религиозној просвјети ума и образовању срца: све је било обраћено у корист политике и жречества. Жреци би дужни били испуњавати важну и часну дужност учитеља у религији; они су само приређивали церемоније и клали жртве.

Па ако је и било људи, који су вићели сухопарност незнабошког богослужења, то ипак историја ни једнога нам човјека не показује, који би се свом ревношћу ријешио био устати против таке пагубне заблуде.

Међу старима, говори Рајнхард, било је заиста и великих људи, који заслужују уважење, благодарност; такови јесу:

1). Оснивателји држава, који дадоше политичко биће грубим скитничким народима;

2). Хероји (јунаци), који сачуваше слободу својих сународника;

3). Законотворци, који помогоше народном благостању.

Но сви они ограничавали су се само на своју отаџбину, а на религију су гледали као на посао државни, и старали су се да својим сугрђанима улију само војнички или политички дух, националну гордост и непријатељско расположење наспрам другијех народа.

И тако Грци и Римљани премда су имали основне религиозне појмове, но њихова религија била је помрачена и нагрђена тјелесним представама, при којима човјек не може а да не посумња о самодостатачност, а непорочно срце не може а да не поцрвени. Велики људи само су немјевали или сажаљевали народну религију; но нико се није ријешио да јој помогне. Из тога је произишао онај ужасни нравствени разврат, који тако оштрим цртама описује ап. Павле у I. посланици к Римљанима, и при ком пријатељ рода људскога невољно уздише због слабости човјечије природе, остављене самој себи. То описивање није као неки тек само говор побожнога човјека, огорченога на нравствени разврат, него савршена истина. Јер то исто свједоче и незнабошки списатељи: Страбон, Тацит и Цицерон, који укратко показују то, што потанко описује Апостол: „Ми сасвим одступамо од природе.“[1])

Па да ли је и могло бити друкчије, кад религија није била упућена на то, да пробуди, оживи и оснажи нравствене — у срцу положене — законе, но их је напротив примјерима богова само загушивала? Зар је могло бити друкчије, кад су боговима присвајали људске страсти, и вјеровали, да их је могуће и нужно умилостивљавати срамотним дјелима? Зар је могло бити друкчије, када је, по свједочанству Цицерона, „таква заблуда владала, да су што више срамотним стварима не само давали имена богова, но и олтаре подизали?

Ако е народне религије пређемо к философској религији старих народа, то и у философа, ма да су се они својим религиозним појмовима узвисивали над појмовима народнима, не ћемо наћи потпуне и чисте религиозне системе. Ум човјечији зарана почиње себе питати о свијету и његовом почетку, о човјеку и његовом позиву (назначењу), о Богу и будућем животу, но касно и послије безбројних заблуда долази до ријешења само понеких од тијех питања. „Ја не налазим“, вели Кант, „у древној философији ни чистог појма о Богу, као суштаству најсавршенијем, и као о нравственом виновнику (узроку) и управитељу свијета, ни основа праве нравствености, која се у Стојика јавља одвише суровом, а у Епикурејаца одвише слабом.“

Но главни недостатак цјелокупне древне философије био је тај, што је њено учење било неопредијељено и нестално, па и ако се у њој сретају високе истине, то оне нето толико значе, колико и гатања и предсказивања. У осталом ако би баш философија и представила потпуну и сталну систему религије, то би она

[1]) Firm. Matern. de errore profanarum Religionum.

[1]) Plane a natura ipsa discimus.

тада удовољила само једној од трију потребâ или побудâ духовне природе човјечије — побуди к истини, с тога, што она показујући му његов позив, не би му могла пружити права средства за постигнуће тога позива.

За најбоље у најболих незнабошких филозофа налазимо то, што су они признавали не тачност разума на путу к истини и потребу више руководства и помоћи. Тако Платон говори: „благочешћу (побожности) нико осим Бога не може научити". То исто потврђује он неколико пута у различним паразима. Цицерон: „не признаје ли и сам најбољи филозоф, да он много што шта не зна, и многом се још мора учити". И још: „Природа нам је дала омалене искре свјетлости, које ми злим правима и опаким мишлима гасимо тако, да нам се већ никада не јавља свјетлост природе". Јамблих у животу Питагора: „Тешко је знати, што је Богу угодно, осим ко чује о том од самога Бога, или од онога, који је чуо од Бога".

Па и ако је било каква уплива филозофије на религију народну, то је исти незнатан можда био с тога, „што је она," као што говори Цицерон, „задовољна с малим бројем пристаница, и хотимице избјегава множину".

И 1). филозофи нису могли промијенити и побољшати народну религију, и 2). они нису ни хтјели то, него су, као што се изражава апостол, *држали истину у неправди.*

1). Нису могли.

1). Због недостатка сагласности међу собом. 2). због недостатка собственог убјеђења, 3). због недостатка сагласности њихова живота с ученьем, 4). због недостатка авторитета.

1). **Због недостатка сагласности међу собом.** Познато је, да су се све школе и секте филозофске, колико их је год у сва времена било, међу собом налазиле у великој несугласности и опреци; шта више у погледу првих основа религије било је толико разнијех мишљења, колико умовâ[1]). А та несугласност служила је као важна препона к распространењу међу народом корисних истина, које је можно било наћи у системама филозофскима; јер прости народ није могао ријешити, кога му се учења, поред такве несугласности учитељâ, ваљало држати, као најбољега. „Да би се опредијелило, ко је мудар", говори Цицерон, „за то треба већа мудрост".

2). **Због недостатка сопственога убјеђења.** Не имајући сталне (поуздане) увјерености у основима религије и природнога закона, сами славни филозофи предлагали су своју науку без унутрашњега убјеђења, и не само да су се међусобом разилазили, но и сами са собом нису били сагласни. Тако Цицерон у I. књизи о природи боговâ говори: „Претешко је и претамно питање — питање о природи богова". У тој пак књизи о науци Платона говори: „о непостојанству Платонову треба дуго говорити". На другом мјесту, набројивши различна филозофска мишљења о природи душе човјечије, говори: „Које је од тих мишљења истинито, један Бог зна, а које је од њих налик на истину, тешко је ријешити"[1]).

3). **Због недостатка сагласности њихова живота с ученьем.** И сами боља филозофи ослабили су својим животом силу својих правилâ, и доста пута су сасвим опровргавали своју науку. Они су устајали против развраћења нрави, и писали нравствена правила, међутим су сами били предани порокима па и самим срамним, како о том приповиједају незнабошки списатељи: Дијоген, Лојерције, Салуст, Тацит и Лукијан, који окрињују због срамних порокâ не само Епикурејце и Цинике, но и славне грчке филозофе, не искључујући Сократа и Платона. О Сенеци, који се у својим списима строгим учитељем добродјетељи и непристрасности к свему што је земаљско јавља, говоре Тацит, Светоније и Дијоген Косије, да је он био одан сладострашћу (сладострастију — угађању страстима) и толико лаком на богатство, да је за кратко вријеме неправедним начином стекао велико имање. — Јасно је, да такви људи нису могли бити учитељима и просвјетитељима човјечијега рода, — као што то примјећује Лактанције: „Пошто је међу филозофима било врло мало таквих, који су што похвале достојна учинили, то ко не види, да они не могу бити наставницима у добродјетељи, које сами немају?"

[1]) Климент римски говори о себи, да је он, кад је ради ријешења питања о постанку и судбини свијета и човјека, која му нису дала мира, почео походити филозофске школе, спазио у њима свађање и разорење, препирку и опреку: час је нпр. кајео побједу на страни доказа, да је душа бесмртна, — и то га је веселило; а час опет превагу на противној страни, — а то га је растужило.

[1]) Tuscul. Quaest. L. 1.

4). **Због недостатка авторитета.** Ма каква прекрасна правила и поуке у религији да би филозофи предавали, народ не би од њих примао, као од људи, који не имадоше никаква авторитета[1]). Јер 1). они нису били овлаштени издавати своја правила као обавезне законе, и 2). нису се користили особитим уважењем од стране народа, које би — стечено усљед великих добродјетељи — могло сакрушити силу чулних жеља и предрасуда, тако рећи, освећених временом. Врло добро говори о том Лактанције: „филозофи често долазе до истине, но њихово учење — као учење људско — нема важности и силе без вишег т. ј. Божанственог авторитета, и с тога им нико не вјерује, држећи их и за такве људе".

2). Нису хтјели.

Ако су филозофи и вићели сухопарност народних вјеровања, то ипак нису они никада имали толико одважности, да би се свом ревношћу наоружали против сујевјерја, утврђеног дуговременошћу, и није било међу њима ни једнога, који не би више или мање слиједовао народним предрасудама. Сократ је одобравао одговор Делфијскога оракула, да је „богове нужно штовати по уставу грађанскоме". Па и Цицерон ако и говори, да се он чуди, како се авгур, сретајући се с авгуром, може уздржати од смјеха; ипак мисли, да би у религији уредбе жречева и авгура биле сачуване. Па јесу ли могли бити наставницима човјечијег рода људи, који су по ријечима апостола *држали истину у неправди*, и познавши Бога, нису га *прослављали као Бога*? (Римљ. I, 18).

Од времена христијанства наступио је бољи период за природну религију, и то с тога, јер је животворна свјетлост христијанске религије, разливши се посвуда, озарила и филозофију незнабожаца. „Прави деизам" говори Јум, „савременик је христијанству,[1]) и није из школе ушао у свијет, но из народа прешао је у школу".

Нетачност природне религије открива се исто тако јасно и из посматрања човјечије природе као и из историје.

Способност, којом човјек долази до религије, није само ограничена и дужна непрестано узилазити с једног степена усавршавања к другом, него је и растројена превлашћу чувствености, — о чему се увјеравају утоку цијелога живота и сами најбољи људи; сви се увјеравају о неправилном односају међу духовном и чувственом (чулном) природом, по ком чувственост предупређује разум и има превагу над законом природним. Од туда произилази непередак у познавајућим и дјелујућим силама; отуда заблуде и пороци.

Познању религије природне и сачувању њеном, осим препрека *унутрашњих*, од чувствености и фантазије, од наклоности на зло и лијености к умним занимањима, има и *спољних* (препрека), — од множине спољних предмета, којима се ум напријеже и раздражује, од потреба физичких, које сметају чезнућу духа за горњим, и најпосле од духа времена или одвише грубога, или одвише утањеног.

Па тако и из историје рода човјечијега, и из саме природе човјечије у правом јој стању показује се несталност природне религије, коју су осјећали мудраци свију времена, а уједно и нужда (потреба) у неком вишем настављењу, које не може бити никоје друго, до ли *Божанствено Откровење*.[2])

[1]) И каква, какву силу могу имати најбоља правила без авторитета.

[1]) Т. ј. у системама филозофскима јавља се не прије него по појављењу Христијанства.

[2]) Платон говори: Docere pietatem nemo potest, nisi Deus tanquam dux et magister praeiverit.

(Наставиће се).

Свештенство и проповједање.

Са особитим обзиром на вјерско изображење и општу развијеност народа у Босни и Херцеговини

од **Теод. Јунгића**, свештеника.

(Наставак.)

Проповједање је религиозно-морална поука, која нам је не само по душевни него и по тјелесни живот неопходно потребна. Вјером се стичу душевна блага, а моралношћу очуваја се душевни живот на земљи. Вјера и морал јесу двије чињенице, које се не дају раздвојити, јер је морал основ свакој вјери. О овим двјема чињеницама, може се о свакој понаособ говорити, па због тога и проповједи могу се подијелити на двије гране, и то на проповједи о вјери, дакле, на вјеронауку, и на проповједи о моралу, или о облагорођавању срца и ума човјечијег. Првима се баве катихетичке поуке, а другима поуке здравог разума. Прима је задатак научити људе ономе, чему их је Господ Исус Христос учио, дакле светом јеванђелију, а другима је тај, да облагороде начин мишљења и осјећаја људских, те да тим врлине изазивају и поспјешују, а животињске страсти код људи, да потискују и уништавају.

Да би свештеник са успјехом проповједати могао, неопходно му је нужно прије свега, да потпуно позна човјека и његову природу, па онда народ, у коме ће као проповједник дјеловати.

У проучавању човјека и његове природе, свештеник ће добити појам о добрим и рђавим странама људским, те ће увидити, да је човјек у стању бити и анђео а и ђаво. Проучавањем свештеник ће дознати за све слабости људске, дакле, да човјек може бити: лажљив, лаком, лукав саможив, горд, частољубив, тврдокоран, љут, непостојан, пакостан, подмукао, лицемјеран, клеврад, завидљив, љен, неповјерљив, осветљив и т. д., а на против, да може бити: искрен, истинит пун самопрегоревања, благ, милостив, добрурад, сталан, одважан, раден, повјерљив, отворен и т. д. Даље, дознаће и то, да све ове и врлине и мане, нису никако својина појединца него свију људи, тако, да се ни не може замислити човјек са свим манама а без и једне црте врлине, и обратно, са свима врлинама а без и једне мане. Како мане тако и врлине измјешане су код људи, и и човјек у духовном смислу није ништа друго, него скуп разних мана и врлина, које се вјечито између себе тару, и боре о надмоћност. Даље, дознаће и то, да је срце човјечије извор свих страсти те по томе преставник свих мана људских, а да је разум, као преставник врлина, једино средство, помоћу ког се страсти људске савлађивати могу. Влада ли, дакле, са човјеком разум, онда се човјек налази на висини свог положаја, кога му је сам његов Створитељ дао; влада ли човјеком пак срце, онда је животињски нагон у човјеку превладао, и човјек онда није ништа друго него проста животиња, која се од осталих животиња ничим не одликује, па ни разумом, јер му је исти страстима савладан, и човјек у таком стању није ништа друго него дивља звјерка, која ни одашта не преза, ни одашта не зазире, него се са животињским нагоном бори за свој тјелесни опстанак.

У познавању, дакле, свештеник — проповједник овако људску природу, он се онда не ће дивити нити превеликој племенитости и великодушности, а нити превеликој покварености, појединаца. Племенитост је пошљедица побједе разума над животињским страстима, дакле над срцем, као што је покварност пошљедица побједе страсти над разумом. У оба случаја изворни је узрок добро или рђаво домаће васпитање.

Познаје ли дакле свештеник природу човјечију у опште, онда му је нужно, да упозна околину, народ, у ком ће слово Божије да проповједа, т. ј. да проучи дух народа, његову општу изображеност, ступањ побожности, склоност врлинама или манама, т. ј. висину његовог моралног стања и на послетку његову осетљивост, па према томе да и своје науке, како вјерске тако и моралне, удешава.

Народ Босне и Херцеговине у овом погледу скоро је — са врло малим разликама — сав једнак. Но и по тим малим разликама, могао би се подијелити на три одјељења, на која су разно уплинисала: природни положај а и политичке околности. Та три одјељења могла би се овако означити: Посавина, средња или брдовита Босна и Херцеговина. Народ који у

овим одјељима живи, разликује се примјетно један од другог. Док је народ у Херцеговини отворен, искрен, пријек, поносит, одважан, наклоњен више идеализму, дотле је посављак мучљивији, затворенији, скромнији, разборитији па наклоњен више реализму те мање одважан; док је Херцеговац бистрији, даровитији, али живећи до скора сам за себе, немјешајући се са изображенијим свијетом, те по томе не изображенији; дотле посављак и ако тупљи, те мање даровит, мјешајући се као граничар са изображенијим свијетом, куд и камо измакао је у општој изображености испред Херцеговца. Но у колико је општа изображеност у Херцеговини нижа, у толико је ступањ моралног стања виши а у Посавини, у колико општа изображеност виша у толико је ступањ моралног стања нижи. Општа цивилизација од сјеверних граница ове земље, није у народ продирала упоредо са вјерским изображењем. Вјерско изображење остајало је исто под једнаким политичким околностима по свој Босни и Херцеговини, а Посавина је на граници била изложена непосредном упливу цивилизације, а цивилизација, кад не иде упоредо са вјерским васпитавањем, вуче за собом морални пад, те отуд то и долази, да се на образ и поштење много више држи у крајевима који су неприступачнији свјетском прометy, дакле затворенији цивилизацији, него у крајевима који су својим положајем изложени сваковрсном упливу са стране. — У погледу на осетљивост, Херцеговац је много осетљивији од Посављака, те је у много већој мјери и осветољубивији, и његова освета много је грозничја јер јој обично таси крвљу! док Посављак мање осветољубив али у случајевима освете радије се служи атентатима на имање него на личност. А што се пак тиче ступња побожности, т. ј. јачине и сталности у вјери, ту је како Херцеговац, тако и Посављак и срцем и душом одан својој праћедовској вјери.

Средња пак или брдовита Босна, чини постепени прелаз од Посављака к Херцеговцу у свему, изузев једино јачину и сталност у вјери, у ком је случају много изостала иза горњих. Живећи у ријетко расијан у многобројнијим другим вјероисповјестима (на име у окр. Травничком са може бити којим сусједним котарон) народ православни нема оног поноса на своју праћедовску вјеру, а нити оне сталности и јачине у вјери, коју ће Посављак или Херцеговац показати моћи. Живећи до скора под јаким притиском, више је и трпио од обојих горњих, јер је притисак у центруму земље на сваки начин већи био него ли на границама, па нешто то, а нешто, што се и губио у бројној надмоћности других вјероисповјести заостао је иза друге своје браће у овом погледу.

Оваковој подјели, каква је овдје учињена, не могу се потпуно међе опредјелити, јер док се јужни дио Крајине босанске скоро у свему више приближује Херцеговини, дотле се сјеверни дио босанске Крајине, као и сјеверо источни дио средње Босне приближује Посављацима.

Од ове опште подјеле имале би се изузети све вароши по Босни и Херцеговини, јер се оне не могу подвести под ово опште правило, јер им је положај много погоднији био, како у погледу општег, тако исто и у погледу вјерског изображења. Те ће према овоме сваки свештеник сам, проучивши дух народа једне вароши, погодити пут, који ће га водити успјешном вршењу његовог задатак, и то тим лакше, што су свештеници по варошима куд и камо спремнији од свештеника сеоских.

Но и оваква подјела, каква је овдје учињена, не може бити довољна, да би се свештеник на њу потпуно ослонити могао, јер је иста учињена на основу општих потеза, а свештеник имаће у парохији, да се занима не само са општим него и са мјестним приликама народним.

Свештеник ће дакле постарати се, да најприје свестрано проучи парохију, коју ће опслуживати, или коју већ опслужује, па је ли ју проучио, т. ј. је ли испитао дух народа, његову побожност, сталност у вјери, однос или немарност за вјеру, његово и опште а и вјерско изображење, његов начин мишљења, његову наклоност добру или злу, т. ј. да ли његовим дјелима управља разум или страсти, висину његовог моралног стања и на послетку његову осјетљивост; па је ли све тачно испитао, те и закључак створио, онда тек нек приступа својој узвишеној дужности, проповједању — поуци вјере и морала.

Излазећи на проповједаоницу свештеник треба да зна, шта је он, треба да осјећа висину свог положаја — узвишеност свог задатка, да зна да је заступник Христов, па да као такав, говори и поучава оно, што је сам Господ Исус Христос говорио и поучавао, да у слушаоцима

својим види народ — стадо Христово, које је њему повјерено, и за које је он сам одговоран, — даље, да зна то, да његова проповјед неможе подлећи нити подлежи икаквој критици, јер се она ослоња на св. јеванђеље, па знајући и осјећајући све ово, нека са самопоуздањем и слободно на проповједаоницу ступа.

Никакви обзири, никакви разлози немогу свештеника, који се уступчава било због несамопоуздања било због плашње на проповједаоницу изићи, извинити, нити се да извинити забуна у коју би свештеник на проповједаоници пасти могао, исто тако, као што војника страшљивост у борби не извињује; а и свештеник није ништа друго него војник — војник Христов, који треба који мора неустрашив бити, — по примјеру свога вође Исуса Христа, који је неустрашиво и саму смрт претрпио — ако оће да своју дужност као пастир успјешно врши. Ступајући на проповједаоницу свештеник нетреба да зазире ни од кога, нити да разбира ко су и какви су слушаоци. Научењак или незналица, богат или сиромах, господар или слуга, фина чоха или просто сукно, капут или гун.; све то не треба да упливише на ријеч Божију, коју свештеник говори. Буде ли се свештеник на појединце слушатеље обзирао, буде ли се бојао критике, онда га неће моћи маса разумјети, јер маси — народу и не говори, него оним, којим би хтјео своју велеученост да покаже, па том приликом неће као проповједник добро говорити моћи, за то што га не покреће његов узвишени циљ, него лична сујета. Свештеник треба да у присутнима види Христијане, који су без разлике дошли у цркву, да се Богу помоле за опроштај својих гријеха, те да се молитвом утјеше и окријепе, да тегобе овог живота лакше подносити узмогну. Буде ли свештеник са другог становишта посматрао походнике службе божије, неће моћи никад бити добар проповједник слова божијег, јер ће га увјек лични обзири са правог пута скретати.

Сад је на реду једно од најтежих питања у цјелом овом предмету, на име: како ће се моћнс премити за проповјед онај свештеник, који није похађао Богословије, који досад никад никакве проповједи говорио није, коме дакле и способности (знање) фали, да би могао пред народ стати као његов проповједник, као његов учитељ?

(Настављће се).

Одзив на чланак

О стању српско-православног свештенства у Босни.

У 21 и 22 броју Добро-босанског „Источника“ од 1889 год., изишао је један чланак под насловом „О стању српско-православног свештенства у Босни,“ на коме је потписан „један у име свога протопопијата.“

Ја са највећим одушевљењем поздрављам писца поменутога чланка, желећи да његов глас наће одзива, код све своје старије и млађе браће у Христу, по цијелој Босни поносној и Херцеговини кршној; а уздам се у Бога да хоће, јер чланак је написан врло добро и озбиљно; а јади наши, као нужде и потребе свештенства, истински су казане и избројане. Одзива ће за сигурно бити са свих страна, а тим прије што већ и само пуштање чланка јавности у „Источнику“ значи да све оно што је тамо речено, нашло је као овијана истина оправданог мјеста у души наше највеће духовне власти.

Најозбиљније рекавши, заиста је већ и крајње вријеме било, да се један пут поведе јавна ријеч о нашем стању у Босни, кроз овај лист, који је једини наш у овијем крајевима и кроз који ми треба да кажемо све наше боље и потешкоће.

Ја сам тврдо убијеђен, да нема можда народа на земљи у цијелом образованом свијету, гдје је свештенство већма запуштено и да оно већу оскудицу трпи, у погледу свога материјалнога стања, као што је случај са православним свештенством у Босни.

У нас у Босни има врло мало свештеника и то само гдје-гдје по варошима, да се поред својих свештеничких дужности не бави још каковим другим радом као нпр. тежаклуком, трговином и т. д. На како и неће, кад би по свима својим парохијалним приходима већина

нас морали највећу оскудицу трпити заједно са својом породицом.

Поштовани писац у свом чланку на ситно црта наше стање, с тога ја непаливим за нужно упуштати се у појединости и без потребе повторавати једну те исту ствар, него, само, морам примјетити, да у мом протопрезвитерату, у неким стварима свештеници још горе стоје и мање добивају, него што писац чланка казује да је код њега.

За заслуге од епитрахиља, хајд и црно и бијело, дође се некако до наплате, ако то и буде са џефом и великом муком; али и ту остаје доста на пересији, а наročito за опијела и крсно коливо. У посљедње вријеме, има пуно случајева, да парохијани кад ко умре кажу: „овај нема ништа нити је шта остало иза њега, па, сад, ако хоћеш духовниче, ти га опој (сврши му опијело), а ако нећеш ти знаш; а знај, нејмати се изашта ни ситна пара навадити.“ Код оваквих прилика а шта би знао кукавни свештеник? него учинити својој дужности за доста, па навити кући.

У овом крају такође не купе се о Ђурђевдану шиљежад (јањци), као ни уз Петров-пост масло, сир и вуна. Јести кад се чине молитве по пољима, недаје се зато свештенику ништа, осим што му падне на крст.

Што се пак бира тиче, са тим горе стојимо него што писац поменутог чланка вели да се на његовом крају узима.

Овдје свештенику дају у име бира по пôлу (12 ока) кукуруза на годину од — куће (а прије давало је по 24 оке), па био сирома или имућан; а како са купљењем истога иде, биће сваком доста, само док прочита податке, које ћу овдје навести.

Сада је четврта година како сам ја на овој парохији, али како за ову годину још нијесам покупио бира, те нећемо је ни узимати у рачун, него прошле три године.

У мојој парохији има око 400 кућа. У вароши 30 кућа, а 370 на селу. Протокол од примања бира водим и то на њему ево што сам за прошле три годину укупио:

Годишње од сваке куће на селу по пôлу, то чини за годину 370 пола, а за три године 1110., кад би се све исправно узело, али ја сам добио свега 817 пôла или 9804 оке кукуруза. Сада, кад се одбије 817 пôла од оних 1110 што сам требао добити, онда остало је још недобивених равно — 293 пôле или 3516 ока кукуруза. Варошани недају бира, нити у име њега ма и пребијену крајцару, а кад се узме у рачун и то, онда управ налази да сам ја добио двије трећине од цијелога бира за три године, прости је рећи: ја сам за двије године добио бир, а трећа година остала је на дугу, које нећу никад покупити, па да живим матусалова љета.

Уважени писац чланка поменући окружницу Високопречасне конзисторије од мјесеца Јула 1888 године, вели да би са њом на његовом крају задовољни били. Ништа мање и ја то исто за мој крај кажем, али мука је то што за поменуту окружницу ко мене неће нико ни да чује, а особито што се тиче давања бира, на одраслу мушку главу по 20 ока.

Но и то све како му драго, али има нешто још и горе. Прошле године жи то што сам добио у име бира, многи ми је парохијанин подвалио и дао зелен и мокар кукуруз, те се сво жито у амбару спарило и покварило. Ја сам исти кукуруз претресао, сушио, решетао и на триста јада ударио са њим, не би ли га само продати могао, али још до данас не нађе се купац, који би га ма и за багателу узео. А и како ће? та, није нико луд, да своје паре за ђубре даје, па тако и дан данас, ја се са тим покваренim кукурузом мучим, плаћајући амбар гдје га држим, а по свој приличи доћи ћу до тога убјеђења, да га ваља најпослије у ријеку Босну просути, нека се бар рибе нахране, кад инако од њега не могу ваљде имати.

Може бити рећи ће ми неко: па, ти немој узимати кукуруза који није добар и сув. Лако је то примјетити, али кад се каже тежаку, да му кукуруза што даје није добар, онда они обично овако одговарају: „Ја немам бољег; тако га је мени Бог дао, зато, ако хоћеш узми, а ако нећеш, ја немогу силом ништа“.

Знајући моје кукавне околности и невоље, незнам шта би друго и чинити могао, него „nolens volens“ (хтјео не хтјео), морам узети што даје, јер знам из искуства ако му га вратим, другога за сигурно добити нећу; а каква је корист од тога кад морам узети оно што ми се пружи, то је већ сада свакоме јасно, кад зна да ми се лањско жито покварило.

Са ума се несмије сметнут, да је бир нама свештеницима нешто најглавније и што нас

управ одржава, кога случајно кад не би било, ми би што но казку искали: „у једну руку хљеба, а у другу соли“.

Па, кад тако трљаво стојимо и са тим артикулом који нам је у свему нашем дохотку животна жила, а уз то зна се да морамо куповати сијено и зоб за коња, држати момка, узимати дрва, плаћати кућну кирију, све скупље куповати него прије, па истоијније се одјевати и све друго према данашњем времену имати, онда шта друго преостаје? него да фактори у чијим рукама стоји данас наша боља будућност притеку нам у помоћ и ово наше стање које неодговара данашњем времену, на — боље окрену и измијене. Бог и душа; истина је права; ја да немам око 100 фор. од администрације као надзиратељ (од њенчаница) и 100 фор. потпоре од Високе Земаљске владе, и сам би ушепртљио и нашао се у небрању грожђу, по свему мом приходу на парохије, али овако ових 200 фор. одржавају некако равнотежу, те ако немам бињ (хиљаду) готовије, а оно, хвала Богу, немам ни бињ дуга.

Многи ми свештеници чујемо, како нам се говори, да смо прљави као Бушмани; глупаци и незналице као Хотентоти и т. д., а за Бога како нећемо и бити такови? кад смо сами себи остављени, и кад у данашњим околностима како ми имамо и морамо свој живот проводити, једино борећи се за насушни хљеб, ја се чудим да има међу селским свештеницима и један, да зна и криво глагоље заврћи; јер сви они ако нису у парохији, они онда код куће ору, брнају, копају, косе, жању, заграђују или ма који други посао раде, јер боме вала живити; а мисао да неку књигу узме и прочита ради оштрења своје интелектуалне стране, потонула је у потоцима знојн, у којима се он сирома сваки дан куна!

Кад је Меланхтон друг Лутеров умирао рекао је: „Ego vero auditores nunc avocor in aliam scolam“. (Мене зову у неку другу школу?!) Заиста, од окупације сва ова земља па и ми свештеници у њој, ушли смо под неумитним притисцима духа времена у некакву другу школу, у другу фазу времена, у којој све се стало предругојачавати, па у којој почело се живити и много скупљим животом, те према томе и наше пред окупационо напљаћивање са парохијанима, које још и сада није се промијенило, неодговара садашњим приликама и времену, те би га за то требало поправити, одредивши један пут за свагда: на ово и на оно што има право; а то и то дужан му је његов парохијан дати, пружившн томе наравно и законску заштиту, па ће одмах бити мира на обе стране.

Овако нешто непремјено треба учинити и то колико у интересу нашег материјалног бољитка, толико више ради мира, љубави и реда међу нама и међу парохијанима.

С тога се поуздано надам, да ће Високопречасна конзисторија што прије прискочити у помоћ свом сиромашном и невољном свештенству, те гледати у споразуму са Високом владом, та оцјетина бар са дотацијом немају посла да се један пут и за нас дотација уреди и ово питање с дневног реда скине, јер докле год буде овако како је данас стајало, свагда ћемо бити понижени и презрени и никад нећемо достојно моћи репрезентирати свој положај, а ни својој узвишеној дужности и позиву сваког за доста удовољити.

На завршетку, по примјеру уваженог писца поменутог чланка позивам такође своју у Христу браћу свештенике, да се сваки јави и опише наше жалосно стање. Нека се нико неустручава, јер код описивања истине нетреба мајсторије ни философирања, нека сваки само каже оно што је сад и како јест, па је то доста и прекодоста.

На Ваведеније 1889 године.

Надзиратељ маглајског протопрезвитерата.

Проповјед о води живој.

Говорио у Сребреници **Теодосије Поповић** парох у невољу Самарјанку.

Остави почерпало оу ствдєнца и тече глаголющи свщнмъ къ градѣ: прѣйдите, видите сердцевѣдца, єда си єстъ хамыи Христосъ. (црквена стихира.)

Љубазни Хришћани!

Овако је, и са особитим одушевљењем жена Самарјанка хитећи у свој град клицала сугрђанима својима и звала их, да дођу и виде онога (човјека), који познаје тајне и срца људска; да познаду да ли то није онај, већ од толико вијекова очекивани Месија.

Шта ли је покренуло и побудило Самарјанку, да је тако одушевљена и радосна била?

Ја ћу вам љуб. моји — само пажњу поклоните — показати пут до студенца — извора праоца нашега Јакова, и ту ћете наћи не само извор проети, природни — извор Јаковљев, но извор живи, источника свију блага, који даје воду живу, воду чудну, воду вјечности, воду чији се извор никад не суши, нити ће се осушити. И Самарјанка, напојивши се том чудном водом задовољила се, јер бјеше вода спасења, за све људе, на сва времена.

Па, какви је то извор не исушими, која је то вода чудна, вода спасења?

То је, од толико година очекивани Месија, којега су народи вјековима жељели, да виде испуњење обећања Божијега, „Ожиданій“ Израиљево, да Њиме мир и утјеху добију. Очекујући толико времена у очајање падоше, залуташе путем мрака, борећи се с' очајничким мислима, немогавши Бога познати, а и ако су у изабраном народу Божијем и породици били, који су откривали људима вољу Божију, опет не владаше се по том откровењу, но га још помутити и помрачити хтедоше, али у цијелости остаде и до данас, дакле простије рећи презреше га и забацише, те тако падоше у крајње невалалство, изједначише се с' незнабошцима, којих је било више врста. Завлада ужас и трепет над свима људима и само да Бог гњев свој излије. Али „многомилостив је Господ и дуго трпљив“ (Псал. 144: 8). Господ Бог из превелике љубави, милости своје, толико је човјека — дјело руку својих — заљубио, да је свога јединца Сина на земљу послао, да сваки, који би у њега вјеровао не погине но да се спасе и има живот вјечни (Јов. 3. 16).

И Син Божији сиђе, узе тијело и рођењем својим донесе мир на земљу, показа понизност, живље и проповједа међу људима, подносећи и сам свакојаке патње казавши: „И лисице имају јаме и птице небеске гњезда; а син човјечији нема гдје главе заклонити“ (Лука 9: 58.) Љубав је чинио, чудеса је чинио, свакоме добро желио а зло трпио. Најпошље је лукавством фарисејским распет био на крсту и драгоцјену крв своју пролио за наше а не своје гријехе, јер је он био свет и праведан, и тим нас с' Богом измирио и синовима његовим а не више робовима учинио (Рим. 8: 15.)

О љубазна браћо! Кад смо чеда Божија зашто да не љубимо Искупитеља, Спаситеља нашега, који нас „Изведе из мрака — таме у чудно видјело своје — у царство благодати“ (I. Петр. 2: 9); који нам је отворио небеске двери, очистивши нас од гријеха; зашто да Га не љубимо, кад је и Он нас љубио, показавши нам пут, којим можемо срећу и задовољство овога а блаженство онога — невечнрьега свијета имати; зашто да будемо гладни и жедни Његове слатке, савршене и најчистије науке, пред којом све друге науке и мудровања нечезавају — губе се, јер не могу узвишени човјека до оне циљеви, која му је намијењена, ни души његовој дати подјета да тражи или тежи оном, што је савршено; зашто не би га љубили и слушали и поклонили му се као **сердцевѣдцъ** људском?

Пренимо се из сна, тргнимо се из узбуркаиога свијета, не гладнимо, не жеднимо ни за часак но пријмимо ко Христу, јер нас зове: „Ходите сви, који сте жедни воде спасења, коју само Ја могу дати, јер сам ја извор вјечнога живота. Дођите ми с' вјером и украшени по божаиству.“ О чудна је то вода! Па зорамо ли баш ићи на студенац Јаковљев? Не! Ево је пред нама, ево вам св. Јеванђеља. Њега слушајте и по њему се владајте у животу и добићете воду живу.

Али, као да сте се одвратили од њега и не слушате га; занесењенисте свјетским уживањем; заљубите се у гријесима, и робујете им, ал зато треба покајање па да се очистите водом живом; гордост је завладала мјесто смирености, коју нам Јеванђеље проповједа. Оставите љуб мојн лаж, пријеварy, освету, гомилање за срећом и богатством овога свијета но прије свега тога: „Ишштите најприје царства Божијега и правде његове и то ће вам се дати“ (Мат. 6: 33).

Презресте дом молитве — презресте цркву у којој се чује Јеванђелска ријеч, која би вам душу оjачала напитала; заборављате она добра, која вам је Спаситељ чинио, и која вам чини данас, и која ће вам чинити, сходно народу Израиљском, кад је од Бога оступио, како нам пророк Исаија наводи; „Во познаје господара свога и магарац јасле господара свога, а народ мој не познаје и не разумије мене — Господа Христа. — О безумна народа, народа огрезла у безаконју“ (Исаије 1: 3).

Презресте и згријешисте, јер идете лијево, а цркву, дом Божији, дом молитве остављате на десно празну, те мјесто да сви скупа славимо и хвалимо Бога на добротама његовима и да му се молимо за потребе наше, то га заборављате бесчестите и ријечима и дјелом, па како да нас гњевом својим не убије? Како да нас жестоко не казни. Јест! „Бог је милостив.“ Али, да знате: „Бог се неда ружити но тешко онима, који буду зло сијали зло ће и пожњети“ (Гал. 6: 7). — Примате туђинштину а стидите се вога српскога имена, стидите се Христа и презирете његову св. науку. Али Христос таковима каже: „Који призна — исповједи — мене пред људима признаћу и ја њега пред оцем мојим, који је на небесима, а који се одрече мене пред људима одрећи ћу се и ја њега пред оцем мојим, који је на небесима“ (Мат. 10: 32. 33.) на посљедњем страшном суду.

О Србине брате и Српкињо селе да не би пали у немилост код Господа: „Тражите Господа док се може наћи, призивајте га докле је близу (Исаија 55: 6).

Бјежите, бјежите с пута неразумнога, пута грјешности, пута који у бездан одводи, пута, на ком нете проклетство и гњев Божији навући. Послушајте ме драги Христијани, прићите ми ближе. Ево вам св. Јеванђеља. Оно нам проповиједа вољу Божију, оно нас пуди водом живом. Пијте је и живићете и живаће душа ваша биће. Оставите „почерпало,“ — оставите све, што вам душу тереши, што вам души смета те жедни и гладни, као и жена Самарјанка, и биће Господ не, далеко од вас, но, с' вама, у вама и у срцима вашима, и знаћете и видићете да је благ Господ (Псал. 33: 9). А да буде с вама и у вама и у срцима вашима не заборављајте молити му се где год можете, особито у овом дому, у светилишту Божијем али, са духом и истином — понизно и искрено, јер је и Бог дух и истина. Од наше стране нека му је: „Жртва . . . срце скрушено, смирено и неће је Бог уништити“ (Псал. 50: 19.), примиће Бог нашу молитву; чуће нас и јавиће нам милост своју. — Оставите почерпало — оставите сувишну бригу за стицање блага, јер то није пут спасења, то је пропаст души, тим се од Бога удаљујемо, као што нам Христос вели: Која корист човјеку ако сав свијет добије а душу своју изгуби — помрачи, оjади — заџрли.“ (Мат. 16: 26.)

„Ој жедни, који сте год ходите на воду и без новаца. Трошите новце на оно, што није храна. Слушајте ме па ћете јести добро и душа ће ваша бити сита задовољства. Пригните ухо своје и ходите к мени и душа ваша биће жива.“ (Исаије 55: 1—3.)

Сад тако напитана храном — науком всемирнаго учитеља, који је сваком даје, будите одушевљени и задовољни као и жена Самарјанка По примјеру њеном хитајте у град и старо и младо. Ви стари кажите и приповједите синовима и кћерима вашима а ви млади опет својима родитељима, који се туђе цркве, те јучер данас не походише, шта сте чули од свештеника вашега са овога св. мјеста, приповједите им да сте напојени водом живом — науком Христовом; приповједите о Самарјанци, која Христа исповједи; позовите их нека и они дођу, нека чују благу а узишеиу науку Господа свога, а чини ли се да је тешка, нека окусе воде живе, да више не жедне. Дођите сви, свију нас зове Бог и Господ И. Христос св. Јеванђељем, као синове своје; само покајмо се, признајемо Га и љубимо и даће нам воду живу, помилова ће и спасти ће нас као Бог мира, щедрота и человѣколюбія на његове амин.

Три бесједе.*)

I. О миру.

Браћо! — Да би могао владати мир, напредак и срећа у свакој кући и породици, врло је потребно, да буде у свакој задруги по један старјешина, који ће кућом управљати и добар ред у њој уздржавати. Да би сви заповиједали и господарили, не би могло горег пакла и зла бити, за то Бог заповиједа, да законите старјешине морају кућом управљати, које би имали сви млађи слушати и покоравати им се. Не треба да кућом влада онај, који није за то позван; не треба господарити велим, оном, који само хоће да заповиједа, а остали да га само слушају. Не, то је грјешно; него добар кућни домаћин треба да зна, како ће се управљати на спрам својих млађих, а особито на спрам слугу, које под њим узима. Ја ћу вам овдје данас изложити неке дужности, које се односе на кућу старјешине и све млађе.

Прије свега треба пажљивим бити при избору слуга, не само да они буду ваљани и окретни, него још да су добре нарави и да су богобојазливи; јер ко Богу није вијеран, тај доиста ни људима не ће вијеран бити. На против врло зло морају проћи они господари, који држе непобожне слуге. Зато и опет велим, пазите на избор слугу!

Сад пошто добра, ваљана и побожна слугу нађеш, прва ти је дужност, да с њиме љубазно и човјечно поступаш; јер и ако су слуге сиромашни, и опет пред Богом смо сви равни — сви смо дјеца и слуге Божије, од једне земље и од једног кроја створени, и као што нас св. писмо учи, дужни смо с њима као с браћом поступати. Но чине ли тако господари и господарице? Заиста не чине. Тако немилостиво многи с њима поступају, као да су они нешто друго, а не створови Божији као и ми. И за најмању, често и не'оте учињену погрјешку вичу на њих и грде их горе него ли скотове. Та зашто тако с њима поступате, кад су они наша браћа? — за нас раде и послужују нас. Требали би промислити, да би Бог могао лако њих мјесто слугама, господарима одредити, а господаре и. пр. за слуге проврћи, па онда, нека промисле господари, били њима драго било, ако би се с њима тако осорно поступало? Но ако би слуга у чему год погријешио, треба га благим ријечима исправити, а не љутином и бјесњилом!

На своје слуге не наваљујте велику и тешку радњу, да им не малакше снага; јер су и они од крви и меса, а не од камена и челика. Не заповиједајте да вам слуга дан-ноћ ради; јер и њему треба одмора. Не дајте слугама одједном по стотину некаквијех послова, па да све мора одма урадити; јер нема слуга по сто очију, руку, ногу, него све по двоје, као и ми. Будите дакле душевни господари. Нека слуга истина ради; али нека се и одмори. Је ли вам најамник болестан, то га не гоните тада на рад, него се старајте, да што прије оздрави.

Даље, господари треба да испуне, што слугама обећају, т. ј., да им поштено и на вријеме издају плату и рâну. Има таквијех господара, који би хтјели, да им слуге што но ријеч о арији живе и да не једу; а је ли могуће питам, не једући радити? Онда ћете их научити, да вас краду, јер треба јести, ако се хоће живити. Слугама треба даље уговорени најам на вријеме давати. Тешко онима, који закидају плату најамничку!; јер ево шта св. писмо о томе вели „то је, као кад ко крв тућу пролије"! Не треба најам ни одлагати, као што то неки чине, који најмивши слугу или надничара, па кад дође вријеме исплаћивања, а он онда затеже и замрсује и често у мјесто плате дају слугама хаљине или друго што, и то по неправеду цијену. Ево како страшно Бог за то примјети: „Плата слугама, који вам раде, неплаћена, вапије и долази у уши самога Саваота"!

Најглавније старање господара јесте то, да ми слуге живе као прави хришћани. Оне старјешине, којима није стало, ако су им слуге гријеху наклоњене и ако вријеђају Бога, него би само хтјели, да их слуге добро служе, — ти су онда гори од сваког невјерника. Ради тога дужност је млађе учити: да се Богу моле, да иду марљиво у цркву и да се у вријеме поста причешћују исповиједајући се. Јест, каза ће

*) Ове све три бесједе говорио је потписани у парохији Бобаћкој — Главичкој цркви 1. 1875. год., II. 1876. г. а III. 1877. г. Да сам са оваквима и подобним говорима успјеха имати могао, о томе ће знати казати само онај народ, за кога су ријечи моје управљене биле.

С. Д.

неки, ја нијесам погодио момка да иде у цркву, него нека ме служи. Но зар зато, што се у тебе погодио, да заборави дужност правог хришћанина и да се Богу не моли?!

Господари треба да мотре на владање својих слугу, па ако примијете на њима што год рђаво, да их укоре и исправе. Сваког господара дужност је пазити на слуге исто, као и на дјецу своју. Најзад не ће-ли слуга да те слуша, отпусти га, нека иде, а ти себи тражи бољег и пристојнијег. — На завршетку рећи ћу још и то, свакі је старјешина рад, да му је кућа мирна, срећна и напредна, за то нека поступа овако, како што сам већ и напоменуо и, онда ће тек моћи се назвати прави старјешина и господар. — Амин.

II. О противности.

Браћо! — Као год што једна трска, која у њиви или ливади стоји и свакој мањој ваздушној струји подлијеже и на сваку страну повија се; исто тако и ми људи велико ћемо добро и лијеп корак к напређењу учинити, ако се будемо управљали и владали по духу онога времена, у коме живимо, друкчије радећи никад не ћемо успјети — нити ћемо до циља и савршенсти доћи. У колико је мени познато, многи од вас на то не пази и шта више противи се многом којечему данашњем. Тијем хоћу да рекнем то, да многи све данашње сматра за неку новост и кажу, да нити ваља данашње што у свијету постоји, шта више, да ни људи нијесу добри као до сад. Ја ћу бити слободан на та ваша неразложна разлагања у неколико ријечи одговорити. Молим послушајте ме!

1. Што многи казују за неко старо вријеме и што за њим уздишу, одговарам, да је данас најстарије вријеме као што свака ствар што је старија, ако дуље траје. Даље, вријеме не шкоди никоме ништа, те немате разлога, што се на њега тужите. 2. Што многи, а особито наш прости тежачки свијет казује, да је прије и Бог више и боље давао, и на то ћу вам одговорити, па немојте за то никога кривити. Онда, кад вам је н. пр. жито боље рађало, кажем да су ваши стари претци ваљанији били и више су радили, па им је и Бог боље давао. Осим тога, наши стари очеви и дједови не трошише толико на отровна пића, која тијело слабе, а како рекох радише више и боље. Уз то у претпрошла времена и људске потребе браћо, биле су мање, па их је било лакше подмирити. Даље, наши стари не знадоше за луксуз, не кушаше у оволикој количини кафу, дуван и слаткише; а данас и мала дјеца срчу кафу и пуше дуван носећи цигаре у рукама јавно и не стиђећи се ни старијих људи. При свему томе, сјетите се браћо, колико ће код вас земље необрађене сваке године остати. Да ви знате, како један азијатски народ у Кинеској своју земљу марљиво обрађују. Тамо ни један комадић не остаје за пријелог, него се по узетима низ стрмени и камење пуштају и оно што је необдјелано засију, па њима и данас Бог даје као и прије. 3. Од нас браћо многи претреса туђе радње и дјела као и данашње ученије људе; али браћо ни то није право. Онај наук што је и како је своју мрежу још прије Христа плео, тако исто и ништа боље и данас је уради, без да је у чему дотјерао или усавршио. Ми пак људи нијесмо такви, јер при самом почетку не имадосмо ни куће ни ватре, ни одјеће ни обуће, ни заната ни вјештина; једном ријечи човјек је био неук и скоро животињама раван. Мало по мало људи се дизаше и напредоваше изналазећи ово или оно и данас ето толико дотјераше, да науком чуда стварају. Животиња пак каква долази на овај свијет, тако је и остаје; а човјек временом се развија. — Већина браћо вас држите се и сад старога и многи хоће да кажу, да данашње ништа не вала. Но ја ћу вам рећи да ни старо није све добро, као што и у новоме има излишнога. Ради тога требало би од старога нешто напустити, па од новијег неку част дометнути, као што је добро и новоме старога придати, и онда тек било би бар у неколико боље, и тако треба чинити, ако хоћемо да се икад просвећени људи назовемо.

Вама је браћо свима мило кад су вам свештеник и учитељ паметни људи, па нашто вам ти људи, ако се не ћете на њих угледати. Ако се каква проповиједи у цркви или на гдје говори, ви неки одма велите да и ви то знате или, да ми то ради користи неке чинимо за себе, и т. д. Не замјерите браћо, што вам и зато морам рећи да немате права. Ви радо другога претресате, ако га, т. ј. по вашему суђењу, при некој погрјешци видите, за то ни ваше зле стране не треба тајити. Намећу осталога ружнијега што се на вама примјетити да, стоји и та мана и погрјешка, што ви браћо многи главе бријете.

Коса је на глави за то, да чува тјеменачу од јаке зиме или велике врућине; пак браћо, зашто оно са себе да скинете, што је сама природа и Бог нашао за добро дати нам? — Сељацима се тако није ни чудити, кад и варошани многи главу по старом турском калуфу држи. Да обичај косу носити није лијепо и српски или да је то што шкодљиво, па не би паметни људи главу шишали. Чудим се како се угледати не знате! Похваљујете старе људе и ондашња времена, за то упућујем, да погледате на ликове свештитеља, који још прије Христа живише, погледајте на иконе и св. апостоле, па ћете се увјерити, да ни онога времена не бијаше обријан ни један. Бријање само Мухамедов закон налаже и то зато, што Турци онога времена живише у топлим предјелима Азије, гдје је народ великој жеги — врућини изложен био. За то баш Турци главе брију и чалме носе. — Баш нас је браћо лијепо и видити, једни са косом на глави, а други голијех тикава, као да нијесмо један народ ни једне вјере! Надам се дакле, да ћете у будуће тај обичај напустити. Многи ће се за то изговарати, да се то тако морало чинити; јер је колад и оштра ћорда животу пријетила, и то ћу вам дати за право. Онда је владало тирјанство и није се од угњетача смјело друкчије, ма кога се данас бојите? или ваљда мислите, да ће вас ваши шалови очувати, које и љети и зими носите око главе утрубљене? — Не, ни то није истина, и шалови вам не требају; јер вам више шкоде, него ли што аснс.

Познато је, да се тијем много испарава и зноји, па ако се тај зној уставља по хаљинама и кошуљама, то онда уди. Особито метнути на главу фес, а под њега неку стару капетину, па то све још шалином увити и завити, то је љубазни моји, науци противно и нездраво је. Мој вам је дакле савјет, да косу шишате а шалове одстраните макар у љето. На тако нешто и послије ћете морати доћи, па је боље сад одма да тако учините. Моја пак брига биће, да вам све оно, што је за вас боље, љепше и угледније кажем, а ви опет треба да се с послушношћу одазовете.

За сад браћо тријебите и напуштајте мање обичаје који вам шкоде; а послије ћемо прије̂ни и на оно што је теже и више, и на тај тек начин не ћемо од другијех изображених људи бити презрени, него ће се други, који толико не знају на нас угледати моћи, што ће нам на дику и похвалу у животу служити моћи. — Амин.

III. О исповијести.

Љубазна браћо! — Намјера, којом Бог одреди св. Јована Претечу бијаше та, да проповиједа људима, да их позива да се исповиједају и кају за своје гријехове; и тако приуготовивши их, да буду готови ући у царство небесно. Св. Јован говораше људима: приуготовите пут Спасителу своме, кајући и исповиједајући гријехе своје. И почем се пут Христу само кајањем и исповиједи готови, о томе ћу вам данас нешто и рећи, надајући се, да ће вам ово од праве користи бити. — Грјешно човјека и само његово срце укорава и савјест га мучи за зла, која је овдје на земљи почињо, и у души таквога постоји немир и неспокојство. Кроз св. крштење човјек постаје христјанином, и памтивши се од гријеха у коме је зачет, остаје послије чист тако, да су му отворена врата у рај; но као што знамо, човјек послије крштења почиње да грјешни, и тако ови нови гријеси затварају му и опет врата рајска. Шта би дакле од њега једног било, кад не би имао начина од гријеха се очистити и опет своме Богу приближити? Начин дакле, којим се то постиђи може јест исповијед пред свештеником и кајање за учињене гријехове; а Бог је свештенству дао власт везати и дријешити гријехове. — Сам Господ И. Христос Бог наш установио је и одредио исповијед, и кад је из мртвих васкрсао јавио се ученицима и казао им је: „као што мене посла отац, и ја тако шаљем вас, и, ако ви опростите коме, опроштено му је на небу; ако ли не опростите, није му ни на небу опроштено.“ И то је очигледно, да је апостолима дата двојака власт: везати и дријешити. Све ово не чињаше апостоли од своје воље и које-како; јер како би они могли знати, је ли ко достојан да му се опросте гријеси, ако то не би прије у исповиједи чули од онога, који се каје. Сљедовательно и онда су се хришћани исповиједали. Сам Бог казао је свештеницима „пазите на суд, да право људима судите и знајте, да је то суд Божији; а ви ћете мени одговарати, ако криво узасудите“! Но како је могуће свештеницима право судити, кад им грјешник право не открије своје срце, не призна и не наброји све своје гријехове и не учини праве исповијести?

Света исповијест много је потребна, јер: 1. мучно да грјешник сам своје гријехове може сазнати зато, што му се неће чини, да је учинио много већи гријех, него-ли у ствари што је. Праву мјеру његових гријеха показа ће му свештеник; а други нико. 2. Исповијест је потребна да покаже, да се грјешник од срца каје, јер често бива, да грјешник не ће да јави свој гријех пред свештеником и стиди се признати га; но брађо, такво је кајање лажно, јер ко се каје, тај треба и своју погрјешку да открије. 3. Исповијест је потребна, да умири савјест човјечију, јер грјешник није у стању себе самог осудити, али кад други т. ј. свештеник, који је примио ту власт, суди и на твоје кајање теби опрости, онда можеш бити увјерен, да ти је и сам Бог опростио и, оне ријечи од свештеника изговорене: „**прощаю и разрѣшаю тя**“ треба да примиш, као глас самога Бога. Неки занешењаци говоре: па сам Бог може опростити, а више нико; свештеник је човјек као и ја. Да, истина је, да само један Бог опраша, но може и свештеник, који је ту власт получио „с' више“. Ти и не имаш опроштење од свештеника као од човјека, а духовник твоју исповијест прима у име Божије. Истина је, да и чуда само један Бог чинити може; али знамо, да су их и пророци и апостоли чинили и то све Божијом, а не својом силом. Свештеник као оруђе и наслједник Божији овдје на земљи што год ради, то сам Бог на небу потврђује.

Но и опет ће неки занешењак рећи даље, па и сам је свештеник грјешан; но баш зато што је грјешан, тим више и боље познаје слабост и немоћ човјечију и по томе према теби милостивији ће бити. Шта мислиш ти, који тако говориш? кад би те н. пр. чисти ангел исповиједао, заиста би пред тобом заиједно и не би ти се ни примаћи дао, кад би само чуо велику ругобу твојих гријеха. За то брате, кад се исповиједаш, не сматрај свештеника за грјешника или себи равна, него тврдо и с увјерењем знај, да стојиш пред самим Христом, који ти преко свога свештеника опроштење гријехова уделује.

Вријеме, кад се исповиједати треба јесу четири велика поста; а кад-год згријешиш и тиме Бога увриједиш, отиди свештенику, покај се и гријех свој од ријечи до ријечи кажи му, и тиме ћеш се опет помирити са општим Оцем свијета — Богом; јер дан је смрти непознат и не знаш, шта те за сјутра очекује.

Напослетку брађо, ако сте који гријех затајили пред свештеником, то узмите згодну справу, те га из себе истјерајте; јер вас особито сад на то позива св. мати црква, и тим ћете бити приправни дочекати идући св. празник Христова Васкрсенија — Амин.

С. Давидовић,
прото градишки.

Кратки опис манастира Озрена.

У округу Доњо-тузланском (котар грачанички) а у Дабро-босанској Епархији, у протопрезвитерату Маглајском, постоји стародревна манастирска црква Озрен, задужбина славних Немањића.

Овај манастир спомиње се и у народној српској пјесми: кад су „Збор зборила господа хришћанска . . . . . .“ — „Куд се ђеде цар Немање благо, седам кула гроша и дуката“? На које им је одговорно Немањићу Саво, да је потрошено на градње цркава, које се ређају у поменутој пјесми[1]), па између осталих спомиње се и овај манастир: „Док начиним . . . . . „Озрен цркву на сред Босне славне.“ Па и чувени и вриједни српски књижевник покојни Јаков Игњатовић, у својој приповијетки: „Крв за род“ спомиње манастир Озрен као прибјежиште од душмана и силеција тадашњег времена.

Дакле према овоме и по предању народном, манастир је Озрен задужбина

[1]) Види у Вуковој збирци књ. II. под бројем 24.

славних Немањића и старина српска. За то рад сам да изнесем кратак опис ове манастирске цркве, у оноликo, у колико сам се сâм могао увјерити приликом тридневног бављења мог у овој св. обитељи, те и шта сам чуо и шта видио мојим слабим а летимичним посматрањем.

Предање народно говори да овој манастирској цркви има 700 година како постоји и од како је саздана. Она је сва од камена а има изглед крста. На средини цркве налази се једно кубе са 9 прозора сваки у висини по 2 метра. Олтар је мали у дужини $3^1/_2$ метра. Прва преграта дугачка је 5 а друга $8^1/_2$ метара. Ширина цијеле цркве износи близу 9 метара. У другој преграти или главној цркви постоје 4 стуба каменита у обиму прилично дебљине. Иконостас је од дрвета, на којем је намјештено неколико икона старих и нових. Звоник је доцније приздан са западне и са стране углављен уз цркву у 1879. години. Он је од самог тесаница камена од куле Абаз-бега Капетановића (Хаџића) из Маглаја, којег су откупили околни морски свештеници и народ, и препјели за звоник црквени. На овоме звонику налази се једно звоно које је поклонило Његв. ц. и кр. Апостолско Величанство Франц Јосиф I.

Посматрајући унутрашност ове цркве види се да је била сва молована, но у току дугог времена, нешто од пасличника а нешто од влаге и прашине на многим је мјестима молерај искварен и нагрђен. И сад се види негдје главе, негдје руке, ноге и појединн дјелови свештељског лика. У олтару на горњем престолу а под прозором види се насликан жртвеник а с десне стране мало даље види се човјечији лик са круном на глави и око ње вијенац, а сав лик изгледа да је у свештеничком одијелу, држећи у руци написано ово: „Израдиw w прескатки Богородицѣ“ и т. д. па даље: „Помоги Господи раба своегw прекитера Стефана.“

У средини кубета још је одржан молерај и боја је свијетла, а насликан је у врху Христос са 12 апостола око њега.

Више врата у камену у другој преграти — главној цркви, стоји овај натпис: † с(і)и с(ѣм)ти и Б(о)ж(е)стве(е)ны храмь попа твоѥ попь и іаковь ѓеда) от плѣмѥ Неманіѣ къ сп(ас)ніе сѣкѣ и ѓед(и)тѣліе къ лѣто зсе (6205.) Из овог натписа разабира се да је овај манастир зидао неки поп Јаков од рода и племена Немањића, и да је стара ова црква 697 година, а подигнута је у години 1192.

У првој преграти при уласку, изнутра, стоји још и овај натпис више врата: † сѣкршисѣ сіи с(ѣ)ти к(о)ж(е)т(ве)ны хр(а)м. с(ѣм)т(а)го архіѣвра х(рі̑сто)ва никола п(ч)рквіе-во(м) истым wбразьмѣ ЗРЗІ (7117—5508=1609) трудомь и настоаніе(м) wца игумена кр(ѣ) іоакѵ(ма) съ кратіам ид(ѕ)х(о)ника хр(і̑с)тофора іѵсіфа іермона(ч) силиѵѣстр(а) і ермона(ч) исаіе іе(ѳ)мона(ч) гіенадіа іермона(ч) сдамаскина іермона(ч) рѣвила іер(мо)на(ч) с дімодеа іермоне діакони и старцы с(ѣм)т(а)го мѣс(та). На једној књизи црквеној, која се налази у свештеника Ђорђе Марјановића, параоха на Порјечине близу манастира Озрена, нађох у њој овај натпис на пошљедним листовима: „Сіа книжица Пасхалія протопрезкитера Марка Марјановића од Озрена манастира,“ а даље и мало ниже стоји написано ово: „Знати се када се прије покри манастир од тога времена има 231 година најпослије има 66 година а прије био кров 165 година и два пута покриван манастир.“

На једном листу ове књиге стоји написано: љето 1840 а на другом љето 1838.

У овом манастиру има и један Антимис, који је стар 358 година. Антимис није у потпуном четвероугланом облику као данашњи, но изгледа у види пешкира

(убруса), а од финог је лањеног платна. Освештан је митрополитом Херцеговачким кир маркомъ 1532 године, као што пише на њему.

Других каквих старина нема у овом манастиру.

По предању народном и казивању неких стараца, ова је црква била преко стотину и више година непокривена, и да је страдала и запуштена била, тако, да је на кубету мјесто крова дрвље у обиму човјечије дебљине расло, од којег се остатци и сада за спомен држе под кровом црквеним. Као што неки казују, прије 50 година посљедњи пут прекривен је манастир самом лучевом даском, који кров и сада стоји у добром стању и може трајати још 50 година. Некада је казују 20 калуђера у овом манастиру пребивало као братство манастирско, но да су их Турци поклали и манастирско добро ранијели.

На јужној страни преко ¼ сата далеко од цркве постоји једна низстрменица, која се зове манастирска виноградина (а сад је искрчена и сију тежаци на њој равна жита која може имати до 60 дунума), али сад је ова земља својина богате удовице из Маглаја звање хаџи Хануме.

Садашња кућа манастирска у добром је стању. Она је подигнута на старом мјесту гдје су ћелије калуђерске биле. Обновљена је 1856 године трудом и заузимањем околног мирског свештенства. У истој кући има 9 соба, 1 подрум од камена, 1 пекарница, 1 амбар и т. д. У горњем спрату налазе се собе за становање калуђера а у доњем при земљи постоји соба за школу (која сада не постоји), соба за учитеља, слугу и т. д Осим тога даље од зграде ове налази се и један млин, један мали виноград који слабо успијева; један њивник и неколико њива.

Јужно од цркве од прилике 80 метара постоји велики и вјешто озидани од камена извор, који се зове „Калуђерица.“ Но о овом извору писам могао чути шта народно предање говори. Из њега јури јака, чиста, здрава и студена вода. Мало даље налази се поређаних колиба до 80 на броју, у које се народ уклоња од кише, снијега и рђава времена, кад цркви дође на молитву.

Поред свега тога посједује манастирска црква и велику шуму у простору 3.089 дунума, коју је висока земаљска влада манастиру додијелила у својину, и од које ће црква лијеп приход имати. (Баш ове године продано је неколико хиљада растова за 19.902 ф., са којим новцем руковаће конзисторија за унапређење ове св. обитељи).

Манастирска црква са свима својим зградама и принадлежностима лежи у врло красном и романтичном положају, опкољен са свију страна шумом, високим брежуљцима и планинама. Овај простор на коме стоји црква од прилике износи у обиму 14 јутара земље лијепе равнице. Овом равницом теку двије рјечице, једна са ЈИ., а друга са СЗ. стране. Прва се зове Рјечица а друга Крванац. Мало даље одавде, од прилике далеко пола километра тече рјечица Јадрања.

Шуме које опкољавају манастир Озрен јесу ове: са ЈИ брдо је Градишњик, већином обрастао младом храстовином и буковином; са С. стране постоји Средељ и Копанија, а мало даље Оштра Главица која је обрасла јеловом шумом, у простору од прилике до 100 јутара земље. На Средељу познају се и данас калуђерске ћелије. СЈ.! постоји шума Наруџи и Јошје а мало даље Кикавац.

У овим шумама и другим око манастира налази се звериња, као: срна, зе-

чева, лисица, куна, веверица, творова, вукова, јазаваца ит. д. А од летећих тица: орлова, јастребова, соколова, тетребова и других тица пјевачица.

Долазак манастиру на коњу за путника најбољи је са И. стране, и то од железничке станице Петрово село (на прузи Добој-Тузла-Симин-хан), од које је удаљен манастир $1^1/_2$ сахат. Премда и са мало труда и трошка могао би се овај пут и за кола направити; ипак је до сада остао неначињен али надати се да ће садања управа овог манастира кроз кратко вријеме са околним народом и са манастирским парохијанима ово извести и пут дати направити, те тим би у већем броју народа из околних варошп и села долазио овој св. обитељи и прилога више цркви доприниели.

Од варошице Грачанице у правцу ЈИ. удаљен је манастир $3^1/_2$ сата, а од варошице Маглај 7 сати у правцу СИ. Пут од Маглаја до манастира занста је романтичан али и врло теретан. Од Маглаја до највишег виса планине Озрена на коме налази се један извор који народ зове „Краљичина вода“ — има равно $5^1/_2$ сати. Одма од тога извора простире се висораван у простору 4 јутра земље. Са овог мјеста када се погледа на све стране, виде се многе равнице и брда; а најљепше је отуд посматрати изглед туланске околине и красних пријелела са брежуљцима, и раштканим селима.

Ваљда је ова планина па по њој и манастир добио име Озрен од старославенске ријечи: Зрети, обзрјети — гледати прегледати. Ко није био на овом вису тај не може себи представити дивну красоту хоризонта са ове висоравни озренске.

Кад се пође од те висоравни озренске планине у даљини $1^1/_2$ сат до манастира, испод исте налази се камен од прилике 40 метара у простору и назива се озренски камен; а кад се прође и овај, наступа инстрменица све док се не уђе у шуму манастирску, кроз коју се иде $^1/_2$ сата и дође се управо пред цркву.

Право говорећи, кад човјек посматра ову дивну околину и највећу трпезу свакојаке природне изобиљности и рукосада свевишњег њеног Творца, којом је изобиљно украшена и обасута ова св. обитељ — у души му се појави милина и пријатност па и побожност, те закључити мора да је ово мјесто у истину за оне људе и слуге божијег олтара, који се посвећују Богу да у тишини изван свјетске сујете дане свога живота проводе и унаприједе ову Божију кућу у сваком погледу.

* * *

Све главно што је требало гледао сам да неиспустим споменути, и мислим да није испуштено. Истина је и морам рећи да је овај опис кратко и површно наведен, према ономе како би требало да је описан овај манастир. Но то је тешко из узрока: што ја нисам имао времена задржавати се у овој обитељи и по околини њеној, и што не познајем народне приче о „краљичиној води,“ о „извору калуђерици“ о „камену озренском“ итд. о којима на сваки начин народ зна нешто причати.

Ђ. П.

Опис цркве Ратковачке.

(у Кључком протопрезвитерату).

У повратку моме из Бањелуке, ђе сам присуствовао на освештењу цркве у Ребровцу, 4. Октомбра о. г. навратим се на Бањицу ратковачкој цркви, која је источно од Кључа далеко $2^1/_2$ сахата.

Ова црквица постоји од више стотина година направљена од некога Ратка кнеза и то овим редом: По народном предању прије 200 година живио је у Бањици неки кнез Ратко и имао је код себе у најму Туре по имену Хусе, који му је говеда чувао, пак бојећи се кнез да се Турету не би што догодило, зашто би Турком одговоран био; за то му исплати најам и рече: Хусе! хајде ти у свијет и боље сеЛамет (срећу) себи тражи. — Онда мали Хусе крене од кнеза Ратка, и ходећи од града до града стигне чак у Цариград и некако се докопа до Султана.

Тад знамо да се код Турака не долази са знањем до звања него ли с храброшћу: а Хусе је већ био нарастао и храбар постао; зато га султан стави за везира, под именом „Хусеин везир". Једанпут кад је султан по својој царевини разашиљао везире да тенбил (уредбе) чине, Хусеин везира запане у Босну, вальда по његовој жељи да види свој мемлекет (домовину), па кад је дошао на поље Подрашницу, које постоји између Кључа и Варцара, ту је своју војску утаборио, и пошље своје двије суварије (коњанике) у Бањицу рад истога кнеза Ратка. Кад су ови дошли и казали кнезу да га везир зове, он се био љуто уплашио, мислећи јамачно да га везир на погибију зове! Онда се кнез опрости са својом породицом и оде на Подрашницу у турски табор пред везира и ода му по турском обичају робску почаст. — Тад га везир упита је си ли ти кнез Ратко? Јесам господару, одговори кнез. Је ли ти жива кнегиња, брат, син и т. д.? Јест! Тада се сиромашни кнез смране од стра мислећи да ће везир све погубити. Напослетку стане везир питати и за говеђа имена н. пр. јели жив, рогоња, драгоња, зекоња, медоња, мацоња, шароња, плавота, сивоња, гароња, бјелоња, пероња и т. д. Пак видећи да се је кнез уплашио онда му рече: мој драги кнеже, ти се немој ништа препадати, ја сам онај Хусе што сам некад твоја говеда чувао, и опет ми је лијепо било, јер си ме држао као и своје дијете; пак Бог и твој паметни савјет упутио ме је те сам данас везир, а може бити да ме ти нијеси паметно свјетовао и рекао; иди тражи боље сеЛамет, да би ја и данас ма чија било говеда чувао; него сад ишти што највише да ти дам.

Тад се кнез Ратко поврати из своје смралице и на ново му искрену почаст ода и рече: Господару! највише да ми даш да саградим штогод црквице у Бањици на тавану код извора воде Седреника, ђено пада са високе седре; јер си ти онђе са мојим говедима почивао и њезину околицу под моју руку чувао. Онда га везир задовољи и рече: сагради цркву баш онде али што прије мореш, и дадне му буруншију на околицу за њега и његове насљеднике; те по његову имену она околица назове се Ратково. — Онда кнез Ратко одмах на брзу руку од свога чардака сагради црквицу на реченом мјесту а Ратково прими за својину!

Али поклон Хусеин везира би љуто крвав за кнежове потомке; јер за жи-

вота кнеза Ратка, Ратковљани бише оно што и Израиљци у Мисиру за живота прекрасног Јосифа, а након смрти кнеза Ратка, Ратковљане постиже од силеџија Турака оно што и Израиљце након смрти Јосифове постиже од новијех Фараона; јер многи је мученички скончао: од коца, конопца, пушке и сабље. Било је и такијех тешкијех прилика да су се сиромаси облачили у просјачко одијело и у штапове уврћивали своје тапије, па их носили у Травник на преглед везиру. Тако мучећи се свакојако очували су своме потомству ако и не све овај мученичком крви окрњени комадић земље, а иначе отели би им били све као и другијем; јер љута аждаха сан би свијет прождрла и не би се ни најела то л прејела.

Назад 50 година а т. ј. 1839. кадија Ђумишлић из Бањелуке, разјарен што му ратковачке тапије у руке доћи не могоше, он одабра бањалучке зликовце све црњега и горега крволока, те с њима крене на Ратково и позове на вјеру: свештеника Симу Кочића, кнеза Мијаила Бабића, Зељку Кочића и остале ратковљане, те је ову тројицу пријака након много мучења исјекао и остале ратковљане што но ријеч до костију огулио и опљачкао. Теодор Босанчић старац, који је и данас жив и којему има преко 100 година, приповиједа да је и он био у овом ужасном и крвавом колу стезан непријатељским лапцима и да је до голе душе огољбљен и опљачкан. Исти старац још каже: да је свештеник Симо Кочић тада био у 25. години и врло паочит, пак кад су га зликовци посјекли да је покојник без главе дупке стајао све док га силеџије нијесу оборили.

Ова је црквица у врло романтичну и чаробну мјесту, на једном водопадном таванку према селу Бањици а од запада и сјевера окружују је шумнате стране. Њезина прекрасна равница за зборе састоји се у простору око $2^1/_2$ дана орања, на овој је равници извор поменуте ријечице Седреника, врло здрава и ледена вода, која мало ниже цркве скаче са високе од 80 — 90 аршина седре и својим водопадом краси ово мјесто.

Са овог водопада у мају 1875. два су вука скупа врат сломила; те је овај догађај народ именовао за неко предзначење. Осим ове зборске равнице иста црквица има што искрчене што дароване своје властите земље 7 дана орања, а кад би се срећом овдје саградио парохијални дом, те би се њено земљиште проширило, засадило виноградом и другим разним воћем, закратко пријеме изгледало би као какав Фрушкогорски манастирић, те би околне Србе примамљивало да дођу нагледати се ове природне красоте.

Ова је црквица од растовине, изгледа бакарне боје; њена стара грађа била је дуга 11, широка 6 а висока $2^1/_2$ аршина, пак је љетос реновиђу дотичног јој свештеника Стевана Бабића с прилогом Срба Ратковљана и потпором в. з. владе од 50 фор. настојањем кључког предстојника Марковића обновљена; и то на виду 1 аршин одигнута; а олтар 5 аршина изнешен и озидан, а такође и камена порта око ње озидана. Звоник је дрвен са звоном од 11 центи.

У истој црквици часна је трапеза од седре, широка 1 аршин, а дуга нешто више од аршина, стесаних рогљова, те изгледа на 8 лошкова. — На њој је св. Антимине са св. моштама врло стар, и на њему потписује у околици са словима овога облика: † **ОСТИСЄ СЕИ СТЫ И БЖЄТЄСНЫЙ ЖЄРТЄСНИКЪ РЖКОЮ МНѢ СМИРЄНАГО: ГАВРИЛА МИХАЙЛОВИЧА МИТРО-**

ПОЛИТЯ ДАБРО-БОСАНСКОГ. СЛАЖИТЕЛЮ ГДНЪ МОЛИ ДАНЕ ПРЕЗРИШИ НА МОЛЕНИ НЕДОСТОЙНА АРХІЕРЕЯ ГАВРИЛА КО МИТРОПОЛИ САРАЈЕВСКИ ЛѢТЯ ГДНЯ ӀѦМѲ (1749) **ФЕВРУАРА КѲ.**

По дну Антимиса потписује се ситним словима овако: иже чтакы: любве ради христоки поменъ многогрѣшнаго христофора 1630. На овом Антимису обично постоји крст, уз кога је копље и трска са сунђером; око њега је сунце, мјесец и два шестокрилата анђела. — У рогљовима 4 Јеванелиста, над Матеом потписује: поклдиѕю пѣсанъ поюще, Марком копиюще, Луком кзивающе и Јоаном глаголюще.

На средини погреб Спаситеља, испод ког пише: Благообразни Јосиф и т. д. У овој је цркви иконостас врло стар особито двери, а икона Спаситеља и Богомајке нове су и доста у величини; друге су разне иконице понајвише на хартији што је народ купово и дариво.

Овај иконостас, види се на више мјеста из пушака пробушен, а то је било сад у устанцима 1875 и 6 год. Зликовци су долазили пред исту цркву, и видећи на мали прозорчић иконе пак у црној глупости и распаљеном бјесилу повичу ено попова, удри! Ови зликовци који су се у исту цркву пушкарали полудили су; које овде не биљежим (гријех кажем а грјешника не кажем). — Ова је црквица храм: Пренесенија мошти св. О. Николе 9. Маја кога тај дан из околице Српски народ много посјећује.

Хаџи Миле А. Попадић.
свештеник.

Допис.

Стари Мајдан, 4 фебруара 1890.

Данас је овдје славио Дионисије Маринковић двадесетогодишњицу свог учитељствовања.

Дионисија Маринковић родом одавде, почео је овдје дјецу учити 4. јануара 1865 год. коју је све до данас учио у истом мјесту непрекидно, (изузимајући што је буна помела), те се 4. јануара о. г. навршило равно четвртина вјека. Но будући да су га спријечили правници који су око тога дана, те није могао одма то чинити, него после 1. мјесец дана.

Пошто је свршено у цркви благодарење Богу, на срећном свршетку четвртине столећа; гдје су била сва дјеца школска, мложина грађана и сељака; — свештеник је приказао народу цијел благодарења; том приликом посавјетовавши родитеље да и у будуће марљиво шаљу дјецу своју у школу.

По свршетку службе Божије, позвао је Дионисија два свештеника и још неколико одличних грађана (родитеља дјечији) у своју кућу и почастивши их по могућству, изјавио је дубоку благодарност овим ријечима: „Браћо! прво и прво, благодарим Богу Створитељу и благом промислитељу, који ме је кроз толико дуго вријеме, и међу толико нејачке дјеце сачувао, те никаква сакатлука и несреће није било, као што сам слушао у неким школама да се за кратко вријеме случи. Друго, преко вас изјављујем свима родитељима срдачну благодарност на повјерењу, што сте ми повјерили Ваше најмилије и највеће благо, своју милу дјечицу, да их руководим на путу среће, коју сам службу по могућству заиста савјесно и оправљао. Већ ја одавно учим дјецу, оне дјеце, која су пре код мене учила; и сви они родитељи који су код мене учили, своју ми дјецу радо повјеравају, премда су и сами учећи доста шикаца (батина) добивали.“ Родитељи такође изјавише њему своју благодарност и признателност за положени његов труд.

Дионисија Маринковић родио се 1835. г. Његов ђед, прађед и други анли су свештеници; такође и три његова брата: поп Миле, прото — поп Јово и поп Илија, који је прошле буне погинуо са братом Лаком, са синовцем Је-

ротијом и с момком Милом (дакле 4 из једне куће). Дионисија учио се је у кући родитељској; само 1856 г. учио је 2 мјесеца у Приједору, кад пок. Петра Љубишића, јер је болест даље учење спрјечила му. Дионисија је искусан у црквеном правилу тако, да се не би свију овдашњи па и други свештеника постидио. Његови ученици знају лијепо појати, не само одговарати летургији, него: полијелеи, ангелски собор, помилуј мја Боже, чешљешњују и славословије на 4—5 гласова, 4 катавасије, многе тропаре, антифоне и т. д. Дионисија је изабран за учитеља колико за науку, више за црквено благонаравије и благољепије. Он је овдје завео неки школски ред, (макар слику школског реда). Прије њега учење је овдје прекидно; по неки су долазили и учили овдје дјецу по 1—2 године, и само се учио буквар и часловац. А кад је Дионисија почео, одма су се почели и други предмети као: Црквена историја, катихизис, земљопис, читанка и граматика, (а камо српска историја?) за које су му се противили неки људи који не разумију корист од науке. Он је узрок те је овдје 1868 г. основан школски „фонд“ који (мал), ако је и пропао уз буну и данас се повлачи, те се ова школа издржава. Он је по могућству обдржао црквено-школски ред баш и онда, кад је овдје пушка пуцала, а богме по неки куршуми запињали и за школске прозоре.

Узевши у обзир његово поступање од почетка до данас, мислим, да Д. М. заслужује више похвалу, него подсмјех и поруганије, ако се и не може мјерити са данашњим научењацима.

Будући да су му уз буну браћа исјечена и кућа поробљена, то Д. М. доста сиротињски живи, кубурећи са 200 фор. год. плате издржавајући 6 чељади.

Молим славно Уредништво „Д.-Б. Источника“ да у цјењеном листу дате мјеста овом допису, макар у скраћеном виду.

Србин Мајданац.

Записник.

Главне скупштине крајцарског штедионог друштва православних Српкиња у Сарајеву, обдржаване дне 26 Јануара 1889 год. у кући друштвене перовоткиње Евице Сарајевчићке учитељице. Пошто се по правилама овог друштва §. 7. скупио довољан број чланица које стално обитавају у Сарајеву, то се у 4 сахата по подне отворила скупштина.

Предсједава: предсједница гђа. Јованка Бесаровићка. Биљежи: друштвена перовоткиња гђа. Евица Сарајевчића.

Осим чланица присутни су још г. Нехански градски биљежник, а изасланик владиног повјереника; г. Ђорђе Петровића члан конзисторије и Ђорђе Бјелановић ђакон изаслани од високопреосвештеног митрополита г. Ђорђа Николајевића.

Господја благајница је већ 15 дана на постељи болна, те неможе скупштини присуствовати, али је умолила друштвену перовоткињу да ју у скупштини заступа.

1. Чита се записник прошле друштвене сједнице од Луна 1889 год. — Одостовјерава се.

2. Перовоткиња Евица Сарајевчића у име друштвене благајнице предлаже славној скупштини друштвене рачуне, који су по одбору већ прегледани, да се на ново прегледе. — Предлаже даље да се изберу три лица која ће исте, као и друштвене књиге прегледати, §. 8. тачка 2. друшт. правила.

Чланице скупштине моле изасланика владиног повјереника г. Неханског и г.г. Петровића и Бјелановића да књиге и рачуне друштвене прегледе, јер су они томе вјештији од још у том непрактичних чланица.

Пошто су г.г. рачуне и друштвене књиге прегледали — изјаве, да је све у свом реду. Осим тога господа су само још примјетила: да се на књигу „рачуски дневник“ метне друштвени печат, и назначи колико страна исти има.

Перовоткиња прима ову примјетбу са захвалношћу, молећи господу, да ју још у чем поуче ако какав недостатак у раду опазе.

3. Перовоткиња извјештује сл. скупштину да се друштво састоји из 122 чланице које редовно уплаћују своје улоге.

4. Перводкиња чита имена приложника као што слиједи:

Високопреосвећени митрополит г. Ђорђе Николајевић 50. ф. Преузвишена гђа. бароница Аппел 20 ф. Преузвишена гђа. Марија Давид од Рудне 21 ф. 35 н. г. Савка Д. Јефтановића 20 ф. Административни директор г. Сауервалд 10 ф. Генерал Бордоло 10 ф. Генерал Фаби 5 ф. Племенита гђа. Унгер 5 ф. Племенита гђа. Томичић 3 ф. 65. н. Еница Сарајевчић 10 ф. Јефа Н. Краљевића 6 ф. 35 н. г. Јефто Краљевић 5 ф. г. Алекса Стјепановић учитељ 3 ф. г. Јања В. Дурића 3 ф. г. Јелена Лекића 2 ф. г. Милица Васић учитељица 2 ф. 35 н. Аника Р. Обрадовића 2 ф. г. Јованка Шарац 2 ф. Милка П. Поповића 2 ф. г. Мара С. Х. Дамјановића 2 ф. г. Савка Станишина ф. 1·35 г. Ана А. Дешића ф. 1·35, г. Мара х. Авакумовић ф. 1·35 г. Стака Ерића ф. 1.35. г. Василија К. Мирковића ф. 1·35. г. Мара М. Савића ф. 1·35. г. Јока Ј. Савића ф. 1·35. г. Перса Ј. Николића ф. 1·35. г. Даша В. Станишића ф. 1·35. г. Даша Т. Делића ф. 1.35. г. Јованка Ј. Бесаровића ф. 1·35. гђа. Анка В. Х. Ристића ф. 1·35. г. Јока П. Пешута ф 1·35. г. Госпа С. Дунђеровића ф. 1·35 г. Росанда Р. Бесаровића ф. 1.35. Јелка А. Крешталице ф. 1·35. г. Софија Маљуканова ф. 1·35. свега ф.206·95 н.

Скупштина благодари господи и госпођама на учињеним прилозима и кличе „живили приложници нашег друштва.“

Перводкиња извјештњује славну скупштину да је се преузвишена гђа. Давид млого заузимала за ово друштво, те с тога изјављује најтоплију захвалност преузвишеној госпођи.

Скупштина такође прихваћа и најтоплије се захваљује преузвишеној чланици нашег друштва!

Перводкиња још извјештњује славну скупштину, да је наша благајница, као врла родољупка осим прилога од ф. 1·35 нашем друштву доживотно уступила собу у својој кући Франц Јосифа улица број 64. за одборске и скупштинске сједнице. — Кад би се узело у рачун шта би друштво само за једну годину потрошило, кад би морало собу и намјештај плаћати, а шта би то тек стало за више година? Зато се перводкиња налази побуђена изјавити најтоплију захвалност тој племенитој и родољубивој Српкињи и чланици нашој.

Скупштина примајући на повољно знање предлог перводкиње захваљује се друштвеној благајници на родољубљу и кличе: живила друштвена благајница гђа. Савка Станишина!

Перводкиња још извјештњује сл. скупштину, да су својим родољубљем заслужили јавно признање и следеће Српско-православне црквено-школске општине и протопрезитерати као:

Српско-православна црквено-школска општина у Бос. Новом и у Крупи. Надзирательство протопрезитерата у Власеници, у Травнику, и Соколцу.

Ове славне црквено-школске општине и протопрезитерати скупили су колико је било могуће више чланица овом друштву и њихове улоге друштвеној благајни послали, слава им и хвала!

Скупштина се захваљује поменутим општинама и протопрезитератима као и свима који се за ово наше друштво заузимају, с тога им кличе: „живили родољуби и родољубке“! да Бог да се на њих многи Срби и српска мајка угледали!

5. Перводкиња извјештњује сл. скупштину о овогодишњем издатку, које је друштво учинило као што слиједи.

а) Издато је штампарији босанске поште по рачунима за 1000 ком. друштв. правила; 1000 ком. потврда; 200 ком. циркулара; 240 табака за главни именик друштва . . фор. 78·70.

б) Издато је књижари И. Кенигсбергера за 2 ком. протокола, пера, артију и куверте по рачуну . . . . . фор. 6·17.

в) Издато је Л. Фоглу за друштвени печат. . . . . фор. 8·—

г) Издато је Х. Трифковићу за друштвену фирму. . . . . фор. 2·50.

д) Издато је Крижковићу за повез глав. именика. . . . . фор. 3·20.

ѓ) Издато је Кости Драгићу послужитељу у име плате. . . . . фор. 35.—

ж) Издато је порта . . . . . 06.

Свега се дакле потрошило фор: 133·63.

Прилози изнашају за 1889 год. ф. 206.95.

Улози изнашају за 1889 год. ф. 435·12.

Укупно свега ф: 642·07.

Кад се одбије трошак фор. 133·63.

Остаје још фор: 508·44.

Пет стотина форинти предано је босанско-херцеговачкој дионичкој банци у Сарајеву по

$4^1/_2\%$ на камату по гласу књиге „број 2," а рест фор: 8·44. налази се у друштвеној благајни.

6. Бирање друштвеног одбора.

Пошто је пеироводкиња Евица Сарајевчића почела дијелити изборне карте, ради бирања новог одбора, скупштина једногласно изабере одбор који је и прошле године био да и ове године буде и то:

Гђу. Јованку Ј. Бесаровићку за предсједницу, гђу. Савку Станишину за благајницу, за прегледарке рачуна, гђе: Савку Ђ. Петровића, Јованку Шарац и Мару М. Авдаловића; за одборске чланице гђе. Х. Милку Х. Трифковића, Мару П. Петровића, Мару Х. Авакумовића, Ану А. Десница, Јељу Н. Краљевића, Мару Ђ. Илића, и за пеироводкињу Евицу Сарајевчића.

У Сарајеву 26. Јануара 1890 год

предсједница:
Јованка Бесаровића

Јованка Шарац, **Евица Сарајчића.**
Милева Делијани. пеироводкиња
овјеровитељке:

Допис.

Требиње у Недјељу Православља 1890.

Гледајући нашу младеж као вриједне раденике, а особито око оног што се зове опште српско и народно, што се могло видјети из њиховог огромног и неуморног рада око приређивања лањске и овогодишње светосавске славе, које су испале не само на задовољство наших но и страних слушалаца — прегех их позвати са неколико ријечи у прву недјељу часнога поста, на оснивање привременог срп. црквеног пјевачког друштва, у циљељи, да се поучимо у српско-православном црквеном појању, како би могли ове године први пут судјеловат при богослужењу на свијетло Васкресеније, те и положити темељ будућем српском православном црквеном пјевачком друштву. — Моја жеља као и остале браће Срба у Требињу није остала пуста жеља, јер више од двадесет младића са нашим учитељима на челу одазваше се позиву и већ се припремају да своју задану ријеч испуне — дакле ријеч је пала на плодну земљу, која ће, Бог и душа, уродити добрим плодом. Нама пак који смо заузети другим послом, биће света дужност потпомоћи свој подмадак, и дати му снаге да оствари ту племениту и корисну замисао. Од њих пак зависи највише, зато ћемо и покоју и савјестом придржат их да не клоне, како би их и овом приликом видјели свијетла образа и поштена гласа; на срећу нашу и на славу Бога

Кад први пут отпјевају божествену литургију, изнијећемо часна имена свакога који је макар у чему био на руци овом друштву, као и имена читавога друштва, нек се види ко се брине о нашим друштвима, која ће нам стварати лијепу будућност. Ја, пак, у овој прилици обзнањујем, да се својски заузело око оснивања пјевачког друштва, коме се жели положити прави темељ на свијетло Васкресеније ове године! Свој браћи Требињацима хвала, што се одазваше на глас свога свештеника! Сретно да Бог да!

С. Л. П.
свештеник.

На гробу Леонтије Радуловића,

владике херцеговачког.

Благо оном, ко се роду на жртвеник дје,
Над тим вјечност као сунце, златним зраком сјаје! . . .

Гдје вјечито анђеоске, тихе, благе, шуме пјесме,
Гдје с' мирисне смирне облак, с' мирисавим зраком грли, —
У божанском, светом храму, — гдје с' кандило
гасит' не см'је,
Ти почиваш оче врли! . . .

Склопљене су твоје очи, што се тако напрезаху,
Кроза таму садашњости, да будућност смотре сјајну;
Па да с' склопе, — када виде, с милог Српства мрак да бјега,
Бог му шаље зору бајну . . . .

У грудим' ти стало срце и угасно у њем' пламен,
Пламен вјере, пламен нада, пламен тврде жеље свете;
Пламен оне бујне мисли, будни дух ти коју ј' ствар'о —
— Започете, недочете . . .

Спавај тијо оче добри! . . . а кад Србу сијне зора,
И огрије мучно тјело, слободиног сунца — зрака,
Тад га и ти — с твојим равним, са знамењем светог крста
Благослови са облака! . . . .

У Мостару 1889.

Јов. А. Дучић.

Ко је најсрећнији?

Ко је најсрећнији на овом' свјету?
Мислећ' у себи питам се ја.

Ваљда су они понајсрећнији,
На којим' с' злато и сребро сја.

Или су они најсрећнији људи,
Што задовоље сваки своју ћуд?

Јесу л' они срећни, што им одличија
Украшују њину поноситу груд?

Могу л' се они за срећне кас'ти,
Што задовољују и најмање страсти?

Јесу л' најсрећнији они готовани,
Што их сиром народ својом муком храни?

Сви ти срећни нису, — све прашина све је!
Најсрећнији је онај, кога љубав грије!

Јер од љубве љепшег нема осјећаја.
Чиста права љубав са небом нас спаја.

Сребреница, 28. августа 1889.

Недељко-Самоук.

Хришћанска љубав.

Види тамо сиротана,
Ће бос, гладан, снужден стоји,
Изнемог'о од старости,
Прошле своје дане броји.

Још у млађим годинама,
Родбину је изгубио,
Те и живот његов даље —
Горчи, горчи постајао.

Нема никог — аох рâна!
Не би ли га замјенио;
Нема никог милостива,
Кој би му што удјелио.

Сваки дан је њему даље —
Све једнако пролазно,
Л.' баш никог нема још'те,
Који би му помогао.

И пошљедњу наду своју,
Тужни јадник да изгуби,
И пошљедњи час да куцне,
Да се с' овог св'јета 'згуби.

Тад старачке своје очи,
Диже Богу, — помоли се,
И молитва свесрдачна,
Тужног старца услиша се,

Туд наљезе један хришћан,
Из дальине бјеше веље,
Ком' одавна бјеху свете
Испунити ове жеље:

У младости зарек'о се
Сиромахе помагати,
Од муке их сиротињске
Све до смрти заштићати.

Те и сада — када виђе
Изнемогла сиротана,
Навали се на срце му,
Од љубави тешка рана.

Тад подиже сиротана,
Па му рече милостиво:
„Од сад са мном ти ћеш живјет',
Хвали име Исусово".

За то знајте да Бог своје
За навијек не оставља,
И с' највећим сиротама,
Име своје Он прославља.

Те сви браћо ми прегнимо,
Помажимо сиротане;
То је љубав христијанска
Кад блажимо њихне ране.

Плевље 1889.

М. С. Поповић,
учитељ.

Оглас са двери

(у православној старој цркви у Сарајеву, држан 28 Јануара 1890 год.)

Православна браћо!

Благо оном који до вијека живи — имао се рашта и родити — тако је рекао покојни црногорски владика Петар, — па заиста кад човјек промисли како је кратак овај варљиви живот земни, како је трошно и пропадљиво тијело наше, како се брзо заборави и име наше овђе на земљи — онда је онај најсрећнији, који море и умије да овјековјечи име своје, било књигом и науком, било јуначством или доброчинством. Код нас је у новије доба мало људи, који се старају за то, као што су се наши стари бринули — чувајући кроз толико стотина мучнијех година најдрагоцјеније светиње српске: српско име, српски језик, и свету српску православну вјеру. За те светиње жртвовали су они све: и снагу своју и благо своје па чак и животе своје. А данас ријетки су таки родољуби, ријетки су таки карактери, ријетки добротвори, који би могли и имали откле приложити коју парицу на олтар просвјете српске и цркве српске. Шта ћемо де, томе су ваљда времена крива.

Но ево једног честитог Србина, који се угледао на наше старе и сјетио се да још за живота учини задужбину. Познавали сте добро тога родољуба и ваљаног Србина, који је лани из унутрашњег побуђења потежно се чак и Христову гробу отиши и поклонити се — то је онај што га неки дан испратисмо до вјечне му куће, а данас му ево седмично опијело држимо — то је покојни хаџи Лука Ђуровић.

На двије недеље пред смрт своју предао је покојни хаџи Лука својој супрузи Јелки 235 здравијех дуката, да се још за живота његова разашаље на цркве и намастире, па да се упише вјечни спомен њему и сину му Перу.

Поклоне је одредио овијем свештима:

1. У гряду Рисну, у Боци Которској на манастир Бању, храм св. Ђорђија . .	10 дук.
2. У његовом родном мјесту, селу Мустачима, близу Требиња — на цркву св. Климента	25 дук.
3. Манастиру Дужима у Херцеговини	15 „
4. На Буњинову у Дубровнику црква и гробље	25 „
5. На цркву у Горажду	10 „
6. На цркву у Чајничу	20 „
7. Манастиру св. Тројице у Таслици	20 „
8. На цркву у Високом	10 „
9. На нашу ову стару цркву . .	25 „
10. На овдашњу нашу нову цркву	25 „
11. На овдашњу српску школу . .	50 „
Свега:	235 дук.

Толико је учинио покојни хаџи Лука — од онога, што је у младости стекао и уштедио. Није зажалио учинити добро роду своме, а тијем себи стећи вјечиту задужбину. Покојник је добро схватио ништавило наше овђе на земљи, појмио је ране мученичког рода свога, па је учинио колко је могао и кадар био. Угледајмо се браћо на овог доброг и побожног Србина и родољуба српског, па не зажалимо ни ми на ту цијељ, коме је Бог дао — јер знате како се вели:

Зрно до зрна погача — камен до камена — палача.

А покојном хаџи Луки рецимо сада сви:

Бог да га прости и помилује!
Бог му дао у рају насеље а
међу нама вјечно спомињање.

Амин.

Светосавска прослава у Мостару.

По свима крајевима, гдје Србин живи, гдје се српска ријеч чује, гдје се српска пјесна хори и гдје год се српско име спомиње слави се данас 14. јануара успомена нашег великог српског првопросвјетитеља св. Саве. Ваљда нема српске цркве, у којој се тога дана није отпојала света литургија, као год што ни једне српске школе нема у којој се није мило и достојно прославио св. Савва. И ако је просвјетитоц српски св. Савва светац цијеле православне цркве, то је ипак једини српски народ, који га на овако свечан и сјајан начин прославља. — Светосавска прослава постала је Србину најмилија, јер је то спомен, што га подсјећа на оно златно и сретно доба, кад је Србин живовао лијепо, јер је то спомен на једну културну епоху нашег српског народа. Спомен светитеља Саве живи у пуном јеку од најкада у нашем српском народу. И кад су наступили тешки Србинови дани и кад је дошао жалосни тренутак, да је безбожна рука у прах и пепео дала претворити тијело св. Саве око кога се као видљивог споменика срећнор доба, српски народ прикупљао — ни тада Србин није клонуо, већ са њером у Бога и св. Саву загријевао је наду на болу и сретнију будућност српску. Светосавски пепео одушевљавао је српска срца на све стране. У нашем народу остао је и до данас свијетао спомен српског учитеља и светитеља Саве; његова је мисао у народу живила, а народ је опет њоме живио. Светосавска мисао спаја нас у један, у народ једних жеља, једних смјерава, у народ једне и исте узвишене циљеви. То је баш оно, што и светосавској прослави даје узвишени значај.

Благодарећи Богу, наш је народ схватио вријеме у коме живи, дух, којим то вријеме дише, околности и прилике у којима се налази и с којима му се ваља борити ако хоће, да с побједом изађе, а као такав, да се одржи жив у непомућеној српској свијести. Зато и видимо како се по свима крајевима васколиког нам милог српства својски прегло, да се сваке године све то боље и свечаније прославља успомена наше дике и поноса, нашег српског учитеља и просвјетитеља св. Саве, тог најплеменитијег паданка владарског Немањиног дома.

И у нашем питомом Мостару, престоници дичне нам домовине, те „војводине и колијевке св. Саве," као што је сваке године са пуним жаром љубављу и весељем прослављен дан просвјетитеља српског, тако је и ове године. Зато мислим да је вриједно, ако вам овогодишњу светосавску прославу опишем, а у томе ћу ићи по реду.

Лицем на св. Саву у јутру почела је јутрења у 8 сати а литургија у $9^1/_2$ сати, на којој је чинодјејствовао преосвећени госп. митрополит Серафим са мјесним свештенством. У цркви се био слегао силан свијет као но о Божићу или Васкрсу. При крају божествене литургије, која је свечано одслужена уз складно одговарање овдашњег српског пјевачког друштва „Гусле" а за вријеме „причасна" изговорио је народу бесједу г. Поповић Ђакон. У бесједи изнио је заслуге и врлине светитеља Саве и поучио је присутну Србадију, како по примјеру нашег првоучитеља треба да и ми „за љубав њере, имена српскога и народа свога кадри будемо жртвовати све и сва као што су и наши славни претци чинили". — По свршеној литургији одржавао се парастос за све упокојене „ктиторе и приложнике" српско-православне мостарске цркве и школе. Ову племениту мисао, да се тога дана парастос држи покренула је овдашња свјесна општина, желећи тијем да ода достојну пошту својим добротворима. Овијем је чином наша општина показала, да ана и умије цијенити своје заслужне људе.

Пошто се парастос свршио кренула се уз појање „светосавске пјесме" а у лијепом реду свечана литија са свештенством и народом у српску мушку школу. Школска дворана бијаше препуна од народа, а била је урешена зеленилом, српским тробојкама и сликама из српске прошлости, које нас потсјећаху на негдашњу славу и величину српску и на читав низ краљева и царева српских. Међу сликама у зачељу дворане блисташе се икона св. Саве. Пошље освећења водице и преливања панахиде (кољива) држао је госп. учитељ Марко Марковић говор о „домаћем васпитавању њеце". Г. учитељ лијепу је ту му одабрао према мјесним приликама а изнео ју је тако красно да ће му сваки од срца рећи хвала! Домаће васпитавање њеце код нас је скоро сасвим необраћено, нити ико о њему рачуна води поред свега тога што знадемо, да од њега највише

зависи будућност наше младе Србадије, која је позвана да брани и чува српинове светиње. Зато нека би дао Бог, да ријечи учитељеве не остану „глас вапијућег у пустињи“! Иза говора тројица ученика и двије ученице вјештим и умилним декламацијама знали су сваком присутном Србину сузу радости низ образ пађерати Особиту је пажњу од њих обратио на себе један „малишан“ са декламацијом „молитва“ од Никоје Кашиковића. За овијем школска младеж отпјева „усклицнимо с' љубављу“ с којом је пјесмом отпраћен Архијерој са свештенством у цркву, а народ се весео и задовољан разишао кућама. Овијем се свршн црквено-школска слава, а сад да видимо, како ће испасти „вечерња слава и забава“.

На вечер у 7½ сати у часнички-чиновничкој касини сви позвани бијаху мјеста заузели а свјетини, која на ногама стајаше ни броја не бијаше и тако све просторије бијаху душком пуне. Свак је жељно очи упро на бину, у врх које с' предње стране висаше међу тробојницама икона општенародног слављеника, свеититеља Саве. На глас звонцета тишина завлада; завјеса се дизе, а указа се дивна кита наше Србадије, „бесједа“ дакле отпоче. Сад г. Лазар Милутиновић ступи на ериједу и у красном говору изнио је заслуге светитељеве и значај забаве напоменувши, да је у просвјети једини спас напретку и опстанку нашем, те је на завршетку одушевљеном ријечи познао браћу Мостарце, да заједнички не клоне у потпомагању своје српске школе. (Брату говорнику имали бисмо примјетити само, што је у току говора напоменуо, да је св. Сава умро 14. јануара, дочим је он умро 12. јануара а успомена му се слави 14. јануара). Пошље поздравног говора отпјевало је друштво царску химну, а иза ње отпјевана је светосавска пјесма врло вјешто и складно. „Пјесму старог српског мача“ декламовао је Данило Бајат, ученик срп. школе са таком слободом и вјештом гестикулацијом, да ту не бијаше никога, ко му се дивно није. Пјесма „јесерце“ по композицији М. Тополовића прилично је отпјевана. Пошље тога ступи на позорје мала Јевојчица Ана В. Шоле — прави анђелак, те нам је декламовала пјесму „малена сам“ са тако пријазношћу да је се од милине не можеш нагледати. Ту је одмах на позорници лијепом лутком обдари госп. генерал Војновић. Пјесна „Хај“ отпјевана је добро и без приговора. Госп. Јевтан Радуловић са декламацијом „пут у Горњак“, ма да није баш свуда одговорио декламаторским захтјевима, ипак је показао да је имао воље и труда. Пјесне „спаваш ли“ и „оштре су наше сабље“ испале су на опште задовољство и праћене су силним плескањем публике, што је пјеваче принудило, да су пошљедњу пјесму и по други пут отпјевали. По свршетку прног дијела прочитао је г. Лазо Милићевић поздравне телеграме, који су тога дана друштву стигли.

Након подужег одмора настао је други дио забаве, у коме је најзанимљивији био представљани позоришни комад „Ђурађ Бранковић деспот српски“. Комад је тако дивно и умјетно одиграи, да су приједи судјеловачи публику забавили и управо реки изненадили. Ово управо не би знао човјек кога више да похвали. Сви су играли лијепо и красно, да се тако што није могло од њих очекивати. Види се да нијесу жалили ни труда ни времена, да само што красније испадне комад. Особито су публику пзненадили главнија лица и то г. Владимир Билић у великој и тешкој улози Ђурађа Бранковића, г. Владимир Радовић у улози цар Мурата, ђца. Милка Јелића срп. учитељица у улози несретне и биједне Маре и г. Душан С. Билић у улози Гргура. Могли би примијетити, да се „шапгач“ прилично добро чуо, што није потреба била. Исто су тако у очи пале оне дуге и досадне почивке између сваког чина у позоришном комаду. Нека нам је дозволоно учинити овђе још једну примједбу. Комад и ако је испао сјајно и преко сваког очекивања, ипак по нашем скромном мишљењу није одговарао значају саме прославе нити га је требало узети приликом тога дана. Јер сам је комад доста тужан, а осим тога у њему се некако не огледа баш најбоље ни прави карактер Српкиње. Заслужује спомена, да је у позоришном комаду судјеловала и једна госпођица римокатоличке вјере — Милка Човића. Хвала јој на њезином родољубљу! — Пошље комаду отпјевано је „Бранково коло“ на опште задовољство. Иза свршеног другог дијела био је подужи одмор, а након тога је г. Мијо Мандић по кратким почивкама пјевао уз јавор — гусле српске јуначке пјесме причајући Србадији „што је негда било“. Забава је у најљепшем реду трајала све до 3 сата пошље по ноћи, а тада се сви веселодома разиђоше.

Овако вам ми у пријестолном граду наше миле и јуначне „Херцег земље“ прослављамо ове године успомену највишег српског просвјетитеља и учитеља. Ово мислимо, да је не само у лудно но и праведно изјавити највишу благодарност како господи одборницима и друштвеном коровођу г. Бошњаковићу, тако и осталој браћи Србима и Србкињама, који су судјеловали у овој прослави не жалећи ни тјелесне ни материјалне жртве само да што сјајније „бесједа“ испане. На заиста труд им је уродио богатим плодом. И овогодишњом бесједом показали су Срби Мостарци, да знају и умију цијенити дјела својих великана; осивјетлали су образ пред Христом и свијетом; дали су угледа осталим мјестима Босне поносне и крше Херцеговине и показали су, да се све може, само кад се хоће!

Тако Србадио драга сложно и у будуће, па ће све бити свијетло и добро, што је на спас, корист и добитак Српства!

П. Ј. П. Ђ.

Свето-савска прослава у српско-православном богословском заводу у Рељеву 14. јануара 1890.

Српски православни богословски завод у Рељеву прославио је и ове године достојно своје крсно име просвјетитеља српског св. Саву.

Богословска младеж била је тога дана весма весела и необично одушевљена, сјећајући се живота и великијех дјела светитеља српског, најодличнијег човјека својега народа. Ову радост младијех људи, увеличао је силан народ, који је дошао из околних села, да присуствује служби божијој и да чује коју о својој прошлости и о својим претцима, постојаним борцима за крст часни и слободу златну.

По свршеној божанственој литурђије, коју је одслужио млади свештеник, а свршавајући богословац г. Л. П. Ожеговић, кренула се литија у заводне просторије, где је било све приуготовљено за освећење водице. Народа је толико било, да су све просторије заводне, препуњене биле. Водицу је осветио и прелио кољиво ректор сјеменишта, прото г. П. Петрановић уз приномоћ свештеника Ожеговића, а у присуству наставничког особља и ђачкога збора. По свршетку водице, ступио је млади свештеник Ожеговић и изговорио ову бесједу:

Поштована господо наставници, драга браћо и другови и ти мили српски роде!

Кад је Бог шћео да поведе српски народ срећнијој будућности, тада му је послао св. Савву — сина Стевана Немање, кога данас цијело српство прославља као свог просвјетитеља, учитеља и покровитеља. Св. Сава је сву своју бригу обратио на то, да род свој упозна науком Христовом, да му разум просвијетли, срце облагороди и да га у једно тијело споји кончом љубави христијанске. Пак за то га и видимо како обилази све српске земље у накрст, те учи и проповиједа, свуда нуждан поредак уводи, видимо га како поставља 12 владика као 12 апостола, да народ у вјери утврђују и на добродјетељи ућуђују; осим тога, видимо га како најстарије своја брата — Стевана Првовјенчаног сам благосиља и вјенчава на српски престо у манастиру Жичи, да се зна де на коме је царство, да не буде више отимања око круне и престола, а отимањем раздора, неслоге, немира и ратовања, што народе гази и упропашћује; најпошље видимо га како свјетује своја бабу, браћу и братиће, да своје благо не троше на надгробне ни ја буадоване, ни на сабље шит на копља бојна, већ да с' благом подижу цркве и манастире, ове вјечне куће, ђе ће се народ скупљати, да се учи како треба по закону божијем живити, да срећан и напредан буде. И тек од времена св. Савве видимо српску књигу у рукама српским, од времена св. Савве постаде народ српски не само јуначан, већ побожан и добродјетељан, па с тога срећан и напредан и код других народа чувен и уважен; од времена св. Савве поникоше у земљи српској као по башчи красни цвјетови: цркве и манастири, а у њима

појаше народ пјесме у славу Божију, на своме језику, слушаше св. литурђију и слово божје од свештеника свога народа и племена и цјеливаше цјелокупне остатке својих светитеља и добротвора народних. Дивне ове задужбине наших побожних краљева и царева заостале су већином и до данас по разним крајевима српским, те као живи свједоци проповједају пијелом свијету, да је било негда вријеме кад смо царовали.

Истина, царовали смо, јер смо били слоги а у својој земљи, и царство је наше пружало границе на далеко и на широко и сваким даном расло и мношило се у толико више, да је силни цар Душан већ био пошао да од лукавих Грка освоји горди Цариград — кључ цијелог свијета, — те да тијем препријечи дивљим Турцима пут у Јевропу, који су баш тада у њу почели упадати. — Ово је било најсвјетлије доба историје српске. — Ал' на жалост брзо се помрачи и на зло окрену. Душан у том свом походу напрасно умрије у најљепшем добу свом, а Срби остадни без своје поглавице или се не знађоше или не мђедоше помоћи. — Док је међу великашима и народу владала слога и мир; док је круна, коју је св. Савва осветио прелазила са оца на сина — дотле су Срби били снажни чувени и у свему напредни; а да су и дале остали јерни томе старом аманету, заиста се наше царство не би никада растурило. Но Срби се поцијепаше у најосјетнније доба заборавише на слогу кад им је најпотребнија била, а њих остави срећа, која им се више не поврати.

Одкако бездушни Вукашин уби нејаког Душановог јединца Уроша и попе се на окрвављен просто српски, од тога доба почела се величина, слава српска гасити, док се под царем Лазарем на бојном Косову сасма не угаси! И Срби некад онако силни и славни посташе у својој кући туђи робови, или се расијаше у туђе земље, те данас суваним очима споминву своју сјајну прошлост у пјесмама, и наричу за својом царевином онако, као што некад нарицаше и плакаше заборављени народ јудејски на ријекама вавилонским. — Но, жив народ као што не треба, да се у добру понесе, тако исто не треба ни да се у злу поништи, него треба да се поуздa у Бога и да корача са напретком времена својој лепшој будућности. А шта је нужно, да у напредак пођемо? Данас нема међу нама св. Савве да нас за руку поведе и упути као оно у доба Немањино — у доба дјетињства српског; тјело је његово бездушни Турчин одавна спалио и у пепео претворио, а дух његов много раније одлетио је у небесне висине, да се тамо за свој српски род Богу моли. Но дух његов задахнуо је многе родољубе, да народ на добро уче, а овим духом заднут, и ја вам данас желим објавити, шта затражује од нас св. Савва, па да срећни и напредни будемо; дакле љубезни моји! послушајте жељу нашег св. Савве:

1). Прије свега, — Срби браћо! — чувајте и поштујте своју православну вјеру, као највећу светињу, јербо је наша вјера — вјера спасавајућа, т. ј. нема спасења, нема царства божијег за онога, који није члан истините православне вјере;

2). Чувајте и поштујте љубав и слогу међу собом, јер без овога ни вјера нема важности;

3). Чувајте и поштујте народност своју — српско име, коме је св. Савва темељ осветио?

4). Ви очеви и мајке, сестре и браћо! поштујте нашу св. православну матер цркву; долазите у њу са својом дјечицом сваке недеље и празника, слушајте св. Јеванђеље, науку нашег Искупитеља, која проповједа једнакост свију људи на земљи;

5). Срби браћо! чувајте и поштујте своје свештенике, као замјенике Христове на земљи, јер замисли и метни руку на душу Србине и брате хришћанине! — па се запитај, ко ти је вјеру и српско име сачувао у оно жалосно вријеме, кад ти се турска корда над главом вијала? — Сигурно, нико други до свештеника, који је са главом у торби носио под пазухом божију књигу, и поучавао те закону божијем, да не клонеш духом, да не губиш наде на боља и сјајнија времена, што смо хвала Богу и дочекали;

6). Гајите у срцу свом пламену љубав, одданост и послушност према Његовом ц. и кр. ап. Величанству Цару и Краљу нашем Францу Јосифу првом, као и према његовим властима, међу којима прво мјесто заузима Висока Земаљска Влада наша, која се родитељски заузима о нашем напретку; имајте дакле на уму, да је царска власт на земљи видимо представништво божије власти. — Тако вели св. писмо.

Но вријеме је браћо, да завршим своју бесједу, која је можда и подужа била. Опростите

што нас и оволико задржах! Ваша љубав другови моји, — примиће мислим моје ријечи братски и извиниће недостатке моје, јер сам с вама заједно почетник у говорништву. А сад ме помозите у молитви, да као свештеник и друг ваш умолим Свевишњега Бога, да благослови овај једини српски васпитни завод цијеле Босне и кршне Херцеговине, да у њега из године у годину улазе спремнији, а излазе од нас далеко мудрији, вјештији и родољубивији питомци у славу народа нашег, у славу и чест Високе наше Владе, на дику нашијех овоземних Митрополита, а понајвише на дику и вјечити понос наставника нашијех, — амин.

Статистички преглед ученика српско-православне богословије у Рељеву школске године 1888|9.

Уписаних ученика				Сиђају по дијецезама								Од којих су				Према томе остало је до краја године				Примједба
				сарајевској		мостарској		зворничкој		другим										
разред	редовних	напредних	Укупно	редовних	напредних	редовних	напредних	редовних	напредних	редовних	напредних	Укупно	умрли	искључени	сами остали	Укупно	редовних	напредних	Укупно	
I.	10	4	14	6	2	1	2	3	—	—	—	14	1	—	—	1	10	3	13	По закључку школске године 9 су ученика одпуштени, пошто редовно свршише своје науке.
II.	22	1	23	13	—	5	—	4	—	—	1	23	—	—	—	—	22	1	23	
III.	8	—	8	2	—	4	—	2	—	—	—	8	1	—	—	1	7	—	7	
IV.	9	—	9	3	—	3	—	3	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—	9	Један ученик у I. разреду поновио је годину.
Укупно																			52	

Књижевне вијести.

Лакоумни. Роман Барона Николе Јожике. С мађарског превео Теодор Прокопчанија. Свеска 204 и 208 (књига I. и II.) народне библиотеке Браће Јовановића у Панчеву. Цијена свакој свесци 16 новч.

Прослава 25 годишње свештеничке службе протојереја Алексе Илића. предсједника конзисторије биоградске и уредника „Хришћанског Весника,“ одржана 6. јуна 1888 године у Биограду. — Панчево 1889, штампарија Браће Јовановића у Панчеву. 8. на, стр. 68. Са сликом јубиларевом. — У овој књизи описан је живот и рад проте Алексе Илића поводом прославе његове свештеничке 25 годишњице и 10 годишњице његова часописа „Хришћанског Весника.“ Ту су штампани и писмени и брзојавни поздрави који су са разних страна стигли слављенику.

Витез, лист за српско витештво и привреду, под највишом заштитом Њ. В. краља Александра I. издаје у Шапцу Коло јахача „књаз

Михаило,“ уређује Милосав П. Куртовић, стални сарадник је Милорад П. Деспотовић, главни администратор је Рајко Л. Стојићевић а за заграничну преписку Коста П. Куртовић. Лист излази 1, 10 и 20 сваког мјесеца, а цијена му је за Србију 6 динара, а за стране земље 8 динара, један број 20 пара. Претплата иде шаље администрацији, а рукописи уредништву.

Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини. Уредник Коста Херман владин савјетник. Година 1889. књига IV. Садржај:

1. Српско-православна црква светих Архангела у Сарајеву, приопћио парох † Симеон Чајкановић. 2. Осми међународни конгрес оријенталиста у Штокхолму и Кристијанији, приопћио уредник „Ватана“ Мехмед Хулуси. 3. Вјетреница — пећина у Завали, приопћио игуман Христифор Михајловић. 4. Јанковића разбојиште, или сватовско гробље на Брезовцу, приопћио Петар Мирковић. 5. Мали и велики град, приопћио Петар С. Иванчевић. 6. Цртице о животу гмазова, који живе у Босни и Херцеговини, од Отона витеза Томасинија. 7. О уроцима, од Леопола Глика. 8. Босанчица, принос босанској палеографији, од др. Тире Трухелке. 9. Напутак за свету проскомидију у завалеком општаку, приопћио Вид Вулетић-Вукасовић. 10. Нова врста парнцдарума (врста зарезника корњаша), (Parnidarum species novae e Bosnia et Croatia), од А. Куверт-а. 11. Лијечништво по народној предаји босанској и по једном старом рукопису, приопћио др. Тиро Трухелка. 12. О неким ендемичним биљкама у окупираним земљама, приопћио Фрањо Фиала. 13. Гдје у Босни и Херцеговини има дојако опажаних врста из рода патака (Anatidae) и куда се шире, од Отмара Рајзера. 14. Извадак из љетописа фра Николе Лашванина, приопћио др. Тиро Трухелка. 15. Различито: Стара хамајлија из Љубиња, приопћио Коста Херман.

Приповиједтке Николе В. Гоголя. Свеска 206. (књига IV) народне библиотеке Браће Јовановића у Панчеву. Цијена 16 новч.

Историја Јеврејскога народа. Сачињио Павле Кењалић, свештоурђевски архимандрит. Превод са црквено-словенскога. Свеска 205 и 207 209 (књига I. II и III.) народне библиотеке Браће Јовановића у Панчеву. Цијена свакој свесци по 16 новч.

Домаћин лист са сликама за цјелокупну пољску привреду и кућевне потребе. Власник и одговорни уредник Др. Ђорђе Радић. Излази у Београду 2 пут у мјесецу; стаје на цијелу годину 2 ф. 50. Претплату ваља шиљати у Нови Сад г. Арси Пајевићу.

Домаћи лист, излази у Сомбору сваког 1 и 16. у мјесецу Уредник, власник и издавалац је: Стеван Коњовић учитељ. Стаје на цијелу годину 2 фор.

Српски свештеник у Карловачкој митрополији. Његова спрема, дужност и награда. Написао и издао Ј. Даниловац. Нови Сад. Штампарија српске књижаре Браће М. Поповића 1890. Има страна 96. са овим садржајем: Предговор. — Карловачка Богословија. — Св. Синод и питање о квалификацији за ступање у Богословију. — Стипендија за изображење професора Богословје. — Патријарашка библиотека у Ср. Карловцима — Преустројство Богословје. — Неколико примједаба о свештеничкој дотацији. — Ријеч на завршетку. — Додатак I.: Нацрт предлога за уредбе о парохијама и свештеничкој дотацији. — Додатак II.: Нацрт предлога за уредбу о јерархијском свештеничком мировинском фонду.

Цијена је овој књизи 65 новч.

Разно.

Прилог цркви. Станко Билић, тежак из села великог Тичева, а из парохије „Поповића,“ понешен за свету цркву своју а из искрене побожности Христјанске даровао је 6 дуката у злату за цркву у Прекрају-Ушцу. Бог га живио!

Богојављенска литија у Сарајеву, извршена је ове године исто онако као и прошле. Вријеме је било угодно па и народа било је више него прошле године. Осим тога ове године учествовали су и богословци православног завода рељевског са својим наставницима, те су како у цркви тако и у литији лијепо пјевали на измјенце са овдашњим нашим пјевачким друштвом „Слога.“

Богојављенска свечаност у Мостару. Познато је, да је свуда у васколиком православном свијету од свију светковина Богојављенска свечаност највеличанственија. Па и код нас је овије ова свечаност јучер сјајно и у најбољем реду извршена. Вријеме је било лијепо и угодно да је више личило на љето но на зиму. У цркви се почела јутрења рано, те је и литургија била свршена до $7^1/_2$ сати. У цркви је било српског свијета и сувише, па није фалило ни браће друге вјере, јер и они бијаху дошли, да се науживају гледањем наших красних обреда и церемонија.

Свечану је литургију одслужио преосвећени госп. митрополит Серафим са мјесним свештенством, а на литургији је пјевало српско пјевачко друштво „Гусле“ под управом врлог корепође г. Младена Бошњаковића. Служење архијерејско, дивни православни обреди, милозвучно појање пјевачког друштва, све је то пријатно потресало сваку душу у цркви и покретало на праву побожност.

При оваковој рајској красоти чија се српска душа не би загријала милином и радошћу; чије се срце ма и најтврље било не би тада растворило помишљајући на добродјетеље; који ли се Србин при оваковој блаженој тишини није мислима ушао погледе своје и очекујући еда ће му један пут сијнути зрачак наде; најпошље који ли се Србин није тада сјетио многих претрпљених биједа и невоља, зала и несрећа, што нас вјековима униште: „да је Србину у трпљењу спас?“

При крају литургије бијаше дошла и пред цркви се упарадила једна чета војника са војничком музиком. У цркви пак бијаше заступљен цвијет војничких и грађанских власти. Кад се литургија свршила брујање звона са саборне цркве и пуцњава топова са бедема од „сарајe“ огласише полазак литије, која се уз свирање музике и пјевање пјевачког друштва у лијепом реду упутила из цркве на нови мост ради водоосвећења. У литији на првом реду бијаше крст са црквеним, српским и царским барјацима; за овима је ишла школска младеж српских мушких и женских школа и трговачке школе; за њима музика и чета војника; иза војништва ђеца са чирацима и рипидама; па онда свештенство са митрополитом, који је у једној руци носио крст, а у другој жезал; за свештенством ишли су бригадир генерал Фуке и генерал Војновић са окружним предстојником бароном Бенком, а за овима остали официри и чиновници са многијем народом. Литија је кренула низ „суводолину,“ па „главном улицом“ и крош „средњу улицу“ према Неретви на „мост Фрање Јосифа I.“ На сред моста освећена је водица уз одговарање пјевачког друштва. За вријеме водосвећења поцана војничка чета пуцала је неколико пута, а за њом су топови непрестано грували.

По освећењу водице литија се вратила „средњом улицом“ и свратила се пред зграду окружне области, гдје је застала. Ту се изговорила „јектенија“ и отпјевала царска химна, па се одатле литија упутила „главном улицом.“ На измаку „главне улице“ како се скреће уз „суводолину“ оставише литију сва господа официри и чиновници и ту се преосвећени г. митрополит с' њима опросно захваливши им на почасти, којом су увеличали ову црквену-народну свечаност. Одатле литија пође уз „суводолину“ новој цркви пред којом је г. митрополит благословио војнике и сав присутни народ, и с' тијем се заврши ова красна свечаност.

Нек нам се не замјери имали би примјетити, да би литија још сјајније изгледала, да је она касније а не онако рано кренула и да је госп. митрополит ишао под „небом“ као што је то свуђе обичај; нашу општину не би много стало, кад би небо набавила а оно би у оваквој свечаности био зачин. Још нам је у очи пало спрашање и заостајање литије на путу пред зградом окружне области, јер нам то некако наличи на оно застајање римо-католичке процесије на „Брашанчево.“ Напошљетку чини нам се, да би прилично било, да литију при повратку допрате сва господа официри чиновници управо до цркве, а да је не остављају скоро на пб пута. — Овако вам ми ове године проведосмо богојављенску свечаност, а дај Боже да је скорим у српској заједници још достојније и свечаније прослављено!

Мостар, 7. I. 1890.

П. П. ђ.

Циркулари (окружнице). Православна духовна власт у сусједној нам краљевини Србији издала је на подручно цјелокупно свештенство окружнице нижег садржаја, које смо по важности својој извадили из „Хришћанског весника“ и овдје их доносимо: Прва окружница од 20/12 1889 број 1950 гласи: „Из римске католичке цркве пре-

шао је обичај, да са у нашим црквама унутра употребљава у светоме олтару звонце и да се звони онда, када се најважније врши свештенодјејство и хљеб и вино претвара се у тајну спасења у тјело и крв Христову, онда када се пјева **и молимтисѧ Боже нашъ** и **Достоинно естъ**. Пошто оваквога обичаја нема нигдје на истоку по православним црквама; то јављајући за ово српском православном свештенству, препоручујемо, да се звонце на досадањи начин не употребљава и да се звони овим малим звонцем у олтару, него само на звонари обично кад се пјева „**Достоинно естъ**.“ Друга окружница од 20/12 1889 број 1952. гласи: „Од неког времена почела се уносити у Србију иконе католичког и унијатског изгледа, и оваквог сликe противне православљу — продају трговци, књижари и разносачи нашему народу као иконе православне. Нашли смо за потребно и корисно светој њери, обратити нашем свештенству особиту пажњу, да не допушта оваквог иконе ни у црквама, ни по домовима хришћанским. А да ли је икона противна православљу, то се може познати **прво** из потписа на туђем језику, **друго** из тога, што су свеци типа ромејског, обријани, или на врху главе теме обријано, са одјелом, које се не употребљава у нашим црквама и позитуром западњаштва, на коленима и са склопљеним рукама. Како по своме свештеничком позиву, тако и по овом нашем налогу, православно српско свештенство има ради очувања народа у православљу дјеловати поуком, савјетом и влашћу, да се противне нашој цркви слике под именом икона не купују и не држе у Србији ни у црквама ни у домовима српског народа и т. д.“

Срби у Брчкој сложили се на позив свога честитога архипастира и митрополита Дионисија и прибрали између себе до 7000 фор. те ће тим да украсе своју православну цркву из нутра. Шта може слога и споразум! Шака људи — њих 90 на броју, — скупиште оваку лијепу своту за племените цијели, а да шта би могао онда народ створити, кад би био сложан и одушевљен. Умудри их и сложи их Боже, као и Брчане! Слава вам браћо. (**ж. с**“).

Српско-православно пјевачко друштво „Слога“ у Сарајеву имало је 30. јануара о. г. своју главну скупштину. На скупштини било је 70 чланова. Послије предсједникова поздрава и извјештаја тајникова о раду друштва, подиже је благајник свој извјештај, из кога се могло дознати ово: Приход је био 1117 фор. а расход 724 фор. — чист приход 393 фор. и 40 новч. У прорачуну за ову годину уврштено је мала свота од 730 фор. за приходе а 622 фор. за трошкове. Даље је скупштина установила да се 100 фор. могу подијелити као потпора сиромашним члановима. За књиговођу изабран је учитељ Коста Травањ с 200 фор. награде на годину. При крају изабрат је тајним гласањем одбор друштвени.

Произведени.

Пахомије Николајевић, парох Височки, произведен је 17 Децем. 1889 за **протосинђела**. Његово високопреосвештенство г. митрополит Георгије благоизволео је својим актом од 17 децем. 1889 год. Број 2090 унутити високопреподобном О. Пахомију слеђећи декрет: „Као ревног служитеља Христове цркве, који је кроз толико дуго вријеме, и у најтежим околностима за цркву и народ до дубоке старости истрајао, — наградили смо Вас тиме, што смо 17 т. м. при Божествености Архијерејској служби у старој сарајевској цркви произвели вас за **протосинђела**“ и т. д.

Одликовани.

Миле Марјановић, парох Ребровачки, одликован је „**Црвеним појасом**“, актом Његовог високопреосвештенства г. Митрополита Георгија од 10 децем. 1889. Број 2074. овога садржаја: „Уваживши ваш труд и настојање око подигнућа и градње нове „Ребровачке“ цркве, која

се у вашој парохији налази, — награђујемо вас тиме, да можете носити **црвен појас**; у нади да ћете ревном свештеничком службом и у будуће то одликовање оправдати, и Нашу наклоност трајно одржати" и т. д.

Коста Ковачевић, парох Приточки, одликован је „Црвеним појасом", актом Његовог високопреосвештенства г. Митрополита Георгија од 15 децембра 1889. Број 2165 овога садржаја: „Пратећи ваш рад на књижевном пољу, а знајући да тачно и савјесно вршите свештеничке дужности, овијем вас за то одликујемо, дозвољавајући, да можете носити **црвен појас**. Надати се, да ћете својим добрим понашањем очувати Нашу наклоност, те у будуће још већу ревност и дјелатност развијати у Винограду Господњем" и т. д.

Дамјан Николић, парох Нишићки (сарајски протопрезвитерат) одликован је „црвеним појасом", актом Његовог високопреосвештенства г. Митрополита Георгија од 25. јануара о. г. број 169. овога садржаја: „Цијенећи ваше примјерно владање, вашу ревност према нашој православној вјери и матери цркви, и ваше пожртвовање у вршењу ваших свештеничких дужности у парохији, међу повјереном вам паством: — нашли смо се побуђени **одликовати вас црвеним појасом**, и дозволити вам да га с Нашим благословом можете носити."

„Очекујући у слаткој нади, да ћете и у напријед вашом свештено-пастирском и учитељском енергијом и позивом, како у парохији вашим моралним владањем, тако и у свештеничким сједницама,[1]) милост и благонаклоност духовне власти оправдати и непоколебливо сачувати и т. д."

Прокопије Дамјановић, парох Илијашки, (високи протопрезвитерат) одликован је „црвеним појасом", актом Његовог високопреосвештенства г. Митрополита Георгија од 1. фебруара о. г број 189. овога садржаја: „Цијенећи ваше примјерно владање, вашу ревност према нашој православној вјери и матери цркви, и у вршењу ваших свештеничких парохијалних дужности међу повјереном вам паством, **а уједно осведочивши се о вашој свесрдној заузимљивости и пожртвовању око тамошње српско-православне школе, која је вашим настојавањем подигнута и коју и сада подржавате и о њој се и данас енергично старате са сваког гледишта** — нашли смо се побуђени **одликовати вас црвеним појасом** и дозволити вам архијерејским благословом да га можете носити."

„Надајући се унапријед да ћете и у будуће вашим примјерним моралним владањем и ревношћу оправдати и сачувати благонаклоност и повјерење духовне власти у свима вашим свештено-пастирским односајима, и тиме стећи и веће одликовање и т. д."

Гавро Стојнић, свештеник и управитељ манастира Гомионице, одликован је „црвеним појасом", актом Његовог високопреосвештенства г. Митрополит Георгија од 2 Фебруара о. г. број 201. овога садржаја: „Цијенећи вашу ревност, коју за ово кратко вријеме показасте управом повјерене вам св. обитељи Гомионице, па и у напријед надајући се да ћете још боље вашом мудром управом унаприједити ту стародревну св. обитељ у сваком економном погледу, и крај исте временом и вјероисповједну српску школу подигнути; да ћете испрзвно као и до сада водити рачуне о покретном имању и исто имање сваке године умношавати и ову духовну власт о свему тачно и опширно извјештавати о приходу и расходу: — тога ради нашли смо се побуђени одликовати вас црвеним појасом и дозволити вам архијерејским благословом да га можете носити."

Препоручујући вас покрову свевишњега Бога, желимо да и у будуће вашим примјерним владањем и ревношћу оправдате и сачувате благонаклоност и повјерење духовне власти у свима вашим свештено-пастирским дужностима, а тиме да стечете и веће одликовање, и т. д."

Симо Бјелајац, парох Маглајски и надзиратељ протопрезвитерата, одликован је „црвеним појасом", актом Његовог високопреосвештенства г. Митрополита Георгија од 3. фебруара о. г. број 207. овога садржајо: „Увидивши и осведочивши се о вашем тактичном и умјетном управљању протопрезвитератом маглајским, и обхођењем са подручним свештенством, а уједно цијенећи ваше примјерно владање, вашу ревност према нашој православној вјери и матери цркви, и у вршењу ваших свештено-пастирских дужностих међу повјереном вам паством, — нашли смо се побуђени **одликовати вас црвеним појасом**

[1]) Јер је предсједник свештеничких сједница сарајевског протопрезвитерата. Уред.

и дозволити вам архијерским благословом да га можете носити.“

„У слаткој нади очекујемо да ћете и у напријед вашом свештеничком енергијом и позивом, како у протопрезитерату, вашој парохији тако и у свештеничким сједницама, и моралним владањем милост и благонаклоност духовне власти оправдати, и непоколебиво сачувати, те и веће одликовање моћи получити и т. д.“

Читуља.

† **Раде Убавић**, свештеник и бивши парох из Пецке (Герзовачког протопрезитерата), преселио се у вјечност 17. новембра 1889, год. а 18 истог опојан је и сахрањен је од тројице свештеника.

Покојник је рођен у Брду-Пешкој 1800 г. Рукоположен је 21 маја 1824 г. за ђакона а 25 и. м. и год. за свештеника у Медној (Вар. вакуфског. протопрез.) од епископа Григорија.

Прије 25 година дао је оставку на парохију, јер је био немоћан и неспособан са здрављем, да извршује свештенично-пастирске дужности у парохији и међу паством.

† **Хаџи Ристо Новаковић**, почасни протојереј и парох Пољански (Пале, сарајевског протопрезитерата), након једномјесечног а тешког боловања преселио се у вјечност 9 децембра ноћи 1889 а 10 истог опојан је од Њег. в. преосвештенства г. Митрополита са 10 свештеника, а потом је сахрањен у Кошевском гробљу, гдје је покојника допратио многобројни народ уз мило звучно појање овдашњег црквеног пјевачког друштва „Слоге“.

Покојник је рођен у Сарајеву 7 Новембра 1821. Рукоположен је за ђакона 20 јулија 1848, а за свештеника 21. и. мјес. и. год. од Митрополита Игњатија. Произведен је за почасног проту 25 децембра 1877. год. од Митрополита Антима.

Иза себе оставио је своме сину и остарелој попадији прилично покретног и непокретног имања, које је не од парохијалних прихода него бавећи трговином стекао и од својих прешаственика наслеђено.

Био је дарежљиве руке и сиротињу је подпомагао.

† **Ананије Рељић**, парох Влашковачки (протопрезитерат Бос. Костајнички), послије кратког боловања преселио се у вјечност 23. децембра 1889 год. а сутра дан 24. истог тјело покојниково опојано је од тројице свештеника и до дадног гроба у Влашковцима спроведено.

Покојник је рођен 10. фебруара 1822 у Цикотини. Рукоположен је за ђакона 15. августа 1849 а 16. истог мјесеца и године за свештеника у Сарајеву од Митрополита Игњатија.

† **Прокопије Јанковић**, јермонах и настојатељ манастира Дужи, умро је 5 јануара о. г. Рођен је у Дубочанима (Херцеговина, котар Билећки). Рукоположен је за ђакона 13. априла 1866 а за јермонаха 14. истог мјесеца и године од Митрополита Прокопија.

По смрти архимандрита Мелентија Перовића именован је за настојатеља манастира Дужи 15. јуна 1887 год. Био је поштена карактера, благе и добре нарави. Цркву и народ је вјерно послужио, вршећи своју дужност свесрдно без притворства, те због тога у народу је стекао поштовања и био је омиљен.

Од дуже времена патио је од сушице, која га и у гроб свали.

† **Ђорђе Миљуш**, парох Љубински (протопрезитерат приједорски), послије кратког боловања преселио се у вјечност 9. јануара ове год. Рођен је 16. априла 1855 год. у селу Врбашкој (кот. Бос. Градишки). Рукоположен је 13. септембра 1874 год. за ђакона, а 14. истог мјесеца и године за свештеника у Сарајеву од Митрополита Антима.

Иза себе оставио је старог оца и вјерну супругу са 5 нејаке дјеце у сасвим лошем материјалном стању.

На 10. јануара о. г. покојник је од пречасног протојерејa приједорског уз судјеловање тројице свештеника опојан и у пратњи ученика и ученица српске приједорске школе са учитељима уз многобројни покојникових парохијана из села, са цијелим становништвом српским мјеста

Љубије, — ће се је видило и р. католика, спроведен и покрај јужне стране цркве љубијске сахрањен. Послије свијета у цркви пречасни протојереј Зеленика рекао је неколике утјешене ријечи, а на гробу опроштајни говор држао је учитељ народне школе г. Угриновић.

Покојник био је одликован Њег. ц. и кр. ап. величанства „Крстом са круном“ за заслуге.

† **Љубомир Стојчевић**, свршавајући ученик срп. правосл. богословског сјеменишта на Рељеву, преминуо у првом цвијету младости своје, на почетку мудрог хотења и школског рада свога у 22 години живота, у селу Гор. Жабару.

Љубомир Стојчевић родио се у Г. Жабару селу које припада котару Градачцу. Основне науке свршио је у Брчком, па је за тијем отишао у Нови Сад, гдје је с' одликом свршио четири разреда српске гимназије. Његови родитељи цијењени свештенички чин (сам отац му је свештеник) послаше га овамо, да научи богословске науке; не на жалост побољевао је више пута од првог па све до свршетка трећег разреда. Али вођен свијетлијем разумом, подупиран крјепком и челичном вољом, која се није знала никада уморити, покојник се трудио и врло тачно своје задатке отправљао све до свршетка треће школске године. Кад је свршио трећи разред с' одличним успјехом', као и два прва, осјетио је и сам своју слабост, осјетио је своју изнемоглост и тешкоћу, те се захвално на благодјејању, које је у овом заводу уживао и отишао кући својој у цијели, да нарушено здравље поправи. Много је тражио лијека својој грудној болести; али му ништа не помаже, него у наручју својих родитеља издану, не навршив ни 22 године.

Покојник је био даровит, а при том имађаше и остале красне врлине, које су учиниле да ће слика његова остати дуго времена у душама његових другова. Тако бијаше он весела темперамента, ведра чела и побожне душе, бијаше мирољубив, надахнут правим српским духом, а показиваше се у суђењу као изванредан. Заслуге људске не морају увијек бити такве да се у историју златним словима забиљеже, **оне могу бити у срцима људи**, и отуда оно дуго сјећање за незаборављеним губитком.

Како врлинама, које га одликоваху, јер бијаше правољубив и искрен друг. који за вријеме свог овдашњег бављења ником на жао не учини, тако и својим општим понашањем, задобио бијаше велику љубав, како од свију другова, тако и од стране свију овдашњих наставника. Према првима се свагда као најбољи и најискренији друг показивао, а према другима као послушан син и вриједан ученик. Колику би корист са својим трудом и знањем могао учинити нашем народу, сваки ће који га познаје добро знати.

Овај догађај мислим да ће изненадити и оне наше другове, који сад нијесу у овом расаднику; али знам, да Љубомира не ће ни они лако и брзо заборавити, него ће се свагда сјећати и помињати га, јер: „Добро име остаје довијека“ — вели премудри Сирах. И заиста сваки од нас кад се сјети тог тужног догађаја, осјећа тежак ударац, који га изненада оптерети и да му повода, да се за навјек сјећа узрока због кога га снађе то велико невеселье, да се сјећа неизмјерне туге покојникових родитеља и жалости, која их у овом кратком животу снађе, и коју једино може умањити десница премилостиног Бога. О неизбјежима смрти чудан ти си дарак божији! Кад размислимо о животу свом добро и смислено, кад се сјетимо, да Љубомир скоро с' нама бијаше, јуче заједно с' нама јеђаше и пијаше, а данас га већ није међу нама, него га ето црна земља покрива, увидићемо, да је живот овога свијета и сва блага његова нешто од сјенке немоћније и од сна варљивије; али опет: „Добро име остаје довијека“.

Сад завршујући ово неколико ријечи у спомен незаборављеног друга Љубомира, заједно са свима осталим његовијем друговима велим: Нека је мир пепелу твоме вредни друже; нека је живи и свијетао спомен међу твојим друговима, које си свагда усрдно љубио и волио, и нека ти Господ подари рајско насеље.

Рељево.

Јосиф Кочовић
богосл. IV год.

† **Филип Шпадијер**, свештеник у Прхову у Срјему, преминуо је 12. јануара о. г., а сахрањен је 14. јануара на св. Саву уз многобројно саучешће не само мјесног, већ и околног народа. Филип се родио 13. фебруара 1844. год. на Цетињу у Црној Гори, Гимназију и богословију изучио је у Ср. Карловцима. За тим је у Сомбору свршио препарандију, гдје је био потпредсједник ђачке дружине „Вијенца.“ За тим је био у Сарајеву 9. година учитељ (1869—1878.) Из Сарајева је отишао у Срјем у село Петровић,

гдје је био учитељ. Год. 1881. запопи се и буде двије године код свога оца, протопопа Јоке Шпадијера капелан, а 17. маја 1883. год. буде постављен у Прхову за свештеника, гдје је служио све до смрти своје. Сарајлије се добро сјећају Филипа Шпадијера, јер је био један од најбољих учитеља, а при том ваљан Србин и родољуб. Његови ученици, који су данас већ одрасли људи, врло се лијепо изражавају о њему. — Радио је доста на књижевном пољу, и то: у „Даници“ и „Јавору.“ Писао је као редован дописник из Сарајева, у „Гласу истине.“ У „Бачванину,“ календару од 1872. год. има његова повећа пјесма, у којој је опјевао див-јунаке црногорске, а за тим биографије 15 црногорских јунака. — Вјечан му спомен!

† Стеван Кнежевић

Православни епископ далматински и истријски, доктор св. богословије, витез гвоздене круне другог степена, командер ордена Франц-Јосифа, великокрсник краљевско-српског ордена св. Саве првог степена, велико-крсник црногорског ордена књаза Данила I. првог степена и т. д. послије кратке и тешке болести, исповиједивши гријехе своје и примивши свету тајну причешћа, прешао је дне 28. јануара о. г. у 4 и по сахата по подне из овог у бољи живот, у 84. години живота. Свечани спровод са опијелом обављен је у четвртак 1 фебруара у 10 сахати прије подне по установљеном распореду.

Књижара Луке Јоцића у Новом Саду.

Препоручује црквеним општинама и српској православној публици своје велико стовариште свих црквених утвари као: Одежде. — Црне одежде при погреби погреба и ускршњег поста — Ђаконски стихара. — Небо од рааних материја самота и свиле са позлаћеним ројтама и портом. — Црквени барјака I. од дуплог вуненог дамаста II. од чистог свиленог финог дамаста. — Богато израђени барјака са златом, сребром, и свилом навезеним. — Велик барјак названа литија, литија без круне и копља разноврсне израде, литија са круном и копљама целокупна израда. — Литија најфинијег дамаст голдрајха. — Школских барјака. Пантљика за исте барјаке. — Ђачки стихара различите величине. — Налоња — Срачица. — Плаштаница (Христов гроб). — Спадајући делови за путир. — Копље (штица) за барјаке. — Чираци за часне трапезе. — Чираци за пошење за децу. — Рипиде с копљем уједно. — Кадионице. — Полилеји од стакла. — Окови за св. еванђелија. — Часне двери. — Путири са дискосима. — Ћивоти. — Чираци позлаћени пред олтар. — Потохљебница. — Кандила за олтар. — Крстови за частну трапеау. — Крстови за барјаке. — Црквени фењери. — Вјенчанице (круне). Вертена за ђаке; даље печате са ликом храма и. т. д.

Уједно се препоручујем поштованој српској публици, за израду свих позлатарских послова, као и за све у ту струку спадајуће радове, и израђујем као и ново. Тако исто јављам свима Срп. прав. црк. општинама и старатељима, да примам све позлатарске послове, као: цркве златити и моловати.

Особито препоручујем сл. црк. општинама, да примам чишћење и позлаћивање окова на светим Еванђелијама као и увез истих у кадифи и све што у књиговезачки посао спада са најумјереинијом цјеном. Цјеновник шаљем и. н. на захтјевање у крсто-плету бесплатно и молим сваког г. купца и познаника, да и оном цјеновник дође, који буде вољан, да своје потребе набавити може.

Плаћао је мојом накладом молитвеник са сликама под насловом: „Побожна размишљања“ при слушању свете литургије епископа Герасима Петровића. (Шесто поправљено и умножано издање).

Цјена је: у платну са златорезом и позлаћеним корицама 2 фор.; у кадифи у три боје: црвеној, плавој, или љубичастој 1 комад 5 фор., 6 фор.; 8 фор.; у слоновој кости сребром окован 12 ф.; и 14 фор. у коритњачним корицама (Schildkröte) 14 фор.; у бисер-шкољци (Perlmuter) 15 фор.;

У Н. Саду, 1890. с поштовањем

Лука Јоцић, књижар.

Штам. Шпиндлера и Лешнера.

Свеска III. Сарајево, март 1890. Год. IV.

Власник: АЕМ. Конзисторија. Уредник: Ђ. Петровић, свештеник.

Број 315.

Окружница.

Пречасном српско-православном свештенству Дабро-босанске Епархије.

Нема вальда на свијету свјесна човјека, који не жели и не тежи себи и својима боље осигурање и безбједније живовање прибавити. И одиста сваки човјек позван је и дужан тако чинити, да поштеним радом и разумном штедњом ујамчи себи и својем породу животни опстанак. Не иде ли за тијем — он је велики грјешник и пред Богом и пред људима, ако не хаје, пусти и буде узрок, да му се кућа раскопа, огњиште угаси, и порода нестане. И народ то у ријечи: „*ради као да ћеш сто година живљети, а надај се као да ћеш сјутра умријети!*“ врло лијепо обиљежава; па ипак у свијету свашта има и бива!

Но да се запитамо: како у том погледу наше свештенство стоји? — што се нас много тиче; јер јасно је, да образ и достојанство свештеничко, ни у чему осуде ни пријекора трпити не смије. На жалост морамо одмах казати и признати, да с те стране није добро, јер пред очима нам је много и много примјера, како у данашњем времену једна сирочад по смрти многог свештеника, оставши неосигурана и неопскрбљена материјално, потуцајући се од немила до недрага, пропадају и губе се.

А да ли баш мора бити то: да многа свештеничка породица, жена и дјеца његова, не буду, не остану обезбјеђена, него да по смрти његовој потпану немилој патњи и пропасти — грозној судбини!? — *Тако не мора бити и ако је сад свештеничко стање тешко*, јер при свијем тешкоћама и оскудицама, сваки свештеник може се постарати, те колико толико осигурати опстанак своје породице, а боме у несретном случају и самог себе.

Има свештеника, који се сами могу збринути за будућност својих, али има их много више, који то никако не могу; ма постоји један начин који пружа и даје свима могућности, да заједнички, а једнаким пожртвовањем створе и остваре услов за ту циљеь, а то је: оснивање „Фонда за потпомагање удовица и сирочади свештеничке.“

И темељ тој установи положити и својски започети зграду на том задати и доградивати значи: одужити се једној од највећих дужности, и уједно задужити свој пород, и познији нараштај свештенички признањем и захвалношћу.

Па кад је сад у руци вашој, о свештеници, срећа и несрећа, да под окриљем и загрљајем једне или друге, оставите своје миле, свој од срца пород, због чега би вам данашње вријеме забиљежило љубав и пожртвовање према вашем породу и према будућем стању свештеника, или би вас љуто укорило због немара и нехата вашег, што се није учинило оно, што се морало и требало учинити, — онда немојте се оглушити него сви од срца приионите, да се несретној судбини траг збрише!

У то дакле име тражи се, и ето врло је нужно, да се оснује поменути фонд и да сваки свештеник у овај фонд положи 100 фор. у једанпут или кроз 10 година — уплеснине; и доживотно по 5 фор. годишњег редовног улога даје. Само је то незгода што се мора дуже времена тај фонд подизати и увећавати дотле, како би постала што већа и обилнија потпора, али другојачије не може бити. Испрва ће се давати мало потпоре, а та ће сваке године постајати већа, јер ће бити више интереса, а даваће се само онијем невољницима, које зла коб и несретна судбина удари послије установљења фонда.

„Предходни нацрт правила“ за фонд, стоји у прилогу ове окружнице, и нека се у свештеничкијем сједницама, у сваком пропресвитерату епархије проуче и претресу, те нека се примједбе и предлози за измјене и допуне у чему, као и пристанак са потписима што прије Конзисторији саопшти, како би се даље поступање удешавати и наставити могло.

Узгред буди објављено, да већ има преко 800 фор. уложених у Унион-банки на интересу под именом „Фонда свештеноудовичког“. Тај је новац садањи Високопреосвештени господин Митрополит од последњих батика, који су прије 4 године укинути, мјесто да је себи узео, по дотадањем обичају, на то обратно; и не само то, него је обећао и 3000 фор. (три хиљаде форината) дати чим се односни предмет доведе у ред, правила од Високе земаљске Владе одобре, и установа ступи у живот и остваривање. А колико би се новца кроз ове четири године прикупило, да се мјесто пређашњег батика по 5 фор. улагало?

С тога је гријех даље оклијевати и тако тугаљиву одговорност на себи сносити!

Међу тим, може бити, наћиће се који свештеник да рече: „док се побољша свештеничко стање, па онда о томе нек се ради“, али то би био празан изговор, који, као и сваки други навод, за ову ствар не може бити никако оправдан, јер прво је да уплата годишња није велика, а друго, пружа се гаранција, да уложени новац ни у најгорем случају пропасти не може. А при том ради се и о побољшању свештеничког стања.

Из конзисторијалне сједнице,

У Сарајеву, 22. фебруара 1890.

(М. П.)

Прилог конзист. окружници броју 315. из 1890.

Претходни нацрт правила*)

Фонда за потпомагање удовица и сирочади свештеника, српско-православне цркве у епархији Дабро-босанској.

I. О установљењу и циљеви фонда.

1. тачка.

За потпомагање удовица и сирочади свештеника оснива се овијем фонд, који ће бити и остати извор за ту циљеви.

2. тачка.

Капитал овог фонда има постати и подизати се (9. т):

а) из основног улога свештених особа, — садањих и будућих — од сваког по 100 форинта а. вр., који се новац уплаћује у једанпут, или кроз 10 година, сваке године по 10 форинта; поред тога

б) из редовног свакогодишњег улога, т. ј., уплаћивања од сваког свештеника по 5 форинта, и

в) из добровољних прилога и завјештаја добротвора и пријатеља ове установе.

II. О управи и даљим одредбама.

3. тачка.

Фондом ће руковати и за њ одговарати нарочити одбор, којег ће сачињавати: Конзисторија у Сарајеву са још 4 или 6 свештеника, који би требали бити ближе Сарајева, а које свештенство цијеле епархије сваке треће године изабира. Међутим о стању фонда и начину руковања по свршетку сваке године полагаће се јаван рачун.

4. тачка.

Одбор се има састајати и држати редовне сједнице два пута у години, и то сваког мјесеца јануара и јуна, у дане кад дотични Митрополит одреди, те вијећати и доносити закључке о свему, што је за напредак ове установе, и разрачунавати о дијељењу потпоре. Том приликом може сваки члан учествовати с правом предлагања и примјечања.

Ако устреба одређиваће се и држати и ванредне сједнице.

5. тачка.

У сједницама о свему мора се записник најтачније водити, да је сваки предмет јасно убиљежен са закључком, наравно по већини гласова. И на записник сваке држане сједнице сви присутни чланови морају бити потписани, рјешидбе пак морају се издавати истовјетне закључку, које има потписивати вазда Митрополит, односно његов замјеник, подпредсједник и дјеловођа.

6. тачка.

Иначе конзисторија ће према правилама а сходно закључку одборском одборске послове отправљати преко године засебно, што се потпуно на увид одбору при првој сједници изнијети има.

7. тачка.

Чим се шта од улога (2. т) Одбору односно конзисторији достави, то ће се убиљежити и на то потврда издати. Одбор рјешава да ли се новац има дати на ин-

*) Пошто свештенство изрази свој пристанак, и у сједницама свештеничким с приједбама, да ли у чему треба овај „нацрт правила“ допунити, или измијенити, са потписима својим усвоји, — према већини ће се правила прерадити, и поднијети Високој Влади на потврду, и послије одма ступају у живот и остваривање.

Уред.

терес у банку, на заложни зајам или улагати у државне папире.

8. тачка.

Проте и надзирательи дужни су старати се, да у вријеме, улоге од свештенства купе, и конзисторији шаљу. Улози основни и редовни могу се у два пута свако пола године (т. 15.) давати и у фонд примати.

9. тачка.

Капитал се не ће повећавати интересом него само улогом (2. т)., а интерес ће се, и ако ће у почетку, и дуже времене, мало износити, одмах почети дијелити на једнаке потпоре (10. т.) оним невољницима, који дотичне године остану сиротни; те ће се тако од установљена фонда свима понављати и чинити све дотлен док се капитал не повиси на што већу мјеру, да потреби што обилније и потпуније задовољи. Тад ће се тек требати одредити, да се и прираст од улога дијели.

10. тачка.

Дотичнима ће се потпора (т. 9.) у два оброка годишња давати и то кроз 10 година, од установљења фонда само сирочади, удовици и нејакој дјеци свештеничкој, без обзира на стање њихово и број, а тек послије 10 година особно и то:

а) свештеничкој удовици до смрти и удаје;

б) дјеци мушкој до 18. године а женској до удаје.

11. тачка.

По смрти сваког свештеника, о чему проте и надзирательи конзисторију одма извјештавају — конзисторија ће потраживати нужне обавјештаје (10. т.) и у одборску сједницу износити што устреба ради потпоре његовој сирочади.

12. тачка.

Обнемогли свештеници имаће сами подносити молбе и доказе, да им се потпора укаже.

13. тачка.

Чим би умрла свештеничка удовица или би се удала, о том има извјестити дотични парох проту, а овај конзисторију.

14. тачка.

О удаји свештеничке шћери мора се такође управи јавити, јер том приликом ће се таквој дио дати, што би га за идућу годину имала добити.

15. тачка.

На потпору, сразмјерно колика буде, има право удовица и сирочад сваког члана, који је почео редовно улагати (2. т.), ма смрт овог да се деси одмах по првој уплати. — Ономе, који престане или пропусти у вријеме, концем децембра сваке године улог положити, — у несретном удесу његовој породици не ће се потпора давати, а то, разумије се, важи и за оне, који никако у ово друштво и не ступе.

16. тачка.

Не само какве плате члановима управног одбора, него никоме, па ни повјереницима, посланицима свештеничким из епархије, ни најмање награде из овог фонда не могу се давати.

17. тачка.

За измјену односно допуну правила нуждан је пристанак већине свештенства — чланова —, које се изјављује путем сједница свештеничких, или при држању сједница управног одбора — учествовањем оних лица, које свештенство котара или округа опуномоћи и тога ради пошаље.

18. тачка.

Овај фонд се не ће моћи ни смјети никад и ни у којим приликама у друге сврхе употребити ни обратити. И само у случају да морадне престати, даје се право улагачима и њиховим насљедницима, на повратак уложеног новца, али без интереса. Ако тад не би било насљедника у наслиједној линији крвног сроства, онда новац припада црквеној општини, гдје је улагач посљедње вријеме службе провео. Иначе се новац никако не ће повратити.

Из консисторијалне сједнице,

У Сарајеву, 22. фебруара 1890.

(М. П.)

Број 86.

Окружница.

Свему српско-православном свештенству Дабро-босанске Епархије.

Свему пречасном српско-православном свештенству ове „Дабро-босанске Епархије" познато је, да у Београду, у краљевини Србији, излази, има већ једанаест година, под уредништвом госп. Алексе Илића, протојереја и бившег предсједника београдске консисторије, — часопис „Христијански Весник", који садржи у себи све оно, што је сваком свештенику најпотребније за цркву и народ. Од стране ове консисторије најтоплије се препоручује свештенству, које је могућно, нека га набави.

Цијена је годишња 6 форината, а излази сваког а мјесеца у књизи од пет табака.

Из консисторијалне сједнице,

у Сарајеву, 22. јануара 1890.

АЕ. Митрополит дабро-босански:

Ђорђе Николајевић.

Број 372.

Објава.

У епархији дабро-босанској има неколико парохија упражњених, које би требало свештеницима попунити. Услед тога позивају се свршени богословци, који сад служе као учитељи, да се, који имадне вољу примити свештенички чин и парохију, пријаве конзисторији прије Петровдне о. г., како би се уједно дала прилика и дотичним црквено-школским општинама, да узмогну благовремено друге учитеље наћи.

Из консисторијалне сједнице,

У Сарајеву, 8. марта 1890.

(М. П.)

Број 249. ех 1889.

МХЗ.

Окружница.

Српско-православним протопрезвитерским уредима херцеговачко-захумске епархије.

На молбу одбора „крајцарског штедионог друштва православних Српкиња у Сарајеву", достаља се овђе у прилогу 10 примјерака штампаних позива, да их преко подручног свештенства и општина раздијелите православним Српкињама и препоручите, нека се одазову овој племенитој цијељи са годишњим улозима.

У Мостару, 6. маја 1889.

А. Е. и Митрополит херцеговачко-захумски:

Серафим Перовић.

Број 873 екс. 1889.
М. Х.-З.

Окружница.

Пречасном српско-православном свештенству херцегов.-захумске епархије.

Дознали смо на жалост, да су се из неких котара Наше епархије наумили неки од српско-православног народа некуда селити и напустити своја рођена мјеста. Тај нас је глас изненадио и управо немило коснуо.

То Нас је побудило, а и света је Наша архијерејска дужност, да се обратимо пречасном свештенству, а преко овога и свој нашој духовној пастви са овом поуком:

Свакоме искреноме пријатељу српске православне цркве морају интереси св. православља и народа нашег вазда бити као светиња. Али они, који су намислили селити се, не слажу се са овим општим интересима, јер тијем они показују немар и нехатност према своме народу, из кога су поникли, и према нашој драгој домовини, која их је родила и за коју наши стари ни живота свога жалили нијесу.

Исељавање није ништа друго него зло и права пропаст народа и наше земље. Остављати своје куће, своја добра и своје земље, које је народ крвљу обилно и скупим жртвама стекао — није паметно. Зар то није највећа гријехота остављати своја мила огњишта и своју домовину, у којој је српски народ доста труда и зноја видио, па данас да иде „од немила до недрага“. Та данас су хвала Богу друге прилике. Ми данас не страхујемо ни од кога, нити страдамо од кога, већ можемо слободно свој живот проводити пршећи своје радње, исповједајући нашу св. православну вјеру и развијајући се у духу миле нам народности српске.

Истина је, да наш народ доста трпи са неколико пошљедњих неродних година, али зато не треба да клонемо и малакшемо духом, већ надајмо се у велику и издашну милост Његовог Величанства нашег прејасног владара Франц Јосифа I. и наше Високе земаљске Владе, који ће нам руку помоћи пружити.

С тога препоручујемо пречасном свештенству, да драгоме народу ову нашу поуку прочита и очински га савјетује и поучи: да се не би никуда из наше домовине селио, да не остављa својих добара и кућа, већ да остане код њих радећи своје послове и молећи се Господу Богу за здравље и дуг живот свој и својих породица.

А ми ћемо се молити преблагоме Творцу, да благослови вас и ваше породице, ваше домове и плодове, да вас избави од сваког зла и подари вам срећу у раду, плоду и повољном здрављу.

У Мостару, 16. новембра 1889.

АЕ. и Митрополит херцеговачко-захумски:

Серафим Перовић.

Број 203. екс 1890.
МХЗ.

Окружница.

Свему српско-православном свештенству и народу херцеговачко-захумске епархије.

Дознали смо, да по многим крајевима и мјестима наше Богоспасајеме епархије, православни хришћани не поштују нећеље и празничне дане. Тако: трговци и други занатлије држе своје дућане и кафане отворене, сељаци догоне натоварена кола и коње, дрва, сијена, жита и друго што-шта у чаршију на продају, а многи у те дане и аргатују. Тиме они нарушавају заповиједи божију и црквену, јер нам црква и у пријеме самога богослужења — кад свештеник највећу тајну свршава, Богу жртву приноси и топле молитве у олтару пред пријестолом божијим чита — празне остају. Поред тога се још чудимо и снебивамо, што нас разне болести посјећавају, што нам радња назадује, што нам марва скапава, што нам усјеви пропадају, што нам летину туча побија, што нам земљишта велике воде поплаве и што нас друге многе несреће сналазе?! А не ћемо да признамо, да смо ми сами свему томе криви; јер заповиједи божије не слушамо, цркву презиремо, Богу се не молимо, Његово свето име гнусним начином бесчестимо.

Истина, сваки је рад — ако се поштено врши — благословен и Богу је драг, али кад се у своје пријеме ради, а не у нећеље и празничне дане, кад црква свима у опште христјанима ставља у дужност, да у дане нећељне и празничне присуствују на богослужењу, а пастирима да у те дане говоре народу поучне бесједе.

Према томе Ми смо се нашли побуђени овдје истаћнути празнике, које треба да православни хришћани у строгом смислу светкују, тијех дана од рада отпочину и у цркву на богомољу долазе:

1. јануара — Обрезање Христа Спасителя,
6. јануара — Богојављење,
7. „ — Јован-дан,
14. „ — Св. Сава српски просвјетитељ,
30. јануара — Три Јерарха,
2. фебруара — Сретење,
25. марта — Благовијести,
23. априла — Ђурђев-дан,
29. „ — Св. Василије Острошки,
11. маја — Св. Ћирило и Методије словенски учитељи,
21. маја — Цар Константин и царица Јелена,
15. јуна — Видов-дан,
24. „ — Јован-дан, (Иван-дан),
29. „ — Петров-дан,
20. јула — Илијин-дан,
6. августа — Преображење,
15. „ — Велика Госпојина,
29. „ — Усјековање главе св. Јована Претече,
8. септембра — Мала Госпојина,
14. „ — Крстов-дан,
14. октобра — Св. Петка,
26. „ — Митров-дан,
8. новембра — Аранђелов-дан,
21. „ — Ваведење Богородице у храм,
6. децембра — Никољ-дан.

Велики петак,
Васкрсења — 3 дана,
Спасов-дан
Св. Тројице (Духова) — 3 дана,
Божића — 3 дана.

Међу ове празнике спадају још:
Нећеље преко године,

Крсна имена појединих породица,
Храмовске славе,
Завјетни празници села или околине,
Задушнице црквом установљене,

Народни зборови, који су се до сада обдржавали на уобичајеним мјестима у парохијама и

Еснафски пирови (патрон). —

Осим ових празника, који се имају побожно и одговарајући прописима наше свете цркве светковати, у све друге дане с Нашим архијерејским благословом, могу и требају да раде православни Срби и Српкиње све своје домаће, тежачке, дућанске, механске и пазарске послове.

Ради једнообразности у светковању, ставља се свештеницима у дужност, да свако недјеље при свршетку божествене литургије, оглашују својој пастви — народу у цркви — (а гдје ове нема, преко сеоских кнезова и других лица): **има ли, или нема у идућој седмици заповједних празника, које треба светковати,** од свију послова, како у вароши тако и у селу отпочинути и у цркву на богомољу долазити. Нарочито пак треба посавјетовати варошане — трговце, да у те дане не отварају своје магазе и дућане, особито кад се у цркви св. литургија служи. Напротив, ако нема заповједног празника, него је какав незнатан светац, кога хришћани а највише жене празнују и не радећи ништа у њености вријеме проводе, нека их свештеник поучи сваком приликом у цркви, на дому и у путу, да света мати православна црква разрјешава, да се тијех дана — Бога молећи — може радити.

Овога се имају свештеници свакад тачно придржавати.

Не пропустите ову наредбу у цркви народу објавити ради управљања и владања. —

У Мостару, 23. фебруара 1890.

АЕ. и Митрополит Херцеговачко-захумски:

Серафим Перовић, с. р.

Одломак из црквенога права.

О црквеној јерархији.

(Наставак.)

§ 13. Како је састављена црквена јерархија?

По мјесту и спољашњим приликама живљења састоји се православно духовништво из два реда: *свјетовнога* и *монашкога*. По врједности посвећења и службе на: *правијех чланова* и *причатника*. Прави чланови — јерархија у потпуном смислу — постају кроз *рукоположење* и чине по овоме три главна степена: *епископски, презвитерски и ђаконски*. Причатници се тек приправљају за црквену службу и добијају само *благослов* од архијереја; то су: полуђакони, чатци, појци, свјећоносци и богослови. По врједности подручја и по односају према осталијем чиновима и пастви, састављена је јерархија из *виших* и *нижих чинова*. У више чинове или у *достојанственике* иду: патријарси, архијепископи, митрополити и епископи; а у ниже: презвитери и ђакони са свјема својијем ограничима.

§ 14. О правијем члановима црквене јерархије.

I. Виши чинови јерархије или црквени достојанственици.

I. Патријарси и митрополити, њихова права и дужности.

Још у правијем вијековима хришћанства уживали су неки епископи већи углед од осталијех стога, што су њихове цркве основали сами апостоли, и зваху се *апостолскијем столицама*,

и стога, што су биле у главним градовима политичких области. Из тог већег угледа или *привештва части*, развила се пошље и власт већа у 4. и 5. вијеку, кад је црква подијелила своју управу према грађанској подјели покрајина. Константин је велики подијелио био сву римску империју на четири *префектуре*[1]. Свака префектура дијелила се на на неколико *дијецеза* или округа, свака дијецеза на неколико покрајина или *епархија*, а свака епархија на неколико *парохија* са једним или неколико мањих градова и села. У свакој дијецези и у свакој епархији били су означени главни градови, као средишта грађанске управе. Њих су Грци звали: *митрополије*, а то значи српски: *матере градова*.

Према овој грађанској подјели земаља учинила је и црква своју подјелу у управи, тијем прије, што се десило, да су грађанске митрополије уживале уједно и црквени углед, јер су у њима основане прве црквене општине, које су пошље ширале *јеванђеље* по осталијем мјестима у покрајини.[2] Први васељенски сабор у својему 4. правилу истакао је потребу да се црквена подјела, разрјешење епископија и парохија удешава према грађанској подјели, одредивши, да се епископ поставља од свију епископа, који су у *епархији*. Четврти васељенски сабор правилом 17. изречно заповиједа, да разрјешење црквених парохија има ићи једнако разрјешењу државном и грађанском. Антијохијски сабор[3] наређује, да у свакој епархији епископи познају епископа, који је предсједник у митрополији, и који води старање о свој епархији, јер се у митрополију стјечу са свију страна, ради својијех важнијех послова. Под епархијама разумијеваху се *епархије грађанске*[4]. Према томе су епископи *парохија*[5] т. ј. епископи мањих градова са суједним селима, стојали под влашћу епископа покрајинских и провинцијалних или *митрополитима*; ови су били под влашћу епископа, који су сједили у главним градовима дијецеза, који су се звали *егзарси*[1], *архијепископи* и најпошље *патријарси*. Митрополитско звање оснива се на 34. правилу апостолском, али име *митрополит* чује се тек на првом васељенском сабору[2]. Архијепископ је по етимолошком значењу ријечи саме, *старјешина над неколико епископа*; а у каноничком смислу *виши* митрополит т. ј. патријарх, који има под собом неколико митрополита, а осим тога још епископију, која је само њему, као највишој црквеној глави подручна[3]. Епископи према својему главноме епископу зову се *подручни епископи* или *суфрагани*. — *Егзарси* провинција били су уједно и митрополити провинција, који су имали, а и сад неки имају власт над осталијем митрополитима, као н. пр. егзарх бугарски; а неки митрополити имају само почасну титулу егзарха[4]. Исто тако неки епископи носе само име митрополита, јер немају под својом влашћу никаква епископа. Још су се звали неки митрополити *католикосима*, од којих су неки имали право власти и части као и патријарси; а неки су стајали под влашћу патријараха са правом митрополитским.

Над влашћу митрополитском уздигла се власт *патријаршка*. Митрополити, који су на четвртом васељенском сабору названи *архијепископима* т. ј. *патријарсима*[5] добили су старјешинство над митрополитима својих дијецеза или округа по одредби правила 6. првог васељенског сабора. То су били с почетка епископ *римски*, *александријски* и *антијохијски*[6]. Други васељенски сабор прав. 3. одредио је, да епископ цариградски ужива првенство части одмах

[1] Источну, илирску, италијску и галеску.

[2] И. пр. у источној префектури биле су столице у егзнатској дијецези: Александрија, у источној дијецези у тјесном смислу: Антијохија, малоазијатској: Ефес, понтијској: Кесарија кападокијска, тракијској: Ираклија; у италијској префектури био је Рим столица римске дијецезе, Картагина африканске дијецезе и т. д.

[3] Пр. 9.

[4] Hefele: Conciliengeschichte, св. I. тум. на 4. прав. I. вас. саб. У осталом и од тијех правила бијаше изузетака. Тако је н. пр. халкидонски сабор прав. 28. предао власти цариградског патријарха дијецезе: понтијску, азијску, и тракијску; а цар Теодосије млађи раздијелио је дијецезу источну или антијохијску на двоје: антијохијску и јерусалимску.

[5] Кад су се епископи покрајинских градова стали звати митрополитима, онда су епископи мањих градова добили име: епископи епархијални; а под парохијом разумијеваше се, што и данас под парохијом.

[1] Тако се и грађански управитељ звао.

[2] Пр. 4.

[3] И данас још постоји разлика између имена архијепископ и митрополит и ако овај може носити и једно и друго име. Прво је име почасно (Hefele: Conciliengeschichte св. III. стр. 309).

[4] И. пр. добро-босански се титулише: егзарх цијеле Далмације и приморја: егзарх вељки.

[5] Име патријарх била је још много прије личка почасна титула, која се спочетка давала и другијем епископима. У канонима налазимо то име при крају у 15. и 16. правилу трећег сабора у Цариграду.

[6] Права обичних митрополита остала су на миру. Нико не могаше постати епископом без допуштења својега митрополита, т. ј. ни сам патријарх не може посвећити кога за епископа, ако није чио класа митрополита, под чијом ће јурисдикцијом њови епископ бити (Милашево тум. пр. 6 I. вас. саб.; Hefele: Conciliengeschichte св. I. стр. 389.)

пошље римскога, због политичког значаја Цариграда, као нове столице царске[1]), *новог Рима*. До тога доба био је епископ цариградски подручан *цариградском* митрополиту или егзарху, јер је и сам Цариград по грађанској подјели спадао *тракијској* дијецези. Кроз неколико десетина година дођоше под његову власт цркве: тракијске са Цариклијом, малоазијске са Ефесом, и понтијске са Кесаријом на челу. Још год. 325. на I. вас. сабору[2]) добио је особити ред у части и епископ у Јерусалиму (Елији), без да је тиме била окрњена власт митрополита кесаријског, који је управљао свом Палестином, па и Јерусалимом стога, што је Кесарија била средиште грађанске управе. На основу томе искао је Јувенал јерусалимски на 3. вас. сабору, да му се даде титула, ступањ и власт патријаршка; но на предлог Кирила александријског буде одбијен. Он се обрати на цара Теодосија II., и овај га именује патријархом и преда му: Палестину, Финикију и Арапеску. Ове посљедње двије добио је на халкидонском сабору патријарх Максим од Антиохије. — Исти сабор[3]) обиљежио је обим права и власти све *пет* патријараха, од којих су се неки називали и *папама*, као римски и александријски.

Сви су митрополити области патријаршке подложни својему патријарху. Неки су само управљали самостално са својијем црквама, које су се због тога звале *самосталне* или *автокефалне* цркве.[4]) Таке бијаху: бугарска, кипарска, миланска, аквилејска, равенска и картагинска. Или као што су данас црква: српска, у Србији, Црној Гори, Аустроугарској; прав. црква у Русији, Грчкој и Румунији. Патријарси су имали на царском двору своје *правне заступнике* или као што их Грци зваху: *апокрисијарс*. Поштo отпаде патријарх римски од црквене заједнице, остадоше на истоку *четири канонична патријарха* у овоме каноничкоме реду: *цариградски, александријски, антиохијски и јерусалимски*. По својему спољашњему одношају и положају бише лоше среће, јер потпадоше под турско господство и силу: јерусалимски год. 637; антиохијски 638; александријски 640., и најпошље цариградски 1453.

Сви патријарси имају једнака права у својијем патријархатима, и по томе су сви једнаки међу собом. Али у смислу 34. правила апостолског, треба и међу њима да се прави зна. Правило 3. другог вас. сабора и пр. 28. халкидонског сабора, дало је патријарху цариградском као *архијепископу Новога Рима, правство части*[1]). Године 589. добио је *Јован Посник* од помјесног сабора, који је тада у Цариграду држан, титулу *васељенски* или *икуменски*. И прије Јована Посника имађаху ту титулу неколико њих цариградских патријараха[2]). Шта више неке патријарше цариградске титулирали су остала три источна патријарха, свакако ушљед политичке незгоде, *васељенски патријарсима*[3]). Па и име *архијепископ и патријарх*, које је само цариградски патријарх носио, и којим су га други патријарси звали,[4]) одликовало је истог патријарха. — Правило 9. халкидонског сабора допуштило је клирицима или епископима, да могу, ако хоће, подносит апелације суду цариградског пријестола. Ово је била особита повластица цариградског патријарха, коме су и црквени и грађански закони дали право, да посредним судом рјешава парбене послове свега истока, како се неби Рим мијешао у исте[5]). Патријарх цариградски титулише се: *Ваша Свештости!* за разлику од остала три кан. патријарха, који се титулишу: *Ваше Блаженство!*

Патријарха бира сабор, који је састављен из епископа, посланика свештеничких и народних из епископије патријарховe; за тијем из митрополита, епископа и посланика цијеле патријаршије. Сабору предсједава или најстарији митрополит по посвећењу[6]), или најстарије сто-

[1]) Од г. 330.
[2]) Пр. 7.
[3]) Пр. 28.
[4]) Вајсамон свједочи у тум. пр. 2. II. вас. сабора, да су у предјашња времена били независни у. ј. заточеваљи сви епархијски митрополити, и да их је посвећивао сабор епископа исте епархије (прав. Москва 1877).

[1]) *πρεσβεία τῆς τιμῆς*.
[2]) Јован II. (добио 512.); Епифаније, Агапи, Мина. И сами их цареви титулираху тако, па и неки помјесни сабори. Hefele: Conciliengeschichte св. II, стр. 692 и 768; св. III. стр. 47.1
[3]) Н. пр. Тарасија.
[4]) Н. пр. Софроније јерусалимски Сергија цариградског.
[5]) Јована Смоленског тум. пр. 9. IV. вас. саб. и Миславово тум. истог правила.
Мухамед II. признао је то првенство Генадију Схоларију, првом патријарху пошље пада Цариграда, и дао му право свјетског надзора и суда над својим православним народима у турској царевини. По томе су и патријарси јерусалимски и антиохијски, били политички подложни цариградском патријарху. Но те су повластице данас готово све укинуте. Год. 1888. надао је турски министар правде наредбу, да и свештеници у грађанским и важнијим стварима од селе потпадају под свјетске судове.
[6]) Карт. саб. пр. 86.

лице[1]). Кандидати су обично митрополити, а могу бити свештена лица и нижег ступња, само треба да прије̂ду редом све чинове, јер не смије ићи на прескок[2]). Треба да одлучује већина гласова[3]). Послије тога предлаже се кандидат владаоцу на потврду, а послије потврде посвећују га митрополити и епископи.

Митрополита токође̂р бира сабор епископа суфрагана и преставника свештенства и народа. Кандидати су по правилу подручни епископи. Изборни акт подноси се својим путем владаоцу на потврду. За овијем га посвећује патријарх, где̂ га има[4]) а где̂ га нема, епископи митрополитске области, јер *сабор* епископа има увијек веће право, него појединн епископ, за то и каже апостол Павао: *маље се благосиља већим.*[5])

Права и дужности патријарха састоје се у овоме:

а) Сваки патријарх мора имати своју дије̂цезу, јер у туђу не смије прелазити, да рукополаже или друге какве функције да обавља;[6])

б) Он посвећује митрополите, пошто су саборно и законито изабрани;[7])

в) Поставља економа митрополиту, ако је потребно, и ако сам митрополит неби то учинио;[8])

г) Њега морају спомињати митрополити у молитвама и при богослужењу;[9])

д) Ријешава апелације епископа, свештеника и вијерних.[10])

Права и дужности митрополита јесу:

а) Митрополит је први епископ и предстојник у митрополији, било једне народности или њих више у неком крају или држави;[11])

б) Нико не може без допуштења и потврде митрополитове постати епископом;[12])

в) Митрополиту је забрањено, да прелаан границе своје митрополије, или да иде у подручја својих епископа, да тамо рукополаже и без допуштења власнога епископа какве друге црквене функције врши;[1])

г) Није му допуштено, да присвоји себи што од ствари или имања епископа, који је умро, или епископије, која је удова остала, већ ваља све сачувати до доласка новог владике;[2])

д) Митрополит има право да сазива архијерејске, а негдје и црквено — народне саборе. Редовне архијерејске саборе сазива̂ју у вријеме од Ускрса до краја Октобра, на које треба сви епископи да дођу, или своје одсуство да испричају;[3])

ђ) Треба да се брине, да удова епископија добије епископа за *три мјесеца*, јер је, ако нема великијех сметња у томе, подложан каноничкој казни;[4])

е) Не може, што је веома важно предузимати и ријешавати без својих епископа;[5])

ж) Дужност му је, да у духовним стварима тје̂шн и потпомаже сусје̂дну митрополију, кад се налази у невољи, или је ушао бурнијех времена остала без својега митрополита и да се кад настану боља времена, стара, да та митрополија опет добије својега предстојника;[6])

з) Име његово треба да спомињу подручни епископи при богослужењу;[7])

и) Митрополит рукополаже са још два своја епископа, изабраног за епископа и шаље га у дије̂цезу;[8])

ј) Он ријешава заје̂дно са својијем епископима парнице, које се јављају између епископа и свештенства, или између свештенства и народа;[9])

к) Поставља епископу економа, ако је потреба, а епископ сам неће, да то учини.[10])

[1]) Н. пр. при изборну цар. патр. предје̂дника митрополит Ираклијски.
[2]) Сард. саб. пр. 10., прводр. саб. пр. 17.
[3]) Прот. вас. саб. пр. 6.
[4]) Ср. пр. 28. IV. вас. саб. и Валсам. тумачење.
[5]) Јевр. 7: 7.
[6]) II. Вас. саб. пр. 2; III. вас. пр. 8.
[7]) IV. Вас. пр. 28.
[8]) VII. Вас. пр. 11.
[9]) Прводр. пр. 15.
[10]) Сард. саб. пр. 3.
[11]) Ап. пр. 34; I. вас. 4; ант. саб. 9. — По себи се разумије, да један народ или један област може имати више митрополита.
[12]) I. Вас. пр. 6.

[1]) Ап. пр. 35; II. вас. пр. 2; III. вас. пр. 8.
[2]) Трул. саб. пр. 35.
[3]) I. Вас. пр. 5; II. вас. пр. 2; IV. вас. 19; ант. 16. 19; трул. саб. пр. 8; ап. пр. 36; VII. вас. 6; ант. 20; лаод. 40; карт. 18. 51. 73.
[4]) Халк. саб. пр. 25.
[5]) Ап. 34.
[6]) II. Вас. пр. 2; III. вас. пр. 8.
[7]) Прводр. саб. у Цар. пр. 14.
[8]) Ап. пр. 1; VII. вас. сабор пр. 3.
[9]) Халк. пр. 9.
[10]) VII. Вас. пр. 11.

(Наставиће се)

О религији (вјери).

(Наставак.)

Глава 3.

О откривењу.

Откривење у најужем смислу те ријечи је дјело Божије надприродно и непосредно, кроз које се људима саопштавају истине Богопознања и Богопоштовања. Откривење дужно је истине природног Богопознања утврдити, очистити и попунити таквим истинама, које или још нису биле познате човјеку, или није могле бити познате, као што су т а ј н е.

Но је ли могуће Откривење као дјело надприродно?

Откривење 1) могуће је од Бога, 2) могуће је са стране човјека и 3) са стране самих истина.

1. Могуће је од Бога. *а)* Ако и човјек има способност саопштавати другима своје мисли и чувства, и кроз-а-то рађати у њима нове идеје, којих они сами по себи не би никад имали; то тко може одрицати ову могућност у Богу, који је даровао такву способност човјеку? Бог већ говори нам кроз природу, разум и савјест, и дјелује као господар свијета: па зашто бескрајна, свудаприсутна и свједјетвујућа моћ Његово не може бити достатачном за непосредна и надприродна дјела?

Бог је господар спољне природе, те стога може Он у њој не само посредно но и непосредно производити спољна дјела, и тим водити људе к познању истине, или симболима и знацима или звуцима.

Бог је господар и духова те може дјеловати и на њих кроз унутрашње надахнуће (**вдохновеніе**) на ум, дајући му нове идеје, или саопштавајући им више, особито упутство.

Откривење, које је поради свемогућства Божија могуће, не протуслови ни осталим савршенствима Његовим, као: премудрости, благости, светости и др; напротив на њега се она још јасније откривају. Јер, премда је разум у човјеку глас Божији, који му казује што је истинито и праведно: но како он није нешто одјељено од човјека, него састављя битну својину његове природе; то човјек упуства разума лакко сматра за своја властита, заборављајући на Виновника природе, и тако их мало уважава. А како се кроз спољне Откривење ми учимо високим и плодотворним истинама, јасније познајемо наш односај к Богу и ближњима; то се на овога очевидније открива свети и благи промисао, који управља свим оним, што се односи духовном нарастевном животу човјека, помаже слабому његовому уму, и руководи га к' истини. На овдје се Бог и јавља оцем, промислителем и васпитателем човјечијега рода.

2. Могуће је са стране човјека. *а)* Човјек као грађанин свијета чулнога и надчулнога, може примати поучавање (**наставленіе**) како из овога, тако и из другога свијета. Ако је он у опште способан напредовати у својим религиозним појмовима од поучавања људских, то тим више може се усавршавати у њима од Божественога поучавања. Ми смо способни примати посредна поучавања од Бога: па како да не можемо примати непосредна кроз унутрашње духовненје (надахнуће) и кроз спољашњу ријеч, коју Он, знајући нашу природу, као дјело руку својих, може учинити прикладном за наше способности. Зашто хоће човјека, који се сав налази под руководством Божијим, тако далеко удаљити од Бога?

б) Откривење не протуслови самосталности човјека, но сагласно је с његовим достојанством. Јер зна се, да човјек и до обичних истина долази више кроз поучавање од других, него својим сопственим испитивањем. Без помоћи васпитања умне силе у души његовој биле би успаване. На кад разум човјечији, који тежи за познањем, има потребу у поучавањима човјечијима, то како ће несравњено вјерније и савршеније његово познање бити тада, кад он Бога буде имао за свога учитеља?! Човјек, постављи више спољашњим, свагда налази потребу у неком очевидном, чулном доказу, који би могао потврдити свеса његов с Богом. Не само за један прости народ, који се по већој части руководи видљивим и чулним, но и за самога дубокога мислиоца је Откривење највеће доброчинство (**благодѣяніе**). Човјек остаје свагда човјек, подвржен страстима и заблудама. Разум код самих образованих људи не остаје свагда у снази. У часове искушења, када се бура страсти диже, у дане несреће, кад

човјек постаје неспособан за одијељено мишљење, за научно испитивање, за филозофско посматрање, кад му дух болује, опада, — тада разум постаје без снаге, тада слаби човјек осјећа у себи неопходну потребу у најближем и очевидном откривењу, које би пружило свјетлост његову уму, успокојење — умирење — срцу, и снагу цијелом његовом дјеловању. И у опште човјеку на путу живота нужан је несумњиви свједок за његову вјеру, вјерни јамац за његову надежду, и поуздравајући учитељ за љубав, — нужан му је вијеран руководитељ на путу к вишему његовому позиву, који он, будући остављен самому себи, често губи из вида, и губи се.

3. Могуће је са стране самих истина. Откривење је дужно у себи садржавати истине, од части постижне разумом, од части непостижне или тајне. Немогућност са стране истина Откривења била би тада, кад би оне биле бескорисне или сувишне. Но *а)* Откривење и тада би било за нас врло великим доброчинством, кад нам и не би саопштавало ничега до ли то, што је могуће разумом постићи како с тога, што ми кроз Откривење брже и вјерније долазимо до познања истине, тако особито и стога, што разумно наше познање добива од њега утврђење и силу. *б)* Што се тиче тајни; то премда су оне и непостижне нашем разуму, нису оне једна збирка ријечи, која нема смисла, јер у таквом случају биле би оне савршено безкорисне — дакле немогуће. Под тајнама разумијевамо ми високе истине, које, будући се вјером примају, могу имати благотворни уплив на нараственост. На примјер, васплођење Сина Божијег је тајна највиша, над разумом не само човјечијим но и анђелским; но гледећи уједно на то, какво изобиље високих чувстава рађа она у побожном срцу, свједочећи о бескрајној љубави Божијој, и у једно какву она храну доноси уму побожно — мислећему (**смиренномудрствующему**)[1]).

Па ако је Откривење неопходно за човјека, то је он дужан жељети и молити га у Бога. А ако је оно већ дано роду човјечијему, то га је свако дужан с благодарношћу к Богу примати. Но да не би умјесто истинитог Откривења примили лажно, измишљено, дужни смо се зато руководити неким правилима, по којима би могли разликовати истинито од лажнога, те онда Откривена Религија мора имати биљеге своје Божанствености.

О биљезима Божанственога Откривења.

Биљези Божанственога Откривења могу бити *а)* унутрашњи, који се закључују у самом садржају Откривења и *б)* спољашњи — у проповједника Откривења.

Унутрашњи биљези Божанственога Откривења:

1. Откривење не смије у себи садржавати ништа противна здравому разуму, или оном учењу, које нам Бог даје кроз разум. Јер Откривење, које садржи у себи ма што противна разуму, не може происходити од Бога стога, што Бог не може протусловити Самому Себи, и не може га ни човјек примити ради тога, што се он не може одрећи основних начела истине, положених у његовој природи. Услед тога не може се сматрати Откривеном Религијом она, која протуслови истини, и преподаје лажне појмове о Богу, и нравствености, или на мјесто нравствености поставља пусте (празне) церемоније, које немају никаква односаја к нравственом, духовном животу.

Но при том ваља се особито чувати тога, да се не би предрасуде, утврђене временом признале за истине разума,[2]) или нама протусловља сматрала за истинита, и да се не би оно, што је свр‌х разума, сматрало противним разуму, те се тако искључиле из Откривења многе високе истине, које се разумом постићи не могу.

2. Откривење мора у себи садржавати истине, ради достижења човјечијега позива неопходне, или врло корисне, и прије, барем од части непознате. Откривење мора у себи садржавати *а)* истине за нас неопходне, или особито корисне стога, што оно не може бити дано без ма какве важне ријечи, и по томе истине, које се закључују у њему, морају бити неопходне и благотворне за нас, и *б)* истине, барем, од части непознате стога, што се Откривење даје на помоћ људима, и дакле морају садржавати у себи истине њима и непознате.

У самом појму Откривења већ је закључено да је оно дужно садржавати у себи истине, којих

[1]) Неки говоре: „Примати тајне као ствари уму непостижне, значи: одрећи се права свога ума и вјеровати слијепо, — што је пагубно и са достојанством човјека несагласно." А ми одговарамо: ко истините вјерује не вјерује без основа, вјерује не просто тајнама, но оному, по их објављује, — и зна зашто вјерује.

[2]) Цицерон говори: Ita variis imbuimur errotibus, ut vanitati veritas et opinioni comitratae natura ipsa cedat. (Lib. III. Tusc. Quaest).

остављен самоме себи човјек или не би никада постигао или не би тако скоро и тако вјерно. Без сумње Откривење мора у себи садржавати и такве истине, до спознања којих долази човјек и својим властитим разумом стога, што оно има за циљ поправити и усавршити разумну природу човјека. Циљ открића таквих истинâ јест та, да би се оне утврдиле и узвисиле на достојанство Божанствених истинâ и тим побудиле човјека да их уважава и сачува их. У разбору таквих истинâ Откривење ће бити само по своме појављењу дјелом надприродних, а по садржају природним.

Унутарњи биљези много помажу познању правог Откривења и разликовању његову од лажнога; но у садањем грјеховном стању они су не тачни. Јер у роду човјечијем опажа се наклоност задовољавати се познавањем предмета незнатних, земаљских, и из тога незнање у разбору (разбирању) високих, небесних истинâ, слабост у пажљивости, њежност у суђењу, склоност — доказивати оно, што ласка чувствености, и сумњати се у оном, што је противно нашим жељама, и лакоисљеност, по којој се човјек заноси садањим и видљивим, а у разбору будућега остаје немаран. Стога, осим унутарњих биљега Откривења, потребни су нам и спољни, који се садрже не у самом откривеном учењу, но ван њега — у проповједникâ Божанствених истинâ.

Спољни биљези могу бити: 1) у познавајућим способностима Божанственога посланика, који објављује другима, да је добио откривење од Бога. 2) у његовом благочестивом животу и 3) у доказима, које он употребљује за свједочанство свога посланства од Бога, какви су — **чудеса и пророштва.**

I. У познавајућим способностима проповједника. Ако се посред слабо изображенога народа јави човјек ненаучени, нискога поријекла, сиромашан, који нема никаквих средстава да би себи могао одкудагод стећи (прибавити) мудрости, а проповиједа такву спасоносну и свету мудрост, да надмашује (превасходи) у том односају и саме најученије људе; то његово учење, као појав, који се не да природним узроцима објаснити, по свој вјероватности, мора уздизати к Богу, који тајне своје сакрива од мудраца овога вијека, и открива их младенцима.

2. У благочестивом животу његовом. Ако такав човјек у пуној свијести преподаје спасоносну и високу науку с највећом побожношћу (благоговјејношћу) према Богу и љубави према човјечанству, преподаје стога, што му је Бог заповиједио, и предавајући ју презире сопствену корист, и презире шта више и све опасности, које му јавно пријете због проповиједања нове науке; тад је вјероватно, да такав човјек проповиједа право Откривења стога, што је *а)* немогуће, да би човјек с таквом побожношћу могао проповиједати лажно, намишљено Откривење, и *б)* што је то сасвим противно човјечијој природи, која увијек дјела по побудама.

3. У чудесима. Напошљетку ако човјек, одликујући се побожним животом, за потврду Божанствености науке, коју он проповиједа, сврши чудеса; то смо ми онда потпуно увјерени, да је такав проповједник Откривења истинити по сланик Божији, и његова наука истинито Божанствена.

Под именом чудесâ разумијевамо ми таква дјела, која одступају од обичнога поредка ствари, и која силе човјечије нису кадре произвести. Премда нам силе човјечије и у опште силе природе нису све познате; у осталом може бити таквих дјејства, која свако мора назвати чудесима т. ј. дјествама, која превазилазе силе човјечије, као нпр. изцјељења различних болести, утишање буре и васкресење мртвих једном ријечју.

Чудеса су могућа; јер *а)* Бог, будући неограничен у својој моћи, као што увијек дјелује на природу, тако исто може дјеловати на њу и на каквим другим особитим начином; и *б)* природа која се у свему покорава вољи Творца свога, тако исто може производити неке појаве чрез особита дјејства Божија, као што непромјењиво чува вјечне законе његове.

Душа дјелује слободно у тијелу, човјек у природи, а Бог да не може дјеловати непосредно у свијету, кога је Он створио? Чудеса за Бога нису ни тежа ни лакша него и само створење и устројење природе. Како је он установио посредством закона обични, извјесни ток природе ради обичних цијељи, тако је исто Он могао увести у велики план свој и чудеса ради особитих цијељи.

Чудеса су сасвим сагласна с Божанственим савршенствима стога, што нам она врло јасно проповиједају о Богу, као господару свијета, побуђујући у нас религијозно посматрање природе,

и могу врло згодно послужити к достижењу човјечијег позива (**назначења**), а особито нарав-ствености, ако се она у народу грубом не може успоставити обичним средствима, и истине, ако изврсна Религија мора бити уведена или преиначена.

Историчка достављерност чудеса. О истини чудесâ неприсутна лица могу се увјерити кроз свједоке, којима могу бити непријатељи онога лица, које је чудо учинило, другови и страна лица.

Свједочанство непријатеља тако као и страних лица несумњиво је стога, што се не може представити никаквих узрокâ, због којих би они уснтјели изнашлавати такве ствари, које би се односиле на славу лица њима непријатељскога, или сасвим странога за њих. Но важно је такођер и свједочанство другова, ако су они *а*) били очевици тих догађаја, о којима свједоче, или ако су барем имали саобраћаја с очевидцима тих догађаја; *б*) ако су они познати са свога благочастивога живота; *в*) ако су свједочили у тој самој страни, у том мјесту, гдје су била учињена чудеса, међу тијема људима, који су или сами били очевидцима истих, или који су барем врло лахко могли за њих дознати од очевидаца, а нико их није обличио у лажи, но напротив још многи их држали страну, и *г*) ако они за своје свједочанство не само нису могли очекивати ни какве користи, но напротив подвргавали се мржњи, пезрењу, гоњењима и посред највећих опасности живота постојано свједочили о истини својега проповједања. Такво свједочанство, постојано и савремено, заслужује сву нашу пјеру; јер ми не можемо представити себи у свједокâ никаквих других побуда за њихово свједочанство, осим тврдога увјерења у истини.

Сила доказа од чудеса. Чудеса, која сврпшују проповједници Откривења, служе за доказ њихове Божанствености стога, што посматрајући их, ми овако размишљамо: Човјек, који проповједајући спасоносну науку чини чудеса, чини их (чудеса) не иначе, него силом, коју му је Бог даровао. Но ми не можемо никако представити себи, да би Бог даровао силу свршавања чудеса човјеку, који издаје своју сопствену науку за Божанствену. Дакле, ако Бог дарује кому такву надприродну силу, то нам тиме јасно казује, да сматрамо таквог човјека као његова посланика, и да науку његову примамо, као науку Божанствену.

4. У пророштвима. Пророштво је јасно, опредјељено и тврдо предсказање будућих случајних догађаја, оправдано тиме што се је испунило. И тако, да пророштво буде истинито треба *а*) да му предмет буде будући, случајни т. ј. такав који би зависно или од воље Божије или од воље човјечије, а да не постоји ни сам у себи, ни у своје узроке; *б*) да предсказање буде јасно, колико допуштава својство пророштва, *в*) опредјељено а не опште, *г*) тврдо а не обострано и тобожно, и најпослије *д*) да би из историје било сасвим познато, да се је пророштво случило прије догађаја, и да је догађај у току потоњих времена сасвим одговорио предсказању. На таков начин пророштво се одликује *а*) од прорицања човјечијих — медикâ, астрономâ, политика, која се оснивају на природи ствари, и која се више предпостављају, а не догађају се, *б*) од слутње и *в*) од прорицања оракулских.

Сила доказâ од пророштвâ. Пророштва служе за биљег Божанственога Откривења, јер истинито пророштво може происходити само од Бога, који види помисли човјечије издалека и пред чијима је очима све откривено и јасно. То је било мишљење свију народа. Тако Цицерон говори, да од старина постоји мишљење, утврђено сагласношћу свију народа, да међу људима постоји неко знање будућега и да то знање происходи не из ума човјечијега, но од Богова.[1])

У св. Писму истинито пророштво се представља одличном чртом Божанства: „кажите шта ће бити послије, и познаћемо да сте Богови. (Исаија 41, 23.)

Па ако пророштва могу происходити само од Бога, то и овдје изводимо тај закључак, да Бог не може даровати пророчанскога духа за потврду лажнога учења. Дакле онај, који прориче, од Бога је, и учење, које он проповиједа, јесте Божанствено.

Пророштва *а*) могућа су од Бога стога, што он као свезнајући зна све, и као свемогући може понешто од свога свезнања открити и човјеку и *б*) могућа су и са стране човјека

[1]) Veterem esse opinionem, a heroicis ductam temporibus, eam et populi Romani et omnium gentium consensu firmatam, versari quandam niter homines scientiam rerum futurarum, eamque non ab ingenio humano, sed a dîis proficisci.

стога, што он некоја познања будућега задобија природнима силама, а друга може получити из Божанственога Откривења.

Пророштва су такође сагласна са савршенствима Творца стога, што она имају за циљ: утврђење царства Божија на земљи, и *а*) познање истине стога, што проповиједају не само о бићу Бога, но и о Његовом предзнању и *б*) утврђење и распространење чисте нравствености, јер испуњењем пророштва побуђује се покорност вољи Божијој, храни се и подржава побожност (благочешће) према Богу и уздање у њ', и уопште обраћа се пажња од садашњег на будуће, и побуђује се религијозно посматрање природе и историје.

Унутарњи и спољни биљези Откривења могу служити као одређени доказ његове Божанствености само у сједињењу међу собом, но кад се посебце (појединце, одјелито) узму, тада су нетачни стога, што нам спољни не дају увјерења у разбору (разсуђењу) достојанства и благотворности учења, а унутрашњи не дају потпунога убјеђења у његовој Божанствености.

Изложивши биљеге Божанственога Откривења, приступимо да разријешимо важно за нас питање: Има ли споменуте биљеге Хришћанска Религија, коју ми исповиједамо?

О побожности.

Погнајте најпре Србином Србин чим је, пак свом снагом духа, срца, слож'те с', да светињу одржите . . . **Мушицки.**

Узех слободу да о „побожности“ проговорим коју ријеч, највише зато, што се већ и у самим селима опазила, па и јасно на видик напшла, немарност и нехат према цркви — или, другим ријечима: народ постаје непобожан. Нама, пак, и јест дужност и ријечју и примјером опоминати народ и свраћати му и душу и срце светој матери цркви, Богу створитељу — учинити га побожним; јер немарност према Богу и својој праћедовој вјери, води народ, не само моралној но и материјалној пропасти. Зато, сви морамо, а и хоћемо пружити својој пастви духовне хране, богме, онолико колико можемо, и онако како умијемо. То и мене ослободи да ове редове напишем у нашем листу Б. Х. Источнику.

* * *

Тврди Херцеговац — а и домовина му је тврда — челичио се међу својим кршевима не само у тјелесној храбрости, но и у љубави према својој „кршној домовини“ и праћедовој „српској“ вјери; те што си га год више трао да га потреш, он је бивао све тврћи и јасније у свему ономе, што је Србу мило и драго, што му је светиња; — постајао је све будније стражар на бранику своје домовине, свога имена и своје српске цркве. Љубио је све своје, па макар и живот залагао, па макар и свој дом својом руком заждијевао, па макар се са својом ћечицом голом, босом и неопасаном по планинским гудурама потуцао; зато и јест Херцеговац и дана данашњих сјајан накит у круни српства, зато и јест Херцеговина јака „халка“ у ланцу српскијех земаља.

— Мале црквице озидане од чврсте стијене — та и Милош је рекао: „од камена ником ни камена“ — својом висином, простором и накитом, приповиједају да смо мали, да смо слаби и нејаки, али и то јасно исказују кроз она ниска врата, кроз оне уске мазгалице велику љубав

Херцеговца према цркви својој, и ако својим очима гледа рушевине својих бијелих манастира славних цара задужбина. Из тих малих божествених храмова, а кроз оне уске мазгаље, разлијегао се, по збору, глас Србина свештеника, глас чисте и свете молитве: „учврсти ми Боже српска срца у вјери и љубави“ — а Вишњи је саслушао молитве народних мученика, који су доводили свој народ до самопрегорјевања „за крст часни и слободу златну“, те нас, ево, покрај свију мука и патња, чисте српске православне душе. — Како наше мале црквице, и у њима смирени духовници, тако и српски дом, са својим обичајима, међу којима се блиста „слава“ као обиљежје Србиново — био је са својим јасним гуслама народна школа, ђе се читала са оних струна и са усана изнемоглих стараца, жива народна историја, која је ободравала и чувала српска срца да истрају у борби за своју вјеру: за то је народ тој историји и дао лијепо мјесто, баш покрај свијех икона.

Српска црква и српски дом, те двије мирисне и плодородне биљке обрађиване су српском руком, те су и постале народне; храниле су духовном храном „побожношћу“, и упућивале ојађела српска срца, да не клоне за изгубљеном славом и слободом; зато и данас, налази, а и треба да налази сваки Србин, радости и утјехе ако је у српској цркви, и у српском дому. — Рана на тијелу народном задана поквареном душом, душом у коју се усади паклени син сатане, који пољупцем Христа издаде, који се са зависти и издајником назва — кога се не само народ но и читаво племе гнуша — та рана, нагонила је наше Србе, да се повуда у Бога и у себе сама, па да је више не пољечује.

Дакле, побожност и самопоуздање, нагонили су српску душу Херцеговца, да се куми и братима са непролазним шумама и непробојним кршевима, и да тамо направи гнијезда српске мисли, те мале црквице и своје домове, одаклен је као као сури орао свећећи задану рану, бранио вјеру и име своје.

Тако смо сачували и одбранили, а и ваада треба да чувамо и бранимо, ово свога „српскога“ крста „од три прста“, да можемо слободно свакоме казати, да је Србин, колико храбар, толико и ненадмашан у патњама. Сваки камен, а камо ли брдо и планина, причаће ти многе часове српске борбе и патња из прошлог српског патничког живота; па, опет, ево нас хвала Богу живијех, са непомућеном српском православном мишљу. — Српска душа није сметена, и ако јој се у животу стајало на пут; па за остало што Бог да и рад народни, донесе!

Мени онђена није намјера, да мудрујем; а ако ћу право зборити, то не умијем, то ми од руке и не иде: но ми је права жеља да се са овим ријечима са браћом састанем и проразговорим; е да би како у својем раду један другом помогли, јер „нико није тако силне моћи да не треба и мале помоћи“. Тегоба у раду и у животу може имати, како појединац, тако и читаво друштво па и читав народ. Ми свештеници, као друштво, као слуге Бога и народа, највише потребујемо: слоге, договора, савјета и међусобног поштовања, како би примјером показали своје чисто и побожно срце. Шта су терети читавог једног друштва, према болovима и теретима једног народа; а наш народ тога има доста, то може знати онај који је са народом, који са њим дијели све часове живота, који мје-

сто њега пати — то може знати народни мученик, који заборавља себе за све своје, то може знати „добар пастир“ који „душу своју полаже за овце“ за своју цркву, за свој народ.

Не мре никад, ко за род свој заложи себе. И Христос претрпи најгроznије муке за род људски; то остави у аманет својим мученицима, те они послушаше и духом ожившише, зато их и славимо са ријечима: „Мученицы твои Господи, ко страданијех своијех вѣнцы пріяша нетлѣнныхъ отъ тебе Бога нашего“. Наши народни мученици, пак, који на коцу и конопцу испусташе своје намучене душе оставише неиздмашни примјер великог самопрегоријевања, и то све из побожности и превелике љубави према своме народу. Њима имамо и благодарити, што јесмо данас на свијету као Срби, иначе не би нам се за стр знало, а благодарнима ћемо се показати ако очувамо и унаприједимо са многим мукама сачувано и нама у аманет предано. Они су нас и спојили, барем духовно, у једну цјелину која има једнак живот, језик и обичаје, који нам не дадоше утопити се у свјетско море. Спомен о њима протеже се од уста до уста до у најмрачније колибице нашег народа, те су вјечно уткани у народно спомињање као црвена жица кроз тканье, те нас опомињу, а и треба да нас опомињу на сложан и Богу мио рад — народу на корист.

(Наставиће се)

Свештенство и проповједање.

Са особитим обзиром на вјерско изображење и општу развијеност народа у Босни и Херцеговини од **Теод. Јунгића**, свештеника.

(Наставак.)

Проповједање као религиозно-морална поука, треба да буде прави израз мисли и осјећаја проповједникови, јер ће само у таком случају његова проповијед повољно и успјешно дјеловати на слушаоце; а да проповједник са одушевљењем говорити узмогне, треба да љуби и да оџан буде свом узвишеном задатку, јер ће тек онда моћи загријавати своје слушаоце. Без освједочења о узвишености свог задатка, и без љубави и оданости према свом узвишеном позиву, не ће никакав свештеник као проповједник никаквог успјеха постићи моћи. Нека буде не знам како научен, нека не знам како складно и лијепо слаже своје проповједи, нека их не знам како вјешто изговара, не буду ли му са срдачношћу задахнуте, не ће никаквог успјеха имати, јер ће народ у таким приликама слушати ученост и вјештину, а не искреност, не пастирску бригу над стадом. О таковом свештенику народ ће се обично овако изразити поводом таковог проповједања: „лијепо је говорио тај свештеник, види се да је доста научен“, али тако ће се исто народ изразити и за оног свештеника, који у цркви тако брзо чита, да га ни онај не може разумјети, који ана црквено-славенски језик „лијепо овај свештеник чита, види се да је научен“, па да се народ запита, о чему ли је онај свештеник говорио, он не ће знати, исто тако, као што не зна и не разумије о чему је онај свештеник говорио, он не ће знати, исто тако, као што не зна и не разумије о чему је овај други читао. Народу треба говорити, не зато да се рећи може, да се говорило, проповједало, него зато, да се у чему поучи; не зато да народ свештенику своме рекне „добро си говорио,“ него зато да се народ у своме животу сачува од гријешења, те да се на добром путу удржи или на добар пут изведе. Рекне ли народ свом свештенику, да је „лијепо“ говорио, знак је да га није разумио, а је ли му под јачином убједујућих проповједникових разлога рекао „тако је“, очит је знак, да је проповијед не само потпуно

разумно, него да и увиђа, да је заиста онако, како је свештеник у проповиједи говорио. Прво се односи на свештеника као на личност, и истиче свештеника напред као човјека, а друго се односи на проповијед и истиче човјека као правог свештеника. У првом случају свештеник узвишује себе као човјека, а у другом случају узвишује Слово Божије, а себе као вјечног и оданог чувара тог Слова, па док ће људи у првом случају уважавати свештеника као научена човјека, дотле ће у другом случају уважавати свештеника као истинитог и искреног слугу Божијег, дакле као правог свештеника, а док свештеник у народу таково уважење не стече, не ће моћи као пастир стада Христовог с успјехом дјеловати, јер не ће имати онога повјерења, ког свештеник као пастир имати мора.

Дакле, види се, да свештеник треба да проповиједа слово Божије из личног освједочења, т. ј. да несумњиво и сам у оно потпуно вјерује, и да је и срцем и душом одан својој светој дужности, па у такој прилици може свештеник и без дубље спреме мирно приступити извршивању и те своје задаће.

Како ће дакле свештеник, да се спреми за проповијед? Да ли ће је код куће своје саставити и научити? Да ли ће тој прилици готову, туђу а прикладну проповијед употребити? или ће напослетку, без претходног спремања изаћи на проповједаоницу, са самопоуздањем да ће под утицајем свечаних тренутака службе доћи до нужних мисли?

Ни један од ових начина спремања за проповијед, не могу се препоручити, јер су за прилике сеоског свештенства потпуно непрактична. Много је тешко сеоском свештенику проповиједи писмено састављати, и то тим теже, што их доста има који брзопису ни најмање вјешти нијесу, а да се и не узима у обзир то да их има, који пером слабо владају, више те би им састав једне проповиједи 2—3 дана и времена одузео, и не узев у обзир то, да би такова проповијед у највише прилика промашила своју циљ. На размишљање човјечије, утицавшу моментане околности, те ће и свештеник друкчије мисли имати, кад буде у миру у својој соби проповијед састављао, од оних мисли, које га буду пратиле онда, кад се буде налазио на проповједаоници у пуној цркви народа. Истина је, да се проповиједи могу саставити и у друкчијим околностима него што су свечани тренутци службе црквене, али зато треба вјештине — уображења, које се од наших сеоских свештеника ни очекивати не може.

Да ли се дакле туђе проповиједи могу употребити у цркви? Ми имадемо доста проповиједи од признатих и чувених и српских а и руских проповједника, и те су проповиједи производи велеума на овоме пољу, те нам могу као узор служити. Али све те узор-проповиједи не би се могле у овом народу с успјехом понављати, зато што је дух народа, у ком су те проповиједи поникле, његова побожност и вјерско изображење сасвим друкчије, него што је у овим крајевима. Тако н. пр. руски народ много је побожнији од народа српског, па најбоље руске проповиједи не би у српском народу никаква успјеха постигле. А зашто? за то што су те проповиједи поникле већ у народу побожном, па исте својом садржином позивају побожне поклонике на онакова одрицања себе самог, на каквога се овај народ позивати не може, зато што се још не налази на ономе ступњу побожности и вјерског изображења, на ком се народ руски налази. Па како у овом погледу стоји са руским проповиједима, тако ће исто стајати и са проповиједима Срба — проповједника, које нису у овом народу потекле, са истим или може бити и другим узроцима. У згоднim приликама могле би се употребити само онаке проповиједи, које је потреба тог народа изазвала, дакле које су у том народу поникле.

Но како проповиједи, које свештеник сам састави тако исто и проповиједи, које свештеник намисли готове — туђе употребити, нађа да их још и на памет научи, да би их у цркви наговорити могао. Читање говора у цркви, које се од скора опажати почело, ваљало би строго забранити, јер не само да на читање народ не обраћа особите пажње, коју иначе проповједника поклања, него читање и понижава дотичног свештеника, који тим јавно даје свједочбу о својој неспособности, као да није у стању ни са неколико ријечи, које би имале тећи из његовог мозга, из његовог срца, поучити свој народ о томе, како треба живити на земљи, па да се вјечне милости Божије удостоји. А може ли свештеник научити на памет било свој састав било туђу проповијед? Кад се у обзир узме, да свештеник има и других дужности, даље то, да му је дужност проповиједати сваке недеље и

правника, даље да за сваку проповијед треба најмање 2 дана док ју састави и научи или само готову научи; — онда је јасно, да свештеник није у стању тако се спремати за проповиједање, јер онда ништа друго не би могао ни радити, него се ријечито спремати за проповиједаоницу. Па и такве проповиједи у најбоље случајева биле би збрка појмова, које на проповиједаоници не би разумио ни сам проповиједник, те би тако спремљену проповијед или очитао као какав ђачић „Оче наш“, или би изгубио присуство духа, заборавио и оно што је научио, те тиме изложио своју личност општем сажаљењу.

Не само дакле, да нису ова два начина спремања за проповијед за наше сеоско свештенство, него ни трећи начин, на име, да се свештеник потпуно неспреман пење на проповиједаоницу, не може се никако препоручити, јер је то само за онаке свештенике, који су Богом надарени говорничким даром, те који без никакве претходне спреме излазе на проповиједаоницу те својим говорима заносе и одушевљавају слушаоце; но такови су прло ријетки, а свештеник обичног дара само што би се изгубио, те управо ређи у цркви и саблазан направити могао.

Но да би се такове непримлике, у које би свештеник пасти могао, избјегле, потребно је на сваки начин претходно спремање за проповијед, и то овим начином, који је за наше сеоско свештенство најпрактичнији, те по томе и најприхоћнији. Сваки свештеник треба да буде у мислима на чисто, да ли ће будуће службе говорити катихетичку поуку, или поуку о моралу. Хоће ли дакле катихетичку поуку чинити, онда треба да изабере о којој ће хришћанској врлини говорити, да ли о вјери, љубави или надежди. Узмимо примјера ради да ће о вјери говорити, то ће онда на сваки начин имати отпочети са првим чланом символа вјере. Своје спремање отпоче ће тиме, да ће први члан символа вјере полако прочитати, тако да сваку ријеч потпуно разумије, те да о свакој ријечи понаособ размисли, пак ће му се отуд развити мисли о постанку и створењу свијета, о створењу човјека, као најмилијег створења божијег, о великом благодијејању божијем према човјеку, о неблагодарности људској и паданју у гријех, те кроз то и у немилост божију, о осуђењу рода људског на патње и муке овог свијета, што долази сасвим право, јер је човјек презрео милост свог Створитеља, па и не треба да је ужива, о превеликом милосрђу божијем према човјеку, ког опет није хтјео сасвим напустити, него да га и даље уздржава, шаљући му с неба своје дарове — сунчану топлоту и кишу, без чега не би људи могли овдје на земљи живити; даље да га истински вјерујемо, јер нас на то упућује не само св. писмо, које су написали људи по божијем упутству, него и сам наш разум, којим ми појимамо на сваком нашем кораку о постојењу неког вишег бића. Зађемо ли у гору, морамо да се дивимо горостасним дрветима, зађемо ли у поље дивимо се непрегледном зеленилу, куд се год окренемо видиме живот, а тај живот није у стању човјек створити, тај живот расијао је свуда по цјелом свјету неко много виши, много моћнији од човјека, тај живот дао је Бог, и т. д. — Хоће ли говорити о љубави, то ће прочитати прву заповијед, па о њој добро промислити, те ће му се том приликом развити мисли о моћи, величини и сили божијој, који своје створове не моли, него им заповиједа, очекујући од истих безусловну послушност и покорност с истим правом, с којим отац очекује послушност од своје дјеце, која је одгојио. Јесмо ли дакле научили се како требамо вјеровати у Бога по Символу православне вјере, онда овдје треба да се научимо штовати и љубити Бога, који нас је створио и који нас одржава. — Хоће ли пак говорити о нади Хришћанској, то ће отпочети са призивом молитве Господње, којом ће му приликом морати дођи мисли о односима људском према Богу, ког у тој молитви називамо нашим небеским оцем, откуд следи да смо ми синови божији, те имајући јединог небесног оца, да смо овдје на земљи браћа између себе, па кад у молитвама нашим призивамо Бога као нашег оца, онда се требамо старати, да му будемо достојни синови, те да се међусобно као добра браћа слажемо и љубимо, даље о злоби и неслози и т. д. — Хоће ли се говорити о облагорођивању мисли и осјећаја људских, дакле о моралу, наћи ће се у сваком Јеванђелију довољно материјала на основу ког ће се мисли за једну проповијед извести моћи, тако н. пр. Јеванђелије, које прича о томе, како је Господ Исус Христос стојећи поврх воде позивао к себи апостола Петра, да му такође поврх воде дође, — даје диван материјал једној проповиједи о сталности (чврстоћи) и несталности вјере на

чега се могу развити мисли, да чврстоћа вјере чини нас неосетљивим према мукама и тегобама овог живота, што се јасно доказује тиме, да су мученици хришћанства снажни и чврсти у вјери у страшним мукама свршавали свој живот, без да су хтјели и једним прстом макнути, да би се тих мука ослободили. Њима је довољно било то, да се одрекну Христове вјере и забаце његову науку, па да принесу жртву идолима, па им је и живот опраштан а и слобода повраћана бивала, али они умирали су у мукама са непоколебивим увјерењем, да за свету и истиниту ствар умиру и презирући и омаловажајући тјелесна мучења.

Није нам овим намјера, да овдје развијамо мисли за проповједи, које проналазе, кад се задубимо у проучавање појединих подлога, него смо само примјером хтјели показати лак начин којим ће свештеник открити мисли, те се тим помоћи при проповједању. Па као год што се мисли развиће овдје у наведеним примјерима, тако исто ће се развити и у осталим члановима символа вјере; осталим божјим заповјестима, прошењама у молитви Господњој и у осталим јеванђелијама.

Јесу ли се, дакле, мисли изнашле и покупиле, то их ваља једним редом поређати, а то ће најбоље бити, ако им се узмогне онај ред одржати, којим смо их изнашли, јер ће нам онда и ток мисли у нашој проповједи бити природан. Овакав ред мисли ваља упамтити или ако се тај ред не можо упамтити, онда треба на једном малом папирићу уписати само појединe главне ријечи већ поређаних мисли, и то оним редом, којим ће се о њима говорити на ступив на проповједаоницу држаће се у мислима оног реда, ког је већ основао, и говориће народу онако како узмогне, т. ј. свом руководељу сам ће давати форму, — своје мисли, изказиваће својим ријечима. На сваки начин, овдје се мора то у рачун узети, да је сваки свештеник својој околини дорастао својим општим изображењем, т. ј. сеоски свештеник мањег изображења или способности простом сеоском народу моћи ће са својим проповједањем импонирати, као што ће варошки свештеник већег изображења и способности варошком становништву успјешно проповједати моћи.

Овакав начин спремања за проповједање без сумње је и најлакши а и најцјелисходнији. Свештеник не треба више од једног сата времена, па да са спремањем готов буде. Хоће ли дакле идућег празника или недјеље говорити, дакле кроз 2 — 3 дана, он ће онда прочитати оно, на основу чега ће говорити, па је ли изнашао мисли, онда ће их уредити, и тако уређене обрађивати, т. ј. покушавати, да им даде форму једне проповједи. Ово обрађивање проповједи свештеник може вршити, не само у тоне сату, него и иначе, кад је беспослен, па шта више и онда кад хода по парохији, дакле, кад јаши, вози се или пјешке иде, може се удубити у своју проповјед у мислима, те ју тако и дотеривати а и корисно се забављати при теготном и мучном путовању. Но поред овога свештеник отпочиње и мислити, а то је врло велики добитак, јер ће тако и сам доћи на свој прави задатак, т. ј. да је не само посредник између Бога и људи, него да је и учитељ народни. Истина, овај почетак, као и сваки други, биће много тежак, али ће кроз врло кратко вријеме напретком крунисан бити, и то тим брже, што се свештеник на овај начин чешће спремао буде. Чешћим спремањем за проповјед свештеник ће се усавршавати у изналажењу и ређању мисли, а проповједањем самим усавршиће се, да своје мисли лепше показује. А што свештеник чешће проповједа, тим ће и лепше проповједати, јер ће само да ће добити потпуну слободу на проповједници, него ће и прозрјети у узвишеност свог задатка на проповједаоници, ког ће обљубити — пригрлити те и с' одушевљењем вршити.

Бесједа на Велики Петак.

Од **Инокентија** (слободан превод с руског).

Опет Голгота и крст! Опет гроб и плаштаница (покров)! Дакле још има фарисеја и књижника, који мисле да убијањем невиних чине службу Богу (Јован. 16. 2)! Има ли још Јудâ, који љубе устима а предају рукама? Има ли још Пилатâ и

Продâ, који се ругају истини, и који перу руке у крви праведника! Но браћо! Има ли још међу нама вјерних и храбрих Јованâ, који би примили божанствено усиновљење са крста? Има ли још Јосифâ и Никодимâ, који су се одважили да иду код Пилата и да моле за тјело Христово? Има ли још Саломијâ и Магдалинâ да чују прву вијест о васкресењу. Господ, по свједоџби псалмопјевца: дође (сишходећи) с неба некакван да види синове људске, да ли има кога год који би схваћао Бога. И није видио никога: сви су се склонили, и остали су недирнути; нема никог ко би чинио добро — нема никог осим једнога (псал. 13. 2.)

Сад, браћо! да би се боље видјео Господ, Он сиђе с неба, не ради славе, него са крста јави се на гроба; не силази сад да гледа синове благодати своје. Ако има кога који разумије силу смрти Његове, тај ће заједно са Њиме да се жртвује духом. А шта Ти видиш Господе, сад међу нама? Видиш ли нешто веће, видиш ли нешто боље него што је прије било? Ти видиш многобројна клањања, чујеш многобројне хвале, али Ти си видио и на Голготи маханье главом, и од чиновника и Пилата Ти си чуо: радуј се царе јудејски!

Видиш ли у очима неколицине сузе; чујеш ли на уста неколицине уздисаје, али и са Голготе су се многи враћали тукући се у прси, и не гледећи на то, Твоја су прса остала на крсту да буду рањена копљем.

Не браћо! то није нужно Господу и Спасу нашем; Он није благоволио да нам се јави као распет на крсту — у гробу, ради поклона и ради славе, па макар та слава најусрдија била; није благоволио ради суза, на макар те сузе биле и најгорчије. Код овога гроба има да буде нешто више, овдје је суд свијету, суд нашим мислима, наранама и радовима. Овдје сада треба да се прегледа рачун Господара са робовима, Спаса са душама, које су искупљене Његовом крвљу. Одите говори нам Он преко пророка: Одите да се прорачунамо (испитамо)!

Погледајте шта сам ја урадио за вас! Код мене је била ваша глава, и она је у трновом вијенцу. Код мене су биле ваше руке и ноге, и оне су прободене. Код мене је било ваше срце, и оно је прободено копљем за вас. Код мене је било ваше тијело и крв, и ја сам је предао за вас, и до сад раних вас тијелом и крвљу у причешћу. Само Дух мој нисам предао вама са крста, не вами — него Оцу; јер у ово вријеме, ви не би умјели да га сачуваше, али по Вазнесењу мом на небо, ја сам вам послао св. Духа од Оца. Ево шта сам урадио за вас: — Ја сам цијо ваш! Одговорите, шта сте ви урадили за мене или бар за себе, јер све што је моје, то је за вас; одите да се испитамо!

Можемо ли браћо, да се уклонимо од овога позива?

И тако служитељу олтара стани код овога гроба и дај рачуна. Спаситељ твој узишао је на крст, да би поцијепао црквену завјесу, која заклања од тебе највећу светињу, и да би учинио слободан приступ к' престолу благодати.

Изводиш ли благо слово од себе на престојеће? Показујеш ли име путова живота? Предходиш ли примјером благог живота? — Ако ти вриш ријечи истине и спасења онако како треба; ако за тебе нема веће радости од те, него да видиш, или да чујеш, да духовна чеда ходе по науци Христовој; ако си у случају нужде готов да по примјеру великог началника (Христа) и душу своју положиш за овце своје: онда благо теби: — Ти си Јерej

по чину Исусовом; — Приступи ка овом гробу смјело; љуби ове ране, саудиши из њих нов дух, храброст и љубав за нова дјела.

По свршетку (реда) службе на земљи, ти ћеш ући у скинију на небу, која није руком грађена (нерукотворну); ући ћеш у храм гдје је Претеча Исус за нас отишао. Но ако су руке твоје подигнуте горе, а срце непрестано праћа се доље; ако тамјан иде к' небу, а твоје мисли свагда лутају по земљи; ако ти који стајеш пред трапезу Господњу и ломиш хљеб живота за друге, а ти си сам гладан духом, и у мјесто мане тражиш месо египатско (мисирско): то се удаљи од овог гроба; овдје је земља света; твоје мјесто није овдје, него у кући (двору) Кајафе!

Власниче, који се бринеш о судби ближњих, коме је дато право везати и одрјешити, стани код овог гроба и дај рачуна. И ти немаш никакве власти ако ти није дата с више (неба); и ти чиниш суд Божији. Памтиш (разумијеш) ли то и да ли са страхом (вршиш) држиш мјеру правде? Да се ти не би страшно у случају нужде за истину изгубити име пријатеља кесарева, а то је добре силе на земљи, Голготски страдалац стекао је за тебе име пријатеља Божијег; да би ти свагда умјео одликовати невиност од преступа, слабост од злонамјерности, Он је у помоћ назвравања твоје савјести, предао свјетило ријечи својих. Користиш ли се ти овим средством за добро ближњих, и идеш ли тврдо путем закона и дужности?

Ако ти не гледаш на лица, ако се ти бориш за истину, па ма како она била прерарена од других; ако твоје мјесто суђења није омивено ни крвљу ни сузама неправедно осуђених, то приступи к' будућем суду своме и Господу; љуби ране Његове, и удиши из Њи нову силу према побједи лажи и лукавства, према борби са искушењима и саблазнима, према свештеној радњи правде. — Тамо — на свеопштем (страшном) суду и ти ћеш стајати одесницу, и примићеш милост и бићеш вјенчан вјенцем правде. Но ако ти, имајући власт да пустиш невиног и знајући његову невиност, тим прије готов си предати њега у руке ђаволу да не би оскврнио његову гордост; ако у мјесто суда и заштите невиности, ти прокопиш над њеним несрећама и принуђаваш је да се вуче од једнога суда у други; ако се твоја правда само састоји у омивеним рукама пред народом: онда се ти удали од овог гроба — твоје мјесто није овдје, већ у двору Пилата!

Љубитељу мудрости! ти, који сав живот проводиш у испитивању истине, у познавању тајна природе, стани код овог гроба и дај рачуна. Да не би блудио у залуд по лабиринту човјечијих заблуда и чезнуо у сујетним помислима о почетку и свршетку ствари и човјека, ради овога сам једнородни син Божији, који из наручја Оца дође у свијет и даде нам разум и свјетлост, да познамо Бога истинога, и да будемо у истинама Његовог сина Исуса Христа.

Да ли ти није користан овај силазак и руководство? Послије толиких трудова и усиљавања, да ли си познао шта је истина? Дали си се увјерио да ње нема ни на земљи ни на небу, почем је истина и извор сваке истине у самом суштаству свом, у једнородном Сину и Слову Божијем. Увјеривши се у овом, знаш ли да је истина у Исусу Христу (Еф. 4. 21.); да се она не састоји у вицкастој ријечи људске мудрости но у појаву духа и силе; не у високоумним маштама, већ у томе, да би положио старога човјека, који трули у страстима тјелесним, и обукао га у по-

посађаног по Богу у правди и у правдољубљу истине (Еф. 4., 22—24.)?

Ако ти право вршиш слово истине и не сакриваш је у неправди ни ради свог ни јавнога мњења; ако на службу истине гледаш као на службу самом Богу; ако слава Божија и добро ближњих, покрећу те и руководе те у твојем писканију, а не самољубље и корист, то приступи са смјелошћу к овом гробу великог свједока и Творца истине; љуби раде понешене за истину, и црпи храброст за нове подвиге ради истине. Љубећи њу овдје, ти примаш за њу а од ње све на небу; бићеш представљен онамо гдје је истина, онамо, гдје је свјетлост, онамо гдје је радост. Но ако света истина у занимању твоме служи само као средство ка достизању других, земних цјели; ако ти са равним усрђајем готов си — да заштитиш лаж, која је за тебе угодна; ако је плод твојих писканија само мњења која су скренула са ума, која су уамутила савјест; ако си ти готов исмијавати се над истином, с тога што је она, као Исус пред Продом био чудан, то се удаљи од овог гроба — свето мјесто крста није за тебе, твоје мјесто није овдје, већ у двору Ирода!

Нужно ли је познати све по имену? Сваки који носи име хришћанина, нека стане код гроба овог и нека да рачуна. Ти си се крстио у смрт Христову; ти си се обукао у бијелу одежду Христових заслуга; ти си се спојио са Духом светим и сједињио си се на вијеки у Исусу Христу. Одрекавши се од свијета, ђавола и свега његовог служења: како испуњаваш све то? Гдје је невиност и дух? Гдје је вјера и вјерност? Покажи сад код овог гроба шта си ти: ученик или издајник, пријатељ или гост?

Ако ти сав живот проводиш тако, како не би ступио ни у какве обвезе са својим Спасителем; ако радиш у свима случајима, како за тебе не би било суда ни вјечности, то зашто се сад јављаш овдје? Зашто узнемирујеш смртну тишину божанског Страдалца? Како је учешће у овом крсту и у твом Велизару? Какав је одношај у овом гробу и твом Мамону? — Ти имаш друга божаства — иди, поклони им се; ти имаш друге ране, — иди, љуби их.

Тако, браћо! код гроба Христовог мјесто је саме невиности или покајања. Душе које су вјерне Господу; Јосифи, Никодими, Саломије, Магдалине јавите се! Ово је ваше мјесто, ово је ваш час! Божанственом Страдалцу нужна је плаштаница: обуците га самим светим помислима; Њему је нужна смирна (мирне): принесите ваше молитве, Анђели божији јавите се и смјените нас недостојних стражара велике страже!

Но, браћо, земни анђели подобни су небесним који свагда стоје на божанственој straжи, и који увијек на себи носе ране свога Господа. Цијео живот њихов непрестано бива са Христом у Богу. Шта да кажемо о себи самима? Како да упоредимо нашу нечистоту са неприступачношћу овога свештенога мјеста? Смијемо ли се приближити ка гробу Животодавца? И љубљење нечистим устима не ће ли бити нове ране за пречисто тијело Његово? Смијемо ли, нашом неправдом гоњени — оставити лежећега у гробу Господа? Па коме да идемо? Нема никога под небом који би нас спасао, нема никог осим свесвећеног имена Његовог. Шта да чинимо, браћо? Чинимо то, што је урадио Петар, који се одрекао Господа. Пођимо из овога храма, удаљимо се од овога гроба, и у каквом св. сасуду умијмо се горким сузама због пређашње неправде

наше, у напријед завјетујмо се да се не ћемо одрећи Господа и светог закона Његовог. Послије таког покајања и Господ се нас одрећи не ће: па ако нам и не преда кључе као покајаншем се апостолу, то ипак у крајњој нужди не ће од нас затворити царске двери, Амин.

Превео:
Љубомир Ракић,
испитани учитељ и срп. богослов.

Старине.

Старо јеванђеље у Сарајевској цркви.

На првом листу главе прве „књига родства,“ на дну, записано је лијепим и читким рукописом ово: „Сіѣ с(ѣ.)тое с(ѣ.)-щенное и в(о)ж(с)твенное Хр(іс)тово — (на другом листу) — Тетро Єѵ(аггє)ліѣ, О(т)цы с(ѣ.)тыѧ Тр(оі)цы овытєли — (на трећем листу) — в цркоѵ с(ѣ.)тыѣ Ѧрхістратигѡѵѣ в Сараєвѣ — (на четвртом листу) — в знакъ бл(а)-годареніѧ посватиша — (на петом листу) — в' сіѣ лѣт. мѣсто Ѧпріліа д. днѧ. (1794. апр. 1.) а јеванђеље штампано је у кијевопечерској лаври 1773. На последњој доњој корици стоп записано Андреи Кожуховскіи сопственом руком. Ја држим, да је овај побожни Рус исто драгоцјено јеванђеље, подарио манастиру Тројици, а манастирски духовници, купећи нађа милостињу по Босни, донијелиеу га у Сарајево.

На самом крају исте књиге штампана су сва јеванђеља, што се читају на велики четвртак на литурђији, на умовенїи, и по умовенїи ногъ; дванајест страсних јеванђеља, и на вечерњи у велики петак.

Ово красно јеванђеље увезано је у дебеле дрвене корице, обложене кадифом угасито љубичасте боје, оковано сребрним перазом; на среди горње корице прикована је плоча с распетијем, а около по крајевима четири јеванђелиста, такођер на плочама, и то на горњој страни: Матеи — Марко, а доле Лоука — Іѡан; сви пет плоча од сребра позлаћене су. — Оно је врло добро сачувано, и данас о великим празницима, а особито велике седмице служи за читање страсних јеванђеља.

У Сарајеву, што писам на другом мјесту видио ни чуо, читају се јеванђеља кроз цијелу прву седмицу частнога поста при концу великог повечерја, и то у:

Понедељник: Лѣки зачало рѣ. (105). Блюдите и т. д. — конац: и стати пред сыномъ человѣческимъ

Вторник: Матеѧ зач. зі. (16) внемлите и т. д. — конац: и слова ко вѣки, аминь.

Сриједу: Марко зач. на. (51). Имѣите вѣрѣ и т. д — конац: согрѣшенїи нашихъ.

Четвртак: Матеѧ зач. к. (20). Не сѣдите и т. д. — конац: просящымъ у негѡ.

Петак: Іѡанна зач. н. (50). Ѧзъ есмь и т. д. — конац: и вѣдетъ вамъ.

АЕ и **М. Ђ. Н.**

Преглед српско-православних школа у Дабро-босанској архидијецези за 1888—1889 школску годину.

Број	Мјесто	Парохија	Протопрезвитерат	Име и презиме учитеља	Име и презиме учитељице	Број школа		Број ученика	
						муш.	жен.	мушки	женски
1	Сарајево	Сарајевска	Сарајевски	Коста Травањ I. раз.	Јулка Милашиновић I. II. р.	—	—	—	—
	„	„	„	Стево Калуђерчић II. раз.	Марија Трбојевић III. IV. р.	—	—	—	—
	„	„	„	Никола Кашиковић III. р.	—	—	—	—	—
	„	„	„	Мита Клицин IV. раз.	—	1	1	137	75
2	Пазарић	Пазарићка	„	Војин Радић	—	1	—	12	—
3	Високо	Висока	Високи	Владимир Пејовић	—	1	—	48	4
4	Илијаш	Илијашка	„	Тривун Зец	—	1	—	30	—
5	Соколац	Гласиначка	Рогатички	Ристо Чајкановић	—	1	—	13	3
6	Бањалука	Бањалучка	Бањалучки	Симо Поповић	Анка Дракулић	—	—	—	—
	„	„	„	Светозар Пирошки	Софија Копачевић	1	1	139	114
7	Градишка	Градишка	Градишки	Милан Костић	Милена Костић	1	1	92	37
8	Дервента	Дервентска	Дервентски	Лука Чунић	—	1	—	43	18
9	Брод	Бродска	„	Петар Мајетић	—	1	—	5	4
10	Лијешће	Лијешћанска	„	Тошо Ананић	—	1	—	66	1
11	Дугопоље	Дугопољска	„	Петар Бишић	—	1	—	32	4
12	Тешањ	Тешањска	Тешањски	Алекса Чавић	—	1	—	41	9
13	Добој	Добојска	„	Кузман Радаљевић	—	1	—	8	7
14	Прњавор	Прњаворска	Прњаворски	Петар Јовановић	—	1	—	50	21
15	Бихаћ	Бихаћка	Бихаћки	—	Јелена Гаћина	—	1	18	16
16	Кључ	Кључка	Кључки	Лука Рајковић	—	1	—	9	—
17	Крупа	Крупска	Крупски	—	Анка Трбуховић	—	1	3	27
18	Стари Мајдан	Ст. Мајданска	Сански Мост	Дионисије Маринковић	—	1	—	24	9

19	Травник	Травничка	Травнички	Ђорђе Перовић	Јулијана Јовановић	1	1	24	15
20	В. Вакуф	В. Вакуфска	Вар. Вакуфски	Стојан Тркуљић	—	1	—	50	1
21	Љубно	Љубанска	Љубански	Петар Борић	Јелка Борић	1	1	61	40
22	Гламоч	Гламочка	Гламочки	Стево Косановић	—	1	—	14	13
23	Бугојно	Бугојнска	Бугојнски	Коста Поповић	—	1	—	38	8
24	Д. Вакуф	Д. Вакуфска	„	Јован Миладиновић	—	1	—	16	—
25	Кравица	Дубровичка	„	Васо Петковић	—	1	—	55	—
26	Бољанић	Бољаничка	Маглајски	Никола Гајић	—	1	—	16	—
27	Возуља	Возучка	„	Љубомир Боројевић	—	1	—	16	1
28	Дубица	Дубичка	Б. Костајнички	Мићан Узелац	—	1	—	33	21
29	Бос. Нови	Новска	„	Раде Босниħ	—	1	—	44	22
30	Чађавица	Ведовица	„	Ђорђе Мусулин	—	1	—	28	18
					Свега	28	8	1165	524

Осим овог прегледа српско-православних вјеронаповједних школа у Дабро-босанској Епархији, постоји још „**Енглески завод за Српкиње**“, у коме се налази 18 ученица. Учитељице су: Анђа Јаковљевић из Грахова, Ружа Лукић из Б. Градишке, Софија Лазаревић из Коњица, Берта Рабе из Келна (Пруска) и Ема Мис-Брукс из Лондона.

Овај завод за православне српске дјевојке у Босни и Херцеговини постоји још од 1866 год. у племенитој намјери да спреми ученице за добре домаћице и учитељице свога народа. Школа је чисто православна, под управом и издржавањем племените српске добротворке Мис Аделине Паулине Ирбијеве; те уз остале науке, предаје се наука Христијанска и црквено пјеније. Од пређашњих ученица, једна је као учитељица у Сребреници; 3 су у заводу; а многе су се и поудавале за учитеље и за кандидате свештеничке.

Више науке и њемачки језик предаје госпођица Берта Рабе. Ручном раду и нотном пјевању учи дјецу госпођица Ема Мис-Брукс. У опште све се ученице обучавају у кући, башти, и т. д.

О овој племенитој добротворки упућујемо поштоване читаоце нека прочитају чланак у „Женском листу“ од године 1887. страна 229 и 230., у коме ће видјети рад и пожртвовање њезино у српском народу. Уједно упућујемо поштоване читаоце нека виде преглед овог завода за 1886—1887 год. у листу „Дабро-босанском Источнику“ од 1887. год. стр. 63. **Ђ. П.**

О данашњем стању свештеничком.

Чусмо глас неколицине свештеника о стању њиховом; још један пут зазвониле нам у ушима звуци, који нас подсећају на данашњи живот свештенички у погледу материјалних њихових потреба и прихода. Ти звуци одавна су нам свима познати. Они су се често чули, али само у народу, а данас ево их одјекнуше широм Босне и Херцеговине, да их „Источник“ изнесе и преда сваком Србину, коме је макар мало стало до напретка и будућности његова пастира, сваштањег чувара вјере и морала, народних и вјерских обичаја и особина; да их покаже онима личностима и властима, које треба да знају и да хтједну поправити и довести у ред и склад, јер су и познани за то.

Као свуда тако се и овди бир по кућама даје. Који свештеник има 150 кућа толико треба и бирова да скупи. Но на жалост тако није. Свештеник један, који десет година врши дужност пароха није од неколико парохијана добио ни једног бира за све то вријеме, а таквих случајева има скоро у сваког свештеника. Има их, који за 12 година нијесу дали ни једног бира. — Данас се и плаћањем таксе за поједине обреде и чинодјејства полако заборавља од стране парохијана. Ето нпр. у мјесецу дана бијаше у једног свештеника пет вјенчања и није ни једно плаћено; нека пошо мало причека, а ево је прошло од таја 2, 3, 4 и 5 година.

Нека је само узме у обзир несретни обичај наших Срба о даћама, крсним именима и свадбама. При таким приликама потроши наш Србин — сељанин велику суму новаца за пиће и јестиво, а свом свештенику остане дужан за свршено свештено-служење. Он о даћи једној потроши саме ракије за 300 гроша. А ће је други трошак? Данас се свијет наш све већма учи трошку и раскошу. Варошани у томе предходе сељанима и њима примјер даду а ови опет подражавају варошанлијама и на њих се угледају. У вароши потроши момак о својој свадби читав некакав капитал. Тако је и при другим случајевима. Свуда се види велика напада за расипањем новца, тако рекућ без рачуна. Сељани такође не остају дужни. И они гледају да што боље и одговоре том ћавољем адету који се одавна увукао и улег'о у наш народ у другим крајевима, па ево и код нас, у нашој домовини хоће да ће склоништа и да се усели. При свадби на селу ћевојка — удавала хоће сребрне пљте узбашлије, алаље или белезуке, ћурканицу, антерију или фистан, ципеле, итд. а све то кошта новаца. И све то узме сељак на вересију, а за чекање трговац му набеша дво-и трострук рачун. — Према толиком и таком издавању новаца наших сељана на хаљине, јело, пиће и друге неугредне потребе, хришћанин не плати своме свештенику за његов труд и рад. Сав приход наших свештеника састоји се од оног, што му његови парохијани даду. Но и с тим би били свештеници задовољни да им они надају то уредно и према заслузи. Али при је њихов данашњи приход и добитак. Какав је данас свијет, свештеник покрај својих данашњих прихода „никад двије јаке за вратом.“ На још, ако су му уз то парохијани спромашни, е онда таман је приход његов „ето година деведесет гроша.“

Свијет наш по селима тужи се да пропада и да како који дан све лошије стоји у материјалним средствима својим, који су данас неопходно потребни за опстанак и напредак појединих људи, читавих породица и цијелог народа. Заиста то и ми увиђамо. То се очигледно може видити. Али свијет не би пропадао толико због оних трошкова, које м о р а да надаје. Њега обара више његова непромишљеност. „Наша ленјост удара порцију на нас двапут већу, наша гордост тринут већу, а наша лудост четири пута толику, колика је државна“ вели чича Аврам у Франклиновом „календару Рикарда Саундерса.“ Он двапут више троши него што треба Он купује што није за њега и што му није нужно. Он се не задовољава са опанцима, које су му и његови праћедови носили, него он хоће чизме; ћевојка опет хоће ципеле или пануче. У опште купују оно, што није за њих једно за то, што је скупо по њиховом кесу а друго што се не слаже никако са њиховим животом, радом и позивом. При такој оскудици новчаној и задужености не пада сељаку на памет плаћање свештенику. Јер већина ко мисле, ако морамо да плаћама порезу, да трошимо о слави, свадби и даћи, ако сам принуђен старати се да се одужим трговцу, то није ми толика нужда да се одужујем свештенику. Сељак зна добро да ће га остали тужити

и присилити да плати, а попо његов може и чекати, нек стоји на вересију, па кад могнем, платићу. Тако с дана на дан, дуго стоји, вересија се не купи, а кад свештеник умре, то све пропада. Ником онда и не пада на памет да једној удовој попадији и ћечици поповој донесу крајцарицу коју, што су остали дужни. Слабо се ко ражали гледајући оно жалосно стање, у коме се налази породица умрлог попе, нико се не сјети голотиње и босотиње њихове. Тако сирота пошље мора се потуцати од немила до недрага, те по свима и злим и добрим тражити рада. Нужда закон мјења и у овој прилици. Глад, сиротиња и бједа најчешће је да пере кошуље по кућама туђим и да послужује другог. — Један не давно умрли свештеник овди у близини али у другом котару има читаву хиљаду форинти у народу вересије. Да боме да се тај новац никад скупити неће и да је коначно пропао.

Овди је обичај прије био, да чоха, којом упокојеног у спроводу покрију припада свештенику дотичном. — О већим празницима, кад се пишу имена живих у појединим породицама да се при „деницама“ спомену и прочитају у јектенији, плаћао је и плаћа сваки за свако име по 2 крајцара и тај новац припадне дотичном свештенику, а данас? Данас су тутори и црквена општина преузели све то у своје руке. Они тим управљају. Они пишу имена, они наплаћују, они дотичну своту остављају у црквену хазну, а свештеник хтио не хтио мора да се задовољи са неким малим дијелом, кога су му они одредили и ког му из црквеног новца дају.

У нас вальда никад није ни било тог обичаја, да парох купи по парохији вуну, масло, сир, сјено, дрва, јагањце и јариће као што је и данас обичај по другим крајевима Босне и Херцеговине. Тога код нас можда није ни било а све и да је било, доста то да га данас нема ни од корова и да се и спомен о њему одавна изгубио. — До данас кад би свештеник односно његов ђак разносио водицу о коме посту, давали би по шаку граха, о Крств-дану суво месо, а о великом четвртаку кућена су јаја, но разумије се да је та добит и то давање њихово слабо, врло слабо, баш као оно, што поп Мићо вели у Горском вијенцу: „Тавоље је њихово давање.“ Но прије некоје времена то нам је од предпостављене духовне власти забрањено, и наређено да хришћани у име тог давања у граху, месу итд. дају годишње 10 новч. од сваке куће. Може ли та наредба ступити у живот и хоће ли паро хијани давати то, сваки ће свештеник најбоље знати То ће њих врло тешко, готово никако. А на против одучити их да свештенику не дају месо, грах, сир, масло и др. то ће једногласно бити усвојено од свију и престаће тај обичај одмах, док им се наредба о том прочита и до знања стави.

Толико сада о свештеничком приходу и о том како плаћају парохијани своме пароху.

Нека покренути споразум и напошење истинитих прихода свештеничких уроди најбољим плодом. Нека ријечи наше браће свештеника побуде д о т и ч н е да се уреди дотација наших свештеника сообразно науци православној, достојанству цркве и свештеника а нека буде према стању и материјалној могућности нашег народа.

Зворник, Сретење 1890. **Д. О. у.**

Допуна опису манастиру Моштанице.

Читајући 10. број цијењеног листа „Босанске виле“ од прошле године и у читању најђох г. уреднице, на опис манастира Моштанице, па ми се чини да тај опис није баш тачно наведен. Сад пошто ћу ја по приповиједању старих људи доставити овдје, оно што није учињено, то нек ми првашњи описивач г. Костић, за то не замјери, а ви г. уреднице молим да ову допуну у ваш цијењени лист „Б.-Х. Источник“ увртстити изволите.

По народном приповиједању, на истом мјесту гдје је сад манастир, спаљено је тијело св. великомученика Teo-

дора Тирона, од ког је сама рука остала као мошти, и од тог добио име је ман. Моштанице, као год и ријека, што тече испод њега и утиче у Уну. Да су га зидали Немањићи, то су до данас многи потврдили и којекаквим наводима доказивали, зато мислим дабаш није о том нужно говорити. По свој прилици биће заиста, да су за вријеме Лаудонова војевања по босанској Крајини, калуђери на њег побјегли преко Уне у Хрватску и настанили се више Костајнице у селу Комоговини. На молбу њихову допусти им тадашњи ћесар и начине себи манастир којег прозову Моштаницом, јер су одмах у њег смјестили руку св. Теодора, а неки га послије прозову „Комоговином“, и претворе га неки други послије њих у мирску цркву, у ком се и данас та света рука налази. Од ствари што је остало пао калуђера, то неки Турци однесу, и манастир поробе са свијем, па најпослије га и запале, да су само голе зидине остале.

На неколико десетине година пред долазак серашћер-Омерпашина у Крајину босанску, да мало укроти бијесне аге и бегове, козари чувајући благо по шуми у том крају, опазе да некакве зидине виде у шуми, отиду и доказу својим старијим, а ови опет свом бегу. Бег им допусти да отиду и виде. Кад су дошли к њему, кад ли све по њему и око њега букве и јелићи, као какве каце порасле. Кад су се заиста увјерили, да је зидина манастирска, то отиду капетану дубичком, јер се он налазио у његовој капетанији и кажу му. Капетан јави везиру а везир владици тадашњем — на које добију заповјед, да се има око њег искрчити и до њега добар пут направити, као што и учиње. По заповједи тадашњег босанског митрополита отвори га тада најприје калуђер именом Влајинић, родом из села Градине спрам Јасеновцем, и још један свештеник именом Котур, тако прозван по селу Котурови, које се находи више манастира. Они га на брзу руку оправе и доготове док је тадашњи митрополит у то вријеме своје путовање по Крајини довршио и до њег дош'о одмах га посвети, а Влајинића произведе за игумана да управља манастиром; а он отиде у Сарајево. Кад је по том прошло неколико година Влајинић умре а Котур остане за мало у њему, јер га Турци код капетана приједорског окриве и по жељи њиховој посијеку га више Приједора у селу Гаревцима крај пута, гдје му се и данас гроб познаје и зове „попов гроб“ Послије Влајинића и Котура дође у њега неки Ђурађ Гоић који је у монаштву добио име Герасим и као игуман управљао манастиром. Родом је био из села Свињухе од Новог. Он и браћа му протосинђел Гаврил и јеромонах Стојан били су тад једини који су свршили богословске науке у Пакрацу (Славонији) од онновремених свештеника. Они га прекрију и боље украсе, али Пећијина буна учини те изгори и опусти, „ког је сам цар турски капиље дао оправити,“ као што г. Костић у „Вили“ наводи. По смрти Герасима Гоића, долазили су иза њег' они калуђери редом: игуман Григорије Цвијић био је родом из села Аџетоваца, јеромонах Ђурађ Трмошљанин родом из Баусоваца, игуман Агапија Вујасиновић из села не зна се ког тачно, игуман Ђурађ Лукач родом из Драксенића, јеромонах Гаврил Качавенда родом из села Јеловца, јеромонах Никифор Мајкић родом из Јапре Мајкића, архимандрит Кирила Адић и игуман Пансије Филиповић.

Сад по окупацији, кад је манастир поправљан с лијеве стране у зиду ниже

пјевнице а више појаса нашли су зидари шупаљ зид од два метра дужине и изгледа као димњак округао, у ком је нађено ребро као да је од средњег чељадета на ком се познаје да је резато и по ком се резању мора судити да то мора бити од некакве светиње, кад се у тој шупљини нашло. То исто ребро опет је на исто мјесто стављто и оним истим каменом затворено с којим је отворено. При врху у зиду нашли су у олтару два велика лонца са заклопцем на њима од босанске рукотворине, тако исто у средини храма више пјевнице по два и на сваком заклопац, па и ако се чине мали може у сваки од прилике стати до 15 ока, воде ови лонци опет су узидати на истом мјесту. Ја мислим да бољи и милозвучнији глас читање и пјевање издају. При земљотресу 1861. године испао је један из кубета камен, ког су једва два човјека могли подигнути, — те су га опет зидари на оно исто мјесто уметнули.

Још ћу и то навести, да више манастира источно има једна природна пештера у којој су се неки од монаха испаштали, као што се у њој недавно испаштао неки Пајо (Павле) Грујић пустињак и то родом из села Бабића, парохије Козарачке. Кад му је било 20 година научи правити пушке, али то остави те једном ровећи и копајући ископа из земље нешто новаца и однесе их у шуму да сакрије од других. Послије кратког времена пође да их ископа али не могне погодити оно мјесто гдје их је оставио те од муке полуди. Цијелу годину дана живио је у шуми и по њој одајући он никад кући не би долазио и још по цијелу седмицу да ништа не би јео. Његови рођаци не могавши више то трпити, него га ухвате и са собом одведу манастиру Моштаници да га лијече. Чим је дошао одмах отиде опет у шуму и нађе ту пештеру, те се у њој настани. Неки стари Али-бег Џинић одајући по кметима дође манастиру, који је тада био као и данас што је својина Џинића, да види манастир, и у разговору каже му калуђери за тог Пају, он им одговори: „Ово је трећи пустињак, што се у овој пештери испашта, како моји стари памте, него не дирајте у њег, већ му подајте запру (јело и пиће), ако ви не ћете ја ћу то учинити.“ Он је живио у њој до 20 година и живећи у самоћи све је бјежао од свијета а највише од женских, на које не би никад хотио погледати, докле год не би отишле од његове пештере. Пред смрт пресели се у једну мању пештеру и умре, из које калуђери донесу га и код манастира сахране. Од како је тај Пајо пустињак умро има до близу 30 година. Сад само толико о том манастиру док други пут што више дознам.

Прибиљежио:
Симо Стојановић,
свештеник.

Питања.

1. Кад се износи плаштаница на велики петак и којим поретком; кад се уноси на Васкрс у олтар и полаже на престо, и кад се скида са престола?

2. Какве усклисе треба говорити на повлеђовању св. стрести, пред јеванђељима на малим јектенијама?

3. Ко додаје архијереју кадионицу ако је ђакон запријечен тада другијем послом, и може ли мирјанин или клисара

Одговор.

1. Прије него што се почне вечерња, донесе се плаштаница у олтар — ако не стоји увијек у олтару — и положи на престо. У пријеме појања стиховних стихира, свештеник (са ђаконом) кади плаштаницу са четири стране и тај мирисни кâд представља мирисе, у које је Јосиф с' Никодимом увио божанствено тијело (Муравијева: Писма о служби Божјој у прав. цркви, српски превод стр. 118.). Вијерни међу тијем заиђе своје воштанице. А кад појачи, или који свештеник у олтару почне појати погребну пјесму: **Тебе ѡдѣвающагося свѣтомъ** . . . тада свештеник, отворивши прије царске двери, дигне *плаштаницу* са часне трапезе, изнесе је на глави из олтара на *сјеверне* двере на сред цркве, и положи је на приготовљено мјесто, које се тад претвори у гроб Христов. Пред свештеником иде ђакон са *јеванђељем* и свјећоносци са свијећама. Јеванђеље полаже свештеник над плаштаницом. По **нынѣ отпущаеши** свештеник или ђакон кади гроб са четири стране три пута, а појачи пјеву тропар: **Благообразный Іωсиф** . . . (два пута), онда: **Слава и нынѣ и пѣснь**: **Мироносицамъ женамъ** . . . По кађењу два се пута метаните, па онда се цјелива плаштаница у ране на ногама Спасителевим, па се опет учини једно метаније. Свештеник, чим цјелива плаштаницу (гроб), улази у олтар, говори: **премѫдрость** и отпуст са царских двери. Иза отпуста царске двери затвара и завјесу навлачи. Док вијерни цјеливају гроб Христов, свештеник обавља *мало повечерје*, на коме се поји и прописани канон. — Ако *Благовјести* чину на велики петак, тада се и служба служи и то свагда Златоустова. У томе случају бива износ плаштанице *на повечерју*, т. ј., пошто се очита **Вѣрую во единаго Бога** . . . отвори свештеник царска врата, окади плаштаницу, и пој појању пјесме: **Тебе ѡдѣвающагося свѣтомъ** . . . узима плаштаницу са часне трапезе и износи је на сјеверна врата на сред цркве. За овијем поји се тропар и пјесма, као као што смо напријед споменули. Док траје цјеливање, поји се канон и свршава повечерје (ср. П. Лебедјева: Наука о **Богослуженіи** прав. церкви, д. 2. стр. 119.). — У суботу на јутрењој опет се обноси плаштаница, и то пошље великог славословља, кад се стане тихо и лагано појати: **Свѧтый Боже** . . . „Предја се чини — говори А. Николајевић Муравијев у својим *писмима о служби Божјој* (стр. 121.) — да је овај обнос највише само понављање вечерњега, ... опет јутрењи обнос друго значи, у вече само полажемо у гроб божанствено тијело као Јосиф; а сад обношење плаштанице око цркве са барјацима значи, да је Господ и онда, кад је земаљски почивао, радио као побједитељ и цркву своју заклоно раскопавши пакао."

Пошље литурђије на велику суботу настаје, као што се Устав изражава: *велико читање дјела апостољских*; а на сами Васкрс рано и прије јутрење поји се канон велике суботе и завршује по Уставу са тропаром: **Егда снизшелъ еси** . . . Кад се овај тропар отпочне појати, отвори свештеник царске двери, и на *исте* уноси плаштаницу и положи је на часну трапезу (**Поученіе православныя церкви о спасеніи мірѣ**, стр. 233.). Одмах за тијем запоји свештник из олтара: **Воскресеніе твое Христе Спасе** . . . и т. д. —

Плаштаница лежи на часној трпези све до пред вечерњу Спасовску; скида се на 9. часу, кад се завршује круг пасхални пјесама (**Церковный Вѣстникъ** од г. 1889. бр. 10. стр. 186.)

2. По **Послѣдованію страстныя седмицы** говоре се ти узгласи овијем редом: пред првијем јеванђељем: **Іакw твоя держава** . . .; пред 2—м: **Іакw подобаетъ** . . .; пред 3—м: **Іакw благословенъ и прославленъ всесвѣтое имя твое и великолѣпное имя твое** . . ., пред 4—м: **Іакw ты еси Богъ нашъ** . . ., пред 5—м: **Вѣдн держава царствія твоегw** . . .; пред 6—м: **Іакw благословенъ всесвѧтое имя твое** . . .; пред 7—м: **Іакw тѧ хвалятъ всѣ силы небесныя** . . . Пред кондаком и пред свјетилен говоре се обични узгласи, што долазе пошље 6. и 9. пјесме.

3. И ако по црквеним правилима и црквеној уредби (ср. VII. вас. саб. пр. 14; лаод. саб. пр. 15.), имају право само од епископа посвећена лица да читају, поју, па и у цркви да послужују, ипак је већ свуда у обичају (и у руској цркви: ср. **Церковный Вѣстникъ** од г. 1889. бр. 41 стр. 705.), да се и другијем *благочастивијем* људима допушта, да читају, поју и послужују у цркви. Кад дакле горња правила, као и друге уредбе, које се односе на овај предмет, *условно* појимо, т. ј. кад је ријеч о *добрим* и *побожним* људима, онда мислим да може додавати кадионицу свештенику, по потреби и владици, и човјек, који није за ту службу канонички посвећен.

Т. А.

Једна ријеч.

Поздрављам те, драги „Источниче“, данас, кад си обукао и херцеговачку хаљину, те се и назвао „Босанско-Херцеговачки Источник“. Слободно смијем рећи, да си и без те преобуке мислио и дјелао хришћански и српски, а то и јест светиња Србину православном. Знајући те као таковог од твог почетка, нијесам ни мислио, да ти нијеси Херцеговац, колико и Босанац — па ево и твоје рухо, као и твој унутрашњи дух рада, очитује нам твоје братске мисли, сједене у твоје досадање радове, који су ишли на умно и морално унапређење, како свештенства тако и његове драге пастве. У том правцу дјелати, ширећи свету српску и православну мисао, од тебе се заиста највише и захтијева; као такови остаћеш и Херцеговац колико и Босанац, па да и нијеси добио ову нову хаљину; а што си на томе радио да је добијеш, није ни мени могло бити да ти не рекнем ове свете ријечи, и ако смо ми и до сад били једна душа и два тјела, угријана једном крвљу, оживљена једним духом: „Се ниње, что добро, или что красно, но јеже жити братији вкупје“. — Ми осјећамо потребу заједничког живота — а на том треба и да дјелamo што више можемо — па ће тај заједнички живот уродити добрим плодом: само у будуће остани нам на челу, као што си до сад, и ми ћемо са радом и потпором доказат да смо вољни проводит заједнички живот, који ће ићи на корист наше српске цркве и народа.

У то име Боже нам помози!

— Ова моја једна ријеч, која, Боже здравља неће бити задња, колико се знало и умјело, а што се погријеши, нек се и опрости, јер нико није без погрјешке — ова ријеч иде на то, да ти понудим коју слабу снагу, да је употребиш на корист нашег заједничког рада. Зато ћу у овој ријечи и рећи, да нам је данас најпужније радити на нашем умном унапређењу, како би могли разумјети ово вријеме у коме се находимо. „Источник“, као свештеничка књига, а преко тога и народна, јесте не мало врело и источник православне науке и народног просвјећења, и као таковог и моја је дужност братски предусрести и на то врело доћи те се напојити водом просвјећења.

Овијем као да те хвалим, но мени то није наијера, јер ми је жеља, да свакога рад хвали, а тебе „Источниче“ рад на браницу српске цркве и школе, рад на учвршћењу братске љубави међу нама свештеницима, међу нама и нашим народом, међу самијем народом. Тим путем корачајући беру се слатки плодови за читав народ, тај пут довешће нас до сретнијих дана.

Ја истина ово не рекох де те сјетујем, јер си ли јепијех дана проживио, као наша школа, међу нама и нашим народом, па си видио рану на тијелу нашег свештенства и народа — испитао си је, видио си је, па сам увјерен, да си нашао лијек једини: **међусобну љубав и прегорјевање**. На томе радити, нама као народним духовним љекарима, данас је баш најпрече; а да те и не молим, ти ћеш пред нама, јер ти је то и задатак — само од нас нека буде да те не заборавимо, као што, ако Бог да и нећемо.

По томе ће нас познати учитељ Христос Господ да смо његови; јер међусобна љубав потребна је колико за сретан и миран живот овог кратког вијека, толико је она путовођа вјечног живота. Огледало хришћанског осјећања и братске љубави огледа се у дјелима а не празним ријечима; она треба да је дубоко урезана у листове нашег срца, па ће бити више дјела за опште добро, а мање борања, за личну срећу и славу, којима је све једно ма пропао цијо свијет кад је њему добро. Овакви има, што народ вели „трњаво срце,“ јер у срцу плаче кад се други смије и обратно; овакве прве у оној рани на тијелу нашег народа треба исправљати па да изгуби важност она народна ријеч: „ко ти ископа око? — Брат! — зато је тако дубоко!“

„Душа је благо“ — право рече наш патријарха трвени народ, који је и царство изгубио због „трњавог“ срца појединих славољубаца и себичњаковића; па држећи се тога непропадљивога блага, ето остаде још жив и дочека и ове околности у којима се још више треба да сјети тога блага. Народ мора бити чиста на гувну развијана пшеница, а пљеву нек носи бујни вјетар; само нама вјечима у памети треба да је: нек нам не пропадне које зрно, однешено вјетром у пљеви своје гордости, себичности, славољубља и свезнаности итд.

Ријечи божије за наук треба узет, па ћемо јасно видјети ко оде пред истину оправљан: „митар“ или „фарисеј?“

Међусобан, љубезан и без притворности живот, очитује се ријечима самога Бога и учитеља свијета о ономе малом дару оне сиромашице; то нам показује, да се не презиремо но узајамно почитујемо, јер „није нико тако силне моћи, да не треба и мале помоћи;“ ту је источник међусобне и заједничке радње, наслањајући се један на другога, и олакшавајући један другоме личне па и опште тешке дане; јер их имамо доста, па и сувише. Зато и вели свети Апостол: „старајмо се за оно чиме би водили на добро један другог: — — а такови је мио људима и угодан Богу;“ а то нас дужи и закон наше свете вјере: „да који смо јаки, слабије придржимо, а не себи да угађамо;“ а у том не сметнути с ума и ону народну ријеч, која вели: „кусалом ме залаже, а дршком ми очи вади:“ у оваком случају слабијем се не скидају теготе, но му се још товаре и на душу и на тјело, а све на онога: „ја хоћу славе“!

Сви знамо дивне ријечи српкиње, остарјеле Јевросиме мајке: „Боље ти је изгубити главу него своју огрјешити душу“; па ипак, у доста случајева из дана у дан имамо прилике нарећи ову Спасителеву опомену и изајмо на уму је!: „**А ти! зашто укораваш брата свога?**“ — Бог је судија и онај који чита срца свачија“ — Зло је, дакле и опште лично помислити, „да ја могу што и како хоћу“ јер наука вјере вели: „Не да смо вриједни, од себе помислити што, као од себе; него је наша вредноћа од Бога“. Послушајте како српски православни свештеник говори:

„Ни дрвље, ни камење, ни воде, ни врлети,
„Ни звјерје, ни гади, ни све паклене звети;
„И нисли какву год хоћеш, још неђељу
љуту —
„Ништ' не смета оном, — ко је на божијем
путу“.

То је опробана истина на апостолима и мученицима појединог народа, тако и читавог човјечанства. Све невоље и неприлике не заустављале ученике истинске вјере на путу среће човјечанства, јер у њиховим душама дар Духа светог уроди: издржљивошћу, миром, љубави дуготрпљивости — **чистом и тврдом вјером**. Ми свештеници, скромни пријемници својих светих учитеља — својим заједничким својих светих учитеља — својим заједничким и међусобном љубављу, доказаћемо да смо на божијем путу; јер тако и они чињаше, па и нама у аманет предадоше.

„Источник“ и ако са овом годином не предузима свој почетак, али ипак налази се у почетку свога живота: његов живот и опстанак од нас зависи, а и треба да зависи, јер је то наше гласило, па и слика нашег заједничког рада пред осталом нашом браћом иза брда и ријека наше домовине. — Он, као један међу нама, треба да је вриједан и обрађен, у границама наше могућности умне и материјалне; — будемо ли, дакле, и у неколико чинили њему, а преко њега и нама на корист, у тим границама — неће се ни онда на нас тужит, као што нећемо у таком случају, имати узрока ни ми на њега се тужити.

„Сваки је почетак тежак“; — а како је свештеников рад свет и веома користан за живот људски, то имамо разумјети да је и претежак рад једног нашег гласила, особито, ако буде остављен на плећа свога уредништва, а заборављен од нас самијех. Идући заједно, олакшаћемо живот и рад свој; само ћемо тако моћи парадити тешке задатке, који су нам као Србима и православним свештеницима, од Бога и народа Српског задани; а то се може вићет и у овом нашем гласилу, савјетујући један другог и молећи један другог за братски разговор и потпору на нашем путу, као што и морамо чинити.

Ми се, пак уздамо, да ће нас и он око себе привијати, тражећи од нас оно шта можемо и колико можемо, разумјевајући наше свештеничко стање, могућност нашег рада и околности у којима живимо, и у којима имамо полако и смишљено поступати, да не буде „гора задња но прва“. Но привијајући се један уз другог и наслањајући се један на другог, боље ћемо се упознати, договорити и сложити, па тако сложни и парадити, да испунимо заповјед свете цркве којој служимо: „ . . . . да једну мисао исповједамо“ . . .

Данас је баш тежак положај српско-православног свештеника, јер он хоће да издржи Србина чиста и свијетла, да му одржи карактер, и понос, да га очува у нади, да му предњачи у свима часовима његова живота и рада, како на дому тако и у јавном друштву. Па, да би један другом помоћи могли пружити — не заборављајмо се! По ријечима боговидца Мојсеја: привијаћемо срце своје око ријечи светог писма, те их казиват синовима својим; . . .

то су ријечи — воље спасења; а „који трпи до конца тај ће бити спашен!“

Сада у почетку ове године, у почетку не извјесне будућности, имамо промислити на прошасте дане и радове своје, те сви на себе промислити сносећи свој тешки задатак са вјером и љубављу и опраштајући један другом

— Наш „Источник“, овако умножен и проширен, као наша не мала школи, у којој се пише, а и треба да се пише тоном за нас докучљивим, тоном који ће бити на прво прочитање и објашњење; — треба братске потпоре, како би могли надржати борбу овог времена. — Данас имамо доста учинити на поправци и свог и народног умног унапређења. Али народу, који стоји на нећем умном положају, тим му више и прије придолазе напредније уредбе и мисли; према томе подржимо и ову нашу школу, да — ако нам послужи на корист; но, не заборавимо, да то више од нас зависи.

Што не можемо нијесмо ни криви; а у томе нам неће нико ни замјерити, те ћемо, за среће и божији благослов, радити онолико, колико смо у стању умном и материјалном.

„Амин Боже! — Хоће, ако Бог да!“

На „Сретење“ — 1890. године.

С. Л. П.

Извод свештеничких сједница у појединим протопрезвитератима Дабро-босанске Архидијецезе.

I.

У протопрезвитерату Бос. Костајничком, у првој сједници свештеничког овог протопрезвитерата, држаној 26. новембра 1889., намеђу осталога у тачци 2. закључено је једногласно ово:

„Како су свештеници остали у погледу данашњега права, народна пастирчад; те сваки, пак и најгори народ може тужити свештеника и сплетке му правити, како код духовне власти, тако исто и код политичке; — зато је предложено да нико не може свештеника тужити, и представљати вишој духовној власти, него у погледу тога — ако когод има што против свога пароха, да има прво доставити протопрезвитеру, а исти да има сазвати ванредну свештеничку сједницу, на којој ће се ствар изводити и по потреби доставити високопречасној Конзисторији у Сарајево.

II.

У протопрезвитерату Власеничком, у првој сједници свештеничког држаној 30. новембра 1889. намеђу осталога закључено је:

1. да се свештеничке сједнице четири пута у години држе.

2. Да се све конзисторијалне окружнице и наредбе у засебни протокол тачно од ријечи до ријечи уведу, и да сваки свештеник у идућој сједници на преглед поднесе;

3. Да се од стране свештенства поднесе молба Ав. М. Конзисторији, у којој да се моли за побољшање и уређење свештеничког стања;

4. Да се свештенство најозбиљније придржава конзисторијалне окружнице од 23. X. 1889. број 1835. и да и у будуће тачно и савјесно врши своје свештеничке дужности, те тим да оправда свој високи свештено-пастирски и учитељски позив.

5. Да се до сад постојећи рђави и незаконити обичај у народу при склапању пријатељства двију породица, то јест: при женидби и удаји, кад женихов родитељ или старатељ иде први пут у кућу своја пријатеља ради мира, ће му се силом потражује од 5—15 дуката, који можда нема а многи нијесу ради толико дати, те се због тога често мира нема, а често пријатељства непријатељство рађа — да се забрани.

6. Да сваки свештеник у својој парохији несагласне супруге позове да идућој сједници на расправу дођу.

У другој сједници свештеничког овог протопрезвитерата, држаној 10. јануара 1890. намеђу осталога закључено је у тачци 4. пошто је претресано свршавање свештених чинодејстава и црквених обреда, да се у томе сви свештеници једнообразности придржава;

6. Да свештеници, осим „Босанско-Херцеговачког Источника“ још три духовна часописа држе и то „Хришћански Весник“, „Истину“ (ваљда „Глас Истине“ или „Весник српске цркве“) и „Просвјету; и да те листове на сједницама и другим приликама читају.

III.

У протопрезвитерату Приједорском у првој конституираној сједници свештеничкој држаној 19. јануара 1890 закључено је у тачци: 3. да, у случају смрти кога свештеника овог протопрезвитерата имаду сви свештеници доћи на спровод. Случај смрти имаде се одмах јавити протопрезвитерском уреду, а уред ће све свештенство ради тога позвати. Никакав свештеник нема права награду какву за тај труд тражити.

IV.

У протопрезвитерату Бос. Градишком, у сједници држаној 12. октобра 1889 између осталога рјешено је и закључено је у тачци: 3. Почем је у народу морал доста занемарен и напуштен, а узрок је томе много смјесе разних нација, које су допрјенеле, да народ наш у моралу поклизне, тога ради одређено је: да се све јавне блуднице имаду строго укорити, а у исто доба и добро их посавјетовати, доказујући им какве их рђаве посљедице у будуће чекају.

4. Почем се у народу нашем дешава и тога: да здрави људи иду по свијету да просе, те да отуда себи и својој породици добију насушни хљеб. Чега ради данас је овдје одређено да се на јавним зборовима имају укорити сви они, који су здрави и просе по народу; и да у исто доба буду посавјетовани, да се раду и труду привикавати имаду, а народу да се пређови и докаже, да је здраву грешно подјелити, као што је грешно богаљу неподјелити.

6. Пошто је у наш народ обичај ушао, да му крвни и блиски сродник или пријатељ кумује, као што се је овдје већ и освједочило, да је брат своје сестре дјецу држао, и обратно. У име тога наша је сједница одредила, да се такови обичаји у будуће искорењавати имају. Даље у сједници држаној 18. јануара 1890., закључено је у тачци:

1. О крађи, за коју су били позвани кадљници из протопрезвитерата и неколицина их дошло к сједници, ће очито признаше — по савјету свештеника — своју кривицу и завјетоваше се, да више неће зло чинити и да ће се са свим краће оставити.

3. Рјешавано је о звонцету у св. олтару те једногласно признаше, да звонце није пристојно у св. олтару држати нити с њим звонити, јер по искуству освједочено је, да је то римске цркве обичај, те за то желимо, да би се по благослову Његовог Високопреосвештенства укинуло. (Укинуто је. Уред.)

4. Одређено би да сваки свештеник састави по једну сходну бесједу и на идућу сједницу 15/III. т. г. донесе. Овај предлог је врло добар, који свештеници признаше, јер ће се практицирати у састављању слова, бесједа и црквених проповједи, које ће се, ако се која за добру наће давати у штампу.

6. Пошто на селима није обично држати или служити, Преждеосвећену службу у овом протопрезвитерату уз часни пост, би одређено да идућега часног поста дођу служити у градишкој цркви ради практике сви свештеници на по се и т. д.

V.

У протопрезвитерату Кључком у сједници држаној 23 октобра 1889 између осталог закључено је у тачци:

5. Да свештеници савјетују дјевојке и младе невјесте да на сајмове — пазаре не иду, и то да им њихови старији укућани забране. Ако дјевојке иду, тиме худи себи и затвара врата своје отмјене среће. Младе невјесте својим путовањем навлаче на се сумњу те ова намећу ње и њеног мужа пораја неслогу и мржњу, и напослједку дође до тога да странке потраже развод брака. — Истина овој злој и новој навики, свештеник неможе одмах на пут стати, него ли појединог домаћина може обавјешћавати: како то доноша рђаве и неугодне посљедице, те да у случају непослушности и строжије се мјере предузму и т. д.

У сједници држаној 25 фебруара 1890 закључено је у тачци:

1. Да свештеници боље обрате пажњу на поједине парохијане, који из недостојних узрока у друге парохије одлазе ради причешћавања, тако, да их има да и без саме исповједи уђу се примити св. тјело и крв Христову. Ову погрјешку свештеник лако може код непознатог лица учинити;

2. Да свештенство сваке недеље и празника цркве отварају, неглеђајући на то, што народ слабо иде, јер свештеник треба да народу углед даде и цркву сваке недеље и празника отвара и св. службу врши.

3. Да сваки свештеник у својој парохији прогласи вријеме Божије службе, и онда да почиње на одређено вријеме, а не да очекује народ, који вишим бројем и послије подне долази, јер очекивањем скрати се вријеме у коме се неможе тако велика задаћа тачно извршити. Ово ће народ постепено уобичајити и благовремено почети цркви долазити.

4. Да сви свештеници у свој парохији — нурији, преко народнијех кнезова поради да се гробља ограде (која су трњем порасла и почисте), и то која су на народној или властитој земљи, са означеном границом, опседи живицом двоструки ред трња а око истог плот док се трње прими и укорјени; неће ли се то, онда с тарабама или плотом огради

5. Сви једногласно закључише да озбиљну и особито пажњу обрате на посване, које се на данашње доба код појединих распалило, те тиме пржи и кужи побожност у нашем народу, који за те пеовке није знао до прије 10—12 година. Сви се свештеници заркоше да ће најенергичније и благом ријечи Христовом и науком ту опаку љагу искорењивати из народа и т. д.

VI.

У протопрезвитерату сребреничком, у свештеничкој сједници држаној 31. децембра 1889 год. између свега рјешавано је у тачки:

2. Да се у погледу побољшања свештеничког стања преда општа молба АЕ. М. Конзисторији;

3. Једногласно сви се свештеници зарекоше да ће се према конзисторијалној окружници од 23. окт. 1889. год. број 1835 строго владати и одговорити свештено-пастирском позиву.

VII.

У протопрезвитерату Гламочком, у свештеничкој сједници држаној 14. јануара 1890. између свега рјешавано је у тачки:

1. Прочитане су и претресане све окружнице конзисторијалне од 1889. године;

2. Положена је претплата на лист Источник и сједничке записнике;

3. Дотични протојереј читао је и објашњавао је недељна и празнична евангелије од митрополита Стевана од 1823 год. издано.

VIII.

У протопрезвитерату Бугојанском, у свештеничкој сједници држаној 1890. рјешавано је и закључено је у тачки:

1. Да сви свештеници редом служе божествену литургију у бугојанској цркви ради опћене, и свакоме се одреди парочити дан зато;

2. Да сваки свештеник набави „Кујел“ (суд за крштавање дјеце) по селима — по домовима;

3. Да се сва гробља морају оградити у сваком селу — парохији и у њему направити по једну капелицу.

(Наставиће се.)

О васкрсним јајима.

О празнику Пасхе (Васкрса) православни Хришћани поздрављају се и љубе један другог, но осим тога они чувају међу собом још и тај побожан обичај, да се о овом празнику дарују један другог у црвену боју обојеним и шараним јајима. Обичај даривања обојеним јајима налази се по свој источној православној цркви. Овај лијепи обичај влада по свима земљама гдје Срба има, по Грчкој, Русији, Румунској, Бугарској; њега се налази међу православним Хришћанима у азијским предјелима, у Мисиру, Либији и т. д., укратко ово је обичај свега православног свијета, гдје год се налази православних Хришћана. (Овај обичај у нешколико је и код Хришћана западне цркве, а код наших босанских римокатолика је задржао се још и данас у пуном јеку, као и код православнијех. Наши Мухамедовци некају тог обичаја, али им је мило ако им који Хришћанин пошаље „шарених јаја на „пекшеш.“ Оваком се дару сваки Мухамедовац радује и волијети једно шарено васкрсно јаје, него ли да му бијел талир даднеш).

Сад да видимо од кад је тај обичај постао? Употреба обојених јаја потиче још из давних старина. То је постојало још и код незнабожачких народа. Обојена јаја незнабожачки народи стављали су у почетку нове године на сто и давали су на дар својим добротворима. Највише су их бојили у црвену боју, јер су стари Келти поштовали црвену боју и сматрали је најљепшом од свију боја. Становници Персијски поздрављали су се и честитали један другом празник нове сунчане године (20. марта) јајима, која су бојадисали разним бојама. Овај обичај дуго се времена находио у Француској, Италији и Шпанији. Познати природњак Плиније приповиједа да су Римљани употребљавали обојена јаја при различитијем играма, при обредима богослужења, а приносили су их и у име очишћења својих гријехова. Плутарх објашњује узрок тога обичаја овим начином: јаје представља Творца све природе, који све врши и у којем се све стиче и свршује. Јаје, као сунце које све оживљава и које својом топлотом рађа и производи, приносили су из поштована идолу Бахусу. Стари филозофи објашњавали су своја учења о постанку свијета — сликом јајета. Мисирци су јајетом представљали облик свега свијета, и у облику јајета клањали су се добротворном божанству Кнефу. Грчки и римски филозофи изражавали су јајетом радну силу природе. Стари Персијанци објашњавали су јајетом почетак и развитак свијета. По њиховом мишљењу у почетку није било ништа друго осим божанства; сва створења пливала су у тами. Најпослије роди се јаје, које ноћ покри својим крилима; а Творчев старији син — Љубав, бринуо се да јаје сазри. Кад се јаје развило у плодотворну снагу онда се откри васиона, од које се одијели сунце, мјесец, ави језде и остала створења. Персијанци су славили јаје у својим светим пјесмама, а у спомен тога јајета почели су употребљавати и даривати се обојеним јајима. Нарочито изливена јаја чували су у својим храмовима, као образац оног јајета из којег се све развило.

Од кад се тај обичај појавио међу Хришћанима и за што? и од кад су Хришћани почели један другог поздрављати и обдаривати се обојеним јајима у дане св. Пасхе? и шта значи тај обичај?

Обичај даривати се црвеним јајима у дане свијетлог празника Васкресенија Христова, као и многи други побожни обичаји, пренесени су и примљени из Грчке, од грчких Хришћана. У Грчкој још из памтивијека па све до данас очувало се о том ово предање:

По вазнесењу Исуса Христа, Спасителя нашег на небо, света равноапостолна Марија Магдалина, дошавши у Рим да ту у простоници проповиједа св. јеванђеље, изађе пред тадашњег римског императора Тиверија I., и даваше му на поклон у црвено обојено јаје поздравивши га је ријечима: Христос васкресе! и тијем поздравом почела је пред њим приповиједати о Васкресењу Христа Спасителя. Први Хришћани дознавши за тај прости и срдачни поклон равноапостолне Марије Магдалине, почели су се на њу угледати, те се у дане успомене Христова васкрса стадоше међусобно пријатеља даривати црвеним јајима. Послије се тај обичај мало по мало рашири по свој хришћанској цркви међу посљедователима хришћанске вјере, док није постао општим хришћанским обичајем Велика древност овог обичаја не подлежи ни каквој сумњи: све Хришћанске цркве, па и оне које нијесу чисто православне, чувају тај обичај, и једногласно говоре, да он постоји у Хришћанској цркви још од првих времена Хришћанства, и да води свој почетак по примјеру равноапостолне жене св. Марије Магдалине. (види о том састав Економоса. 4. 1. 2. 3. 5.)

Апостолски почетак овог побожног обичаја свједочи се и рукописом из X. вијека, који се чува у манастиру св. Анастасије близу Солуна. У том се рукопису изричио вели, да обичај дарињања црвеним јајима постоји још од самијех апостолскијех времена, и да је добио свој почетак од св. Марије Магдалине. Исто тако и у животопису св. Марије Магдалине (22. јула) одиста се прича како је она по вазнесењу Исуса Христа на небо: „обишла многе предјеле, проповједајући јеванђеље, као и свети Апостоли; па дошавши у Рим изађе пред цара Тиверија, којем исприча све шта је било с Исусом Христом.“ Цар се салојади на Пилата и Архијереје, које она оптужила бјеше, и који приме што су заслужили т. ј. бише казнени“. — О њезиној бављењу у Риму има још спомена и у „синаксару“, у недјељу Мироносица; а истори-

чари: Кедрин (кн. 6.) и Константин Манасија (стр. 60.) у својим историјама јасно вели да је Марија Магдалина доиста била у Риму, и да је предстала пред цара Тиверија, и пред њим оптужила Пилата за неправедно суђење Исусу Христу.

Шта је дало повода св. Марији Магдалини да поднесе цару Тиверију црвено јаје, и какав је смисао скривен у том поклону?

У старо доба и незнабожци и јевреји имали су обичај, кад би изишли пред коју важну личност, а особито први пут, да тој личности у знак својег поштовања, уважења и љубави спрам ње, донесу што год на дар. Међу осталим видимо пример тог старог обичаја и код источних Мудраца, који су с даровима дошли с далеког истока у Витлејем, да се поклоне новорођенчету — младенцу Марији Исусу Христу (Мат. II., 11.)

Људи, који су били сиромашна стања, обично су у оваким случајевима доносили плодова или јаја домаћих тица. С тога није ни чудо што се сиромашна жена дошавши у престоницу римске царевине, да у њем проповиједа о распетом и да ту посије сјеме његове науке, и изашавши пред цара — усудила да му донесе мален обичан дар сиромашних људи — јаје. Овај обичај на сваки начин да је био познат и цару Тиверију. Тертулијан објашњава да је то јаје било обојено у црвену боју, по угледу обреда у доба празника јеврејске пасхе, који су умакали испони стручак у кри пасхалног јагњета, и том крвљу помазивали прагове на вратима својих кућа (Исх. XII, 22.). На тијем примјером показала цару Тиверију, да смо се и ми избавили од гријеха и развратна живота скупоцјеном крвљу Христовом, тог безгрјешног и чистог јагњета[1]) као што се и народ јеврејски избавио од помора у египатском ропству, кад је анђео смрти за казну поморио све мисирске прворођенце.

У споменутом старом рукопису писаном на пергаменту, који се налази у библиотеци манастира св. Атанасије, на крају а послије молитве на празник Пасхе, пише и ово: Чита се, такође, молитва благосиљања јаја и сира, и игуман љубећи се с браћом, даје сваком по јаје говорећи: Христос васкресе! Тако смо и ми примили од светих Отаца, који су очували овај обичај од самих апостолских времена, јер је св. равноапостолна Марија Магдалина прва показала вјерујућима примјер овог радосног приноса на дар. (Види о том у саставу Економоса у одјелку о црвеним јајима у дане Пасхе).

По примјеру равноапостолне св. Марије Магдалине и православни Хришћани узајамно даривају о празнику Васкрсења један другог у црвеној боји обојеним јајима, па такав поклон у дане ускрснје парочито је приличан и одговара значају саме Пасхе. Својом простотом и невиношћу оно показује Хришћанску смиреност и простосрдачност у узајамном друштвеном животу Хришћана, а уједно и искрену љубав која треба да влада међу Хришћанима, који се уз братско љубљење поздрављају изјавом мира и љубави, и у том понављању спомен ускрснућа Спаситељева, који је својом смрћу на крсту све измирио.[1])

Хришћани, дајући један другом узајамни дар — црвено јаје, они тијем признају у истини два важна догађаја: смрт и васкрсење Господа Исуса Христа, а у том и наше будуће васкрсење послије смрти. Јаје је **символ и заметак живота**, јер се под његовом љуском скрива клица будућег пилета. Као што из јајета излази живот, који је био под љуском скривен, тако и из гроба — стана смрти и трулежа — устаде Животодавац, који ће у будућем животу васкрснути и наша тјела. По том је дакле јаје **символ нашег будућег живота** и препорођаја у вјечни живот, који ће за праведника бити испуњен непрољаном радошћу а за грешнике неминовном казни.

По „Паломнику“ бр. 16. од 1888. и „Богослову“ књ. I., прерадио.

Б. Ђ.

[1]) Тертулијан I. 18., 19.

[1]) Колошан. посл. св. ап. Пав. I. 20.)

Читуља.

† **Димитрије Н. Алексић**, прота и намјесник лесковачки (Србија), уредник „Црквеног Гласника“, члан главног одбора свештеничког удружења, члан утемељач друштва св. Саве, предсједник пододбора Црвеног Крста, вјероучитељ лесковачке више гимназије и парох лесковачки, умро је у Лесковцу ноћу 19. децембра 1889 год. послије кратког боловања.

Покојник прота Димитрије родио се у Алексинцу 1856 год. Основне школе, четири разреда гимназије и Богословију свршио је у Биограду. Рукоположен је за свештеника 1880. За ревносно отправљање послова и дужности, одликовала га је архијерејска власт најпре (1888 год.) надбедреником при служби, а 23 априла 1889 год. произведен је на чин протојерејски од владике Димитрија, који га је весма цјенио и уважавао. Прса су му красила одличија: Црвеног крста и Ратне споменице.

Осим уређивања листа „Црквеног Гласника“ написао је пјесме: На Ускрс, Неверни Тома, На нову годину, Високи Дечани, Цар Ахав, Убрисана Суза, Велики Петак; чланке: Православље и Паство, Празновјерице, Углед свештенства, Црква и школа, Свештеничко удовички фонд, Једно погледна „Пројект закона о црквеним властима“.

Многе своје писмене саставе штампао је и у „Христићанском Веснику“, а у послеље вријеме био је дописник и руског листа „Паломника“ илустрованог црквено-богословског часописа, који излази у Петрограду. Осим тога написао је брошуру: „Богословија и свештенство, „Паланачка пресуда“. „Календар Криниа 1887 год.“ „Стрижба“, „Непажљиво поступање с барутом“, „Једно шкодљиво осветљење“, „Уочи нове године“, „О пијанству“ и преводе с руског: Вјера, Нада и Љубав. Даље написао и ове новеле: „Мученица за вјеру“, „Света Христина“ „Св. Андријан“ и „Наталија“, а „Св. Катарина великомуч.“ као превод с руског.

Укратко рећи, био је неуморни раденик и вриједна пчела у својој свештеничкој дужности и позиву. У покојнику црква губи вриједна служитеља, а свештенство и духовна књижевност добра раденика. Бог га прости и вјечна му памјат.

Позив.

I. На темељу окружнице и налога АЕ. М. Конзисторије од 22. децембра 1888. год. број 1853. екс 1888, (види лист „Дабро-босански Источник“ од г. 1889. стр. 15) позивају протопрезитерски уреди Дабро-босанске епархије, и то: **Сарајевски, Бањалучки, Приједорски, Кључки, Санског-Моста, Бихаћки, Дервентски, и Костајнички** да поднесу од подручног свештенства односне исказе на парохија, за 1889. год.

II. На темељу конзисторијалне окружнице од 23. октобра и 30. Новембра 1889. год., 1835. и 2041. види лист „Босанско-Херцеговачки Источник од год. 1890. свеска I., стр. 1. и свеска II., стр. 49.), позивају се протопрезитерски уреди Дабробосанске епархије и то: **Височки, Рогатички (Соколачки), Вишеградски, Приједорски, Крупски, Санског Моста, Травнички, Љеваљски, Герзовачки, Бихаћки, Дервентски, Костајнички, Петроваčко-Уначки, Варцар-Вакуфски**, да наволе наручити овдје „Записнике свештеничких сједница“ с односним позивима, који су већ штампани и неким протопрезитерским уредима који су положили односну своту, поштом разаслани.

Из канцеларије АЕ. М. Конзисторије Дабро-босанске.

У Сарајеву, 22. марта 1890.

Штам. Шнајдлера и Лешнера.

Свеска IV. и V. Сарајево, април и мај 1890. Год. IV.

Власник: АЕМ. Конзисторија. Уредник: Ђ. Петровић, свештеник.

Број 524.

Окружница.

Пречасном српско-православном свештенству дабро-босанске Епархије.

Житељи варошн Маглаја односно парохије ријешили су се и одважили у Маглају саградити цркву. Маглај је котарска варош и покрај жељезничке пруге и не треба објашњавати да је велика потреба да ту има српско-православна црква. Но народ тај поред најбоље жеље и пожртвовања сам цркву подићи не може, те је с тога пошао дозволом Високе земаљске владе — Јово Јовановић, да по Босни и Херцеговини скупи што добровољних прилога, од благочестивих људи, којима је Бог дао па имају и хоће да припомогну подизању „вјечних задужбина.“ — Скупљача Јовановића треба сваки свештеник, сваки побожан Христијанин, пријатељски да предусретне и колико је коме могуће прилог цркви да дадне.

Ово се има српско-православном народу иначе и у свакој цркви објавити и најтоплије препоручити.

Из АЕМ. Конзисторије дабро-босанске,
У Сарајеву, 7. априла 1890.

АЕ и Митрополит дабро-босански:
Ђорђе Николајевић.

Број 72 екс. 1890.
М.Х.-3.

Окружница.

Свему пречасном свештенству и поштованим општинама херцеговачко-захумске епархије.

Познато је, мислимо, како свештенству тако и општинама, да у Сарајеву излази српски белетристични лист „Босанска Вила,“ коме је задатак да шири просвјету у народу нашем, да гаји лијепе обичаје српске и куни народне умо-

творине, да суабија све што је туђинско а штетно по наш народ и лијепу нам народност српску. — „Босанска Вила“ неуморно лети, тражи и прибира заборављени, изгубљени и расути бисер и драго камење — пјесме, приповиједке, пословице, обичаје, здравице, загонетке, што све карактерише српски народ овијех земаља, а све то благо, — које може бити данас код некијех у очима ништа није — за наше је потомство од неоцијењене вриједности. Осим тога „Босанска Вила“ доноси слике из српских крајева, врло је добро уређена, а с' лијепом и одабраном садржином. С тога је Ми најтоплије препоручујемо свештенству и општинама, да се на њу претплате, а уједно препоручујемо свештеницима и учитељима као и сваком Србину, који је перу вјешт, да све што је за „Босанску Вилу“ прикупљају и уреднишшву шаљу, како не би пропадало то народно благо.

У Мостару, 26. јануара 1890.

АЕ. и Митрополит херцеговачко-захумски:

Серафим Перовић.

Број 140 екс. 1890
М.Х.З.

Окружница.

Свему пречасном свештенству херцеговачко-захумске епархије.

Висока земаљска влада у Сарајеву цијењеним дописом од 17—29. децембра 1889. год. број 80.756 саопштила Нам је да српско-православни свештеници у Босни и Херцеговини чешће вјенчавају српске подајнике, који по каноничким и грађанским законима у Србији не могу ступити у брак.

Тако је н. пр. 1884 год. у априлу неки свештеник манастира „св. Тројице“ у Босни благословио два брака српских држављана, међу којима је постојала препријека сродства и зато је српско посланство молило: да се забрани православним свештеницима у Босни и Херцеговини српске подајнике вјенчавати, ако младенци не могу да поднесу дотичном полицајном области потврђену брачну дозволу надлежног свештеника у њиховој отачбини. Свештеник пак, који сврши тако вјенчање имао би тај документат за случај доцнијег потраживања код себе сачувати.

Висока земаљска влада замолила је, да се подручно свештенство ове Архидијецезе поучи поступати сходно законима српске краљевине за српске подајнике као што је горе речено.

Тога ради сходно Нашој окружници од 25. априла 1889., број 293. налажемо Вашој пречасности, да све подручно Вам свештенство обавијестите, да се по горњем напутку у склапању бракова српских подајника имају држати, те никога на иноземства не вјенчавају, докле иноземац не донесе брачну дозволу од свога свештеника а од политичке области потврђену.

Који би се свештеник огријешио о ову Нашу окружницу биће подвргнут казни.

У Мостару, 2. фебруара 1890.

АЕ и Митрополит херцеговачко-захумски:

Серафим Перовић.

Број 158 екс. 1890.
М.Х.З.

Окружница.

Свему пречасном свештенству и поштованим општинама херцеговачко-захумске епархије.

Са више страна ове архидијецезе долазе Нам не мале тужбе од свештенства ради слабе и не уредне наплате од народа за вршење разних чинодјејстава као и ради не умјесног и слабог побирања бира и осталих прихода у натури, усљед чега између свештеника и парохијана често пута дође до свађе и размирица, које не само убијају углед свештеника но и цркве па и народа.

Гледајући данашње стање свештеничко мора се признати, да је горе и жалосније него ли и једног другог сталежа. Наше свештенство, које и онако мора много да сноси и гута понижено је, остављено је у ниском стању и положају. Овако стање Нашег свештенства заиста се не би смјело даље трпити. Вријеме је, да народ види свога свештеника на достојном мјесту и да српско свештенство напусти рало и мотику те прихвати се правог задатка.

Усљед тога нашли смо се побуђени, да потражимо пута и начина: како да се уреди и побољша свештеничко стање, ма тако, како ни народу не би криво и не право било, јер побољшањем свештеничког стања подиже се углед народу и цркви, које свештенослужитељи морају бити огледало, учитељи и прави пастири, а не јадне слуге и најамници, или таки, којима би свештеничка задаћа била нешто узгредно.

У томе погледу Ми мислимо, да би ради збора и договора, ради заједнице умјесно било, да сваки прото — односно надзиратељ па и свака црквена општина по варошима приповиједање Нама своје мишљење и предлоге о уређењу свештеничког стања, те би се тако лахко дошло до опће заједничке мисли, која би се опет заједничким радом могла лакше у дјело привести. Зато позивамо све пречасне протојереје и надзиратеље, као и поштоване црквено-школске општине, да у споразуму са свештенством и народом поднесу Нам своје мњење: како би се најсходније свештеничко стање могло побољшати.

У томе нужно је назначити: како би се могло уредити побирање бира и осталих прихода од сеоског свијета и шта би се мјесто тога могло од варошана узимати; каква и колика би се такса за сва чинодјејства могла опредијелити и да ли је нужна преиначка у садањем распореду парохија? О свему овом и ако још што за потребно налазите имате Нас што прије извијестити.

У Мостару, 9. фебруара 1890.

АЕ и Митрополит херцеговачко-захумски:

Серафим Перовић.

О религији (вјери).

Глава 4.

О Хришћанској религији.

О Исусу Христу, као оснивачу Хришћанске религије.

(Наставак.)

Оснивач Хришћанске религије је Исус Христос, по општем вјеровању Хришћана, Јединородни Син Божији, прави Бог и прави човјек, једном ријечју Богочовјек.

Да би вијели тврди основ тога општега вјеровања Хришћана, обратимо пажњу на историју Исуса Христа, на науку Његову и на спољне доказе, који свједоче о Божанствености Његовој а уједно и науке Његове.

Историја Исуса Христа је јединствена. Она нам представља низ догађаја савршено одличних од обичних појава у животу људском — једних другима противних, који могу бити смјештени само у лицу Месије — Богочовјека. И тко ма колико знаде историју Исуса Христа, тај не може не бити побожан пред Њим.

Но као што је спољна историја Исуса Христа јединствена, тако је и унутарња, или Његов карактер. Врло је важно за нас наслицати карактер Исуса Христа, јер нам је у њему представљен образац највишега наравственога савршенства, пред којим је свако дужан бити побожан, и ком је дужан подражавати. Но тко га може наслицати? За то нам ваља имати такав дух и такво срце, какво је имао Исус Христос. Изложићемо барем неке црте Његовога карактера.

а. **Исус Христос дошавши на свијет да ослободи човјечији род од гријеха, Сам је био савршено непорочан и није имао ни најмањега гријеха.** Јер евангелска историја свједочи, да је, и ако је Он био искушаван да би у свему био нама подобан, без гријеха, био изврнут највећим биједама, невољама при испуњавању свога великога дјела, грдњи, клевети и гоњењу од стране душманâ, увиђио предрасуде и слабости у својих ученикâ; но усред свију ових околности, Он се вазда јавља једнако великим тако, да сами строги критичар не налази ни једне недостојне црте у Његовом животу. Стога у својој непорочности могао је самим својим душманима рећи: тко ће ме од вас прекорјети за гријех? (Јоан. 8, 46.)

Пилат и Ирод не налазе у Њему никакве кривице, и први шта више свечано свједочи о Његовој невиности: ја не налазим у Њему никакве кривице (Јоан. 18, 38.) — ја нисам крив у крви овога праведника. (Мат. 27, 24.).

Сами душмани Његови, ма како да су брижљиво мотрили на Његова дјела и науку, ипак нису нашли на Њему ничега, што би било прекора достојно, осим нарушења суботнота појаја, који је код њих распростр био до сујеверства: А главари свештенички и старјешине и сав сабор (синедрион) тражаху лажна свједочанства на Исуса да бигу убили, и не нађоше. (Мат. 26, 59.)

Сам Јуда, који је напошљетку, као постојани и неразлучни сапутник Исуса Христа, савршено знао цијело Његово поведење, па ма да је заслијепљен користољубљем и предајником Његовим постао, то ипак узбуњен и узнемирен савешћу, невољно исповиједа Његову невиност: ја сагријеших, што издадох крв праву (Мат. 27, 4). И смрт Јудина може служити спомеником невиности Исуса Христа.

б. **Исус Христос представио нам је образац највишега наравственога савршенства, коме смо сви дужни подражавати.**

Према небесному Оцу Своме Исус Христос указивао је неограничену љубав и синовну послушност кроз цио живот — до посљедњега даха на крсту: послушан је био управо до смрти, до смрти на крсту (Филип. 2, 8.) Дванаестогодишњи одговара родитељима у храму: Зашто сте ме тражили? Зар не знате да мени требаваном бити, што је Оца Мојега? (Лука 2, 49.) У друштвеном животу Он, сасвим заборављајући на Самога Себе, свега Себе посвећује томе великом дјелу, ради кога је на свијет дошао да га испуни. Сву своју науку и дјела производи од Оца, а све обраћа Њему, и при сваком свом послу има пред очима једно — испуњавати вољу Оца својега: дјело је

моје да извршим вољу онога, који ме је послао, и да свршим Његов посао. (Joan. 4, 34). И једну част свога великога дјела свршио је Он својом науком и примјерним животом: ја тебе прославих на земљи, говораше Он на за дуго пред своју смрт, посао сврших, који си ми дао да испуним. (Joan. 17. 4.) Другу част великога свога дјела испунио је Он смрћу, коју је, по властитом Његовом свједочанству, драге воље претрпио покоравајући се вољи Оца: Оче, не моја но твоја воља нека буде! Последња ријеч Његова на крсту: свршило се! бијаше непромјењива истина.

У односају према роду човјечијем Исус Христос показао је неограничену љубав. На љубави дошао је Он на овај свијет, да би нас спасао од гријеха и смрти и прибавио нам вјечни живот, као што Он сам говори: Син човјечији дошао је да наплати и спасе оно што је погинуло; а на другом мјесту: ја сам дошао тога ради, да би имали живот (Joan. 10, 10). Дјелима љубави и благости према човјечанству био је одликован васпијени живот Његов. Из љубави напослетку претрпио је Он жестока мучења, и принео на жртву за спасење свијета свој најблагодјетељнији (пун добродјетељи) живот: **ја полажем живот мој за овце** (за човјечанство=духовно стадо) (Joan. 10, 15). Силан доказ љуб ви! јер, послужимо се ријечима самог Спасителя, нема већеге одове љубави, као што је, ако ко положи душу своју за пријатеље своје (Joan. 16, 13). И умирући на крсту у најљућим мукама молио се Он за непријатеље (душмане) своје: Оче, опрости им, јер не знају шта чине.

Он се молио и за нас, који себи допуштате дрскост, да паричете грдњу на Њега и на Његову Божанствену науку!

У односају према Себи самом Исус Христос показао је јачину и величину духа при свим невољама и сметњама при испуњавању великога свога дјела, при свој мржњи и гоњењима душмана, и при самој љутој — срамотној смрти; коју је добре воље претрпио. Тако ступајући на велику дужност просвјетитеља и спасителя човјечанства, Он нимало не мари за Себе, но сасвим Себе посвећује вољи Оца и добру човјечанства. Наравствени преображај, кога се је Он латио, био је скопчан највећим потешкоћама не само са стране душмана но и стране ученика Његових, и не гледећи на то трудно се Он над тим великим дјелом вољно и радосно, жртвујући све, па напослетку и сами живот. Он свршује најсветији и најблагодјетелнији живот свој срамотном и ужасном смрћу. Но чим су сравнија и мучнија страдања, тим се већим показује Страдалник, који љуби Бога и људе! — Тако посматрајући живот и смрт Исуса Христа, и Русо бијаше принуђен рећи: „Ако живот и смрт Сократа показују мудрацем, то живот и смрт Исуса јасно показују Богом!"

И тако је карактер Исуса Христа висок и јединствен, достојан поштовања од свију нас. Сви други људи, прије и послије Њега, морају рећи сваки за се: ја сам човјек, и ништа човјечије не сматрам туђим (страним) за себе.

Висок и јединствен је карактер Исуса Христа, висока и јединствена је и сама циљ (**назначење**), коју је он одабрао, јер ју до Њега нико није имао.

Основатељи држава, по самому своју звању, задовољавали су се једним ма каквим народом. Херојн (јунаци), оружјем обрањивши своје отачаство, често су чинили неприлике другим народима.

Законодавци имадоше у виду помоћи благостању једнога само свога народа.

Филозофи, по својој системи и своме методу, стисли су себе у сами уски круг.

Напротив циљ, коју је имао Исус Христос, била је та, да подигне васпијено пало човјечанство, и да из свега рода људскога састави нраственo царство Божије. То је јасно:

1. Из тога, што Исус Христос вели јасно о Себи, да је Он послан у свијет ради спасења свијета (Joan. 3, 16), и на почетку своје општите службе понавља оно, што је већ предсказао Његов претеча: покајте се, јер се приближи царство небесно.

2. Из тога, што Он проповиједајући своју науку, назнањује да наступа вријеме свеопштега Богопоклонења (Joan. 4, 24). и да ће бити једно стадо и један пастир. (Joan. 10, 16).

И напослетку 3. из Његових ријечи, које је рекао Пилату, да царство Његово није од овога свијета, но царство истине. (Joan. 18, 36).

Таква велика и једноставна цијел Исуса Христа показује у Њему велики дух — сједињени *а)* с великом мудрошћу, која обухвата све потребе свију људи свију времена и мјеста, *б)* високим мужаством (одважношћу), које може побједити све запријеке нравственом преображају и *в)* с највећом благошћу, која се простире на цијело човјечанство.

Ми показујемо поштовање оному, тко се одликује једним од ових својстава: уважавамо мудрога, дивимо се хероју, и гајимо љубав наспрам пријатеља човјечанства. У Исусу Христу, и само у Њему једном, сједињавају се сва она својства — мудрост, мужаство и благост — у највишем степену и чудној хармонији.

На откуда таква величина, такав велики дух у биједном Назарећанину, који се родио од сиромашних родитеља, који није имао никаквих средстава, да се је могао изобразити у ма којој гласовитој школи од славних учитеља, који није имао никаквих повољних околности, — а наједанпут пута таков велики план, мужавствено га започиње испуњавати, и у часу смрти с пуним увјерењем говори о његову свршетку: испуни ло се (совершилась)! — Потпуни одговор на то има ће само онај, који у Исусу признаје обећаног Месију — Богочовјека.

(Наставиће се.)

Проматрање живота и рада свештеничког.

Писма оца сину.

I. Дио.

Прво писмо.

Радујем се љубазни сине мој, кад сам из пошљедњег твог писма видио, да нису остали бесплодни моји савјети; у њему се јасно види младићски жар и одушевљење, но ја се још писам одлучио да ти благослова дам. Ти од мене тражиш дозволу, да сам себи бираш пут будућности; ти намјераваш да примиш велико звање свештеничко. Та ти је намјерна похвална. Но имаш ли ти снаге да испуњаваш све оно, што је скопчано са чином свештеничким? јеси ли се довољно приуготовио? јеси ли ти у стању да будеш свештеником? знаш ли какав је дужан да буде прави служитељ тајнâ Христових? То су питања, на која ти мораш предходно одговора дати. А прије, него ти дадем благослова, изложићу ти, шта се тражи од свештеника у његову животу и раду, па онда то примјени на себе, на свој карактер и нарав; па, ако тада нађеш и увидиш да си способан за тај чин, благослов ће Божији на те сићи.

Твој садањи положај и твоје године захтјевају да себи изабереш једну опредјељену идеју за живот, којој ћеш ти тежити од сад па до пошљедњег ти часа. Та идеја — општа свима људима јесте: бити од користи ближњем. Она се указује у свијету врло разнолико, јер је и наша служба за опште интересе различна, али све те службе морају тежити и приступати што боље и љепше општој цијељи — благостању не појединаца него свију у опште. Жалосно је то, ако ко год изабере поприште свог рада једино ради личних интереса: он неће нигда бити задовољан са својим стањем; он неће моћи напунити ничим празнину свог срца; он ће тражити само, што се слаже са његовим себичним назорима; његов ће крај бити ништаван; он ће при надисању на смртној постељи сам себе осуђивати, јер ће тада тек увјерити се да је сав живот и рад његов био бескорисно авоно у кругу, у коме се кретао за живота; тад ће тек

видити да је добивени таланат закопао и да никаква интереса није принио оном највишем бићу, које му је дало живота и снагу, те које с пуним правом има и да захтјева од њега највишње и одговор за живот и рад овдје на земљи.

Човјек, какво било звање да је себи изабрао за услугу општој ствари, свагда заслужује поштовање и уважење, ако га само врши с достојанством, одушевљен том идејом, да ће се старати да што више жртава принесе на олтар свестраног благостања народног; и што је више његово звање с тим му се даје и боља прилика за то, али тад се захтјева од њега више и способности за испуњавање својих обвеза, пожртвовања и борбе са самим собом и са својим страстима. Према томе боље је изабрати и мање звање, само нек је према твојим силама, него веће, коме не можеш удовољити као што треба. Осим тога могао би служити на подсмјех другим. Ето зашто је неопходно потребно да себе испиташ, које су тако неразлучно спојене са звањем, које си сам изабрао.

Ти хоћеш да се одлучиш на свештенство. Но треба да знаш да свештеник представља сав народ, а пред народом опет он представља служитеља Божијег. Шта може бити узвишеније и свјетије од тог великог звања? Али уједно и шта може бити трудније од њега? Од свештеника се с правом захтјева да својим моралним животом служи за примјер свима хришћанима. Истина човек је слаб; он може заћи у заблуду; пасти у искушење; па чак може потамњети и његова морална страна; али људи гледају кроз прсте само преступке општех, који се не убрајају у свештена лица. Опакове погрјешке, које се на мирским особама скоро и не примјећује, служе свештенику као велики укор, а његовој пасви на саблазан. Помисли само како је одличан свештеник у сваком погледу; он се никад не може мијешати у свакојака друштва; њега свукуд и свакад лако познају; његов сваки покрет и свака ријеч најприје ће наћи на оштре и озбиљне примједбе. По том можеш знати колико је нужно свештенику благоразумља, тврда и постојана карактера, власти да надвлада себе и своје страсти, да не би изгубио углед међу људима и да не би дао повода да о његову владању хрђаво тумаче и говоре други. Не заборави и то да је свештеник увијек предмет особите пажње од стране пасве, једни траже у њему примјер хришћанског и човјечанског владања, а други једва чекају прилику да нађу код свештеника свог какву слабу страну, којом ће му моћи пребацивати његов не хришћански живот.

Звање велико остаће вазда великим, али који се налази у њему, може постати недостојан тог звања лакомислено, по незнању или хотимично. И тешко таквоме! Кад поиман себе код других, увидиће и сам своје понижење и пад, те ће га то мучити у души и срцу. У сним радовима таког човјека увијек се сумња и колебљивост, због чега и не може бити ни у каквом дјелу његовом правог успјеха. Не примај сине ово звање прије, док се пажљиво не испиташ и не увјериш, да имаш толико енергије и одважности у себи, да нећеш лако пасти ни у какво искушење, да ћеш се постојано и успјешно борит са сним страстима и да ћеш вазда настојати да их побједиш. Чистоће службе свештеничке је саразмјерна силама људским т. ј. нама свештеницима даје се онакво бреме, које може снага човјечија понијети; од нас се не захтјева ништа надприродног и необичног, што човјек не може учинити; а што се увађају у свијету такви трудови, који нису корисни по друштво

људско, томе су криви сами људи; они раде без предходног доброг, зрелог премишљања; они примају на се звање, а нису се ни приготовили за њ' како треба, а из те неприправности и неспреме проналази као природна посљедица то, да они рано покваре своје срце, које нема праве чистоће и љубави, какво је потребно у свештеничкој служби.

Чистоћа срца је неопходно потребан услов за будућег свештеника; без ње свештеник не може испуњавати своју службу како би требало; порок, који се завукао у срце његово, загријеваће га и распаљивати, а тим ће постепено у њему гасити свака искра доброте и благодјетељи; а ако не будеш настојао да се порока опростиш, он ће те често мучити и тиме убијати у теби мир и спокојство душевно. — Престави себи како у рукама држиш бескрвну жртву пред престолом Свевишњег, па кад ти приносиш ту свету и велику жртву за опроштење гријехова људи, теби подобних, шта може бити свеће, узвишеније и величанственије у служби једног човјек, ако не то дивно службовање? — Ти стојиш лицем лицу пред Богом; ти заступаш грјешнике пред Оцем небеским; ти Га умољаваш крвљу Сина Његовог да опрости гријехе људима слабим; на тебе управља погледе сав народ са страхом и уваженьем; према твом заступању сваке се нада да ће задобити оно, што моли; у твојим су рукама молитве и наде вјерних; они су их теби повјерили, да их као служитељ Божији преставиш чисте и пријатне Богу — па, шта ће бити с тобом, кад се ти само сјетиш, да је твоје срце нечисто, да су грјешне помисли оцрниле твоју душу, да се твоја помутила и узнемирила, јер гледаш међу онима, који те окружавају, достојније него што си ти? — Не могу ти представити каква чувства обузимају свештеника у том тренутку; али кажем ти, да му се тада тресу руке од страха, језик се укочи и презирање самог себе овлада тада његовом душом. Послије тога, ко приступи олтару, тај или је са свим безуман, луд, или нема у себи савјести а у срцу љубави према вјери.

Ако се је порок коснуо својим нечистим прстима твог срца, то ти не савјетујем да примаш на себе звање свештеника, оно би ти на тај начин донијело само грижу и мучење савјести; ти не би био способан тада да с њом вршиш све, што је дужан свештеник вршити у животу. Како ћеш ти узносити Богу молитве твоје пастве ако ти сам осјећаш у себи недостојност? Како ћеш ти сам учити повјерене ти непорочности и чистоћи, кад сам познајеш тежину свог гријеха? У свима радњама твојим мисао на твоје грјешно стање збуњивала би те, а збуњен дух свагда бива слаб, немоћан.

Предпоставимо и то, да си ти при школовању свом остао вјеран добродјетељи, али мална је та једна добродјетељ за оно звање, које си наумио да примиш; још се много другог иште од тебе. Нећу ти набрајати сва добра својства, која треба да красе душу и срце свештенику; знам да су ти о том много говорили и твоји наставници. Ја ћу ти поново у шљедећим писмима дати што јаснији поглед на живот свештенички и при том разматрању указиваћу ти на главније, најпотребније врлине доброг пастира. Предмет је овај особито важан, о њему треба говорити са великом пажњом, за то ћу оставити за идућег писама, које ће и без тога бити врло важно и од велике користи по тебе.

Друго писмо.

Живот свештеников је постојана борба са собом, својим страстима, са саблазнама,

заблудама паствe његове и са непријатељима, који чешће своје оружје упиру било на православље, народност и народне обичаје, било у опште на хришћанство и тензам.. Ја сам ти још у првом писму казао, да ће се свештенику много које шта ставити у неопростителни гријех, што се на мирском — свјетовњаку тако рећи и не примјећује и не узима у обзир. Живот и весело расположење, које је својствено тако младим људима, не могу ти дати част, и задобити уважења код других и ако се оно другим људима приписује као особито својство његове веселе и живахне природе. У поступању с другим, у покретима, у разговору свештеник је дужан бити пажљив и смотрен, то захтјева од њега важност његова сана; свака ријеч његова мора бити промишљена; свако движење солидно и пристојно; он у свему мора бити учитељем, те по том ћутање, прекомјеран и неумјестан говор, сујета итд. не приличе свештенику не само у бољем и отмјенијем друштву, него и у најтјешњем кругу познатих и сродних. Отуд можеш судити колико свештенику треба стална карактера и јаке воље па да зна владати сам собом, укрођавати хрђава движења срца и душе и да би могао прибавити своме сану приличну важност и поштовање. — Мјешање свештеника са својом паством и познанство са људима су врло потребни, како би тим могао што боље проучити живот својих парохијана и савременог човјека и да би могао знати оцјенити степен моралног стања, порока и заблуда оних људи, над којима има духовни надзор и које мора изобличавати и укоравати. Свештенику пада у дио да долази у додир и сношај и с људима образованим, учтивим а и са пјетрогоњама и порочним. Ја не знам да ли може свештеник добровољно желити да посјећује тако разнолика друштва и појединце, — не; њему ће се често десити да посјети кога и преко своје воље; он ће доста пута ући због дужности својих и у такву кућу, гдје је са свим непознат. Кад он сврши своју дужност молиће га да се задржи мало код њих и да жртвује мало времена на разговор с њима; неразумно ради свештеник ако не удовољи њиховој молби без основаног узрока, он ће их тим одбацити од себе и усељити у срце њихово какву сумњу било о свештенику или о њима самим. Паметни и добро васпитани људи неће се ни клонити свештеника и дружења с њим; али много их има и таких, који се, одмах пошље првог познанства са свештеником, старају да познају на њему какву годману и хрђаву страну, да га изобличују пред људима и да престом указују на њега као на слабог човјека, у томе налазе задовољства и уживања. — Много их има и таких, који одмах увиде слабу страну срца човјечијег, па од тада и иду за тим да је ти што чешће показују свијету. У таком случају је најнужнија чврстоћа, сталност карактера и знање владати собом, како би могао противустати тим искушењима. Хрђаво је, ако се ти на први корак слабим покажеш и не одржиш побједу у борби са искушењем. Ти људи нећете оставити у миру, стараће се да овладају тобом, да би се могли наслађивати с тобом а лако и са твојим падом. А који падне једном тешко ће устати. Осим тога ти ћеш у додиру са људима бити отац њихов; сви преврати у животу њихову морају уплинисати на твоје срце; ти ћеш им бити учесником и у радости и у туги — а у таким приликама је особито потребно знати владати собом; то те може и збунити донекле, али ти ипак мораш тада проговорити коју утјешну, благу ријеч. У кратко равно-

душност и хладноћа свештеникова према парохијанима су неопростителни; али опет и сувишно показивање чувствовања су такође неприлични свештенику.

Чисто срце свагда се клони заблуда и порока; чистоћа срца, стид, познавање свог достојанства и уважење сана свештеничког помагаће ти да се бориш са свима спољашњим искушењима, али теби не предстоји само та једна борба — не, ти се мораш борити и са самим собом, а и та је борба опасна.

Разне страсти су свагдашњи пратиоци и сапутници наши; њих има много и ти ћеш се цијелог живота борити с њима. Ти таман што си побиједио једну страст а већ друга, нова, подиже се на развалинама њеним, и за овом следује опет друга. То је као какав глават змај, који толико пута скочи на тебе, колико пута покушаш да му главу осјечеш. У борби са непријатељем ти остајеш увијек један, без икакве помоћи. Осим Бога немаш другог постојаног посматрача твојих подвига и слабости. Молитва је тада најсигурније оружје против непријатеља, а разумије се ако будеш не пажљив и невјешт они ће те лишити и тог оружја.

Нећу ти изнапријед све поимене страсти: безброј их има, које овладају човјечијим срцем, а многа се опет страст указује у више међусобно различних облика. Подијелићу их на два дјела: тјелесне, о којима нећу овдје говорити због достојанства садржаја мојих писама. У други одјел дошле би све оне страсти, које се прикривају у човјеку, те под маском врлина и похвалних својстава живе у човјеку. Така страст допада се оним, који немају никаквих неваљалих, порочних циљеви, него само хоће да се други људи о њима изражавају са похвалом. Од страсти баш се ова може најлакше развити у свештенику. Сваки човјек ако савјесно испуњава своју дужност заслужује од других похвалу, поштовање и уважење. Свештеник такође може се користити тим правом ако ревносно врши своје дужности. Та похвала пријатно уплићише на наше срце и тјера нас на све боље и тачније вршење и радњу; али по том лако може завладати срцем и побудити нас на испуњавање и оних дужности, које нису потребне, него их вршимо једино ради тога да би тим задобили нове вјенце похвале и дивљења од људи. Од тада у дјелу светог служења руководе те чисто човјечански осјећаји, од којих лако можеш поћи да угађаш једино себи и то те може остављати, па да светим интересима не жртвујеш своје себичне човјечије. Пошто та страст овладa и твојом вољом, ти можеш пасти, и у неуважење, у неопроштено лицемјерство, по којем ћеш гледати само на разне спољашње формалности у вршење чинодјејства, само да се допаднеш присутним. Не дао Бог ником да тако ниско падне! Та погрјешка и мана свештенику срамоти не само њега него и оне, који су свједоци његова пријворства; оно најприје може породити у душама хришћанским равнодушност према вјери: фарисејством људи лако могу охладњети према светој религији њиховој и њихових праотаца. Треба имати стално воље да човјек може одољети тој страсти, треба имати знање да се може упознати црта, која дијели страст од праве дужности и да се може човјек за времена сачувати. Особито је нужно имати много пажње и непристрасног суђења о себи а уз то и истине и велике љубави према религији, која треба да обузме сав живот свештеников нарочито при чинодјејству, јер ће ово само тада бити благољепно и истинито побожно.

За овом страшћу долази частољубље. Истина одликовати достојне службенике је потребно и нужно, да би се и други тим подстицали на савјесније испуњавање своје дужности. Праведно је да се пред другим одликује и цијени човјек, који је достојан одликовања, да би га тако и други упознали и уважавали његове заслуге и обраћали се њему као одличном и уваженом човјеку. Али то одликовање је опет сувише примамљиво, оно може човјека лако покварити, па да му није много стало да ли је његово владање и служење угодно Богу. Он се брине о том, да задовољи оног, чијом помоћу он мисли да задобије за се знаке поштовања и уважења, те онда и таквог одликовања он није достојан, јер га је добио не по заслузи, него по особитој благонаклоности предпостављених. У томе може свештеникovим срцем овладати гордост и самоузношење а то није сагласно са духом смиреног пастира. Знај и ако те не одликују у животу за заслуге, да си ти као слаби и немоћни човјек учинио добро за то, што си га дужан да чиниш, јер спада у твоју дужност и да би сваки то чинио, који би био на твом мјесту. Доста за овог пишма до идућег.

(Наставиће се.)

Свештенство и проповједање.

Са особитим обзиром на вјерско изображење и општу разнијеност народа у Босни и Херцеговини

од **Теод. Јунгића**, свештеника.

(Свршетак.)

Сви су људи слаби, па су такови и свештеници, али свештеници су позвани, да те људске слабости лијече, те тим више морају своје слабости савлађивати. Налазећи на проповједаоницу, треба да их покреће љубав и оданост к' узвишеном им задатку, а не проста дужност. Кад се проповједа, треба имати на уму, да се тиме народ поучава, а не да се свештеник својим знањем или даром истиче. Свештеник је ту због проповједи, а не проповјед због свештеника, па сваки успјех, ког са проповједањем постигне, не треба да га погорди, не треба да га себи уписује у заслугу, него слову божијем, ког је он удостојен био говорити. Био свештеник не знам како вјешт говорник, не треба да се тиме поноси, јер је то дар ког му је сам Бог подарио, да његово — Божије, а не своје име прославља. Свештеник треба да се чува оваквог слабости, јер ће му она потирати успјех. И као што се говорник не треба са својим даром да горди, тако исто не треба ни свештеник, који није говорник, да се понижава. Налазећи се на проповједаоници, свештеник, који је слаб говорник, не треба да се устручава ни пред ким, па ни пред присутним свештеницима, који су признати говорници, јер — треба да има на уму — да онај предмет ради кога се он на проповједаоници налази, није ни мало мање важан од предмета ког свештеници — говорници на проповједаоницу износе, даље, да његов циљ, коме он тежи, нимало се не разликује од циља, коме свештеници — говорници теже, једина је дакле разлика у томе, да ће вјешти говорници своје мисли љепше преставити, у љепше их одјело обући. Свештеник као слаб говорник, не треба да се у служби својој стиди говорника, као год што се не треба часна сиротиња да се стиди богатства, — стара али чиста истина, скупоцијене фине одјеће. Говорништво је богатство, ког је милостиви Бог малој количини људи у део пустио, па се од тог богатства не треба да постиђава слаб говорник, јер је и то од Бога.

Већ више пута у овом чланку поменусмо ријеч „узвишени задатак свештенички“, па да би га разјаснили, нужно је да се са тим мало

засебно позабавимо, и то на овом мјесту, пошто је сад вријеме, да се означи и циљ проповједања.

Научити човјека да вјерује у Бога; научити га да љуби Бога; научити га да љуби ближњега свога; научити га да савлађује своје страсти: будити у њему хришћанске врлине; потпомагати му разум против срца, т. ј. да се не поводи по тежњама срца свога, него да слуша свој разум; а разум и осјећаје му облагороџавати; љепост покоравивати, а трудољубивост усељавати; подмуклост, лицемјерство, неповјерење потискивати, а отвореност и искреност назидати; саможивост, лакомост, пакост, злурадост, лажљивост, осуђивати а друштвеност, задовољност, скромност, чистоћу, поштење похваљивати и т. д., управо рећи борити се са свим својим силама непрекидно, неуморно и храбро под заставама врлина и добродјетељи против свих мана и порока људских — јест узвишени задатак једног свештеника.

Па да би свештеник успјешно овај задатак вршити могао, нужно му је да увијек има на уму, да он има људе спремати не само за вјечни, него и за овоземни живот, проповједајући му сношљивост и слагање. Учећи га дакле вјери, дужност му је да са особитим нагласком препоручује му уздржавање од гријешења, и то не само због тога, што тим губи вјечну милост, него и због тога, што тиме и свој овоземни живот упропашћује. Ето то је циљ проповједања. Спремити човјека за сношљив грађански живот, а кроз такав живот осигурати му и вјечну милост, јест постигнути успјех проповједања.

Код народа у Босни и Херцеговини проповједање мора бити таково, да покреће народ на размишљавање у границама вјерских одредаба, тичућих се овоземног живота. Није доста овоме народу говорити, да се чува од гријешења и да чини добра дјела, па да ће за то награђен бити рајем или у противном да ће бити казњен паклом. У оних народа, који живе у жарким зонама, већи је природни нагон к уживању, а при том и већи страх пред патњама, а народи у умјереним појасевима, суморнији су, те мање теже за уживањем, али мање се и боје мука, те је отуд и могло доћи тако, да се Христијанска вјера, која нејасније обећава али нејасније и пријети, није могла раширити и напредовати у жарким појасевима, док је мухамеданска, која се подробно бави описивањем рајских сласти а и паклених мука, куд и камо боље напредовала и утврдила у жарком појасу него ли у умјереним појасевима. Дакле ни на овај народ не може се упливисати једино тим да му се обећавају рајске сласти, или да му се пријети пакленим мукама, јер за рајским сластима које себи не може преставити не чезне, нити се паклених мука боји, тим мање, што сваким пријетњама најрадије пркоси. Њему дакле, поред овога треба проповједати о гријешењу тако, да он сам појми и увиди, да се гријешењем, нарушава мир и у овоземном животу. — Јеси ли у свађи с' ким, непријатно ти је, да се са тим твојим противником где год састанеш, а сваки састанак таковних противника пропиноси каткад великих несрећа по обје стране. Мрзиш ли дакле кога, са сваком приликом гледаћеш да га упропастиш, те твог противника прежаш и као дивљу звјерку очекујеш у бусији, чекаш га док нађеш, те том приликом пролијеш крв човјечију, извршивши за чим си тежио, задовољан своју сујету. А шта си задовољавајући своју сујету све починио? Лишио си свога брата — свога ближњег, живота, ког му је Бог дао а ког му ти нијеси у стању повратити; лишио си сиротну дјецу њиховог оца, хранитеља и бранитеља, или, старе родитеље му, у старости им њихове снаге, или можда и једине потпоре у животу им, а кроз то си учинио, да му дјеца цијелог живота буду просјаци, који ће се скитати од немила до недрага, или његове старе родитеље лишивши их њихове потпоре, приморао их да од глади скапавају. Све то учинио си, заслијепљен сујетом, да се осветиш, и нијеси помишљао, да задовољењем те сујете, не само проливаш крв онога на кога си се подигао, него да поред њега убијаш сву његову породицу, која је у њима имала, може бити једану потпору и уздапицу своју. — Или, лаком на туђе имање привлачиш се тајом туђем добру, те му разне ствари крадеш, које неш буд пошто продати, у намјери, да би се отуд добивеним новцем потпомагао, али све што није поштеним начином привређено, то је као и отето а „отето је проклето“ вели наш народ, дакле на томе нема божијег благослова, и са тим се не ћеш моћи помоћи, јер како је дошло, тако ће морати и проћи. — Или, дигао си се у пошоби, те свом ближњем подмећеш натру, да би га лишио имања и ставио на просјачки штап и т. д., а све што чиниш, не помишљаш

како би теби било, кад би се с тобом тако што догодило; али ти на то не помишљаш, него учиниш оно што си наумио, па те послије учињеног недјела отпочне гристи и мучити савјест, а ти немаш мира нигђе. Куд год пођеш, видиш пред собом последње тренутке твоје жртве, куд се год окренеш, чујеш плач остављене сирочади или клетву старог родитеља. На јави и у сну прати те без престанка грозна слика твога недјела. Па нека те од људи нико није опазио, да си таково недјело учинио, ипак увијек пресађ од сваког шушња, бојиш се да не издаш; сваки сусретај са државним службеницима потресе те, бојиш се да не иду по тебе, јер не само што те твоја савјест гризе и мучи, него се још бојиш и људске правде, бојиш се тјелесних мука, па не падне ли шака људској правди, ти си ипак упропастио свој овоземни живот, јер га не проводиш у миру, сваки шушањ тебе изненађује и траса, живиш у вјечитом страху, сваки тренутак теби је вјечност, и ти нијеси ништа друго него жртва свог злочина; сам си упропашћен, зато што си другог упропашћавао. Но кад се још и то узме у обзир, да ће на сваки начин и људској правди предстати морати, онда је не само свог ближњег и његову породицу него и себе и своју породицу упропастио, јер према злочину његовом, или ће га људска правда осудити да и животом свој злочин окаје, или да дужим тамновањем окаје за почињену штету свом ближњем. Па у оба случаја трпиће и он а и његова или нејака дјечица, или стари и немоћни родитељи. Па кад се овако промислиш мораш и сам увидити да гријешењем упропашћујеш не само свог ближњег него и себе, и то не само своје тјело у овоземном животу него и своју душу за вјечита времена. А свему овоме злу и пропасти да избјегнеш, те да не само миран живот овдје на земљи проживиш, него да с надом можеш помишљати и на вјечну блажену будућност твоје душе, ништа се од тебе друго не очекује, него да не чиниш другима оно, што нисн рад да теби други чини, и да поред тога по могућности и добра дјела чиниш. Даље, праштај онима који те вријеђају, и са тим ћеш побиједити и најжешће непријатеље, праћај за зло добрим, па ћеш и од највећег твог противника направити најбољег свог пријатеља, па ћеш тиме не само себе него и свог ближњег сачувати од пропасти; немој бити осветљив и у највећим твојим мукама и невољама праштај твојим гоницима, по примјеру Господа нашега Исуса Христа, који издишући у страшним мукама на крсту, прашташе и мољаше се Богу за своје мучитеље; а овом божанственом примјеру лакше ће ти бити слиједити, јер ти никад у свом животу не ћеш осјећати оних мука које је Господ на крсту поругама обасипан и исмијаван, осјећао; па слиједиш ли Христа у овом животу, слиједићеш га и у царству небеском, у вјечнем блаженству; не слиједиш ли га пак у овом животу, то си већ од твог живота још овдје на земљи пакао направио, јер не ћеш никад мира имати, те ти паклене муке још овдје на земљи почињу, а да и не узимљеш на ум, како ће ти бити у вјечним мукама, гдје ће за покајање доцно бити, гдје нема милости. —

Буде ли дакле свештеник у овом правцу своје проповједи дошао, моћи ће у овом народу успјешно дјеловати, јер спремајући људе на спокојновост и слагање у овом животу, он ће их истом приликом спремати и за вјечно блаженство. Тим ће се начином будити у народу размишљавање о себи а и о будућем вјечном животу, па резултат повољан никако не може изостати. Размишљавањем доћи ће до увиђења, да гријешењем не само другом него и себи пропаст навлачи, и то још и овдје на земљи, а да шта ће бити онда, кад једном моралне ступити пред вјечног, неумитног и праведног судију. Овим начином проповједања упливисаће се успјешно и према овим, који се хладно држе према вјерским истинама, јер ће и они увидити моћи, да гријешењем упропашћују и овоземни свој живот, а притом могу доћи и на то, да се запитају шта ће бити с њима, ако буде заиста ништа с ону страну гроба. На оваково питање могу дати само повољан одговор, јер, не буде ли ништа, дакле ни раја ни пакла, то опет нијесу негријешењем на овом свијету ништа изгубили, него су, шта више добили, јер су чрез негријешење бар овоземни живот у миру проводили; буде ли пак ипак ипак нешто с ону страну гроба, онда ће се на сваки начин чувати од гријешења не само да не упропасте свој овоземни живот, него и због тога да избјегну паклених мука а удостоје се вјечног блаженства, — те ће се таким начином у највише случајева од хладног неутралиста направити ватрени привржсник вјерски, од безвјерника вјерски поборник.

Овакову врсту проповиједања народ ће потпуно разумјети, јер ће лако појмити моћи разне невоље и несреће, које происходе од гријешења, и то тим лакше, што му се исте буду живљим бојама сликале, те од којих ће се грозити, те се по томе и старате, да у такове не падне. А усљед таковог проповиједања, народ ће увидити, да му је свештеник заиста прави пастир — чувар, који се свим својим силама стара, не само да га изведе на праву стазу, којом ће се удостојити вјечног блаженства, него да га и сачува од напасти, које га још у овом животу постићи могу. Овакоим проповиједањем буди се и призива се у помоћ и разум људски, да он људе у њиховом дјеловању руководи; а је ли се народ по разуму отпочео владати, онда је успјех постигнут, јер ће се он у најкритичнијим тренутцима помоћу разума од странпутица сачувати моћи.

До сад би говорено о начину, како ће се мисли за једну проповијед изнаћи и поредати; и о мети, којој се са проповиједањем тежи, дакле о унутрашњој страни једне проповиједи, па је сад вријеме, да се некалико ријечи проговори и о спољашности једне проповиједи, дакле, о њеној форми.

„Људи према својим слабостима, без разлике јесу у већем или мањем степену грјешници, дакле, душевни болесници; па ако би се то тако узело, онда би свештеник као душевни љекар имао за све те по величини разне болести један једини лијек — проповијед, коју он мора са пуно пажње употребљавати, ако хоће, да му лијек повољно дјелује; пренебрегне ли то, онда му је сав труд не само узалудан него и шкодљив. Говорећи дакле проповијед, он ће имати пред собом гомилу људи разних сталежа, разних карактера, разних начина мишљења и разних склоности, па због тога ће се морати старати, да његова проповијед одговори општим потребама цијеле те масе, те по томе све што буде говорио, мораће се односити на опште стање људи, њихових мана и врлина, било у садашности, прошлости или будућности, а никад се не би смјело у проповиједима имати обзира на поједине личности или дјела, која би стајала или доводила у свезу са личностима, које још овдје на земљи живе или имају посредних ил непосредних сродника. У проповиједима не треба похваљивати поједине личности, који су још живи или имају својих сродника, као год ни дјела, која се могу довести у свезу са личностима, које су или још жива или имају на земљи сродника, а тако исто не покуђавати личности или дјела, које још живе или имају потомака међу живима, јер, хваљећи доброг буди се у похвальеног гордост, а у слушалаца завист, кудећи зло буди се у покуђеног пркос а у слушалаца презирање. У овом погледу људи нијесу ништа друго него велика дјеца. У оба ова случаја поучава се оно, за чим се не тежи. Онај, који је чинио добра дјела те похвалу заслужио, чинећи их истина и даље, али полазећи сада с другог гледишта, чиниће из сујете, да га људи хвале, а други, који је изобличен, он ће и даље на покуђеном путу надржати, јер патраг у пркос не ће, пошто је јавно изобличен, те ће тиме пркосити свештенику, хотећи тим доказати јавном мњењу како мало мари за изобличење свештениково, које му ништа шкодити не може. Дакле, свештеник се мора чувати од тога, да би кога похвалио или укорио приликом проповиједања, но не само то, него не треба ни дјела она похваљавати или покуђавати, која би се могла у свезу довести са личностима, која су још жива или имају својих потомака јер ће се и у том случају догодити исто горе наведено. Свештеник је дакле принуђен, да у опште слави, хвали и преузноси врлине, а сузбија, потискује, и тријеби сујете људске. Деси ли се у бланини какав примјер људске племенитости или нискости, те народ такав догађај са интересовањем претреса, онда се пружа свештенику згодна прилика, да говори о племенитости или нискости људској и то оне врсти, усљед којих је погекао догађај, који се у народу живо претреса, али и то тако да се тај говор ни најмање не доведе у свезу са тим догађајем, те да се и не помисли, да је такав догађај назвао такову проповијед. — Свештеник треба да има на уму да он има пред собом мање или више грјешне људе, па због тог не треба похваљивати онога, који чини добра дјела, јер је и тај грјешан, нити треба изобличавати онога, који ради зла дјела, јер су и други људи грјешни, па зар да пред грјешницима једног грјешника осуђује? Исус Христос није хтјео да осуди јавну неваљалицу, кад су ју к њему довели и од њега захтјевали његово мњење и одобрење за њену сирт, него им је одговорио: „који је од вас без грјеха, нека први баци камен на њу". Ето тако ни свештеник не треба

грјешника осуђивати нити праведника похваљивати, него врлине преузносити а сујете осуђивати, без да то доводи у свезу са појединим личностима или дјелима. А идеали — узори — који би се у проповједнику истицати имали, били би једино Христос са свештенлима.

Са овим би садржај једне проповједи био испрпљен, те би само још неколико ријечи имали рећи о уводу и завршетку једне проповједи.

Као год сама проповјед, тако исто и њен почетак и завршетак требају да имају на себи општи карактер; никакво наглашивање односећи се на личност, никакво истицање личности, јер је то и овде неумјесно. Истицање личности, па макар и самог свештеника, који проповјед говори, даје проповједи приватан карактер Изрази, који се сада у проповједима врло често чују, као: љубазна браћо, љубазни моји, драги моји, осјећам се срећан, мило ми је, дужност ми је, радујем се, позивам вас, очекивању, молићу се Богу, и т. д. не одговарају ни најмање положају свештеничком ни иначе, а камо ли у проповједи. Свештеник у проповједи заступа самога Исуса Христа, те као његов заступник очински се брине у повјереном му стаду, те онда, кад треба да као отац савјетује и поучава, никако не треба, да се спушта до низине на којој се његово стадо налази, те да своје стадо са ријечју „Браћо“ са собом равна. То се не да оправдавати, да отац у својој породици као савјетодавац на сваки начин више важи, него брат међу браћом, па ће на сваки начин и свештеник, који као духовни отац свој положај осјећа, више и успјешније са те висине дјеловати моћи, него кад се као брат међу браћу спуштао буде. Умјесто тих позива, свештеник треба да узме онакове, који му више доликују, као н. пр: Благочестиви Христијани, или просто: Православни Христијани, или пак са нешто нежности: Љубезна чеда и т. д. Истина је, да су Апостоли приликом проповједања називали своје присталице „браћом“, али то су биле сасвим друге прилике. Апостоли нијесу имали овог положаја у народу, ког свештеници имају, јер док су Апостоли обраћали народ у хришћанство, дотле су свештеници чувари готовог дјела; док су Апостоли разним народима откривали нове непознате истине, дотле свештеници данас имају те сада већ потпуно откривене истине чувати и народу их повторавати, да их не заборави и не занемари. Па док народ у оно вријеме проповједања апостолског, бијаше неприступан појму да страни човјек, који је тек имао да му нешто ново каже, да га нечему новом научи, може имати положај оца, и да је приступачнији био појму брата; дотле народ данас, који осјећа положај свештенички као пастирски, сам га назива „оцем“, те ће сваком приликом, кад год му се приближује, поздравом потсјетити га на његов положај ријечима „благослови оче“, па према овоме свештеник нема право, кад се са своје духовне висине спушта, јер што је виши у духовном смислу, тим ће се и његова задаћа успјешније развијати и он ће лакше и успјешније дјеловати моћи.

Осталим пак горенаведеним ријечима, свештеник истиче своју личност изнад свог задатка. Свештеник је позван да поучава народ ономе, чему га је Господ учио, те је он само слуга Слова Божијег, „изабрани сосуд“ посредством кога се народ обучава јеванђелским истинама, па је само посредник између Бога и људи, те као такав и фунгира за вријеме службе у цркви. Истицањем своје личности за вријеме проповједи прави се свештеник, да је он старјешина, глава цркве, а то није, јер је глава цркве сам Господ Исус Христос, па то значи толико, колико да се слуга сам за господара издаје. Све оно, што би се на свештеникову личност односило, треба у опште у цркви избјегавати, јер народ гледа у свештенику за вријеме службе нешто више, пошто је свештеник у том времену и забавит светим радњама, па му и не долази најугодније да се из тога ријерског заноса буди баш свештеничким гласом о његовој људској природи са ријечима: радујем се, мило ми је, срећан сам и т. д., и то је тим више умјесно, што се тим ријечима управо ријечи и сама црква понижава, јер јој се тиме даје карактер приватне радње, којој је пословођа сам свештеник.

Хоће ли свештеник дати одушке својој радости кад види, да је црква пуна побожног народа, он то може и другим ријечима а да не истиче том приликом своју личност. То може испред св. цркве као засупник Христов нагласити, да је пуна црква тријумф, — весеље св. цркве, која као добра мати своју дјецу, очекује своје вјерне синове, да их у своја објатија прими и пригрли, и да се томе радује и сам Господ

Исус Христос као глава цркве, који се невидимо и сада посред нас находи. Хоће ли пак своју жалост да изразн због празне цркве и то може а да своју личност не истиче. Кад се св. црква не похађа, онда изгледа као остављена мати, на коју су њена дјеца заборавила, али она тужећи за дјецом својом ипак бригу води о њима те се нада на сигурно, да ће јој се драга дјеца опет у објатија њена повратити. Ето таким и тима подобним мислима и ријечима може свештеник давати одушке својој радости или жалости, а не истицати своју личност, те тиме правити од цркве приватну радњу, од себе трговца а од народа своје муштерије.

Још имамо да проговоримо о томе, кад — у ријетко или у често — ваља проповједи држати.

Господ наш Исус Христос, од кад се појавио као учитељ народни, није никад бирао времена за проповједање, — те је својим радом, животом и смрћу основао своју цркву, која се састојала из народа, и којој је он сам глава био. Куд је он год ишао за вријеме његовог одања по земљи, свукуд га је народ пратио, и он га је поучавао. Но кад се послије њега хришћанство раширило по цијелом свјету, те поједина мјеста добише сталне проповједнике, то се отпочеше одабирати мјеста на којима ће се стално проповједати, те се на тим мјестима народ скупљаше, да се Богу помоли, а и да чује вјерску поуку. У току дужег времена на таким мјестима отпочеше се дизати величанствене зграде као храмови Божији, те се у тим зградама народ Богу мољаше и вјерске поуке слушаше. Пошто се дакле у те зграде отпоче скупљати црква Христова, то народ назва саме зграде црквама — Пошто се дакле зна, да је Бог свуда и на сваком мјесту, те да се човјек не само у цркви, него и код своје куће, и на путу, и на суву, и на води Богу молити може, то вјероватније изгледа, да су се прве црквене зграде отпочеле подизати најприје у тој намјери, да се ту за стално проповједа Слово Божије, па уз то тек да се и молитва свршава, јер се човјек Богу молити може и сам, а и изван цркве, а вјерске учитеље и поуке не може имати свуда и на сваком мјесту, него се те по црквама врше — те по томе никад, кад се год народ на богомољу скупља, не треба да буде без вјереке поуке.

Народ у Босни и Херцеговини јако је на ниском ступњу вјерског изображења, тако, да је врло мали број оних, који би знали на какову молитву, највећи дио не зна ни „Очењаша“ а може се наћи доста их, који се ни прекрстити не знају. Али и ако је овако, ипак се не може казати да народ није побожан — и ако на особит начин. Своје молитве, којима се он уредно јутром и вечером служи, сам је саставио, те их и преназа с ода на сина и т. д. па, не знајући правих молитава, не познаје ни основних начела христијанске науке. Његове молитве најприје се баве његовим тјелесним потребама, на тек ће овдје-ондје поменути штогод, што би му се и душе тицало. Ово јасно доказује, да је народ наш побожан, али — на своју руку. Немајући вјерске поуке он се сам помагао онако, како је могао, исто онако, као што је знао у народним пјесмама сачувати спомен на свјетлија времена у својој прошлости. Па народ наш осјећа, да он није научен у вјери, па зато са великом пажњом и преданошћу слуша поуке у цркви; па због тога ако би игдје проповјед нужна била, то је у овом народу најнужнија, и дакле не само због тога што је заиста потребна. него и зато што ју и народ с великим нестрпљењем очекује.

Као што смо већ поменули, до сад је на овом пољу у Босни и Херцеговини врло мало или скоро рећи нимало рађено, па народ долазећи цркви у прошлим тешким временима, предавао се једино молитви, да би у њој нашао утјехе за муке, које је трпио, и да се поткрепи надом, на боља времена. Данас пак не осјећајући више оних мука, које га прије притискнаху, не тражи више у заједничкој молитви у цркви оно, што је прије тражио, те своје дневне молитве обавља код куће, те због тога нам и цркве недјељом и празником све празније бивају. А и шта га привлачи цркви, кад се и код куће Богу молити може? Управо рећи, ништа. Ред, по којем се црквена служба обавља, обичан му је; језик, на коме се служба обавља, неразумљив му је; појање у цркви нескладно је, ништа дакле нема, да га црква привлачи, осим једино — Богу се молити, а то може и код куће, па му зато није потребно, кадкад 2—3 сата ићи цркви, да се тамо Богу моли, и то тим мање, што ће у цркви у себи очитати 2—3 пута оне исте молитве, које и код куће чита,

те ће остало вријеме провести у цркви незнајући и неразумјевајући оно, што се око њега ради. Па и ако по некад, што врло ријетко бива — тек неколико пута преко године — у већем броју походи црквена богослужења, то бива из сасвим других узрока. Приликом великих зборова црквених народ се стиче цркви, не са једином искључивом намјером да се Богу помоли, него у претежнијој мјери, да се на том збору да видити, или да види свијета, да се са својом родбином, кумовима и пријатељима састане и поразговори, да се виде момци на женидбу, или дјевојке на удају; а то све чини се под изговором, да се иде цркви Богу молити, па се том приликом како младом тако и старом најмање мисли баве црквом и богослужењем. Да се ово не би зло разумјело наводимо то, да би се о истинитости овога сваки сам осиједочити могао, који је ма кад приликом збора у сеоској цркви код богослужења присутан био, јер би тада увјерио се, да је и за вријеме богослужења такав жагор и ромор, да се не чује на излазним вратима, кад свештеник што чита, а једва оно што се за појевницима пјева. Дакле народ тај што се у цркви налази, није покретала само та жеља, да се у цркви Богу помоли, него да се и са свој им пријатељима и рођацима састане, те за разговор употребљавају и оно вријеме, које је служби божијој посвећено.

Да би дакле народ уредније у цркву ишао, неопходно је потребно, да би се једноликост црквеног богослужења уклонила, а то ће се моћи учинити тиме, кад се свештеници приме и друге половине своје дужности, те буду сваке недјеље и сваког празника проповједали — поучавали народ. Таким ће се начином оживити служба божија, која иначе према простом народу ништа друго није, него мртво слово, пошто ју народ прости никако не појима нити разумије, пак ће онда боље и посјећавати црквена богослужења.

Да је ово заиста овако, довољно ће се доказати сљедећим примјером. Опште је познато, да су католичке цркве куд и камо боље посјећеније од наших. Народ католичке вјероисповјести из приличне даљине скоро сваке недјеље у приличном броју грне у цркву. А одкуд то долази? У католичким црквама, службени је језик латински, ког народ још мање разумије него наш народ црквени језик у нашим црквама; црквено богослужење још је у католичкој цркви једноличније и једноставније, него у нас; па и пјевање у католичким црквама ни мало није складније него у нашим; па ипак народ католичке вјероисповјести боље црквене службе похађа; а то је отуд, што се католички свештеник, ако и не свакад а оно врло често на проповједаоници указује, те је то јасан доказ, каквог уплива има проповјед на народ. Хоћеш ли га поучавати, он драговољно и објеручке прима науке, не хоћеш ли га поучавати, онда и њему будне досадно 2—3 сата стајати у цркви не разумјевајући ништа шта се око њега ради те или не ће ни доћи у цркву, или ће се за вријеме богослужења забављати са својим комшијом, само да му вријеме брже прође.

Свештеник дакле треба сваке недјеље и празника без обзира на броју количину слушалаца сходну проповјед да говори, јер ће само таковим поступањем свој узвишени задатак вршити, јер ће тек онда бити прави пастир стада Христовог.

Да се не би овоме начину спремања за проповједање приговарало, као да се наше сеоско свештенство по свом изображењу, не би могло овим упутствима користити, примјетити нам је на то, да нам је познато изображење нашег сеоског свештенства, као и то, да их доста има, који нијесу у стању потпуно превести на српски језик ни оно што у славенском језику прочитају, — ипак ће се моћи помоћи овим упутствима, јер им није нужде а ни потребе да велечувено говоре, него онако, како могу, па ће их њихова околина разумјети, а то ће лако моћи, јер ће своје мисли исказивати; а друго, што се тиче тога, да потпуно не разумију црквеног језика, томе ће се лако доскочити; јер и Апостоли а и Јеванђеља, налазе се у српском преводу, те их сваки свештеник лако може набавити и тиме се послужити, да на основу тога, што потпуно разумије, мисли развије, те проповјед уђеси. Од свештеника се дакле ништа друго не тражи, него добра воља и мало труда, па је успјех ту. А да се свештеник што више у томе изобрази, потребно му је да чита св. писмо, па онда да прати разне поучне говоре и бесједе црквене, које се било у засебним књигама или по листовима узора ради јавности предају, али увијек само у тој намјери, да их проучава, да мотри на ток мисли, цјелисходност, начин, којим се

мисли исказују и т. д., па што би му се дошло, да би околини му одговарало, да и употреби, али да те туђе мисли својим начином — својим ријечима исказује. „Без муке нема науке," вели народна пословица, па тако је и овдје, — без труда нема напретка.

Да би свештеник лично проповједнику, т. ј. да би проповједање добро стојало свештенику нужно је да свештеник са пуно пажње врши богослужбену службу. Не само да осјећа оне узвишене трепутке, у којима се он за вријеме службе божије налази, него да његовом том унутарњем осјећају, и његова спољашност не противурјечи. На његовом лицу, треба да се чита благост и скромност озарено узвишеношћу светих радња. За вријеме службе не треба на свештенику никако да се опази ма и најмањи знак заноше, никаква пријека ријеч, никакав немрговљен поглед, никакав знак досаде или умора за дуготрајне службу; свештеник треба да свршава службу неусиљено и одано. А да то узмогне, потребно му је, да све зна и осјећа што ради и да све разумије што чита. За то је неопходно нужно, да се свештеник у томе упути, а то ће моћи проучавањем литургике.

* * *

До сад бјеше говорено о томе, како се свештеник као проповједник у цркви понашати треба, па сад, на завршетку овога, проговорићемо неколико ријечи и о његовом владању у народу.

Истина, врло је тешко везати човјека у његовом слободном животу за извјесна правила, али служба свештеничка захтјева, да свештеник ни за један тренутак не смије отступити од тих правила. Свештеник нема слободног времена, као што га могу имати други људи, он је вјечито у служби, ако не, као служитељ цркве, а оно као пастир. Он никад не може своју готовост свом стаду одрећи. На путу и код куће, у дану и ноћи он је у служби свог стада. Као год што чобан чува овце обдан на паши, а ноћу у затвору, исто тако и свештеник мора и дању и ноћу да бдије над свим духовним потребама свог стада; мора непрестано бити на стражи, да му се у његово стадо не увуче дивља звјер те му штету не начини, јер је он одговоран за повјерено му стадо. Тешка је служба свештеничка; велико и тешко је бреме на свештенику, па ко се не уфа да ће га до конца живота свога с достојанством носити моћи, нека га се и не прима.

Излазећи из цркве у народ, на свештенику треба да се осјећа одсјај божанствене службе, коју је свршавао, па под тим сјајем, сјајем неприкосновености, да наставља своју службу у народу. Упућујући људе на вршење њихове дужности и према Богу и према ближњим, треба да им сам у томе примјером предходи, савјетујући уздржљивост, савлађивање својих страсти, треба сам да је умјерен, осуђујући пороке, вала да је сам безпорочан. У сообраћају с народом треба да је услужан, скроман и сниходљив. Никаква опора ријеч не треба да прије преко његових усана. Не треба да има у народу личних пријатеља, јер тада може имати и непријатеља. Треба да стоји изван партаја, ни у какву борбу да се не мијеша; да свим партијама једнако буде наклоњен. Нека у народу види повјерено му стадо, за које је одговоран. Нека му је све свеједно, а ушао у кућу каквог богаташа или у колибу каквог сиромаха; нека му је потпуно свеједно шпао на весеље или на жалост; нека никад по најмањим знаком не покаже, да се радује отиђи тамо, гдје ће што заслужити моћи, нека дакле никад не даднe првенство богаташу пред сиромахом; нека су пред њим обојица једнаки, нека никад неда пред народом познати своје личне слабости; нека преко његових уста никад не прође лаж, јер његова ријеч треба да је у народу истинита и света; нека се никад ни са појединцем не упушта у збијање шале, јер то понижава његов углед и достојанство Са потпуном озбиљношћу треба свакад и сваком приликом, да се с народом опходи. Нека не буде лијен у вршењу службе за душевна блага свога стада, нека дакле буде неуморан раденик у винограду Господњем. Нека сваки сукоб с народом избјегава и у разне разних сукоба уклања. Нека не тјера мак на конац ни с ким, нека према другим буде попустљив, али према себи строг. Нека се у материјалним питањима с народом не преговара и не цјанка, нека у захтевању свога прихода према такси или обичају буде кратак и одлучан имајући обзира на сиротињу, нека се дакле у никакво претресање о својој наплати не упушта, него што могуће краћи да буде, пазећи добро и на то, да то захтјевање буде и праведно не само

по такси него и у сразмјери према другим људима.

Врло је разноврсна свештеничка служба, па ће свештеник у много и много прилика доћи у околности, које се не могу све предвидити, али из овога, што је до сад довде наведено моћи ће сваки створити закључак о свом понашању и у најнезгоднијим околностима. Буде ли се свештеник старао, да се оваким начином односи са својом паством, не ће ни његов народ оставити да гладује и да кубури са материјалним незгодама, те по томе не ће се ни јадиковати над јадним свештеничким стањем, које би требало поправити, али за коју се поправку мора државна помоћ очекивати. Свака поправка свештеничког стања, која би се провела, била би на уштрб православља, ако би свештеник државну помоћ затраживао у прибирању својих прихода. Служба свештеничка је добровољна, па су и приходи свештенички добровољни. Човјека, који ступи у свештенички чин, треба да покреће одушевљење за тим позивом, а не, жеља за лакшим живљењем. Вуче ли појединца жеља за лакшим живљењем, тај онда прави од свештеничког позива — занат, у коме се ништа не ради, те наравно такав занат, особито у данашње вријеме, мора да опада. А да је свештенички позив скоро до низине једног заната спуштен, јасно свједоче ове пареке, које се могу у народу да чују: „с ковачем и попом не треба се носити (противити)“ или: „што ми сврши (поп) платићу му“. Прва се парека односи на то, да се са свештеником као и са ковачем не треба свађати, јер ће ковач, кад му се донесе што да поправи, затезати с радом, те ће тако дангубити онај, који потребује ковачеву вјештину, а тим се ковач и свети, ако му је дотични гдје год што натрунио; а тако ће и свештеник, чекати какву прилику, кад ће моћи ономе, који му уз нос иде, приликом вјенчања или другог чега, дотичном вратити жао за срамоту, те ће га или оглобити приликом вјенчања, или ће му на какве друге неугодности на пут ставити; а другом пареком за свештеника вели, да ће му се платити оно, што буде зарадио, дакле, као и сваком другом занатлији, дакле држи, да свештеник све што чита, све што говори, све што ради, ради из јединог узрока да до новаца дође, дакле да је и код свештеника новац једини покретач свега његовог дјеловања.

* * *

Уздићи се изнад овог мњења, поставити свештенички положај на достојну висину, са које ће се успјешно дјеловати — бјеше једина, чиста и искрена намјера ових слабих редака

О побожности.

Познајте најпре Србином Србин чим је, пак свом снагом духа, срца, слож'те с', да светињу одржите . . . **Мушицки.**

(Свршетак.)

„(И) семъ разумѣютъ вси, ако мои ученицы есте, аще любовь имате между собою;“ то су ријечи Христове, по којима се морамо владати, ако хоћемо да будемо његови и свога народа. Нама Србима понајвише треба данас љубави, као навор слоге — јер братска љубав својом божанственом јачином спаја у дому чељад, па и чланове читавог народа. Мора се признати да наш народ, као опробани пећеник, много и много пута заслужио је бољи и бољи живот, али је противник вазда као црв гризао жилу наше међусобне љубави и слоге. У таким часовима бивали су тешки дани народних раденика; али потпријепљени, да „**Господь любитъ праведныки**“ у раду не малаксаше, тражећи да згњече оног по нас штетног црва.

Прође доба у коме се подрадиле оне наше мале црквице, као знакови тешког живота, прође доба, пролијевања крви, али није нити ће проћи доба борбе за живот; јер се свак у борби роди, а у

борби умре. Ми се морамо борити, не у правцу нападања на ничије, но у правцу напредовања па и бранења. Благо које се пет вијекова крило и чувало и у најтамнијим гудурама, као аманет прауучитеља св. Саве, оног баштована који православље накалеми на српски дух и срце, то благо мора се и данас добро чувати, како би нас благосиљала она пет вјековна спротиња — „спротиња раја," која образа не даде ни пошто.

У крвавој нас борби, за вјеру и слободу, затече и ово данашње вријеме, вријеме ново, вријеме напретка, вријеме које нас хоће да уведе у коло образованих народа у духу мира; али морамо ми пазити да тај, напредак наш, корача, међу нама, у духу српском и православном. Ово је вријеме развило застану мисионога напредовања, која нас охрабрује да обновимо своје погорјеле домове, оборене храмове, да напредно обрађујемо своја поља и ливаде, да напоно подижемо храмове вјере и науке; само пазимо да не изгубимо се. У овом добу баш требамо раденика озбиљних, раденика са рачуном, ако се хоће да се са рачуном живи. Народни духовници, као његови чувари и учитељи, народ свукуд заступају, зато треба највише за њ радити. У вријеме и најновијих наших крвавих борба, свештеници своје достојно мјесто заузимају у нашем народу — историја ће их заиста и забиљежити — тако исто и данас има се свештеник угодно наћи, данас у времену слободног напредовања.

Упирати прстом на поједине народе и личности ради угледа, није ни нужно; — та нас су наше прошлости научиле, а могу нас и насјетовати, само им треба свој поглед обрнути, па ће нам бити добре учитељице, заиста за - болу и болу будућност. Тамо ће највећи народњак наћи лијепих примјера; како војник, тако и државник, како свештеник тако и научењак. Неће умријет Милош, Бајо и Синђелић, као што ни мудрост Душанова; не заборавља се св. Сава и протопоп Нећелко, као ни Његуш ни Вук Караџић; а ти драга српкињо запамти да српство не забацује из своје памети добру Јевросиму мајку и јунакињу косовку дјевојку. На њих се морамо угледати, то од нас тражи народ наш, а Бога ми имамо и на кога, а са онакима би се могао поносити и већи народ.

— За ово мудро вријеме, ми можда нијесмо спремни као што треба, али мора свак признати да умијемо радит за напредак. Ми свештеници већ коракнусмо корак напријед, а као народни понос, са тим се и наш народ поноси те нас задужује да будемо што вриједнији у свом светом послу. Ето дочекасмо да нам је и Србин Архипастир, дочекасмо да нам ђеца обогаћени науком заузимају достојна мјеста, само треба што више пажње на народ, на његово морално и религиозно владање. — Испуствши ма и најмању погрешку, ето за њом једне, друге и треће, а данашње вријеме тако је глатко, да је лахко доћ до погрешке. Нама, од најмањег до највећег духовног стражара света је дужност бдити над народом, као мајка над својим чедом, јер нам је то и могуће, почем смо синови мајке народне, почем смо ђеца србина Архипастира.

У овом часу, да се опоменемо да „Господ љубит праведнике". Томе смо се осиједочили на својим синовима, и ако нас куша, одузевши нам снажну мишицу и неустрашима борца митрополита Леонтија Радуловића. Тренут уздржљивости наше, заслужи те добисмо њему достојна наљедника његова састрадалника преосвећеног Серафима Перовића; и заиста

„Господ љубит праведнике“, те их и подиже на мјеста свјетла. Онај дивни примјер, заслужује, да се на овоме мјесту и у овом листу спомене, па нека се чује и преко кршева наше отаџбине.

Гледајући на себе и своју снагу, морам рећи: „сиротињо и селу си тешка, камо л' и'јеси кућу у којој си!“ — Многи би много више шћео, а кад знамо мало може; али и то мало моћи, кад се у дјело заједнички пропаведе, може доста користити: „зрно до зрна — погача; камен до камена — палача“. Ето зато сви помогнимо да одржимо у народу п о б о ж н о с т, а с тим ћемо га, као народ сачуват и одржат.

— „Народ је црква“ — на чување предана; али кад је не знамо, како ћемо је сачуват и очуват. Народ проучит у животу, угледат му потребе, жеље, велика је потреба сваког од нас; а кад то сазнамо можемо му исте задовољити, па грешне исправити а добре утемељити. Не знат живот своје цркве и њезин дух; значи повјерени талант упропастит, значи показат се леђивим слугом, а то српски свештеник није никад био. Покудити што је за кућење, исчупати из срца оно што је штетно није лахк посао; јер болесник са муком лијек пошије први пут, а други пут као опорављен, са радошћу га пије, јер се већ увјерио, да му помаже.

Посматрајући „парохијане“, као српско-православни свештеник; гледајући га са „двери“ — мора се чело намрштити, јер мало кога пред собом видиш. То смо сви опазили, кроз ово десетак година, па се морамо запитати: зашто је то? Чудиш се, како за кратко вријеме умрије оно старо доба, кад се народ погнутих леђа увлачио, у оне ниске мале црквице, да се Богу помоли, чудиш се, како дође тако часом ово доба с л о б о д н о г ж и в о т а.

Слобода, која на себи носи печат безбожности, узрок је те се свештеник и црква остављa „на опет гром не бије“. Кад те ријечи чујеш мораш се снебивеслит, али никако малаксат. — „Почетак је мудрости страх Божији“. Мудар човјек може бити, али као човјек мора бити окићен врлинама које би човјека износиле за углед. Некадашњи живот и наших сељака могао је служити за примјер што се тиче побожности а данас већ опажаш да та билька вене, а крај ње расте нека немарност према свему. Не смијем тврдити, да она није запрећана у дубину срца, да је жишка у шупрагу“. То би се могло опростити, кад не би на себе остављали покољења; али шта ће наша Спрчад — од кога ће се примјером научити: љубити и чувати своје??! Ето школе и цркве, ето свештеника и учитеља; а кад је то тако, а кад се то говори своме ђетету, а зар оно не има мјеста у својој души помислити: „ђе ми није родитеља не требам ни ја?!“ Школа и учитељ раде, али, куд без родитеља? — Примјер је најбоља школа како у породици, тако и у читавом народу, а примјером нико не може бити ко тежи за „бијелим колачом“ но онај који ради да му је образ свијетао, па макар јео и црни колач. То је један главни узрок што се и молитва заборавља покрај залогаја љеба, не само у варошима, ђе се човјек не може одмах а у данашње вријеме ни чудити, но и по самим селима. Је ли дошао пазарни дан, или ма који дан радни, ето ти читаве околице у варош, али не да обиђе, макар и за часак, храм Божији, да се сјети своје душе, но сваг трчи да „разбије бригу“ и то онијем што убија и тијело и душу. Кроз оваке поступке пада побожност, а мало се ко сјети ријечи светог Апостола: „Царство Божије

није јело и пиће, него правда и мир, и радост у духу светом".

Добар примјер нека ове ријечи престави у јасној слици, па ће бити плода; ако се не ће да нам се рече: „тешко вама фарисеји, што тражите зачеља по зборницама, и да вам се клања по улицама!"

— Као што ме опомиње и наслов овога чланка, хајде да се запитамо: због кога опада „побожност"? Је ли због радника у друштву нашем, или је то некако у времену дошло? — Вјешт посматрач живота нашег могао би барем и приближно доћ до одговора. А ко то не може јасно увидјет својим оком, а оно нек постави питање у том погледу једном сељаку, добиће одговор: „не бије гром „„чаршилију"" што прије отвори дућан и механу, но што се пође у цркви и прекрстно". То је јасан доказ да „с главе риба смрди". Е угледајући се једно на друге у томе, могли би се једно на друго угледати и у противном случају. — Ја, истина, нијесам баш дубоко завирио у живот ни саме своје околине, а камо ли једног краја; али на први поглед, што се тиче „побожности" не може се донасти.

Ако се упутиш случајно, или по некој дужности, у народ и завириш у његов живот и држање; опазићеш да је почело неко мудровање, опазићеш, да је и стара бака што је већ ноге у луг запрећала, почела збијати „како ратују по небу приликe". Поврај тога увидићеш, „да јаја какоћу, а кокоши путе". Син сјетује стара оца, а шћер учи матер како ће се у друштву понашат. Овијем не ћу да рекнем и то да је вазда „најстарије и — најпаметније", но би рад био да остане оно старо поштовање, она стара смиреност, као плодови „побожности". Како, побожност опада, тако исто пада и међусобно поштовање; те није никво чудо, ако чујеш, да син оца, или шћер мајку, а камо ли снаха своју свекрву запитати не ће: куд ће и шта ће, те и иде све по новој слободи и ћефу. Данас није никакво чудо, ако кућни старјешина не зна куд млађи шврљају; ето, тако се дође до онога времена, кад ће се свијет престати „Бога бојати — а људи стиђети", а то све извире из безбожности и из непоштовања старијега.

Посмотри наше свечане „и пазарне дане" — ту ћеш видјет ону сувишну слободу, коју је донијело ово ново вријеме. Тога дана видјећеш м н о г о г, а п о н а ј в и ш е м н о г у са неком ситницом у рукама; а зашто се дошло?; вјерујте само зато, да се није код куће. Ако што која и прода, оно цркавице оде за „шпик" за „мрвељице", за „дуван" или за много распространењу „каву" — е, шта ћеш?, она ти је прави разговор у кући, и то поврај оне голотрбе Сричади, која би била задовољна и са „скробом" кад би га било. Механџе, дућанчићи и бурдељчићи кните и младим невама, међу којима се раскопарила која „мудра бака", често са цигаретом у зубима или чашицом мученице на носу; ту ћеш најјасније видјет ону сувишну слободу, које се ја заиста плашим, које се мора плашити сваки пријатељ српског поноса. Почела је због тога и због претварања села у варош претварати се и она „црвен" на образу у „бледило" из чега извире непослушност — „непобожност".

Дођеш ли у кућу, ето ти одмах „кафеног такума" на посао; а ако се успротивиш, одмах ти је готов одговор: „Та да ово јо ш не трошимо не би нам у кућу свраио ни кнез. Погледаш ли по кући, зајме ти око за велику нечистоћу, и то баш у кући оне младе што но јуче накићена поврај

тебе пројури на пазар. Зажелиш ли да завириш у душу кућне чељади; — пријатељу, то је тежак посао. На том путу набасаћеш на много глатких путања, али бистро посмотри, одвешће те у џбун трња и корова честе непослушности, која је уродила, оном мало час, споменутом „новом слободом“, која и у дом уводи непобожност. Чућете често: „шта ти знаш стари; то је било у старо лудо доба. Данас је свукуд шуље испод неба“. Ето још једног узрока зашто старост шути и жалостан гуке, котрљајући низ увело лице из ушалих и готово пресушених очију и пошљедњу сузу свога живота, и то на кога? — на свој, можда, породи. Ето шта у дом унесе, та слобода, та непослушност, која је наступила кад и непобожност.

Пођеш ли у компилук, ће се братски договара и сестрински љуби, ће се под буквом суди међу браћом, шта ћеш шћет. Кад би ти све потанко рекао и описао отишло би на широко, а можда би на први поглед сам читаоц рекао: то не може бити. Ријечи светог апостола: „... да се старамо за мир и за оно чим водимо на боље један другог“, као да су у заиист и себичност обрасле, те у души многи плаче кад сам ја радостан, а смије се кад ме каква биједа сналази. У компилуку се најприје породи неслога, или да се боље изразим — у приватном животу. Ту се ми некако један другом не допадамо, а зашто? Ја не бих умио доказати, ако не зато што један другом, те и једна другој завидимо — што „у туђем оку видимо трун, а у своме нам ни брвно не запиње.“ — Ко је имућнији, па и нека је, Бог му је дао, па и нек му уздржи на корист, част и срећу себи и својима, а богме и народу; ти имућнији могу и за живота показати се народним добротворима и то подижући сиротињу из прашине на ноге. А ради ли се тако? Као одговор нека послужи ова народна ријеч: „Доста ли ти је туђих раскућено, док је своју закућио“. Погађа ли се тиме потпуно, не смијем баш тврдити, али овђен се мора и тај случај приказати, да би се добила јасна слика, која се жели овим представити. — По варошима је отворена борба за привлачењем у части и имању, те се догоди да се многоме подметне нога, те поврне и у једном и у другом. Тако разбијен човјек, куд је пристао, но се латити опет борбе не бирајући средства — те ето ти наше вјечите свађе и кад се ради у општим стварима. Тако, управо, рећи, разбијен живот наћи ћемо и у најмањем селу; јер за један клин кукуруза, или за једно губаво јаре, народе се толике размирује, да им братија, плодове ужива „с оне стране браве“. Суђење и договарање међу браћом је престало, а у онај стародрвенни раст, ће су се старци окупљали и своје млађе подучавали и завађене мирили, у тај раст пукао је гром неслоге, те га нецијепао на ћепанице: зависти, грамжења, мржње и себичлука.

Ја данас, ја и кад, ми православни Срби у овим крајевима морамо бити једно, а ни у ком случају двоје, јер нас лахко могу таковс расцијепит и на троје.

Са гледишта нашег домаћег и друштвеног живота, морамо се заштатити ријечима светог Апостола: „Зашто радије не трпите неправду?“ Зашто радије не прегорите штету?,“ него и сами чините неправду не прегорите и штету; па још браћо!? Или не знате, да неправедници не ће наслиједити царства Божијег!?“ Сваког посматрача нашег живота морају ове ријечи дубоко до срца коснут, јер је заиста себичност и у части и у имању

прешла своју границу и постала непобожна. Неки жели сребра и злата, неки славе и части, а неки и једног и другог; али ни један од свога да откине за другога, не само од имања но ни од славе, и ако је и други заслужује. У оваком случају не знамо који су слијепци гори, или они, који тумарају за благом на начин Јуде, или они који хоће славе по пут оног што је и цркву запалио само да се прочује? Црна је хајина славољубље, у данашњим приликама, јер оно доводи човјека да на Бога заборави и душу изгуби. Зато, ето и умрије оно братско суђење и договарање „под буквом“, а наступи вријеме кад се мора ближњи свој за ситницу у „шехер“ оћерати, па тамо свакаквим чојзком назвати.

Код оваких радова, слаби су плодови заједничког рада. Сад, ако који „деранет“ да се успротиви поступку „силе, богатства и непобожности“, ето ти на њ оних лисица, које лукаво подвлаче полуге разорења заједничког живота. Отуда и долази оно, да људима частољубивим, ништа се не допада, ако буде без оно њихово: „ја“ — ако они, случајно, не буду у свакој „мирофија.“ Без те мирофије они ће сваку чорбу често и превалит, и ако ће и сами остати гладни, а то све узвире из **непобожна** срца. Признат своју погрешку, никако не иде — а никад не ће, да се зна, да признатом погрешком сто туђих отклонии.

Е, али ваља бити први!

„Ко сам — ја сам!? а кад овамо, дубље завирии, видии окречен гроб, из кога бласи смрад несреће, не само појединца, но и вечине. — Ми се тога морамо чувати.

Овако стање не бјеше за доба петвјековног ропства, за доба кад се наш народ научио уздати у Бога и у себе самога, а данас смо с мањем као разбијена војска, па и у самој цркви, те збиљам наш народ показује се непобожан, па и немаран према свему.

— Ово неколико редака да завршим са овом ријечју:

Гледајући наш народ према његовом данашњем домаћом и друштвеном животу; гледајући његову равнодушност према цркви — морамо се опоменути на овом мјесту, да не би поклизнули, јер смо ми овамо међу више распутница но и један крај српски. Овијем не ћу да кажем да је наш православни Србин **безбожан**, безвјерам, не ћу да кажем да му није праслављe светиња највећа, али гледајући очима како је данас, како се ради, морамо ми запети ради познијег нараштаја, који ће можда бити међу још више распутница.

поп Савва.

Поштено име.

Сваки човјек не може имати сва блага овог свијета. Неки је богат, други сиромах; један заузима висок положај у свијету а други је са свим незнатан; један је силан а други опет слаб и немоћан. Али сви би људи могли имати једно опште благо, које га прави и богатим и силним, чувеним и достојним оног позива, ради кога га је Творац и створио. То благо, које би требало да украшава свачије срце и савјест; којим би требало да се поноси свако људско биће — јест добро и по-

штено име. Оно се у сва столећа, у сва времена сматрало као велика драгоцјеност. У првој књизи Мојсеовој прича се, како су синови Јаковљеви Симеун и Левије мрзили Емора и његова сина Сихема, јер је овај Њихову сестру Дину обешчастио; те су због тога Симеун и Левије мачем погубили не само Емора и његова сина, него и „све мушкиње," па за то „Јаков рече Симеуну и Левију сметосте ме и омразисте ме народу ове земље;" ја сам вашим поступком нагубио поштен глас међу Хананејцима и Ферезејима (I. Мојс. 34. гл.)

Самуило докле год је био судијом Израиљског народа, старао се да се народ сјећа њега и његове управе и да га народ као поштена човјека и пошље њега дуго спомиње. — Оног дана, када је одступао од своје службе и кад је управу над народом предавао изабраном цару Саулу, он се окрену народу са ријечима: „ја сам остарио и осиједио; ја сам ишао пред вама од младости своје до данас. Одговорите ми пред Господом и пред помазаником Његовијем. Коме сам узео вола или коме сам узео магарца? Коме сам учинио насиље? Коме сам учинио криво? Или из чије сам руке узео поклон, да бих стискао очи њега ради? пак ћу вам вратити. А они рекоше: нијеси нам учинио силе, нити си узео што из чије руке. Још им рече: свједок је Господ на вас да нијесте нашли ништа у мојим рукама. И рекоше: свједок је" (I. Самуил. XII. 2—5).

Давид је молио Господа: „Не дај да се осрамотим, да ми се не свете непријатељи моји" (Пс. XXIV. 2.)

Соломон премудри пише: „Боље је име него добро уље" (проповј. VII. 1.); — под ријечју и м е разумије он поштено име, па каже да је боље у гроб сићи с поштеним именом, него при погребу обмазан бити најдрагоцијенијим уљем и аромотом.

И апостол Павле много је полагао на поштење и част своју; старао се, да га сачува неоскрњена од својих непријатеља; казивао је да се он боа и какве користи своје стара о спасењу других, па се опет за то храни сам својим рукама и не пада на терет другом. Он је говорио, да би „вољао умријети него да ко славу његову уништи њему" (I. Кор. IX. 15.)

Свети апостол Петар, поучавајући вјерне правом хришћанском животу и раду, говори: „имајте добру савјест, да ако вас опадају за што као злочинце, да се постиде они што куде ваше добро живљење по Христу" (I. Петр. III. 16); „јер је тако воља Божија да добрим дјелима задржавате незнање безумних људи" (Петр. II. 15). „Само да не пострада који од вас као крвник, или као лупеж или као злочинац или као онај, који се мијеша у туђе послове; а ако ли као хришћанин, нека се не стиди већ нека слави Бога у овом догађају" (I. Петр. IV. 15, 16).

Блажени Августин вели да се за себе стара о мирноћи своје савјести а ради људи о добром имену.

Завист је и до сада оружала, па ће и будуће наоружавати људе овог свијета против истинитих хришћана и против њиховог доброг имена. „А и сви, који побожно хоће да живе у Христу Исусу, биће гоњени" (II. Тим. III. 12.), дочим они, који не живе животом правих хришћана, не ће бити у опасности. Хришћанин, али не по имену, него по животу, слабо ће кад год пасти у очајање, јер што себи чини, чини и другом; што себи не жели, не жели ни другом; те не треба да се боји напасти од људи. — Он је свагда готов да с радошћу прими бешчешће за име Христово.

Прави хришћанин боји се, да не заслужи поругу и срамоту због неваљалства, а увијек је спреман, да је прими из љубави према распетом на крсту. У осталом он се брине, да људи и о његовом имању добро мисле, да знају и да буду увјерени, да је своје богаство стекао дјелом руку својих; да га је крвљу и знојем својим зашо. Који тако не чини; који се не стара да сачува поштење и образ свој од неправедних и нечистивих напоштења, тај није ни достојан поштења, тај није ни поштен човјек. Поштењаковић ће све и сва жртвовати за част рода и имена свог. Он се чврсто држи мудре пословице: све за образ а образ ни за што.

Поштено име је као и препоручено писмо. Оно нам поставља добре односаје између нас и људи. То писмо тј. то име поштено отвара нам врата на свакој оној кући, у коју желимо да уђемо; оно нам задобија вјерност и пријатељство код људи. — Поштење је једно најкрасније наслеђе, које може отац на самртној постељи предати чеду свом у аманет. — Поштење најбоље и најјефиније препоручује жену њеном другу и мужа својој жени. — Оно трговцу, занатлији, механцији и сваком другом свагда отвара кредит — повјерење код других. — Поштење је чувар моралне чистоће. Оно нам не да, да паднемо у дубину грјеха и покварености. Страх, да не изгубимо поштење, уздржава нас од грјеха. — За кога је поштење од мале вриједности, од тога се не надајте добру; такав ће све већма падати у глубину зла и неваљалства. — Поштење је најбоља ограда, која чува светињу будућег живота. Непријатељи добра и будућег живота никад не ће покушати, да прекораче ограду те светиње. — Дјевојка која схваћа вриједност поштеног имена и која се нада на бољу будућност, никад се не ће упустити у саблазан и неваљалство као она, која олако узима поштење, невиност и чистоту. Чиновници, судије, управитељи, трговци, који су стекли поштења ни у каквом случају неће га помрачити лукавим и незаконитим поступцима; то ће радити само они, који су глухи и слијепи према поштењу. — Најпоније поштен човјек има велика и благотворна уплива на владање других. Савјетовања непоштеног човјека, па ма она и била добра, хришћанска и човјечанска не примају се; док се међу тијем мишљење, упућивање и савјети поштеног предусретају са великим уваженјем. Ето како је велика сила у тој ријечи поштен, поштење! — Злоковарни и бесавјесни људи никад не могу са свим уништити моћ и дјејство поштења. То се посвједочава и оним: поштено име не гине. — Оно је корисно без разлике свима, — оним, који сједе на царском престолу и онима, који заузимају пошљедње мјесто у свијету међу људима.

Не треба мијешати смисао доброг, поштеног имена са именом великим. Који жуди и тражи велико име, тај ће ријетко наћи поштено. Поштено име се не добија тим, ако ми сами себе хвалимо и разглашујемо као човјека чесна и поштена, као што многи чине, који хоће да задобије у других повјерења. Ако ти хвалиш сам себе, онда је та слава и хвала — ништа. Узносиш ли се сам — бићеш понижен. Поштено и добро име расте као што расту успјеси наши у благочешћу и добродјетељи. Велика шумска дрвета расту постепено, за то и узрасту високо и могу да стану на супрот бурама; а биљке, које се брзо уздижу у вис, и које за годину достигну висину знатну — брзо ће свршити свој вијек, на скоро ће угинути. — Дијете, које се не развија посте-

нено, није дуговјечно, здраво. „Иштите најприје царства Божијег и правде Његове и то ће вам се дати“ (Мат. VI. 33) казао је Христос. Обећање Његово односи се без сумње и на добро име. Буди сином царства Божијег и правде Његове, па ћеш бити обљубљен и од Бога и од људи. „Он је истинити Хришћанин, она је истинита хришћанка“ — у тим се ријечима признаје да је потребно и нужно добро име сваком хришћанину. — Људи, који су противни хришћанском благочешћу и моралу, доста пута немијењају оног хришћанина, о ком се тако говори; но и они су дужни да признају владање и живот истинитог хришћанина, па ће му ма кад и признати јавно, чим се више пута увјере и очима увиде да је вјера његова нелицемјерна и неварљесјска; да је љубав његова истинита; да се владање његово слаже са науком свето јеванђеља. — Свјетлост истинитог хришћанства најбоље и најјасније се огледа у дјелима вјерних, јер је у њима најдивнијим бојама насликано достојанство и величина моралне науке Христове; у њима тј. у дјелима хришћана најљепше се прославља Отац небески. — Истинити хришћанин је и прави отац дјеци својој. Истинита хришћанка свагда се показује као кротка, трудољубива и њежна мати, која чедо своје љуби правом материнском љубављу а мужу је своом одана, искрена и вјерна. Дијете пак, које је у духу свето православља васпитано и одгајено, увијек поштује родитеље своје, који сво старање и сву бригу полажу на тјелесно и душевно напредовање његово. — И према својим друговима и пријатељима истинити хришћанин је вјеран, смирен, пријатељски, искрен, готов да све жртвује за добро ближњег, спреман да му укаже и материјалну и моралну помоћ, па и опет овим не разглашује своја добра дјела, него је вјеран овом: што чини десница нек не зна љевица. — Ако се од њега ишта каква помоћ за опште добро, срећу и благостање, и ту је он готов. — Ако је нужно да хришћанин кога поучи и посавјетује, то он чини очи у очи, отворено и искрено, једино што љуби ближњег и што му истинито а не притворно добра жели. — Бједним, сиротињи и патницима милостив је, али не само ријечју, него и дјелом. — Таквим људима треба подражавати; њиховом примјеру слиједовати на прије или послије људи ће сами увидити поштен живот наш, па и ако ми о том не говоримо.

Хришћанин треба прије свега да буде вјерни и тврд у ријечи. Не треба нико да обећава, што не може испунити. Што си коме обећао, испуни, ако ниси рад да људи изгубе повјерење у тебе. На жалост данас на сваком мјесту и са сваке стране чујемо само обећање, а што је важније — о испуњењу тог обећања нема ни говора, јер „доста што је рекао.“ Многи људи изгубе поштење, повјерење и добро име једино, што нису извршили оно, што су обећали.

Испитуј како људи о теби мисле, али свакад им невјеруј, јер многи једно мисле о теби, али ти друго кажу, па оно што им је на срцу, није и на језику. Многи више пута говоре о теби само за то, што знају, да ти волиш то слушат. Има их и таквих, који често питају друге, како они о њима мисле.

Људи се доста пута чувају од неког гријеха баш с тога, што им га други приписују. Клевета натјера друге, да буду пажљиви у владању свом и да буду готови на борбу са искушењем. Језик оног, који клевета, служи баш као средство, којим се ми од гријеха чувамо и као средство,

којим ми задобијамо мирноћу и спокојство савјести наше. Разумије се да у том случају не треба благодарити оном, који нам је о глави радио; који је хтио да поштење, част и срећу нашу за на вијек изгуби и закона; који је можда сву умну снагу употребио и на петних жила претнуо да нас пред свијетом оцрни, него тада треба благодарити Богу, јер он једини познаје најбоље и најтачније нас и наш живот. У осталом клевета л' те ко, најбоље ћути и не одговарај ништа, него ћеруј, да је Бог најправеднији судија тиме ћеш свог клеветника лакше побудити, да престане од клеветања. — Али ако би се због клеветања другог могао ти лишити лако имања и звања, то не ћути, него брани се, дигни против непријатеља глас не само свој него и својих другова и пријатеља и затвори уста своме клеветнику. Јер није достојно човјека да поштено име — тај красни Божији дар, постане предметом поруге и срама.

Нико није без гријеха него само један Бог. Сваки човјек мора погријешити. Због гријеха човјек ће изгубити и поштење. Али и томе се може помоћи. Као што се може очистити и спрати нечистоћа са огледала и стакла водом, тако се и твоје владање, образ и име може опрати и то сузом покајања. Покај се за учињене гријехе као и апостол Петар; помири се са људима. То не можеш постићи силом и лукавством, него признај најприје гријех свој, моли се Богу да ти опрости, пођи правим хришћанским путем, отпочни живити животом новим, бољим, па ће се и твоје име и владање уважити и признати. И апостол Петар није повраћен у апостолску част прије, док се није истинито и од срца покајао. Исус Христос, и ако је знао добро да се Петар покајао за непријерство своје, опет га је на Генисаретском језеру три пут запитао да ли Га љуби и да ли се каје, па је тек онда рекао да пасе овце Господње.

Радимо и ми по примјеру Петровом; говоримо с пророком Давидом: „**вазаконіе мое азъ знаю и грѣхъ предо мною естъ выно**“, чувајмо се од новога гријеха, јер лако је пасти у гријех и учинити непаљалство и погрјешку, али је тешко опростити се непоштења — имена, које срамоти понос и достојанство наше, наших породица.

Прерадио по руском: **Др. В. О.**
богословац.

Васкрс.

На светом божјем храму,
Заставе с' дивне вију,
А звучна тија звона
Веселом јеком бију . . .
Од сназног чилог клика,
Звонења и пјесама —
Одјјежу мрачне горе
Мирисни зрак се слама
Све слави час спасења,
Христовог васкрсења . . .

Христјанско свако лице
Весељем с' неким сија,
Па се и српско сјетно
С радошћу данас сије.
Лаган му поглед чешће
На плаво небо хита,
Хтио би нешто рећи,
Хтио би тек да пита:
А кад ће српског рода
Да васкрсне слобода . . .!

На Васкрсење 1890.

Јов. А. Д.

Праобрази или праслике о искупитељу нашем Господу Исусу Христу.

Између осталих средстава, којима је Бог спремао и припремљавао род човјечански за долазак и дочек Нашег Искупитеља, Господа Исуса Христа, били су праобрази или праслике.

Ово су ти праобрази или праслике:

1. *Исакова жртва.* Преставља жртву агнца непорочног. Као што је у старом завјету праотац Аврам из љубави, вјерности и одданости према свемогућем и праведном Богу принио на жртву свог јединца сина, — кад га је Бог кушао у вјери, тако је исто и свемилостиви Бог творац из љубави велике према роду човјечанском дао на жртву свог сина: **да сваки који вјерује у њега не погине, но да има живот вјечни.**"

2. *Мелхиседек.* Преставља Исуса Христа и његову тројаку службу. — Као што је Мелхиседеково свештенство било вјечно; јер му се не зна за постанак нити од кога је рода: „**рођ'ак је његов који исповиједа**" — а био је и пророк и пријесвештеник и цар, — тако је исто „*по чину Мелхиседекову*" и Христос на себи имао тројаку дужност, тројаку службу: пророчку, пријесвештеничку и царску.

3. *Јона у утроби кита три дана.* Преставља тридневно лежање Исуса Христа у гробу. — Као што је Јона (пророк) био у утроби кита три дана, тако је и син човјечији, Господ наш Исус Христос био у утроби земље три дана, па је послије васкрсао.

4. *Манна у пустињи.* Преставља тајну причешћа или онај пустињски хљеб, који је сишао с неба, да сваки који од њега једе не умре, него да живи вјечно: „**Ја сам хљеб живота, који сиђох с небеса; ако ко једе од хљеба овога, живјеће у вијек**" . . . (Јов. 6, 48—63.)

5. *Бакарна змија у пустињи.* Преставља распеће Христово. — Као што су Јевреји дотакнувши се са вјером те змије, која је била у пустињи, спасавали се од уједа змијиног, — тако су се исто спасавали и сви они вјерујући које је ђаво уједао, — само кад су са вјером погледали на распетог Спасителя.

6. *Прелазак преко црвеног мора и ријеке Јордана.* Преставља тајну крштења. — Као што су се Израиљци спасли од Фараона прелазком преко црвеног мора — кроз воду; и кроз пустињу прешли у плодну обећану земљу, — тако исто и људи крштавајући се водом, коју је Господ осветио, својим крштењем у води јорданској спасавају се од прародитељског — Адамовог гријеха. Свлачи са себе на тај начин стару одјећу, облачи се у нову и постаје члан Христове цркве. Даље, преставља још и пријесвештенство Марије Дјеве — Богородице. Т. ј., као што су израиљци прешли преко воде, и вода послије опет текла, без да је се што примјећивало, т. ј. текла је обичним током као и прије, тако је исто и дјева Марија — Богородица, родила сина „первенца" Господа нашег Исуса Христа и по рођењу опет остала дјева.

7. *Купина на броду Хореву.* Преставља такође пријесвештенство Марино. Т. ј. као што је купина по сили и вољи свемогућег Бога горјела а није могла изгорјети, исто је тако и Дјева Марија, опет по сили и вољи свемогућег Господа нашег Исуса Христа, и остала „*пријесвештена*."

8. *Јосиф* (у Мисиру и цијелим својим животом). Преставља Исуса Христа. — Као што је Јаков од дванаест својих синова највише волио Јосифа, тако је и Бог отац волио свог јединца Господа нашег Исуса Христа; као што су браћа мрзила на Јосифа и гледала згодну прилику да му се освете, тако је исто злобни, пакосни и грешни народ мрзио и на Христа, док није улучио згоду прилику да му се освети. Даље, браћа су Јосифа продала туђим трговцима за 20 сребреника, па су се после за то кајала, плакала и молила за опроштај, тако је Христа и „злочестиви" Јуда продао књижевницима и фарисејима за 30 сребреника, па је се послије кајао и сам својевољно, због тако великог злочина објесио себе. Бављење Јосифово у Мисиру преставља рад и службу Исуса Христа на земљи.

9. *Патријарси, Пророци и Апостоли.* Цијелим својим радом и животом престављају такође Исуса Христа. — Као што су пророци и апостоли, проповиједали истину, учили и обављетавали народ, изводили их на пут истине, и т. д., па су за сва та њихова добра, били мучени и гоњени, тако је исто и са Христом било.

10. *Свети Јован Крститељ.* Преставља рад и проповјед Исуса Христа.

11. *Три чина у народу израиљском: пророчки, пријесвештенички и царски.* Престављају

тројаку службу Исуса Христа т. ј. пророчку, првосвештеничку и царску.

12. *Пасхално јагње.* Представља Исуса Христа. — Као што је пасхално јагње поједено, а и једна му кошчица није сломљена или повређена, тако исто и Исусу Христу који је разапет био на крсту, није повређена ни једна кошчица (ребро му је копљем прободено, ну није сломљено), нити су му пребијени голени, као оној двојици — разбојницима, међу којима је Христос био разапет.

13. *Крв на вратима од пасхалног јагњета.* Представља крв и страдање Христово на крсту.

14. *Мојсеј.* Као Ходатај старог завјета и чинећи чудеса пред Фараоном, представља Ходатаја новог завјета Исуса Христа, који је такође чинио велика чудеса.[1])

15. **Скатлa скатиҳ.** Представља Христово Васкресење на небу.

Милош С. Анђелковић,
свршени богослов.

[1]) Одломак из лекција професора београдске семинарије Г. Архимандрита Фармилијана.

Српски свештеник.

Ка' што сунце по сред неба,
Поносито земљу гледа,
С' пламом врућим земљу грије,
Зраке своје земљи шиље;
А у вече зраке диже,
Вјечном Творцу Богу стиже,
Па му вруће захваљује,
Што је могло нас да грије;
А Вишњи му наређује:
Да нас опет зраком сије.

* * *

Ка' што пастир, сред свог стада,
Поносито стадом влада, —
Да се стадо не растури,
Па се мучи, зноји, мори,
Пази, гледа своје стадо, —
А у вече, како радо!
Пјева пјесме — Творцу хвалу,
— Вјечитоме Богу славу; —
А на радост вељу своју,
Што је стадо сво на броју!

* * *

Ка' што јунак поносити,
Сред љутога боја лети, —
Аманет га гони свети,
Па не жали умријети; —
Мач српински, кад му с'јена
И кад за род крвцу љева,
Да род мили ослободи,
Да се роду сунце роди;
Јер он знаде, тој' за хвалу
И његову вјечну славу.

* * *

Тако исто срб-свештеник —
Сред народа свог поборник,
Он се стара и настоји, —
Па се зими, љети зноји,
Да свој народ просвијетли,
И мили род да окр'јепи, —
Са науком Бога-Спаса, —
Бог је Вишњи, вјера наша;
Његова смо мила чеда
Српско-православног реда.

* * *

Свештенике српске штујмо,
И рад њихов цијенимо,
Јер су они свјештеници —
Праве цркве поборници;
Тада ћемо синци бити
Српско име узносити. —
А сад здраво и живјело,
Сво свештенство омиљено!
Слава роду у коме су,
Слава земљи у којој су! . . .

М. С. Поповић,
учитељ.

Фоча 1890.

Нешто о крсним славама и имендану.

Србине брате! Ти добро знаш још од давних времена, да: „ко слава крсно име, да му и помазже:“ Тако је брате. То цијени, то држи, то поштуј; јер су нам тако и наши претци радили. — Да не почнемо из даљег времена, него, да узмемо примјер, од мученика Лазара, негдањег српског цара, а садањег светитеља.

Већ ти је брате познато из српских гусала, из српске пјесме, како је Лазо, цијенио крсну славу, па је и прослављао. Славио је још онда, још у оно вријеме, још у они час, који је т. ј. сјутра дан, на „Видов дан“ закуцао Србину и који му је жалостиво куцао толико вјекова, па је још угодник божији храбри Лазо, повазо своју господу, да и посљедњи пут за земног живота, ода част своме заштитнику пророку Амосу. — Он прослави крсну славу, у очи онога дана, кад ће му се т. ј. на „Видов дан“ окупати у крви храбри борци за слободу златну и за крст часни. У очи онога дана, када ће нестати српских соколова — дивјунака и лавова! У очи онога дана, од кад нам оста спомен, од кад нам предадоше и замолише нас падши на Косову, да пригрлимо слогу, па да с' њом ударимо кад било, на петвјековног тирјанина, да му вратимо жао за срамоту! . . .

Србине брате! Сјети се старине, па заплачи. Сјети се оног сјаја, оне величине, оне славе, па ти је доста! Али се ублажи. Ће су ти гусле, ће ти је пјесма? Ће ти је крсна слава? Загуди, запјевај, слави свеца заштитника; јер ако изгинуше наши храбри претци тјелесно, али осташе живи духовно! Та кад видиш слијепца, ће пјева уз гусле о српским јунацима, та чини ти се, да свакога већ видиш; чини ти се већ и тјелесно да су живи; чини ти се, да су покрај тебе посједали. Ето шта нас одржа, ето шта нас држи, ето што ће нас одржати.

Но, можда ћеш рећи брате Србине: јест, да, тако је ти пискарало! Знам ја, за што ти шараш по артији. Колико вас је, који нас учите, да цијенимо, да поштујемо, да држимо наше старо; а овамо, ви сте први, који ће те се одрећи свега старога-српскога: српских гусала, српске пјесме и српског имена. Па с' тога не ћу да те слушам, не могу, боли ме срце; кад говориш о ономе што и сам не поштујеш, па носи се, не требаш нам, — кад си таки.

Та ми нисмо ни прије били научени, па нам сво оста и сад након толико вјекова вјера православна и лијепа српска народност.

Истина, ја не презирем науку, нијесу ми је ни претци презирали; јер од свагда, — а особито сад: Наука свијетом влада. Али наука права! А ти шта радиш? Надро си се прешше љеба, па мислиш, не ћеш нигда огладњети; те с' тога нађа не поштујеш своје, него су ти милије туђе свирке, туђа пјесма; а још што је горе, мјесто крсне славе, а ти — а и многи, славите некакве имендане.

Зар ја то србиново? Та то су други народи примили, а наша је само крсна слава. По томе се разликујемо од других, те други, ако нас и презиру не могу нам ништа, јер „правда и: гине.“ Дакле, ја ти мој пискарало, ако знам и читати не ћу да ти читам твоје чланке, а камо ли, да ти их поштујем, јер како ћу, кад си сам противан томе. Кад сам себи противуречиш. Истина не вала ни туђе празнрати, али како је кад ти и своје презиреш? Заиста врло жалосно, врло срамотно, врло не ваљало. Дакле, је ли тако? Ајде ми кажи? —

— Потпуно имаш право Србине брате, та колико их је што воле ухватити туђу игру: полка француска, полка мазур и што ти не знам, а кад виде српску игру, спрдају се вичући: види будалаша, види незналице види . . . . . Колико их је па воле пјевати и циганске пјесме, а своје презиру! Колико их је, кад виде каква, што удара уз гусле, те веле: види удира уз коњски реп, а не зна, да су га оне одржале те живи! . . .

Али мој драги брате Србине и читаоче овијех редака имам, да ти са болом исказем још неколике ријечи. Послушај ме не ће ти бити с горег. Јер: „добро је свашта знати, али није творити.“

Казаћу ти што је у ствари, а можда и сам знаш; можда си и ти члан оних, који поштују имендан.

Али рећи ћеш: па што је? Та и паметнији од мене славе имендан. Та да није добро не би ни они славили. Тако је!

Али су, пametнији, — што их ти кажеш, узели свецковати имендан, јер су видјели од Срба, да они славе крсне славе, и видјели су, да је то добро, видјели су, да је Србе то одржало, па инак, то неки цијене, а неки не; те не те, да држе крсне славе, јер мисле, одмах ће Срби постати, па не иде; јер они себе цијене, да су нешто, а Срби, да су ништа. Али какви смо да смо, не ће мо се мијењати, него сваком своје Мени је милије моје, а теби твоје.

Но још жалосније је, што их има, који су чувари свете вјере, па и они поштују имендане. Заиста жалосно! Тијем претресају кости својих прађедова . . .

Ох тешко њима!

Николицина их има, који поштују имендан, а састављају поучне чланке у овом цијењеном листу: „Источнику“. Сјетују друге, а себе не могу! Има свештеника, који наћерују да им парохијани свецкују имендан, само, да би га позвао онај дотични, да га угости. Па још наћерују да тај дан, ако је прости, да се служба служи, да дотични мора платити, што се служи, па се оглашује, да се не ради! . . . Па ваљда и онако мало је светаца! Па ваљда је мало лијенштина! Па ваљда их је мало оних који морају да раде!

Али то они не пазе. Они су ради, да они имају па други ко, имао или немао. Зар су то пастири стада Христова? — Зар су то синови српски? — Зар су ти достојни посити наши: „ја сам Србин?!“ — Кад си Србин, покажи се дјелом, а не ријечима. Изађи не средину. Србин је Србину помагао, а данас се с тим одмаже.

Та, кад раде старјешине, шта ће онда прости? Они ће по готову.

Та, да нису старјешине облагале Христа, не би ни прости народ.

Та они, који треба, да чисте каров, они га још боље окопавају, те боље напредује! Мјесто да га окопају, да усане, они га заљевају, те се још више разграњава! Дакле браће свештенице, по Христу оче и вриједни сарадниче, ти знаш: „ријечи уче, а примјери навлаче“. Дакле, ти то простијем казујеш ријечима и предходиш им примјером, да славе имендан; а не цијениш своје крсне славе!

Та, зар си заслијепио са седам осам гроша? — Та, зар не знаш и не читаш, — као што си знао, по новинама, ће крсну славу држе и славе Срби римо-католици? — Зар не знаш, да римо-кат. свештеници — премда не сви, — ради су, да искоријене у њихових парохијана крсне славе. Па и искоријењују их.

Али не могу код свијех, јер и ако су њихови претци, оставили вјеру дичних прађедова, инак они држе своје, т. ј. држе оно, што их је одржало до данас, те се могу и сада Србином звати. Одржало их је, те могу и данас српски мислити и српски осјећати.

Та, они знају, да им је од старих остало, па цијене и држе. — А ми, који смо остали у прађедовској вјери све до данас; па да се на наше старо бацамо каменом, да пљујемо Србиново благо! Да не поштујемо данас, кад нам је слободно! А особито, да не поштују и не цијене они, који поучавају друге, који се праве, да су поштенији! Та брате, мој Србине! Та, која ти је корист, што си пametан, кад ти трујеш своје! Која ти је корист кад ти као пametан, не ћеш и другоме, који се не разумије, да га научиш, да му даш духовну рану.

Него, шта радиш?

Убијаш га и морално и материјално! . . .

Прођи се тога, та но ћеш, са собом понијети ни паре ни динара, него само своја дјела.

Који сумњате, да ли је ово истина, што сам навео, заиста ријерујте; јер, ако се они не прођу имендана, ја ћу вам их показати, који су. Али, надам се, да ће се они проћи туђинштине, те опет своје загрлити, па какво било. За то им опростимо, јер сваки смртни може погријешити. Ко се покаје, томе се праштa. Поправте се, јер с' тим вам је опроштено; не ће те ли; ви сте отров наш, — али не, но најпосле свој.

Марко Поповић,
богословац.

Отворено писмо*)

или

„Примједбе на предходни нацрт правила фонда за потпомагање удовица и сирочади свештеничке српско-православне цркве у епархији Дабро-босанској“.

Љубазњејши у Христу брате!

Примио сам 3-ћу свеску „Босанско-Херцеговачког Источника“, и прочитао сам ону окружницу нашег доброг старца архијереја и митрополита господина Ђорђија Николајевића, као и конзисторијални „предходни нацрт правила за фонд свештеничких удовица и сирочади“, који ће се у име Божије установити. Тога ради и шаљем ти ово отворено писмо са мојим мишљењем, да га у јавности изнесеш у листу нашем, с том намјером нека га прочитају и друга браћа по Христу; јер у овакој племенитој ствари, *треба сваки да своју каже, и да их што више са судом изађе, само да се правом циљу што ближе и темељитије дође.*“

Ја споменух циљ, али што је управо циљ ове установе?

У наложеним предходним правилима о том нам говоря у тачци: 1, 9, 10, 11, 12, 14 и 15 површно и врло несистематски, но држим опет да је ово костур тих тачака: Потпомагање оних, који са смрћу ког свештеника трпе најосјетнији губитак и штету, ради тјесних односаја, у којима су са том личношћу стајали, као: дјеца, жена и родитељи или најпростије рекавши, који смрћу попа губе ранитеља.

Па стоји ли тако?

Одговара се не! јер тачка 1, 9, 10, 11, 14 и 15 знају за жену и дјецу; тачка 12 зна и за „обнемогле свештенике,“ *а о невољним рођитељима свештеничким негдје ни ријечице!!*

Ја не знам зашто то при установи, гдје се ради о припомоћи у случају смрти, да се умеће и случај изнемоглости, а особито код свештеника, који у таком случају опет побира донекле своја берива са поставитим му помоћником бар у пола. Па овај је случај у опште друге природе и он не би се морао никако трпити овамо, него нек се ријеши са питањем о свештеничкој дотацији, кад нови свештеник заузима мјесто за живота преставника, било за стално било привремено, (код оматувелости и изнемоглости за увијек, и код дуље обољелости, суспендовања и т. д.)

Кад се ствара овака установа неправо је узети само обзир на жену и дјецу свештеничку а са свим заборављати на родитеље, ако им је попо био једина утјеха и нада. Кад се притиче у помоћ треба се обазрјети на све стране куда нас зове глас нужде и невоље а шаље срце пуно хришћанске љубави и човјечности. Ко је боље упућен у фамилијарне односаје већине наших млађих свештеника, ово питање не може олако узети се, а са правичнијим ријешењем овога питања опредијелио би се још тачније и односај између заосталих родитеља свештеничких и жене и дјеце му, а тим и утрла многа суза или отклонио горак часак и старима и младима, кад би тако већина упућени били једни на друге.

Не само да је остала празнина при опредјељењу лица, која би требала да имају право на помоћ, него велика је нејасност и код тачака које говоре о начину подјељења помоћи.

Тако, врло површно је ријешење баш најглавније начело а то је: на колико има права помоћи која фамилија, узело се све то било годинама службе или према количини уплаћених улога или било да простим уписом сви стичу иста права? Него тачка 15 само навађа: „На потпору, сразмјерно колика буде, има право удовица и сирочад сваког члана, који је почео редовно улагати (2 т.), на смрт овога да се деси одмах по првој уплати.“ Али шта значи сад то „сразмјерно?“ Да ли ће се приход од сталног фонда подједнако дијелити по броју фамилија или броју глава у појединим фамилијама? Јасно

*) Премда се са писцем овог „отвореног писма“ у неким његовим назорима потпуно несложимо и са њима примједбама овог пута уздржавамо (док се глас већине не чује), то ипак доносимо га овдје у листу да и друга браћа свештеници виде и своје умјесне примједбе изнесу, како би „Предходни нацрт правила за фонд свештеничких удовица и сирочади“, тако и на ово горње отворено писмо нашег сабрата.

Треба сваки да се изјасни о овој установи, коме на срцу лежи своја породица, јер се тиче нас самих и наших милих чланова фамилијарних.

Поradимо сви на овој племенитој установи са одушевљењем и рецимо сваки своје: те ћемо тиме темељније допринети циљу, држећи се ове мудре пословице: Зрно по зрно погача“.

Уред.

није означено, а морало би бити опредјељено потпуно свако ово питање, колико за то да чланови знају у које име жртве доприносе, толико за то да послије не би нико могао рећи: ово је и ово не право, и овоме и овоме тако по атору учињено. При тачнијем опредјељењу требало би пазити да се опет не увуче оправдана бојазан, да би морало по садањој логици тачке 15. ма како је тумачили, онако доћи, да ће се невољницима једном већ одређена припомоћ дизати и спуштати, према томе да ли кура мрије у свештенству остаје стари или скаче и пада број невољних фамилија; јер ни ставак тачке 9: „Одиах почети дијелити на једнаке потпоре (10 т.) оним невољницима, који дотичне године остану сиротни," не уноси ни мало више свјетлости у ту нејасност и разговјетност.

Уз неразговијетно рјешење ових начелни питања са свим је разумљива она површност у т. 10 под б), гдје се одређује докле женске особе имају право на уживање помоћи, те се пише: „дјеци мушкој до 18 година, а женској до удаје." А шта ћемо онда ако се женско не уда на вријеме, но посједи мало дуље но обично, или се баш никад и не уда?

И тачка 14 се не може сложити са замисли и циљем ове установе, јер основати фонд за припомоћ „невољницима," а из тог фонда пружати помоћи онима, који се „усрећују" и неку из невоље извлаче, то нема смисла а нарочито сад, кад су средства тако мала, да сама тачка ништа друго, него више забуне ствара; јер буди сумњу — била моја бојазан основана или не, тек пут јој отворен — да ће моћи на рачун чије сиротиње још и сада како „љубимче" лијеп мираз уњарити. Па још ако је то „чедо" у 30 лету, вар и 31 да му се исплати? Не! Та мала врата, заради напретка племените мисли, треба затворити, да не буде нико могао посумњати, да се нико може кроз њих прокрчи.

По моме свештеничком мнењу а у интересу ове установе и помоћи невољницима, требало би о томе да се мало више размисли и расвијетли, да ли не би било цјелисходније дијелити помоћ у 4 пута мјесто у два. Но ако их има више, који држе да је боље у два, не би ни један смио бити за то: да се помоћи одређује и дијели у јануару и јулу, као што тачка 4. правила одређује, него око половине новембра и априла. Јер, ако хоћемо коме да помогнемо, треба му помоћи кад је најпреће, а то је у новембру да се спреми за зиму и у априлу за љето; ако буде која фамилија што земљице имала да узмогне у њу што бацити, јали што кравице или козице ради окрека купити, те би према овоме требало у тач. 4. измјену учинити.

Тачка 4. веже се за тач. 3 те би које примјетбе о управи биле те: *да би о неком устројству требало много више рећи но што се у правилима пише;* једно за то да би се отклониле све могуће неприлике у самом одбору (?) друго, отклонили могућност да одбор узмогне самовољно радит (?), треће, пријатељи ове установе без икаква зазора пригрлити је без помисли да ће они плаћати а други с њиховим новцима без њихова питања располагати (?). А ово је богме све важно, јер кад ко што даје, ма и крајцара била, хоће увијек да зна за што даје, а овамо правила јасно на то не одговарају. За то погланље о управном одбору мора бити обрађено много боље, подробније и опширније, но што је ово у правилима, гдје се нико разазнати не може.

И. пр. ми сви знамо ко је конзисторија у Сарајеву, али ко су она 4 или 6 свештеника, који би требали бити ближе Сарајева, а ко је свештенство цијеле епархије сваке треће године бира". *Кажмо ту сад тачно, а врло потребно опредјељење, гдје свештенство бира и како бира?*

Исти такав недостатак видимо и код тачке 17. Ево да је наведемо: „За измјену односно допуну правила нуждан је пристанак већине свештеника — чланова, које се изјављује путем сједница свештеничких, или при држању сједница управног одбора, — учествовањем оних лица, који свештенство котара или округа опуномоћи и тога ради пошаље."

Шта ово значи?

Истина донекле се види једна мисао, али нејасна и скучена, нити пак није добро распредена и тачно опредјељена. Ја бих рекао да се ове да луче сједнице управног одбора и њихова надлежност од главни сједница друштва, ако би тако могли назвати: мисао дакле, која постоји обично код свију друштава, па се ево на силу намеће и код овог потпомагајућег. Па што се онда то натеже, што се не изведе као што ваља, као што Бог бегенише и закон заповиједа?! Не остаје друге ето него нек се правила дотерају боље, и што се тиче сједница и рада главне

скупштине, као контроле рада управног одбора, и онда ће се видити још да не ће требати годишње држати по двије скупштине него једна, а управни одбор да ће се морати чешће састајати. Да богме, да онда треба у правила да уђе нарочито поглавље и о главној скупштини и члановима исте, ко су и одакле су и како се бирају; јер није довољно да у правилима стоји само ово: „учествовањем оних лица, које свештенство котара или округа опуномоћи и тога ради пошаље“, а не казати, *како се та пуномоћ добија или како се то нарочито „шаље“*.

Но канда се предвиђају неке тешкоће код састављања главних скупштина, па је зато све непостојано и нејасно, али не треба се ништа плашити кад је племенита — хуманитарна мисао и добра воља, кад све те препреке ништа нису отклоњене ни овако тачкама: 6, 9, 10, 15 и 16, и не само да се нису магле разбистриле, него се још горе све побркало. А кад би правила јасно опредијелила, шта је једном за назад стални фонд друштвени; које ли новац, што стоји на расположењу управном одбору ради остваривања друштвене задаће, те како се истим руковати и како дијелити има, како би то онда лакше се могло писати о главним скупштинама, њиховом саставу и праву на промјену правила, опредјеливање свота новца, која се које године издати има, опредјеливању количине улога, као и одлукама на поднешени годишњи извјештај управног одбора. И онда наравно да би по себи морало отпасти оно ограничавање на 10 година, као и она неопредјељеност у тачци 9., гдје се пише: „чинити све дотле, док се капитал не повиси на што већу мјеру, да потреби што обилније и потпуније задовољи“. „Тад ће се тек требати одредити, да се и прираст од улога дијели“. Јер ја неразумијем што то значи, да је „пристанак већине свештенства нужан за измјену односно допуну правила“, ако се те измјене односно допуне не смију тицати новца и располагања с новцем, док по тачци 7. неки „одбор рјешава, да ли се новац има дати на интерес у банку, на заложни зајам или улагати у државне папире“.

Без икаква обзира дакле на садање и на будуће стање треба установити:

Прво: „да стални фонд сачињавају у тачци 2. под а), б), и в) поменути улози и прилози;“

Друго: „да установе тачке 2 под а) и б) главна скупштина на закључак 2/3 гласова може подићи и спустити;“

Треће: „у смислу правила само са приходом од сталног фонда има руковати и располагати управни одбор, те о томе сваке године подносити свој извјештај главној скупштини;“

Четврто: „главна скупштина одређује гдје се има чувати друштвени новац т. ј. стални фонд. *У случају да се буде давао на заложни зајам то се само на одобрење главне скупштине српско-православним црквеним општинама или свештеничким особама смије издати и то на хипотекаран залог и уз сигурно јамство да ће интерес савјесно плаћати*;“

Пето: „чланове главне скупштине да бира свештенство по протопрезвитератима, али да тачка 16. потпуно остане у кријепости, а и да „посланици“ не морају бити баш из протопрезвитерата сваки свог, него мосу и из Сарајева, или околине;“

Шесто: „управни одбор да се састоји из 5 лица. Предсједник је увијек предсједник Високопречасне Конзисторије Њ. В. г. Митрополит а од чланова двојицу именује митрополит из конзисторије, а двојицу бира главна скупштина, који опет увијек морају бити парохијални свештеници — службеници. Овај одбор од 5 лица бира своје чланове између себе, као благајника и тајника. Митрополит чини другу инстанцију у случају каквих призива;“

Седмо: „кад ко стиче право на уживање припомоћи и колике и докле му траје то право, треба прецизно опредијелити.“

Ово су начела, која би требало у правила унијети и обрадити, али не површно, као што је то у нашем листу, „Босанско-Херцеговачком Источнику“ у III. св. за 1890 год. Треба обрадити јасно и подробно, да не буде нико могао назрјети шта сумњиво у правилима, те да се узмогне сваки свештеник уписати и за ову племениту замисао одушевити, ма и тако велике жртве подносити могао, како су са првим почетницима заиста скопчане. Али онда не би требало застати на по пута и извринути ову мисао и по све нужну установу абсурду, да се свештеници могу уписати кад хоће; јер онда они, који су сигурни никад је прихватити неће, а они који су оскудни отезаће са уписом докле год узмогну, а не укаже им се бојазан, да их

може смрт наћи, а фамилију необезбеђену оставити. За ово што напоменух, не видим у напрту правила никаква сретства, којим би се доскочити могло, а за то је једини лијек, да се у новим правилима нареди: да *је сваки свештеник већ својим звањем, (био он мирског или монашког чина) подложан прописима и захтјевима ове установе, и да се поради те се прошене не само на Дабро-босанску епархију него и на Херцеговачко-захумску и Тузланску епархију.*

Питање побољшања свештеничког стања и положаја је врло важно и пресно, но мора ваљда и врло тешко је то, док се с њиме тако оклијева; но ма како од народа за своју службу свештеник је опет колико толико плаћен, али за онај дио свога труда и рада што га врши, као доста одговоран орган властима врло мало. Висока земаљска влада за Босну и Херцеговину бар тога дуга ради не би се требала за овај мах оглушити о наше свештенство и пријателе ове установе, који с правом могу надати се на њену милостиву и дужну помоћ.

Позвани у нашој хијерархији о том би се требали побринути да бар за сада овом фонду влада обилно прискоћи у помоћ, а онда би у зло падао гријех само на душу онога, кога би постигле строге посљедице тачке 15.

Растко Р.

Извод свештеничких сједница у појединим протопрезвитератима Дабро-босанске Архидијецезе.

(Наставак.)

IX.

У протопрезвитерату сарајевском, у свештеничкој првој редовној сједници држаној 30 новембра 1889 између свега претресано је и рјешавано:

1. Након кратке молитве и призивања св. Духа на рад свештенички, отворио је г. предсједник сједницу свечаним говором, у коме је позвао браћу на заједнички рад и на сложни споразум;

2. По отвореној сједници, предсједник изјавио је дружини жалосну вијест, да је надзиратељ протопрезвитерата С. Чајкановић, наглом и изненадном смрћу умро, те позива братство, да му изјави своју тугу, као вјерну другу и браниоцу св. цркве и вјере, и пожели вјечну успомену, на што је друштво устало, те у збору отпјевали покојнику „Вјечнаја памјат“ и „Со свјатими упокој“, и уједно изјавило, да ће истога дана сви заједнички отићи на гроб покојнику, и учинити спомен, па га задржати у својој лијепој успомени као ревна служитеља и искреног брата.

У тачки 3. и 4. ој, претресано је и читапи су неки дописи конзисторијални и парохијални; изабрат је предсједник, подпредсједник и перовођа;

5. Предсједник пита дружину, да ли сви имају конзисторијалне окружнице у препису, и да ли их сваки потпуно разумијевају, те да ли се по њима владају? Послије овог неке се окружнице прочиташе и свештенству разјаснише, с напоменом: да се све окружнице налазе у листу „Источнику“.

6. Предсједник предлаже да се узме у претрес тачка трећа дневног реда која гласи: О постигнућу једнакога вршења свештеничких обреда и тајана св. цркве, те пита дружину, кога би се устава црквеногa имали придржавати у будуће, да се очува старинска пракса и право наше св. православне цркве од разних нападаја, и увлачења нових које каквих обичаја? После дугог претресања, једногласно сви закључише: да се умоли Високопречасна конзисторија, да нета, као позвана власт, изради и изда за све наше цркве један типик, којим би се само тако могло доћи до једнакости вршења службе и обреда. Дотле пак, док се не изда речени типик, сви закључише да се придржавају цариградског типика, као најбољег за парохијалне цркве. Даље, сви свештеници закључише да ће све, почевши од св. литургије па до најмањег обреда, потанко једно по једно у идућим сједницама прегледати и претрести, ради једнообразности.

7. Предсједник износи на дневни ред тачку четврту: о побољшању свештеничког стања, те предлаже свештенству, да је крајње вријеме већ дошло, да се ради о побољшању свештеничког стања, износећи пред друштво преставку,

управљену на Конзисторију. И пошто је друштво саслушало исту преставку, и према увиђавности исправило и попунило неке тачке, и коју сви подписаше, гласно закључи да се та представка што прије пошаље Високопречасној Конзисторији.

8. Предсједник позива присутне свештенике, да сваки, на темељу пете тачке дневнога реда, изнесе своје можебитне тужбе или приговоре, питања или разјашњења, у чему који шта не разумијева.

Ова се тачка једногласно усвоји, те се поједини предмети са примједбама прочитати се послије дугог дебатовања.

9. и 10. Тачка записничка односи се на надзирательство сарајевског протопрезвитерата и односно предсједника, подпредсједника и перовође свештеничкијех сједница.

11. Тачка записничка гласи: Да се постигне (установи) споразум између свију свештеника, да ни један не мијеша се у туђу парохију без знања дотичног пароха,

У другој редовној сједници овог протопрезвитерата, држаној 25 јануара 1890, према записнику, на ког се у главном ослеђење износи:

1. Послије тихе и заједничке молитве г. предсједник, Дамјан Николић отвара сједницу говором, у коме позива друштво на сложан рад; а предходно започетом раду на овој сједници, саопштава друштву опет једну тужну вијест, да је друштво изгубило још једнога члана и то поклоника и протојереја Ристу Новаковића, позивајући исто да за покојником изјави тугу и сажаљење. Сво присутно друштво отпјева стојећи „вјечнаја памјат“ давши ријеч да ће покојника у лијепој успомени задржати и сјећати га се.

2. Читани су сви закључци прве сједнице и допис конзисторијални, у којем се одобрава рад прве сједнице свештеничке.

3. Предсједник саопштава друштву допис, да је Његово високопреосвештенство и пречасна Конзисторија добровољно уступила у митрополији собу свештенству ради држања сједница,

4. Предсједник саопштава да је за собу набавио пристојан намјештај, и подноси рачун о томе, који износи 43 ф. 20 новч. Овај поступак предсједников сви одобрише и на једнаке оброке исплатише дотични рачун.

5. Сви једногласно и наједнаке оброке исплатише износ од 5 ф. и 50 нов. ради набавке штампаних сједничких записника по окружници конзисторијалној.

6. Предсједник прелази на дневни ред ове сједнице, и износи прву тачку ради постигнућа једнообразности вршења: вечерње, јутрење и литургије, и разложивши друштву потребу једнаког вршења, позива исто да се изјасни, да ли сви једнако врше те свештене радње. На ову тачку и предлог свештенство је послије дужег преговарања дошло до споразума и закључило:

I. Да код мјесног парохијалног свештенства не постоји никакве битне разлике како у служењу вечерње и јутрење тако исто ни у свршавању св. литургије, осим појединих ситница у кретању њиову, али су и те врло мале и непримјетне;

II. Да се у правило уведени обичај благосиљања љебова на вечерњи (денија) прије стиховне у нашим сарајевским црквама (и ако није по службенику), задржи и у будуће као законска установа уведена у Сарајеву благословом цариградских митрополита, једино ради олакшице, да се за вријеме пјевања стиховне, тај благословени љеб за дијељење народу изломити може, да то митрополит не чека, и сам не чини.

III. Да се свршавање ноћног денија за разне потребе народне, и ако нема прописано правило за њега, сачува и у будуће као узаконьена установа и обред наше свете цркве (који постоји и код остали православних цркава у Босни), и да се свршава оним истим начином и правилом како се и до сада свршавало.

IV. Да ни један од ових законских обичаја у цркви не треба укинути, једно што су са благословом Архијереја уведени и тријебљени, а друго што је народ привикнут на доба и чин данашњега њиова свршавања, па би са њиовом промјеном осјетно неку повост, да се уводи у цркви, те би у истима изгубио праву вјеру.

V. Да се учини у своје вријеме сходни кораци да се правило, по коме би сваки свештеник могао свршавати обред ноћног денија за разне потребе, препише, састави и штампа.

VI. Да друштво парохијалног свештенства не одобрава поступак неких свештеника, који се на малом входу на св. литургији са св. Еванђељем клањају око св. престола (трапезе) 4 пута и пети пут пред св. жртвеником (проскомидијом), јер је то новост која се уноси у нашу

цркву, па да ће тај поступак избјегавати при служењу, држећи се старинске праксе која правилима одговара, да се само у пријеме малога хода, кад се отворе двери, треба три пут пред престолом и св. Еванђељем прекрстити и смјерно поклонити, па онда св. Еванђеље узети и у вход поћи, а више се није поклањати. Исто тако ни на вечерњем входу не треба се није више клањати осим пред св. престолом.

VII. Да друштво парохијалног свештенства не одобрава неким свештеницима њихов обичај што у пријеме „Тресвете пјесме, крсте руком проскомидију и горње мјесто — престо, мјесто скромног поклона, — такође као новост која се увођи из новијега времена у нашој цркви, избјегава и неприма, него закључише да се по досадашњем обичају као стару праксу држи, те у пријеме „тресвете пјесме", кад свештеник говори: „Благовен грјади во имја Господње, и „Благословен јеси на престоље слави царствија твојего" и т. д. треба најприје раширењех руку скромно поклонити се св. проскомидији па онда тако исто горњем мјесту — престолу руке на прси метнути.

VIII. Да друштво парохијалног свештенства не одобрава што неки свештеници на „великом входу" спомињу преко прописа поједина звања и личности; и што се неки са св. дарима у томе входу покланјају појединим личностима у цркви, показујући им тијем, да их спомињу. Исто тако не одобрава ни то, што неки свештеници благосиљају свете дарове при признавању св. Духа са отворено — пруженом шаком, почем то не одговара духу православља. Свети дари благосиљају се са прекрштеним палцем преко до малога прста у шаке (што значи ἵς χς.) и тај обичај треба сачувати, јер тако само има свога симболичнога значења.

IX. Да ће се парохијално свештенство при вршењу како вечерње и јутрење тако и св. службе најстрожије придржавати типика и служебника, са досадањом уобичајеном праксом, избјегавајући и најмању неједнакост која би се косила са прописом истиће књига. Да ће избјегавати увођења које каквих новости, и свагда се старати при свршавању појединих чина службе и извођења пјетих, да један другоме оно што који не разумије, братски показати и упутити га.

X. Да ће се друштво парохијалног свештенства старати да постигне споразум једнообразног вршења осталих обреда, који се изван цркве и у цркви врше, па зато да ће се у идућој редовној сједници одредити по увиђавности, да се претресе и проучи о једној тајни св. цркве, те тако и у другим сједницама и остале по реду тајне.

7. Предсједник износи пред свештенство II. тачку дневнога реда о извршивању брачни парница и прогоњењу незаконити бракова, па позива исто да даде своје мњење како да се у будуће извршују код свештенства, да би се стало на пут злу, које се тијем у народу шири на штету народа.

На то питање г. предсједника, свештенство је закључило да се умоли пречасна Конзисторија.

I. Да се брачне тужбе које би појединим паросима на помирење слати имала, шаље непосредно предсједништву свештенички сједница, на помирење.

II. Да се стварно заузме код високе земаљске владе да ова нађа законску установу, да се незаконити бракови забране и прогоне под пријетњом најстрожије казни. и

III. Да се такође заузме код владе да ова у свези са горњом наредбом даде право важности осудама конзисторије, како би се странке које су на сажитије осуђене, а неће да се измире путем власти на то приморати могле, парочито онди, ће не постоје разлози да се измирити и састати не могу. И да се поједине особе које са стране уплившу на њихов раздор и одвраћају их од сажитија казне.

8. При самом завршетку ове тачке дневног реда, посјетило је Његово Високо преосвештг. митрополит собрано свештенство у сједници са високопречасном господом члановима Конзисторије и г. ђаконима, те је том приликом честитао свештенству започети рад, препоручујући му да у раду буде бодра ума, да се братски слаже и да радом бране у свему свету и православну вјеру, српску цркву и народност. Сво присутно свештенство дочекало је високопреосвештеног г. митрополита и осталу господу на ногама, стојећи око стола сједничког, и пажљиво је саслушало савјет свога доброг старца архијереја и примило од њега пуни задовољства честитку, а г. предсједник у име друштва захвалио је г. митрополиту на посјети, очинском савјету и бризи за напредак вјере, цркве и српске народности, са обећањем да ће свеш-

тенство својим удруженим радом старати се да свугди покаже да је достојно свога позива, гајећи и ширећи на првом мјесту занемарену братеску слогу и љубав у свештенству и народу, а све на корист цркве и народа, и т. д.

9. Тачка записника односи се о надзирательској дужности у протопрезвитерату сарајевском и његовој дужности, плаћању вјенчаница и т. д.

У првој ванредној сједници овог протопрезвитерата, држаној 15 фебруара 1890. читао се записник прошле сједнице, који се без икакве примједбе одобрио и Високопречасној конзисторији поднио на потврду.

У овој ванредној сједници у тачки 2, претресано је о надзирательству и његовој дужности у сарајевском протопрезвитерату.

3. Тачка односи се о вођењу и једнаког вршења службеног парохијалног уредовања (манипулације); и да сваки свештеник мора имати дјеловодни парохијални протокол.

4. Тачка односи се на позване несогласне супруге и конкубине, са којима је покушавано помирење и т. д.

У 5. тачки овог записника претресани су неки предлози, које свештенство у сједници изнесе, и о којима се претресало и од свију без икакве примједбе усвојено

6. Тачком закључено је од цијелог свештенства: да се у будуће подношају политичким властима изкази умрлих и рођених по старом календару православном, онако исто како се воде парохијални — матрикуларни протоколи. Као и то закључише сви једногласно, да се поради код надлежни власти да се за те изказе формулари штампају са ћирилицом, јер до садашњ су на њемачком језику, а томе није свештенство вично, нити пак зна у коју ће рубрику забиљежити, и т. д.

X.

У протопрезвитерату Бихаћком, у свештеничкој првој редовној сједници држаној 13 јануара 1890. претресано је и рјешавано:

1. Конзисторијална окружница од 23 октобра 1889 број 1835 читана је и нета примљена на новољно знање од свега свештенства. Према истој закључено је да се свештеничке сједнице држе сваког другог мјесеца. Изабран је пресједник, подпресједник и перовођа. Поред тога пресједник наглашује да сваки свештеник мора долазити на сједницу (изузев болест) кад се закаже и позове, и да се на истој мора одржавати сваки ред и пристојност.

2. Пресједник изнаша у овој сједници: да ће који свештеник доће у варош нечист и у слабим хаљинама, што убија много углед свештенички, те вели да би свакако нужно било, да сваки појединн свештеник има строго пазити на се, и да у будуће несмије таково што бити. Сви једногласно овај предлог примише (осим једног?).

3. Почем се многи свештеници туже да их појединн нижи чиновници нагоне да скидају у уредима — канцеларијама капе — камиланке, па на више мјеста да их руже за то. Једногласно закључише да се високо пречасна конзисторија за то упита. (Одговорено је и дато упуство. О овој ствари упућујемо браћу свештенике нека прочитају чланак у „Добро-босанском Источнику“ од 1887 год. Страна 10 и 11.).

3. Сви свештеници изнашају и жале се да у њиховим парохијама има много невјенчаних, тако, да је на неким мјестима број незаконити парова претекао оне који су у браку; те сви нагласише: да би најбоље било да се у погледу те ствари замоли конзисторија а ова земаљској влади преставку упути, да се невјенчане жене не држе. Даље изнашају да су и мухамеданци молили да се код њихова народа забрани невјенчан бити, а особито онијем момцима, који још нијесу војничкој дужности удовољили. Јер кад се може забранити свештенству да не смију вјенчавати, за што се не би и њима забранило да невјенчани не смију живити. Народ наш држи невјенчану жену као и осталу блудницу и вели гдје се овака у селу налази ту нема рода и берићета, и да због тога је град (туча), глад и друге разне болести. К томе још на тих случајева, постају различни и против државних и грађанских закона прекршаји, као: пљачкина, убиства, краће и друго. А све то може се освједочити у окружним судовима, гдје је безброј таковијех примјера расправљано и данас се расправља. Тако, да се наведе један између других случајева, а тај је: у бихаћком окружном суду прије неколико година расправљано је једноже што је убио човјека, који је његову жену узео, и т. д.

4. Једногласно сви закључише: да сваки свештеник по једну бесједу која се има говорити у цркви написану у идућу сједницу донесе.

5. Сви положише претплату на лист Источник.

XI.

У протопрезвитерату Сребреничком, у свештеничкој сједници држаној 2. марта 1890. год. претресани су ињедећи предмети:

1. Пошто се догађало да су неки свештенички домови парочито сељачки у име свештеника и њихових синова и браће плаћали данак за општинарину, писарину, кулук, кобајашију и т. д. те су се на то жалили; рјешено је у збору свештеничком, да се укине тај намет, који се простирао и на свештеничке синове и браћу, дакле на цио дом.

2. Да сваки свештеник, који нема парохијалнога домовника, који мора бити једнак са политичним, те мора сумњати и од прилике године писати, — мора питати општину или котар, колико има женику и невјести година, па онда извјестије да прави. Иначе могу лако хрђаве посљедице наступити, кад се дозна, да се који преварио те малољетне вјенчао.

3. Да сваки свештеник ако хоће молбу, тужбу или пријаву, било конзисторији, било котарском уреду или другој власти, да поднесе, прво треба да надлежном протопрезвитерском уреду преда, а овај ће на даље гдје треба проиратити (на основу конз. дописа од 15. фебр. 1890. број 243).

4. Сваки свештеник колико добије на годину печата вјенчаних, нека их концем године у потпуном реду и броју изнађе те их чува или у свом дому, или нека их преда надлежном протопрез. уреду на сачување.

5. Испитани су сви свештеници како који извршује кољиво, крсни колач, парастос мали (обични) и велики (на задушнице), те је увиђена међу свима разлика, тако да међу 10 свештеника различно се сваршава. Пошто нису петорица свештеника били дошли на сједницу, те је овај предмет остављен за ријешавање за идућу сједницу, на којој ће се посебно и практично навијети и свештеницима разлика показати, те према томе упуство дати, како да се те разлике поправе и једнообразност постигне.

Даље, у идућим сједницама овог протопрезвитерата, закључено је да се о свима чинодјејствима држи практично предавање и школа, ради постигнућа једнообразности међу свештеницима.

6. Одређено је на овој сједници да, који изостане доћи на сједницу без предходног оправдања и узрока, има за први пут глобе дати 1 фор. за други пут 4 фор. а трећи пут да се пријави конзисторији немарни свештеник.

7., 8., 9., и 10. тачка односи се на читање и претресање стиглавших конзисторијалних дописа, који се односе на протопрезвитерат сребренички и дотично свештенство. А ти су дописи: *а)* О занатлијским пировима, *б)* опомене на тачни рад свештенства, *г)* Претплата заостављена на Источник, *д)* одобрења на закључке сједница и т. д.

(Наставиће се.)

Бесједа на Сретење.

Говорио **Мих. Јовичић**, свештеник у Брчком.

Љубазни Хришћани!

Има једна кратка молитва, која се чита сваки пут неизоставно на вечерњи, а данас смо је читали и у јеванђељу. Та кратка молитва преведена на српски гласи овако: „Сада отпусти Ти слугу свога владико, од овога живота, по Твојем обећању, радоснога срцем; јер су моје очи видјеле Спасителја, кога си уздигао пред лицем свију народа на земљи. То је свјетлост за просвјећење језичника, то је слава за Твој народ израиљски!“ (Лука 11, 29—32; свешт. прот. Богословскога, стр. 8.) Ову молитву изговорио је Симеон Богопримац на данашњи дан, кад је узео Исуса Христа на своје руке, јер њему је обећано било, да дотле не ће вићети смрти, док не види Христа Господњег.

У старо вријеме био је обичај, да мати кад роди дијете, донесе га 40. дан у цркву и једно, да принесе штогод на жртву. По томе обичају

и Марија мати Христова донесе Њега 40. дан у цркву Јерусалимску; а на жртву принесе двије грлице или два голупчета. Тога дана и Симеон узме Христа на руке и изговори ону молитву, коју вам и ја мало прије изговорих.

Осим ове молитве рекао је Симеон још и ове знамените ријечи: „Гле, овај лежи, да многе обори и да многе подигне, и да буде знак противу кога ће се говорити.“

И заиста љуб. Хришћ., Исус Христос, многе је оборио али многе је и подигао; оборио је незнабошце, идолопоклонике, обара и данас оне који у њега не вјерују, или ти право не вјерују, или изврћу и криво тумаче Његове св. истине. А кога је подигао? Подигао је нас православне, — правовјерујуће, нас је извео на мрака и увео у свјетлост; подигао из прашине и дигао на висину славе Божије, показао нам пут и свјетлост — Истинога Бога и због тога знајте љубазни Хришћани, да нема друге вјере, да човјека може спасти од гријеха, да може казати правога Бога и Исуса Христа осим наше миле вјере православне и хришћанског закона; због тога је и казао Апостол Павле: „И сам анђео с' неба ако вам другчије стане казивати вјеру, него што вам ми казасмо, нека је проклет“

Пошље оних ријечи, што их је Симеон изговорио за Христа, т. ј., да ће многе оборити, и многе подигнути, окрене се он матери Христовој Марији и рекне: „А и теби самој проћи ће нож кроз срце, да се открију мисли многих срдаца“. То што је Симеон рекао матери Христовој, да ће јој: „нож проћи кроз срце“, треба да разумијемо љуб. браћо, ону преголему тугу и жалост матере Христове, коју је она имала у срцу, гледајући једница своја распета на крсту.

У јеванђељу пише, да, кад је Христос био распет на крсту потресла се и сама природа, земља се потресла, сунце помрачило, камење пуцало а и сами се гладни гробови отварали. Па кад је такову узбуну начинила природа, онда је лако знати, како је било чистој души њежне мајке.

Дјева Марија и ако је чула те ријечи, она је ипак имала стрпљења, да своја једница чува и пази као своју душу, она је видјела неправду, која се над Њим скоро сваког дана — од кад је почео проповједати — вршила; видјела је Његове муке на крсту па је ипак остала трпељива, јер је добро знала да ће и Његово васкрсење и вазнесење на скоро вијети.

Ова трпељивост Богомајке учи нас љуб. браћо, да и ми будемо трпељиви: било у нашем послу, који смо предузели, било у околностима, које нас може бити притискују, једном ријечју било ма у ком погледу треба да смо трпељиви, да полако постојаним радом, слогом, љубављу између себе, гледамо, да отклонимо, што нас тишта или што нам смета да дођемо да жељене циљеви, а не необуздано наглошћу; увијек имај на уму ријечи: „трпљен спашен“.

Да се вратимо опет мало натраг на онај догађај кад рекосмо, да је мати Христова донијела на жртву, два голупчета, јер знам, да ће многи од вас запитати, како то, да она приноси на жртву тице мале а данас нема тога обичаја? — Видите љубазна браћо, данас више нема тога обичаја због тога, што је Христос Спаситељ принио себе на жртву, дао је да се Његово тијело распне на крст као жртва за све људе. Од тога доба забрањено је да се на жртву приносе живи створови, већ заповијеђено је да се место тих живих створова, приноси бескрвна жртва т. ј. да свештеници место свију људи приносе на жртву хљеб и вино, које се претвара у тијело и крв Христову. А за све људе рекао је Христос: „**Жертва Богу дух сокрушен**“.

Шта значи то: дух сокрушен? „Дух сокрушен“ означава „смиреност“ једну од највећих хришћанских врлина. Али „дух сокрушен“ не значи и оно што но наши веле: „свакоме рећи ејвала“ већ значи извршивати Божије заповјести: љубити непријатеље своје, криво се не заклињати, не красти не варати ближње своје, али не бити ни сваком подлога, већ **емѣже честь, честь, а емѣже сурокъ сурокъ. Ямик.**

Бесједа на Видовдан 1889. год.

„Хеј слободо дивни цвијете
Много л' си нас блага стала,
Много ли је крвца српска
На твој олтар пролијала!“
(Грахов-лаз).

Драга браћо, мили роде српски!

Овако српски пјесник описјева Косово и на њему крвавијем словима записану слободу српску, па овако вам, српска браћо ево и ја отпочињем ријеч своју, да вас разговорим и охрабрим и да вам представим значај данашњег скупа овог. Тешког сам се посла латио, слабачке су моје силе, та да ти роде мили у данашњој мојој бесједи са оваком важношћу представим значај данашње тужне успомене, какав она има у српској историји, српској цркви и у цијеломе народу српском. Ништава је моја храброст према оноликом јунаштву народа српскога, који је јуначки сносио тешке ланце петстогодишњег ропства; незнатна је моја памет према оним српским умовима, који су танким дефердаром и оштрим јатаганом војевали против царевине, пред којом је и моћна Европа стрепила, па за то се слушаоци моји и бојим, да својим говором неће моћи онако пјерно представити значај данашње тужне прославе.

Данас се браћо навршује управо пуних пет вјекова, пет стотина по Срспство чемернијех година од како су за свој народ и његову слободу, за свету вјеру и милу отаџбину, „за крст часни и слободу златну“ изгинули и у мрачни гроб на Косову пали српски цар Лазар и на хиљаде српских јунака, којима се данас за покој мученичких душа свуда по цијеломе раздробљеном Српству у божијим храмовима поје литургије и приносе топле молитве Творцу, па ево и код нас.

Ах браћо, ко ће да вам мирне душе све потанко исприча шта се збило тога злокобног дана на Косову? Но прије тога требао би вам причати о оним златним и старим временима наше славне прошлости кад је Србин „живовао лијепо“, о царевима и краљевима, о жупанима и велможама, о свештенима и просвјетитељима, о војводама и јунацима српским. Али који научењак има толико мудрости и знања, или који родољуб има толико родољубља, да славећи дјела наших великана — предака и стављајући их за примјер њиховом потомству а не побоји се, да им славу не умањи, да им величину не окрњи?

Па која ли дјела наших предака треба најприје а која пошље да причам? Са каквим ли вијенцима треба да окитим наше соколове, који своје јуначке српске груди не жалише у свако доба ставити на бранк српске слободе? Би ли дакле, да вам причам прошлост српску? Не, нећу, јер то би ме дуго одвело. Е па би ли да вам рећам Косово, цар-Лазара, Обилића, Југовиће, и још многе храбре витезове? Нећу вам ни о томе много набрајати, јер и овако се бојим, да би нам „око заблистало па сузу пролило“.

Значај Косова огроман је, наука Косова не процијењена је досета за цијело Српство! Зато Србадију драга дајте, да се за часак духом пренесемо и духовним очима бацимо на тужно Косово, јер ћемо отуд моћи изводити поуку за будућност нашу. У прошлости ћемо наћи и узроке са којих се угасила свијећа величине српске.

Цар Душан силни, та заиста сјајна звијезда даница на нашем српском небу за владе своје бијаше најбоље раширио српску државу и подигао је на врхунац њезине славе. Његова велика држава задавала је страха гордом истоку и лукавом западу. Одмах пошље његове смрти а за владе његовог сина нејаког цара Уроша, нешто због зависти, несложе и разрода српске властеле, а нешто због подлијех туђинских уплива поче српска држава слабити. Српска властела се осили: завист и међусобна несложа код ње све то више отимаше маха. Сваки је грамзио за славом, влашћу и чињаше да неодвисно влада. Они исконаше раку слободи и самосталности српској. Та не пјева узалуд славни наш пјесник и владика Петар Петровић Његош:

„Великаши, проклете им душе!
На комаде раздробиште царство,
Српске силе грдно сатрпјеше;
Великаши, траг им се утр'о!
Распре сјеме посијаше грко,
Те с' њим племе српско отровaше“.

У овако јадном стању затече српску државу проклето Косово, на коме је ваљало Србину јуначки осветити српску част, дивно име и слободу свету. Помислимо само на оно пожртвовање и оно силно родољубље кад честити цар Лазар на Косово позиваше и овако проклињаше:

„Ко је Србин и српскога рода
И од српске крви и кољена,
А не дошо на бој на Косово
. . . . . .
Рђом какао док му је кољена!“

Сјетимо се затим с' поносом оног челичног поштења и узор-јунаштва Милошева, кад му је пред полазак на Косово његов таст цар Лазар наздравно назвавши га вјером и невјером, а он му оздрави:

„Хвала тебе царе на здравици
А не хвала на твојој бесједи,
Када издах? Никад издат нећу,
Живота ми и имена мога!
Виђећемо мили господаре,
Када сјутра виђен-данак дође,
Ко је вјера, ко ли је невјера!“

Освануо је видов-данак а отпочео крвави бој. Јуначки се борила дична војска српског цар-Лазара и таман шћаше у осудном часу да побједи, да неби проклетог издајице Вука Бранковића:

„Он издаде таста цар-Лазара
Не шће помоћ' милој браћи својој!“

Ето тако Србе брате и Српкињо сестро када бијаше Србин достигао највећу славу своју, када је он у сјају и богатству блистао, тада на један пут једног злокобног дана, лицем на Видовдан сва та слава Србинова пропаде, сарани се у гроб на несретном — српском крвљу осве-ћеном Косову пољу и „златна се-круна смрви и потону све у крви“. Ту ти Србине пропаде српско царство и господство; ту ти паде цар Лазар, најљепши цвијет српске властеле; ту падоше за вјеру, дивно име и слободу свету Југовићи, Милош Обилић и на хиљаде српских јунака.

У жестокој навали турској, у очајничком и крвавом боју а на Косову пољу они славно погинуше, да „довијека живе“. Својом јуначком смрћу оставише нам они изванредан примјер колико узор — јунаштва толико и родољубља, јер свему свијету показаше дјелом, како ваља за вјеру и отаџбину гинути, како је слатко за род свој умријети и „за крст часни и слободу златну“. Они јуначки изгинуше, али како вели ловћенски пјесник: „мријет неће докле' сунца траје“.

Од тога несретнога дана кад је на Косову пропала течевина славних и светих Немањића прохујало је до данас равних 500 година. То су мила браћо 500 година јадних и чемерних по Србина, 500 година туге и невоље, 500 година борбе без прекида. Дугачак је то низ година; дугачак низ биједа и невоља непуно је то вријеме; дугачак низ борбе и искушења протрпио је српски народ и опет је остао жив! А шта да вам даље ређем нечувене патње и невоље српске или „љуте битке муке свакојаке“, кад вам видим сузе низ образе. Доста је да кажем, да мило Српство и поред толиких претрпљених зала још и сада чврсто стоји и да се с поносом сјећа својих неумрлих предака: Немање, Првовјенчаног, Дечанскога, силног Душана, цара Лазара, Југовића, Обилића и осталих српских витезова. Славни и чувени наши преци извојевали су нам част српском имену и битисање Срби ново, јер да не би њихових узвишених замисли, њиховог пожртвовања и силног родољубља Бог би знао, да ли би данас било и трага од Србина?

Не заборавимо браћо, да на Косову пољу није пропао српски народ, — он је и данас жив; није пропала ни његова снага, — она је и пошље трајала и чуда стварала; није сарањена ни његова вјера ни његова нада — оне су га кроз вијекове загријавале и крјепиле, већ је пропала српска независна држава, или боље рећи царска слика и дика њена. — На баш та вјера и нада одржале су Србина! Јуначки спомен косовских јунака живи у народу српском и тај је спомен свјеж и чио очуван до данас у срцу и души сваког Србина.

Србина је сваког кроз дугу тешку прошлост његову под заштитом свете вјере православне, тијешњо и оживљавао само јуначки понос и нада на љепшу и сјајнију будућност српску.

Из свега овога ми видимо у чему се састоји значај петстогодишње тужне успомене косовске. Славећи данас тужну успомену ми браћо уједно с поносом славимо петвјековну борбу и побједу нашу. Из прошлости наше изводимо науку, којом се Срби пет вјекова муче и мучном

науком уче о великој и неизмјерној важности слоге.

Српска молитва, која се узноси данас гдје год се српски збори и твори, лијеп је знак наше благодарности према својим на бојишту погинулим јунацима. Приносећи данас молитве а с' чврстом вјером и надом на сретнију будућност нашу, нужно је браћо, да и дјелом пођедујемо примјеру славних косовских јунака.

На нама је браћо у првом реду, да и дјелом засвједочимо онај лијепи глас, што смо га до данас стекли. Ми као у престоници јуначне српске земље, те поносне „војводине св. Саве“ треба у сваком племенитом дједу да предњачимо и примјера дајемо осталој нашој браћи по милој Херцеговини, која упире очи на нас. Узмимо браћо у обзир вријеме, у коме данас живимо, дух којим то вријеме дише и све оне околности и прилике, што нас окружавају и кроз које смо дужни борећи се изаћи, — изаћи с' побједом, ако нијесмо ради, да народ и вјера, наша св. црква и школа претрпе губитака. Кад то све знадемо, онда браћо данас као на дан петстогодишњице од Косова, метнувши руку на срце, завјетујмо се пред овим светим олтаром, пред иконом цара-мученика и пред блаженим сјенима свију косовских мученика: да ћемо се вазда збиљски старати за очување праћедовске вјере и миле народности српске. Завјетујмо се, да ћемо његовати успомену неумрлих наших предака и да нећемо заборавити њихова славна дјела, већ по примјеру њиховом, да ћемо свагда љубити слободу а штитити српску част, вјеру, име и језик свој. Завјетујмо се, јер је крајње вријеме,. да ћемо уништити међусобну мржњу завист и нелогу. Сјетимо се Косова равна и на њему палу слогу подигнимо високо а у своја срца урежимо је вјечно. Гнушајући се надајства Вукова, клонимо се вазда подлости а наоружајмо се јуначтвом Милошевим, па пригрлимо к срцу наше дивне гусле, које причају Србину „што је негда било“. Све нам благо у томе лежи, и за те српске аманете не жалимо у нужди ни крви ни живота свога. Тако радећи биће нам ова молитва угодна Богу а мила погинулој браћи нашој. Радећи тако отрешћемо се старих мана наших, а показаћемо да смо достојни потомци косовских јунака. А на тај начин управо се и каје Косово, јер само тако можемо се надати, да ће нам бољи и сретнији дани морати сванути.

Ви блажене сјени мученика на Косову погинулих „за крст часни и слободу златну“ почивајте мирно у рајским перивојима и наслађујте се славе, коју сте на земљи код потомства заслужили! Теби великомученице српски царе Лазаре молимо се: да са осталим светитељима српским не престајеш молити се пред престолом божијим за свој многострадални српски народ како би се и надаље одржао тврд у вјери и народности српској а поштен у дјелима својим!

„А ми ћемо пођедовати
Сви твојему аманету
Служићемо род и правду
И слободу нашу свету . . !“

На пошљетку браћо позивам вас да сви заједнички усликнемо косовским борцима:

Слава им и вјечна памјат!

П. Ј. Поповић,
ђакон.

Проста бесједа.

Саставио и говорио у четврту недељу великог часног поста у Градишкој цркви **Ст. Н. Давидовић**, прото.

Благочестива браћо!

Нијесу свагда, жали Боже, такве прилике, да вам се може шта више са овога св. мјеста рећи. Народ наш узео је неки зао обичај, па цркву посјећава само о већим годовима и уз часни пост. Тај обичај није добар још ни с тога што смо ми дужни свагда Богу молити се, а особито недељним и празничним данима у цркви.

— Бог нам је оставио 6 дана, да се за свој ужитак и тјелесне потребе побринемо, а седми дан посветио је себи на службу и одредио, да тај дан у цркву долазимо, заједнички му се молимо; за многобројна добра, срећу, здравље и напредак милости његовој благодаримо, и, да тијех дана, како себи, тако и домаћој живини одмора дамо. Четврта божија заповијед упућује

нас на то, али, ако погледамо да наш народ у те дане мало или ни мало у цркву не долази; ако знамо, да су у те дане цркве празне, а гостионе, механе, тржишта и дућани пуни свијета, па ако још видимо, како се у те дане многи одају пићу, од кога већином и остала зла проналазе, као: прекомјерно трошење, псовање, паваде, краће, освете, бојеви, блудочинства и т. д., ако још и то знамо, да наши тежаци баш у те дане своју марву товаре, и дрва, жито и друго у чаршију довозе, а о цркви и не мисле; е, онда долазимо на то, да ми четврту божију заповијед сасвијем занемарујемо и неслушамо.

Ми смо дужни све власти и све старије слушати и покоравати им се, и то чинити морамо ако не из љубави, а оно би ће и под морање, но цркву смо дужни не од стра, него ли из голе љубави слушати, јер је она наша духовна мати. — Многи вели да у цркви није за двије или три године био, и то, вели, само за то, што има послова и што нема с чим да јој дође. На прво ћу вам рећи, да послови никад нијесу толики, да се цркви бар за три седмице или у мјесец дана доћи не може. Посла има свак, али треба и за цркву одредити дане, па ју посјећивати, јер нас је она благодаћу божијом св. крштењем привела у Христијанство, па нас читава вијека учи и упућује, како ћемо срећно и мирно поживити за земног живота; а на самом концу нашем при смрти, својим молитвама, као брижљива мајка, пропраћа нас вјечности и за душе наше милости божије проси.

Реките ми, браћо, с каквим душевним болом, мора се човјек од овога свијета растати, кад он при крају свом увиди, да је цркву, тај дом божи презирао, да јој заповиједи није вршио и да се у животу само онако владао, како је он знао и ћео? Ја мислим, да ће таквоме теже бити оно внутрашње пребацивање, она гриза и укор савјести, која је у сваком усредоточена, него што ће га пећи и морити муке смртне.

На оно друго ваше правдање, да се цркви нема с чим и нема у чем доћи, рећи ћу вам ово: да црква од вас не тражи оно, што јој ви нијесте у стању учинити. Ако немаш крајцару на ђиат црквени дати, то ти нико силом узети неће; ако ли си слабе одјеће и обуће, црква ти је духовна мати, која не гледа на то, јеси ли ти слабо обучен; и, као што мати једнако љуби своје чедо, па то било у свилу или у најпростије крпе умотано, тако исто и црква на то не гледа.

Сад, браћо, кад то све знате и разумијете, позивам вас и молим, да се св. цркве често сјетите и да је марљиво походите; да у свечане и недјељне дане тешке послове не радите, коње и волове не прежете; беглучења и грађења путева канете се, а и занатлије, да у те дане своје послове не раде; јер коме Бог неда, да може своје потребе намиривати с радом за оно 6 дана радни, томе заиста неће помоћи, и ако недјељом и великим празницима ради.

Трећа црквена заповијед налаже, да уз велике посте долазимо на исповијед и св. причешће, па и ако нагледа, да се у нешколико томе гласу св. цркве повинујете, и опет их има, који за 3, 5, 10 и 15 год. нијесу причешћени. Неки за узроке те своје немарности, наводе домаће послове, други опет сами кажу да су недостојни, па неће да се причешћују; а ја би рекао, да посао никда не може засмести, да са бар једном у годину дана не причестиш. Онима пак другима велим, да су они сасвијем на кривом путу, кад они сами себи оће да суде.

Ми људи, сви смо мање или више гријеху подложни, и, да Бог, по својој неизмјерној милости, не прошта људима сагрешења, то доиста, могу рећи, да се ни један спасао не би. — Праштање гријеха получујемо кајањем и св. исповиједи, коју је сам Хр. Спаситељ установио, давши власт својим апостолима да могу везати и дријешити, са ријечима: све што свежете на земљи, свезано ће бити и на небу; а што разријешите на земљи, би ће разријешено и на небу. Та моћна власт прешла је са апостола Христових на нас свештенике, и ми, по недостојинству нашему, можемо кајуће се људе опростити од гријеха, а можемо упорнога и окорелог грјешника и осудити.

Свештеник на исповиједи није каква проста форма; он је исповиједајућег се духовни судија који у име самога Бога гријехе ваше саслушава, и опроштење божијом власти подјељује. — Ни један православни не треба, да се застиди открити све оно, што је у животу свом грјешно починио; јер од свештеника као смртна и грјеху подложна човјека можеш и сакрити твој грјех али нијеси сакрио од Бога, који тајно свачију исповијед саслушава. Што је твој грјех тежак или сраман, тим више треба да га свештенику

исповједиш, а он сам да ће ти запрећење и канон, кога кад издржиш, опроштен си и тежак терет спашће ти с душе, па ћеш бити, као да си се поново родио.

Будеш ли твој гријех тајно и свештеника варао, онда, не само, да ти користи није и да опроштен нећеш бити, него ли шта више, још већи си гријех добио, варајући Бога, који све зна. Познавам дакле и оне, који од дуже времена исповјећени били нијесу, да цркви дођу, и чисто без икаква срама и зазора своје гријехе исповједе, а свештеник, који то све у само име божије прима да ће му олакшицу за земно живљење, а по смрти би ће удостојен оне вјечне славе на небу, која је сваком праведнику и кајућем се грјешнику по ријечима св. Јеванђеља обећана.

Са довде реченим, могао би завршити мој данашњи говор, макар тај и краћи био; али то још нећу учинити за то, јер ме као свештеника вашег усхићава и радује, кад вас у тако већем броју видим овде сабране. Како срећа, да тако ревно и о свима осталим недељама и празницима у цркву долазите, као у дом божији — дом молитвени, бар би нам се дала прилика, да чешће нешто с вама и о вама рекнемо. — Црквене су проповиједи разграната и на том пољу свештенослужитељ би имао увијек шта дјелати; али без вас, нема се коме. Одавде се може само народу говорити, а никако празним зидовима. — Данас видим већином тежаке овдје сакупљене, те ћу вам укратко предочити неке обичаје који су штетни, а неке опет који су ваљани, и које у народу српском треба и на даље чувати и неговати.

Прије свега, морам вас свију упозорити на мари наш земљедјелски рад и посао. — Да без рада нико живити не може, то и сами добро знате; да без рада нема ни добра ни користи, и то видите; да радиши и штедиши сам Бог помаже, и то сте сазнали; да је на рад и трудни зној сам Бог овај свијет осудио и то још у почетку овога свијета, и то сте мислим чули; и, да, на послетку, човјек без рада ни здрав ни срећан бити не може, и то можете појмити. Поштеним и умјерним радом, вршећи вољу божију, сваки је срећан, здрав и задовољан. — Зато вас као тежаке молим, да се у вашим тежачким пословима трудите, да на вријеме летину вашу засијете и обрадите, да знате и поранити и окаснити, и да све ваше послове почињете и свршујете не вичући и не псујући, него-ли весели и са мислима на Бога управљени. Псовање, вика и дрека, користи не доноси, са тијем се грозно гријеши, и у мјесто рода и берићета, тај гријех привлачи божију срчбу, те тако ни од летине твоје немаш пуно користи; јер Бога нијеси молитвом призвао, де ти да свој благослов и изобиље у наступајућој години у раду твоме.

Ко у лету хладује, у зиму гладује, за то, браћо, приноните, каните се дангубе, на вријеме оградите, јер је ограда први амбар. Времена за рад имате доста, на можете обрадити и себи, и помоћи другима, који су сиромашни, те немају на чем да узору. — Многи се туже, да им је тешка трећина и десетина, да раде све за другога, па долазе на ту мисао, да о земљи не би требало ни радити; но, ја би, браћо, рекао то, да, кад ви и сами увиђате, да вам је тешко дати и држави и спахији и свештенику, да онда у послу још истрајнији будете, да не ладните, но још више радите, па ћете имати и ви и они, који од вас узимају. Посао ни један напуштати не треба, јер би онда морали ленствовати и излежавати се, па из тога зла, падали би још у веће, и тако би морали пропасти.

У ово радно доба, каните се многог ходања по чаршији, јер вам и то назадак у послу доприноси. Не треба ми се много мучити, да вам то докажем. Ето вам, погледајте сва села, која су ближе варошй, па ћете видити, да су сваје ту људи сиромашнији. Затреба једном соли или паклић дувана или друга која маленкост, а он трчи у варош и за такву малу потребу, или боље рећи, злу своју навику, он је продангубио дан до подне. Кад се сад срачуна, колико такав један тежак кроз читаво лето издангуби, па колико више и потроши, често долазећи у варош и у трговине, ће је све за паре, е, онда ни чудо није, што многи, који су ближе чаршијама сиромаштво трпе.

Клоните се прекомјерног пића и опијања. Пиће свијет и морално и материјално убија, чини људе сиромашним, уди здрављу, а осим свега, понижавава човјека, тога најугледнијег створа божијег, до скота. У пићу се рана зла догађају, па пијанцима и сам Бог пријети својим праведним судом. — Ружно је видити човјека пијана, али жену видити, и ружно је и жалосно и смијешно. Жена нема толико снаге, да може

издржати више пића, а и умом је слабија, па зато многе пијанице жене, видио сам, ће их вуку и трпају у кола, а друге опет иду и нападају, кога на путу сретну. Ја сам, дакле, мојим очима гледао у овој години такве двије женске, које су тако гадно изгледале, да се човјек грозити мора; а шта да речемо за онога старјешину, из чије су оне куће биле или за њихове јадне људе, који такву биједу трпити морају? Е, па реците ми браћо, је ли то поштено, и да ли таква жена зна свој образ и понос женски чувати? — Што је још теже и жалосније, зна се, да многи од многе пијаности и прождрљивости и блују, па то чак у онај дан, кад су св. причешће примили! Бљувати од обланорности јела и пића, смртни је гријех; али шта да се рекне онима, који то учини баш у онај дан, који би морали провести у молитви и највећој умјерености? — Молим вас браћо, Бога ради, да се у пићу умјерите јер ће вас тај једини гријех лишити славе божије у царству небесном.

Избјегавајте велике трошкове о крсним именима, пировима и дјећама. Све обичаје који се односе на то, проведите лијепо и у најбољем реду; али то се да све с мање трошка учинити. Крсно име прославите, а то само на дан светитеља кога славите, и очитав славу божију, са родбином, сусједима и познатим провеселите се, запјевајте, али све то чините пристојно и побожно. Будеш ли кога тај дан толико напојо, да пјује, свађа се, бесчасти и т. д. онда си промашио циљ, ради које си га позвао.

Светитеља свог нијеси достојно прославио, него ли си се још и огријешио о дивну успомену на онај велики дан, кад су твоји предци св. крштење примили. Потрошио си се, а душевне користи никакве добио нијеси. На дане те, доносите крсна колива у цркву и свештенику, и здравите у славу божију вином, а нипошто ракијом, као што то досад на много мјеста бијаше.

Носите ваше народно одијело, а каните се они туђи капута, шешира, вратни марама, чизама и т. д. Опанак је за вас љепша и практичнија обућа, а и одијело, које својим рукама израдите, много љепше ће вам пристојати. Сијте лан и конопљу, па од тога кошуље ваше израђујте, јер је то и јевтиније и тиње него-ли дућанско платно. Ви, жене, каните се они кецеља, марама, крша и дронја, реклица и варошки чарапа, кад вам љепше пристоји ваше народно одијело: бошче, прегаче, тканице и зубуни. Каните се штрикања и фини варошки плетера, избушених и фарбаних кошуља и сукања. Учите шити, чарапе плести, вести, прести и ткати, јер ће вам то много већу корист донијети. Ви, људи, неостављајте браде полубраде и солуфе, јер вам то не пристоји, као текућима. То су стварји за господу, која има времена такве браде чистити и дотјеривати.

Жене ваше, пека саме не долазе и не завиривају у сваки кутак и крчме по чаршији, јер то их развраћа и пропасти вуче. Нека саме не иду по иновјерским дућанима, ће их са безобразлуком дочекују, и, која год сама дигне главу па иде из села два до три сата далеко у варош па онда, кад ће још свугдје да завири, ја јој први велим да то није чист посао. Немојте без знања и воље ваши мужева ништа предузимати, јер по св. писму, ваша је воља и слобода подложна вољи ваших мужева. Не тужите се за највећу опречницу, која се у свакој кући лако може догодити, јер тијем властима задајете више посла а и опет себи тијем ништа не користите. Кад вам ко Бога назове, допада ми се обичај, да се на тај поздрав многа женска у овом крају поклони и поздрав одприми; али сам примјетио, да многе данашње младе и дјевојке стоје укочене као проштац; а то већ није лијепо, као што није лијепо, што и по варошки доста женски има, које неће ни да устану, ако испред њих свештеник или други стари човјек прође. Ваљда би те женске хеле, да тако нагло и код нас уведу моду, па да им се људи клањају и у руку их љубе? — Станите, драге моје, још је то рано за нас! Моди су, истина, отворена врата свуда; али она код нас не може тако лако продријети, јер су путеви и земљишта трновита.

Свилене, скупе и помодне хаљине са оним придјевеним крпицама, самарима, утегама, заврзкама, реповима, и Бог те питао, какви ту још накарада нема, нека избјегавају наше женске, јер нити су наша стања, ни мјесто наше за то. Тврда, чиста, лијепа и једноставна хаљина, ја би рекао, да највише краси женске бар овога мјеста, које од 3—4 мјесеца у години често у блату и води лежи.

Молим вас, браћо, да оградите и од трња отријебите сва ваша гробља, те вјечне куће, у којима ваша умрла браћа и сродници почивају.

Направите у сваком, бар ће се молитве и зборови држе, по једну као капелицу, ће би се свештеник у вријеме непогоде с књигама склонити могао. Учите вашу дјецу чистоћи, реду и пристојности. Шаљите их у школу, то српску вјероисповједну школу, ће ће се научити српски мислити и говорити, српски радити и осјећати. У тој школи позна ће ко су и шта су; позна ће Милоша и Марка, позна ће славу своју крсну, па знати боље вјеру и народност своју чувати. Без науке се данас не живи; наука свијетом влада, а снага само кладе ваља. Будите поштени и људи од ријечи, па ће вам се боље вјеровати. Не задужујте се, а и не лакомите се, ако вам ко на вересију даје. Не чините ником штете и не освећујте се један другом. Опростите свакоме, па ће и вама Бог.

Ко ријеч ову послушао и утувио буде па ако по томе и владање своје уреди, увјерен сам, да ће од многога зла бити сачуван, а то ће му и на душевно спасење послужити моћи — Амин.

Бесједа 4. недеље поста.

Говорио: **П. Лапчевић**, свештеник у Доњој Тузли.

Ѥ҃же аще что можеши ѣ҆вѣровати скажи возможна ѣ҆вѣрующемѹ — Ѣ҆вѣрую Господи помози моемѹ нев҃ѣрію. Марк. г. 40, 21, 22.

Овако је драга браћо узвикнуо отац онога несретника што је имао у себи духа нијема и глуха, кад га је Господ упитао: Можеш ли вјеровати — све је могуће ономе који вјерује — а он одговара: Вјерујем Господе помози моја невјерју“! И гле шта би! Онај који је по свједочанству самог свог оца из дјетињства патио од те грозне своје болештице — од духа нијема, који кад га ухвати — као што говори свето данашње Јеванђеље — ломи га и пјену баца и шкргуће зубима и суши се — онај исти пошље таког свечаног признања очевог, постаје од једном здрав ушљед ријечи Богочовјека Спаса: Душе нијеми и глухи! ја ти заповједам изађе из њега и више не улази у њега! Ето браћо снаге и силе у тим ријечима, које говори онај, који је по природи својој човјек; — ко је тај да га духови слушају? Ко може тако што учинити? Запитајмо се само, па ће нам одговор на то јасан и кратак бити. Богу јединому у власти је ово! На шта нам Спаситељ за овако велико благодијање од његовог оца. — „Вјерују само вели му, јер је све могуће ономе који вјерује“.

О како је свекобна вјера! Вјера је стуб среће човјечанске — вјера је извор живота људског — са којега пијући човјек кријепи се да не малакше и не изгуби се у метежу душевне и вреви свјетској. Све што има на свијету узвишено племенито и добро, све што постоји и што је постојало на овом свијету као узор људског дјела материјалног и душевног — вјером је покренуто, вјера му је била помагач. Јер шта видимо. Болесник који болује рецимо незнатну тјелесну болештицу, па се плаши исте и непрестано о њој мисли долази до тог увјерења, да се од ње неће никад извидати. И заиста кад му већ та болест не прија више, он још о њој снива и плаши се је — па ушљед тога страха и жеље долази душевна болест коју лијечници зову хипохондрија, а ова онда проузрокује и тјелесну, јер по старој оној латинској изреци нема здраве душе без здравот тијела — нити обратно, јер душа и тијело тако су тијесно спојени, да најмања мана на једном — проузрокује ману и не другом.

Из овога видимо браћо, колико и каквог уплива има душевно расположење на органима човјечијим — само у овом једном правцу — а колико и каквог уплива има вјера која је дубоко укорјењена у срду човјечјем на њега и на све његове радње; — она је ковач среће човјечје или ако је нема несреће његове!

Браћо! Коликим и каквим бједама и невољама изложен је човјек на овом свјету. Ил' био богат ил' сиромах, ниједног нема а да би могао рећи ево ме ја сам потпуно сретан! Свима нам је судбина таква, да у сваком тренутку мјешамо радост са жалости, мед и јед у једном суду. Толике болести што људе косе, толике душевне

борбе и болести што човјеком витлају тамо и овамо, као што бујна вода витла слабачку треску која је ишчупана у њеном кориту. Узмите још неприлике свакидање — узмите у рачун још неугодности које човјек трпи од браће своје људи — па питајте једног по једног и просвјећеног Европљанина и дивљачке народе што их познајете, упитајте силног цара и господара земаљског, упитајте богаташа штоно се ваља по сувом злату, упитајте све редом: јесу ли све дане у свом животу провели срећно и задовољно, па ћете видјети е ће се испунити она наше митроносног владике пјесника Његуша — „*Нико срећан и нико довољан*“. Куд год се окренеш а ти среташ толике многе непријатеље, да ти је људска снага у мјесто човјечије не можеш им се одупријети. Вода, ватра, ваздух, земља, људи, животиње — те добре слуге — све су то непријатељи човјечији за његов тјелесни и душевни напредак и благостање. У кући својој што си је ти начинио и оздиго осјећаш ли се сигурним — а гдје ти је онда цио свијет и природа — с којим би ти рад господарити? Та рођена твоја дјеца, колико ти неприлика и горких часова само донесу, а да не говорим о другијем људима који мјере сваки твој покрет и рад, да би те ш њим пред свијетом обличили — па не само да казују праве твоје недостатке, него их још у пустој својој заслијепљености и сами износе и у својој глави кују, само да те облажу, само да ти нашкоде, да ти онај залогај хљеба што си га тешком муком заслужно претворе у тешки јед — у отров, који ти живот полагано али тим сигурније поткопава и уништује. Пак дед човјече брате, нађи заклонка на овој земљи коју је Бог рајем створио — а она је умјесто тога пакао који се не може према данашњим приликама избјећи! Све ово можда би човјек забравио, све би ово драговољно подносио за љубав тренутног свог уживања, за љубав рецимо власти, господства, имања, раскоши и увеселења, ал још му је један највећи и најжешћи непријатељ на путу, којега он не може никако побиједити — и на којега се човјек грози и помислити. Многи и многи људи да не би морали мислити о том свом душманину, како они рачунају — највећем, одају се онда весељу и бучним забавама, пијанчењу и бог те пита што не само да се тим пролазним и тренутним забавама и њеним представама забаве — да заборави на тог непријатеља, који ће их како силни били опет уништити; па који већ не најоше забаве на овом свијету с којом би могли то заборавити, који су све пробали и задовољили се — дошавши ред дакле на помисао о том свом са извјесном побједом идућем према њима непријатељу — вољеде сами свој живот узети, него се ухватити ш њиме у коштац. Па ко си ти онда срећни човјече кад толике невоље и зла које набројисмо ти мораш хоћеш нећеш подносити — ти мораш на сваком свом кораку борити се са разним непријатељима физичким и моралним, па све то ако свладаш, опет ти остаје један највећи непријатељ — који ће ти за највјесно нанијети ударац, којега се људи толико плаше — ударац, који се зове *смрт*.

Многи тако по себи названи научењаци страшећи се овог непријатеља хтједоше и хоће још и данас да на силу Бога створе у себи, у души својој друкчији појам о овом свијету, са свим нов правац о постанку његовом — ново нешто о човјеку и души му и одношају овога према Богу — том свагдањем, свесилном, свезнајућем, свудсуштном, најправеднијем и најмилостивијем — суштаству и бићу.

Али тешко њима! Тјелесни човјек није господар душе своје — он не управља њом него напротив она је његов господар а он њен слуга.

Ови су људи налик на човјека, који угледавши из далека непријатеља свог — препаднe се, па не смијући на њега ударити крије се по странпутицама и бјежећи пред њим у душевној својој узбуђености и страху изгуби пут, залута — па га ноћ ухвати и шта — дошше звјерови дивљи и на грозан начин умрије.

И они су овакови — страшећи се и мислити о будућем животу, гледају други налазак, па онда блуде по странпутицама и пустињама, па немогући наћи на прави пут затече их смрт — и онда се кају и вапају.

Него запитаћете ме драга браћо! па кад смо овако несрећни овје — има ли икаква оружја с' којим би могли побиједити све ове наше јаке непријатеље, који нас толико гоне и у робље одводе? Заиста има браћо.

Као што је Господ наш Исус Христос рекао оцу онога несретника: „*Можеш ли вјеровати — јер је све могуће ономе, који вјерује*“, тако се може и на ово одговорити — само вјерујући на њеш побиједитм све ове љуте непријатеље и

противнике. Али Господ наш Исус Христос није казао да је само мртва вјера довољна за то — него он нас је научио да то мора бити жива вјера, а то је ако упоредо са вјером унутарњом спојиш и своја дјела и своја кретања. Вјера без добријех дјела мртва је.

Па шта нам дакле прије свега ваља радити да би били сретни овје на земљи, да би могли најлачег нашег непријатеља побједити — да би прешли на смрти у живот. Ево што: „Љуби Бога више свега а ближњега свога као самог себе". Ето у те двије реченице сав је закон сва вјера наша састављена, па ако тако уздате, то знајте добро да сте побједили све своје непријатеље.

Такови се човјек не плаши смрти, он је наоружан оружјем, које се не може побједити, он слободно гледа у очи свом јаком непријатељу, јер је убјеђен да ће изаћи из боја као побједилац; а на против казали смо каквога је смрт онијех јадника штоно се препадоше па одоше странпутице. Онај иде на сигурну побједу, онај тумара по неизвјесности, онај зна шта га чека пошље гроба — он вјерује — овај не зна па му је смрт тјелесна цијелог вијека непријатељ с којим се бори и најпошље буде побјеђен.

О драга браћо! Историји човјечанској познато је хиљадама примјера у којима се потврђиваше ове Спасителјеве свете ријечи: „можеш ли вјеровати — све је могуће ономе који вјерује". Зар нијесу толики мученици свете наше цркве борили се са тим жестоким непријатељем — смрти — па је побједили? Колико је њих загријало жаром вјере и наоружано штитом њеним побједило смрт, па и данас живе и овје на земљи у успомени вјечној — и у слави Оца небесног — у царству његовом.

Зар нијесу Срби мрли и борили се смрћу кроз петстољетно робовање — па умријешли — из пепела њиховог роди се нов живот потомству им! Праведан човјек иде радо на сусрет смрти — а грјешник који не може вјеровати, у каковим мукама изађише?

Вјера је дакле извор среће људске — ко вјерује он се спасава — он побјеђује оштрим мачем вјере све непријатеље своје душевне и тјелесне мале и велике. Тешко човјеку који нема овога мача о бедрици својој — ето га чека непријатељ и од првог удариа је готов!

Вјером својом прађедовском српство се је сачувало, оно и данас живи оснажено том истом вјером, оно ће и у будуће живјети — вјерујући да спас његов долази му од њега самог — **Ежеаще что можеши єкрокати — свѣ возможна вѣрующемѣ!** Амин.

Бесједа у недељу 29. по Тројчин-дану.

Говорио: Његово В. Преосвештенство Митрополит аворнички **Дионисије** у катедралној цркви у Д. Туали уз божићни пост и то 3. децембра прошле 1889. године.

„Что хощеши, да ти сотворю? Онъ же рече: Господи! да прозрю" т. ј. Шта хоћеш, да ти учиним? А он рече: Господе да прогледам." (Лука 28, 41.)

Да се не може више пута човјек начудити противурјечију! Па да противурјечи какав прост и обичан човјек, не би то ни падало толико у очи. Али да гледаш Јединородног Сина Божијег и Бога да свечано проповједа око њега сакупљеним народима равноправност и да им доказује да је једино на милосрђа дошао на овај свијет: да поврати то јест покварене људе на истину Божију и на правду; к' тому још и да говори: да Он једнако и без разлике воли и љуби сваког човјека и сваком жели душевно спасење; па не само то, него и да изобличана и горко и немилосрдно напада, и то јавно пред свијетом, на законоше и великаше јеврејске, књижнике и и фарисеје: што нису једнаком мјером сваконе мјерили и што им се ријечи неслагаху с' дјелима; да гледаш, велим, самога Бого-човјека Христа Спасителја: једноме да бива права мајка, а другоме маћеха, према једноме да је и сувише заузет, према другоме хладнокрван, један да одлази од њега посве радостан и весео кличући и славећи Бога, а други горко ожалошћен у

срцу; заиста те овако што баца у недоумење: да не знаш, ни шта да помислиш ни шта да рекнеш!

Било је то једном када се је Спаситељ наш путујући приближио граду Јерихону, један слијепац, који је ту крај пута просио, чувши врево пратећих Спаситеља људи упитаће: шта се ту збива? и казаше му: да Исус Назарећанин пролази. Разумјевши то слијепац почео је викати из свег гла: Исусе сине давидов, т. ј. колено давидово помилуј ме. Одма се на то Исус заустави и заповједи да му га доведу, те ће га умољато запитати: шта хоћеш, да ти учиним? а слијепац му рече: Господе! да прогледам. То је толико и ништа више; па без икакве друге примједбице Спаситељ му на то рече: прогледај, вјера твоја спасла те је; и одмах слијепац прогледа и пође за њим хвалећи Бога. Ово је дакле — љубезни моји — садржина данас прочитаног јеванђелског одломка.

Али неће поприје тог случаја због се је и један други сличан овом догађај. Запита један човјек Спаситеља: шта би му требало чинити, па да би наслиједити могао живот вјечни? А Спаситељ пит је погледао добро на њега, а камо ли још да му рекне, као што је то рекао јерихонском слијепцу: Вјера те је твоја спасла, наслиједи дакле живот вјечни! Већ након неколико и то оштрих ријечи рече му напосљедку: можеш, ако хоћеш. Па је ли то право дијељење милости Божије? Тако заиста изгледа кад површно чита и прати човјек живот и дјела Спасителева, пак се само на неке ријечи и то без њихове свезе са осталим његовим ријечима и дјелима осврће. Пак онда није се ни чудити што овака површност може завести човјека, те да посумња и на саму Божију равноправност. Али ако се мало боље и дубље промотри и разабере: да милостиви Бог створивши човјека, подарио му слободну вољу и самосталност: да по самој својој то јест вољи слободно бира између добра и зла, тада би се најјасније увидити могло: да Спаситељ као Бог ни нијмање непротивуслови, шта више и испуњава свачије жеље, ал' само оне, које се са Његовом светом вољом и правдом слаже; а никад ничије ниједне, која би се косила са Његовом божанственом равноправношћу и правдом. Испуњава, да, одмах слијепчеву жељу и повраћа му вид, јер као Бог знао је унапријед и искрену вјеру слијепчеву и жељу срдачну његову: да ће то јест са добивењем очињег вида боље испуњавати и Божије заповјести и дужности према ближњима, те зато и пошто је прогледао није отрчао кући већ пође са осталима вјерним за Исусом хвалећи Бога; једном ријечи слијепац више је тежило за небом, него ли за пролазним свијетом и његовим примамљивим и привременим сластима. Но није тако са оним другим. Овај је био веома богат човјек пак је више притворно и са неким потемијевањем, ако хоћете, што то значи: да није толико ни вјеровао у божанственост Христову, упитао Христа Спаситеља: како би могао наслиједити живот вјечни. А Исус као Бог знајући његово лукаство и коваретво с' каквом је фалишном вјером и жељом упитан, онако је и одговорио. „Учитељу благи!“ започиње мудријаш. Видите ли колико му је лукав призив? Лукав, да, још и уједљив на зато му и онај оштри одговор: „што ме зовеш благим? ако желиш ући у живот“ т. ј. вјечни, „држи заповједи.“ Па канда се је истом пренуо из сна богаташ тај пита: „које?“ т. ј. заповједи? Као да није тобож ни чуо до онда за десет Божијих заповједи! А кад му их је Спаситељ хотимично набројио, ено ти одмах високоумног богаташа ђе као фалиша одговара: „све сам ово сачувао од младости своје;“ па као некакав искаријотски задирњивач наставља питати даље: „шта ми још треба?“ чујете ли? на моју душу као да рече поругљиво: чиме још могу послужити? Те зато му је Спаситељ и наставио даље божанствено: „ако хоћеш савршен да будеш, иди продај све што имаш и подај сиромасима, ... на хајде за мном.“ Овако богољепно ошинути фалиша ниједне више непроговори, већ као опарен „отиде жалостан.“ (Мат. 19, 16—23). Није пошао за Исусом као што му је заповједао, и као што је то учинио слијепац и без да му се рекне; јер је већу важност полагао на свјетску сујету и уживање, него ли на душу и на блажени живот у вјечност. Новаца је имао и сувише много с' којима само и могао је довољно задовољити сваку своју похот; па како да се одрекне својих новаца кад је и срцем и душом заљубљен био у свјетске сласти? А слијепац? напротив он није ни најмање марио за сво свјетско благо; њему је само за Богом и за душом стало. Дакле по срцу и по намјери молитеља даје и испуњава праведни Бог и

жеље њихове; те зато Каин и Исав и Авесалом остају са својих хрђавих жеља и намјера вазда под проклеством, а Авељ и Јаков и Соломон са својих добрих наклоности вазда добри, праведни и благословени. Разбојник је био и онај, кога су десно од Христа разапели били на крсту; разбојник и онај, кога су разапели лијево. Али је десни получио своју жељу са божанственим одговором: „данас ћеш са мном бити у рају.“ А лијеви оде у пакао. Први ма и у последњем часу али се је ипак покајао искрено и уједно молио састрадајући ће по вапљењу Спасителја Бога за спасење своје душе. А онај други шта више и ругао се је. Зато се онај т. ј. десни диже до раја, а овај лијеви пропаде у пакао. Браћа су они били по разбојничком злочину, али веома удаљени и туђи по срцу, по намјери и по произволењу. Доброг је дрвета и плод добар, хрђавог пак, хрђав. Дакле умијек је и вазда готова Божија благост, „као свакојутарња зора и роса небесна, и исход сунца,“ по ријечима пророка Осије (Ос. 6, 3.), да испуни све твоје праведне и Богу непротивеће се жеље; и као што вели неће свети Јован Златоуст: само њерно расположење твоје добре воље иште Бог и одмах ти испуњава жељу. „Шта хоћеш да ти учиним? Господе да прогледам. Прогледај; твоја те је вјера спасла.“ Па не каже ли сам небесни учитељ у светом Јеванђељу: гђе се је икад чуло да је син од оца искао леба или рибу, па да је добио камен или змију? „Кто естъ отъ васъ человѣкъ, егожи аще попроситъ Сынъ его хлѣба, еда камень подастъ ему? или аще рыбы попроситъ, еда змію подастъ ему?“ Хљеб рани човјека и држи га у животу, а камен разбија главу. Али прелазном човјеку по урођеној му неувиђавности чини се више пута: да је камен хљеб, а хљеб камен. Те мислећи, да ште себи добра од Бога он управ моли за оно што би му од велике штете било. Иште на примјер да му Бог побољша материално стање; и чини му се: да се овака његова жеља слаже с' Божијом вољом. Али Бог као предзналац ако увиђа да — кад би му ту његову жељу испуно упропастила би му се, и то понајвише због хрђавог или неумјестног новцима руковања, и кућа и породица и он и његова душа, зацјело му то дати неће. Укратко речено: ако хоћемо да наше жеље буду код Бога услишане и испуњене, мора бити наша воља сугласна са вољом Божијом. Ово пак тек онда постигнути можемо, ако ишћемо само оно што се пристоји. „А пре свега дужни смо искати царства Божијега, и правде Његове, и онда ће се све остало додати нама,“ по неложном обећању Спасителја нашега Христа и Бога (Мат. 6, 33.), што и јест главна сврха овог кратког нашег с' вама данас бесједовања. А милостиви Бог нека нас поимлује, и нека невидима Његова просвета десница вазда нас упућује да вршимо Његову свету вољу, да би се тако и наше добре жеље испуниле од којих на првом мјесту треба да је спасење душа наших. Амин.

Бесједа на малу Госпојину.

Православни Христијани!

Има ли што боље и љепше него видјети вас бл. хр. толико многобројно сакупљене у овој велељепној цркви коју сте ви и ваши очеви прије 18 година — из христијанског побожног осјећаја, љубави и сложним заузимањем, жртвујући дио од вашег богомданог имања — подигли у средини вашој, на дику православља а вама и српском народу на похвалу; јер ова црква својом љепотом, величином и изгледом надмашује све остале цркве у Босни и Херцеговини.

Да, тако је бл. хр. и мислим да неможе ништа милије бити слуги Божијег олтара него кад му се даје прилика да може толике христијане поздравити, гледајући вас данас овдје на молитви сабране.

То је заиста лијепо од вас, то је красно и Богу је најмилије и најугодније. То је добар знак од богољубазних христијана, који Божије помоћи траже.

Тако треба; то од вас захтјева Бог, црква и ваши духовни пастири.

На питам вас бл. хр., ради чега смо се баш данас овдје у оваком лијепом броју искупили?

Скупили смо се да празник Рождества Пресвете Богородице и преблагословене Дјеве Марије као храм ове цркве што сјајније и достојније прославимо, да заштитници овог дома Божијег — нашој Богоматери, жртве благодарности и молбе са **једнаким устима и једнаким срдцем** принесемо; похитали смо нашој *православној, једној, светој, саборној и апостолској цркви*, да нам она свој свети и спасоносни благослов подари. Даље, стали смо данас на молитви у овом дому Господњем, као вјерни синови лијепог православља и истините цркве Христове; прибјегли смо јој као смјерна и побожна дјеца мајци својој; те у нелицемјерној намјери да одамо Богу божије и од Њега и Пресвете Богородице примимо благодат и милост.

Ето, бл. хр. ради чега смо се данас сакупили, ето зашто смо дошли у овај дом молитвени.

Укратко рећи дошли смо у ову цркву да нашој души лијека потражимо, да се Богу помолимо не као фарисеји него као побожни митари.

Па шта више многи од нас лијека и тјешу траже, који ће с тврдом вјером и нади по оној изреци Спаситељевој: **Вјера твоја спашће те.**

* * *

Но прије него што бих вам говорио о значају храма за нас, послушајте да вам у кратко ма и летимично опишем данашњи празник „Рождества Пресвете Богородице.“ т. ј. чудесно рођење Дјеве Марије.

Света Дјева Марија, мати Господа и Спаситеља нашег Исуса Христа, родила се у маленом граду „Назарету.“ Родитељи су јој били Аћим и Анна. Аћим је био од потомака дома Давидова, а Анна пак била је кћи од племена свештеничког, које је потицало из дома Аронова. Из тога следи да је света Дјева и Богоматери по оцу била царског рода а по матери архијерског.

Аћим бијаше муж кротак, побожан, благочестив и строго васпитан у закону Божијем. Тако исто и Анна бијаше жена богољубна и озбиљна; она са својим мужем живљаше у најискренијој љубави и часном брачном животу. Укратко речи они су свој живот проводили добродјетељно; а сваког празника идоше у цркву и топло се Богу молише, и од својег Богом даваног имања дјелише црквама и потпомагаху и надгледаху сироте и невољне.

Једино само што их је мучило-бијаше то: што до дубоке своје старости нијесу имали дјеце, и што је Бог тијем хтјео да покаже своје свемогућство и милост.

Но ови праведници нијесу губили наде на велико милосрђе Божије, већ се топло и од свег срца молјаху Богу, да скине с њих ту каштигу и да им дарује порода. И они се зарекоше да ће — ако им Господ поклони сина или кћерку — то дјетенце Њему посветити да Му до живота служи у Његовом светом храму.

Један пут кад су синови Израилја о празнику пасхе приношали Богу своје дарове, бијаше и Аћим дошао на молитву у храм јерусалимски гдје се мољаше Богу, да му дарује дјецу. Бијаше и он донио свој дар да побожној жељи срца свога принесе Богу на жртву, но један човјек из племена Рувимова изађе пред њега и рече му: „Није теби слободно најприје жртву принијети, јер нијеси оставио потомства у Израиљу“; исто тако и свештеници не примаху Аћимове жртве одбијајући га ријечима: „Ти нијеси достојан да ти се жртва прими, јер ти нијеси порода, ти нијеси благослова Божијег, вальда за твоје неке грјехове.“

Овдје ћу да напоменем, да је у оно вријеме неимати дјеце и бити бесплодан сматрано код Јудеја као велика каштига и порука.

Аћим ожалошћен, укорен и унижен изађе неутјешан из Господњег храма, оде својој кући а одатле удаљи се у пустињу својим пастирима, који чуваху његово стадо, и тамо оплакиваше своју судбину и презир, што је на њ пао; тамо је у пустињи јадиковао и Бога молио: „Велики Боже, Сведржитељу и Творче мој! Ти који си праоцу Аврааму под његову старост даровао сина, Ти и мене, Боже, удостоји благослова Твојег, даруј плода мојем супружеству, да се и ја могу назвати оцем, и да не будем заборављен од Тебе Господа мојега.“

Овако молећи се Богу и постећи, проведе св. Аћим у својој колибици пунијех 40 дана.

Међу тијем и Анна је трпила пријекоре од својих другарица што је нероткиња, и њу су с тога свештеници из цркве искључивали били; па шта више и сама слушкиња њена Јудита пребацивала јој је њено бездјетство. То је њу много бољело а још више кад је чула за својег

мужа и његово пребивање у пустињи, није се могла утјешити, већ је дању — ноћу тужила и плакала што је нероткиња.

Једном уморена тугом оде у башту и сједавши поред великог и раагранатог дрвета, уздахне из дубине душе своје и с очима пуниним суза управи свој поглед к небу, и угледа на дрвету тичије гнијездо у којем цвркутаху мала тичад, вртећи се око своје мајке. Видећи то још је више туга обузе, да је већ прешла у право очајање. У том очајању својем Анна се мољаше и говораше: „Све се у природи рађа и успјева, све се подмлађује, а ја, ја сам јадна, лишена радости од срца својега! О тице небесне, и вас је Господ благословио, и ви се тјешите вашом голуждравом тичади! Шумско звјериње, и вас је Господ благословио, и ви имате наше мале и и негујете их! О земљо, и ти си Богом благословена, јер на твојем простору расту свакојака дрвета и цвијеће, и од сјемена, што га ти у себе приниш, доносиш плода! А ја, о прелаги Боже, ја сам јадна бездјетна на земљи! О ти свемогући Боже, који си Сари у дубокој старости даровао сина, Ти, који си отворио срце матери пророка твојег Самуила, умилостиви се и мени грешној, благослови срце моје и подари ми дијете!“ . . . .

Док је ово Ана говорила и Богу се молила у један пут се појави Анђео Божији, који јој рече: „Анна, Анна! услишана је твоја молитва, кроз облаке су прошли твоји уздаси, а твоје су сузе кануле пред Господа! Ти ћеш зачети и родићеш кћер којој ће се обрадовати сва племена земна, јер ће она дати Спаситеља и спасење свему свијету.“

Кад чу Анна ове анђелске ријечи, пане на кољена и тронутијем гласом благодари Богу, и пуна радости оде у Јерусалим да се у храму помоли и благодари Богу на обећању, што јој га анђео донесе.

У тај исти час обрадова и Аћима небесни благотворитељ, јавивши и њему да ће његова супруга зачети и родити шћер; упутивши га да се кући врати.

Удивљен, обрадован и пун благодарности к Богу, похита стари Аћим кући, гдје га на вратима његова вјерна супруга са неисказаном радости дочека, и гдје једно другом причаху чудно ангелско јављење од Господа. Они благодарише Богу на милости и са пуним увјерењем очекиваху вријеме да се испуни рођење.

И заиста дочекаше обећани дан, и наврши се девет мјесеци и Анна роди шћерку Дјеву Марију, мајку Господа и Спаситеља нашег Исуса Христа — царицу неба и владичицу свијета.

Праведни родитељи прославише велико милосрђе Божије, и побожно љубљаху своје чедо. Па и сви сродници и други побожни Израхиљци, које је Аћим позвао у свој дом узвишене хвалу Богу Господу и спасиоцу Израиља.

Ето, браћо, како се догоди рођење Дјеве Марија од престарјелих родитеља Аћима и Анне, ето како се јави Божије благовољење на српам грјешног рода људског, ето прве сјајне звијезде на мрачноме небосклону људскоме, која расвијетли густе облаке људскога живота, и са којом дође *сунце правде и истине*, и обасја и загрија све народе на земљи.

* * *

А сад бл. хр. чујте о том: каква је значаја за нас свети храм?

Храм је за нас исто онако, као што је нашем тјелу срце, јер као што од срца зависи свако кретање, дјеловање и стање нашег тјела, тако исто налази свака наша духовна нужда својег одзива у божијем храму. Тако, ако когод хоће да осигура душу своју, да се не би узнемиравала, поводила и тровала свјетским пороцима, тај долази у храм ради душевне заштите; ако је кога туга обузела и душу му обрвала, он у храму налази души лијека; ако је ко ожалошћен у храму ће наћи утјехе; ако је кога каква неправда постигла, у храму ће наћи уточишта и олакшице; ако је кога злоба, пакост и завист пријем и пакленијем мраком окружила, и ако кога мрзост и освета гони, у храму ће га прихватити *љубав*; је ли ко намјеран какво добро дјело започети, то долази у храм да у њем' потражи благослова својем предузећу; ако нас болест каква мори, у храму се за здравље молимо; је ли се родило дијете, у храму се препорађа у нов живот посредством тајне св. крштења; ступали ко у брачну везу, у храму добива благослов на супружески заједнички живот; јесмо ли згријешили, у храму тражимо опроштење тога грјеха, па га одиста и добијамо, чим се свесрдно за грјех покајемо, те очишћени и оправдани кајањем и исповијешћу, примамо у се

свето тијело и крв Христову; хоће ли ко да предузме далеки пут, у храму моли анђела хранитеља да му сапутник и чувар буде; најпослије је л' ко умро, тијело његово испрати мајка црква, и моли се Богу за покој и спасење душе његове.

У опште, од како се роди човјек па кроз сав живот његов у цркви живи, његовим благословом предузима свако дјело, па и у последњем часу својем добија опроштај од цркве.

Црква је дакле за нас права средереда и срце нашег хришћанског живота; па као што тијело не може живити и одржати се без срца, тако исто ни прави христијанин не може осим цркве живот свој одржати, ако оће да се влада по заповједима Божијим и црквеним.

Бл. хр.! са оваким осјећајима као прави хришћани треба у храм улазити, па и данас дошли смо у овај свети храм на молитву а уједно да прославимо и успомену св. Рождества пресвете Богородице и покровитељице ове наше цркве.

Но од неки христијана а највише од христијанки чује се, који због љености или немарности не долазе у цркву, као неумјесно извињење: да немају у чему, ни с чиме у цркву да дођу. Немају лијепих хаљина, немају новаца да на тас баце и да свијећу купе и прислуже. То је благ. хр. изговор, јер Бог не тражи лијепих хаљина, под којима се скрива грешно тијело, него Бог оће душевну одежду, т. ј. ниште добра дјела. Бог не тражи новчане прилоге него тражи љубави, побожности и срдачне оданости; па ко није кадар ни свијећицу донијети, доста му је да је **жртва Богу дух сокрушен, срдце сокрушено и смирено Богъ не уничижитъ**, а та је жртва Богу миља и пријатнија.

Који се туђе од цркве, ти стоје далеко од извора благодати, а блажени су они, који у храму Божијем живе. Ти су дрво, које је засађено при врелу воде, и које обилате плодове доноси, јер кад год сваке недеље и празника у цркву дођемо и слово Божије слушамо свагда се кући задовољно враћамо, јер у многоме добијамо више него што смо имали.

Па кад таке лијепе користи од свете и јединоспасајуће цркве православне имамо, кад благодатне дарове од ње добијамо, то се запитајмо: Зашто тако као сада није пуна црква сваке недјеље и празника?

Многи немају нужде па зато и не долазе. Док не паднемо у болест, незнамо ни цијенити здравље; док кога не примора каква нужда, дотле не ће доћи у цркву. На жалост примјећава се и то: да многи сједе и у механи и кафани а неки и по улицама одају, док се у цркви врши служба Божија, а многи — што је још горе и несретније — проводе ноћи и свој живот у неваљалим дјелима и тумарању по непристојним мјестима, кад се честити и поштени свијет одмара и кријепи сном; па сјутрадан находе се у постељи, кад побожни хришћани стоје у цркви на молитви. Такви праве од ноћи дан, а од дана ноћ. Донета срамота и грјехота. Нека их Бог окрене на прави пут!

Бл. хр., ми смо православни Срби — Срби православне вјере, ми смо синови српског народа, који је већ по својем духу прави богомољац; ми смо синови једне матере наше православне цркве, па зар да се ње оглушавамо? Не, то немије бити, то би била велика грјехота и срамота.

Бл. хр., ми смо потомци великана српске народне и црквене историје, оних великана, који бијаху тачни у вршењу својијех дужности, а по нарави својој благи и мирољубиви, побожни и милостиви; па и опет се у цркви — у том извору нашег спасења, у цркви која нам сачува до данас чисто православље и милу нашу српску народност од туђе навале — ријетко виђамо. Између толиких празника и недјеља ми једва на данашњи дан, на Божић, Богојављење и Ускрс ако напунимо цркву. А зашто то да чинимо тако, кад код других сусједних народа и вјероисповједи то не видимо.

Ми, Срби нарочито то не смијемо чинити, јер нам је вјера и народност подједнако света, света нам је с тога, што нам је црква народна, што нам тако рећи народност у цркви живи

Ми морамо нашу цркву љубити и поштовати, јер нам је она народна, велим љубити је и поштовати тијем више, него други народ, код кога то није.

Ми смо синови једног народа, једне свете, саборне и апостолске православне мајке цркве, према којој су сви њени чланови равно-правни и једнаки, јер се из једног путира а под оба вида — тијела и крви Христова причешћујемо без разлике: цар и војник, патријарх и ђак, богат и убог, мушко и женске, па и мало дијете у колијевци. Ту је братство и једнакост, па ко не би ту цркву љубио, која је од Христа и апо-

стола до данас сачувала светињу и чистоћу благочестија, не одбацивши ништа што су св. оци на саборима узаконили и не дометнувши ништа новога и Богу противнога.

Према томе и опет велим да смо браћа и као браћа морамо и треба сви без разлике сталежа, чина и занимања да љубимо нашу цркву и да смо и сами у међусобној љубави и братској слози, и да смо и себи и нашој народној цркви најбољи пријатељи и ревни последователи њени.

Нашим добрим дјелима треба да доказемо све оно, што од нас захтјева православна црква и вјера наша.

Долазите у цркву кад год можете. Остављајте пред вратима црквеним **књиге житиске попечене**; и сад на и свакад пригнимо наша срца пред престолом оца небеснога и помолимо се топло светој Богомтери као заштитници ове наше цркве, са обећањем: да ћемо сваке недјеле и празника долазити овако у лијепом броју у цркву, па ћемо тијем доказати да нисмо само слушаоци Слова божијег него и тачни извршиоци; да смо прави Срби и Хришћани, да нам је православна вјера, црква и народност света и мила, и да то и срцем и душом љубимо. Амин.

Говорио у Сарајеву, 1889 год.

Ђ. Петровић,
свештеник.

Ријеч на опијелу блаженопочившег Епископа далматинског и истријског Стевана вит. Књежевића.

Говорио консисторијални архимандрит **Доситеј Јовић** у цркви св. пророка Илије у Задру дана 1. (13.) фебруара 1890.

Тридесет и седам година отрагу, кад пролетни цвијет тргао био и сва природа се зеленилом заодјенула, бијаше се сакупио у овај свети храм силан свијет из свију крајева наше земље и пун радости усклицаваше: **Осанна, благословенъ градыи во имя Господне**: усхићен благосиваше онај сретни час, кад је Промисао неба надахнуо Помазаника божијег, моћног Цара и господара нашег, да одликује и утјеши православни српски народ далматински, изабравши из средине његове вјерног сина, искушаног слугу жителя св. божјег олтара и смиреног исповиника, Стефана Књежевића, те га постави на владичански пријесто, да далматинском црквом управља и да народ свој, који је свакојаким кушњама и невољама изложен био, сређи поведе. Сретни дан онај, кад владика Стефан на архијерејски пријестол ступи, бијаше дан опће радости и весеља, дан препорођаја православних Срба Далматинаца, па се сви и сакупише око освећене главе свога Архијереја. Како оног дана, тако и течајем многолетне архипастирске службе његове у овом св. храму божјем и у свима црквама простране епархије далматинске, чула се увијек из смирених уста његових ријеч божја, ријеч мира, утјехе и љубави.

И данас се ево, тужни зборе, сакуписмо у овај свети храм, да видимо благо лице, да приступимо руци старца архијереја Стефана.

Али, о жалости велике! Данас је овај дом божји мрачан, владичански пријесто у црно завијен; тужна се пјесма данас поји; очи су наше укочене; срца су наша скамењена; низ лица наша данас се обарају сузе бола и туге; силе нас наше издају; кољена наша клецају; а љубав нас синовна води мртвачком одру овоме! Промислу се Божјем свидило, да вјерног слугу Свога с овим свијетом растави, да удостоји владику Стефана вјечне славе тамо горе у пространим небеским рајским одајама.

Да, нема више међу нама владике Стефана! Она глава, која је украшена била вијенцем земаљске славе, — клонула је; оно лице, које у свијету сијаше, — потамнило је; она уста, која су точила слатким потоком ријечи божје, — умукла су; оне руке, које су благосивале и милостињу дијелиле, — данас су скрштене и укочене; оно срце, које је куцало љубављу и милосрђем, — не бије више! Свети владико, умро си вјечно да живиш!

Ко и какав бијаше владика Стефан? Рођени син наше Далмације, који је вјечним про-

мислом познан био да многе ране наше налијечи, да многе црне успомене збрише, да у рођеној земљи својој православну цркву своју новим животом оживи, — одговорио је он потпуно позиву своме, у највећој мјери оправдао је указано му високо повјерење, и трудом својим изненадно свако очекивање.

Све кад би моја слаба ријеч и могла да оплете достојни вијенац преосвештеном покојнику, срце ме стеже, јер . . . необична туга, као и необична радост, нема ријечи, она има само . . . суза! А и ко би избројати могао сва дјела којима се обесмртио владика Стефан? Нека говоре овђе они многобројни споменици, које је владика Стефан архипастирском мудрошћу својом и стараћем својим подигао у цркви својој и народу своме! Колико је год могао Он умном снагом својом; колико је могао по таланту од Бога му даном; колико је могао по љубави својој, које су пренуле биле прси његове; — толико је он урадио за уљепшање и украшење цркве божје, толико је урадио за времено и вјечно спасење повјерене му пастве своје, за срећу и напредак народа свога. Споменућу само неколико таквих споменика. Зар нијесу плод Његове архипастирске мудрости и очинског старања: устројство конзисторије, уређење парохија, преустројство богословског завода и сјеменишта, подизање и обнављање манастира, цркава и парохијалних домова, те побољшање материјалног стања свештеничког? Зар нијесу плод очинске његове љубави и бриге: заклада за сироте свештеничке, закладе подигнуте на скромних средстава његових за васпитање српске далматинске младежи, и за унапређење духовне просвјете у нашој цркви, оснивање школа и настојање око имућнијих чланова своје епархије на подизање српских школа? Коме није познат рад и заслуге владике Стефана за добро цркве своје; коме није познато велико и искушано родољубље његово спрам српскога народа његова? Коме није позната била његова смиреност, кротост и љубав? — Племенита дјела владике Стефана знала су стећи високо благоволење код царског пријестола и потпору високих власти: дјела његова стекла су му љубав и поштовање свију без разлике вјере и сталежа сватачественика његових, па и у далеком још пространом свијету; дјела његова стекла су му вијенац вјечне славе и бесмртно име у повјестници нашој: **Памать и слава его прекбдетъ ко вѣкъ.** И заиста, усну у Господу владика Стефан, али и у смрти остају му ријечи: љубав и слава. Ове двије расвијетљују таму гроба зрацима небеским, да му није ни земља тешка, ни тешко чекање онога часа, кад ће се опет смртно тијело са бесмртном душом спојити. Оне ће проносити име његово као добро и славно кроз столећа, и опет ће се враћати натраг и проспати свјетлост по гробу његовом: „**Къ родѣ своемъ прославленъ бысть, и слава его прекбдетъ.**“

Владика Стефан сво у 84-ој години свога живота а тридесет седмој години архијерејског сана свога отложио је свјетске бриге и свјетска старања, прекинуо је земаљски живот свој. Удова далматинска епархија његова у црно се завила данас; духовна чеда његова пред Пријестолом божијим клечећи моле се и опраштају се са љубазним и незаборављеним архијерејем својим; преузвишени преставник Царског Пријестола са свима високим властима одаје данас достојну почаст преосвештеном покојнику; вјерни синови простране епархије његове пале свијеће и горе тамјан данас светој сјени његовој; многобројни пријатељи и поштоваоци његови ређају данас ријетке врлине његове и тјеше се милом успоменом, што међу њима остави; становници града Задра, кога је он више него рођено њесто своје волио и љубио, налазе данас сви без разлике на сусрет мртвачком одру овоме и побожном мисли, да их света сјећи покојника још једном осјене; сироте и удовице, којима је покојник штедру руку увијек пружао, роне данас топле сузе благодарности; смирени непосници светоархангелске обитељи на Крци боре се данас у души својој болом и утјехом: туже и плачу, јер изгубише вјерног брата, љубазног оца и мудрог старјешину, али се опет тјеше, јер ће међу њима почивати кости онога, који је и власи своје прије 57 година оње оставио; плачу и туже данас сви који су преосвештеног покојника познавали, а и по дјелима чули.

Не тужи дакле данас само наша сиромашна епархија, тужи цијела српска православна црква, која има разлога тужити, јер изгуби једног ревног архипастира. У туги тој наша је утјеха. А утјеха нам није празна. Утјеху ту спремао нам је наш добри владика дугим животом и поштеним радом својим. Он је спремао, а ми смо је под радосним усклицима прихваћали и у срца своја

свијештали, да нам овога дана суду ублажи. Примили смо ту утјеху још за живота његова, онда кад смо својевољно без ичијег наговора, из чисте љубави свијету на видику, спремали славе и прославе његових племенитих дјела. Искуснији и вјештији бесједници стајали су на овоме мјесту и бираним ријечима уносили су на листове историје живот и дјела владике Стефана. И листови на које су их написали свјетли су и сјајни, — свијетли су и сјајни толико, да их више нико помрчати не може. Па ко да помрчи, кад су их писали одабрани синови народа? Листови историје на које је убиљежен живот и рад Стефана не даду се кварити, њих чува љубав цркве и народа, а утврђују их прејасни потписи најмилостивијега Цара и Краља Франца Јосифа I., Краља обновљене краљевине српске и јуначкога Кнеза Црне Горе и Брда Николе I.

Са тијех листова читао сам у духу ријечи, које сам до сад изустио у славу и хвалу великога нашег покојника. И на тим листовима налазимо много утјеху. На утјешени утјехом, коју нам је наш владика животом и радом својим спремио, прибјемо к његовом мртвачкоме одру и опростимо се с њиме. Ми браћо свештеници прибјемо к руци, која је на нас сводила благодат божју. Добра нам је та рука била, праведни будимо и признајмо. Дијелила нам је и онда кад можда нијесмо били ни заслужили. Владика наш праштао нам је, кад смо опраштања требали. Простимо и ми, ако смо ради милости стећи у Оца небеског, простимо ситније можда увреде, а простимо ако је била која и крупнија; не осуђујмо, да не будемо осуђени. Смрћу његовом научимо се љубави, на растанку с њиме заданимо се духом мира и замолимо дух његов, да нам опрости, ако смо што скривили. И ја га ево први молим: прости и опрости!

А ти добро стадо, које си било толико љубљено од владике Стефана прибји и ти, опрости се с њиме и с нама заједно поклони се Богу, да буде милостив души владике нашег, да га као вјерног доброг слугу свога прими у радост своју, гдје ће се љубав његова опет молити Оцу небеском за добро и срећу цркве своје и народа свога кроз вијекове вјекова. Амин!

Вјечна памаћ!

Надгробно слово.

Које је говорио један свештеник **Н.** при погребу Василија Новаковића, протопрезвитера и пароха у Колуњићу дне 16. марта 1890.

Блажник шћи ки оније идући днеск дође: јако ѕготовасм тебѣ мѣсто упокојнима. Прок.

Тужни зборе!

Премину нам ево у својој 75. години старац који је своју тешку свештеничку службу ревно 40 пуних година вршио, од којих је 14 као прости свештеник а 26 пак година као протопрезвитар и то у најбурнијим временима, која су током пролазила, провео; али ова старина није се одрицала ни у највећим по живот опасностима нити је своју свештеничку службу занемарио, него је у вријеме бурнога устанка у суседној нам Далмацији и по границама миле нам Босне — онда, кад народ наш бијаше лишен свога цијелога имања па и самих огњишта својих — не само своје парохијане него и друге, духовном раном нарањиване, и православне обреде црквене вршио знајући, да је народ без вјере мртав, коју је трудио се очувати међу повјереним му духовним стадом као и народност српску.

Блажено почивши је све вријеме своје свештеничке службе у овој парохији, без прекида, изузевши оно вријеме бјегунства — пробавио.

Тужни зборе!

Погледате овај божанствени храм — покојни је старина, протопрезвитар Василија са својим парохијанима, два пута исти обнављао, које је нечовјечна рука рушила и палила, али настојањем и непоколебивом вољом он га је први пут у 1852. прекрио а у 1878. г. опет га покрио и поправно, звоно добио и то скоро све само са својим парохијанима.

Ево сада неумитна смрт отрже га у његовој 75. години али при доста доброј снази из наручја његове супруге, синова му и кћери.

Једном ријечи старина прото био је добар и реван пастир повјереног му стада, вјерни супруг ушвијељене му супруге и добри отац ожалошћене му дјеце. Само његови се могу тјешити, што је он све своје вријеме живљења у ријетко вишеном понашању провео а живот свој окончао окружен својима милима, и последњу ријеч из готово мртвих уста нарекао, као савјет старачки на корист слоге и љубави међусобне народне.

Блаженопочивши је старина кроз вријеме свога земног живота многе патње од непријатеља народних претрпио, и ко би побројао све његове патње и муке за владе отоманске?

Између вас имаде доста који знају како се је морало између осталих мука и патња народних бегу плаћати за кључ, (исти бег је и сада жив, јер је црква на његовој земљи) да исти дадне, да се црква отвори, па је и то тешко сносио, надајући се у бољу будућност, али опет је народ боље цркву посјећивао и није никад духом својим клонуо. Дакле ко је други него свештеници, они који школе ни видили нису, они који су нам очували нашу свету православну вјеру и милу нам српску народност нашу, за које је многе патње па и мученичку смрт, многи српски свештеник претрпио а неки су заиста свој дух на коцу испустили, не хтједнући се одрећи тих нам најдрагоцјенијех аманета праотаческих.

Јест, кажем, да ни најбурнија времена страдања и најгоре патње нису могла тај аманет уништити; но овдје се запитати можемо како је данас? Данас је баш напротив, кад имамо потпуну слободу религије под управом Њ. ц. к. А. Величанства видимо, да неки попушћају у том, губе ону ватрену љубав, коју су наши преци спрам цркве вјере и народности имали, пак слабо и цркву похађају, не мислећи на ону пареку „земља јеси и земљу отидеши“ као што видимо овје лежећега старца.

Опет кажем они свештеници, они самоуци, који су се по гудурама и пустињама завлачили и крили од нечовјечних руку, гдје су топле молитве свемогућему Господу узносили и бескрвну жртву Христу Спаситељу приносили за спасење народа свога, су чим су православну вјеру и народност српску одржали, поучавајући народ слози и љубави међусобној, као што је и овај старина, кога ево у вјечитој кући видимо, која нико мимоићи не ће, чинио, своје парохијане поучавајући и предводећи их својим добрим примјером, са чега му се може она света пареka рећи: „таков нам подобаше бити пастир“.

Овом тужном пригодом обраћам се вами 40 годишњим парохијанима његовим, и кажем вам, да ћете се напрам усопшег вам бившег пастира и ова духовног најблагодарнији показати и најљепшу му последњу пошту одати, ако оне његове лијепе и поучне савјете у срцу свом задржите и у слози и љубави међусобној поживите, чувајући и у срцу гајећи свету праћедовску вјеру нашу и милу нам народност српску.

Она уста из којих су ријечи и савјети очински, као мелем благи излазиле, за навјек су замукла, али се опет ожалошћени требају тјешити и кажем: тјешите се, јер ћемо сви тамо, пошто нема никога, да се од смрти уклонити може: земља јеси и земљу отидеши. Оставимо се раздора и свађе, јер ћемо сви пред неумитног Судију Бога, „цар или војин, богат или убог, праведник или грјешник“, изаћи и строго за своја неваљала дјела одговарати, а за добра пак лијепу и вјечну награду примити.

Покојнику сада рецимо од срца наших: Бог ти грјехове опростио а твој неумрли дух у вјечно блаженство примио. Амин.

Старине

Слава која се чита при крсним именима од свештеника, или ако нема свештеника, од домаћина или од кога му драго (тежака), и то напамет.

Ва славу иже ва троици славимому јединому истинсму Господу Богу и Спасу нашему Исусу Христу; ва славу и ва премногије молби, моленије пресвјатије славније владичице наше Богородице и присно дјеви Марије.

Ва славу и ва част.
(овдје се сви покланьају)

Честних небесних сил безплотних Михаила и Гаврила, Урила и Рафаила и прочих сил безплотних.

Ва славу и похвалу. (поклон)

Честнаго и славнаго пророка и претеча крститела Јоана и прочих свјатих древних пророки Мојсеа, Јарона, Илију и Јелисеа, Давида и Наума, Исаију, Ијесеа, Авакума и Данила, Амоса и Језекила прочих свјатих пророк.

Ва славу и ва част. (поклон)

Свјатих славних и всехвалних врховних апостол Петра и Павла и прочих двнадесјат и ових седамдесјат.

Ва славу и ва част. (поклон)

Свјатих четири јеванђелиста Матеа, Марка, Луку и Јоана, подржушћи небо земљу повељењем Господњим.

Ва славу и ва част. (поклон)

Иже ва свјатих отец наших всељенских учитељ Василија великаго, Григорија богослова, Јоана златоустаго и Јоана милостиваго. Иже ва свјатих Оца нашего Спиридона трихвунскаго чудотворца. Иже ва свјатих оца нашего Архијереа и чудотворца Мирликинскаго Николаја скораго помоћника и топлаго заступника ва бједах и ва скорб.

Ва славу и ва част. (поклон)

Свјатаго апостола и первомученика архидјакона Стефана. Свјатих славних великомученикох Георгија побједоносца, Димитрија мироточиваго, Теодора стратилата, Теодора Тирона и Прокопија и Нестора и Виктора и прочих свјатих мученик.

Ва славу и похвалу. (поклон)

Свјатих чудотворец и бесребреник Кузми и Дамјана, Кира и Јоана, Пантелејмона, Јермонаа, Симеона, Диомида, Талеа и Трифуна и прочих свјатих бесребрених и преподобнаго оца нашего Симеуна иже ва градје и свјатијех мученик седам Макавеи и свјате учитеља Јелезара.

Ва славу и ва част. (поклон)

Свјатих петозарних мученик Јевстратија, Аксентија, Јевгенија, Мардарија и Ореста славнаго.

Ва славу и ва част. (поклон)

Свјатих триста и осамнаест богоносних отец наших иже в Нићеј сабравсја во благочестивом граду Константинопољу и проповјеђаше вјеру, утврдише и нам закон предадоше, безумнаго Арију низложише.

Ва славу и ва част. (поклон)

Свјатих четрдесет великомученик ва Севасти иже проидоше скроза огањ и воду, еремски просвјетители.

Ва славу и ва част. (поклон)

Свјатих великомученик Моних и Викгора и Викентија, и свјатаго иже ва цара Стефана Дечанскије свјато почившаго.

Ва славу и ва част. (поклон)

И преподобних и богоносних отец наших иже впоследех просијавши: Антонија, Јевтимија Савви освјештенаго, Теодосија, Анафијари, Гинофијари, Антонија атонскаго, Онуфрија, Симеуна Србскаго, Павла тиванскаго, Марка трачанскаго, Алерију и Фотију и Андорника чудотворца.

Ва славу и ва част. (поклон)

Иже ва свјатих и великих чудотворцев Аверкије јерапољинскаго, Георгија окранскаго, Григорија неокесеримскаго, Григорија аримскаго.

Ва славу и похвалу. (поклон)

Свјатих четири звјезди свјетло просијавши в последнаја времена в подкрилије Врушкој гори новојављеније: Архијепископа владики Максима Деспота, Јоана Деспота и свјатаго царја Лазара, младаго цара Уроша, и богоблаженеј го-

спожде Ангелије, и свјатаго Стеѣана Шћилиновића.

Ва славу и част (поклон).

Свјатих србских земли просветителеј Савви и Арсенија и всјех свјатих от вјека Богу благом угодивши и ва многа љета живот и здравља кир нашему домаћину.

Пресветаја и премилостива мајка Богородица помагај нам и свјем православним христијанам, јаже о Христје. Амин.

* * *

Ову славу преписао сам из једног старинског мјесецослова, који је минејским словима лијепо написан, али није добро сачуван. По свој прилици, ова слава биће најстарија, коју су свештеници читали при крсним именима; па немогући свештеник сваком домаћину на славу приспјети, онда тежаци почеше сами са својим званицама славе по овом начину говорити, наравно нешто изостављајући, а нешто дометајући, те зато и нису све једнаке, него су једне краће, а друге су дуже.

Пред овим мјесецословом био је рукописни псалтир, доста лијепо и читко преписан, но почетка нема, него заночиње од 12. псалма: **доколѣ господи забѫдиши ме вьконцѣ и. т. д.**

По свршетку псалмова иду пјесме мојсесове: **поимь господевы** — после њих **тропари воскресни: ангелскыи съборъ оудивисѧ** — **тропари по непорочних: свѧтыхъ ликъ оврѣте источникъ жизни.** — Затим: служба нашем господу Исусу Христу. — Пак онда: **канон еспште молебнъ троици и архаггелъ и претечи и светомъ николѣ и богородици.** — **Молитви от съблазна, егда съблазнилсѧ еси.** — **Слѣжба акатистъ пресветїе богородице,** са икосима и кондацима; по свршетку четири молитве. — Затим: **параклис пресветеи богородици,** то јест молбан. За овим иду богородични осмим гласом, то јест за сви осам гласова. — **тропари воскресни, богородични, ипакои.** — **тропаре за недељу и кондаке и светилни къ понеделник. аггелом** — **къ вторник претечи, къ среѣ крстъ,** — **къ четвртак апостолом,** — **къ петак спаси господи люди свое** — **къ сѣботѣ: апостоли, мѣченици, пророци и светители.** — **Канон светеи и живоначалнеи троици, створение митрофаново.** — **Пасхалиѧ започнше лѣта от адама зем (7240) от христа ѧѳлк (1732).**

На последњем листу забиљежена је ова значајна записка:

Саставихом глаголеми ѱалми давидови и нѣкои монсеови.

Такожде глаголеми ѱалтир рѣка грѣшна дїака лазе от села зокони Герзово: родом Ѥьшковић, от племена моњавчића, подписа се на ѧѳлз. (1737.) сътворнїа свѣта земе. месеца іюнїи ѲІ.

Слава къ вѣки амин.

Конець.

Примједба. Дјак Лазо Бубњевић што пише родом Вујашковић, то му је отац био, који је уконан пред црквом герзовачком и имао је више главе велики мраморни крст од два метра висок а широк $1^1/_2$ метар; а тако и ниже ногу у величини као крст ударен стуб са потписом: **книзъ Ѥвешко Ѥвковићъ.** С лијеве стране на истом стубу изрезана је сабља у величини количије био и стуб. Ову сабљу, која се је налазила и чувала у амбару у кући Бубњевића у Герзову одино је неки капетан петровачки прије 47 година.

Упореду његова гроба (Вујашковића) уконан је и Лазо дјак, син Вујашков, који је имао више главе исти крст и стуб у оној величини као на гробу Вујашковића; само што је на стубу на гробу овог дјака био изрезан „дивит“ и књига.

Ови крстови и стубови и још више таки уздани су у цркву Герзовачку, кад се градила 1858. год.

Шпиро Бубњевић,
протојереј у Герзову.

Тронисани антимис.

Пошто се зна, да у православној цркви без изимке, не може се свршити св. литурђија без св. антимиса, којег у прописано вријеме треба, да служећи свештеник на св. трапези развије. Но будући, да у православној цркви има двије врсте св. антимиса, т. ј. „Тронисано-освјештани“ у којем морају бити свете моштн, и само „освјештани“, без светих моштију, који су по форми једнаци, а по својству нијесу, јер се са једним може, разумије се с дозволом архијереја, и у дому као и у још не освјештану храму свршавати св. литургија, докле са другијем не може није осим у храму, који је већ од самог архијереја тронисано-освећен.

Ја сам пак имао прилика до сада на више мјеста видјети, да на светој трапези, која је освјештана и већ има свете моштн, стоји још мјесто обичног освјештаног антимиса Тронисани антимис, на којем се свршује света литурђија; такође имао сам прилику чути и од самог једног архијереја, да треба свака црква, па била она потпуно од архијереја тронисано-освјештана, или не, да има на св. трапези тронисани антимис, на којем се има вршити св. литурђија. Видио сам опет једном приликом при освјештању једне цркве ће архијерој, освјешта уз свету трапезу још неколико комада антимиса, али у њих није уметнуо св. моштију, пошто у св. трапезу дотичне цркве јест, пак је исте антимисе распослао у неке цркве, које нијесу биле тронисано-освјештане, да се на њима као на тронисанима свршује св. летурђија. Па са свијем тим што сам видио и чуо, овај послеђни мој навод особито са мојим краткознањем баш се никако не слаже, т. ј. да у потпуно освјештану храму треба тронисани антимис, или обратно т. ј. да у још не тронисану храму (св. трапези) може поднијети за вршење св. летурђије и нетронисани антимис (без св. моштију). Питање је овде без нимало увијености, онда зашто требају два антимиса, ако може свуђ поднијет један ће и други? Да нађем мојој тврдоглавости одговора у овој ствари, потражим у колико ми прилика допусти имати црквеније књига на расположењу, те пошто још досада немогох постићи, што би ме другчије могло увјерити, него као што и до сад мишљах, то ме је приморало да истакнем у наш црквени лист ово питање, које ће темељним одговором од прије користи ради правилности не само мени него и многом другом служитељу православне цркве бити. Као у прилог мог досадашњег мњења овде ћу навести неке опаске из црковно-служебније књига, као што нијесам нашао, да у тронисану храму мора бити и тронисани антимис, збиља нијесам нашао непосредно да такав и не смије бити. Но посредно може се доказати, да у тронисану храму није нуждан тронисани антимис. У великом требнику наложено је „Послѣдованіе какw свлщенныи Антімінсъ положити къ новозданнѣмъ храмѣ даннын ѿ архіера архімандрітъ и т. д. на свршетку овог послеђованија, стоји: и сице церков Онмъ wсвлщена бываетъ чрезъ Антімінсъ итд.

У књижици Василија Николајевића: Чины благословенія и wсвященія цркве и ем разныхъ отъкари, стоји као и у Требнику.

У црквеном Богословљу Београдском разјашњује, како треба освећивати оне антимисе на којима се са дозволом архијереја може служити у још не освјештану храму.

У Хиротонији (архијер. служебник) штампану у Москви 1721. год. Послѣдованіе какw wсвлщати Антімінсы архіереw, на нихъ свлщенноднѣйствовати свлщенникъ во церкви, идѣже немалъ свлтал трапеза мощеи и т. д.

А сад долази најјачији доказ из једне старе рукописне Србуље, а то је Номоканон или кормчија, која се овде налази.

Ово стоји у правилима казне за свјештенике због разних погрешака овако:

I. Аще же къ нетроніасанѣ церковъ къ ходитъ свлщенникъ съ діакономъ въ wлтарь и wдѣваютсе къ свлщенна по wбычаю. и тогда простоятъ великы Антімінсъ. и мали разкаютъ по чтеніи Евлнгелія и по сѣкрьшеніи свлтые слоужбы, сѣвиваютъ мали и велики Антімінсъ, и бываетъ сѣкрьшеніе свлтые слоужбы.

II. Аще кон попъ знаетъ како церковъ нѣс троніасана и прѣжбытъ и поетъ съ малимъ Антімінсомъ и т. д. Овље се сад попу одређују казне.

Из овога се јасно види, да тронисани антимис у тронисану храму не треба нити се са нетронисаним може у нетронисану храму служити. По овој опаски из Србуље не смије се тронисани антимис ни употребити чак, као

обични мали антимис, него као што се види и онде ће је неопходно нужда да буде тронисани антимис, т. ј. у неосвештану храму или дому, ту још мора бити и обични мали антимис, који се у обично вријеме има развити, јер је у сваком случају тронисани антимис сама часна трапеза, досљедно дакле, кад је он св., трапеза, ту мора бити још и антимис без којег се није служити св. литургија не може.

Дакле тронисани антимис у тронисану храму не треба и не би смио употребљават се као обични антимис и обратно у неосвештану храму од самог архијереја, без тронисана и малог антимиса не би се смјело по правилима служити?

Христифор,
игумен манастира Завале.

Кад се отварају и затварају царске двери, и кад се завјеса открије и закрије при богослужењу.

1. На литургији Златоустовој и Василијевој
(кад не служи архијерej)

Завјеса се открива испред „Благословено царство,“ а закрива се на крају великога входа. Опет се открива испред „Двери двери,“ а закрива се испред „Вонмем, сватаја свјатим.“ Још открива се по Причастну, испред „Со страхом божијим,“ а закрива се по отпусту (ако не ће одма бити призивање св. Духа, или Благодарење или вјенчање). — Царске се двери отварају испред малог входа, кад се запјева „Ближи јест,“ а затварају се по свршетку читања јеванђеља. Отварају се испред великог входа, кад хоће свештеник да кади о херувици; а затварају се одма иза великог входа. Најпослије отварају се на крају причастна, да се укажу св. дарови (частни путир), а затварају се по отпусту литургијином (ако не ће одма слиједити Призивање св. Духа, или Благодарење, или вјенчање.)

2. На литургији Григоријевој
(прежде освештена).

Завјеса се открива испред „Благословено царство,“ а упола се закрива при пренашању освећеног агнеца са частне трапезе на жртвеник (проскомидију), па се по свршетку тога опет сасвим открива. Закрива се на крају великог входа, а открива се на крају причастна да се укаже частни путир. Најпослије закрива се по отпусту литургијином.

Антидор (навору) дијели служећи свештеник, пошто је затворио двери и закрио завјесу, те изишао с антидором на сјеверна мала врата, пред царским дверима, односно архијерej у своје столу, а дотле се чита Псал. 33. „Благословљу Господа.“

3. На малој вечерњи (без входа).

Завјеса се открива прије него ће свештеник отпочети вечерњу са „Благословен Бог наш,“ а закрива је по отпусту. Двери се отварају испред отпуста, кад говори служећи „Премудрост,“ а затвара их по отпусту.

4. На великој вечерњи (са входом).

Завјеса се открива испред „Благословен Бог наш,“ а закрива се на крају вечерње, по отпусту. — Двери се отварају на првој Слави, а затварају се послије отпојаног (вечерњег) прокимна, — ако се не ће читати парамије, ако пак хоће, то онда кад се ове сврше. Најпослије отварају се испред отпуста, а затварају се по отпусту.

5. На литијској вечерњи.

Завјеса се открива испред почетка, а закрива се по свршетку вечерње (као горе). — Двери се отварају на првој Слави, а затварају се послије парамија. Отварају се кад се запјевају „литијске стихире,“ а затварају се по отпусту.

6. На всеноћном бдјенију.

Уочи великијех празника држи се по гдје гдје касно у вече вечерња литија (са благословљањем хљебова) и јутрења заједно, и то се зове „всеноћно бдјеније,“ а почиње се овако: свештеник и ђакон обучени, онај под епитрахиљом и одеждом (и покривеном главом) а овај у стихару и под ораром, откривају завјесу и отварају царске двери, те свештеник узевши кадионицу а ђакон упаљену свијећу, обилазе њутећки кадећи частну трапезу (ђакон на супротној страни трапезе према

свештенику и свагда се клања кад свештеник кади), те налазе на царске двери, напријед ђакон и стаје са десне руке свештенику — као и свагда, па кади иконостас, у том ђакон узвикне: „*Воставите*," т. ј. народу, да устаје, јер се кади по цркви, те иду по свој цркви. А кад се врате пред двери, опет ђакон узвикне: „*Господи благослови*," те покадивши пријестоље иконе, улазе у олтар, на двери, и свештеник рекне: „*Слава свјатјеј, јединосушчнеј*." Сад затворе двери и свештеник скида одежду и чита молитве у себи, а кад чатац започне у шестопсалмију четврти псалом (87.) читати, излази свештеник под епитрахиљом, гологлав, пред двери и ту чита у себи молитве. Кад се сврши шестопсалмије, сам ту говори велику јектенију, а тако и на вечерњи и јутрењи свакој — ако нема ђакона, ако пак има овога, свештеник улази на јужна врата, а ђакон излази и говори велику јектенију *на амвону*. Остало као горе.

7. На јутрењи, без полијелеја.

Завјеса се откриje испред почетка, а закрије се по свршетку јутрење, одма по отпусту. Први се час чита при закривеној завјеси. — Двери се отварају испред читања јеванђеља, кад говори служећи „И о сподобитисја нам," а затварају се по возгласу „Милостију и шчедротами." Отварају се на крају испред отпуста, на „Премудрост," а послије овога затварају. Јутрено јеванђеље недјелно чита се *на трапези*, с јужне стране, а затим се износи на цјеливање насред храма. — Ако се на јутрењи не ће читати јеванђеље, двери се не отварају, но само пред отпуст.

8. На полијелејно јутрењи.

Завјеса се откриje прије почетка, а закрива по свршетку јутрење (као горе). — Двери се отварају при крају 135. псалма, те изиоси икону празника тога дана на аналогију на среди цркве, и упаљену свијећу држи у руци, те отпјева Величаније и по томе кади цркву, — гдје је то обичај.[1]) Затварају се по возгласу „Јако благословисја." Отварају се опет за читање јеванђеља на „И о сподобитисја;" а затварају се по возгласу „Милостију и шчедротами." Најпослије отварају се пред отпуст, на „Премудрост," а затварају се по отпусту.

[1]) По грчким црквама нема тога обичаја, а мислим да немају ови ни Величанија ни изабраног псалма.

8. На часовима са изобразителнима.

Завјеса се откриva испред почетка трећег часа, т. ј. кад открије свештеник завјесу налази пред двери, и рекавши „Благословен Бог наш," сам изговори: „Слава тебје Боже наш слава тебје," и очита Царју небесни, а чтец Трисватоје итд. А закрива се на крају по отпусту Изобразителних, пошто су очитана ил' отпојана Блаженства; а затварају се по отпусту.

10. На царскии часовима.

(на бадњидан, крстовдан и вел. петак.)

На бадњидан и крстовдан богојављенски износи се јеванђеље кроз двери на аналогију на анвону, зато се прије тога откриva завјеса и отварају двери, те пред јеванђељем рекне служећи с кађењем „Благословен Бог наш," и одма „Слава тебје Боже наш слава тебје. Царју небесни," за овим кади наоколо јеванђеље, у олтару око частне трапезе, иконостас и сву цркву. Сва четири јеванђеља чита свештеник на анвону.

При почетку III. VI. и IX. часа свагда кади служећи, око частне трапезе, те око јеванђеља и иконостас и с тога мјеста сав народ. А затварају се двери кад сврши јеванђеље на IX. часу и унесе јеванђеље. Завјесу ће пак закрити по отпусту, — ако не ће бити литургије, (а не ће бити литургије — наравно Василијеве — ако пада Божић или крстовдан у недјељу или у понедјељак, те се ти часови имају држати у претходни петак, без литургије).

А на вел. петак откриva се завјеса и отварају царске двери испред почетка I. часа, и рекавши служећи „Благословен Бог наш," те очитавши „Слава тебје Боже наш и Царју небесни, кади око частне трапезе и иконостас и по цркви (види као горе). Јеванђеља се читају на дверима. Двери се затварају и завјеса се закрива на крају часова по отпусту.

Примј. У неким грчким црквама обичај је да на IX. часу, кад се запоје стихира „Ужас бје видјети," износи служећи свештеник, обучен *у пошчуно одјејаније*, велико распјатије из олтара на сјеверна врата на сред цркве, и поставља га у изготовљено мјесто, претходе му пак чираци и кадионица; одма цјелива свештеник то распјатије уз метанија, и иде у олтар; па ће се и паримија и апостол и јеванђеље ту пред распјатијем читати, које нас опомиње на Голготу. Ово ми се чини правилније, но што у Сарајеву то чине

на бдјенију вел. четвртка између V и VI. јеванђеља, јер Христос није ноћу распет, но *уjутрос*.

II. На великом и малом Повечерју и на Полуноћници.

Нити се завјеса открива, нити се двери отварају на овим богомољама, и не свршава исте свештеник у олтару, но или пред дверима, или као по манастири у притвору (женском одјелу цркве).

12. На анатисту.

Завјеса се открива испред почетка, а закрива се сасвим на свршетку богомоље. Двери се отварају кад се запоје прво Возбраној (велико) и кади се дотле сва црква; а затварају се кад се запоје Свјетилен. Опет се отварају пред отпуст, на „Премудрост“, а затварају се по отпусту.

Примј. Икоси и кондаци читају се обично пред пријестолном иконом Мајке божје, или барем на частној трапези. Док се читају икоси и кондаци, не смје ниједан свештеник под капом стојати ни иконостасу сједити, јер ово је највриједнија наша молитва и прослава Богоматери.

13. На часовима вел. понедјељника, уторника и сриједе.

На јутрењи сваког од ових дана чита се еванђеље, те зато се и отварају двери пред почетком еванђеља, а затварају се по свршетку тога.

Часови се држе испред Преждеосвјашчене, а биће је сва три ова дана. Часови се читају у сваки од ова три дана III, VI, и IX. (I. се додаје јутрењи). На тим часовима чита се „Четвероеванђеље“ (а грчки вели „Тетроевангелијон“), тј. имају се у та три дана прочитати сва четири јеванђеља, кроз свега девет часова (три дана по три часа), и то сваки свештеник раздијели сам, по својој увиђавности, на одјеле, колико ће на сваком часу читати. Но неће цијело јеванђеље по сваком јеванђелисту читати, из Матејовог читаће почевши од зач. 8. свршиће са 20. главом; из Марковог од 2. зачала до краја 13. главе; из Лукиног од 11. зачала, до конец четвртку у 17. зачалу; из Јоана од 7. зачала до свршетка 10. главе.

14. При свршавању светих Тајна: крштења, вјенчања и јелеосвећења (масла).

При свршавању *сваке* свете Тајне, ваља прије почетка њеног открити завјесу и двери отворити, и тек кад се ова сасвим сврши, по отпусту затварају се двери и завјеса се закрива. Тако и причешћивање, кад бива осим свете литургије, обавља се свагда на царским дверима (погрешно чине, који то на малим вратима обављају), зато ваља испред почетка причешћивања најприје завјесу открити и двери отворити, а по отпусту затворити и закрити завјесу.

15. При погребу, ако је опијело у цркви и о парастосу.

При овим чиновима нити се завјеса открива нити се двери отварају, па ни кад се јеванђеље чита, јер овај је чин приватне природе, а не општинске богомоље. У најстарије доба нијесу ни уносили мртваца у храм, но опојали га у *притвору*.

16. При призивању св. Духа и благодарењу.

Прије почетка оба од ових чинова открива се завјеса и отварају се двери — ако није претходила св. литургија, и закрива се завјеса и затварају се двери тек по отпусту. Призивању се чита молитва или на анвону, или на дверима, клечећи; а благодарењу, чита се обично стојећи, *на анвону*, те док се пое Амбросијева пјесма „Тебе Бога хвалимо“, стоји свештеник на анвону, (ако их је више, најстарији, а други наребар анвона, млађи ближе олтару а старији ближе к храму), те ту остаје до свршетка, ту рекну и отпуст.

Српско народни обичај на Мали Божић (Нову годину).

Међу свима нар. обичајима код нашег народа у Босни, најљепши је и врло значајан обичај на „Мали Божић“ или „Нову годину“ те сам за то, за сходно нашао, да га српском свијету онако опишем, како га овдашњи наши тежаци у Грахову проводе.

Одмах први дан „Божића“ по подне почне се спремати за „Мали Божић;“ а то је: да се

понајпрво укува пшеничан колач, који је у средини шупаљ, да се објесити може. У около се начине три крста, а између и около њих разноврсне шаре. Кад колач буде печен, домаћица га објеси о клин, и тако чека до „Малог Божића“. Што се брже примиче „Мали Божић,“ тим се очекује веће весеље и слава. У очи „Нове године“ или „Малог Божића“ — све се за ранијега кући приближује, а у вечер, помоливши се Богу, кућна чељад — особито дјеца, момци и дјевојке одлазе за ранијега спавати, да сутра прво зоре рујне „Мали Божић — Нову годину“ громко поздраве.

На три сата прво зоре устају сва кућна чељад; један од младића изводи из коцаре (штале) дешњака вола (дешњик во је онај, који се у плугу или ма код кога терета напријед с десне стране хвата), на му домаћин натиче божићни колач на десни рог. Во жане главом и баци колач на земљу; сви укућани сада гледају с великом пажњом, како је колач пао. Ако падне на лице, онда веле да ће све напретку године ићи, а ако на наличје (противну страну) биће у кући неслоге и напатка.

Кад је ово обављено, узима домаћин колач и даде га једном од младића, а друга дјеца и младићи узимају сламу из појата и одлазе сви скупа на гувно — гумно или харман, те овако даље проводе: Око стожера, који је утврђен на средј гумна — посипају са сламом; за тим се ухвате сва дјеца по руке — а једно држи руком за стожер — те тако трче око стожера.

Један од већих младића трчи за њима и виче у сав глас као да би вршно. Колач поставе озгор на врх стожера. Тако траје око десет минута; за тим један од младића вичe из свега гласа своме најдаљем комшији: О Павле! Јоване! пореши кола и волове, и понеси пређе и варињаке да ти жита узајмим! Онај њему одговара: Фала брате — фала — Боже га увјек доста имо, мени никад не узајмљиво; Бог је дао, имам га доста. Тако младић изреда све даље, најпослије ближње комшије, док му се сви не одазове, да су и они своју дужност учинили; и не виде, како је који уранио на „Мали Божић“. Послије тога иду младићи и дјеца кући, те им домаћини реже колача и божићне печенице, да мало заложе, пошто су се доста уморили. Начети божићни колач чека тако до ручка (око десет сати). Пред ручак по обичају — куће домаћин (старјешина) крижа колач у једну здјелу (чинију) на ситне комадиће — а домаћица донесе вруће воде те посипа по љебу и тако гради тако звану „попару“, коју послије зачиња маслом и кајмаком. Овако начињени колач — кад се кућна чељад помоле Богу — најпрво залижу — једу — па онда божићну печеницу и друго. Божићна је печеница оно, што се заколе на велики „Божић“. Од те печенице оставља домаћин за тали Божић: десно плеће, главу и прса, које се онако печено по обичају на „Мали Божић“ опет куха и послије колача једе.

Глава се цијела скуха — и на софри — по обичају пред домаћина на једној чинији мотне. — То је зато, нека би домаћин увијек међу чељадима као главар био а осим тога и међу другим људима.

Овако ево наши прав. Срби Граховљани и околни славе „Мали Божић“ или св. Василију; а како проводе друге побожне обичаје другом ћу згодом на јавност изнијети.

Грахово, (Босна) 1889.

С. М. Бабић,
учитељ.

Српско-православна црква „Гологлавица“.[1])

(У приједорском протопрезвитерату). По народном приповиједању забиљежио: **П. Ст. Иванчевић.**

Пођеш ли случајно драги брате Србине и ти љубезна сестро Српкињо из шехер-Приједора према југо-источној страни, па идеш добрих 3 сахата, то ћеш мили роде српски доћи у једно чисто српско село, које се „Марићка“ зове. — У том селу находи се старо-древна српско-православна црква „Гологлавица“. На југу од поменуте цркве од прилике 300 корачаја далеко налази се један шамац, а у средини тог шамца има један брежуљчић, ког становници села „Марићке“ „подрумиште“ зову. —

На овом мјесту, гдје је сад црква „Гологлавица“, била је још од памтивијека српско-

[1]) Нади преглед парохија „Дабро-босанске архидијецезе“ од 1887. године. П. С. И.

православна црква; данашња црква обновљена је 1872. године. —

Ево шта нам наш мили српски народ како о цркви односно имену њезину тако и о „подруминту“ глагола и приповиједа:

„Још у прастаро вријеме била је у селу „Марићки“ српско-православна св. мати црква. Код те цркве збор се је скупљао око св. Илије (и данданас је храм цркве пророк Илија). Једном ти се ту скупе (дођу на збор) Србадија са свијех страна „Бос. Крајине.“ — За то завуше браћа Срби мухамедовске вјере, па ти се сложе њих неколико, па хајде српској цркви у село „Марићку“; помисливши у себи: „Е, валах и билах тамо ћемо бива нешто шићарити.“ Кад су дошли цркви, учине се рахат под једним „христом“ (тај христ и данданас постоји) и стану јести и пити, а богме и завршивати; као што већ обично наша браћа у оно вријеме крајишници знадијаху. Кад виђаше Србадија, да су браћа Срби-Мухамедовци дошли завршивати и буну код св. матере цркве правити; би им доста тешко. — „Та Србин је добар, као добар дан; само кад му недираш у три свете ствари — *вјеру, језик и миљу му српску народност*, а тешко ти се ономе брале, ко му у то троје дира или му то троје не поштује“. — — — Срби-Мухамедовци стану још већма завршивати и нападати на народ; на то ти Србадија (они, који су у цркви били) изађе, онако гологлави из цркве, па ти браће Србине окупе диндушманина, и непријатеља“. Све Мухамедовце поубијају осим њихова бајаги „буљубаше“, овај ти једва утече и то гологлав. — Пошље овог догођаја зазове народ цркву „Гологлавица“, па тако ју и данданас зову. —

Народ приповиједа, да је на поменутом брежуљку (данашњем „подруминту“) била кућа једног Србина православне — вјере, који се је доселио из села „Иваньске“ (бањалучког котара) у село у „Марићку.“ Тај Србин бијаше доста богат и изванредно скроман и побожан. Кад је Босна пала у турске шаке (1463.) остави тај Србин своју миљу и љубљену отаџбину и оде у Аустрију. — Његова се кућа мало по мало разори, а остану само зидине, које се и данданас познати могу, а најбоље се позна гдје му је подрум био. Народ назове ово мјесто, гдје је била кућа поменутог Србина „подруминте,“ а тако се и сад зове. — Народ мисли, да на том „подруминту“ има силни новац закопан.

Ево шта ми један Србин приповиједаше, и он тврди да је то била цијела истина: „Ишао је један Србин из села „Марићке“ у Србију, те се у путу трећи с једним човјеком, који ће ти га запитати: „Отклен си ти брате Србине?“ — Србин Босанац му одговори: „Ја сам драговољу мој из Босне, а села „Марићке.“ — Сад га сапутник упита, има ли у селу „Марићки“ црква „Гологлавица“? — Босанац се чисто зачуди, кад га то он запита и одговори му, да има. — Сад му сапутник каже: „Ублизини оне цркве има један камен, који је од прилике 40 ока тежак. Тај камен је закопан с дукатима, а закопао га је један човјек, који је становао сасвим близу цркве.“ Народ мисли, да ће то бити онај човјек, што се је доселио из села „Иваньске.“

Народ и данданас копа и тражи туда новаца, али још нико не нађе, а ваљда не ће ни наћи.

У Бос. Крајини, 14. јуна 1889.

Допис.

Из српско-православног манастира „Гомионице“, 11. марта 1890.

Истом што сам устао, умио се и помолио Свемогућем Богу, на узо „псалтир“ да читам, а зазвони на јутрењу у св. матери цркви. Оставим „псалтир“, па одем у св. матер цркву, и једва се прогурах до „пијевнице“ од силне Србадије, а још толико два пута Боже прости бијаше пред црквом. — Елем прође јутрења, а започе божествена литургија и пошље „св. евађеља“ изађе пред „двери“ трудољубиви Срби и вриједни свештеник Гавра Стојнић, управитељ и старјешина св. обитељи „Гомионице“ и стане бесједити овако:

Ко нама Отца и Сина и Светаго Духа. Аминь.

Љубезни христијани!

Србине брате и Српкињо сестро!

„Дижите школе,
Дјеца вас моле!“
Змајјовић.

Од вас што се овдје у овој стародревној св. обители налазите, биће мислим многима познато, да сам вам још откад ме је судба к' овој св. обители донијела споминьао о подизању школе, т. ј. наше *вјероисповиједне-српске школе*.

Па ево хоћу баш данас, да вам коју о важности школе с овог св. мјеста прозборим, а нарочито Србе брате, Српкињо сестро о важности данданас наше *српско-православне школе*.

„Да човјек преуба може на овом ништавом и малотрајном свијету поштено и савјесно живјети, потребно му је у прву руку *знање*. — А гдје се мили мој српски роде може набавити *знање*? — *У* школи — школи Србе брате, Српкињо сестро! *У* школи се уче наша мала дјеца — млада српчад, истини наше миле прадједовске српско-православне вјере, за коју се наши стари боришe ево већ има преко 500 година. *У* школи се уче дјеца — млада српчад страху Господњем, добром владању и у опште свему, што је добро и корисно. Видилисте у варошима како дјеца познају и стимају старијег, т. ј. она дјеца, која иду у школу и која су к срећи окренула.

Дакле видите драга браћо како је *школа* добра за нашу дјецу, а богме и за нас, јер чија је дика и понос, ако су нам дјеца паметна, поштена, скромна, побожна и вриедна?! — Ничија него родитељска, а и за њихову старост важи. Запамтите добро ви матере и оцеви, да вам је најбоље имање својој дјеци оставити знање, т. ј. иза себе оставити вашу дјецу добро васпитану како морално тако исто и душевно. — Данданас Србе брате, Српкињо сестро, са свију страна иште се знање; данданас се свуда по бијелом свијету велика и превелика важност обраћа на школу, свака се држава јагми, која ће боље своје школе уредити и која ће их више подићи.

Ми смо додуше у нашој милој отаџбини поносној Босни и посестрими јој кршној и јуначној Херцеговини, негдањој војводини српског просветитеља св. Саве, много и много у науци заостали иза друге наше браће с ону страну „Саве“ воде хладне и „Дрине“ воде брзе; али тијешимо се Србе брате и Српкињо сестро, да ми нијесмо криви, већ су криве околности у којима смо били, док не окупира Његово Величанство Франц-Јосиф I. са својом храбром војском нашу милу и љубезну домовину, и од тог доба уживамо слободу у којој можемо колико хоћемо подизати цркви и школа.

Напоменуо сам Србе брате, Српкињо сестро, нашу *вјероисповиједну српску школу*. — А шта нам вриједи вјероисповиједна српска школа у данашње вријеме? — Ах! Србе брате, Српкињо сестро немам ријечи којима би вам казати могао, шта нам српска школа вриједи и какву важност данас у нашој милој домовини има.

У српској се школи уче љубезни моји христијани, наша нада и уфање, т. ј. наша мила дјеца — млада Српчад свима христијанским врлинама, узгајају се у чистом српском духу, уче се српски мислити и осјећати; у српској се школи уче Српчад чувати, бранити и штовати наше три најсветије ствари: нашу прадједовску српско-православну — вјеру, наш милозвучни мили српски језик, и нашу милу српску народност; те три ствари су драги христијани наш „српски аманет“ од наших прадједова, па за то треба да га штујемо, чувамо и бранимо. — Чуо си Србе брате, Српкињо сестро! у српској — народној пјесми, како Краљевић Марко вели: „Волим главу изгубити него вјеру преврнути!“ — Пјева млади српски пјесник Л. Николић, како је отац на смрти својој дјеци „српски аманет“ дао, па он вели:

„Мила дјецо, — старац рече
А терет му с груди пао —
Аманет вам овај дајем
Што сам вам га сачувао!“
„Чув'о сам га цјелог вјека
И ви ћете чуват' знати
Јер само с њиме ћете
Моћи с' Срби звати:“
„Језик бран'те, српско име —
Срби будте док вас траје
Вјеру штујте прадједовску
Српска вјера — светиња је!
А дође ли кад год доба
Да се небо српско мути
Ви немојте судбу клети!
Ви немојте заданути!
После буре лепше сунце
На небу се одсјајива;
У невољи Србин бива! —

„Већ гините, покажите се
Да сте синци рода свога
А благослов онда сиђе
Од вишњег озго Бога итд.!)“[1])

Данас не требамо, а и не можемо мачем бранити нашу милу прадједовску српско-православну вјеру, наш милу српски језик и српску народност; него знањем, на знањем, а знање се како рекох само у школи набавити може.

За то Србе брате, Српкињо сестро и љубезна моја Христићани! деде да и ми овдје код ове стародревне св. обитељи подигнемо *српско-православну народну школу*, гдје ће нам се дјеца научити „српски аманет“ чувати, и приправљати се за честите и ваљане људе!

Ви матере и оцеви сјетите се оне заклетве, што јој положисте пред св. олтаром, кад сте примили св. тајну брака. — Тада сте се завјерили да ћете дјецу своју пазити, као највеће благо на овом свијету, што сте га од Свемогућег Бога добили; — да ћете их тако васпитати, да постану дјеца божија и добри и честити Хришћани. — С тога не пожалите труда мили мој српски роде, него дајте да подигнемо школу; ја га заиста Србе брате, Српкињо сестро! пожалити не ћу, већ ћу вас, као наш духовни пастир са свом снагом подупирати и код више власти молити за дозволу, да можемо отворити српску-православну народну школу покрај ове стародревне св. обитељи, а уједно сам у напријед, да ће нама „висока земаљска влада“ и „високопречасна конзисторија“ заиста дозволити, да ми овдје отворимо српско-православну народну школу.

Немојмо љубезни Христићани и мили витешки српски роде оклијевајти, ватимо се одмах посла. — „Поточићи многи, ако су и малени, направе ријеку велику, кад се уједно слију.“ Па тако и ми љубезна браћо, ако смо и осиромашили, ипак кад се сложимо, те сваки од својих уста откине и даде у школу колико је кадер, ето ми можемо подићи школу и уздржавати, и то колићи Србе брате, Српкињо сестро! —

„Дај премилостиви Господе Боже, да ове моје ријечи, што их с овог св. мјеста изговорих буду услишане, те да ми овдје код ове стародревне св. обитељи кроз кратко вријеме имаднемо „српско-православну народну школу“, и у њој што више младе Срићади.

„Дед мила и љубезна Србадино послушајте вашег попу, па сложно, јер сложну браћу и Бог помаже![2])

[1]) Види „Бос. Вилу“ 3. број од о. г.

[1]) Примјетити ми је, да ми је овај „говор“ часни господин Гавро Стојић, свештеник и управитељ св. обитељи „Гомјеница“ уступио и дозволио, да га пошаљем у наш цијењени лист „Б. Х. Источник.“

П. С. Иванчевић.

Српско-православним црквено-школским општинама, пречасном свештенству, отмјенијем личностима и трговцима, и у опште свима православним хришћанима.

Старији људи, из народа знаду причати да је некада била црква у Маглају, а да је икада свештеник у њему стално боравио, то нико па ни најстарији незнаду да је било; али од 1876 године, од како је Маглај почео уживати ту срећу, да свештеник у њему сједи, од тога времена прихваћена је живо и жеља, да се дође и до цркве, па ма та била и најскромнија.

У Маглају је црква тако потребна, као што је потребно једном организму узимати свако дневну храну, ради свога одржања, јер протопрезвитерат маглајски и по простору земљишта, и по броју Срба православне вјере, који у њему живе, спада у ред највећи протопрезвитерата.

У Маглају нужна је црква и зато: што у цијелом протопрезвитерату нема ни једне мирске цркве, него само два манастира и то: Озрен и Возућа. Први је далеко од Маглаја 5 добрих коњанички сахати, а до другога треба ићи цио дан један, док се дође. До обе оне богомоље једва да може у години допријети једна

трећина народа, да се Богу помоли и својој грјешној души лијека потражи, а остале двије трећине остану и по 6 година да цркву никако и невиде.

У Маглају црква имала би и морала бити и зато: што смо се тврдо увјерили и освједочили да многи наши тежаци, из маглајске парохије, иду у недељне дане у богомољу сљедбеника западне цркве, у село Радунице.

Ради остварења ове већ давно осјећане потребе, образовао се овдје привремени одбор, ради прикупљања средстава за градњу цркве у Маглају, ставивши себи у дужност и неодлажућу задаћу, да се својски, свом снагом и заузимањем брише и стара, те што прије подигне се црква у Маглају, па да пропоји св. литурђија, и звона огласе славу Богу и на овом крају, а на дику и душевну утјеху и радост српско-православног народа, који је знао до данас очувати и толико вјеран и одан бити својој праћедовској православној вјери.

Од времена како се одбор образовао па до данас, у сврху свога задатка прибрео је земљиште, на коме се има црква подићи, које се находи на равном, лијепом и угледном мјесту, да се само тако пожељети могло.

Али и тада кад је одбор и народ овога краја врућe прихватио и прегао старати се, не би ли дошао до своје богомоље, није то учинио уздајући се само у своје силе, него је ријешивши се на посао, рачунао да ће наш тешки задатак само онда моћи срећно ријешен бити, и сигуран успјех само онда моћи очекивати, ако узмогнемо рачунати на потпору наших тако многобројних родољуба браће Срба, који ће се без сваке сумње на то припољети, те и овом приликом дарежљивост своје деснице тим прије показати, што ће то чинити на част наше православне вјере. У овом тврдом увјерењу одбор је прегао на посао, те сада узима слободу да путем јавности, а у име Божије и хатар наше православне вјере, управити молбу на све српско православне црквено-школске општине и пречасно свештенство, на отмјеније личности и трговце, и у опште на све православне хришћане, да нас потпомогну својим добровољним новчаним прилозима; а дозволом Високе земаљске владе већ пошао је по Босни наш скупљач Јово Јовановић, који је до сада обишао нека мјеста и паронии.

Нарочито се моле наше славне општине и пречасно свештенство, да нашем скупљачу у свима могућим приликама пођу на руку; а сви па и најмањи прилози са захвалношћу прима ће се и биљежити и у своје вријеме редом објављивати у цијењеном листу „Б. Х. Источнику."

Прилози са стране као: из Херцеговине и свију остали крајева гдје Срби живе, куда наш скупљач неће моћи допријети, нека се изволе слати: „Српско православном протопрезвитерском уреду, пречасном пароху-надзирателу Сими Бјелајцу у Маглај."

У пуној нади да ће нас сва наша браћа по могућству потпомоћи, и да ћемо своју жељу моћи постићи, завршујемо ријечима: „у име Божије."

На крају, молимо славно уредништво „Босанске Виле" као и сва остала уредништва наших српских листова на страни да би имали доброту ову обзнану одштампати у својим листовима, на макар то било и у кратком изводу.

У Маглају, 25. марта 1890.

Предсједник одбора:
Симо Бјелајац,
свештеник.

Перовођа:
Милан Илић,
трговац.

Благајник:
Алекса Арсеновић,
трговац.

Преглед народних (комуналних) школа у Дабро-босанској архидијецези за 1888—1889 школску годину.

Број	Мјесто	Парохија	Протопрезвитерат	Ко предаје вјеронауку	Име и презиме вјероучитеља	Број правосл. ученика		Примједба
						муш.	жен.	
1	Сарајево	Сарајевска	Сарајевски	Свештеник	Гаврил Бољарић	70	—	Вел. гимназ. са 8 раз.
2	„	„	„	„	Петар Ћенић	18	—	Препаранд. са 3 раз.
3	„	„	„	„	„	—	42	Ћевој. школа са 8 раз.
4	„	„	„	„	Гаврил Бољарић	54	—	Трговн. школа са 3 раз.
5	„	„	„	„	Гаврил Змијановић	20	—	Војничка школа
6	„	„	„	„	Петар Ћенић	39	—	Основна школа
7	Трново	Трновска	„	Учитељ	Симо Авакумовић	35	—	„
8	Високо	Висока	Високи	Свештеник	Пахомије Николајевић	19	25	„
9	Вареш	Варешка	„	„	Теодосије Бабић	6	6	„
10	Рогатица	Рогатичка	Рогатички	Учитељ	Филип Лугоњић	26	2	„
11	Кладањ	Кошутица	„	—	—	—	—	није ниједно похађало
12	Вишеград	Вишеградска	Вишеградски	Свештеник	Јосиф Поповић	32	4	Основна школа
13	Штрбци	Штрбачка	„	„	Захарије Поповић	49	1	„
14	Бањалука	Бањалучка	Бањалучки	„	Вид Ковачевић	46	—	Трговачка школа
15	„	„	„	„	„	15	—	Основна школо
16	Градишка	Градишка	Градишки	„	Стево Давидовић	4	—	„
17	Ламинци	Ламиначка	„	Учитељ	Јован Шпирић	45	2	„
18	Дервента	Дервентска	Дервентски	Свештеник	Василије Јунгић	26	—	„
19	Брод	Бродска	„	„	Илија Ницић	23	2	„
20	Ново Село	„	„	Нико	—	1	—	„
21	Жеравац	„	„	„	—	1	—	„
22	Кораће	Дервентска	„	„	—	1	—	„
23	Сиплај	Новоградска	„	Свештеник	Лука Џабић	23	—	„

24	Новиград	Новоградска	Дервентски	Свештеник	Јован Ристић	66	—	Основна школа
25	Оџак	Доњо Дубичка	„	„	„	15	2	„
26	Тешањ	Тешањска	Тешањски	Нико	—	2	—	„
27	Комушина	„	„	—	—	—	—	није нијед. дијете похађало
28	Добој	Добојска	„	—	—	—	—	„
29	Прњавор	Прњаворска	Прњаворски	Свештеник	Лука Опачић	11	4	Основна школа
30	Свињар	Клоци	„	„	Теодор Петковић	54	—	„
31	Кобаш	Печеногвци	„	Учитељ	Миле Пејиновић	41	5	„
32	Љубија	Љубијска	Приједорски	Свештеник	Ђорђе Милуш	20	4	„
33	Бихаћ	Бихаћка	Бихаћки	„	Стево Ковачевић	18	—	Трговачка школа
34	„	„	„	„	„	24	4	Основна школа
35	Цазин	Врелска	„	„	Михаил Богуповић	19	2	„
36	Кључ	Кључка	Кључки	Учитељ	Милан Мандић	17	1	„
37	Петровац	Петровачка	Петровачки	Свештеник	Глигорије Новаковић	68	8	„
38	Доњи Унац	Бастаси	„	Учитељ	Душан Лемајић	41	—	„
39	Кулен Вакуф	К. Вакуфска	„	„	Петар Бараћ	48	—	„
40	Крупа	Крупска	Крупски	Свештеник	Лазар Гаковић	115	—	„
41	Отока	„	„	Учитељ	Милан Обрадовић	80	—	„
42	Врногрч	Глиничка	„	Свештеник	Петар Репац	71	1	„
43	Сребреница	Сребреничка	Сребренички	Учитељ	Милован Станишић	35	17	„
44	Сански мост	Сански Мост	С. Мостески	Свештеник	Никола Иваковић	47	23	„
45	Стари Мајдан	Стари Мајдан	„	„	Лазар Тулибрковић	13	—	„
46	Травник	Травничка	Травнички	Учитељ	Ђорђе Перовић	3	—	„
47	Зеница	Зеничка	„	Свештеник	Милорад Јелић	33	12	„
48	Имљани	Имљанска	„	Учитељ	Марко Зечевић	32	—	„
49	Варцар Вакуф	Вар. Вакуфска	В. Вакуфски	—	—	—	—	није похађало нијед. дијете
50	Скендер Вакуф	Живинци	„	Свештеник	Лука Поповић	25	2	Основна школа
51	Јајце	Јајачка	„	„	Милан Глушац	6	2	„
52	Герзово	Герзовачка	Герзовачки	„	Стево Бубњевић	116	1	„
53	Љевно	Љевањска	Љевањски	„	Стојан Јовановић	20	—	Трговачка школа
54	„	„	„	„	„	3	—	Основна школа

55	Грахово	Граховска	Љевански	Свештеник	Коста Новаковић	126	—	Основна школа
56	Гламоч	Гламочка	Гламочки	Учитељ	Милош Војводић	46	—	„
57	Бугојно	Бугојнска	Бугојнски	Свештеник	Лука Лукић	2	—	„
58	Прозор	Рогоушка	„	Нико	—	1	—	„
59	Доњи Вакуф	Д. Вакуфска	„	Свештеник	Јован Обрадовић	11	—	„
60	Горњи Вакуф	Рогоушка	„	Нико	—	1	—	„
61	Маглај	Маглајска	Маглајски	Свештеник	Симо Бјелац	19	2	„
62	Жепче	Хрге	„	„	Ристо Стакић	13	—	„
63	Власенице	Власеничка	Власенички	„	Ђорђе Марковић	34	15	„
64	Бос. Костајница	Костајничка	Б. Костајнички	„	Јован Зечевић	42	15	„
65	Бос. Дубица	Дубичка	„	„	Божо Павић	15	1	„
66	Бос. Нови	Новска	„	„	Цвјетко Шпирић	15	4	„
					Свега . . .	1921	209	

Примјетба. У овој школској години 1888—1889. похађало је надбискупску римокатоличку језуитеку гимназију 8 ученика српско-православне вјере у Травнику, а школу римокатолички калуђерица у Травнику похађале су 2 учениие српско православне вјере. У истој школској години похађало је завод „Јосифов“ у Сарајеву 6 православних ученица а завод „Срце Исусово“ 30. ученица српско-православне вјере.

Ђ. П.

Искрице.

Прибирао их по разним књигама **П. Ст. Иванчевић.**

1. Ако не убијеш гријех, убиће он тебе.
2. Учтивост, пријатност и љубкост услађују живот, па с тога и заслужују, да се гаје.
3. Не опраштај себи ништа, па ће ти Бог опростити све.
4. Ко сам и какав сам, ти тек слутиш.
5. Правда уздиже народ, али је гријех пропаст људска.
6. Прије ме не ћеш познати, док ме не разљутиш.
7. Гријех је као змијин уједи, он не боли, али те убија.
8. Ријечи треба мјерити, а не бројити.
9. Сакри се: гријех и срамота не остаје сакривени.
10. Стисни уста кад говориш, а разшири уши, кад слушаш.
11. На што не мрзиш на овом свијету, што ћеш мрзити на оном?
12. Чуд је женска смијешна работа, стотину ће промијенити вијера, да учини што јој срце жуди.
13. Не говори увијек што знаш, ал' знај увијек што говориш.
14. Ништа нема љепшег видјети, већ у лијепом тијелу лијепу душу.
15. Јест, ко никад није пријатеља им'о није ниједан да га братски поздравимо.
16. Човјек без знања, као војник без пушке, као њива без кише, као кола без точкова, као писар без пера.
17. Лакше је болест спријечити, него лијечити.
18. На лађи свијетској кормила два су: „Срца чистоћу и ум".
19. Нема правог живота без здравља; здравље је највеће благо на свијету.
20. Лице лијепо и чисто сваком је драго; срце лијепо и чисто највеће је благо.
21. Све што једемо и пијемо прелази у крв, а наша крв биће така, каква је наша храна, пиће и ваздух.
22. Ради мудро, не троши се лудо.
23. Чистоћа је пола здравља и живота.
24. Карактер човјека уједно је и његова историја.
25. Пази увијек, да ти не буде већи расход него приход.
26. Кад што радиш друге мисли нек те онда мину; тамо пази на то мисли, не гледај на страну.
27. Тешко оном чија лађа без бродара на пут пође, јер ће тако не до среће но до пада свог да дође!
28. Ником хладан гроб не прија; ал невоља је још страшнија.
Она т' млада прави седа,
Не да ти умрети, а живит не да.

У Бос. Крајини 1890.

Разно.

Владичанска столица. Високопреосвештени господин Митрополит Ђорђије Николајевић поклонио је новој православној саборној цркви у Сарајеву о Васкрсу велику лијепо и вјешто израђену, позлаћену и црвеном кадифом постављену владичинску столицу, која ће се употребљавати при архијереској служби. Ова столица рађена је по нацрту срп. учитеља г. Стеве Калуђерчића у радионици кипара Новотнија, и стала је 120 фор.

Српско-православна црквено-школска општина овдашња, својим дописом благоизволела

је изрећи Његовом високопреосвештенству благодареност, која у главном гласи:

„Ова општина за врло пријатну дужност сматра, да Вашем Високопреосвештенству на тако дивном дару, овим путем изрече најискреније и најтоплију благодарност. Свевишњи нека Вам подари снаге и здравља па да још много година овако мудро управљате српском црквом и народом у овој земљи на дику српства у Босни. Ваш доданашњи рад у повереном вам стаду може служити Вама на част, а српском народу на дику. Ваша дјела свједоче, да у срцу гајите најискреније жеље српству; то сте посвједочили Вашим великим завјештањима, — а овај најновији дар, који сте учинили баш овом српском народу у чијој средини данас живите, — тај дар — ако милостиви Бог да — биће и први видљиви знак оне љубави, за коју је ова општина увјерена, да је свагда у срцу гајите, према овоме народу који нас данас окружује, и коме сте Ви духовна поглавица. Милостиви Бог нека подари Вашем Високопреосвештенству Несторову старост, па да се овај народ Ваши дичи и поноси, — а надамо се да овај красни дар, који сте учинили овоме народу неће бити и посљедњи. — Гдје народ притиче у помоћ, да унаприједи себе у просвјети — увјерени смо, да ће и Ваше Високопреосвештенство, ту бити на првом мјесту“ и т. д.

Христов гроб. Овдашња нова српско-православна саборна црква на велики Петак добила је ванредни дар што га је поклонила мати овдашњег предсједника срп. општине гђа Константина удова Петровић, у спомен покојног јој супруга Теодора и сина Константина. Тај дар јесте Христов гроб, који је особито велик, красан и сав у злату трепти, тако да је својим величанственим изгледом, вјештачком израдом, привукао опште допадање и хвалење без разлике; и смјело можемо рећи да оваког гроба нема ни једна црква у српству а може бити и у православљу.

Овај гроб начињен је у византиском стилу од дрвета, по нацрту овдашњег српског учитеља Стеве Калуђерчића, (нацрт је прегледао и поправио архитект г. Ванцаш) у радионици вјештака кипара Новотнија. Врједност овог гроба износи са свима трошковима близу 2000 фор.

На велики Петак о. г. послије подне осветио је овај гроб пречасни протојереј Герасим Лалић а прије него што се у њ плаштаница ставила, у присуству многобројног народа православног који се је сабрао у цркву (гдје је и иновјерача као и свако године у приличном броју дошло), прочитао је свештеник Ђ. Петровић општинску објаву о овом велељепном дару и у име свега народа изречена је захвалност гђи дароватељки, у главном у слиједећем:

„Овај свети храм божији, данас је украшен са овијем дивним гробом христовим — који се сво блиста и трепти сав у злату. Ако Бог да, овај христов гроб красиће од сада ову цркву не само ове године, или може бити неколико година, — него ће стотинама година служити ову цркву; — а наши потомци поносиће се са овако дивним уресом црквеним.

Побожна хришћанска, племенита и милостива срца а дарежљиве руке, благородна госпођа Константина удова Петровић, приложила је овај гроб овоме светом храму: у славу Христу Спаситељу, а за вјечни спомен своме покојном мужу Теодору и сину Константину.

Заиста, госпођа Константина боље, величанственији и трајнији спомен и није могла подићи своме покојном мужу и сину, од овог Христовог гроба, јер до-год је ове цркве и народа српског у Сарајеву — трајаће и овај дивни гроб и свијету ће казивати у чији је спомен начињен. — Таковим прилозима угађа се Богу, такова добра дјела стичу милост у Бога; — а такови богати дарови цркви и народу освајају и љубав народну.

Овај гроб приложен је не само овој цркви, него и овоме српскоме народу, јер ћемо од данас с поносом моћи похвалити се са овијем украсом црквеним пред цијелим свијетом. — Па с тога на тако богатом дару сви од срца треба да смо захвални дарежљивој госпођи Константини.

Овакве племените и дарежљиве хришћанке ријетко се рађају, и ми треба да се поносимо што је немамо у нашој средини, а од срца жалимо, нека јој милостиви Бог подари још дуг вијек, од њене болести нека је окријени и подигне, па да још дуго поживи на дику и поносе овога Српства“.

Избор патријарха српског. 12. априла 1890. г. састао се у Сријемским Карловцима српско-народни сабор, да бира патријарха, пошто је бивши патријарх умр'о још прије годину дана.

Избор је обављен у четвртак 19. априла о. г.; и према већини гласова изабран је и проглашен је за патријарха српског Његово Високопреосвештенство г. Георгије Бранковић епископ Темишварски. Ново изабрани патријарх добио је највишу потврду од Његовог апост. величанства цара и краља Франц-Јосифа I. Честитамо православној цркви школи и српском народу на овоме срећном избору.

Свештенство сарајевског протопрезвитерата, закључило је у III. редовној седници својој, коју је држало 5. априла 1890. год. да у парохијама где цркве нема држи зборове, а тако исто и код цркви у парохијама које су удаљене од Сарајева, те да том приликом зборове држи у појединим парохијама и своје напредне седнице. Председништво седница расписало је у ту сврху свештенству овај позив: „У смислу закључка створеног у IV. и V. тачки записника III. редовне седнице свештеничке нашег протопрезвитерата држане дана 5. априла 1890 г. обавјештујете се, да ће се уговорени црквени зборови и при овима напредне седнице свештеничке у удаљеним парохијама од Сарајева држати овијем датумом и редом: 6. маја у Трнову код цркве; 27. маја у Пазарићу код цркве; 1. јула у Пишићу код цркве; 29. јула на Илијашу код цркве; 2. септембра у Раковици код школе; и 23. септембра у Мокром (Сумбуловац).

Прије него дође одређени вам дан, у који ће бити збор и седница према горњем распореду у вашој парохији, позивате се да то објавите народу, да сваки знаде да ће се тај збор и седница држати, како би народа што више дошло. При служби на збору служиће три свештеника који се одреде а остали ће одговарати и пјевнице држати. По свршеној св. литургији или молебствију, ако се на пољу држало буде, држаће један свештеник — који одређен буде — народу поучну бесједу, удешену према народном животу и његовим манама, у којој ће се изложити у главном све хришћанске дужности, да се свукуда једнакост постигне.

По довршеном говору дужност вам је објавити народу гдје ће се први такви збор држати и када ће се држати.

Послије свете службе и држаног говора свештенство ће држати своју седницу, на којој ће се:

1. Покушавати помирења између странака у брачним размирицама;

2. Покушавати помирења између завађених суседа и иначе других особа, које су у завади, нарочито између оних које су наклоњене дјелитби;

3. Опоминати и по потреби укорити велике и страсне пијанице, псоваче, крадљивце, неморалне људе, — који живе у конкубинатима, који се нијесу пред парохом у току више година исповједили и они који су упорни своме пароху.

Зато се позивате да све, који живе у брачним размирицама, који су у завади са кућном челади и иначе, који су назјерни дијелити се, који су страсне пијанице, који су велики псовачи, који су крадљивци, који живе у конкубинату, који се нијесу одавна исповједили, који су упорни према свештенику — позовете на ту седницу да нефаљено дођу.

По створеном закључку на III. редовној седници нашој, у тачки 5. записника исте седнице, дужност је нас свију удружених свештеника, да дођемо на сваку од тих одређених седница, како би дали више важности нашему раду и бољи успјех у томе постигли. Изванредни случај може појединог од једне седнице навинити или онај дан јавити предсједништву свој изостанак, овластивши једног од свештеника који је у седници да га у тој заступа.

Осим тога обавјештујете се да ће се држати зборови ради молебствија за земаљске родове и кишу у парохијама гдје цркве нема без седница и то: у парохији Осјечко-блажујској 9. маја у Рељеву код цркве, 20. маја у Раковици, 8 јула у Хаџићима, и 6. августа у Блажују. У парохијама Сарајевско поље — Нофалићи 20 јула, на Ширакину селу на гробљу, и 6. августа у Палима парохије Пазанске.

На те зборове имаду узајамно доћи један другоме свештеници Миће Станић, Занфир Миличевић, Стево Трифковић, Коста Новаковић и Јефтимије Петрић, а осталима стоји просто да дођу или да не дођу, почем имају своје цркве.

На сваком од тих зборова дужан је сваки парох говорити народу проповјед у оном правцу како је казано да ће се говорити при зборовима код цркава".

Из овога позива и распореда рада, као и то, гдје ће се који збор и сједница држати и шта ће се на тијем зборовима и сједницама радити, увјерења смо тог: да је свештенство тај корак предузело једино да народ, који нема приликe чешће цркви даћи, поучи у молитви и хришћанским дужностима у опште, да заједнички поради на слози народној и искорјењивању убитачни порока у народу. Даље, да је свештенство овог протопрезвитерата тијем на свој терет узело да учини олакшицу парохијанима, да их из толико даљине не позива у Сарајево пред сједницу ради помирења или опомене и т. д. И да у народу створи својим заједничким радом нешто величанственo, што се ријетко збива међу народом у његовој средини, како би на народ свега свијета служба, пастирска проповјед, савјет и укор нешто више упливисало него ли код једног свештеника.

Овај корак и програм сједница свештенства сарајевског протопрезвитерата Високопречасна конзисторија својим актом од 19. априла 1890. год. број 578. одобрила је.

Српско-православна црква у Бечу. У недељу 29. априла 1890. год. у 11 сати прије подне положен је темељ српско-православном црквеном здању у Бечу, на мјесту тако званом Landstrasse Veitgasse.

Овај знаменити акт по српско-православне житеље у Бечу, извршен је прописаним црквеним молитвама и обичајним церемонијама, на којем је чинодјејствовао пречасни отац Амвросије Павловић, српско-православни парох града Загреба.

О полагању вијенаца на сандуке умрлих. У „Веснику Српске цркве“ књига I. од јануара 1890. страна 86, под рубриком „Расписи архијерејске власти“ стоји ово:

Примјетили смо да се у народу нашем одомаћава обичај полагати „вјештачке вијенце на сандуке умрлих хришћана и хришћанки, као знак видљиве поште и љубави према умрломе хришћанину и хришћанци

Обичај овај дошао нам је са запада. Он је туђински, и противан је духу православља; а и штетан је, јер се тим обичајем силан новац троши, и без сваког значаја и смисла као и без икакве користи, било по друштво или породицу у којој је умрли члан живио, било по спасење душе покојникове.

Наша мати, св. православна црква, не брани нама, дјеци својој, да видљивим знацима искажемо поштовање и хришћанску љубав према нашим умрлим рођацима, пријатељима и другоима, али је науци њеној противан овакав начин изказивања љубави и поштовања према покојнику — на какав се данас исказује с тога, што је то остатак незнабожачког времена, т. ј. оног времена — када народи не бјеху просвећени и озрени духом хришћанске науке, коју човјечанству саопшти Богочовјек Господ наш Исус Христос; када су се народи налазили у тами незнања, и када, немајући истинског појма о бесмртној души, и у опште о загробном животу, а готово никаква појма о Богу невидљиве — Творцу и Вседржитељу васионе; па незнајући како би и на који начин могли показати своју љубав према покојнику своме, они — многобошци — приређиваху свечане пратње, на које немилице трошише на украшавање мртвачких сандука, па безброј трака и разноликa — цвијећа, којима је био украшаван сандук умрлог члана њиховог, на друге скупоцјене ствари, па спаљивање жртава и подизање величанствених споменика праху њиховоме и т. д.

Како је код западних народа прије просвећења хришћанском науком, као и послије просвећења — обичај оваковог украшавања мртвачких сандука ухватио јака корјена, да се ничим овоме није могло стати на пут, но су у тежњи за украшавањем, а у недостатку природног цвијећа, које су такође за украс употребљавали — почели правити вијенце од „*вештачког цвијећа*“ и ове, или су полагали на сандуке умрлог члана, или су носили пред њима. Овај обичај почео је се са запада уклачити у све оне покрајине, које су са својих граница у најближој близини са њима, па отуда дошао је и код нас, и почео се је одомаћивати.

Пошто је дакле, полагање вијенаца на сандуке умрлих хришћана и хришћанки — као остатак многобожачког времена у опште противан духу православља, нашли смо се побуђени овим скренути пажњу свештенству и препоручити му, да оно у свима смртним случајевима напомиње парохијанима својим, како полагање вијенца на сандук умрлог рођака и пријатеља, као и ношење оваковних вијенаца при сахрањивању умрлих није православни обичај, и како је штетан, јер се у многим приликама велике суме

новаца даду само на вијенце од којих ни породица умрлог цити пак друштво какве користи има до једино они, који те вијенце са стране за богатеду набављају, а продају по скупе новце; и да парохијане своје савјетима склоне, да новац, који би за вијенце дали дијеле сиротињи, — која трпи многе оскудице, а које нема чиме да отклони, пошто зато нема средстава. Или, нека тај новац шаљу каквом друштву, које има хуману циљеь, као друштву: Црвенога крста, Инвалиндском фонду, Друштву св. Саве, друштву за напуштену дјецу; на школе, болнице, цркве итд. Нећују ли ни то, онда нека заједнички образују какву „*закладу*“ која ће носити име *покојниково* и из које — закладе, имао би се издржавати по који сиротан, који је се одао на изучавање било какве науке, или ти каквом другом корисном послу и занату, на нема средстава за остварење намјере своје.

Оваким радом, родбина и другови покојникови доказаће: да им као хришћанима лежи на срцу сиротиња и потпомагање свију оних друштава, која имају задатак да разним начинима и путовима приводе у дијело св. нареке Господа Исуса Христа, оваким радом спасавају и душу покојникову, јер поред молитве за спасење душе његове, чине још у име њихово и добра дјела а ова по учењу наше св. цркве, олакшавају и помажу да се душа умрлог може спасти; и најзад оваким радом доказаће да су и патриоте, јер не дозвољавају да се новац њихов износи из земље и оде туђину у руке, за набавку вијенца.“

Двије чудноватe вјероисповијести на Истоку. У Палестини има доста различитих секти и вјероисповијести, а у обће колијевка људства, Азија, има безброј религија и секти. Ми ћемо овдје да прибиљежимо о двјема религијама на Истоку, о *Јовановцима* (хришћанима) и о *Језидијима* по бајрутским листовима: „Бахир“ и „Бајрут.“ —

1. *Јованови Хришћани* станују у Амари, Басори (не далеко од перијског залива у багдадском вилајету) и у околини. Некад су они живили на обали Јордана, гдје Јован крштаваше. Кад су пак Арапи разорили њихове богомоље и искварили свете књиге, преселе се у Месопотамију. Међу њима се налази највише златара, столара и ковача, а ријетко трговаца. Сваке године светкују пет дана дуги празник, о ком одрасле и дјецу њихови претпостављени крсте јордановим крштењем. У недјељу спусте они најприје дијете у воду на ријеци, за тим оду ш њим у цркву, гдје епископ очита над дјететом неколико молитава. Послије тога крену се сви, људи и жене, опет на ријеку, и стоје до кољена у води Том приликом чита епископ неколико молитава над дјететом и полије му три пут чело водом, говорећи: „У име милостивог Бога, творца свију твари!“ Сад ким спусти дијете у воду и тим се свршава свечаност. Сви присутни оду за тим у кућу дјетињег оца на обед.

Јовановци вјерују, да је Исус Христос дух божији и његово слово, анђео Гаврил пак божији син, рођен из свјетлости. Они вјерују још, да је Христос постао човјеком, ради нашег очишћења од гријеха; дјева Марија зачела га је ушљед пића воде на неком извору. Јудеји су га разапели, али је он васкрсао трећи дан; његова душа отишла је на небо, а његово је тијело остало на земљи. Још неке, да Јудеји нијесу њега, већ његову слику разапели. Они вјерују и у други свијет, у ком станују анђели и ђаволи. Тамо има градова, кућа и цркава и за ђаволе, гдје се ови моле, свирају и једу, као људство на земљи. Ако ко год умре, онда се појаве 360 ђавола; ако је душа умрлог грјешна, онда мора проћи кроз бесброј змија, паса и лавова, који ју на комаде раскину; ако је пак праведна, онда долази у небо. Они вјерују, да су и ђаволи и анђели раздијељени на сполове и да имају пород.

У зиму светкују Јовановци празник створења свијета три дана. У августу светкују такође три дана празник Јована Крститела, а у јуну пет дана празник крштења. Недјељом не предузимају никакове радње. О посту не знају ништа; осим свештеника, они немају никаквих литургичних књига. Клање живине предузимају само свештеници. При том се свештеник окрене истоку и говори ријечи: „У име Бога, Господе, дај благослов оном, ко одавде буде јео!“

По одијелу не разликују се Јовановци од Турака; али никад неће да једу свиња и не ће да пију из онога суда, из ког је Турчин пио, — јер би то значила проневјера вјероисповијести.

2. *Језидији* или *ђаволомољци* станују у селима око Дамаска и Алепа (у Сирији), као и у Диарбекиру (у Курдистану) и Мосулу на Тигру. Има их око 20.000 душа; по поријеклу

су Курди. Њима није допуштено да станују у градовима, нити да стоје у саобраћају са Мухамеданцима и Хришћанима. Некоји станују у Русији, а овима допушта њихова вјера, да убијају Мухамеданце. Јазидиди тврде, да они нијесу од Адамовог кољена, него су постали од једног дива и једне виле. Забрањено им је, да уче читати и писати, да не би изгубили своју вјеру. Ако ко год учи читати и писати, дозвољено је убити га, а на другом свијету биће за овај безобразлик још убијен и мучен. Арапски учити и тајне религије издати такођер је забрањено. Ime сотоне не смију изговорити; ако ко год псује сатону у њиховој присутности, на то се они много љуте; таковог грјешника дозвољено је убити. Ако ко год стоји, а други начини око њега круг у прашини, то онај не смије да изађе из круга, да не би повриједио сунце, мјесец и звијезде, док не дође трећи и не побрише неки дио круга. Иду на поклоњење некој светињи у некој шумовитој долини, на ријеци Шамуну, о којој вјерују, да испод земље из Јерусалима долази. У овој ријеци купају они мртваце, и ако то не учине, умрлом је забрањен улаз у рај. О змији причају слиједеће: Једном удари Нојева лађа у неку стијену и направи рупу. Одмах тури змија свој реп у рупу, да не би вода ишла у рупу. Ноје је за то благословио. Њено потомство поступало је са људима рђаво, због чега баци Ноје змију у ватру. — Има ли ко год непослушног сина, то чува свој новац у тајности, из бојазни, да га не би онај у земљу закопао и да би имао што год, кад послије смрти путује кроз магарца, псето или сличне животиње. Са иновјерцима јести и пити не смију Јазидиди. По свршетку свијета доћи ће анђео Таус (паун), те ће све ствари уништити, а вјеру Јазидида по цијелом свијету раширити.

Књижевне вијести.

„*Прошлост и садашњост.*“ Летимични преглед на наше савремено стање. Брошура од Филалит-а. Земун, штампарија С. Пајића. 1890. Ова брошура износи $5^1/_4$ штампаних табака или 84 стране, на 8-ини, а може се добити у штампарији С. Пајића по 45 новч.

„*Мешаставијев Атилије Регул.*“ Позоришна игра у три дјејства Превео др. Петар Јовановић. Панчево накладом књижаре Браће Јовановића, свеска 200 народне библиотеке. Цијена 16 н.

„*Блудни син.*“ Приповиједтка Ф. Хофмана. Превео Коста Брадваровић. Издање српске књижаре и штампарије Браће М. Поповића. У Новом Саду 1890. Цијена 35 новч.

„*Живот и витешка војевања славног књеза епирскога Ђурђа Кастриота-Скендербега.*“ Написао Јован С. Поповић. Свеска 211 народне библиотеке Браће Јовановића у Панчеву. Цијена 16 н.

„*Шематизам православне епархије Бококоторске, Дубровачке и Спичанске за годину 1890.*“ У Задру печатња Ивана Водицке 1890. У цијелој овој епархији било је у години 1889. манастира 8., цркава 206., протопрезитерата 4., парохија 44., капеланија 6., домова 5150., душа 26,670., свештеника монашког чина 9. свештеника свјетовног чина 44., ђакона монашког чина 1. Родило се законитих мушких 377 и женских 341, незаконитих мушких 12 и женских 11. Вјенчало се првобрачних 82 и другобрачних 15. Умрло мушких 253 и женских 337. Број приправљајућих се за чин свешт. 15. Број катихумена по ср. и осн. школ. 1454.

„*Извјештај о српско-православном богословском сјеменишту за Босну и Херцеговину у Рељеву код Сарајева*“ за школску год. 1888/89. Уредио протојерej Петар Петрановић, ректор богословије Година II. Сарајево. Земаљска штампарија 1890. Стр. 63. Садржај: 1. Живот свештеника као црквеног пастира са практичног гледишта; 2. Српско-православно богословско сјемениште у Рељеву школске године 1888/9: а) Непосредни надзорник, б) Наставничко особље, в) Преглед наставног градива, што је свршено у току године у сва четири разреда, г) Библиотека, д) Главније наредбе високе земаљске владе, ђ) Летопис, е) Заводни и екстерни ученици богословије у Рељеву школ. год. 1888/9, ж) Статистички преглед ученика школ. год. 1888/9.

Уз овај извјештај у почетку налази се лијепо израђена слика заводне цркве и зграде са становима наставничким.

Серафим Перовић АЕ. и Митрополит Херцеговачко-захолмски. Његово посвећење и права канонички визитација своје епархије. Приредио Патрикије Ј. Поповић, митрополитски ђакон и канцелиста. У Мостару 1890. Сарајево штампарије Земаљске штампарије 1890. Стр. 118. Цијена 50 новч. Садржај: 1. Серафиму Перовићу, АЕ и Митрополиту херцеговачко-захолмском (пјесма) од Луке Г. Бјелокосића; 2. Посвета од писца; 3. Серафим Перовић, херцеговачко-захумски Митрополит (биографија); 4. Окружница од С. Перовића; 5. Посланица митрополитова и његов говор у цркви при посвећењу; 6. Опис свечаности при посвећењу г. Митрополита Серафима; 7. Од Требиња до Мостара од С. Л. Пјешчића, свештеника; 8, Патријаршеско-синодална епистолија и посланица г. Митрополита Серафима; 9. Прва канонична посјета по епархији Његовог Високопреосвештенства АЕ и Митрополита Серафима Перовића; 10. Митрополит Серафим у Фочи и Плевљу; 11. Митрополит Серафим у Билећу и манастиру Добрићеву; 12. Митрополит Серафим у Требињу; 13. Програм канонички путовања по епархији Високопреосвештеног господина Митрополита Серафима у 1889 год.; и 14. Бесједа, коју је г. Митрополит Серафим Перовић, говорио на првој својој архијерејској служби 23 априла 1889 у Мостару.

Фато Џавела сулиотски јунак. Превод с француског. Свеска 212 народне библиотеке браће Јовановића. Цијена 16 новч.

Српско-православна црква светих Архангела у Сарајеву. Приопћио † Симеон Чајкановић, парох Сарајевски. (Нарочити отисак из IV. књиге „Гласника земаљског музеја у Босни и Херцеговини," год. 1889). Сарајево Земаљска штампарија 1889.

Бесједник, лист за црквену поуку и књижевност. Издаје ваљевски пододбор свештеничког удружења. Власник и уредник Живота С. Миловановић, парох у Ваљеву (Србија). Излази 1 и 15 сваког мјесеца. Цијена је листу до краја године 3 динара (1 ф. 50). Новац и рукописи шаљу се Уредништву у Ваљеву (Србија).

Овај лист топло препоручујемо свештенству јер ће у њему наћи лијепи бесједа и поуке.

„Светостефански Хрисовуљ краља Стефана Уроша II. Милутина. Из старога сараја изнесла на свијет земаљска влада за Босну и Херцеговину. Са 4 снимка. Беч 1890. У штампарији А. Холцхаузена. 8-на. Стр. 47." Ово је стари српски хисторички споменик, којега су пронашли мађарски академичари у Цариграду. Типографично издање овога хрисовуља су четири вјерна снимка оријиналног рукописа удесно је чувени слависта г. професор В. Јагић у Бечу, што по себи препоручује ствар. Но г. Јагић је написао још и предговор, у којему говори поближе о Светостефанском хрисовуљу. Овдје прештампајамо тај предговор дословце:

„Хрисовуљ, који сада налази на свијет, задужбина је српскога краља Стефана Уроша II. Милутина († 1321). Како се у самоме споменику казује, краљ је Милутин нашао у Бањској цркву св. Стефана првомученика порушену и разорену. Он је сазидао изнова и надари богатијем прилозима: селима, којих се у хрисовуљу помиње преко педесет, планинама и влашкијем катунима. Грдити почеше још за живота краљеве мајке, но грађење не би довршено, када она умрије († 1314); а поште све прилоге, избројене у хрисовуљу, потврди такође краљев старији брат Урош Драгутин, који се и потписа у другом дијелу хрисовуља као **пръжде бъкшии краль** (на стр. 42), то је свакако црква дограђена и прилозима надарена прије смрти Драгутинове († 1316). Ипак у садашњем облику не могаше овај хрисовуљ бити написан ни 1316-е ни 1317-е године, већ истом негдје г. 1318-е под новијем архиепископом Никодимом, који од себе дода трећи дио хрисовуља, гдје о Драгутину нема веће спомена. Црква бијаше толико сјајна и богата, да је летописци нарочито хвале; особито се славило њено злато. **„И въсе стѣкни златомь оукраси, якоже мнѣтисе полите или позлащенѣ быти"** говори један летопис; „et speciatim elegantissimam ecclesiam exstruxit ad fluvium Banyska in honorem s. Stephani protomartyris quam totam auro exornavit et intus" каже се у другоме. Овдје би сам краљ сахрањен те од исте задужбине прозван „бањским." Не бијаше ту само црква, већ уз њу манастир **„общежителище чрьньцемь"**: његов игуман доби особита права, о којима потанко говори хрисовуљ на 38 страни нашег издања.

О потоњим судбинама Милутинове задужбине мало се знаде. У петнаестом вијеку још су се Бањској цркви давали прилози, како сиједочи документат, наштампани у Пуцићевијем споменицима II. 147. У шестнаестом вијеку већ је

манастир био разрушен; по свједочанству тадашњега путника Курипешића (Rad. LVI. 174); сва је прилика, да је и цркви наудило злато. Што је у наше вријеме, од прилике прије тридесет година, један руски путник (Тилфердинг) видио на истоме мјесту, о томе он говори у својој добро познатој књизи на стр. 301—302; како је онђе данас, не умијем рећи.

Светостефански хрисовуљ — тако ћемо га и ми звати — бијаше већ од прије познат по имену; нађ се позивају неки други хрисовуљи, који су већ одавна издани. Краљ дечански, наш љедник Милутинов, Стефан Урош III. надарио г. 1330. своју велику задужбину Дечане, спомену у своме хрисовуљу неколика пута „хрисовуљ светостефански“ (Моклошић Monum. serb. 95, 96). И у другоме хрисовуљу, којим исти краљ надари храм св. Пандократора у Дечанима, долази ријеч о светостефанском хрисовуљу (ср. у „Гласнику“ српског ученог друштва П. кн. 12-а, на стр. 40=115, 42=116, 45, 56=128,) о светостефанским власима (25=93), о светостефанском игуману и његовијем правима (63=135).

Већ по овијем цитатима могло се судити, да је светостефански хрисовуљ заузимао знаменито мјесто у реду српских старина; а ко умије оцијенити, колико благо за познавање не само језика, већ и нутарњег стања, правног и економског, лежи у овакијем споменицима, биће за цијело и пожалио, што се тај толико пута спомињани хрисовуљ или није сачувао или му се не може ући у траг.

Срећа хтједе те ова старина не пропаде. Она се крила нашим очима, јер је запала у врло скровито, ако и одлично мјесто, куда не допире ни свако ни лако — у ризницу старога сарајa у Цариграду. Онђе је најновије недавно честити изасланици мађарске академије наука. Њима велика хвала и за то, што су ову драгоцјену старину понесли са собом у Будим-Пешту, и за то, што су радо пристали, да се час прије наштампа. Ево како то би.

Познати мађарски научењак, професор Вамбери (Vámbéry Armin), како је добро пажен у највишим круговима цариградским, згодно се домислио те израдио, да је мађарска академија наука од турске владе добила позив, нека би послала у Цариград комисију, која ће у тамошњим архивима, библиотекама и ризницама потражити, еда би било онђе још какијех до сада непознатијех старина или навора, знатнијех по угарску историју. Академија прихвати мисао својега поштованог члана, одреди комисију од пет лица те је под јесен прошле године отправи у Цариград. Његова Величанство цар и краљ Фрањо Јосиф подупре академију у томе благородном задатку управо краљевскијем даром. На чело комисије стави се сам професор Вамбери, уз њега вицепрезиденат мађ. академије, бискуп и историк Франкиној (Frankni Vilmos), академик и историк Тали (Thaly Kálmán), библиотекар мађ. музеја Чонтоши (Csontosi János) и покојни професор грчког језика Абел (Abel Jenő). Није мој задатак, да причам, што је комисија видјела, нашла, описала и проучила: доста ће бити ако рекнем, да међу другијем њеним открићима бјеше и овај знаменити, красно сачувани хрисовуљ. Што су изасланици мађарске академије показали вољу да донесу на видјело и такве старине, које се у првоме реду не дотичу мађарскога народа, тијем су посвједочили научну озбиљштину те подједно признали велико значење историјских веза, које су вазда постајале између народа мађарскога и његовијех најближих сусједа на југу.

Земаљска влада за Босну и Херцеговину одлучи да се тај хрисовуљ изда о њеном трошку. Само тако могаше се догодити те ево скорим послије тога, како би ова старина донесена у Будим-Пешту и одатле у Беч, већ излази и на свијет у издању, којему мислим с типографске стране нема приговора а по тачности може се рећи управо да је вјерно огледало оригинала. Ово ће издање у напредак служити као матица за свако друго, јер може за свакога и у свачем замијенити оригинал, који ће се и онако за кратко вријеме повратити у Цариград. То је било моје мишљење, када сам се на одличан позив прихватио посла, да уђесим штампање тог хрисовуља, који је с оригинала преписао госп. Ходинка. Имао сам код тога на уму, да ово издање ваља да послужи не само историцима, који ће у њему наћи све исто као да читају оригинал, него и археозимма и палеографима, да и не помињем нас филолога. Овај је хрисовуљ писан тако красно, да се може изићи за углед најљепших рукописа српскога писма почетком XIV. вијека. О начину писања онога времена зна се и онако за сада још врло мало, пошто немамо палеографских издања наших старина, а

без њих не може се развијати ни палеографска ни археолошка наука. Нека дакле ово издање буде један прилог такође за словенску палеографију. Једва је потребито да кажем, како је овдје наштампано управо како се чита у оригиналу, са свијем знацима уза слова и над словима; само су ријечи растављене према смислу. Мислим да у томе није нигдје погријешено, само на стр. 11, и 17 алинеји било би можда ипак боље да се чита растављено: оу коулак'чи.

Светостефански хрисовуљ писан је на кожи, лијепом руком, разговијетнијем словима, како се види на приложењем снимцима. Свако велико слово нашега издања написано је у оригиналу, црвено као оно прво И на првој страни. Рукопис садржи 96 листова омање четвртине, од овијех прва су четири листа празна, а листови 94 и 95 исписани су само на једној страни; лист 96 и опет је празан. Свега текста има 180 страна, рачунајући на сваку потпунома исписану страницу по 12 редака. Листови наслагани су један на други, како је обичај код катерниона, т. ј. по осам их иде у један табак; бројеви табака забиљежени су и на почетку и на концу: на почетку у горњем углу с десне стране, на концу о лијевоме дну посљедње стране. Сав рукопис има 12 табака, од првог табака први је лист остављен празан, од дванаестог пошљедња четири, али од ова четири празна листа пре метнута су три на почетак рукописа. Висина листа износи 29 сант., ширина 23 сантиметра. Рукопис је повезан у крупне даске, преобучене свињском кожом. У предњој дасци виде се с нутарње стране двије, у стражњој једна јамица: то је било мјесто печатима, којих је нестало.

Онај додатак на концу хрисовуља писан је другом, познијом руком, помиње неког Стефана Црнојевића, који може бити да је једно те исто лице с онијем Стефаном Црнојевићем, који живљаше под конац XV. и на почетку XVI. вијека.

У Бечу, 10. марта 1890.

В. Јагић.

„*Гласник земаљског музеја у Босни Херцеговини.*“ Уредник Коста Херман, владин савјетник. Година 1890. Књига I. Садржај: 1. Неколико ријечи о босанским натписима на стећцима приопћио др. Ватрослав Јагић. 2. Kardinal Carvajal u Bosni 1457., priopćio biskup Vilim Frankói. 3. Зажабље у Херцеговини, (старом Хуму), приопћио архимандрит Иларион Руварац. 4. Dvije čudnovate grupe od bronca iz okoline sinjske. Mnijenja Fridrika Kenner-a, dr. Morica Hörnes-a i dr. Theodora Frimmel-a. 5. Село Горијевац и његове старине, приопћио свештеник Коста Ковачевић. 6. Franjevački samostan i crkva u Sutjeskoj, priopćio fra R. Barišić. 7. Гробови Охмучевића у Сланому (Далмација), приопћио Вид Вулетић-Вукасовић. 8. Turbe hazreti Alije, priopćio P. Mirković. 9. Хамајлије и записи у народњем љекарству Босне и Херцеговине, од др. Леополда Глика. 10. Ostanci rimske kuće u Laktašima, priopćio Ivan Kellner, nadmjernik. 11. Предхисторијски налаз из Подавиза, приопћио др. Ћиро Трухелка. 12. Коњице старина на Glasincu u godini 1889., priopćio dr. Ćiro Truhelka. 13. Римске старине, приопћили др. Јулије Маканец и др. Ћиро Трухелка. 14. Nove vrste i varietete „Carabitae“ iz Bosne i Hercegovine, priopćio Viktor Apfelbeck. 15. Обичај мацерирања мртваца у једној предхисторијској гробници код Фоче, приопћио др. Ћиро Трухелка. 16. Narodna imena ptica u Bosni Hercegovini. Пиша Reiser i Seunik. 17. Књижевност. 18. Različito — Различито: Нешто о gradu sarajevskom, Essad eff. Uzunić. — Како је постао барјак и његово име, Иван Зовко. — Jedna narodna praznovjerica, Ivan Zovko. — Светица недјеља, Иван Зовко. — О nosu. Ivan Zovko. — Нешто о младежу, Иван Зовко. 19. Dopisi uredništva — Дописи уредништва.

Годишња цијена с поштарином 2 фор. Поједине књиге са поштарином стоје 80 новч.

„*Шематизам српско-православне митрополије и архидијецезе херцеговачко-захумске. За годину 1890.*“ Уредно Патрикије Ј. Поповић, митрополит. ђакон и канцелиста. У Сарајеву штампарија Спиндлера и Лешнера 1890. Страна 174. Цијена 80 н. У овом **првом** и лијепо уређеном шематизму налази се:

I. Хумска (херцеговачка) српско-православна епископија од 1221. год. до данас;

II. Његово високопреосвештенство господин Серафим Перовић (биографија) са сликом.

III. Српско-православни манастири у Херцеговачко-захумској епархији;

IV. Парохије;

V. Преглед основних школа;

VI. Ученици српско-православне богословије у Рељеву из мостарске архидијецезе у школ. год. 1889/90.

VII. Историчке биљешке. 1) † Митрополит Леонтије Радуловић (биографија), са сликом његовом. 2) О српско-православној старој и новој цркви у Чајничу. 3) Стари натпис у домрчкој цркви. 4) Повеља Млетачког Дужда Валерна херцеговачком архијепископу Нектарију издата у години 1696. 5) Црква у селу Требињовима. 6) Црква у Мустаћима. 7) Задужбина Херцега Стефана код Горажда. 8) Окружница митрополита Серафима, са формуларима о подношењу исказа о школама. 9) Конвенција. 10) Формулар о подношењу исказа односно извода о парохијама, црквама, душама итд.

Рукоположени.

Ристо Митрашевић из Мачковца (котара Брчанског), пошто је приватно испит из богословских предмета у Митрополији Д. Тузланској положио, рукоположен је 8. јула 1889 год. за ђакона, а 9. истог мјес. и год. за свештеника; и одређен је на парохију Вакупско-миросавачку у брчанском протопрезвитерату.

Михаило Јовичић из Брчког, богослов српско-православне богословије у Рељеву, рукоположен је 3. новембра 1889. год. за ђакона, а 5. истог мјес. и год. за свештеника; и додијељен је своме оцу протопрезвитеру, као помоћнику у нурији брчанској.

Јован Новаковић из Богутова (котара бијељинског), богослов српско-православне богословије рељевске и канцелиста митрополије аворничке, рукоположен је за ђакона 17 фебруара 1890 год.

Симеон Борковић монах манастира „Добрићева, рукоположен је за ђакона 31 марта 1890 год. а за презвитера 8 априла и г.; и одређен је братству истог манастира.

Произведени.

Филип Милошевић, свештеник и професор на српско-православном богословском заводу у Рељеву, произведен је на протојерејски чин дана 25 марта 1890. Његово-Високопреосвештенство АЕ и Митрополит Ђорђије благоизволео је издати госп. Филипу декрет дана 30 марта 1890. број 540 овог садржаја: „Обзиром на вашу двадесетдругу годишњу службу, коју сте као свештенојерej у православној цркви вршили и вршите још сада, а уједно цијењени вашу трудољубиву професорску службу, коју обављате у српско-православном богословском заводу у Рељеву, нашли смо се побуђени произвести вас на чин протојерејски дана 25 марта 1890 године, у храму **Сабор Архистратига Михаила, и прочих безплотних сила** ъ **Саранк**, с том надом: да ће вам овај чин служити за побуду, да у вашој свештено-учитељској дужности немалакшете него да удвостручите ваше силе васпитавајући и обучавајући младиће у истином богопознању и богопоштовању, као и у моралном примјерном понашању, те у томе да ћете и у будуће бити будни и трезвени стражар Христове цркве, и по оној ријечи св. Писма: нека буду ваша бедра опасана мачем и свјетилник ваш нека је увијек упаљен, е да би тако по заслуги удостојали се и вјечне награде у царству Божије славе“ и т. д.

Томо Алагић, свештеник и професор на српско-православном богословском заводу у Рељеву, произведен је на протојерејски чин дана 29 марта 1890. Његово Високопреосвештенство АЕ. и Митрополит Ђорђије благоизволео је издати госп. Томи декрет дана 30 марта 1890. број 539 овог садржаја: „Из обзира на вашу десетогодишњу службу, коју сте као свештенојерej у православној цркви вршили и вршите још сада, а уједно цијењени вашу способну и ревносну професорску службу, коју обављате у српско-православном богословском заводу у Рељеву; поред тога читајући и пратећи вашу вриједну књижевну радњу на црквеном пољу: нашли смо се побуђени произвести вас на чин протојерејски у храму **Сабор Архистратига Михаила, и прочих безплотних сила** ъ **Са-**

рак'к дана 29. марта 1890.; с том надом да ће вам овај чин служити за побуду да у вашој свештено учитељској дужности устрајете, васпитавајући и обучавајући младиће у истином богопознању и богопоштовању као и у моралном примјерном понашању; те у томе да ћете и у будуће бити будни и презвени стражар Христове цркве, и по оној ријечи св. Писма: нека буду ваша бедра опасана мачем, и свијетилник ваш нека је увијек упаљен, е да би тако удвојили своје заслуге и удостојали се и вјечне награде у царству Божије славе" и т. д.

Одликовани.

Никола Стефановић парох вишеградски одликован је *црвеним појасом* актом Његовог Високопреосвештенства од 15. марта 1890 год. број 452 следећег садржаја: „За вашу досадашњу непорочну и дуговремену службу у Виноградu Господњем, нашли смо се побуђени, вам архијерејским благословом дозволити, да можете црвени појас носити; у нади да ћете ви и унапријед душом и срцем бити ревни служитељ светога олтара божијега, добри пастир и учитељ свога духовнога стада, пријатељ и друг искрени браће свештеника, и сваког поштенога човјека, чим ћете освједочити, да сте заслужили добивено отличије" и т. д.

Вукола Поповић, парох у Пријепољу, актом Херцеговачког митрополита г. Серафима од 17. априла 1890. број 419 одликован је *црвеним појасом*.

Арсеније Поповић, парох у Горажду, актом Херцеговачког митрополита г. Серафима од 24. априла 1890 год. број 421 одликован *црвеним појасом*.

Именовани.

Милутин Радаковић, јермонах манастира Савине (Бого котарска) родом из Рујнице (Бихаћки котар, Босна), именован је и постављен за привременог администратора парохије у Варешу, дана 26. марта 1890.

Герасим Јовановић, јермонах манастира Житомишљића (Херцеговина), именован је 19. фебруара 1890 год. за привременог управитеља манастира Дужи.

Премјештени.

Теодосије Бабић, бивши игуман манастира Косијерева а парох у Варешу, премјештен је у манастир Папраћу као сабрат ове св. обитељи и као управитељ дан 26. марта 1890 год.

Прокопије Вуковић, јермонах и парох Љубушки премјештен је у манастир Житомишљић, и додијељен братству истог манастира.

Читуља.

† **Софроније Думић**, јеромонах манастира Милешева (Херцеговина) преселио се у вјечност 11. јануара о. г. Рођен је у Пријепољу, а било му је преко 50 година. Назад неколике године био је сасвим обневидио.

† **Стево Станковић**, парох Чечански (Протопрезвитерат Тешански), послије тромјесечног тешког боловања преселио се у вјечност 25. јануара 1890. год. у зору, а сахрањен је 27. истог.

Покојник је сахрањен у гробље код цркве у Чечави до свог оца почившег Стојана Станковића свештеника, у присуству дотичног протојереја и тројице свештеника, који су тјело покојниково опојали уз саучешће многобројног народа из његове парохије и из другијех оближњих парохија. На опијелу говорио је Коста Анђелић, свештеник, красну бесједу о раду покојниковом и служби његовој међу паством у његовој парохији за пуних 37 година. На гробу говорио је опроштајну бесједу поклоник и протојереј Теодор Илић, која се коснула сваког православног Србина. У говору посавјетовао је народ да се сви пазе и подпомажу се у братској слози и да живе у непритворној љубави; да један другоме опросте увреде; да подпомажу цркве и школе; да се клоне неваљали дјела и убитачнијех обичаја, јер сваком стоји смрт пред очима; сваки треба да је спреман из овог привременог свијета у вјечни — безконачни, а све са чистим дјелима и праведном душом да се пресели, кад вријеме дође и кад буде позват пред невидимог свједржитеља и праведног судију Бога и Христа, који познаје свачија дјела добра и зла.

Покојник је рођен 30. октобра 1830. Књиган учио се је код свога оца. Рукоположен је за свештеника у старој св. Архађеловској цркви у Сарајеву 1. октобра 1852. год. од митрополита Прокопија. Покојник служио је неколико година као капелан уза свог оца. Са својим оцем и православним српским народом подигао је лијепу цркву у Чечави.

Са народом својим — парохијанима чечавским дјелио је и радост и тугу. Бивало је времена те је трпио много биједе и насиља од крволочних непријатеља тадашњег времена. Везан је и уцијењиван; а и многе тирјанције и злостављања сносио је а често исчекивао је саму смрт од насилника. Био је у правом смислу вјерни пријатељ свога народа, те за живота свога а у највишој биједи и невољи није се могао растати од свога народа, јер је с народом живио и на то је био позван као свештеник и служитељ св. олтара.

Иза себе оставио је ућвиљену породицу око 18 особа, већином женскиња, који су у жалости за оцем, дједом и хранитељем и великој оскудици.

† **Јосиф Тановић** (Мартиновић) парох у Чајничу послије кратког боловања преселио се је у вјечност 30. јануара о. г. на св. три Јерарха у 76. години свога живота, а након више од 30 година службовања као свештеник у своме народу и православној цркви у Чајничу.

Покојник је рођен 18 октобра 1813. год. у Чајничу а рукоположен је за свештеника 17. фебруара 1856. год. у манастиру Дужима од митрополита Глигорија.

Био је искрен, скроз побожан а радин као пчела. У народу био је обљубљен и поштован. Био је један од најревноснијих свештеника старих. Своје је жарко љубио а туђе је знао поштовати, ради чега је и од иновјерања уважен био. У народу је лијеп примјер и спомен остављено. Цркву и народ свој љубио је као нико.

Знам да ће многа благодарна суза потећи из очију побожних Срба, који нијесу грађани овог мјеста ал' долазећи из побожности овдашњој чудотворној икони и храму посвећеном матери божијој, велика жеља била им је, да им честити старина пун скромности и доброте помоли се Богу за њихове умрле; или да им Бог исцијели од какве боље живе чланове.

Велика нас жалост обузимље и кад се живот једном од обичних чланова друштва људског за свагда угаси, а куд веће жалости за паству, кад пресахне за увијек блага ријеч на усмнама примјерног пастира.

У њему губе ућвиљени синови свог драгог родитеља унуци и остали сродници свог највећег добротвора и највећу наду лијепе будућности.

Пријатељи, другови и добра његова паства оплакује не само смрт једног сродног и љубазног човјека и духовника, него оплакује и пад једне угледне свештене куће, из које су се топле молитве и благослови више од 30 љета Богу узносили.

Пре него што је наш драги покојник примио на се свештенички чин, да служи свом народу обављао је дужност учитеља у овом мјесту близу 8 година, због чега ће му остати вјечан спомен у срцима благодарнијех његовијех ученика, који могу приписати искључиво његовој заслузи, да их је у оно тамно вријеме упознао Бога право љубити и поштовати као и бити од користи свом народу. Његови ученици данас су угледни људи у овом мјесту.

Овољико у прилог нашега драгога покојника, да би се одужили његовом неумрлом пепелу, који ће дуговјечно остати у благодарној успомени свију његовијех пријатеља и познаника, а нарочито учитељске му пастве.

Мир пепелу твом свештениче и службенице цркве и олтара.

Чајничa 1890. **Ђ. С.,**
учитељ.

† Василије Новаковић, протопрезвитер Петровачког протопрезвитерата и парох колунићки, након 10 дневног боловања преселио се у вјечиност 14 марта 1890. год.

Покојник је рођен у Врточу (котара Бихаћког) 1. јануара 1813. Школу је учио као и остали свештеници оног времена. Рукоположен је за ђакона 20. марта 1850. а за свештеника 25. истог мјес. и год. од митрополита Добробосанског Игњатија I. и одређен на парохију Петровачку са којом је и Колунићка спојена била, и у истима вршио је свештеничке дужности ревно и постојано. Због тога године 1866. буде произведен на протопрезвитерски чин и именован за надзирателја Петровачког котара од митрополита Игњатија II.

Иза себе оставио је супругу, 2 кћери и 2 сина свештеника. Сахрањен 16. марта о. г. уз велико саучешће народа и 8 свештеника тјело покојниково предано је мајци земљи.

† Дамјан Вучковић, протојереј из Санског Моста, након тешког боловања преминуо је 8. фебруара о. г. Тога истог дана у 4 сата послије подне пренешено је тјело покојниково у цркву а сутра дан пошто је опојано од шесторице свештеника, сахрањено је у старо гробље. У цркви над одром покојниковим држао је кратку бесједу надзиратељ протопрезвитерата парох Лазар Ђулибрковић, а на гробу пак говорио је свештеник и поклоник Миле Попадић, истакнувши у кратким цртама живот и дјела покојникова; а опроштајну ријеч држао је учитељ српске школе О. Гајић.

Покојник је рођен у селу Дабру (кот. С. Мост) 26 маја 1834. год. Рукоположен је за свештеника 24. јулија 1851. од митрополита Игњатија у Сарајеву. Произведен је за протојереја 26. Септембра 1866. год. од митрополита Игнатија у Бихаћу.

Послужио је своме народу у сваком погледу као добар пастир, реван свештеник и учитељ.

† Ђорђе Перовић из Црнотине (котара Сарајевског), богосл. срп. православног завода рељевског, а учитељ српске школе у Травнику, преселио се у вјечност 17. фебруара ове г. након 30-дневног тешког боловања.

Покојник је рођен 17. марта 1869. године. Пошто је свршио основну школу на Илијашу и Високом, ступио у Богословски завод у Рељеву 1883/4 и кроз четири године показао је похвалан успјех. У години 1887/8 примио се је учитељске дужности, коју је вршио тачно и савјесно све до дана док није пао у постељу и Богу душу предао.

Стечај.

Тражи се учитељ за православну српску вјеропсповједну школу у варошици Добоју (Босна). Плата је 450 фор. а. вр., уз то слободан стан, огријев и башча за поврће.

Рок траје до 20. јулија о. г.

У Добоју, 2. маја 1890.

За српско-православну општину, предсједник
Симо Танасић.

Тражи се учитељ за православну српску вјеропсповједну школу у селу Осјечанима, котар Грачанички. Плата је годишња 400 фор. а. вр., стан и огријев с баштом. Учитељ је обвезан при сваком богослужењу у цркви појати, и дјецу појању обучавати.

Молбенице до 15. јулија имају се поднијети: „Српско-православном протопрезвитерском уреду и Грачаници“ (Босна).

У Осјечанима, 15. маја 1890.

Српско-православни црквено-школски одбор.

Статистички преглед

српско-православне архидијецезе херцеговачко-захумске у години 1889.

	Протопрезвитерат	Црква	Манастира	Села	Парохија	Кућа	Душа	Свештенство					
								Прота	Свештеника	Ђакона	Јеромонаха	Синђела	Игумана	Архимандр.
1	Мостарски	9	2	70	7	2133	10763	—	5	1	3	—	1	—
2	Требињски	48	5	128	10	2098	13769	—	9	—	2	—	—	—
3	Билећки	21	1	121	10	1593	11625	—	7	—	2	—	1	—
4	Невесињски . . .	7	—	41	7	1422	10217	1	8	—	—	—	—	—
5	Фочански	5	—	96	7	1180	9363	—	5	—	—	—	—	—
6	Гатачки	11	—	46	5	988	7563	2	5	—	—	—	—	—
7	Љубињски	11	1	47	3	743	5777	—	2	—	1	—	1	—
8	Столачки	5	—	16	3	566	3385	—	2	—	—	—	—	—
9	Чајнички	4	—	146	5	779	5007	1	3	—	—	1	—	—
10	Коњички	2	—	14	1	153	1343	1	—	—	—	—	—	—
11	Пријепољски . . .	3	2	68	7	792	6676	—	9	—	2	—	—	1
12	Пљеваљски . . .	2	5	64	13	1026	8102	2	16	—	—	—	—	1
	Укупно	128	16	857	78	13473	93590	7	71	1	10	1	3	2

Примједба. У овом статистичком прегледу истина назначено је свега 16 манастира. То је свега 16 и са оним порушенима, а читавих манастира данас има у Херцеговачко-захумској епархији свега 6, осталих 10 постоје у развалинама. Од ових 6 манастира: 1 је у протопрезвитерату мостарском, 1 у требињском, 1 у билећком, 1 у љубињском. 1 у пљеваљском а 1 у пријепољском.

Позив на претплату

на дело: **„Историја српскога народа,“** за народ и школу од **Милоша Н. Пеј**иновића, професора.

Намеран сам издати на свет „Историју српскога народа“, која ће бити подесна за употребу *шарег читалачког света* а и *за наше средње школе.*

Истина у новије време, имамо више дела о народној историји. Ну, та су или опширна дела, намењена више стручњацима, или су давнашња, већ застарела, разчувена, с мањим историским грешкама, или су преводи. Али, целокупне историје српскога народа, која би била извод, удешен према најновијим историским истраживањима, која би обухватала прошлост српску, од најстаријих времена па све до најновијег доба, немамо такве, те да би могла бити подесна и за шири читалачки свет а и за школску омладину.

Нама се чини да је писање народне историје наше, у овоме правцу, једна од преких потреба. Јер, замислимо само, колико ће њих доспети или моћи прочитати онако разбацано градиво

по разним посебним научним делима, или радовима учених друштава, те тако добити јасан поглед на своју народну прошлост!

Надам се, да ће оваква кратка историја, моћи подмиривати и школску потребу, особито у нашим нижим гимназијама.

Зна се, да наше средње школе особито пате од оскудице у доброме уџбенику за историју српскога народа. Нарочито г. г. наставницима, који су тај предмет предавали у нижим гимназијама, познато је: колико се времена утроши на споро казивање и перо ученицима.

Тиме се отежава довољно објашњење појединих предавања, (задаћа), а и ученицима се одузимље драгоцено време преписивањем, које је често пуно грешака.

Истина, имамо уџбеник за историју српскога народа, од Н. Кретића. Ну, поред свих својих добрих страна, он је већ у многоме застарео. Да и не помињемо друго што: саме најновије поправке и изналасци у појединим историским добима, поставиле су га далеко у назад.

„Историја Срба", од учитеља основне школе *Убавкића*, само се с великом напором даје употребити у нашим гимназијама. О тома много више и строжије говоре сами реферати главнога просветног савета.

Наше је скромно мишљење, да су наставници средњих школа на првом месту позвани, да покушају попуњавати празнину у настави овога предмета, тако важног за средње школе.

Колико ће пак овај састав, као скроман покушај, моћи одговорити двострукој цели, којој је намењен, ствар је озбиљне, стручне критике. А моје је само напоменути: да сам се брижљиво старао, да свако историско доба, према важности својој, буде обрађено, што краће, јасније и прегледније, како би га лакше сваки, који читати уме, могао разумети. Све своје осмогодишње наставничко искуство, у предавању овога предмета, уложио сам и трудио сам се, да дело подесим тако, како ће се у III. и IV. разреду нижих гимназија моћи испрпети све, што је у наставноме програму за историју српскога народа прописано; и уз то, да се задаће могу, бар по један пут по ново прећи. Поједини одељци у делу, удешени су тако, да се сваки од њих врло лако може делити на посебне задаће, по величини такве, да их ученици без по муке могу савладати.

Гледао сам да задовољим и већу жудњу читалаца, за опширијем упознавањем појединих историских доба нашег народа, те с тога сам, скоро на сваком месту овога дела, назначавао историске изворе, на којих је што црпљено; у којима се што год опширније може проучити, или сам важнија посебна мњења у примедбама бележио.

На тај начин, дело ће зар добро доћи не само *најширем читалачком свету*, већ и *ученицима, који се спремају за испит зрелости, и ученицима српске школе.*

Цело дело изаћи ће у две књиге.

Свака књига изнеће најмање 14—15 штампаних табака обичне осмине.

Цена је свакој књизи 1.50 дин. или 75 новчића. За оне који доцније буду хтели књиге куповати, биће цена свакој књизи 2.50 дин.

Г. г. скупљачи добивају сваку десету књигу на дар.

Претплата се прима на једну или на обе књиге.

Не само по овим нашим крајевима, већ у опште свуда, где је Срспства, мислим, да нам се ваља брижљиво трудити да по могућству ширимо свест о историји својег народа, те да будимо родољубље, крепимо наду у бољу будућност делима, која су нарочито за то и подешавана. С тога све српске родољубе молим, да се живо зауме око скупљања претплате, и што већега ширења овога дела у све српске крајеве, а моје другове г. г. наставнике средњих школа братски позивам, да доваоле што већега приступа у нашу школску омладину.

Новац од претплате, имена претплатника с тачним назначењем њихова занимања и места борављења, *ваља слати на адресу:* „*Милошу Н. Пејиновићу, професору лозничке више гимназије — Лозница.*

Чим се јави толико претплатника, да се може штампарски трошак за прву књигу, бар у половину подмирити, дело ће се одмах дати у штампу.

(Умољавају се сва уредништва српских и хрватских листова, да овај књижевни оглас изволе одштампати у целини или бар у наводу).

Лозница, 10. новембра 1889. год.

Милош Н. Пејиновић,
професор лозничке више гимназије.

Штампарија Шпиндлера и Лешпера.

Свеска VI. Сарајево, јуни 1890. Год. IV.

Власник: АЕМ. Конзисторија. Уредник: Ђ. Петровић, свештеник.

Број 637.

Окружница.

Пречасном свештенству, славним српско-православним црквено-школским општинама и народу Дабро-босанске Епархије.

Свештеник Коста Анђелић нека је овијем ради купљења-сабирања добровољних прилога на подизање цркве у парохији Церовици, котара тешањског, и од Наше стране, сваком благочестивом човјеку Христјанину, најтоплије препоручен, како би од многих кањишта постао непресушан „извор." — и тамо подигао се свети храм на славу Створитеља, одржање православља а у спомен ктитора и приложника.

На конзисторијалне сједнице.

У Сарајеву, 19. априла (1. маја) 1890.

АЕ и Митрополит дабро-босански:
Ђорђе Николајевић, с. р.

О религији (вјери).

О науци Исуса Христа, или о унутарњим биљезима Божанствености Хришћанства.

(Наставак.)

Што се тиче науке, коју је проповиједао Исус Христос, то у њој, при свијема усиљавањима и непријазности непријатеља, у вријемену готово 19 стољећа не само да се није ништа нашло, што би било недостојно Бога, несагласно с достојанством човјека и што не би одговарало његовом позиву (**назначенію**) — истини, нравствености и блаженству; напротив су мудри људи након строгог испитивања увијек налазили да је како карактер Исуса Христа, тако и Његова наука изнад свијех недостатака, висока, плодоносна, утјешавајућа и толико савршена, да савршеније од ње разум људски преставити себи не може. И небројено мноштво људи у сва времена искуством су дознали истину ријечи Исуса Христа: *ко хоће вољу Његову (Божју) творити,*

разумјеће, је ли ова наука од Бога или ја сам од Себе говорим. (Јоан. 7, 17.) — *Ходите к мени сви који сте уморни и натоварени, и ја ћу вас одморити; узмите јарам Мој на себе, јер је јарам Мој благ, и бреме је Моје лако.* (Мат. 11, 28. 29.)

Наука, коју је проповједао Исус Христос, садржи у себи истине: 1) разуму *постижне* и 2) разуму *непостижне*.

1) Наука, разуму *постижна*, садржи у себи саме високе и чисте појмове о Богу, о човјеку и бесмртности, и прописујући нам обвезе према Богу, према ближњима и самима себи, указује на сами чисти извор њихов, — на синовљу љубав према Богу. Може се рећи, да је Исус Христос први учитељ и природне религије у њеној правој чистоћи и плодоносности, у каквој је ми не налазимо ни у народним религијама, ни у системама филозофским.

2) Наука Исуса Христа, разуму *непостижна* не само утврђује науку разумом постижну и чини ју живом и дјелујућом (**дјкстенною**), но и премућствено припомаже повређеном стању рода људскога. Истине, које се у њој садрже, будући су над нашим разумијевањем, стоје у тесној свези с истинама, које разумију; и разјашњују, попуњују и потпомажу их, састављају с њима једну прекрасну цјелину, и имају благотворни утицај на нравственост.

Ове високе истине морају стога бити над људским разумијевањем, јер су оне откривена вјечнога опредјељења-вјечнога Оца: *подићи тако човјечанство, и сјединити га с Богом посредством вјечне ријечи (Слова), која се је у извјесно вријеме имала појавити, и јавила се у облику човјечијем.* Но ко од људи знаде, говори апостол, што је у човјеку, осим духа човјечијега, који живи у њему? Тако и оно што је Божије, нико не зна, осим Духа Божијега. (I. кор. 2, 11.)

Те високе истине, премда су над разумом људским, но ипак оне не протурлове њему, и стоје у самој тјесној свези са спасењем свијета. Па пошто се оне усвајају вјером, то оне силно утичу на освећење и облагочествовање рода човјечијега.

Те високе истине чине човјека пажљивим на основно зло, и кадре су наоружати га на непрестану борбу с њим, као нпр. учење о паденју човјека, о прирођеној нравственој поврједи, и о потреба више Божанствене помоћи.

Те високе истине кадре су распламтити и поткријепити дух наш на побједу зла у нама, стога, јер нас увјеравају о свемоћној и свагдашњој помоћи великога Посредника (Ходатаја) међу Богом и човјеком.

Те високе истине кадре су уселити у нас дјелујуће начело нравствености — љубав, наговјештавајући нам неограничено човјекољубље Божије, по коме је Он поради спасења свијета испословао Једнороднога свога Сина.

Ево, кратки појам о суштини хришћанске науке:

А) **Теоретична** наука садржи у себи потпуно учење о нравственом царству Божијем, и изложе: 1) установу тога царства. 2) наспостављење тога, које је услиједа гријеха пало, и напошљетку 3) испуњење његово у будућем животу.

1) Што се тиче првог дијела теоретичке науке; то Исус Христос:

а) Бога, кога су патријарси знали и поштовали, као Свемогућега (Шадаи), Израиљанин као Непромјењивога (Јехова), тога Бога објављује нам под именом Оца, и не само као створитеља и управитеља свијета у каквом је смислу Он био познат и незнабошцима, но као премудрога и свеблагога васпитатеља људи, у најближем према њима односају. Тако, заповједајући љубити непријатеље, Он присједињује следеће увјеравање: *Да будете синови Оца вашега небеснога, јер Он заповиједа сунцу своју да сија над злима и добрима*; и даље: *будите савршени јер је и Отац ваш небески савршен.* На такви се појмови о Богу налазе и у молитви Господњој. У тој молитви, исто тако као и у посљедњој молитви Исуса Христа за све вјерујуће свију времена и свију народа, прекрасно је изражен дух Хришћанске религије, дух истините љубави који сједињава човјека с Богом и са цијелим човјечанством.

Име *Отац*, просто и високо, појмљиво простом човјеку, важно за филозофа, и у опште благотворно за нравственост, прибавља спокојство срцу, и побуђује дух наш на слободно дјелање, јер сва дјела наша дужни смо сразмјавати у присуству чедољубивога Оца, а не каквога год страшног господара (властелина).

б) Исус Христос проповиједа, да је једини Бог уједно и Тројединн: Бог Отац, Бог Син и Бог Дух Свети; и назнављући Бога духом, учи,

да Му се клањати ваља духом и истином, и да Му се клањати може на сваком мјесту.

а) Учење о човјеку, које проповиједа хришћанска религија, је јединствено. С једне стране казује нам оно, да је људска природа до крајности повријеђена тако, да смо ми по природи синови гњева, и нужно је да се препородимо; с друге стране приповиједа нам о високом достојанству човјековом и показује његов важни позив (**назначење**), кад говори, да ћемо ми посредством Исуса Христа опет постати синовима Божијима, браћом Исуса Христа, и заповиједа нам да будемо савршеними, као што је савршен Отац небесни.

2) Други дио теоретичне науке, коју закључује у себи учење о васпостављењу царства Божија, 1) слика биједно стање рода човјечијега, 2) опредјељење Оца небесног о васпостављењу рода човјечијега јединородним Сином Својим, и 3) описује испуњење тога великога дјела Исусом Христом, који нас је својом науком и животом укријепио против господства гријеха, страдањем и смрћу прибавио нам опроштење гријехова и даровао наду на вјечни живот.

3) Трећи дио, који у себи закључује учење о испуњењу нравственога царства Божијега у другом животу, састоји се у том, што *а)* Исус Христос обећава вјерујућима вјечни живот, и не само као неодузетну награду за добродјетељ, но уједно као дар неограничене благости, као наслеђство Оца небесног и сунаслеђство са Исусом Христом. Тако у посљедњој молитви, обраћајући се к Оцу, молио Га је Он: *Оче, хоћу да и они које си Ми дао буду са Мном гдје сам Ја, да виде славу Моју, коју си Ми дао, јер си Ме возљубио прије постања свијета.* (Јоан, 17, 24.) *б)* Исус Христос проповиједа не само о продужењу (трајању) бића душе послије смрти, но и о свеопштем васкресењу душа у дан суда, и то учење потврђује примјером, као: васкресењем Лазара и других, и властитим својим устајањем из мртвих, које је, по учењу апостола, образац нашега васкресења.

Тако символ Хришћанске религије садржи у себи науку: 1) О једном Богу, свеблагом и светом Оцу свију људи и цару нравственога царства. 2) О Јединородном Сину Божијем, кога је Бог Отац послао не само да просвијети људе, но да и умре за њих и васпостави нарушени поредак у нравственом царству. 3) О светом Духу, животворећем и освећавајућем, и напошљетку 4) О будућем животу, гдје ће васпостављено нравствено царство имати достићи своје савршенство и пуноћу.

Главни основ науке, разуму постижне, у којој Исус Христос високе и плодоносне истине проповиједа без школског метода, је ово: *Бог је свију вас Отац, а ви сви међу собом сте браћа.*

Главни основ науке, разуму непостижне, је: *Исус, Син Божије, Искупитељ људи.*

Б) **С теоретичком** науком Исус Христос сједињено је и *практичку*, која се дотиче *дужности, побуда и средстава.*

Дужности. Што се тиче дужности; то пошто су сви људи учесници гријеха, Исус Христос прије свега захтијева истинито покајање и поправљање. Тако прав' ријеч из Његовијех уста бијаше: *Покајте се*, а посљедњи налог апостолима састојао се у том, да *проповиједају покајање свијема народима.* Поправљање имало би се започети не споља но из нутра — с побољшања срца; јер *из срца излазе зле мисли и дјела* (Мат. 15, 19.) Стога Он и сматра за осуђења достојна не само дјела, но и све тајне мисли и зле жеље (Мат. 5. 28.), жестоко устаје против лицемјерства (Мат. 23, 13. и др.), хоће, да се Хришћани клањају Богу духом и истином, (Јоан. 4, 24.) с искреним расположењем срца (Лука 21, 3. 4.) и у опште да се старају, да задобију вишу праведност, нежели што бијаше фарисејска.

Саме дужности не набраја Исус Христос све подробно, но преимућствено указује на начело, из којега може сваки разумјети своје обвезе, — има за циљ образовати карактер.

То начело је љубав према Богу од свега срца, од све душе, од све силе, и љубави према ближњему као према самом себи.

Љубав према Богу не смије се састојати у једином само чувству, но мора бити дјелујућа, која се изјављује држањем заповијести (Јоан. 14, 15.), подражавањем Богу, и одликујућа се ревношћу за добро (благо) људи по вољи Божијој.

Љубав према ближњему мора служити својственим биљегом ученика Христових, мора бити дјелујућа, и по примјеру Исуса Христа и Оца небесног, који даје да сија сунце Његово на добре и на зле, мора се простирати на све људе па и на саме непријатеље.

Побуде. Према тому како су нравствена стања људи и њихова својства различна; то

Исус Христос употребљава и различне побуде за њихово поправљање, какове су: страх и претње, обећање вјечнога блаженога живота, и напошљетку светост воље божије. Но особита хришћанска побуда к добродјетелном животу састоји се у посланству Сина Божија зарад спасења људи, у Његовим страдањима и смрти ради получена опроштења гријехова и ради надежде на вјечно спасење. Но посланство Сина Божијег на овај свијет и Његово страдање и смрт с једне стране показују нам вјечно правосуђе и светост, а с друге бесконачну љубав Оца и Сина према роду човјечијем, па тако усељавају у нас страх од гријеха и уједно побуђују нас на вражање узајамне љубави.

Средства. Да се људи не би могли жалити на немогућност испуњења хришћанских обавеза, или на слабост сила својих, Исус Христос к обичним средствима разума присаједињио је још и друга, као што су:

Властити Његов примјер: *Ја вам дадох углед да и ви тако чините, као што и Ја вама учиних.* (Јован 13, 15.)

Обећање свеопће благодати: *Заиста, заиста вам кажем да штогод узмолите од Оца у име Моје даће вам.* (Јован. 16, 23.)

Установљење цркве, која, осим других припомоћи (**несекин**) за добродјетель, садржи у себи седам тајанствених свештенодјејства простих по својству, високих по мислу и плодоносних за благочашће.

Нравственост Исуса Христа приличи свему роду човјечијему: она је чиста, висока, а ипак човјечија, прихваћа људе онакве какви су, и руководи их к оному, каквима су дужни бити; обавезе, побуде и средства нису ограничене временом, мјестом и класом људи, него приличе свему роду људскому свију времена и мјеста.

О спољним биљезима Божанствености хришћанске религије.

Откуда је получио такву високу и тајанствену науку Исус Христос, који се родио и васпитао: *а)* међу народом, не баш толико просвјећеним, а међу тим привржением к обредима и са националном гордошћу очекивајући у Месији земаљског цара; *б)* у такво вријеме, кад је политичко, религиозно и литературно (књижевно) стање тога народа било сасвим жалосно; *в)* од сиромашних родитеља, познатих са њихова благочашћа, али не са учености, и *г)* при том у Назарету, који су и сами Јудејци презирали? Чујмо, шта Он сам о томе говори:

Исус Христос постојано и јасно свједочи о Себи, да је Он посланик и Син Божији, који је добио од Бога не само заповијест — да проповиједа науку, но и саму науку.

1) Исус Христос тврди, да је Он добио од Оца заповијест или налог — да проповиједа религију.

Сва мјеста, у којима Он проповиједа о Своме посланству од Бога, а међутим у вишем смислу него ли Мојсије и пророци, указују на то значење. Тако он захтјева вјеру, јер Га је Бог послао: *јер Бог тако заволи свијет, да је и Сина Својега Једнороднога дао, да ниједан који Га вјерује непропане, но да има живот вјечни, јер Бог не посла Сина Својега на свијет да суди свијету, но да се свијет спасе кроза Њ.* (Јоан. 3, 16. 17.) *Дјела, која Ми даде Отац, да их свршим, сама та дјела свједоче о Мени, да Ме је Отац послао.* (Јоан. 5, 36.) Тако он вели, да ко у Њ вјерује, тај вјерује у Бога: *ко вјерује у Мене не вјерује Мене, него Онога који Ме посла.* (Јоан. 12, 44.) Тако Он јасно говори, да Он учи не оно, што Он хоће, но Отац Му је дао заповијест, чему је дужан учити: *Ја од Себе не говорим, него Отац који Ме посла, Он Ми даде заповијест, шта ћу казати и шта ћу говорити.* (Јоан. 12, 49.)

2) Исус Христос тврди да је Он и сам садржај Своје науке добио од Бога Оца. Тако Он говори: *што Ја чух од Њега, то и казујем свијету.* (Јоан. 8, 26.) *Моја наука није Моја, но Онога који Ме посла. Ко хоће Његову вољу творити, разумјеће, је ли ова наука од Бога или Ја сам од Себе говорим.* (Јоан. 7. 16. 17.)

Такво је свједочанство Исус Христос дао:

а) Народу. *И дивљаху се Јудејци говорећи: како Овај зна књиге, а није се учио? — Тада им одговори Исус и рече: Моја наука није Моја, но Онога који Ме посла.* (Јоан. 7, 15.)

б) Апостолима у праштајућој својој бесједи с њима (Јоан. 13—16,) и у молитви к Оцу Својему: *Ово је живот вјечни, да познају Тебе јединога истинитога Бога и Тобом посланога Исуса Христа. Сад разумјесте да је све што си Ми дао од Тебе, јер ријечи које си дао Мени, дадох им, и они примише и познадоше истинито, да од Тебе изиђох, и повјероваше, да си Ме ти послао.* (Јоан. 17, 3. 7. 8.)

На то исто посвједочио је Исус Христос пред Кајафом, кад га је исти заклињао именом Божијим, да каже о Себи истину, а тако и пред Пилатом: *Царство Моје није од овога свијета.* Ово свједочанство Исуса Христа о самом Себи већ је важно и достојно потпуне вјере по Његовом високом нравственом карактеру, потврђено разним Његовим чудесима, пророштвима, васкресењем и вазнесењем на небо.

(Свршиће се.)

Проматрање живота и рада свештеничког.

Писма оца сину.

I. Дио.

Треће писмо.

(Настављак.)

У прошлом писму говорио сам ти, сине мој, о непријатељима мирне душе свештеничке, говорио сам о страстима, које неки називају душевним страстима. Те су страсти тим опасније, што се непримјетно развијају у нашем срцу и живе у нама под именом благодарности и врлине. Надам се, да не ће оне поколебати у теби љубав према чистоти душе и срца; знам да не ће моћи искварити твој морални живот, јер ти ћеш да изабереш себи поприште сеоског свештеника, а у таквом положају не ће имати прилике частољубље покушавати, да окупира твој живот и рад. Али мјесто те страсти, говорићу о другој, с којом се мораш борити и коју мораш да побиједиш; о осталима говорићу ти, кад буду одпочеле дјејствовати тобом, а надам се, да ћеш ти бити мени отворен и искрен.

Ја ћу теби показати суд и мишљење моје о таквом предмету, који не треба да помути твоју младићску стидљивост. Ти мораш то знати, да би могао судити о себи, да ли си способан, да будеш свештеником.

Та страст смјештена је самом природом у нашу крв. Она се одликује од других страсти тим, што не долази с поља; њезин зачетак буде у људској крви, а за то је и има у животу сваког човјека. Ето због чега мора најприје ступити у свезу онај, који жели да прими на се чин свештенички. Тиме се умирују страсти и добија се јако средство, да их надбијемо и уништимо. Ти ћеш да будеш свештеником у времену, кад си пун снаге и здравља, кад је крв тако врућа, да мало узбуђење силно усколеба и тим даде срцу већу власт над свима другим душевним способностима. Ослаби ли човјек своје тијело постом и радом, а буде ли слаб карактером, то и тада неће га она оставити у миру, него ће распаљивати његово уображење.

Свештеник је и муж жене и служитељ Божији; у пошљедном случају њему је неопходно чувати чистоту и тијела и душе од грјешних помишљаја за вријеме богослужења. Можеш појмити, каква тешка борба предстоји њему са самим собом. Надвлађује ли твоје срце све душевне способности и гори ли у теби тако крв, да је не можеш обуздати, то је боље не примај се тог звања за то, што ће грјешне помисли помутити тебе у оно вријеме, кад ти је најпотребније спокојство и мирноћа, као најважнији и први услови срдачне и истините молитве. У такој прилици најпотребнија ти је чврста воља и одважност, да владаш собом, да побиједиш себе и да се користиш својим правом

благовремено. Због тога је сто потребно, да се предходно испиташ, јеси ли ти довољно снажан, да ступиш у борбу са тим искушењима. Ја ћу ти показати средство, којим ћеш испитати чврстоћу своје воље. Једног врућег летњег дана предузми путовање; кад силе твоје ослабе, кад те жеђа почне морити, дођи навору, умиј се водом, али не угасуј жеђи, него опет жедан отиди од оног навора, али без кајања, него са увјерењем, да ће жеђа и сама утолити. Ако то учиниш тако, да се пошље не кајеш, то се онда можеш борити са својим страстима и можеш одржати над њима побједу.

Сине! У томе случају престоји човјеку велико искушење, тим веће, што њега може смутити друго лице, које га својом неразумношћу може навести падању, ако се он не одликује чврстом вољом и тврдим карактером. Тада ти предстоји да се бориш не само са собом, него и са таким лицем, од кога ти може постати мирноћа и част лако друкчија. У осталом о томе ћу ти говорити кад постанеш мужем.

Љубезно моје чедо! У току живота буду и таке околности, које не зависе од нас а које могу имати врло несретне посљедице. И на то мораш обратити велику пажњу, не да би их сасвим од себе откриo, то није у нашој власти, него ради тога, да би опрезно и испитао себе хоћеш ли их моћи поднијети, да не ћеш ослабити и клонути под бременом њиховим. Између многих околности јесте и оно, које свештеника може лако окружити а које учини да буде од тада удовац — свештеник. Не дао Бог да ти то искусиш. Али прије или пошље оно се може догодити у животу твом. Жена је прави најнужнији и свагдањи друг. Она умирује мужа, задовољава његовим жељама, пажљиво настоји да удали од њега све, шта би га могло обеспокојити; она се занима радовима, од којих зависи чистоћа, ред и тачност у кући, и она тиме опраштa мужа од таквих послова, који се не слажу с њим; она је искрен друг његов, пред ким он може бити отворен, не бојећи се падање и пакости. — Догоди ли се пак, да свештеника задеси та горка судбина, то су страдања његова тужна и жалосна; прије бих подино велике болове на ком дијелу мог тијела, него да искусим такву судбину. Тада свештеник промијени савршено други начин живота; нико не може довољно удовољити његовим жељама и потребама; он изгуби вољу за свим; живот му буде пун хладноће и горчине. Не могу ти даље о том говорити, а не дао Бог, да те снађе таква судбина, која би и теби загорчила дане живота.

Постарај се, да беспристрасно испитам своју душу и срце. Гледај, да дознаш, има ли у њој толико тврде и топле вјере, да би могао без питања подносити то све. Треба да знаш, да ли можеш као побједитељ изаћи поносно на борбе са несретном судбином. Човек се може покорити околностима, али треба да не изгуби осјећање и љубав према својој вјери, да не губи наду на бољу будућност, а то и једно и друго врло су потребни сваком а особито свештенику. Равнодушност, хладноћа, неосјећање и мртвило душе нигда не могу принијети човјеку користи ни у каквом дјелу, а тим више у дјелу службе пастирске.

Теби ће можда бити чудно, за што се ја у овом проматрању не држим Светог Писма, зашто не наводим ријечи Св. Писма за потврду истинитости мојих разлагања; али упамти, ја у својим списима посматрам свештеника човека а не као пастира који је обдарен даровима Божије благо-

дати. За постигнуће ових дарова мора човек учинити се достојним, треба да умири своје страсти и да се достојно спреми и приуготови. Поглед на свештеников живот просто је са практичке стране. За то ја обраћам пажњу на оно, што свештеника може снаћи у животу. Мислим да су ти твоји наставници довољно дали појма о духовној страни свештеника на основу Божијег закона и догмата наше религије.

Завршујем ово писмо са овим савјетом: примјени све наведене случајеве живота на себе; престани да су те околиле све ове околности, које ти наведох и расуди, можеш ли издржати ту борбу.

Четврто писмо.

У прошлим писмима говорио сам ти, сине, оне случаје у животу, гдје се можеш сусрести са самим собом или са својим страстима. Иначе у њима нису потпуно наведене и описане све околности, које назначују свештеника на борбу са самим собом. Нисам се ни старао да то опишем потпуно; то ћу ти говорити онда, кад већ будеш свештеник, и када будеш свагда изложен тим околностима. Моја је намјера да ти дам кратак преглед оног живота, који неш да примиш, али да предходно размислиш, да ли си способан примити то звање. И у овом писму и у идућем показаћу ти, шта треба да ради свештеник, кад дође у додир са заблудама и пороцима своје паствe, и са непријатељима наше вјере и цркве. И ови ће прегледи бити кратки, само да би се могао упознати са оним, што ће ти у животу налазити на сусрет.

Ступајући у службу свештеничку, ти ступаш тим уједно и у непосредни додир са свијетом. Ти знаш какав је свијет данас, да је људство као какво велико море, које је пуно зла и слабости. Али ко је био на мору при мирном његовом стању, тај никда неће знати силу његову и ваљај оних јадника, с' којима се немилосно титрају огромни морски валови. Ко хоће да очигледно види, да сам искуси ужас њихов, мора и ићи тамо, гдје ће се и срести с њима, но не дао Бог, да испаташ све то у животу, да се сударе с тобом свјетски таласи, јер би ти лако могло шкодити.

Ти ступаш у парохију, у средину људи, теби непознатих. Ти мораш најприје сву пажњу поклонити томе, како неш праведну оцјену дати о својој парохији, т. ј. мораш раздијелити своје парохијане на неколико дјелова, степена, према њиховом моралном стању. То ти је потребно за то, да би знао, коме припада каква поука и како неш се коме обходити. Међу својим парохијанима имаћеш људи добродјетељних, који се држе правила хришћанског живота, и слабих који по некад забораве на та правила, а не ријеђко налазеће предате и окорели грешници, који се против учењу хришћанског благочестија и начелима Христова морала, и који се старају, да за собом повуку и ону своју браћу, који нису стални у владању. Добро би било, кад би сви људи открили пред тобом душу тако, како би је могао размотрити као какву књигу; али тога никад не бива. Човјек није отворен и искрен пред лицем, које је ново и непознато. — Тебе ће у почетку сусретати са неповјерењем, ти не испитуј стање парохијана каквим ересиама неумјесним и сувише брзим, неруководи се у томе по правилима језуитизма. Јер ако ти парохијани на првом кораку увиде жељу, да што прије дознаш њихово владање, погинуће опште повјерење и љубав међу тобом и њима. Ал' шта ће ти језуитизам?

Свештеник није хитри ловац, који не тражи сходна средства за лов; свештеник је отац и пријатељ повјерених парохијана. Постепено упознавање њих и њиховог моралног стања јесте и сталније, сигурније и истинитије.

Је ли твоја душа чиста; јесу ли намјере твоје благородне, то ти и неће пријетити сумња парохијана. Смотреност и велика пажљивост свештеникова према самом себи су неопходно потребни.

Ти излазиш пред твоју паству као служитељ Божији, чист и непорочан, равнодушан и отворен, али они ће тебе посматрати најприје можда са презирењем. Добро мислећи људи тежиће да испитају тебе, да ли си ти заиста такав као што кажеш, а људи порочни почеће у брзо пред тобом говорити о саблазнима, надајући се, да ће и тебе привући међу се, да будеш и ти учесник њихова неваљалства; то је са њихове стране најсигурније средство, да избегну испред чије осуде, какву заслужује њихов живот.

Ти ћеш, сине, у почетку бити сам у средини тих људи, различитих међу собом по животу и владању. Ти нећеш имати никаква руководиоца, дуго ће проћи времена, док ти нађеш кога, који ће ти пружити руку братске помоћ и савјета. Ти мораш имати искуства и знања да таквог нађеш. А од куд ћеш то знање добити? Оно често касно дође, а дотле свештеника сретну свакојаке незгоде у животу и раду. Заблуда се сакрива, не указује се; она се често стара, да прими на се вид правде и истине, њу је тешко познати у почетку, она је врло примамљива, њезини су софизми тако скројени, да човјека невјешта на први мах могу и обманути. Ето због чега слаби људи не могу се одупријети заблуди и добровољно пристају за њом, пљеђују њеном учењу. Тако корак по корак, полако и постепено човјек готово и нехотице одаје се заблуди, приступа све ближе паду свог религиозно — моралног живота. Инстиктивно чувство добра јако је у човјечијем чистом срцу; наше срце може и угађати инстиктивно (по нагону) саблазни и неваљалству, али његов сигуран опстанак лако може да обмани и превари будно стање наше савјести. Људи, који су пали у саблазан, често осјећају и познају свој саблажњиви живот, а ипак се старају, да задобију од других добру оцјену. Врло лако може се догодити, да они теби први пруже руку, да би задобили твоје расположење на своју корист, да би им ти кроз прсте гледао њихове слабости, а ако је могуће да и тебе навуку у исту погрјешку. И у том погледу мораш на себе строго пазити. — Они покривају свакојако своју заблуду, и старају се, да је представе свијету као корисну или бар као не штетну. „Свештеник у дјелу свог служења дужан је себе начинити правим Божијим служитељем, али у вријеме слободно од службе, у кругу људи себи подобних и он је човек, и њему је дозвољена невина забава" — то је обична фраза, којом се старају, да свештеника привуку на своју страну људи, који су одани угађању тијела и саблазнама овог свијета. Они теби предлажу и препоручују такву невину забаву и задовољство. А у чему се оно састоји? У неумјесним и непристојним ријечима, подсмијавању, булазњењу и у слабости, да себи дозволи најприје мало вина и у другим сличним преступцима од правила строгог држања, која могу бити нешкодљива за мирјанина, али за свештеника не могу никако. Сјети се, **како се свештеник не може нигда савршено**

опростити строгог живота. Он свагда и свукуд, у цркви, у дому парохијана или у дому своме, ув'јек је он служитељ Божији, те је за то дужан свагда, на сваком мјесту као добар пастир наблудавати строго најприје свој живот и рад; за њега не може бити изузетака; све оне тобож невине забаве за њега су непристојне и не дозвољене. Тешко је, разумије се у младјим годинама, док је човјек млад и не искусан и док му је крв врела а он одушевљен и за оно, што му доноси какву незгоду и непријатну посљедицу. Тада уображење помућује његову душу, која се бори са самим собом, али та је борба и потребна. Ако ти дозволиш себи да ма и најмање прекорачиш преко правила уздржања, ти ћеш већ пасти у очима строжијих и солиднијих људи; тим већ попушташ твојим порочним склоностима и дајеш им на вољу. Тијем ти чиниш већ један корак ближе саблазни и за корак удаљиш се од строгих правила. У осталом неће се с тим свршити. Првим попуштањем ти дајеш повода и будућем попуштању од твоје стране. Ако им у почетку дозволиш, да се пред тобом покажу отворенији са својим неваљалством, то ћеш их тијем сам навести, да други пут буду већма безобразнији, тада ћеш чути и непристојне ријечи, које не би смио ти слушати а они говорити пред свештеним лицем. — Доста за овог писма.

Пето писмо.

Сине! Све што ти наведох у прошлом писму, не сматрај као на ствари мале, без важности; оне могу имати велики уплив на сав живот. У оно доба, кад ти будеш постао свештеником, ти ћеш бити пун живота и снаге, тада ћеш тек одпочети живити, испитивати насладе и угађање тијелу и друге људске грјешне навике, које су међу тим теби забрањен плод. За што себи не би дозволио то? За што бацати од себе она блага, која су ти већ у рукама? Шта може у тим невиним забавама бити од пресудна утицаја на тебе? — тако ће ти говорити срце, да би само ма и најмање ослабило тебе од строгог уздржања и чувања. Као змије чувај се, сињо, тог лукавог искушења и скупи сву силу твоје енергије и храбрости, да не подлегнеш у борби са непријатељем твог моралног живота и свештеничког угледа. Жестока је то борба а тим је жешћа, што дуже стоји саблазан пред твојим очима у примамљивим облицима. „Шта може бити, каже се, опасног у том, кад човјек пусти вољи својој, да се ода весељу и забави, којима смо већ и по природи својој наклоњени? Оне, према мњењу већине људи, окрјепе душу и забаве човјека у његовом трудном послу, раду и предузећу. За што се не би човјек одао и нешто већем јелу и пићу, кад се оно чини ријетко и умјерено?“ За мирјанина, свјетског човјека може то подњијети, али за свештеника никако. То њему није дозвољено, не толико за то, што би то било саблазан, колико, што ће оно овладати нашим срцем и распјати нашу душу. Ако имаш склоности разузданијем животу, ако су ти драге радости и увеселења овог свијета, ако је твој дух слаб, ако се ти сам осјећаш слабим и нејаким, да се боришь са свјетским саблазнама, то не тражи свештеничког звања, у коме ће ти те саблазни поуздано доћи; на ако им се одаш, пашћеш и покућићеш са собом у гријех и многе намећу твоје пастве. Знај, да ћеш за сваког од њих дати одговор пред Богом, да ћеш добити достојну плату и на земљи од предпостављених и од Бога, што нисi као прави пастир и чувар очувао сваку душу у повјереној ти пастви.

Замислимо, да ће дух твој бити чврст и одважан, да ће ти дизати глас твој против саблазни и да ћеш сачувати чисто срце у сред тијех искушења, али опет се тијем не ће свршити. Ти ћеш стајати чврсто међу паством твојом, ти ћеш је добро испитати, ти ћеш увидити и упознати све парохијане и схватити разлику моралног живота појединаца и свих скупа. Твоја благочестива и добра духовна чеда тјешиће те и веселиће те. Но како ће горко жалостити твоје срце она, која су пошла стазом гријеха и покварености. Искварен је свијет. У њему је толико зла, да се чудиш, како се и сама земља не сруши под тешким теретом људског неморалног живота и рада, зла и порока. На првом кораку ти видиш и такве ствари, које те растуже; тада знаш, како је човјек сажаљења достојан и како ниско он може пасти. Са ревношћу и љубављу одпочећеш старати се, да нађеш и повратиш заблуђеле; на мјесто благодарности за твоју љубав и ревност, коју си им указивао ради њиховог добра, предусрета те злоба и непријатељство. Порок никада неће опростити ономе, који га изобличава и који показује људима његове хрђаве пошљедице, а ово је баш и потребно да чини свештеник, ако жели да исправи зло и одврати себе од саблазни. Исто ће одмах полећети на тебе оштре стријеле клевете и пакости. Често се деси, да при свем твом поштеном и праведном животу, изнесу твоје име као непоштено и нехришћанско; па и с тим се не свршава. Ти знаш да свештениково надржавање и опстанак у парохији зависи од његовим парохијана. Твоји непријатељи постараће се, да ограниче средства, којима се надржаваш, да изобличавањем тебе склоне твоје парохијане на своју страну. Ти ћеш их можда и сажаљевати и трпељиво подносити неправедно њихово изобличавање, али да ли ће ти будућност моћи то подносити? Тешко је, сине, гледати страдања, која су тако близу нашег срца и осјећања. Лакше човјек подноси своја страдања, него ли што их посматра на ономе, према коме он истински и од срца симпатише. Зар није жалосно, кад отац није у стању, да подмири довољно и најнужније потребе, од којих зависи живот и здравље његово и породице му; није ли грозно, кад се жени по усахнулим и мршавим образима све већма купи бљедило, које је и у гроб сатјера а само због хрђаве хране, нездрава стана, тешких трудова, којима се није привикла; може ли остати хладан и равнодушан онај, који гледа невино дјетешце, како малим ручицама а са сузама у очима тражи од свог хранитеља нужни напитак, а он му није у стању да даде?! Страшно је и ужасно то! Великом горчином напуни се човјечије срце тога часа, и тешко да би могле грјешне помисли овладати његовом душом. Таква је бура свјетског мора, која је у стању да сруши љађу мира и задовољства, и да те отјера на раскршће свјетско. У твојој памети појавиће се сва црна дјела човјечија и све њихове грјешне стране. Правда твоје савјести неће те утјешити — не, она ће на брзо породити у теби сумњу и двоумљење. Не дао Бог да то искусиш сине! Поколеба ли невоља и бједа ма и мало твоју вјеру, све је пропало. Познавши црну страну човјечанства и испитавши неправедно гоњење, човјек може охладњети срцем. Тада је велика несрећа за живот, јер као пошљедица таквог стања у њима се јавља презирање и неповјерење према свијету, а ко допусти у свом срцу то зло, за тога је на свагда погинула радост и љубав у животу. Све ће му се показивати у жи-

воту као мрачно и пусто; хладноћа и подозрење којим буде предусретао људе удаљиће га од општења с њима. Сам ће скраћивати себи дане своје, желиће смрти као каквог особитог одликовања. Сада схваћаш, сине мој, за што ти је потребна сталност у вјери и чврстоћа карактера, да не паднеш под тим тешким бременом у животу. Будеш ли чист пред Богом, то ће те благодат Божија укријепити и оснажити, да трпељиво поднесеш то претешко искушење.

Видиш, синко, шта може свештеник у животу искусити и трпити. Безуман је онај, који не размисли о себи и о свему, што га може сусрести у животу, него лакомислено, непромишљено метне на себе то иго Христово. Не знам, како бих и назвао оног, који се прими свештенства само за то, да би имао средства да живи. То је веће него светотајство! Он ће сам пропасти, а повући ће још и друге са собом у бездну пропасти. А ти, ја мислим, да знаш, како ће бити томе, ко саблазни ма и једног од слабих!

Ја сам ти у главном показао све околности живота једног свештеника, које могу помутити његов дух и поколебати вјеру. Сад можемо судити, о каква спотицања у животу може наћлазити свештеник, и каква му је потребна снага душевна, да би се могао одржати на ногама. Промисли о том, па ако се увјериш да можеш ступити у борбу са саблазнама и непријатељима твоје пастве, свете цркве и њених установа, ја ћу ти дати очински благослов.

И то знај, да те лако може обићи, па да ни у пола не искусиш силу и утицај оних искушења, која ти до сад наведох. Можда ће бура свјетска далеко од тебе указивити своју велику силу и моћ над другим људима, па се тебе не ће ни дотирнути; али ти мораш бити на све то готов и спреман. Неразуман је онај, који се без какве претходне припреме креће на далеки пут мислећи, да ће га увјек срећа и задовољство пратити. Боље је, да престави себи све недаће и бједе, које те могу снаћи, па да се наоружаш достојним и сигурним оружјем, па ће ти онда и путовање бити сигурније за то, што ћеш бити готов изаћи на мегдан свима незгодама и противницима, па ћеш их помоћу Божјом и свладати.

У идућим писмима постараћу се, да ти изложим, у какав је одношај дужан ступити свештеник према себи, породици, пастви и другим лицима.

(Наставиће се.)

О српским вјеронсповиједним школама у Босни и Херцеговини.

„Знање је свјетлост, знање је моћ.“ Знање је она сила, која још од вајкада одржава човјечанство на висини достојној његовог позива. Оно и сада влада овим свјетом. Који је народ стекао знање и чија је држава пуна школа и других просвјетних завода, тај народ и таква држава може и смије слободно погледати у непознату даљину будућности своје, тај народ је сигуран, јер располаже знањем и науком, као најважнијим и најсигурнијим оружјем, којим се крчи у нашем времену пут за лепши живот и сигурније будуће живовање. — Култура и просвјета су најмоћнији чиниоци величине, напредовања, сретније и боље будућности и појединаца и народа. „Памет царује, снага кладе ваља“ вели мудро пословица српска. Њу је изрекао праведан и разуман суд бистрог разума Србиновог; њу су искусили у животу српски синци

У току толиких вјекова, у течају оних кобних времена, када су се густи облаци несреће и пакости надвили на српском небу, и када је пријетила ала коб животу и опстанку српске величине и славе, још тада је Србин увидио соколовим оком да се књигом једино може стати на пут толиким несретним спотицањима, о која ударају Срби у животу и раду свом.

Али хрђаве околности спријечиле му, те се не могаше духовно развити. Док су српски синови западне Европе уживали благодати књиге и писмена, дотле су Срби жељно изгледали, да ли ће им синути кад год љепши и свјетлији зраци, дотле су проводили дане чемерно у мукама падшући, али и чувајући постојано аманете својих ђедова и предавајући их вјерно потомству своме. Тако код оних видимо лијеп напредак у свима гранама наука и радности, док у нас бијаше дуго времена у том несносна монотонија и застајање. Али бар кад је судбина тако хтјела да останемо до сада у мртвилу, треба од сада у бољем животу, окољени пријатнијим околностима, треба да се пренемо, да стресемо са себе ланце љењости и немара, па да се живо својски заузмемо за успјешно напредовање, за очување свега, што се назива српско, хришћанско и човјечанско. Треба од сада сви једнодушно да приграмимо српску школу, која ће нас најбоље упознати са врлинама јуначких наших предака; која ће нам вјерно описати њихове мане и погрјешке и упућивати нас да их се клонимо као лутог огња, који је и уништио много красне цвјетове на српском пољу данашње науке; даће нам знања, како треба да се крећемо у животу и како треба вјештије и природније обрађивати своје послове. Школа ће нас познати и са Богом, са црквом и светињом православља, величином и узвишеношћу науке Христове, у кратко школа ће нам отворити очи душевне, којима можемо ма и мало зрелије разгледати природу, која нас окружава и догађаје, који се збивају у овом и прошлом времену. —

Какве благодати долазе од школа и просвјетних завода и какве користи доприносе они човјечанству није ни чудо, што се данас сваки народ, свака и најмања држанчица свим силама упиње и настоји да подигне што већи број ваљаних завода, у којима ће младеж стицати правог знања. — Сви се тако рећи такмиче, који ће што већу жртву принијети на тај племенити олтар, са кога одјевају дивни зраци просвјете и науке. Па кад тако просвјећенији народи теже за што већим бројем добрих школа, колико ли више треба да се ми о том постарамо, једно да имамо више школа а друго да нам подмладак иде уредно у школу и да се у њој пои водом живом, која ће га цијелог живота напајати. Хвала промислу ми у Босни и Херцеговини имамо лијеп број школа разасутих по свима крајевима наше домовине. Ето у средини, у срцу Босне налази се један од најзнаменитијих наших завода српско-православна богословија, која нам даје према нашим приликама довољно способне младиће, који раде на српским школама и упознају малену ђецу српску свему, што је племенито и истинито, свето и узвишено, корисно и спасоносно како за тијело и душу Србинову, тако и за очување његових народносних и вјерских особина. У свима скоро варошима Босне и Херцеговине постоје српске школе, на којима тешку дужност учитељену вршће православни Срби, па још највише синови ове земље, који су се припремили за тај посао било на ком ово — или иностраном заводу. —

Свакој а особито српској вјероисповједној школи дужност је врло племенита, али и врло тешка. Племенита им је дужност због тога, што је њима у дио пало, да оне одгајају Срчад сабразно суврсменој педагошкој науци, њеним начелима и правилима, да развијају њихов тјелесни и душевни живот, да их упознају са духом православља, са језгром праве и истините науке, да их упуте, како ће се доцније као одрасли и зрели људи показати пером и јазијом достојни њихових ђедова, који су оштрим мачем и бритком ђордом осјветлали образ себи и свом народу. — Да ли им је тешка дужност то ће знати само они, који су вјештији педагогији и околностима наших школа. У српским школама мора се поред свију оних предмета, који се предају у свима основним школама, поклонити *не мало пажња у науци вјере, историји Срба и црквеном појању.*

Који изађе из основне школе мора имати појма о догматима своје вјере, о историји своје цркве, о црквеном богослужењу, о значају појединих празника и т. д. мора бити вјешт у читању и разумијевању црквено-славенског језика. Из историје ваља да зна ко су Срби, одакле су дошли и гђе, какву су судбину претрпили, како су се развијали, у каквом су односају били са

својим сусједима, које су владаоце имали и како су ови управљали са њима; у кратко мора бити познат са прошлошћу свога народа. — Из црквеног појања мора српски учитељ извјежбати и научити своје ученике одговарању божествене литургије недељом и празником, празничним тропарима и другим најнужнијим стихирама појединих празника. — Нашим општинама црквено појање је најглавнији предмет. Не одпоји ли се само један пут како треба, већ примједбе и укори стижу са свих страна учитељу. Ако хоће да задовољи колико било општини и црквеном благолепију, мора на рачун и на штету кога другог предмета држати појање или мора жртвовати појању оно вријеме, које би употребио на своју корист, на опорављање свог здравља у чистом ваздуху. У осталом неће ли ни једно ни друго, биће му још у напријед одказано мјесто и служба на дотичној школи. — Већином (не бих се преварио кад бих рекао и све) наше општине раздјељене су на двије или три партије, странке, које се не слажу у начелима. Деси ли се учитељ у такој општини, то тешко, врло тешко да ће дуго ту учитељевати, јер задовољили једнима, чини на жао другима и обратно, а зна се да смртни не може двама господарима служити, јер или ће на једног мрзити а другог волети, или ће за једног радити а за другог неће ни марити. Не можете Богу служити ни мамону." (Мат. VI, 24.)

Учитељ мора ако не са свима а оно са неколицином ђака присуствовати на пратњи при погребу умрлог хришћанина. Не пита се да ли је учитељ свршио предавање или не, има ли времена да иде итд. него док га зовну, мора да иде, па било то у сриједу или нећељу, био празничан или школски дан.

На светосавским бесједама мора особито у мањим варошима учитељ узети најглавнији посао, ако не и сав. Неће ми се замјерити ако рећем, да се наша браћа клоне од тог бар овди, гди сам ја, и да се брину о својим пословима. Сву припрему, пискарање, састављање ваљаног програма мора учитељ примити и свршити поред свог главног посла. Не разумијем овди, да учитељ не треба то никако да ради и да ништа не приједи, него мислим да треба да раде то заједнички са учитељем и они, који би могли и имали времена, а не на слабачка леђа и онако изнурености учитеља свалити толики посао, какав захтјева једна бесједа, која треба и мора да буде достојна у свему и свачему великог учитеља народног — светог Саве. Сви треба сложно да раде, бесједа није учитељева него је она српска, а у учитељу није усредсређено сво Српство, па за то треба том приликом сви заједнички да се ухвате у коло не бесполичења него рада и припремања. Ако желимо да бесједа буде српска, треба у њој све да буде и урађено не од једног Србина, нег од свију дотичних мјештана Срба.

Кад се све то узме у обзир, види се јасно као дан, да српска школа много школских дана и часова изгуби преко године, баш кад би требало да ради. Још кад се томе дода и неуредно похађање школе од стране ученика, види се јасна слика правог јада на овим школама, гдје један учитељ има не један или два него четири разреда. На још му није доста ни тог посла. Он мора често, врло често ждерати гуске прекора и примједбе и то не само од општине и њених чланова на сједницама и састанцима, него од сваког почевши од занатлијског шегрта па до предсједника општине. Сви хоће у томе да буду мјеродавне личности; сваки и свака увртили себи у главу да има власт да те највећаније исчешља, па још са такним ријечима, које те немило дирају и вређају. Тако шиба учитеља српског и мушко и женско, старо и младо, богато и сиромашно, и то и код куће и на путу, па чак и у школи пред ученицима. Сваки хоће школом да диктира; сви би хтјели заповједати и управљати. И онај, који је само прошао кроз школу, ушао на једна а изишао на друга врата, хтио би да над сиромашним учом тресе жестину своје јарости и љутње. Такав је рад у школи, таква је управа већине наших општина. Још ако и при таквим приликама није учитељ заузет за своју свету дужност, ако од срца и с вољом не ради свој посао, у напријед се може знати успјех његов и школин у једној години.

Да пређемо сад на издржавање школе. Општине наше плаћају учитељима 5—600 фор. годишње са станом и огрјевом. То плаћање иде још да ли и како ли онди, гдје општина располаже каквим фондом или закладом. Али како ли је у оним мјестима, гдје тога нема? — Ту мора сваког мјесеца жаћи један од дућана до дућана, те купити за учитеља плату, па ил' добити ил' не добити на пријеме свој крвљу и

знојем заслужени новчић. — Сада уобичајише општине, да сазидају по једну кућу или двије, на киријом њеном да покривају или бар олакшавају трошкове школске. Такових кућа има по у Сарајеву, Зворнику а сигурно и по другим мјестима. (?) Сад хоће и Мостарци да зидају светосавски дом од 30—45000 фор., у којој ће бити једна дворана за бесједе а друга за пјевачко друштво „Гусле“. Они имају за бесједе официрску касину. доста велику просторију, али они траже комодитета. Да они толики новац друкчије расположе, да га употребе на другу циљ боље би било; већу би корист толика сума донијела и њима и цијелој Босни и Херцеговини. За 10—15 година виђали би се живи интереси по свима крајевима наше земље. Нека се толико не размећу новцем, јер њихово је мјесто велико, родољубиво и богато. Они како су могли жртвовати до сада толики трошак на школу могу и од сада; они имају средстава, јер и црква и школа, сви заједно и појединци за себе располажу и материјалним средствима и волом за напредком своје школе. — Морално је начело: бирати између два добра веће а између два зла мање. И та замисао њихова није крхјава; абиља је племенита и сваке похвале достојна, јер од свог грла откидају да би само живот њихове школе био трајнији и здравији; — али кад се по мом не мјеродавном мњењу може с тим новцем дати већа корист и њима и свој њиховој браћи, за што не бих за љубав већег, општег добра жртвовали мање добро. Не велим ово на каквих не родољубивих намјера, него само износим своје мишљење, са искреном жељом да они о њему добро промисле прије него ступе на тај посао, т. ј. на зидање оног дома, да се не би рекло доцније: пошље боја копљем у трње.

Црквено-школска општина у Зворнику почела је зидати једну зграду од 6—7000 фор. то је нама потребно, јер фонда немамо, црква није најбогатија, варош је мала, Срба је мален број, па сад док нешто могу нек раде. Хвала им кад се старају о сигурнијој будућности своје школе, која би без те куће врло тражаво животарила. У сврху довршења те зграде правила је општину и лутрију о светосавској бесједи са 1200 срећака, па од тог је продано једва једна половина. Приход је износио 400 фор. преко расхода, али био би и већи да се Србадија наша боље одазвала молби њиховој. Са свију страна стизаше натраг срећке са одговором да се нису могле продати Прото у варошн Д. нашао се чак побуђен послати општини *све* срећке са овом п овакоm пропратницом: „Овај уред и покрај најбоље воље потписаног, не може се примити распродаје лозова, на *макар они и умољавали општинак те школе!!*“. Какав је утисак учинио поступак његов и на наше Србе и на иновјерце може знати сваки, који поле схваћа дужност и задатак отачаственог свештенства.

* * *

Српске школе код нас немају никаква надзора од стране какве претпостављене власти. Над школом обично иоди тобож неку цензуру један између чланова општине, али да ли је такав надзор не само од једног него од цијеле општине сходан и умјестан и да ли одговара савременој педагогији, може се лако знати. Да је среће као што није па да ми имамо за наше школе у Босни и Херцеговини један црквено-школски савјет, који би одредио једног стручног надзорника да у извјесно доба године похађа школе, прегледа и оцијени рад и успјех учитељев, ми би далеко боље с тим стајали. Јер тиме би се и учитељ боље могао слагати са општином, не би имао тако лако прилике да с њима ступи у борбу. Ја мислим да тај баш надзор појединца проузрочи крхјав одношај између учитеља и општине, те учитељ на велику штету школске наставе пошље 1—2 године иде у други крај. — Таквом стручном цензуром биле би у свима српским школама једне исте књиге, једнака учила и учевна средства, истојетан метод предавања, а не би као данас, колико школа и учитеља толико разних праваца предавања и толико различних наставних градива. — Свакојако трошак око таквог надзора не би био велики према користи, коју би оно доносило на жртвеник народног напредовања и бољитка. — Дај Боже да и то скорим дочекамо и видимо!

Д. В. О.
учитељ.

Главна садржина рада сједница српско-православног свештенства требињског протопрезвитерата.

Број 93
прото. треб.

I.

Српско-православно свештенство требињског протопрезвитерата, у епархији Ерцеговачко-Захумској, основало је своје тромјесечне духовне редовне, а по потреби, и ванредне сједнице, у циљеви: споразумијевања, договарања и олакшавања један другом у својим радњама, имајући на уму ријечи преблагог Христа, који говори: „Гдје су два у име моје сакупљена, ту сам ја.“

II.

Први скуп у тој циљеви сакупљен, по одобрењу нашег љубљеног архипастира г. Серафима Перовића, држан у граду Требињу, 14. јануара 1889. г. на светог српског првоучитеља Саву Немањића свесрпског првог архијепископа — поздрављено је надзирателъ протопрезвитерата са ријечима у којима је опширно објашњено циљеви и велику корист од свештеничких сједница, на којима се међусобно поучавамо и савјетујемо, како би се што боље показали тачни служитељи олтара светог и вриједни повјереља својих претпостављених духовних власти.

III.

Да се наш подмладак и уздапица нашег српско-православног рода, не би отуђивала од светог српског огњишта: цркве и књиге, писане светим ћириловим словом: ријешава се, да се нади да ко не унесе у наше домове књиге туђом руком и туђим словом написане, а за то да сваки у својој парохији годишње разда по неколико српских буквара или других књижица, из којих ће се ђечица, барем, у неколико научити читати, писати и Богу се молити; а према томе да се што више поради на отварању српско православних школа.

IV.

Умољава се В. Пр. митрополија, да би нам препоручила једну радионицу свију црквених утвари, а нарочито икона, које носе на себи тип православни; а дотлен се ријешава, да се ни једна икона не освети ни за дом, ни за храм, ако није потпис на њој ћирилицом и то радионице српске или које друге православне а потврђена од које православне митрополије са печатом и потписом.

V.

Због неуредног држања цркава и њиховог иметка, би ријешено, да се по селима образују црквене општине ако је могуће под предсједништвом свештеника, које ће митрополија имати потврђивати, као и то да се воде протоколи црквеног прихода и расхода — макар колики он био, а да се повећа сума не смије ни утрошити, без одобрења митрополије и то на предлог већине општинских чланова.

VI.

На предлог надзирателъа сви примише да на првом идућем великом народном збору, поучимо народ како се има владати у варошима, на пазарима, према свештеним лицима и старјешинама, према спроводима и литијама, а особито у цркви при светим богослужењима; јер се опазило: да се свештеник уредно не поздравља, да се ни капа не скине поред спровода, да се говори и не пази служба у цркви.

VII.

Да не би побожни слушаоци преко свештениковог чинодјејствовања негодовали, нађе се за умјесно, да сваки по

једном у години пред свима служи, те и да по једну свештено радњу опише, на свјештеничкој сједници прочита; исто тако да се учини и у погледу црквених бесједа.

VIII.

Због тога што се још виђају записи: на врату, у капи или на мишици наших парохијана, а врачарице и гатарице и данас варају и муте народ; то се упутисмо да на ту губу у нашем народу строго пазимо, па и искорјењујемо, а то ће најбоље при освећењу „масла“ или, при „исповједању;“ то исто да се чини и према другим сујевјеријама (празновјерицама.)

IX.

Како у овом протопрезвитерату, готово свако село има цркву, то према правилима рјешисмо да се све свештенорадње обављају у храмовима, разумије се осим на болесницима; јер се увиђело, да се то до сад није чинило.

X.

Када је наш народ обилан, причама, загонеткама и народним пјесмама, то се на овим састанцима упутисмо, како се има купити то народно благо, не смећући са ума ни народно лијечење.

XI.

Да се не би загубила старинска мјеста, или можда преотела, то се рјешава, да се на развалинама старих цркава, манастира, градова и гробљу чине летургије или опијела за народне добротворе и упокојене ктиторе и приложнике цркава и српско-православних школа.

XII.

Предсједник препоручује неке књиге, а особито оне из којих би се поучили тумачити свето еванђеље и употребити за наук у свештенорадњама; те се и рјешни да се на идућој сједници на ту циљ положи по нешто новаца, као и то да сви свештеници вазда држе „Источник“ као лист, који излази на нашу потребу.

XIII.

На овом састанку поучисмо се како се воде матрикуларни протоколи и падају изводи из истих протокола, и како се воде записници за службена писма, као и како се иста склапају.

XIV.

Да би сваки свештеник, као извршитељ светих тајана и молитвеник за све вјерне, имао и ужива, као такови, гласа и поштовања; то се рјешава, да сваки свештеник упути туђег парохијанина на дотичног пароха, ако би што молио или желио — јер смо ми први позвати показати народу, да сваки од нас има једнаку власт којом нас је Дух свети оснажио, за свештенорадње, при светом рукоположењу. Ово рјешење изазвала је та околност, што се опазило, да се, понеки неће свештеник проглашује чудотворним т. ј. да он има чудотворне књиге, а нико више, и да само његова молитва помаже.

XV.

У смислу окружнице В. Пр. Митрополије, би рјешено, да сваки свештеник у празничне дане окупи око себе ђечицу из својих села и поучи их у вјеронауци, према „катихизисима“ које је надзиратељ подарио и разаслао ђеци и парохијалним уредима.

XVI.

Односно помагања један другоме у свештенорадњама, договорно је усвојено: да један другог позива писмено и службено са назначењем: зашто? —; а иностанак, тим истим путем да се има извинити.

XVII.

У смислу окружнице сједница се изјасни са већином гласова — јер их је

неколико и за то да све остане по старом — да би веома потребно било уредити парохије, како би све имале приближно једнако домова, и како би парохов дом по могућности био у сред парохије.

XVIII.

Надзиратељ прочита свој рад односно свештеничког стања, који у главном садржи ово: „Прије кратког времена, покренута је мисао међу нашом браћом свештеницима у равној Босни, како се има уредити свештеничко стање; усљед чега сам и ја обратио се В. П. Митрополији, као и своји браћи свештеницима у нашој Херцеговини. У главноме В. Пр. Митрополији писао сам ове моје ријечи: Покренута мисао о уређењу свештеничког стања међу српско-православним босанским свештенством, не би требала, да се и код нас не чује, но да се макар у неколико на томе буде радило; а моје је мњење само поступно, јер новина наилази на отпор, на макар она била и племенита и корисна. Руковођен тиме, да се ви очински и за нас свештенике старате, мишљења сам да сваки прото, односно надзиратељ о том поднесе своје мишљење пред Ваше Преосвештенство.

„Гледајући свештеника данас са мотиком или косом у руци, а због тога и у порезним канцеларијама, па и онде ће се дуван предаје, — а сјутра са „шетрахиљем“ о врату, изиће човјеку пред очи његов ћемеран живот, кога мора издржавати и сувише мучећи се.“ — Пошље ријечи поднио сам В. Пр. Митрополији неколико предлога: о свештеничким сједницама, црквено-школским општинама, свештеничком приходу и „биру“ са парохије, доплатку из земаљске или општинске касе, свештеничком фонду за удовице и сирочад и још неке од мање важности. — На моје писмо В. Пр. Митрополији, добио сам врло повољан и очински одговор са напоменом да се обратим са мојим мислима свештенству, како би се међусобно договорили и заједнички предлоге истој поднијели. Охрабрен тим савјетом одмах се обратих свештенству са овим ријечима: У Христу брате! Са мишљу, да је данас згодно вријеме, кад имамо Србина Архипастира, помишљати, а и мало озбиљније и више порадити на уређењу и побољшању нашег свештеничког стања; — јер, каково је данас, заиста заслужује таквог мишљења и рада. Данашње, управо рећи, чемерно наше стање, које нас нагони, да се у сваком часу живота и рада бринемо за „насушни хљеб“ — не смије се дуго трпити, не само ради нас самих, но и ради народа и цркве; јер овако стање врло често проузрокује свађу у парохији, па и то да свештеник заборави и свој свети посао. — Ми свештеници требињског протопрезвитерата претесмо замолити Њ. В. Пр. како би се наше стање поправило; те смо већ у то име и корак учинили, те и службено одговор добили, да се наш духовни отац и врли Архипастир томе веома радује дајући нам на знање да ће наше праведене жеље и умјесне намјере очински одобрити и остварити; а у исто вријеме даје нам слободу да се међусобно о томе споразумијемо, усљед чега ти и пишемо ове редове“ . . .

„Увјерени да нећеш пожалити труда, братски те умољавамо, да своје предлоге о томе поднесеш Њ. В. Пр., како у договору са својом браћом најбоље за добро у умјесно, да се уреди свештеничко стање и нашој драгој Херцеговини, и то на олакшање и нашем и народном животу. Ми смо наше мисли и предлоге већ поднијели, а надамо се да ћеш то и ти учинити, колико на корист саме ствари, то-

лико и да се види да смо браћа и синови једног оца, а богме и зато „што више очију, више види". Овако учиниће и наша браћа у Босни поносној; а нама треба да је жеља, да заједнички радимо. „Жеља нам је, да се на наш договор угледа и наш мили херцеговачки народ".

Објаснивши надзиратељ свој рад у том погледу, као и то, како се може доћи до повољна резултата — прешло се на одредбу цијена за појединa чинодејства свештеничка, као и на то: како се имају иста купити у парохији.

XIX.

По прочитању рада свију досадашњих сједница, као и не прочитаних окружница, пријављају сви свештеници сједници да ни један нема какове примједбе са својом у Христу браћом и заказују своју идућу сједницу за у манастир Дужи.

XX.

Записници сједница имају се поднети на увид и одобрење Њ. В. Преосвећенству нашем љубљеном Архипастиру г. Серафиму Церовићу; а ако је могуће да се изнесу на јавност у нашем листу „Б.-Х. Источнику".

* * *

Број 411
АЕ. М. Х.-З.

Овај главни, и за штампање спремљени извод из записника сједнице српско-православног свештенства у требињском протопрезвитерату, од надзиратеља Саве Пјешчића поднешен, на потврду — одобрава се, с тим да се у листу Источнику од ријечи до ријечи штампа.

У **Мостару** 18. априла 1890.

АЕ. и Митрополит Херцеговачко-захумски:
Серафим.

О преуређењу српско-православног богословског сјеменишта на Рељеву.

У посљедње вријеме повела се ријеч, да нам је у просвјетним приликама Босне и Херцеговине на дневном реду питање, о реорганизацији наше богословије. Потребу о преуређењу богословије потакла је АЕ. и М. Конзисторија у Сарајеву, којој као првој духовној власти у земљи, по природи саме ствари, на првом мјесту и припада право надзора, као и дужност старања о напретку богословског сјеменишта на Рељеву. Служећи се тијем правом, и вршећи савјесно своје дужности у томе правцу, АЕ. и М. Конзисторија и треба да буде најбоље обавештена, да ли и у колико одговара данашње устројство богословског завода правој цијели својој: по могућности што бољем васпитању, и што стручнијем образовању српско-православног свештенства за Босну и Херцеговину. Истакнувши потребу о преуређењу богословског завода, узрекла је она, и констатовала, посредно, да уређење заводно некако неодговара више својој намјени, да наши богослови, односно свештеници, по општој и стручној образованости, што ју стичу у богословији, некако не стоје на оном ступњу интелигенције, на коме би им ваљало стајати према високом позиву и чину своме, и према *савременим потребама ове земље*, кад је настало вријеме мирнога културнога рада, вријеме утакмице у просвјети.

АЕ. и М. Конзисторија је пратила допис ректорату рељевске богословије, под бр. 1856., дана 27./X., 1889., којим је сватила пажњу цјелокупног наставничког особља на потребу преуређења тога завода, у смислу савршеније спреме свештеничких кандидата, и затражила је његово стручно мишљење у тој работи.

Допис тај гласи:

„Пречасном ректорату српско-православног богословског завода."

„Прије него што би се учинио конкретан предлог Високој Земаљској Влади, са којег гле-

дишта жели ова духовна власт *преустројство* (преуређење) тамошњег богословског завода, — који успјех и напредак њојзи на срцу лежи, — одлучила је да упути пречасном ректорату и цјелокупном наставничком особљу овај допис, којега изволите у сједници наставничког особља свестрано проучити, претрести, и своје назоре о истакнутом предмету у записник ставити. Предмет је, пак, у овоме:

У штатуту тога завода, у §§ 5. и 6. пише: „Завод ће се састојати од 8 разреда, или годишта, у којима ће се учити богословске науке, и приједмети из науковне основе гимназијске, а док се неустроје горња четири разреда, отварају се за сада само нижа четири (разреда) годишта, са науковним приједметима што слиједе итд.

Почем је вријеме већ, да се према постојећим приликама, ма и приближно у живот приведе одредба тога штатута у § 5., ова духовна власт мисли, да би највише одговарало цијели богословског завода, да сви младићи, који би се у будуће имали примати за заводне питомце предходно свршe четири разреда гимназије, (или три разреда препарандије,) на државни трошак овијех земаља, као стипендисте владине, под именом: „Кандидати за српско-православни завод на Рељеву“; што значи да би их предходно предлагала Конзисторија Високој Зем. Влади за таковe.

Ако би се то на надлежном мјесту одобрило — а на томе ће ова духовна власт својски порадити, и заузети се за њ' — како мисли због наставнички у погледу саме измјене првобитног уређења богословског завода? Како мисли о измјени наставног плана и наставних предмета, броја часова и т. д.? Које би предмете ваљало сасвијем напустити? Можда физику, зоологију, ботанику, минералогију, хемију и т. д. Које пак увести? Можда: риторику, хигијену, повјест, васпитања и т. д.?

Ово је истина површно речено, но због наставнички схватиће шта се овијем смјера, па нека да своје мнење, засебно сваки у записнику, или ако се у назорима сложе, нека се стави опште мњење, кога потребује ова духовна власт за времена, како би јој у истакнутој ствари могло послужити за подлогу при предлагању.

Речени записник нека изволи пречасни ректорат спровести и у спроводном својем допису нагласити и своје назоре.“

* * *

Како се у нас довлен још не нађе нико, да јавно и коју опширнију рече о уређењу богословског сјеменишта на Рељеву, па да га стручно испита и оцјени, како са гледишта опште педагошке *теорије*, тако и на основу искуства, веома је похвално и на своме мјесту, што се пречасна Конзисторија упитала и у наставничко особље за мишљење и суд, да ли је потребе, и ако је таковe, *како* би се имало измјенити садање уређење једине српско-православне богословије у Босни и Херцеговини. Тијем је признала наставницима, да има вјере у њима, да ће добар савјет дати, и да не мисли одлучивати о настави и образовању богослова, без утицаја њиховијех учитеља. Наставничко се особље вољно одазвало хваљеном допису, и рекло је своју споразумну бесједу, да је потреба, пријека потреба, да се поради на бољитку цјелокупне наставе, на преуређењу богословског сјеменишта. Споразумно је изрекао *потребу преуређења*, али у *начину*, како да се изведе преуређење, није се могло никако до споразума доћи. Сви имају једнаку цијел на уму, али друга и друга средства.

У таковој прилици као да ће најбоље бити, да речемо коју јавно, и опширнију, у ствари намишљеног преуређења богословије. Шат се измјеном мисли у јавности, доће до најбоље основе, по којој би се преуређење подесно извести могло.

Ми ћемо у овоме чланку изнијети само своје скромно мишљење о истакнутом питању, као незнатан приложак ријешењу његовом, надајући се, да ће и позватији, а посебице, да ће и други свештеници рећи своју.

(Наставиће се.)

Задужбина Херцега Стефана код Горажда.*)

Међу најзнаменитије споменике старијег доба у Босни-Херцеговини, који до данашњега дана остадоше поштеђени од неумитног зуба времена, може се несумњиво да уброји горашка црква, — задужбина Херцега Стефана. Није то можда, љепота и огромност грађевних размјера, или њезина макар и некадања дивота и сјај, или пак богатство ове грађевине, који јој дају права, да буде уврштена у ред најважнијих споменика ове земље! Ништа од свега тога, већ једина околност, да она самијем својим постојањем баца преважан, јасан зрак у мрачну хисторију вјерских односаја босанске државе у XV. вијеку — довољна је, да докаже њено големо знаменовање.

На темељу оно мало хисторичних података, што се до данас нађоше, утврђено је, да је у босанској држави рецимо само XV. вијека, била главном владајућом вјером: „вѣра босънска, црькы босънска.“ Ту босанску цркву скоро сви писци хисторије овијех земаља, а према томе и сав учени, особито страни свијет, на темељу неких, већином западних, страних података, држе да је била јеретичка (богомилска патаренска), — које је држање прешло у потпуно увјерење, пошто на жалост не бијаше досад познат још ни један нараван споменик, који би својом јасношћу и непобитношћу био употребљен као доказ противнога мишљења онијех, који се трудише у пранцу, да докажу, да владајућа црква босанска није била јеретичка.[1])

Пошто је пак Херцег Стефан, којега у дотичнијем списима на истоме темељу, па још међу највриједније посљедоватеље и поборнике богомилства убрајају, — у првој половини XV. вијека саградио себи задужбину у виду источно-православне цркве, — то је тај његов чин управо драгоцјени прилог просуђивању односа средњевјековне босанске цркве, којој је и Херцег Стефан свом ревношћу и преданошћу својом пришадао.[2]) Црква Херцегова код Горажда, досада је једини споменик, којега је провиђење божије срећом сачувало, да послужи као нараван и непобитан доказ, да Херцег Стефан није био богомил, и да црква босанска, која се у разним босанским државним актима спомиње, није била збориште (општина) јеретика (богомила, патарена, манихеја), већ црква православног типа и суштине. У томе дакле и лежи сва знаменитост горашке цркве.

Све до најновијег времена, била је ова задужбина предана потпуном заборављу, нарочито пак шира публика није могла ни да слути, да ли у опште и постоји, и каково знаменовање има скромни храм божији у Подрињу, у срцу његовом код Горажда, на домак славног града Самобора. Тек кратак спомен у хисторији српске књижевности од Стојана Новаковића, па онда опис митрополита, тадањег архимандрита С. Косановића у „Гласнику срп. ученог друштва“, од год. 1864., бијаху до најновијег времена

[1]) Др. Б. Петрановић, у дјелу: **Богомили. Црква босанска и крстјани.**

[2]) Херцег Стефан у повељи о измирењу са сином Владиславом вели: **На тои постависмо свѣдоке и сведителе вѣре наши дѣда босанскога и ш нимь вѣ. поглавитіихъ крьстиань**, а на другом мјесту: . . . . **и вѣ. строителемь мѣсѣ конѣмь коуде господинь гость Радинь** . . . Миклошић, 46.

*) Ову знамениту старину доносимо у овом листу прештампану из прног шематизма херцеговачко-захумске епархије за 1890. годину.

Уред.

једине вијести о тој задужбини, но које ипак не могоше да у таковој и толикој мјери пробуде у срп. народу и у учевним круговима интересовање о њојзи, каково она по своме значају потпуно заслужује. У новије пак вријеме покренуто је у нашој књижевности нешто живље расправљање о тој цркви[1]), тако да изгледа, е је настало вријеме, да се спозна, оцијени и уважи значај херцегове задужбине у оној мјери, коју она својом знаменитошћу захтијева.

Пошто држим, да би у многоме погледу било од користи, да се што више и потање дозна о тој херцеговој задужбини, то сам се потрудио, да према садањем стању ствари саберем могуће податке и јавности предам потањи опис споменуте цркве, благодарећи уједно најсрдачније горашком свештенику госп. Арси Поповић (Косорићу), на његовој предусретљивости и готовости, те потпори, коју ми је исказао приликом прибирања појединих података, и по чијем су приповиједању прибиљежени сви податци, а нарочито они што потичу из још не прошле народне предаје, — изузевши писмене споменике, који се у самој цркви налазе.

I.

У најљепшем предјелу старе сјевероисточне Херцеговине, у питомој, башчи сличној долини дрињској, око $^3/_4$ сата хода на исток од вароши Горажда, у крају, ће шум валовите Дрине, поглед на равно, плодно поље и величанствене околне планине, буде у побожној души још јачи осјећај сазнања и дивљења Створитељевој величини, — саграђена је год. 1446. Херцегова задужбина на подножју стрмога бријега „Градина“, на лијевој обали Дрине, а у данашњем селу Сопотници. С тога је управо вазда, а особито о лијепим љетним јутрима, права наслада човјеку, да се нађе код ове цркве.

Према народном причању, на ономе мјесту, ће је сада црква, било је расположено древно Горажде, које се тада звало Ерменија. Кашње се та насеобина расељила и варош Горажде подигло на садањем свом мјесту. Мучно би се могло одредити у колико та традиција означава право стање ствари, а још мучније пронаћи, да ли је то било прије или пак после градње цркве, и којим се поводом догодило; но ипак се, према многијем знацима може још и сада судити, да је на споменутоме мјесту, морала некада бити каква јака насеобина (можда какав римски Ermenium), — дочим је туде сада незнатно сеоце од неколико далеко размакнутих кућа.

Држим, да не би било на одмет, када би се могло знати, које су све околности, својим утицајем створиле у души Херцега Стефана таково расположење и одлуку, да гради себи задужбину у виду православне цркве, и да је гради баш у срцу Подриња, у горашком крају. Утицаји су били разни, а један и то најважнији, религиозни утицај, јасно је исказан у натпису над вратима те цркве, који гласи овако:

† Въ лѣто сиⷭ азъ рабъ хⷭ вⷭ гдⷭ хрⷭтъ стѳан вьздыгохъ хрⷭм сіѳ великомоу хⷭа георгіа. моли-вмⷭ. дапомелитсѧ ѡ мнѣ грѣшнѣмь владѣ моемь хⷭ.

Дакле Херцег Стефан год. 6954. од створења свијета, (1446). подиже храм св. Георгију, да тиме себи грјешном стече хадатајство светитељево код Христа Бога.

[1]) „Крвав натпис Херцега Стефана на цркви у Горажду“, у „Гласнику земаљског музеја у Босни и Херцеговини“, год. 1889. Књ. I.“
„О натпису Херцега Стефана на Горашној цркви“. — „Босанска Вила“ 1889. год. бр. 10. и 11.

Голема побожност и потпуна преданост својој светој праћедовској вјери учинили су, да Херцег Стефан поће трагом славнијех владалаца дома Немањина, па да угоди не само своме особном вјерском чувству, него да тиме још јамачно придобије што већу љубав и одданост свога народа, да стече моћну потпору цркве, која, како се у цијелој прошлости народа нашег указује, не само у Србији, већ и у Босни, бијаше главни ослонац и темељ развитку и опстанку државе, — чиме је он својој државној творевини од год. 1444. (успостави Херцеговине) прибавио благослов и потпору народне цркве своје, коју је цијелога живота свога безграничнo уважавао и њеном се суду предавао.

Да је пак управо горашком крају пала у дио срећа, да у своја њедра прими завјет вјерске ревности херцегове, — није могло бити без којег нарочитог повода; но у томе погледу није могуће прибавит никаквих непосредних поуздапих података. Али пошто је у хисторијској науци овда дозвољена употреба претпоставака, које су основане на појединим сродним фактима, — то ће се и у овим ретцима покушати, да се по могућности расвијетли и то питање. Горашки крај бијаши свима члановима славне породице Храњића омиљен. Велики војвода Сандаљ већином је љето проводио у своме славном граду Самобору, 2 сата источно од Гораждa, на огранку планине Гостуњ, на десној страни Дрине, — а зна се, да се и Херцег Стефан у томе крају бавио, што свједочи једна његова повеља, издана у Међурјечју, у долини рјеке Јањине, на подножју града Самобора. Херцег Стефан имао је осим Самобора још више градова и другог посједа у Подрињу, па је још к томе, судећи по некојим знацима, горашки крај могао бити колијевком те славне породице[1]), пошто прва појава њена пада у вријеме по заузећу Подриња, када је бан, потоњи краљ Твртко постављао Вука Хрању, војводом у Захумљу. К томе се у наслову Херцега Стефана налази израз „Кнеа Дрински“[2]), који ће нашим занета имати да буде више као ознака његовог племенског насљедног краја, него ли државне покрајине. Додајмо к томе, да је горашки крај, већ по географском положају своме, као граничан са Србијом и Босном, а нарочито у то доба био од особитог значаја у бићу његове државине, онда ће тиме у главноме бити указане прилике, које су учиниле, да је Херцегова црква саграђена код Гораждa — које је у томе времену било трговачко средиште Подриња.

Тај чин, да је Херцег Стефан подигао источно-православну цркву стоји у големој опрјеци са тврђењем дотичнијех писаца босанске повјести, који тврде: да је он управо био један од главних и најревнијих поборника богомилства, — јер је свевијем јасно, да у томе случају јеретик Херцег Стефан, не би могао подизати источно-православну цркву. У

[1]) Код цркве се налази надгробна плоча кнеза Радослава Ширинића, па је то можда споменик оногa кнеза Радослава, што се у Сандаљевој опоруци наводи међу родбином, која има у другом реду право наслеђства у појединe остављине. (Даничић-Мајков, хистор. срп. народа). У Горажду имаде породица презименом „Косача“, а у правцу према Сарајеву 2 сата од Гораждa налазила „Храњев“ (Рањев) — што би све могло бити у прилог горњој претпоставци.

[2]) Именом „Дрина“ означава се у народу само горашки предјел. Чајничани и Фочани воду људе истог предјела „Дринјани“, а говоре се и пр. „Узео Дрињу“. У шематизму Добро-босанске епархије од год. 1883. на стр. 16. имаде писуе: „Зелича умрије у Дрначе.“ То: „Кн Дрински“, јамачно означава какав град у Подрињу, а то би могло бити овај бенимени град, чије се развалине налазе на бријегу више цркве Херцегове. Војвода Добрушки „Теваљонић“ спадаше у родбину Херцегову, пак све то служи у потпору тумачењу, да наслов „Дрински“ означава својство Херцега Стефана, као господара предјела и града „Дрине“, који би свакако имали бити његовом и његове породице колијевком и прибавном постојбином. По томе „Кнез Дрински“ не означава Херцега Стефана као господара у државном смислу, над покрајином „Подрињe“, која је много шире обима, него ли сам предјел „Дрина.“

погледу ове значајне противности, могло би се можда покушати, да се употреби разјашњавање у смислу: да је н. пр. јеретик Херцег Стефан ипак могао, да — нагнан разлозима државничке увиђавности и потребе — посредно извриши дјело, којим би својима државним циљевима што јаче приљубио бројем и снагом тако јаку православну цркву своје земље, чиме се не би толико огријешио о установе своје богомилске вјере. Но баш кад би се и могло повјеровати, да је у таковим приликама могао настати повод градњу цркве, — онда је ипак наван свике сумње, да би тада морао текст натписа на цркви бити сасвим другчије сложен, те би од прилике морао, рецимо, овако гласити: † къ лѣто 6954 създѣжѣ сіи храмъ сто великомика хста Гюргіа. помощь и милостію Гдна Хріста Стефана. Но овако, натпис говори сасвим противно, говори тако јасно и поуздано, да већ боље бити не може. То су властите, непосредне ријечи самога Херцега Стефана! Он сам о себи управо изричито вели, да он подиже храм св. Георгију; он сам вели, да се моли томе угоднику божијем, да би се и он молио о њему грјешном, код његова Господа Христа. Тако изравне ријечи и у таковоме смислу, Херцег Стефан, да је био богомил, заиста не би могао никада у споменутоме натпису да употреби. — па с тога те увишене ријечи, (види напред!) изражене таковим начином и смислом, управо и јесу најдрагоцјенији прилог расвјетљењу питања: које је вјере био славни Херцег Стефан, и какова је била та „босањска вѣра“, што се у споменицима XIV. и XV. вијека као владајућа у Босни наводи! Најјеродавнији одговор на то питање даје горашка црква, као задужбина Херцега Стефана.

(Наставиће се).

Старине

Синђелије дабро-босанских митрополита,

I.

Мелентїй Божїю милостїю православнїи митрополитъ и кѣчки (заступник) зворничкї и власанички и проч. санџака зворничкаго.*)

Єлицемїи нашь пишетъ к' Богохранимое епархи ка кадилѣку власеници благоговѣйнимъ попомъ господарь кнезовомъ и кметовомъ. Миръ милостъ от Бога, а од нась молитва и благословеніе вѣди со всѣмь православнимъ христианомъ. Потомъ знано камъ вѣди како дадесмо попъ кирь Ѳоми село Кацичина и село Осмаке и село под Борогокъ и село Ошковича и село Папраћа. Да камъ сценаћ сокрише і да мъ имате честъ воздавати и неговъ трѣд часно издавати и нитко од прочее священиковъ да немa мешати се в више реченїм села попа кирь Ѳоми зане имаче пострадание зато. У Власеница рѣкомъ моимъ потписато на 1723. міца иѳиніе 8. денъ.

Ову је синђелију много доцније потврдио неки архијереј са грчким потписом, као митрополит зворнички а у печату под титулом Мелентијевом ударио је и печат, у коме је у средини туреки а изокола грчки нејасно име митрополита, са годином 1756.

II.

Ѥмїросїй милостїю Божїю митрополитъ Босански и Сарајевски).**

*) Познато је, да је Мелентије Милешковић први пренио своју катедру у Сарајево 1717. и ревно управљао до 1740. Из једне синђелије коју је дао попу Томи Протићу 1723. мјесеца јуна 8. види се да је у то доба митрополија зворничка била вакантна (управљена), те је поред босанске управљао њоме поменути Мелентије, као што гласи ова синђелија. Уред.

**) Ову синђелију нашао је под гредом у цркви Романовачкој кад је тамо ишао и по наредби архијерејској исту отворио, и подиту осветио. Протосинђел Дионисије парох Градишки 25. априла 1884, јер је исти црква услед напада Петра Хаиде римокатоличког свештеника оскрнављена била, због чега је исти из Босне морао уклонити се.

(Печат округли, колик сребрена форинта, у среди натпис турски, а около грчки.)

Чесны старци и престоятели од тѣхъ селахъ влезингиѣи рогели[1] и прочи ски благословени христа от истихъ селахъ ко кадилѣкъ канаѣачки нахиа елевче[2] наша богоданаа ѣарухиа благодатъ камь и миръ от господа бога вседержителя от насъ же молитва благословение и прочение. Вѣдомо кѣди и знано кѣди свимъ кама благословеніемъ христианим како сме касъ дали и наредили сопашъ изнихъ[3] и заповидъ нашемѣ попѣ теши петровиѣ да попѣетъ кама благословеніемъ христіанам и да совершѣетъ всѧ церковнаа сажения — и вправиѧа — и да зимы от касъ благословение христиана заповиѣеномѣ перко киръ шпило брака масло гроздъ рѣно гра лапъ месо и попосланика и тако да ми исплати царскѣ мирiѣ на сваке године гроша 65 словомъ шесетъ и петъ и младско петъ всега 70 — и перкѣ вторѣ третѣ и четала архиерииска прикожденіа и тако да почитѣете и слѣшате тога попа — тиѣ петровиѣа ако носи нашъ миръ[4] и wбразъ и тако да божим благодатъ кѣдетъ со наша молитва и благословением со всѣки ками аминъ.

Подпис грчки.

1836 августѣстъ 1.

III.

Јиверсиа милостию Божию митрополитъ православни Босанскыи и сарајевскыи.

(Печат округли, као сребрена форинта, у среди натпис турски, а около грчки.)

† Честимы старцыи и престоятелыи тѣхъ селакъ Сшцулиѣ (види шема. 1883. Чипулиѣ), Гѣкиа, Конско, Гуташа, Ѯрина, Ковчиѣь, Кесела, Далань, Селиште, Слатина, Прикраѣа, Јаклани, Ожогадь, Биритога, Видричка, Понакиѣе, Клиѣь, Сватаноклѣи, Брезничи, и прочихи вси благословени христани внстиѣ селакъ у кадилуку Сконланском нашеа богоданом ѣархи благодатъ киди и миръ всѣкомъ камь от господа бога вседержителя от наѣше молитва благословение и прошение вѣдомо кѣди всѣкомъ камь что речениа села наша даконь Благословѣкнашнему всесвещенницѣкъ попѣ кирь Сими Лукиѣе мужу честиу коучтиу сосингелима како да попѣетъ кима? и да совершуетъ всѧ церковнаа сажения и да примаютъ от касъ всѧ пароклиаа прикожденіа и правилаа како да плати намь царскую мурию ужа катику сваке године гроша 85 словомь всамдесетъ и пет и пет за младинско wѣкѣаваже да собираетъ от касъ благословени христана нашѣ царску мирию и первою и вторую и третую вѣнчанищу и прочыа другаа архиерииска прикожденіа и правилаа и да врученетъ намъ чтите уво и любите того wнъ носи wбразъ нашъ чините уко како пишемо да и божиа благодат. С нашею молитвою и благословениемъ кѣде совѣки камь аминъ — 1836. месеца августа 13. данъ Сарайко.

Подпис грчки: Босански и сарајевски Амвросије, молитвеник ваш.

IV.

Игнатиј милостію Божіе митрополитъ Босански и Сарајевски.

(Печат округли, колик сребрена форинта, у среди натпис турски, а около грчки).

Чесни престоятели и прочи благословени христіани од селахъ Жикалѣки ѣематъ и годомилъ и зина, и тетимань ѣематъ од кадилѣкъ рогатички благодат кѣди ками и миръ од господа бога вседержителя одъ насъ же молитва благословеніе и прощеніе, знано кѣди всима кама да сме вишеречени села кама дали благоговѣкнѣшнѣмъ во свѧщенѣчкъ попѣ киръ Стоанѣ Косорићѣ мѣжѣ постенѣ и благочестивѣ да свѧщенодѣкствѣе ѕ нима и да совершака перѣшимо сѣе церковни сажение и да прима одъ касъ сѣе пароѯіалне приходе без да мѣ се ко не противи щое нѣкого дати, као ще и онъ исплачи нама ѕречени кадикъ на кѣкѣ 1 грош и 4 паре, притомъ дѣжанъ естъ сквплати одъ касъ благословени христіани обичнѣ царскѣ мирiѣ и остали ѩрхіерискѣ приходе и нама или кѣйимма нашима у рѣке да има предати напослѣк, допѣстали сме више речиномѣ попѣ киръ Стоанѣ косорић — да испѣкда и да разрѣшака и свежака грѣхеѣе онима кои ки къ нѣмъ приходити тако да и благодатъ божіа съ наша молитва и благословеніе кѣди со всѣки ками Ѧминъ — 1843. мѣсецъ мартъ.

Подпис грчки: Босански и Сарајевски Игњатије и у Христу молитвеник ваш. Испод подписа придодано: даће за вјенчаниче гроша 60 сирѣчъ сешдесетъ.

[1] У нашем шематизму Елезегиѣи, Роголи.
[2] Вальда Љубче.
[3] Наши значи привола, или допуштење.
[4] Мур значи печат.

Шта означава жито (кољиво), које се сprема при погребу, парастосу, слави (крсном имену) и задушницама?

Обичај, који постоји у православној хришћанској цркви, да се при погребу, парастосу, слави (крсном имену) и задушницама носи у цркву кувано жито пма свог лијепог, великог и дубоког значења; има смисао и карактер догматски, који је основан на ријечима Господа Исуса Христа: „*Заиста, заиста вам кажем, ако зрно пшенично паднувши на земљу неумре, онда једно остане; ако ли умре, много рода роди.*“ (Јов. 12, 24); и на ријечима светог апостола Павла: *Али ће рећи ко: „Како ће устати мртви? и у каквом ће тијелу доћи?*

„*Безумниче! ти што сијеш неће оживјети, ако не умре*“.

„*И што сијеш не сијеш тијело које ће бити, него голо зрно, било пшенично или друго како*“

„*А Бог му даје тијело како хоће, и сваком сјемену своје тијело.*“

„*Није свако тијело једно тијело, него је друго тијело човјечије, а друго скотско, а друго рибље, а друго птичије*“.

„*И имају тијела земаљска, и тијела небеска; али је друга слава небеским, а друга земаљским*“.

„*Друга је слава сунцу, а друга слава мјесецу, и друга слава звјездама, јер се звјезда од звјезде разликује у слави*“.

„*Тако и васкрсење мртвих: сије се за распадљивост, а устаје за нераспадљивост*“.

„*Сије се у срамоти, а устаје у славе: сије се у слабости, а устаје у сили*“.

„*Сије се тијело тјелесно, а устаје тијело духовно*“.

„*Има тијело тјелесно и има тијело духовно*“. (I. Кор. XV. 35—44).

Дакле, из овога види се, да жито служи као симбол васкрсења наших тјелеса — тјелеса „усопших“.

Јер, апостол Павле, желећи показати коринтским хришћанима: „како ће устати мртви? и у каквом ће тијелу доћи?“ (I. Кор. 15, 35.), узима за примјер пшенично зрно посијано у земљу, које на може да израсте, док у земљи претходно не иструне.[1]) Дакле у земљу када бацимо само голо зрно, „Бог му даје тијело како Он хоће“ (I. Кор. 15, 38). И као што зрно, које ми посијемо иструнув у земљи т. ј. по ново израсте (васкрсне) и развије се у другој новој форми, — тако ће исто бити и са нашим тијелесима, — тијелесима — „усопших“, кад буде опште васкрсење мртвих.

То је значај жита на основу Светог Писма — ријечи Исуса Христа и апостола Павла. С тога тај лијепи и узвишени симбол — симбол васкрсења — „жито“, треба чувати, обновивши му још и тај прави — на основу Св. Писма — догматски значај.

Ну, поред тога, „жито“, које се сprема и доноси у цркву зове се још код нашег народа: „кољиво“ или „кољево“.

Да видимо сад, од куда му је тај назив?

Назив „жита“ још и „кољиво“ или „кољево“, у нашем народу датира се из старог многобожачког доба, кад су на жртвенике приносили за клање својим боговима разне животиње. Па, кад је се доцније почело ширити хришћанство и кад је се из многобоштва почело прелазити у Христову вјеру (ми Срби били смо многобошци до VII. вјека), било је примање вјере и под условом т. ј. примали су хришћанску вјеру, — покрштавали су се; али, да ипак могу приносити жртве својим идолима — боговима. На просто за то, што је се жито приносило такође на жртвеник — Богу, добило је од ријечи клати (жртве) свој назив „кољиво“ или „кољево“.

Но, сем та два поменута назива, има и још један назив, који се ређе чује у нашем народу, а то је назив „Паваија“. Овај назив долази од грчке ријечи „пан“ — све и „агиос“ — свето, и значи нешто што је свето (пресвето); а то за то, што је симбол онога, што је заиста свето — јер је симбол васкрсења мртвих“.

Да је „жито“ заиста симбол васкрсења мртвих и тијела оног, за чије се погреб или

[1]) Исус Христос проповиједајући и учећи људе својој божанској и узвишеној науци, сваки је своја поучења персонификирао у стварне конкретне предмете; а то је чинио за то, да би га народ боље и лакше у проповиједи разумјети могао. Стога сва Његова наука и оличена је само у причама (Христовим).

парастос спрема и доноси у цркву, види се јасно и очигледно отуда: што црква оним божјим угодницима — светитељима, за које учи (црква) да нису умрли, него да су у животу пред престолом славе, на дан помена, прављења њиховог, не спрема жито, као што је: свети Илија Архангел Михаило и други.

Београд 1. јуна 1890.

Милош С. Анђелковић,
свршени богословац.

Молитве нашијех старих људи Срба бошњака.

Ма да народ наш није учио ништа, ма да је глуп и дивљи, како неки оне да кажу, и опет је и без школе и науке он знао своју вјеру најпростијим али и истинитим наразима исповиједати и своме христијанском начелу и спасителној науци Божијој вјеран бити.

Наши стари људи и данас јутром, вечером и сваком приликом Богу се моле и спомињу га, почем млади и просвећени људи молитве су са свијем напустили, па их жали Боже има, који се још пругају тој установи наших старих. Ко се Богу моли, у Њега се узда и њиду сву полаже на Њега, тај и јест на правом путу, томе и помаже Бог; а они људи, који то презиру, који држе за глупост Богу се молити, ти пролазе зло у свему, и ако слијеп случај донесе привидну срећу једном тако безбожну човјеку, ту срећу нека не држи за сталну, јер по ријечима Св. Писма домови се безбожних раскопавају. По моћ Божија у сваком подузећу, у свакој намјери благој, човјеку је потребна, и та се добива сакрушеном молитвом. Молитва је дакле сваком човјеку нужна. Она човјека тјеши и у алу кријепи, она га чини мирним и доприноша, да се све незгоде и тешкоће овога свијета лакше сносити могу. Па и срећну, задовољну и благополучну човјеку и нехотице отима се мисао на Бога, да му захвали за добро, кога је неки на земљи доживио. Ко томе не вјерује, ко мисли да је молитва ништа, тај се љуто вара и против своје савјести исповиједа лаж; на све никад да се моли нећеш натјера ћете на то нека у животу нужда или најпослије жалост и болест, у коју сваки мора пасти макар у најпоследњијим данима овоземног живота.

Сељак наш лијеп обичај има, пред вечеру умити се и устати, па се сви у кући заједнички Богу помолити. У јутру такође послије умивања Богу се моли; а име Божије спомиње се и иначе, кад га што текне, (жигне, заболи), кад зијева, кад чује какво зло од кога или погрду, а тако и кад почиње свој рад и прије и послије обједа.

Богу су се молили јутром и вечером редовно а уз часни пост и на подне. Уз све посте свако јутро и вече метанисало се је; а тако и при цјеливању мртваца, а сад по неким крајевима то наши тежаци жали Боже и незнају. Уз велики часни пост брачници су растављали постељу кроз све 7 недеља, а новожењеним остављали су 3 године, да се не морају уздржавати — нити су за толико св. причешћу приступали, Велике и чисте недеље јело се само једном а многи није хтјео каву шећерли попити, рачунајући да је и шећер мрсан.

Молитве међу нашим тежацима су двојаке, оне, што их је њихова самосвијест скројила сама и оне, које су они од свештеника или други ђака из словенски књига чули, и ове потоње молитве обично су извршуте и смијешане; а оне прве лијепе и имаду свога лијепа значења и пуно душевног осјећаја.

Но и при таким молитвама, вјера нам се очувала па ће чини ми се и оно истина бити, „да нам је Бог онда и више давао“ како наши кажу.

Свештенство наше на правом мјесту има бдити над народом својим: има га чувати од свега, што је за њега зло; а оно што се види да ће да нестане из народа нашег, то нека настоје млађи и учени прибиљежити да нам бар књига сачува то народно благо, које ће многи, а ођено и ми сами да закопамо! Д.

Молитве наших православних Срба тежака у околини Грахова (Босна).

I. Молитва.

Боже ми дај лаки санак,
Од Бога бољи устанак; лијепу срећу —
Још бољи напредак: у воци и блаженој овци,
Лијепо здравље, у кући велико весеље.

Боже ми не дај у другог гледати,
Туђом се муко хранити, —
Мој плод од зла бранити. —
Не дај Боже изгубити вјере,
Ни у добру мјере, душе ни памети,
За злим се отети.
Красног Твога — не дај Боже часа,
Ни ђаволског рђавог удеса.
Зла санка, ни ти зла уранка —
Зла живота за мога живота.
Не дај Боже ни по уми, ни по мисли;
Већ по Твојој великој милости; —
Како Тебе воља и милосца Твоја.
Не дај Боже зарара (штете) ни завала,
Сиромаштва — зле смрће,
Велике болесће и големе жалосће!
Не дај Боже смрти без покоја,
Док је добра милост Твоја.

Амин.

II. Молитва.

Дај да се истином Богу помолимо, и лијепом ришћанском закону поклонимо, како знамо и умијемо; тако Ти се Боже мој молим, клањам и препоручујем, у Твоје руке, у небесне лике (свеце), под Твоја крила тијело и душу нашу закриљуј!

Аранђеле, шесто-крили Анђеле окрили нас крилима, заклони нас скутима, од ђавола и душмана, који душе наше на крив пут заводе, небеског нас раја одводе; отклони нас од њих да нас у напаст не доведу: у туђој струци (разумјева се благо), у нашој невољи и муци; спаси Боже душе наше; услиши Боже молитве наше, и опрости Боже тешко згрешеније и рђаво помишљеније.

Свети Никола путниче, брзи заступниче, заступи душе наше поред Богом оцем; свети Никола добри помоћниче; који помажеш од истока до запада, помози мени, опрости мени, молим Ти се, тако ти милости Твоје од вијека и до вијека амин.

III. Молитва.

Црквица је грађена, тамјаном је кађена,
У њој сједи св. Јован Богослов,
Бога моли, свијеће пали,
На дозива св. Дјеву Марију,
Погледај дер преко десног твог светог рамена;
Како Јуде Христа муче;
Чавле гвиђу под нокте му бију;
Црна крвца капаше,
На олтаре падаше;
Анђел доље силажаше,
Црну крвцу купијаше;
У киту је китијаше —
У вину је винијаше —
Пред Бога је носијаше.
Сам Бог говораше:
„Ко ову молитву нечита,
Три пут јутром, три пут вечером,
Три ће душе избавити:
Једну оцу, другу мајци, а треће ће
И сам своју и во вјек и вијеки. Амин.“

IV. Молитва.

Света неђељице милостива; ти нијеси сатворена, ни од крви ни од кости, већ од уста Бога истиногa. У тебе се купе дванајест Анђела и четири апостола. Пред њима је мајка Богородица, молитву мољаше и овако говораше: Ко би ову моју молитву поменуо јутром рано вечером касно, нек се не боји ни горе вука, ни шуме хајдука, виле, вјештице и не видне сотоније. Јер од страха побјегоше, у воду се потопише, нашке не вићеше; нама здравље и весеље, нашој души вјечито спасење. Амин.

V. Молитва.

У Анђела, Арханђела, лијепа сека Алексија, с' крстом врата отвораше, лијепим крстом затвораше, на мртве се обзирала, гђе ће мртви вјековати, страшног суда дочекати.*)

VI. молитва.

У светој Гори света црква,
Миром ограђена, тамјаном окађена.
У цркви је свети Илија и св. Пантелија,
Богу се мољаху,
Службу појаху
Марију Дјеву дозиваху:
Света Дјево Марија,
Или спиш или сниш,
Или Христа Бога на рукама држиш?
Нити спим, нити сним,
Веће Христа Бога на рукама држим.
Јуде дођадоше,
Христа ми отеше,

*) О сестри Алексији, иначу одавнашњи старији доста (побожног) приповиједати; те сам доста велику пријопријетку о истој прибиљежио; но не знам да ли би сланио уредништво у свом цијењеном листу Б. Х. Источнику оваковe радове штампати? (Пошаљите, увјерићемо. Уред.)

На крст га распеше —
Под нокте му чавле заковаше.
Куд крвца капаше,
Туд' цвијеће ницаше. —
Анђели леђаху, — цвијеће бераху,
У киту китише,
Пред Бога га носише:
Сам Бог говораше:
Ко ову моју молитву прими,
Три пут јутром, три пут вечером,
Ваздa ће му на помоћи бити
Све му гријехе опростити. —

VII. Молитва.

Са Исаком, са Авраамом, са лијепим, праведним Лазаром, гдје но лијепе праведне душе почивају. Лака им црна земљица, проста им блажена душица; блажен им покој, с кретом добрим, с часом Божим; са анђели и са арханђели, са свије светиње отаца земаљскије и небескије, да Бог опрости, душе наше благослови. Да нас Господ Бог поможе; јеготе од лица Божијег. Исусе Христе наш, помилуј нас, и спаси нас. — Спаси Боже душе нашја — Амин.

Грахово 1889. **С. М Бабић,**
учитељ.

Говор о српским гуслама и српској пјесми.

„Ој ви гусле мога срца друзи,
Будт' те Србу свагда на услузи;
Србин ће вам благодарен бити,
Ви сте га с пјесмом узносити".

Мили роде српски!

Кажо, гдје су гусле? Гдје је пјесма? Гдје ти је старина Србине? Ваљда си све то заборавио! Ваљда се не сјећаш српскије јунака и пашије предака? — Отвори историју, види, па уздахни! Али на што то? Та историја српска осим књиге написане јесте још: „гусле и српска пјесма". Та узми гусле, прегледај, та у у свакој длаци записата ти је прошлост, садашњост и будућност. Та свака длачица или најмањи дио од српских гусала милионâ блага вриједе.

Па онда? Цијени, поштуј и уважавај гусле. Држи их Србине у свом дому на првом мјесту. Учи мале своје Србчиће. Покажи им шта су гусле

Пјесник Раде говори: „Гдје се гусле у кући не чују, ту је празна и кућа и људи". Дакле Србине брате и Србкиње, нек нас загрија ватрена љубав према срп. гуслама, које су велики бедем код Срба, око кога је бедема, као што рекох све наше, све право српско т. ј и вјера и љубав и нада. Но сестра српскије гусала јесте српска пјесма. И као што се љуби и воли братац и сестрица, тако се воле, љубе и грле између себе српске гусле т. ј. брат и сестра им српска пјесма.

Па као год што не може човјек да живи без ваздуха, тако исто престаје и живот „Гусала", кад им нестане сестре српске пјесме. Дакле гусле су форма, а пјесма је материјал. А то обадвоје јесте наша „старина". Ето шта нас одржа, ето шта нас држи, ето шта ће нас одржати.

Али на жалост доста их има, који се зову Србином, а не радо слуша српске гусле, српску пјесму. Нека их, распашће се — срам их било! Туђе поштују, своје гаде. Тешко њима! Али док своје не поштују, не поштују право ни туђе, већ само из притворства. Закључак је да: не поштују ништа. А таки који тако раде т. ј. који ништа не поштују, ништа и не вриједе и они су прави изроди, који ће сами кад било угинути.

Српске гусле и пјесме стварају Србима слогу, али та слога не може да траје, док је и Србин сам собом не обгрли.

Како ће на трњу родити ружа? Окалеми Србине па ћеш вићети да и од трња има кад било користи.

Дакле и на трњу може родити ружа, па онда за што да на нашој старој несложи — змији не роди нова, права *„србинова слога?!"*

Та Бог је давно казао: гази змију петом нек је нестаје, нек угине. На онда зашто ми сви не згазимо са нашим петама несложу? Та знам, знам зашто! Бојите се ваљда да вам не-

слога својим зубима не откине пету! Зар вам је жаљивије пете него цијела тијела? Заиста то је чудновато! Ах Боже! неће ли се каква гвоздена пета родити, која ће српску неслогу угњечити, да јој се више ни гласа не чује. И хоће ако Бог да, хвалимо га! . .

Али не, неће, док се ми братски не слажемо. Док један другом лажемо.

Данас шта више брат брату лаже! Некажемо ни десет корака крочити, а да по неколико пута не слажемо; или кога свога не оговарамо; или не опадамо; или вичемо: овај је оваки, онај је онаки. А не ћемо да видимо сами себе, па онда другога.

Србине и Српкињо, метните руке на срца ваша, па видите какви сте сами, па тек онда можете рећи, овај је оваки, а онај онаки. Сви смо створени, сви треба да имамо ону праву љубав, коју смо још на крштењу добили од Творца — Бога. На што живимо, кад нисмо благодарни своме Творцу Богу, који каже: „Љубите се! . . .

„Љубимо се браћо мила
Вријеме је томе;
Име ће нам свагда живјет'
У св'јету овоме.

Љубимо се док смо млади
Кад се живот буди . . .
Те у старост ниша ће се
Љубав да пробуди . . .

Љубимо се нек нас гледа —
Велико и мало,
Нека виде да је нама —
До љубави стало.

Љубимо се, јер је живот
Са љубављу сладак;
Гдје у кући љубав није
Готов је назадак.

Љубимо се браћо мила
У највећој тузи; —
Са љубављу сваки ће нам
Бити на услузи.

Љубимо се браћо мила
То је права слава;
Са љубављу Бог ће свагда
Срећу да нам дава.

Љубимо се браћо мила
За живота свога,
Са љубављу избјегну се
Насиља премногa . . .

Љубимо се браћо мила
И Богу је мило;
Са љубављу Његово нас
Свагда чува крило".

Те ако успоштујемо и учувамо српске гусле, српску пјесму и српску старину; ако се оканемо невољаштва, онда се ја надам, да ће нам Бог по могућству послати дан — јунака са гвозденом петом, који ће нам ту стару неслогу угњечити, те са тим ће нам се родити нова „српска слога". — А сада вас још један пут заклињем: „такови српскије гусала, такови српскије пјесама, такови српскије старина," проћите се свега онога, што иде на штету вјери, власти и српској народности.

Тако вам Бог помагао! . . .

У **Фочи** 1890. год. Говорио:
Марко С. Поповић,
учитељ, богословац.

На развалинама . . .

Развалине гледим некадашњег храма,
Што га прадједови наши подигнуше,
Да ту творца славе, топлим молитвама
Да се њему моле за спасење душе.

Негда су се наши сакупљали туне,
Зборове чинили код црквеног прага,
Ту појали пјесме побожности пуне
Која им је текла из срдашца блага.

Ал' душманска рука уз помоћ демона
Подиже се дрско, те светињу сруши, —
Утјеху једину, — гдје Србина бона
Уточиште бјеше уцв'јељеној души.

Гдје ликови бјеху божјих угодника
Гољају се љети гуштери и змије;
Мјесто вјерног стада, звјерад разнолика
Ту станује зими па бијесно вије.

Душманине клети, љуто ћеш да кијаш
За неправду самом Богу нанешену;
Доћ' ће вр'јеме, кад ћеш жорат да испијаш
Чашу саме жучи за те напуњену.

Срушио си храму камене зидине
Што их људска рука гр'јешна подигнула;
Ал' побожну искру, сруши л' пакла сине,
Којом су небеса Срба задахнула?

Не, њу н'јеси мого; — та чува, штити
Она вјечна сила одозгор са висина;
Твој род клети та ће сила оборити, —
А до вјека неће нестати Србина.

Сарајево, на Видов-дан 1890. **мир Мир.**

Благо човјеку . . .

Благо ли човјеку, који с' од зла клони,
Који избјегава сборишта безбожни;
Таков је подобан плодноме дрвету,
Које с' у прољећу одјева у цвјету,
Које се напаја у небесној роси,

Те у своје вријеме добар плод доноси.
А тешко безбожном који само жуди,
Да задовољава својој страсти, ћуди.
За такова мужа судбина је худа,
Јер ће кажњен бити, на дан страшног суда.

Сребреница, 2. априла 1890.

спевао по 1. псалму.
Недељко Миладиновић.

„Добар духовни пастир.

(Посвећено госп. попу Ристи из Кравице.)

У светоме писму вели Творац неба:
„Моме стаду вјерном, добар пастир треба,
Ти си оче таков, к'о што писмо вели,
Слуга си олтара, каквог народ жели.
Не само си лекар за душевне боље,
Већ си отац прави, просвјете и школе;

Ти не жалиш отче, ма каквих жртва,
Да оживиш школу, која бјеше мртва.
Наша дјеца школска, теби благодаре,
За учињене јој многе милодаре.
На из топли груди, теби оче, кличе:
„Живио нам дични српски свештениче!"

Кравица, 21. маја 1890. **Недељко Миладиновић.**

Преглед

српско-православних и опће народних основних школа у херцеговачко-захумској дијецези за школску годину 1889./90.

а) Српско-православне школе.

1. У Мостару: мушка четверо-разредна са 223 ученика, међу којима је 1 римо-католик, и женска четверо-разредна са 107 ученица. Управитељ: учитељ Јован Шикопарија; учитељи: Јово Ковачевић, Владимир Гвозденовић и Марко Марковић. Учитељице: Милка Брујићева и Милка Јелићева.

2. У манастиру Житомишљићу: мушка са 24 ученика. Учитељ: Ђорђе Поповић.

3. У Клепцима: мушка са 4 разреда и са 34 ученика. Учитељ: Ђуро Чакрлија.

4. У Требињу: мушка четверо-разредна са 62 ученика и 11 ученица. Учитељ: Стеван Правица.

*) Овај преглед извађен је из шематизма херцеговачке епархије за 1890. год.

5. У манастиру Дужима: мушка једноразредна са 30 ученика и 4 ученице. Учитељ: Митар Пантић.

6. У Стоцу: мушка четворо-разредна са 61 учеником и 25 ученица. Учитељи: Петар Шошић и Никола Тепавац.

7. У Дњем-Поплату: мушка тро-разредна 27 ученика и 4 ученице. Учитељ: Михаило Митриновић.

8. У Опличићима: мушка тро-разредна са 27 ученика. Учитељ: Ристо Тошић.

9. У Коњицу: мушка 4 разреда са 27 ученика и 2 ученице. Учитељ: Стефан Шиниковић.

10. У Љубињу: мушка четверо-разредна са 27 ученика и 4 ученице. Учитељ: Димитрије Максимовић.

11. У Љубушком: мушка четверо-разредна са 16 ученика и 3 ученице. Учитељ: Јован Гргуревић, мјесни парох.

12. У Чајничу: мушка четверо-разредна са 30 ученика и 12 ученица. Учитељ: Ђорђе Стајић.

13. У Фочи: мушка четверо-разредна са 40 ученика и 15 ученица. Учитељ: Марко Поповић.

14. У Пленљу: мушка четверо-разредна са 115 ученика и 52 ученице, међу којима је једна мухамеданске вјере. Учитељи: Јово Митрановић и Јово Госпић.

15. У Пријепољу: мушка четверо-разредна са 70 ученика и женска четверо-разредна са 35 ученица. Учитељ: Рафаило Вукадиновић. Учитељица: Милица Адамовића.

16. У манастиру Милешеву: мушка дво-разредна са 31 учеником. Учитељ: Ђорђе Поповић.

17. У Таоцима (пријепољски протопрезвитерат): мушка једно-разредна школа са 25 ученика. Учитељ: Никола Пејановић.

18. У Сељанима (пријепољ. протопрезв.): мушка дво-разредна школа са 25 ученика. Учитељ: Милинко Вараклић.

У свима српско-православним школама у школској години 1889./1890. има 23 учитеља, 3 учитељице, 894 ученика и 274 ученице.

б) Народне основне школе и број српско-православне младежи, која се у истима учи.

1. У Мостару: мушка са 4 разреда и 3 православна ученика. — Трговачка школа са 3 разреда и 18 православни ученика.

2. У Благају: мушка са 4 разреда и 20 православни ученика.

3. У Старој Габели: мушка са 4 разреда и 11 православних ученика и 1 ученицом.

4. У Чапљини: мушка са 4 разреда и 10 православних ученика.

5. У Горажду: мушка са 4 разреда и 15 православних ученика. — Женска са 4 разреда и 10 православних ученица.

6. У Чајничу: мушка са 4 разреда и 5 православних ученика.

7. У Рудоме: мушка са 4 разреда и 32 православна ученика.

8. У Фочи: мушка са 4 разреда и 21 православним учеником.

9. У Калиновику: мушка са 4 разреда и 36 православних ученика.

10. У Белећи: мушка са 4 разреда и 24 православна ученика и 6 ученица.

11. У Невесињу: мушка са 4 разреда и 67 православних ученика.

12. У Требињу: мушка са 4 разреда и 45 православних ученика. Женска са 4 разреда и 23 православне ученице.

13. У Крушевицима: мушка са 2 разреда и 40 православних ученика.

14. У Коњицу: мушка са 4 разреда и 2 православна ученика.

15. У Бјелемићу: мушка са 4 разреда и 4 православна ученика.

16. У Стоцу: мушка са 4 разреда и 13 православних ученика.

17. У Љубушком: мушка са 4 разреда и 8 православних ученико.

18. У Љубињу: мушка са 4 разреда и 15 православних ученика.

19. У Дњем Храсну: мушка са 4 разреда и 1 православним учеником.

20. У Жупањцу: мушка са 4 разреда и 7 православних ученика. Женска са 4 разреда и 3 православне ученице.

21. У Гацку: мушка са 4 разреда, 50 православних ученика и 6 православних ученица.

22. У Наденићима: мушка са 4 разреда и 40 православних ученика.

23. У Самобору: мушка са 4 разреда и 36 православних ученика.

У свима овим школама учи се свега православних 523 ученика и 49 ученица.

Допис.

(О стању српско-православног свештенства у Босни.)

Познавајући патничко стање нашег српско-православног свештенства у Босни, а и читајући дописе у нашем листу Источнику не само да ми се длака најежила, но сам и саме сузе пролио, сјећајући се мог кратког живљења у овим покрајинама. Зато молим високопочитајеми господин уредниче, да и ово моје неколико редака ставите у наш лист Источник.

Причали су ми моји родитељи и старији ђедови, који су свештеници били, како су од свог српско-православног народа почитовани и љубљени били а и награђивани за своју свештеничку службу. Па сравнивши прошлост за садашњостћу, чисто би могла суза поћи и из каменога срца. Не велим, да је било мирније и безбједније стање свештенично и народно; но чисто могу освједочену истину рећи: да је прије 30 година мога јавног живота међу овим народом много више љубави, почитавања а и друге покорности било, а боље је српско-православни народ службене заслуге свом пароху награђивао и више свега давао,

А да је тако било, ево ћу вам поштовани читаоци истином засвједочити.

По свршетку четири богословска разреда у Београду 1859. год. на позив српско-православне мостарске општине, као рођени син ових покрајина, дођем у Мостар 4. јулија 1859. за народног вјеронаучног учитеља у основне школе, и учио сам српску младеж пуне три године у трећем и четвртом основном разреду. Тога времена била су три свештеника у Мостару. Г. Јањићја Памучина, г. Гаврил Балорда и г. Јаков Говедарица, па сам очима видио да је г. Јањићја Памучина давао мостарским трговцима кад би у Тријест трговине ради пошли по 400 жутије дуката, које је он попујући заслуживао? а камо данас таки поп које ће попујући толико стећи а да друге какве трговине не води.

Па сам тако исто виђо на другима мјестима за вријеме мога тринаесто-годишњег учитељствовања код други свештеника. А и осамом себи могу вас увјерити, јер од кад сам се запопио 1872. Августа 6. па до окупације, ја сам толико зарадио у парохији да сам лијепу кућу купио, а нисам ником био дужан. А сад пак при оваким околностима морам ју продати па се ранити, то сам дожинио у мојој 52. години живота а 31. годину мога учитељствовања и поповања у овим покрајинама.

Зато ја мислим да данашњем деветнаестом просвјетном вјеку недоликује да буде најпослеђља ствар поправљање стања српско-православног свештенства, које је кроз петстогодишњег тешког робства и патње под варварским јармом стењало, кријући се по шумама, гудурама, пећинама и другим скровитим мјестима, свету службу тајно и ноћу свршивало, народ у православној вјери поучавали и утврђивали, па и доста од грабљиви вукова сачували.

За побир и тада је било као и сада, торбу на леђа па од куће до куће као просјаци те мити и проси, па који да, добро, али који неда, тога јави г. владици, а г. владика каже свештенику „Епитрахил и требник, то ти је паша, кадија и сва судија, немој му ништа у кући свјашеническога чинодјејствија чинити па ће ти дати". И заиста кад би то свештеник учинио, онда сам парохијанин све доноси и даје, само да му поп у кућу долази.

А данас то несмје бити из много разлога по вјеру нашу; свештеник мора му кући долазити, крштавати, опојавати вјенчавати па и молитву читати, па му дао што зато парохијани или не дао. Свачије се стање до данас поправи ма колико било а српско-православног свештенства још у мраку чами!!! Ми и данас торбу на леђа и штап у руке па идемо од куће до куће дражимо сеоске псе, ништемо, молимо, инадимо се, кажимо се, у додир долазимо са парохијанима, па који неда и кунемо. Па кад то тако све мора бити, какав онда углед мора имати свештеник код народа, а какав пак народ код свештеника, то може лако сваки знати и појмити?

Зато треба да сви ми српско-православно свештенство молимо високу духовну власт АЕ. и Митрополитску Конзисторију, а преко ове и високу земаљску владу, да би наше стање у ред довела и побољшали; те нам систематичну плату установили, пореавши на парохијане у парама у мјесто досадашњег побира, или по порезној форинти или по мушкијем гла-

вама или на који други начин, како иста најсходније ана; а тиме би већ један пут и српско-православног свештенства просјачким патњама крај учињен био.

А што каже дописник из Крајине, мој у Христу возљубљени брат, у броју 24. Дабро-Босанског Источника од 1889, да би требало парохије организирати, почем у некије има доста и сувише кућа, а у неким мало, најмање 50 кућа. Тога сам и ја мишљења и желио би, а и сви моји другови, који имамо од 60 па до 120 кућа у парохији.

Но питање је да ли су тога мишљења сви свештеници, а особито они, који имају по 300 а и више кућа у својој парохији, као што шематизам показује. Ја би по моме мишљењу рекао да нису, јер према данашњем побирању који има више кућа у парохији, тај има више и прихода. Прије 2 године пашла је окружница од високе духовне власти, да се по налогу исте имају све парохије организирати сходно према свакој парохији, и та је управљена на све протопопијате и надзираталье и сво свештенство; па шта би од тога? ништа, неда нитко своје парохије цјепати, док не би видио сталну плату, а кад би ту доживио (коју мислим да неће кроз 50 година), онда би сваки сам своју парохију циркулиро и духовној власти јавно да се у дјело приведе.

На зато је сада и питање: који би требо то дјело да учини? и који би мого то учинити? То је дјело да се точно произведе парохијална организација саме високе АЕ. и Митрополитске власти изаславши свог конзисторијалног члана, који ће по шематизму равнати се у согласију свештенства и народа, и исходно према суседним парохијама организацију провести. Но ово дјело тешко је и самом конзисторијалном члану право произвести; за то што свака кућа и свака породица српска жели да види свог најстаријег духовног оца г. Митрополита. Али то није могуће, зато што имамо на архијерејској столици вриједног научног и доброг старину, кога су скоро већ физичне силе издале, па није могуће да и млад, а камо ли у старим годинама Митрополит обиђе и поучи 52.944 куће и у њима 431.060 душе, које се сад налазе у овој Архидијецези сарајевској.

Тога ради и по потреби народној и моме мишљењу, требало би сво српско-православно свештенство са српско-православним општинама, да замоле високу духовну власт, а преко ове и високо-славну земаљску владу, да предложи јеродавном мјесту и замоли Његово царско-краљевско и Апостолско величанство милостивог нашег цара Франца Јосифа првог, да је велика потреба према овољиком броју кућа и душа под једним митрополитом, дати му једног епископа помоћника, кога би столица била у Бањојуци, и који би био подчињен високој духовној власти и митрополији у Сарајеву, па би онда сваки посао уредније и напредније ишао, а без овог рамљемо.

Према обстојательству времена данашњег, сваки види да је баш потребан још један епископ за Крајину, и тиме би и Његовом високопреосвјашченству г. Митрополиту Николајевићу доста трудно дјело олакшано било, па би могао онда сваке године сазивати синодалне владике (из Мостара и Тузле), и држати сједнице, на њима рјешавати спорне брачне и друге црквене важне ствари.

А то и правило св. апостола 37 налаже, да се сваке године два пута држи сабор епископа, и нека међу собом испитују догмате благочастија и разрешују црквене спорове који се истакну: једанпут четврте недеље Педесетнице а други пут двадесетог Хиперверетеја т. ј. Октобра. А и правило 8. шестог васионског трулског сабора налаже макар једанпут у години да се епископи сабирају.

Ја мислим да се све то у ред довести може само усталачког у вољног рада.

У **Травнику**, 10 јуна 1890.

Симо Пејовић,
парох травнички.

Разно.

Гђа Савка удова Јевтановић, честита супруга упокојеног Димитрије М. Јевтановића подградоначалника сарајевског, даровала је у спомен своме покојном мужу 1000 фор. сарајевској школи; 500 фор. фонду за оснивање српске више дјевојачке школе; 500 фор. овдашњој сарајевској сиротињи; 200 фор. музеју старе српске цркве овд.; 150 фор. црквеном пјевачком друштву „Слога; 150 фор. листу „Босанској Вили"; по 100 фор.: заводу пл. Мие Ирби, познате српске добротворке; крајцарском друштву; Frauenverein-у Unterstützungsverein-у; по 50 фор. „Матици Српској", „Друштву св. Саве", „Земском дому."

Осим тога, непропустамо овдје напоменути да је покојник још за живота у 1882 години даровао 1000 фор. српској основној школи у Сарајеву, а 1885 год. поклонио је истој школи земљу, која је вриједила 500 фор.

Бог да га прости и вјечна му памјат у народу српском!

Дарови овдашњим срп. православним црквама. Овдашњи и уважени трговац г. Васо С. Краљевић, поклонио је старој цркви красан цинцет (многосвјећњак) у вриједности 300 фор. госп. Нико М. Бесаровић, поклонио је новој цркви лијеп застирач на налоњу, у вриједности 100 фор. Живили ови побожни приложници и Бог им подарио сваку срећу и здравље, те и у будуће своју цркву а са њоме и своју школу подпомагали; те се и други Срби угледали на њих.

Стеван Банђур родом из села Бооска у Херцеговини, умр'о је 3. јуна о. г. у овдашњој војној болници у 33 години млађаног живота свога. Покојник је био у служби код овдашњег трговца г. Васе С. Краљевића, те за кратко вријеме стекао је преко 2000 фор. од чега је оставио тестаментално на неколико дана пред своју смрт: 100 фор. српској школи; 50 фор. у фонд за оснивање више срп. дјевојачке школе; 100 фор. овд. старој српској цркви; 50 фор. друштву пјевачком „Слоги"; 25 фор. цркви на Рђусе у Херцеговини; 25 фор. цркви на Влаховиће у Херцеговини и 25 фор. овд. српској сиротињи. Остатак иметка покретног и непокретног распоредио је на родбину.

Бог да га прости, вјечна му памјат у народу српском!

Нов епископ Пакрачки. Господин Мирон Николић, администратор епархије Пакрачке, посвећен је за епископа Пакрачког 3. маја о. г. у Сремским Карловцима. Епископ Мирон сада је у најбољим годинама, пун воље и одушевљења за свој свети позив. Његов рад и прошлост улијева пуно наде, да ће епархија пакрачка — народ и свештенство имати у њему достојног поглавицу и архипастира. Желимо новом архијерејеу пакрачке дијецезе обилата успјеха на путу његове св. службе и рада у православној цркви.

Храмовска слава у Рељеву. И ове године прослављена је храмовска слава у цркви српског православног богословског завода у Рељеву, на дан 9. маја оним истим редом као прошлих година. Његово Високопреосвештенство наш старац г. Митрополит служио је божествену литургију са више свештеника. На причасној дрвкао сходну бесједу млади свештеник Лазар Ожеговић ученик IV. раз. богословије. Народа је било у приличном броју како из Сарајева тако и из околних села. Још би боља свечаност испала да није киша помела. Овом пригодом и истог дана враћао се је из Беча цивилни адјутус Босне и Херцеговине Његова екселенција Барон Кучара са својом племенитом младом супругом, и ради тога поврвио је сав свијет на станицу „Двор" према заводу, да их поздрави. Кад је жељезница приспјела на станицу, око 4 сата послије подне, испред свију како свештенства тако и народа Његово високопреосвештенство госп. Митрополит поздравио је барона са његовом новом младом супругом.

А иза тога заорило се громко живили! На чему се захвалиште њихове екселенције и влак се крену за Сарајево.

Православна грчка црква у Паризу. Неколико богатих Грка сложили су се да о свом трошку подигну грчку цркву у Паризу. Тако, лондонски банкир Сколици даровао је на ту цијел 1,500.000 франака; Зафиропуло 100.000 фр.; Негропулос 100.000 фр.; Евземдис из Цариграда 100.000 ф.

Српско-православни црквени музеј у Сарајеву. У недељу 13. маја о. г. отворен је и осветган је музеј од Њег. високо Пр. Господина Николајевића у нашој старој овд. цркви, и свијет сада долази да гледа оне лијепе старине, које су до

данас очуване. Овај музеј има велику вриједност, јер многе старе ствари, које би се можда загубиле или забациле, у музеју се чувају и све могу се изгубити, а поред тога нијесу сакривене, него су изложене свијету на видику у ормарима, нарочито за то справљеним са стаклом а у двије магазе црквене, које су за то одређене и уређене.

Тога дана послије свете литургије прочитана је од свештеника општинска објава, коју у главном доносимо у овом листу: „Мили српски народе!

„Музеји су од врло велике важности и за изучавање и проучавање прошлости и историје народне. Већ ми у овом нашем музеју у старој цркви имамо лијепих ствари, које нам казују прошлост сарајевску. Но да би музеј баш потпуно одговорио своме имену, нужно је, да и народ притекне у помоћ, јер кад сваки по крајцару дарује за часак се набере форинта, — тако исто ће бити и овдје. Ако сваки по нешто приложи, ми ћемо имати красан музеј, који ће нашем српском народу у Сарајеву на дику и поное служити, а страни свијет уиндјеће, да смо имали лијепу прошлост, а ми сви ћемо се онда трудити, да створимо још љепшу будућност.

Но овај наш музеј има још једну страну, што други музеји немају, а то је: ово је *црквени музеј*, и когод што приложи, не дарује само музеју, него приложе нашој цркви, а тиме чини добра дјела и милостињу нашој светој цркви.

У нашег српског народа има таквих старина доста. Скоро у свакој кући има по нешто од старих ствари: старинскијех ердала; старијех новаца и сребрних и златних; старинских лијепих везенијех пешкира, антерија, чеврми; старијех књига и старинскијех писама; старих бакрених ствари и разлитита покућства. Све те ствари, когод их има, данас се слабо или никако не употребљују, него се као антика чувају. — Нико и не зна за њих, до ли онај чије је и можда његови познаници. Многе такове ствари леже, нико и не зна да их има, — а у музеју свак би могао и видјети и знати — а име онога, који би старину приложио, за вјечита времена остало би у музеју.

С тога се мили српски народе овим позивом на тебе обраћа српска општина: ако би ко год имао каквих старинских ствари, велику би задужбину учинио, ако би то приложио нашој старој цркви, гдје би се у музеју чувало на вјечита времена. — Сложно браћо радимо на, ако Бог да, биће среће и напредка. — Ако би дакле ко шта стио дарovати, нека донесе или пошаље у општинску магазу, и тамо ће му се издати признаница, да је са захвалношћу примљено. — Прилажите браћо, па нека нам буде у ето добријех часа"!

Српско-православно црквено пјевачко друштво „Слога" Одбор овог друштва у својој VII. редовној сједници у Сарајеву држаној 6. марта о. г. закључио је: да се позове омладина обојега спола ради уписа у ово друштво. У то име 20. маја о. г. прочитан је од свештеника у овд. црквама одборски позив којег и у овом листу доносимо:

„Православна браћо! Друштво је ваздa утицало на усавршење и изображење човјечанства, а искрењавало је свом силом себичност и саможивост. С тога се данас и удружују људи, те стварају различита друштва: пјевачка, читаоничка, књижевничка, и т. д. Такова су друштва српском народу од врло велике потребе, јер га такова друштва усавршавају и изображавају, а развијају му српску свијест и љубав свему, што је српско. У ту циљу удружили су се многи Срби у Сарајеву, те основаше српско пјевачко друштво, које и данас постоји под именом „Слога" То друштво напредује данашњим даном у свом корисном задатку. Задатак је тога друштва, да његује божанствено пјевање свете православне цркве, те да украшава црквено богослужење и да тијем одржи у народу љубав светој православној вјери. Још његује ово друштво и српску пјесму, која нас је одржала у највећим биједама и патњама, која нас је у борби крјепила, која нам је давала и даје нам наду на бољу и сретнију српску будућност. У томе се састоји српски напредак и српска просвјета, а такова је просвјета за омладину српску, уданицу нашу. Ма да је задатак и циљ овога друштва тако лијеп и корисган, ипак зато још мали дио српске омладине позвани ово друштво. С тога се одбор овога друштва овијем путем обраћа на српски народ у Сарајеву, те позива да своје синове и шћери уписује у ово друштво; тијем ће сваки учинити услугу српској ствари, а омладину ће одговарати онако, како се Србину и Српкињи приличи. На тај начин рашириће се и дружевност међу нама, а што је најглавније, тако се постизава слога, за којом сви тежимо, — али је никад не

остварисмо! Још и то се може примјетити, да није е великим тешкоћама скопчано посјећивање пјевачке школе овога друштва, а те жртве губе своју вриједност кад се узме у обзир корист од посјећивање пјевачке школе.

Упишимо омладину у пјевачко друштво".

На оном свијету. (Истинити догађај). Назад неколике године живио је један добри и побожни старац у којој парохији у селу А ..... који је много којешта у свом животу преко своје главе прежето.

Једанпут му се пред саму његову смрт догоди случај овај: Некако пред зимски Никољдан сједјаше он с тројицом сељана у кући свог зета и разговараша се о које-чему. Кад наједанпут у том разговору, како сједјаше на кревету, тако се и превали, очи заклопи, преста говорити, па и дисати. У том часу добије отвор сасвим чудновато. — Тог часа они неки од присутни пипа, гледа, неки се прено, и трећи најпосље завиче дајте свијећу јер је умро не видим да дише. Тако није дуго потрајало мало више од пола сата, а он се пробуди и сједе, као што је и прије сједио само бијаше поблиједио што но кажу ко крпа. Ова се сад тројица зачуде њему и његову лежању па готово и смрти, и почну га питати, он им одговори: „да се он сам чуди", — те почне им приповједати, како је на оном свијету за то кратко вријеме провео и видио, и настави причати: „брајо! Кад сам сад био замро овдје, тај сам се исти час трефио (догодио) на оном свијету. Тако идући ја гледам велику свјетлост, која иеда у себе гледати и одмах у близини те свјетлости дочекаше ме пет стожина сјенских и у наглости ме једоше пробости, док ме завика неко из оне свјетлости: „немичи даље у ону свјетлост, јер си велики грешник, пет си стожина сјенски упалио свог комшије, па не можеш онамо прићи ближе". Кад тако изговори, ја се онда сјетих да сам још у младости попалио сламе и сијена комшије свог у истом селу, јер сам и ја до тада три пут пален био од тога истог; те најпослије и ја одлучим да оног упалим на кога ми је сумња, што и учиним те у том буде крај и мојој и његовој палитби.

Стојећи ја пред свјетлости зачух ће неко говори: „били желио видити свог оца"? Ја одговорим би, и на то ми рече: Иди тамо даље па ћеш видити. „Кад пријох оном мјесту отвори ми врата једне собе, кад ли у њој спазих свог оца ће сједи и мрак му до појаса. Отвори ми другу собу, кад ли у њој мој брат и сав се блиста у оној свјетлости, у коју ми није дала ући. Отвори трећу, кад ли у њој велика свјетлост и мала се дјечица по њој играју. — Мени једно прије и проговори, „Ја сам дјете твоје кћери" и туј га ја одбих и рекох какве моје кћери, кад ја знам да моја кћи није дјете никад ни имала. Отвори ми четврту, кад ли у њој спазих једну врачарицу из мог села именом Милицу, која се увјек преврће преко једне греде у тој соби, само је туј велика помрчина. „Ја запитах зашто се та жена тако преко главне греде као коло преврће"? Одговори ми: „зато што се утварала и у божје знање стављала, со тим свијет варала, и тако ће се она до страшног суда превртати". Туј сам у једној мрачној соби видио из нашег села у једно и ону жену што хоће да је најљепша и најпаметнија. У том ја пођох ближе оној свјетлости кад ли на ње изађе човјек и стаде предаме бијеле браде с голом сабљом у руци и рече: „Не помичи даље него се враћај натраг јер ће мало времена проћи па ћеш и ти онамо доћи кад други пут умреш". „Ја се на то разљутих и у љутњи нешто гријешно рекох: како се може двапут мријети и вратих се натраг, али се за ону ријеч брзо покаја, и ево ме брајо опет међу вама". Живио је тај старац од Никољдана само до Јовандана по Божићу. Разболе се тај старац у очи Јовандана а никад се није више насмио због оне ријечи на оном свијету. Тужан и невесео увјек бијаше до смрти. Пред смрт своју помоли се Богу сузним очима заплака и леже. Само три пут погледа на врата, увати га дрктање и у том поче покривач на себе навлачити и скупљати се у мјесту, мислећи да се може од смрти побјећи или сакрити, коју је можда угледо ће на собна врата улази. Очима још неколико преврну, покривач до пола довуче, три пут зјевну и умрије тај старац. Овај је старац прије мог доласка на парохију Маринску умро. По казивању његових синова и сељана стар је био 82 год. и био је врло побожан. Ова догађај слушао сам не само од синова његових него и од других, баш да је ово била права истина и да су се други алочести људи чувши то од њега мало поправили.

Прибиљежио:
Симо Стојановић,
свештеник.

Освећење надгробне споменице Милосава Храбрена у ман. Житомишљићу. Познато је, да је ман. Житомишљић један од првих српских манастира у Херцеговини, као и то, да га је основао Милисав спахија Храбрен — доцније прозвани Милорадовић родом из села Житомишљића. Од ове богољубиве породице српске има и данас потомака у Житомишљићу, али су за љубав својих добара у она мутна времена вјером превртнули те су данас као мухамеданци познати под именом Опијачи.

Један пак дио од те племићке породице не марећи за благо није хтјео напустити своје праћедовске вјере православне већ под притиском оног кобног времена одсели се најприје у Стару Србију а одатле у Русију. Премда су скоро два вијека протекла од њиховог пресељења у Русију ипак потомци те породице и данас се с' поносом сјећају своје старине — отаџбине, својих праотаца и лијепог српског имена. Од исте породице, која је у Русији сачувала до данас своје племство и старо име, члан је и граф Григорије Милорадовић, генерал-мајор при царском руском двору у Петрограду. Поносећи се он што је потомак од исте породице српске Милорадовића и одушевљавајући се најзаноснije за милом домовином својих предака, он се 1883 год. потежно чак из далеке Русије, да се поклони славној задужбини својих старих.

Успомена на његов долазак крунисата је дивним прилогом — спомеником, коју је он ових дана послао, да се постави више гроба Милисава спахије Храбрена у предњој црквици ман. Житомишљића. Споменица је ова средње величине скоро у виду квадрата; начињена је од бронзе а с' предње је стране позлаћена. На лицу споменице стоји лијепим ћирилловским словима изрезан натпис, у коме дарователь напоминье, да из дужне благодарности и поштовања према своме претку а основателју манастира приложе ову споменицу.

Чин освећења и постављања споменице обављен је на други дан Духова ове године у присуству љубљеног Архипастира преосв. господина Серафима и многобројнога народа из Мостара и околице Житомишљићке.

Пошто је у цркви манастирској свечано одслужена архијерејска служба, на којој су учињена и „благопотребна прошенија“ за здравље и дуг живот новог добротвора, освештана је споменица, која је на сред цркве народу на углед изложена била. По том је држан спомен основателју манастира Милисаву Храбрену, чија је гробница у предњој црквици а рвна је са подом црквеним. Како при освећењу споменице тако и при одржавању помена чинодјествовао је родољубиви митрополит госп. Серафим.

Пошто се „споменица“ поставила изговорио је митрополитски ђакон Патрикије Поповић народу сходну бесједу. У бесједи је наложио: како треба човјек да живи у овом варљивом свијету, па да овјековјечи име своје на земљи и како треба да се угледамо на родољубиве примјере наших старих добротвора, који на олтар цркве и просвјете српске нијесу жалили жртвовати све: и снагу своју и благо своје па чак и животе своје. Затим је у говору истрао значај одржаног спомена као и значај и вриједност послате споменице — позивајући сакупљену Србадију, да се угледа на честитог родољуба српског грофа Григорија Милорадовића. Овако се свршила свечаност освећења и постављања споменице Милисава Храбрена. При извршењу овог богољубног чина народ је био расположен и одушевљен тако, да је многоме суза радости низ образ потекла, помишљајући да је и ова споменица јасан доказ, да у пространој Русији има људи од значаја који нас не заборављају. У таковом расположењу народ се цијелога тога дана весело и забављао докле се није и крену кућама, с' топлом надом на бољу и сјајнију будућност своју.

На крају ових ријечи држим, да ћу погодити жељу свега сакупљеног народа српскога, ако у име њега кажем: Хвала добротвору српском Григорију Милорадовићу! Бог му стострук накнадио и слава му у народу нашем! . △ .

Рукоположени.

Коста Блажујевић из Сарајева, пошто је приватно положио испит из богословских предмета пред конзисторијалним члановима и професора богословског завода а под предсједништвом Његовог високопреосвештенства Митрополита Господина Ђорђија, рукоположен је за ђакона 9. маја о. г. а 21. истог мјесеца и године за свештеника, и одређен је на парохију Бијаковачку, у протопрезвитерату Бос. Градишком.

Никанор Дутина, монах манастира Дужи, родом из Глеђевца (котар љубински Херцеговина), рукоположен је 10. маја о. г. за ђакона а 20. истог мјесеца и године за свештеника — јеромонаха, и додијељен је братству истог манастира.

Одликовани.

Теодор Јунгић, бивши парох зенички а сада свештеник у централној казнони у Зеници, одликован је *црвеним појасом* актом Његовог високопреосвештенства Господина Ђорђија Николајевића од 6. јуна о. г. број 870 са пљедећим декретом: „Обзиром на вашу ревну и много трудну свештеничку дужност, коју обављате у централној казнони у Зеници, међу посљедователјима православне вјере, као што се ова духовна власт увјерила из поднешеног вашег годишњег извјештаја за 1889 годину; даље обзиром на ваше скромно и примјерно владање свештеничко, не само у данашњем вашем положају, него и док сте обављали и парохијалну дужност у зеничкој парохији, — нашли смо се побуђени одликовати вас *црвеним појасом*, којег можете носити са архијерејским благословом; и који знак нека вам служи за награду и признање од Наше стране, с надом: да ћете и у будуће све више и више напредовати у свештеничким врлинама и повјерене казенике нашим поучавањем подизати на што бољи ступањ вјерског изображења и моралног напретка."

Савва Пјешчић, парох и надзиратељ требињског протопрезвитерата, одликован је актом Његовог високопреосвештенства Митрополита Херцеговачко-Захумског Господина Серафима Перовића, од 11. јуна 1890. број 556 са пљедећим декретом: „Увидивши и освједочивши се о Вашем тактичном и ужјетном управљању протопрезвитератом требињским, и опхођењу са подручним свештенством; даље цијенећи Ваше примјерно владање, Вашу ревност према нашој св. православној вјери, матери цркви и српскоме имену; знајући да тачно и савјесно вршите свештено-пастирске дужности међу повјереном Вам паством; поред тога праћени Ваш рад на црквеном књижевном пољу, те познавајући Ваш лијепи стил писања и српски дух, који кроз радове Ваше провијава, — нашли смо се побуђени одликовати и обдарити Вас *црвеним појасом* и дозволити Вам архијерејским благословом, да га можете носити.

У лијепој нади очекујемо, да ћете и унапријед Вашом свештеничком енергијом и позивом како у протопрезвитерату и Вашој парохији тако и у свештеничким сједницама милост и благонаклоност Нашу оправдати и непоколебиво сачувати, те и веће одликовање моћи получити." и т. д.

Јован Нововић, свештеник и парох Бистрички актом Његовог високопреосвештенства АЕ и Митрополита Господина Георгија од 21 јуна о. г. број 947 одликован је црвеним појасом са пљедећим декретом: „Цијенећи вашу марљиву и похвалну свештеничку службу у повјереној вам српско-православној пастви; даље, обзиром на вашу ревну и тачну пероводску дужност, коју вршите у свештеничким сједницама бањалучког протопрезвитерата, — нашли смо се побуђени одликовати вас *црвеним појасом* којег можете са архијерејским благословом носити, с том надом: е ће вам ово одликовање и благоволење претпостављене вам духовне власти служити и у будуће, да удвостручите ваше свештено-пастирске силе у дужностима и позиву које ће доносити користи православној цркви, вјери, српској школи, у српском народу — у вашој парохији" и т. д.

Браћи Србима!

Јављамо свакоме Србину и Српкињи, како овђе у мјесту, тако и по цијелој поносној Босни и кршној Херцеговини, да смо ове године уз стару српско-православну цркву подигли и уредили

МУЗЕУМ ЦРКВЕНИ,

који се у недјељу 13. маја освјештао и отворио.

Освјештање је свршио сам високопреосвећени г. митрополит. Од тога дана музеј ће бити отворен сваке недјеље и празника послије службе божије. Обраћамо пажњу сваког Србина, да не пропусти посјетити овај скромни, али пуно значајни музеј, у ком се налази лијепих старина. Такође молимо, поједине општине, цркве, свештенике, учитеље и сваког појединог Србина, који би имао каквијех старина — да нам их уступи, било на сачување, било на откуп.

Сарајево 10. маја 1890.

Тутори старе српско-православне цркве.

СЛАВНИМ УПРАВАМА и ПОШТОВАНИМ учитељима и учитељицама српско-православних основних школа у Босни и Херцеговини.

Већ одавна постоје у Босни и Херцеговини српско-православне школе, али до данас још неимађаху оне књиге, које би биле згодне према потребама тих крајева. У њима се понајвише употребљавају књиге написане **источнијем нарјечијем** а тим се квари **јужно нарјечије,** — тај најљепши говор српског језика. Осим тога нема у тим књигама све оно, што одговара духу тих школа, — па с тога се и боре те школе са великим биједама и невољама. Да се томе доскочи, рјешила је потписана српска књижарница Мил. Каракашевића у Сомбору, да изда књиге за српско-православне школе у Босни и Херцеговини, а тијем би се не само горње невоље уклониле, него би се постигла **духовна свеза** свих тих школа.

Г. **Мита Ст. Клицин,** српски народни учитељ у Сарајеву, написао је већ **Буквар** јужнијем нарјечијем, **који је удешен по најбољијем педагошкијем и методичкијем захтјевима и према потребама српских основних школа у Босни и Херцеговини.** Пошто је исти г. учитељ у Босни, то је могао добро схватити задатак и потребе српских основних школа, с тога ће тај **Буквар** за цијело бити најбољи за употребу у њима.

Буквар је већ у штампи, а биће 1. **августа о.** г. готов. Изнијеће $4^1/_2$ штампана табака, а цијена ће му бити у солидном повезу само 16 новчића. Издање ће бити лијепо укусно и на финој артији. **Буквар** је према оцјени стручњака поправљен, а удешен је онако, како ће одговорити и **лаком учењу читања и писања**

и српском духу српских основних школа у Босни и Херцеговини, а биће за цијело један од најбољих српских Буквара.

Потписана српска књижарница овијем учтиво позива славне школске управе и поштоване учитеље и учитељице, да тај Буквар уведу у српско основне школе, што ће бити само на корист истих. Ако буде ово подузеће срећно, онда ће потписана књижарница издати и остале књиге; читанке, рачунице, земљописе и т. д., и не ће жалити ни мало труда ни трошка, ако види родољубив одзив, а нада се, да ће се славне управе обратити што скорије наруџбом.

У Сомбору, на Видов-дан, 1890. год.

Књижарница Миливоја Каракашевића.
(Zombor, Bácska.)

Књижевни оглас.

Препоручујемо ово дивот-дјело, које је најзгодније за поклоне при свакојаким приликама.

ПЈЕВАНИЈА

целокупна књижевна дјела нашег највећег пјесника

ЗМАЈ ЈОВАНА ЈОВАНОВИЋА

у двојаком издању по 80 табака највећег формата.

ЗНАТНО СПУШТЕНЕ ЦИЈЕНЕ:

У лијепо увезане корице: **„издање за народ“** 3 ф. (прије 6 ф.) **„дивот издање“** 5 ф. (прије 8 ф. 50 новч.)

За тим у слиједећем повезу: Везано у златним дивно израђеним корицама „издање за народ“ 4 ф. — Увезано у златним дивно израђеним корицама „дивот издање“ са златним обрезом (Goldschnitt) 6 ф. Ово дивот издање је на најфинијој артији, боје слонове кости (Elfenbein-Farbe).

Да би **„ПЈЕВАНИЈА“** у срце нашег народа допријети могла, и да би је сваки честит и најспромашнији Србин набавити и с њоме свој сто украсити могао рјешисмо да од сада **„Пјеванији“** цијену знатно, тако рећи у полак спустимо, и да тим начином сваки Србин, Српкиња и Србче кроз свога до данас највећег пјесника Змај Јована Јовановића и његове умотворине упозна, а уједно сматрамо и дужност нашу — када већ толико грдни капитал у књиге српске — а нарочито у певанију Змајеву уложисмо и жртвовасмо — да нашем народу пружимо јевтину и корисну књижевну и здраву духовну храну.

Српски књижари
Браћа М. Поповићи.

Штампарија Шпиндлера и Лешнера.

Свеска VII. и VIII. Сарајево, јули и август 1890. Год. IV.

Власник: АЕМ. Конзисторија. Уредник: Ђ. Петровић, свештеник.

Архијерејска окружница.

Дионисије милости Божијом Архиепископ и митрополит зворнички и почасни Ексарх-Далмације.

Благогабраним и славним српско-православним црквено-школским општинама и одборима и свему Благочастивом српско-православном нашем народу у свој Богоспасајемој нашој Епархији Зворничкој. Благодат, мир и милост од Господа Саваота Бога нашега, а од нас молитва, благослов и опроштај-

Исус Спаситељ наш и Бог установивши свету своју вјеру за бољитак и спасење свију срцем и душом вјерујућих у Њега људи, између осталих својих божанствених заповједи и наредаба поставио је и духовне пастире, наложивши им тешко бреме: да руководе душевно све вјерујуће у Њега т. ј. стадо Христово, и да буду посредници између Бога и народа, вршећи свете тајне, поучавајући и молећи се непрестано Богу за здравље и душевно спасење свега крштеног народа. Народу пак заповједао је и наложио да слуша своје духовне пастире, т. ј. свештенике, који га поучавају на добро, да их поштује као своје духовне оцеве и наставнике и да се брине својски за материјално њихово живљење. И та се је наредба Божија не само вршила и врши од постања православне цркве, свуда по свијету гдје год постоји православни народ и свештенство, него се је она раширивала и побољшавала кад год би то захтјевале свјетске материјалне околности, што је рјечи: кад год су се поскупљивале за живот требајуће ствари. И народ је с' благодарношћу и признањем побољшавао свештеничку таксу, да се не би њихови духовни пастири и њихове породице патиле оскудицом, што би велики гријех био код Бога, а грдна срамота и понижење за наш народ пред иновјерним народима. А овако се што, т. ј. побољшавање свештеничке таксе, чи-

нило и овдје код нас, као што сви о том знате, кад год су то, цјену ствари дижуће околности захтјевале. Али од неког доба амо, нагледа на жалост, као да се хоће да заборави на ту свету дужност; јер из дана у дан све то већма и већма мучније долази до својих заслуга свештенство, које никакве стално, као што би требало, плате неимајући, једино чека да се тко роди или умре, или ожени и тако даље, па да узмогне доћи до коре љеба, те да нахрани и себе и своју дјецу.

Једини бир што му је као нешто сталније, па и до њега не може тачно доћи ни за пет година, те да се може пофалити и Богу благодарити: да бар у пет година једноч, може покупити сав свој бир од цјеле своје парохије. Осим тога опазило се је и то: да многи од народа пресекли су себи често похађање цркве уз пркос пријашњем лијепом и Богоугодном нашем обичају; недају да се свете наше тајне у црквама врше, као што Бог заповједа и закон прописује; на више мјеста не зову свештеника, да им опоја малу умрлу дјецу, говорећи: да малој дјеци не треба опјела, а и парастосе својим мртвима почели су давати без кољива, које кољиво закон прописује.

Да није пак добро — и то по сами народ — овако ладно према праћедовској вјери и својим духовним пастирима понашање и немарност, то сваки паметан и разуман човјек може лако увидити; јер нема тога човјека на свијету да нежали на онога, коме служи за кору љеба, кад му овај и ту суху и мршаву кору крњи и подпуно недаје, и да не потражи одбране и помоћи код других противу таквог немилосрдника. А да се услед оваких жалби и међусобног незадовољства полако, лако и готов неосјетљиво усађује клица мржње и изазивања, што би од замашних хрђавих по наш народ и православну нашу вјеру послиједица било, и то сваки унапред увидити и добро разумјети може, кад би само хтјео мало бистрије са својом браћом и пријатељима претрести ову ствар. По нашем пак скромном мишљењу: свакако треба да народ често похађа своје свете цркве и држи добро закон, и да воли и поштује своје добре духовне пастире, и својски да се заузима за њихово достојепно издржаваље, а и саком датом приликом и пред осталим још свијетом и словом и дјелом да доказује своје срдачно поштоваље и уважаваље према своме добром свештенству, ако жели себи добра. Такођер и свештенство треба да је срцем и душом одано Христу Богу, вршећи и то најстрожије све његове свете заповједи, љубећи своје духовно стадо, као своју дјецу и браћу, и непрестано и неуморно радећи и трудећи се за његов морални и духовни бољитак, и клонећи се брижљиво сваког шкандала, које би и најмањи повод дало на понижење свештеничког угледа. Сретан је и пресретан и у овом свијету и на небу, после смрти сваки онај народ и свештенство, који овако мисле, понашају се и раде. Тешко пак и горе бити неможе оном свијету, у ком ударају народ на плочу а свештенство на клин. А може ли и кад добра бити тамо гдје народ немари за добро издржаваље свога свештенства, а ово пак т. ј. свештенство непази на себе колико би требало? Додуше признати се мора, да се трефљава и међу духовенством, по гдјекоји свештеник, који неодговара подпуно свом високом чину; јер су и свештеници људи, те по том и они некад нагнути су коме људском фелеру; али има начина и средстава да се оваки доводу на прави пут, кад би се народ са својим архијерејом у добром договору и споразуму заузимали око тога,

и то онако исто, као што паметни и разудни људи чине, кад им се што непожељнога догоди у кући или међу својима, па ушћајући срамоту која и на њих саме отуда пада, паште се без хуке и бруке да уред доведу и опамете своје злочесте распуштенике, без да их тко други чује. А нека је вјечита фала и благодарност милостивом Богу, што се неможемо данас потужити, бар ми овдје, да имамо онаке злочесте свештенике, да се немогу трпити. А да би се од сада и народ поправио у смислу својих вјерозаконских дужности, а и оно неуредно наплаћивање свештеничке заслуге, о ком смо повели ријеч и мало прије овдје описали га, уред довело, и да би се хрђаве отуда посљедице и по народ и по цркву предупредиле, које и јесте права цјељ и намјера ове наше архипастирске окружнице до Вас милог и љубезног нашег стада, предлажемо свима Вама сљедеће предлоге, са подпуним унапријед увјерењем, да ћете их и Ви у вашем правомислију оцијенити и за цјелисходне наћи:

1. У врјеме побирања свештеничког бира, кад дотични свештеник јави дотичноме кнезу: да ће тог и тог дана доћи по свој бир у село, нека је кнез дужан јавити то сваком кућном домаћину у селу на два дана прије означеног од свештеника дана, те да се тог одређеног дана сваки домаћин нађе код своје куће, кад му свештеник за бир долазно буде; осим ако који од домаћина добио буде за тај дан позивницу од власти или од општинског уреда и т. д., или ако због својих кућних послова мора бити удаљен од своје куће. А кад свештеник дође и лијепо се са сваким домаћином поздрави, нека га и домаћин и сва кућна чељад дочекају као духовног оца са највећим поштовањем, и нека „што је попово буде готово,“ као што то лијепо народна пословица каже, без да се правдају неким неоправданим изговорима, само да не би дали своме свештенику бир.

2. Вјенчања и прекадње свакако, а гдје неспречавају какве препреке, и крштења и све остале свете тајне, да колико је то могуће имају се од сада у црквама вршити и то прије подне окром нужде.

3. О крстов-данима и општим молитвама када је дужна свака кућа, по вајкадашњем обичају плаћати свештенику по 10 новч. и то за молитву, прелиивање гробља, спомена живијех и мртвијех, које су новце по дојакошњем обичају кнезови били дужни на дан прије од сваког домаћина покупити и свештенику уручити кад дође у село, коју своју дужност данас непризнају кнезови, нека буду обвезани од сада да врше то тачно као што и прије, без икаква изговора.

4. Укида се од сада непристојни обичај, што се је у врјеме четири поста слала по сеоским кућама водица од стране свештеника по дјеци или простим неким људима; а наређујемо да се од данас у свакоме селу одреди по једно чисто и прикладно мјесто, гдје ће свештеник собом у сва горе означена времена водицу освештавати, и то у присуству сваког домаћина у селу, и пошто сви цјеливају крста онда сваг нека одтуда понесе собом својој кући водицу; за ту опћу водицу није нико дужан ништа плаћати, осим ако хоће од драге воље, при цјеливању крста да баци свештенику што год; а ако који од домаћина пожели да му у кући свештеник водицу освешта дужан је платити му по такси.

5. Као што је сваком познато, свака је крштена душа дужна похађати своју цркву сваке недеље и сваког празника у години, осим болести или какве друге

оправдане препреке; но будући у нас гдје нема још онолико цркава, колико нам требају, те је зато већина народа прилично удаљена од цркава; зато наређујемо и то за сада, да је сваки домаћин дужан дванајест пута у години најмање у цркву на богослужење доћи без икаква изговора, што ако не би чинио има се сматрати као преступник црквених наредаба, па ако се непоправи у том након трократне опомене од стране свога свештеника, подлећи ће црквеној епитимији од стране свога духовника при исповјести.

6. Крсна имена имају се од сада на побожнији и пристојнији начин славити, и то као што следи: сваки домаћин на дан свог крсног имена има доћи собом у цркву, осим ако му је црква веома удаљена од куће, дати написати на спомен имена цјелокупне своје породице, донијети цркви по могућству своме: свијећу, зејтина и тамјана, и том ће му приликом свештеник у цркви прекадити. А више од једног дана не смије се та слава продужавати, на моралну и материјалну штету породице.

7. Сваки домаћин дужан је у случају смрти ма ког малог дијетета у његовој кући, позвати свештеника да опоја мртво дијете; а који то не би хтјео учинити подпашће такођер под епитимију црквену.

8. Сви у опште парастосе били они трећина, деветина и т. д. не смију бити без кољива, и у таквом случају биће одговоран црквеним наредбама сваки онај, који пренебрегне ту своју дужност.

9. Младићи и дјевојке и њихови родитеља или старатељи нека пазе добро од сада прије нег' што даде једно другом поштену ријеч да ће се узети, те да не буду приморани усљед свога лакоумија и непажљивости од заруке до вјенчања, покајати се и ријеч своју погазити, усљед чега проћају се велике неповољности, свађе, тужбе и зао међу народом, за једну или другу страну глас, на велику њихову и њихових породица моралну и материјалну штету; него нека не бивају у таквом важном случају брзи и лакоумни у обећањима својима т. ј. нека најприје једно другога најбоље упознају, и нека једно другога ћуд и нарав мало продуљењем времена боље упозна, па тек онда да даду једно другом поштену своју ријеч и заруче се, а никад нек тако што не покушавају младићи без претходне приволе на то својих родитеља или старатеља. Родитељи пак или старатељи, ако увиђају у свом чадољубљу и опитности, да неће бити добрих послеђица од оваког савеза њихове дјеце, нек покушају и употрјебе сав свој родитељски утицај, али не као мучитељи но као прави родитељи, да лијепим т. ј. разговјетним начином одврате своју дјецу од оваке незреле младјане намјере, па ако успјеју то је добро; а ако ли не могу успјети, боље ће бити да се и они приволе жељи својих дјеце и даду им свој родитељски благослов, него ли да се са својом дјецом и будућим пријатељима тјерају, које не би добрим плодом урођило; а и кад би оваки против њихове т. ј. воље, а са дозволом црквеном склопљени брак усрећно њихову дјецу, не би се имали усљед своје противности стидити и понижени пред свјетом бити. Сви пак они, који се буду одсада заручивали, па се прије вјенчања буду покајали, хотећи да своје заруке униште, нека добро дознаду: да ће се над њима најстрожије извршивати прописани за оваке случајеве закони, по којима кајућа се страна мора повратити дупло оно, што је при заруци од невине стране добила, а изгубити оно, што је

дала и потрошила; осим тога ускратиће се и њенчање крвој страници са другим лицем до архијерејског рјешења.

10. Будући на жалост сеоских наших цркава рачуни не стоје ни у каквом реду, усљед чега цркве трпе велику штету, а црквени тутори и одбори велику укору од народа, из чега се често пута поражају велике свађе и тужбе, што није лијепо ни за цркву нашу ни за народ; зато смо наредили подручним нам пречасним протојерејима, да сваки у свом котару годишње похађа сваку цркву, да би прегледао црквене рачуне и обавјештавао о том свог архијереја. Но будући још у нас нису одређене никакве дотације протојерејима за њихове непред архијереја административне дужности, то наређујемо да протојерејске путне трошкове намиривају дотичне цркве, на које се нипошто непротиве црквеним новцима и приходима управљајући црквени тутори и одборници, а на позив протојереја нека се сви позвани нађу у одређени дан код цркве са рачунима посриједи.

Не сумњајући дакле унапријед као што горе рекосмо, да ћете ове наше за сад архијерејске предлоге и рјешења — увиђајући њихову моралну и материјалну корист, са душевном радошћу прихватити и старати се својски, колико буде зависило од вас, за њихово тачно извршивање, поздрављамо вас архипастирским поздравом, обједручке благосиљајући вас и све ваше. А мир вам свима у Христу Исусу, у истини и љубави. Амин.

Дано у Д. Тузли мјесеца Новембра 16. 1889.

Ваш архипастир и топли у Христу молитвеник и доброжелатељ.

АЕ. и Митрополит Зворнички:
Дионисије.

Задужбина херцега Стефана код Горажда.

(Наставак.)

II.

Горашка црква скромна је и проста грађевина, сазидана у виду крста, већином од материјала, који је покупљен са рушевина неке старије грађевине. У црквеним зидовима имаде више каменова, који су још далеко прије, имали своје нарочито опредјељење. Тако се у олтарском зиду унутра виде два лепша надгробна камена са римским натписима, који су можда узети са каквог старинског гробља, или разорене градине, или храма, — а казује се, да ће у зидовима бити још више сличног камења.

Садашња црква не показује данас у потпуности првобитни облик грађевине, који се према сачуваној предаји, и у не колико према казивању очевидаца, неколико пута мијењао.

Црква је сазидана у виду крста, чији су десни и лијеви крак, а тако исто и олтарски полукруг, нижи од остале цркве. Зидови су врло јаки, дебели по 1·02 мет. високи су споља до под кров 4·70 мет., на крацима крста по 2·12 мет., на сјеверном пространом простору 1·65 мет., на олтару пако 2·36 мет. високи и са свим равно једноставно надгробени. Црква имаде само једна и то западна улазна врата, над којима данас стоји урезан натпис Херцега Стефана о градњи цркве. Тај камен дугачак је 1.28 мет., висок

0·25 мет., а урезана слова висока су 7·5 центиметара. Цијели тај знаменити натпис сложен је вјештачким скраћивањем у непуна два реда тако малог простора, — чији приближан наглед и вјеран склоп приказује сљедећа слика:

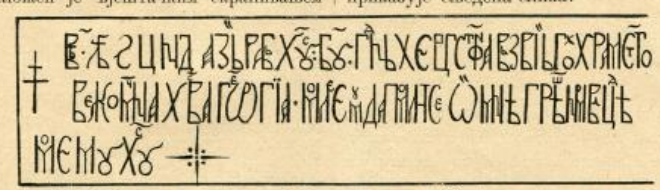

въ лѣто 6954. азъ раб хрїстъ коѓ господинъ херцегъ Стефанъ въздвигохъ храмъ свѧтаго великомѹченика хрїстова Гюргїа моле сѧ да помолит се ѡ мнѣ грѣшномъ владицѣ моемъ хрїстъ.

У писаним српуљама, а и у штампаним црквеним књигама из мљетачке штампарије XVI. вијека[1]) што се у похрани цркве налазе, и које сам на ту цијел нарочито претраживао, види се сасвим исти облик слова, и исти начин скраћивања, — само што су слова у натпису још старијих, простијих облика, чиме несумњиво доказују своју древност, пошто су постала при крају прве половине XV. вијека[2]). На предњој половици цркве налазе се 3 прозора из новијег времена, и то 1 на прочељу, а остали на јужној и сјеверној страни, на другој пак половици цркве имаде само 3 прозора, и то 2 у олтару, а 1 на јужном набоченом простору. Ови задњи прозори врло су мален, високи по 0,60 мет. а широки по 0·32 мет., а некада бијаху, ваљда нужде ради још мањи, макар да им је унутарња основа много већа.

Као што се у самој цркви види, данашња унутрашњост цркве имаде 3 простора: храм са солејом и најгрегним простором десно и лијево, за тим олтар, и побочни простор са сјеверне стране. Храм до иконостаса дугачак је 12·47 метар. а широк 5·34 мет., простори десно и лијево дугачки су по 2 мет. а широки по 1·80 мет. Дужина олтара до источног лука износи 2·07 мет., премјер лука 2·15 мет., дакле укупно 4·22 метра. Дужина цијеле цркве унутра износи по том укупно 16·66 мет. Најгредни простор са сјеверне стране, на коме нема ни једног прозора, дуг је 3·15, а широк 1·42 метра.

Тавански је свод зидан, те на старом дијелу цркве, изведена су ребра његова у виду шиљастих готских лукова, дочим пак на осталоме дијелу сасвим су обла. Висина до свода у храму изнаша око 7·30 мет. а у олтарској опсади 3·45 мет.; у пригратцима пако по 2·81 метра. Црквене зидове с поља и напутра покрива сада проста кречна обљепа, а некада су, како се прича, ти зидови били украшени сликами. Код поправака прије недавног времена откривена је непосредно до простора за пјевницу, на мјесту, ђе је владичин сто, на зиду, голема, простије израђена слика св. Архангела Михаила, но данас се више не види, пошто је сва црква обљепљена дебелом кором, коју је набијала рука простих домаћих дјелатеља.

Набочена јужна страна служи као простор за пјевницу, а сјеверна као прилаз у побочни простор, у који се улази

[1]) Октоих Бож. Вуковића од год. 1536.; — Трпод. Стефана од града Скадра од год. 1561. итд.

[2]) Види расправе, наведене у примједби под 1 на стр. 245 овог листа.

на иска врата. Пошто у истоме простору имаде уз источни зид мала каменита трапеза, а у зиду десно и лијево удубине као за жртвеник и кадилохранионицу, те се може мислити, да је тај простор некада служио као засебна мала црквица, веома подесна за скрушене молитве великијех исповесника, имајући како се приповједа, храм собор св. Архангела Михаила, — дочим данас служи као мјесто за исповједање. Кад је тај обичај у живот приведен, да ли од вајкада или од новијег времена, — не да се означити. Ако се још припомене, да је уз предњу страну цркве приљубљен неукусан, једноставан дрвен звоник, са једним звоном од год 1882., које је дар Њег. Вел. нашег премилостивог цара Франц Јосифа I., — онда је тиме у главном исцрпљен опис садашњег грађевног стања Херцегове задужбине.

Поменуто је већ како се знаде, да се облик цркве досада више пута мијењао. У колико је традиција сачувала спомен о томе, то се повјест стања ове грађевине може подијелити у три периоде, које су овако текле:

Првобитна грађевина било је исте ширине и висине као данас, али је у дужину хватала једва нешто преко половину данашњег протезања цркве.

На мјесту, гдје је иконостас, био је зид у вис од прилике до половину висине цркве, кроз који су у олтар водила само двоја врата, наиме царске двери и сјеверна врата. Пред сјеверним вратима олтарским налазила се зидана гробница, покривена плочом без натписа; а иста гробница у прерађивању цркве год. 1869. нађена је сасвим празна. Тик уз предњи зид цркве, десно од улазних врата, лежала је надгробна плоча са старинским на жалост кратким натписом:

† Къ имѣ бога ѥ лежи рабъ божи кнезъ Радославъ Ширинићъ. Иста та плоча дуга 1·65 мет. а широка 0·59 мет. лежи данас такође пред црквом, с десне стране врата, од времена и људског хода силно отрвена — а могуће је, да је некада покривала ону гробницу пред олтаром, пошто се види да је скројена за гроб, који већ имаде широк оквијер, те би унутра имао бити много простанији. Тко је био тај кнез Радослав, ће му је управо гроб, а зашто му је надгробна плоча пренашана са једнога мјеста на друго, то је мучно пронаћи, пошто је о томе нестало сваког спомена. Та стара црква имала је мален, плочаст отворен звоник, сличан звоницима по Далмацији, или ономе на старој мостарској цркви, — са једним звоном. На врху бијаше каменит крст, који је до данас сачуван, дочим је звоник скинут, како се приповиједа код прерађивања год. 1869. То древно звоно било је мало, плитко, слично баси, са увом за утврђење у сталак, шупљином велико за 5—6 ока, а без икаквога натписа. У колико допире сјећање садашњег наштаја, исто се звоно чувало у олтару, те га пошто бијаше распукнуто, некако шездесетијех година овога вијека, однесе нека Хаџи Стака у Сарајево, да га даде прелити, али — не зна се с којег узрока, — тек црква горашка, што се сажаљевати мора, остаде без једног важног споменика старине своје. Над вратима те старе цркве стајао је исти онај херцегов натпис, који се и данас на новој прикради налази.

Колико је дуго трајало ово доба херцегове задужбине, — кад се свршило, да ли је то заиста био првобитни облик те цркве; можда првобитна задужбина херцегова разорена, па се убрзо на њеним рушевинама подигла скромна мала

црква? На ова преважна питања, која некијем правом нужности и оправданости искрсавају пред очима испитиваоцу — оскудни податци не могу да прибаве никаква одговора.

Други период грађевног стања цркве, настао је како се прича, у прошломе вијеку, а промјена је изведена усљед веома значајних узрока. Тога времена, према причи народној, даде неки паша, члан тада и од вајкада у Подрињу моћне и најзаменитије породице бегова Сијерчића, подигнути велик приградак цркви сприједа у истој ширини, а у дужини од 6 метара, дочим је висина хватала једва нешто више од половину висине старе цркве.

У тој градњи стара црква остала је сасвим нетакнута, те се тада из новог дијела цркве улазило у стару цркву на првашња стара врата. Херцегов натпис остао је и даље на своме мјесту, а тако исто звоник са крстом. Код старих улазних врата бијаше подигнута каменита трапеза, те је исти приградак, како се приповиједа, био је употребљаван као парочита црква, са храмом св. оца Николаја. Год. 1869. разваљена је та трапеза, и утрошена у зидању, само је до данас остала њена горња плоча. Ступ те трапезе био је од тесаног четвероуглног камена, вас покривен некаквим римским натписом, а утрошен је са осталијем градивом год. 1869. Да ли је и кад је иста трапеза била освећена, то се не даде пронаћи, а још се ни то не зна, да ли се приликом тога недозвољеног и грјешног дирања у светињу цркве, нашли трагови каквога записа у њој, чиме би се онда било могло да што више сазна о постанку трапезе и тога приратка.

Да је збиља некоји паша Сијерчић могао имати такав одношај према цркви, народна предаја налази оправданости у једној пјесми, у којој се од прилике описује овакав догађај: „У давно вријеме (у прошлом вијеку) дође заповјед од султана, да се у Горажду на Дрини гради ћуприја, на што буде приправљена лучева грађа. Но ћуприја се не сагради, пошто томе ради нечега противан бијаше тадањи паша Сијерчић; као да је тада забављен био око дограђивања цркве. У Фочи је био тада неки паша Шувалија, који оптужи пашу Сијерчића, што не ће да гради на Дрини ћуприју, већ гради Власима богомољу, у коју троши припређену лучеву грађу. Паша Шувалија пошао је парочито ради тога у Призрен пред везира, који тада из Цариграда у Босну долазаше, пошто овај из Виперада оправи 30 својих делија да извиде: е да ли је Сијерчић-паша у српску богомољу — како је оптужен, — трошио припређену лучеву грађу. Делије дођоше у Горажде, претражише црквену грађу; али нађоше, да ту није трошена лучевина, већ храстовина. Стигоше кашње везира у Прачи, пак му казаше како је, — пошто се овај љуто расрди, пак даде пашу Шувалију посјећи". Тако каже пјесма, од које приповиједач до сад не заборави само оне предње стихове:

„Подиже се паша Шувалија
На самару, у нову јулару —
Срете пашу у Новом-Пазару,
Дану чини пашу Сијерчића.
Што је султан емер учинио,
Да се гради на Дрини ћуприја",
. . . . . .
„„Он не гради на Дрини ћуприју,
Већ он диже лучеву јапију,
Те Власима богомољу гради"". . . .

Садржај ове важне пјесме, коју би ваљало пронаћи, мањ ако није сасвијем нишчезла, као да налази потврде у при-

чању, да су се код радње год. 1869. на старој грађи трагови од јеничарских сјекира. Да се пак херцегова црква у прошломе вијеку збиља поправљала доказује један на жалост врло кратак запис на корици млетачког октоиха, ђе стоји записано: „**покрила се црква горашка 1778**“.

На шта је могло да побуди тадашње бегове Сијерчиће, да према народној причи подижу исти преградак цркви херцеговој! Ово врло занимљиво питање није могуће наравно и потпуно расвијетлити, пошто црква и прича не пружају у томе погледу никаквих података; но можда би коме могло поћи за руком, да их прибере од данашњих потомака, те бегоовске породице. На шпак се може са великом вјероватноћу узети, да је тој градњи могао бити слиједећи разлог: Племенски посјед бегова Сијерчића обухвата сав предјео око цркве, пак су по томе они данас власници истог онога земљишта, које је прије турског освојења Подриња јамачно припадало ономе кнезу Радославу[1]), чије су кости нашли вјечног одмора у херцеговој земљи или пред њом, и који јамачно бијаше господар онога данас безименога града, чије се развалине налазе на врху купастога бријега више цркве. Исти посјед, сличност имена „Сијерчић“ са именом „Ширинић“, прича о дограђивању цркве, — све то скупа узето, оправдава мисао: да су бегови Сијерчићи потомци кнеза Радаслова, који су по заузећу Подриња примили ислам, па некоји од њих, — у часу повољног духовног расположења, а можда на темељу усмене предаје у породици, да тијело рецимо, њихова родоначалника почива пред вратима горашке цркве, — потрудио се по обичају, који међу мухамеданцима у великој части стоји, око земних остатака Радослављевих, подигне цркву, да му родоначалник у светињи почива[1]). И збиља гробна плоча кнеза Радослава, стајала све до год. 1869. у крај врата старе цркве десно уза саму часну трапезу нове цркве, дакле у цркви, из чега налази, да је заиста тај гроб, био поводом дограђивању цркве. Да су пак бегови Сијерчићи заиста имали неку особиту свезу са истом црквом, свједочи и та склоност, што су они у колико сађани паштај памти, вазда и у свакој прилици цркву помагали, и од сваке је напасти бранили, — те је у главноме остала поштеђена и сачувана до данашњих времена. Тако се приповједа, — и то је жива истина, — да су они до времена Омер-паше, о сваком празнику и збору народном код цркве, слали своје оружане људе (кавазе) к цркви, да пазе, да се не би побожном народу, код светиње догодила каква биједа и невоља, нарочито пак од дотичних фанатичких и мрзовољних домаћих мухамеданаца, или пак Турака. Та заштита, тијех, по свему томе великих добротвора цркве горашке, која је вазда њојзи од ваікада пружана, јамачно је учинила, да је османлијска поплава, која је у XV. вијеку и касније опустошила цијело Подриње, и толике храмове уништила, да им се трагови данас једва у честим називима мјеста: „црквине, црквишта, кâле“ и т. д. нађи могу, — оставила херцегову цркву не-

[1]) Поље на десној обали Дрине, према цркви зове се и данас „Ширинићевина“, а то је доказ горњој претпоставци, да је кнез Радослав био властитељ горашког краја, а живио у граду више цркве. Што се његов гроб налазање у херцеговој задужбини крађе, даје повода нјеровању, да је био у родбинству са херцегом Стеваном.

[1]) Слично томе учинила је и знаменита старо-сал стеоска, сада беговска породица „Драче“, која и данас на своме породичком гробљу, мислим у Драчевици (мостарски котар) држе и чувају као светињу гроб својега прапрађеда, војводе, који је гроб означен крстом, те и данас мирно стоји у сред толиких мухамед. гроб. каменова. Тако ми причаше једним приликом год 1884. један угледан члан те породице, који, чини ми се, није било тако давно поштује своју старину и поријекло.

такнуту, да далеким потомцима сачува успомену на славнога херцега Стефана. Како су дивна дјела промисла божијег!

Год. 1869. може се у неку руку управо назвати кобном годином у хисторији херцегове цркве. Те се године око цркве много радило: дозиђивало, прерађивало, — и црква је добила свој данашњи вид и устрој, али на жалост, на неописану штету старинских споменика исте цркве, у толико, да би описивач, који би прије године 1869. био предузео опис херцегове задужбине, имао много много бољи изглед на темељитост и потпуност свога рада, пошто би био имао пред очима више стварних споминика те древне цркве. Исте године подигнут је Сијерчића приградак на исту висину са старом црквом, а звоник скинут. Тада је изађен зид од прочеља старе цркве, и црква тиме добила само једну просторију за храм. Гробна плоча кнеза Радослава нанешена је из цркве, и постављена на своје садашње мјесто. Херцегов натпис скинут је са свога древног мјеста и стављен над вратима новог прочеља, ђе се и сад налази. Неки каменови са натписима утрошени су на дозиђивање и иначе, те је један досљео, да послужи као оквијер на прозору, код десне пиевнице, и тако иначе остао на видику, дочим су остали испчезли испред очију љубопитног испитивача. Тада је уједно изађена и часна трапеза из храма св. Николаја, а тако и олтарски древни зид који је служио као иконостас у херцеговој цркви. Големе тврде плоче старог патоса поваљене, и ударен нови патос од камена миљевине. Црква је тиме у погледу простора и уређености много добила (прије бијаше н. пр. изузевши олтар, сасвијем мрачно, а сад је добила 3 нова прозора) — али управитељи тога посла нису можда ни слутити могли, како су се у многоме грдно огрјешили о спомен осниваоца и каснијих ктитора и приложника тога св. храма, дочим је све то под свјесниом управом могло да се обави, а да се не забришу толики трагови црквене старине, која треба да је свакоме света и неприкосновена. Таковијем су начином и по многијем другијем мјестима на жалост, пропали многи свједоци нашег прошлог живота, који би нам данас за утврђење и расвијетљење истинитог тока наше хисторије тако јако требали — да би управо највећија дужност била, да се постара о томе, како још и ови досад опстојећи споменици, не би допали исте судбе. Узгред буди речено, у времену споменутог прерађивања цркве бијаше горашка парохија више година удова.

При свршетку овога грађевног описа цркве, ваља још припоменути, да патос црквени лежи у истој висини са површином земље, која околност такође потврђује древност цркве, која је и према томе постала прије турског освојења, пошто су све, касније грађене цркве (н. пр. сарајевска, мостарска и чајничка стара црква), морале се мање или више спуштати у земљу.

О религији (вјери).

Чудеса Исуса Христа.

(Свршетак).

Чудеса се овдје јављају неопходнима, ако обратимо позорност:

1. *На лице Исуса Христа*, који по спољашњему својему стању јављајући се сиромашним Галилејцима, и проповједајући из Назарета, није могао иначе побудити позорност на своју науку и задобити свеопшту вјеру у Његову Божанственост, до ли само дјелима — надчовјечанима.

2. *На Његову циљ*, која се састојала у том, што би Он као Месија имао проповиједати нову науку. Та циљ не би могла бити постигнута без чудеса, јер је и старозавјетна наука, коју је проповиједао Мојсије, потврђена била многим чудесима.

3. *На тадање стање народа Јеврејскога*, који је у то вријеме очекивао Месију, заодјенутога земаљском величином и блијеском, а чудеса сматрао неопходнима за доказ Његовога Божанственога посланства. Тако кад се је Исус Христос први пут појавио у храму Јерусалимском у својству учитеља, и истјерао из њега трговце, у тај мах тражише од Њега чудеса: *Какавим ћеш нам знаком доказати, да имаш власт тако поступати?* (Јоан. 2, 18.), а другом приликом рекоше му: *Какав ћеш дати знак, да видимо и да Ти вјерујемо?* (Јоан. 6, 30.) Тако се знаде, да су многи Јудејци, усљед чудеса, која је Исус Христос учинио, повјеровали у Њега, и онима, који су се сумњали признати и непризнавали Га за Месију, говорили: *Када дође Христос, еда ли ће више чудеса чинити него Овај што учини?* (Јоан. 7, 31.)

Чудеса, која учини Исус Христос, можемо подијелити у три врсте:

У прву врсту спадају тренутна и потпуна исцјељења разних и не излечивих болести, која учини једном ријечју — каткада додиром само, као што су н. пр.: 1) исцјељење раслабленога у бањи, учињено у суботу, које даде Исусу Христу згоду, да таквим поразом објави своје достојанство; 2) исцјељење слијепога од рођења, врху чега бијаше поведена судбена истрага; 3) исцјељење слуге капетановог и сина царског дворјанина, које учини у њихову отсуству; и 4) исцјељење раслабленога, који је патио од узетости, у којој прилици Исус Христос доказа, да има власт отпуштати гријехе.

Другој врсти спадају чудеса, којима се је Исус Христос показао господарем природе, као што су: 1) претворење воде у вино; 2) утишање буре и ходање по води; 3) насићење пет тисућа људи с пет хљебова.

Трећу врсту Христових чудеса састављају васкресења мртвих, као што су: 1) васкресење неке удовице из Наина, учињено додиром носила и ријечима: *Младићу, теби говорим, устани!*; 2) васкресење кћери начелника синагоге Јаира, учињено додиром и ријечју, и 3) васкресење Лазара, четвородневнога мрца, учињено једном ријечју, о ком је догађају савјет Јудејски у потпуном с браћу вијећао.

Да су та чудеса тако тачно учињена Исус Христом, као што о њима приповиједају Евангјелисти, несумњиво је по важности свједока.

Непосредни свједоци чудеса су сами Евангјелисти и Апостоли, који су их не само видјели или чули за њих, но су и сами од Исуса Христа добили дар чудотворства, и који у самом начину приповиједања свога представљају очевидне доказе своје искрености.

Посредни свједоци су како сви Јудејци и незнабошци, који су се обратили у Христијанство, каково обраћење без чудеса било би највећим чудом, тако и начелници јудејски: Никодим, Јаир, и сав врховни савјет јудејски (синедријон), који не могавши опровргнути очевидности чуда, (васкресења Лазарева) размишља: *Шшо да радимо? Човјек овој силна чудеса чини?* (Јоан. 11, 47) и најпослије закључује: *Боље је нека један човјек умре за народ, него ли да сав народ пропадне.* (Јоан. 11, 50).

Дјела ова била су права чудеса т. ј. не дјела вјештине (умјетности — мајсторије какве), или случаја, но дјела Божанствена. И 1) нема никаквих биљега вјештине, јер и у наше просвјећено вријеме разум их не може објаснити из сила и закона природних. 2) Мисао о случајности губи се како изванредном множином и разноликошћу овијех чудеса, која су вазда по вољи Исуса Христа свршавана, тако и прекрасном

сагласношћу њиховом с науком и цијељу Његовом. С тога ми с правом са савременицима Исуса Христа, Никодимом, Јаиром и другима, признајемо под чудесима Његову Божанствену силу.

Говорећи о чудесима Исуса Христа, Хуго примјећава: „Није ли био сам Исус Христос чудом? Бадава се обраћамо ми Његовом народу околностима Његова рођења и васпитања, које су у тридесетој години живота произвели таквога Сократа, који несравњено превасходи Атинскога у животу и смрти, узвишеношћу појмова и чистоћом науке, и при том тамо, гдје би под господовањем предрасуда, сујевјерства и при пропалој народности, сами одлични дарови и способности могли бити сасвим подављени! На колико се Он времена трудио над промјеном свијета? врло мало времена! Он је засјао као мућа, која се у једном трепутку ока појави са истока и блијесне до запада.“

Чудеса, која учини Исус Христос, нијесу само свједочила о Његовој љубави према роду човјечијем, и тим потакнула и приуготовила срца к слушању и примању Његове науке, него су и доказивала (и доказују) Његово Божанствено посланство а уједно и Божанствено начело Његове науке.

То је јасно из 1) својстава чудеса, јер она нијесу могла друкчије постати, него од Божанствене силе, коју Бог може приопштити само проповједнику праве (истините) религије.

2. Из јасних ријечи о том самога Исуса Христа, које рече: *а)* народу: *Дјела, која Ми даде Отац да их свршим, та сама дјела, која Ја чиним, свједоче за Мене, да Ме је Отац послао,* (Јоан. 5. 36.) *Ако Ја не творим дјела Оца Мојега, не вјерујте Ми, ако ли творим; то ако Мени и не вјерујете, дјелима Мојима вјерујте да познаете и вјерујте, да је Отац у Мени и Ја у Њему.* (Јоан. 10, 37. 38.) *б)* ученицима Јовановима: *Кажите Јовану што чујете и видите, слијепи гледају, и хроми ходе, губави се чисте, глухи чују, мртви устају, сиромашни проповиједају Евангеље.* (Мат. 11, 4. 5.) и *в)* Апостолима: *Ријечи, које вам Ја говорим, не говорим од Себе, него Отац који је у Мени, Он твори дјела; вјерујте Мени да сам Ја у Оцу и Отац у Мени, а ако није тако, то вјерујте Ми по тијем дјелима.* (Јоан. 14, 10. 11.) *Да нијесам био дјела творио међу њима, којијех нико други није створио, не би гријеха имали: а сад и видјеше и омрзнуше на Мене и на Оца Мојега* (Јоан. 15. 24.)

3) Из самога дјејства чудеса: јер Еванђелисти, приповједајући о чудесима, наводе, да су многи усљед истих (т. ј. чудеса) повјеровали у Исуса Христа. Тако Никодим говори: *Учитељу! Ми знамо, да си Ти учитељ, који си дошао од Бога; јер таковијех чудеса, каква Ти творишъ, нико не може творити, ако не би био Бог с њим.* Сами првосвештеници и фарисеји говорили су у савјету: *Шта да чинимо! Човјек овај чини много чудеса, ако Га оставимо тако, сви ће повјеровати у Њега.* (Јоан. 11, 47. 48.)

Пророштва Исуса Христа.

Осим чудеса Исус Христос потврдио је истину својега свједочанства о Себи и својој науци пророштвима.

Премда је Исус Христос у току своје велике службе много пута доказивао знање како непознатога тако и будућега, то је ипак овдје особито нужно споменути о двама Његовим пророштвима: *а)* о Његовој властитој судбини и *б)* о судбини града, храма и народа Јудејскога. Како је јасно и опредјељено претсказао Он своју судбину, кад је говорио, да ће Га један од Његових ученика предати архијерејима и књижевницима, који ће Га осудити на смрт, предати Га незнабошцима, да Му се наругају, опљују Га, бију и распну, и да ће Он трећи дан васкрснути, да ће Га сви ученици оставити, и да ће Га се Петар — док пијетао не закукуриједе — трипут одрећи, — последње тим више је важно, што је претсказано у оно вријеме, кад је Петар, без сумњања, искрено засвједочио, да он неће никако оставити свога учитеља, макар Га и сви оставили, а претсказано је врло опредјељено! Јасно је Он такођер претсказао и судбину града, храма и народа Јудејскога. Тако Он говораше ученицима својима: *Доћиће дани, у које ће све што видите, бити порушено тако, да неће остати камен на камену. И тада од оштрица мача, и одвешће се у ропство по свијем народима и Јерусалим ће газити незнабошци док се не изврше времена незнабожаца.* (Лука, 21, 6. 24.) А кад Га ученици запиташе: *Учитељу! а кад ће то бити?* одговори им: *овај наранатај неће пробити, док се ово све не збуде.* (Лука, 21, 7. 32.) На тај исти одговор садржи се и у ријечима, које Он рече женама, које за њим плакаху: *Кћери Је-*

русалимске! не плачите за Мном, него плачите за собом и за дјецом својом. (Лука, 23, 28.)

Ако пророштва Исуса Христа поставимо у један ред с чудесима Његовима, па једна и друга сравнимо с цијелу Његовог посланства на земљу, то на чудеса његова пада нова свјетлост.

1) С прва (первоначально) је човјек био у јединству с Богом.

2) Ово прашње достојанство човјеково изгубљено је гријехом.

3) То прашње достојанство имало је на ново бити васпостављено посредством Исуса Христа.

4) Ако је тако, то Сам Он мора бити једно с Богом, и открити то јединство.

5) Но као што се оно што је Божанствено може познати по свемогућству — у односају к природи, и у свезању — у односају к времену, и као што се свемогућство показује у чудесима, а свезиање у пророштвима; то чудеса и пророштва Исуса Христа јављају се као два откривења у Њему Његовога јединства с Богом, и кроз њих познајемо ми у Њему Богочовјека.

Васкрсење Исуса Христа.

Напошљетку свједочанство Исуса Христа запечаћено је и увјечано Његовим васкресењем, које је Он опредјељено претказао. Тако је Он казивао ученицима својима на путу у Јерусалим: *Ево идемо у Јерусалим, и Син човјечији биће предан главарима свештеничким и књижевницима и осудиће Га на смрт; и у трећи дан ће устати.* (Мат. 20, 18. 19.) Тако исто кад су једном фарисеји од Њега захтијевали да учини какво чудо, Он им одговори, *да им се неће дати другога знамења, осим знамења пророка Јоне.* (Мат. 12, 39). На тридневно пребивање Јоне у утроби китовој Исус Христос показује као на праобраз (образац) тридневнога пребивања свога у њедрима земље.

Тако исто, кад се Исус Христос први пут јавио у храму Јерусалимском у својству учитеља, и из њега истјерао трговце, те првосвештеници за доказ Његове власти захтијеваху од Њега чудеса, Он им одговори: *Ви рекосте разорити овај храм* — показујући на Себе — *и Ја ћу га за три дана подићи.* (Јоан. 2, 19.)

Да је Исус Христос заиста васкресао, као што је претказао, јасно је из тога, што о том причају Еванђелисти и Апостоли, којима се Исус Христос јављао 40 дана, откривао им тајне царства, и претстављао саме јасне доказе свога васкресења.

А истина свједочанства Апостола показује се без сумње из промјене, која је наступила у њиховом мишљењу о Месији, и из њихове вјере, њихове свјелости, с којом они неустрашиво проповиједају Еванђеље, (— ти исти људи, који су Га прије, побојавши се, оставили, осуђенога на смрт), и своје свједочанство потврђују својим животом, чудесима и самом смрћу.[1])

Васкресењем Исуса Христа свечано се потврђује Божанственост Његова и Његове науке. Јер кад наука Исуса Христа не би била Божанствена, то се претказање Његово о свом васкресењу не би збило. На стога Апостоли и мотре на васкресење Исус Христово, као на саму главну ствар у Његовој историји, као на главни основ вјере. Тако Апостол Павле приповиједајући у Атинском Ареопагу о распетом Исусу, вели, да је Бог *дао вјеру о Њему свима, васкрсивши Га из мртвих.* (Дјела апост. 17, 31.) Сам Исус Христос указивао је на своје васкресење као на најважније од свију чудеса, као на главни доказ Његовог Божанственог достојанства. (Јоан. 2, 19.)

И оно је у истину било таквим не само *а) за Апостоле*, за које је оно било несравњено много згодније и поучљивије, него небески глас на Јордану и Тавору, и побудило у њима такву смјелост, да они — прије страшљиви и бојажљиви — не гледећи на сва гоњења и саму смрт, неустрашиво распростирају своје велико знање, и истину свога свједочанства о Христу — распетом и воскреснувшем, запечаћавају својом мученичком смрћу, но и *б) за цијели свијет* који је вјеру у распетога и васкресавшега у самом почетку био усвојио, и у ком се она постојано (непрестано) чувала, и чува се до сада на благо људи.

Васкресење Исуса Христа није остало без благотворних посљедица и за саме непријатеље Његове, као што им је о том било претказано,

[1]) Против клевета јудејских, да су тобоже ученици украли тијело Његово, може се рећи: па зашто нису повели петрагу због тако важне ствари, и не казнили ученике? Но зна се, како се много врховни свијет јудејски тога бојао, да не би ученици, укравши тијело Исуса Христа, објавили да је Он васкресао. Но на супрот ми видимо да су Апостоли смјело проповиједали о васкрсењем, и тада су их само почели гонити — и то не одважно, јер се 8000 душа обратило Исусу Христу.

(Мат. 12, 39.) Тако у књизи дјела апостолских читамо, да су се по васкресењу Исуса Христа, врло многи и од самих јудејских свештеника, који су Му — као што се зна, — за живота непријатељовали, покорили вјери т. ј. примили Христјанску религију. (Дјела апост. 6, 7.)

Вазнесење Исуса Христа.

Са васкресењем Исуса Христа тијесно је скопчано и Његово вазнесење на небо. То вазнесење Исуса Христа претсказао је Он у бесједи Његовој с Никодимом: *Нико не узиђе на небо, него само који је сишао с неба, Син човјечији, који је на небесима*, а тако у другој прилици кад ученици не разумијеше Његова учења о хљебу животном, који даје живот вјечни, рече Он: *Зар вас то саблажњава? А што бисте, кад угледате Сина човјечијега узлазећега тамо, гдје је био прије?*

Вазнесење Исус-Христово доказује, да је Он испунио вољу Оца својега, доконча велико дјело своје на земљи, и продужује га на небу, дакле свједочи о Божанствености Његовој и Његове науке, а уједно нас побуђује на благочашће и надежду.

* * *

И тако религија, коју је проповиједао Исус Христос, јесте ва истину Божанствена, јер има све биљеге правог Божанственог Откривења како унутрашње тако и спољашње — такве биљеге, при којима вјерујући с пуним сазнањем (потпуно свјестан) и с убјеђењем може заједно с апостолом Павлом рећи: *Ја знам, у кога вјерујем.* (II. Тим. 1, 12.)

Доказ Божанствености христјанске религије из њезине историје.

Божанствено достојанство христјанске религије, јасно из самога њезинога садржаја, доказано чудесима, пророштвима, васкресењем и вазнесењем Исус Христовим, потврђује се осим тога и цијелом историјом Христјанства, која како у почетку тако и у распростањењу и продужењу претеставља очевидне биљеге Божанственога садјејства. Овдје се може рећи — сагласно са Гамалилом, да се је Христјанство, по обичном току догађаја, по смрти свога Основатеља, имало било или сасвим истријебити, или, ако се и продужи, то можда само у малом кругу ученика. Али као дјело Божије, које се тиче блага васцијелога човјечанства, морало се је оно распространити међу народима свију времена и свију мјеста.

Биљези садјејства Божијег јесу ови:

1) Христјанска религија појавила се у *тако вријеме*, кад је услијед великога свеопштега развратa рода људскога нужна била особита (нарочита) и свеопшта помоћ Божанствена, и кад је римска империја, поставши мало не свеопштом, згодно послужила распростањењу праве религије међу свјема народима.

2) Она се појавила у *таквом мјесту*, на којега је истинита религија и могла поничи, и по претсказању пророштава и морала поничи: *Из Сиона изићиће закон и ријеч Господња из Јерусалима*, — и гдје није процвјетала мудрост људска, да би се кроз-а-то могла спознати премудрост Божија.

3) Проповиједана је и распростањена кроз апостоле и њихове ученике, који нису имали никакове друге важности и силе, и који не употребљаваху никаквог другог оруђа, сем силе истине и дјела, која су јасно свједочила о Божанственом садјејству. И како се брзо распростла она? Још за живота апостола она се већ распространила по толиким многим мјестима, да апостол Петар пру своју посланицу пише браћи у Понту, Галатији, Кападокији, Азији и Витанији. Апостол Павле у посланици Колошанима говори, да је *Еванђеље донијело плода по цијелом свијету*, а у посланици Римљанима: *По свој земли изиђе њихово казивање, и на крајеве васионе њихове ријечи* (10, 18.) и шаље посланице многијем црквама. О Јоану причају, да је он основао цркве по цијелој Азији, и да је управљао њима, А то је јасно и из ријечи Тацита,[1]) савременика Апостола и Плинија млађега[2]).

Из ових свједочанства види се: 1) да је *Христјанска религија проповиједана била свјема народима, а не у појединим којекаквим и незнатним мјестима. У* Риму и Атини, пријестолницама тадање Филозофије и политике, у Коринту, Ефесу и Колосима постојале су већ знамените Христјанске цркве.

[1]) Тацит пише: Superstitionem exitialem, тако он назива Христјанство, non modo per Judaeam, sed etiam per urbem orupisse, ut Romae ingens sit multitudo. Annal. XV.

[2]) Плиније у писму Трајану: Multi omnis aetatis, omnis conditionis et utriusque sexus vocantur in periculum: neque enim civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est. Ep. 97. L. X.

2) *Да први Хришћани нијесу сви били људи неуки, из простог само народа.* Заиста је Евангеље указало велико доброчинство тим, што је под своје покровитељство примило ону класу људи, на коју филозофи не обраћаше ни најмању пажњу, и тим, што су из исте (класе) образовали људе добре, нарочитије; но осим тога оно је у самом почетку међу ученицима својима имало и знаменитих људи, како од Јудејаца, тако и од незнабожаца, — какови бијаху од Јудејаца: Никодим и Јосиф, од незнабожаца — Дионисије Ареопагит и неки од дворјана Неронових. (Фил. 4, 22).

3) Да је небројено мноштво људи свакога сталежа и узраста за само кратко вријеме не само примило Хришћанство, но и своју вјеру у њ' запечатило својим животом и смрћу.

Распространење хришћанске религије посредством Апостола велико је дјело „*Тешко је*" вели Платон, *наћи Оца и виновника васионе; на ако Га и нађеш, то Га није могуће учинити познатим за свакога.*" Но усупрот тому Исус Христос даде налог својим Апостолима, да иду по свему свијету и проповиједају Еванђеље свјема народима. И овај незнатан број неуких посланика, не снабдјевен с каквом земаљском влашћу, окражен у незнабожаца, као Јудејци, а у самих Јудејаца, као Галилејци, ученици Назарећанина, покоравају се налогу свога учитеља, и сваки му задобију пристаништа задобијају не обећавањем каквијех год земаљских угодности и преимућстава, јер бијаху сиромашни и прогоњени; не силом и вјештином краснорјечивости, јер бијаху људи неуки, него простим, свакому појмљивим и слободним проповиједањем Еванђеља. И ко познаје људе, тај то мора назвати великим дјелом, што је 1) Исус распети, који је по ријечима апостола, био *саблазном за Јудејце, безумљем за незнабошце*, у самом почетку већ имао својих пристаништа у пријестоницама Јудејства и незнабоштва, и што су се 2) Јудејци и незнабошци, који до тада бијаху раздијељени један од другога религијом и узајамно се мрзили, согласили се у једној општој религији, саставили једну општу цркву и 3) сви су и земаљски Јудејац и сладострастни незнабожац, сагласно с науком Еванђеља, измијенили свој дух и свој начин живота.[1])

[1]) Русо се диви, што он у образованом граду једва може наћи четир просвјета (овај који ову вјеру прима) за своју филозофију, међутим како мисионари (проповједници) обраћају читаве крајеве.

По тому разуму у распространењу Хришћанства посредством апостола не може не признати особитог садјејства (судјеловања) Божијег, а то тим већим убјеђењем, чим јасније себи претстави све сметње, с којима се Хришћанство на сваком кораку сусрести морало.

Сметње распространењу Хришћанства бијаху како *унутрашње*, које су произилазиле из односаја нове науке к уму и срцу незнабожаца и Јудејаца стога, што се од њих захтијевало не само напуштење пријашње религије и примање нове, но и савршена промјена срца и начина живота; тако и *спољашње* стога, што су се људи који примаху Хришћанство изврgавали опасностима, лишавајући се не само спокојства, а за сва пожртвовања за нову религију обећана им бијаше удаљена — надземна награда. Па има ли у цијелој свјетској историји ма каква слична примјера као што је тај, да су дванајест Галилејских рибара проповјели тако благодјетелан нравствени преображај у роду људском!

Као важан доказ Божанствености хришћанске религије служи: *а)* обраћење апостола Павла, које се из обичних узрока не да разјаснити и *б)* она висока непоколебива смјелост Хришћанских исповједника и мученика, с којом су они издржали саме најужасније муке за Исуса Христа, и која је, будући сједињена с кротким спокојством духа, јавно свједочила о надземаљском свом пореклу, и многе обратила к вјери.[1])

* * *

И тако не бива недостатак указивања на Божанствено поријекло хришћанске религије узроком невјерства: иначе Хришћанство не би у броју својих исповједника имало толико просвијећених људи с дубоким и темељним знањем. Ко је проникнут љубављу к истини и жељом да с познатом истином у склад доведе свој живот — *ко хоће испунити вољу Божију*, разумјеће, да је хришћанска религија истинита, Божанствена. (Јоан. 7, 17.)

С руског превео:
Л. Богдановић,
свештеник у Чеширу.

[1]) Ла-Брујер, спомињући пуноћу и силу доказа, који уздижавају о Божанствености Хришћанства, овако се изражава о њему: Ако вјера, коју ја исповиједам, није истинита, то сто ти толиких мајсторских ангова (замки), које је не могуће избјећи.

О паду првих људи у рају.

(По руском).

Господ Бог створивши силом свог свемогућства из ничега Духовни, а за тим и материјални свијет, створио је и човјека. Дао му је да завлада свом васеленом. У Едему је насадио „рај“ прекрасну башту, настанио у њему првог човјека и дао му је све на уживање. Разноврсно дрвеће, дивно по изгледу и укусним плодом, а међу њима још и „*дрво познавање добра и зла*“, били су насађени самим Богом у рају. Из Едема извирала је ријека, која се је разливала у четири рукава; и која је сав рај напајала и облагороњавала. У рају је било много разноврсних живих створова: четвороножних животиња, тица, риба, животиња што гмиже по земљи итд. Тако, да је свуда било живот и радост; свуда задовољство и блаженство. Особито је био блажен владика раја и земље — човјек.

Сазнавање красоте створења свог обиталишта, пријатан ваздух, храњење укусним плодовима, спокојан живот, као и мирни однос са свима створовима, који су били у рају, особито са женом; говор и дружење са самим Богом: све то давало је потребе и задовољства, како духу, тако и тијелу човјечијем и чинило је, те су први човјек и прва жена били потпуно блажени!

Такав је живот био првих људи, у рају, у првобитном њиховом стању, који је био спремљен самим Творцем — свеблагим Господом.

Рај, колијевка првих људи, био је праслика, прабраз, обиталишта људских. обиталишта најбољих, најпријатнијих, пуних блаженства и спокојства. И да нису прародитељи наши погрешили у рају, то по сили благослова Божијег, људи растући и умножавајући се напунили би земљу и постепено постала би сва рај. Створили би од земље онакав рај, какав је Бог дао првим људима на уживање. Ну, прародитељи наши, слушајући падшег — злог духа — ђавола (Деницу) падоше у гријех, и својим падом бацише проклетство на цијелу земљу; а Бог их за непослушност и за гријех послије четрдесет дневног пребивања у рају, из раја изтјера, осудивши их, да се за непослушност муче и пате. Отуда се послије и показаше хрђаве и штетне посљедице у души, на тијелу и цијелом њиховом спољашњем блаженству.

Посљедице на души показале су се у томе, што је прекинут онај пређашњи непосредни однос са Богом; јер је благодат Божија отступила од првих људи одмах, чим су у рају погрјешили — непослушав своја створитеља и добротвора; а то је за њих била духовна смрт: „**къ оньже аще день снѣсте отъ плода сего, — смертію умрете**“. (Битија). Умрли су духовно за то, јер душа није могла живити без благодати Божије, као и тијело, што не може живити без душе, без ваздуха, без хране итд. Разум им се помрачио; јер видимо како се Адам крије и бјежи од свудаприсутног и свезнајућег Бога, мислећи, да га Он не види. Изгубили су ону пређашњу душевну чистоту и невиност; јер су опазили да су голи, што им до тада није у очи падало; покварили су вољу; јер кад Бог пита Адама зашто је погрешио, он се (Адам) одговара на жену и криви Бога што је њу створио, да га навуче на грјех: „**жена еже далъ еси съ мною, та ми даде отъ древа и ядохъ**“. А жена се пак одговара на змију, и тако бацају кривицу на Бога. Ну, шшак, није им био сасвим разум помрачен (да нису могли разликовати шта је добро, а шта је зло), нити пак воља са свим покварена, јер видимо, како Адам по изгнању из раја сједи „**прямо рам**“ и плаче, — кајући се, што је погрјешио и непослушношћу својом Бога увриједио: „**сѣдѣ Адамъ прямо рам и рыдая плакаше**“. (Битија). А да им воља није била сасвим покварена, види се отуда, што желећи да се извини и оправда за учињени грјех пред Богом, приноси жртву Богу.

Посљедице на тијелу, као и на души, послије пада одмах су се појавиле. А то се види отуда, што се одмах појавише разне болести, на тјелу, страдања и изнемоглост тјелесне природе у опште итд.: „**умножая умножѣ печали твоя къ колѣзнемъ родиши чада**“ (Битија). С тога је морала наступити сад сем духовне смрти, и смрт тјелесна; јер је све тјело било заражено грјехом и болешћу: „**возвратишися къ землю, отъ неяже взятъ еси рекао је Бог Адаму — яко земля еси, и къ землю отидеши**“. (Бит. ст. 16—19. гл. 3). Та тјелесна смрт по науци св. цркве сматра се као једно благодетно средство — као Божије благодејање и лијек свему

човјечанству; јер, другог лијека и подеснијег средства није било, којим би се стало на пут даљем распростирању зла. Кад човјек не би умр'о, него био бесмртан, и зло би тада заједно са човјеком било бесмртно, — с тога човјек не би могао ни имати никакве наде за спасење своје. А ово се види баш отуда, што је Бог наročито забранио Адаму повратак у рај, да не би могао никако више јести од дрвета живота: „И нинѣ да некогда простретъ рѣкѣ свою, и возметъ одъ древа жизни и снѣстъ и живъ вѣдетъ во вѣкъ. И изгна его Господъ Богъ изъ рая сладости дѣлати землю, отъ неяже взятъ бѣстъ". (Бит. гл. 3, ст. 22—33).

Ну смрт је и дан-данашњи нужна, ма да је Христос својом смрћу разорио „державѣ смерти"; јер је гнијездо и корјен свакоп зла у тој самој вези тјела са душом; па за то се другчије то зло није могло и не може уништити, док се та веза не раскине, док се дух не растави од тјела; јер, кад не би било раскидање и уништавање те везе, човјек ма колико се трудио овдје на земљи, да се ослободи тог зла и постане чист и свјетао, — не може. Тјело непрестано са цијелом спољашном природом воју је против духа. Човјек заражен грјехом у тјелу и души, чини зло и преко своје воље, ма да му се неће, и ма да види да зло чини: „*Видимъ другїй законъ у тѣлеси моемъ, иже противенъ закону ума моего . . . не чиним оно што хоћу, него на што мрзим оно чиним.* (Рим. 7. ст. 15. 23).

* * *

Изгубивши први човјек због непослушности рај, изгубио је све блаженство и власт над свима животињама. А и сама природа почела је на њега одмах другчије дјеловати. Природне стихије, као: киша, град, снијег, сунце итд. — штетно и непријатно су почели на њега утицати. Прије су му се покоравале све животиње у рају. Слон, лав, тигар, коњ, пас, во и остале, нису на њега хтјеле наскрнути; а сад видимо како се и од њих мора заштићавати. Па и сама земља, која га је прије хранила без његовог труда, сад је изискивала од њега изнурителног рада, снаге и зноја, па да му даде потребног насушног хљеба: „Къ потѣ лица твоегw снѣси хлѣбъ твои, дондеже возвратишися къ землю, од неяже взятъ еси (Бит. 3, 19).

Дакле, проклетство божије, бачено на човјека, прешло је на све стихије, на цијелу земљу и на све твари: „Проклята земля къ дѣлѣбъ своимъ къ печалѣбъ снѣси тебѣ кся дни живота твоегw: терніа и колчіи возраститъ тебѣ". (Бит. 17, 18). С тога послије пада човјек сије пшеницу а оно му ниче и кукољ; сије и сади цвијеће, а оно му ниче боца и трње — све за то, да му због посљедица прворођног грјеха и проклетства божијег смета и да га мучи.

Односно тога, да ли је прије пада било трња и боце у рају, постоје многа мишљења. Ну, од свију, ми заступамо као правилно ово: било је и трња и боце, нема сумње, али не овако, као што је данас послије пада и проклетства божијег, већ другчије, као што је и први човјек прије пада био другчији, па је се послије, пошто је се измијенила и постала другчије дијела природа, — измијенио се и човјек. А то ће бити од прилике — може бити овако, — као што и нож и отров и пушка итд. нису сами по себи штетни и опасни — док их ко не употријеби, тако исто и боца и трње у рају. Ну кад би дозволили противно овом мишљењу, значило би, или да се је Бог покајао, или да је заборавио да то створи, па тек послије пада чини то као накнадно. Али ми то не смијемо дозволити, јер је Бог свемогућ и свезнајући — најсавршенији дух; зато што једном уради, више не поправља. Он ради савршено.[1])

Из свега до сад казаног, јасно се види, да је Адамов грјех био врло велики и тежак, јер је својом непослушношћу и погрјешком увриједио свога створитеља и добротвора. Велики је још и отуда, што је све зависило до његове воље и што је могао да не погрјеши; што је заповјест била прецизирана, кратка, јасна и одређена: „Отъ древа же, еже разумѣти доброе и лѣкавое, не снѣсте отъ него: и къ онь же аще день снѣсте отъ него, смертію умрете". (Бит. 2, 17).

Ну, ипак, грјех прародитеља кад се сравни, по величини, мањи је од грјеха падшег духа, који је навео на саблазан наше прародитеље; јер га они нису измислили, већ су погрјешили просто по наговору злог духа — ђавола. Зато су они лишени сасвим божије благодати, а то је за њих смрт. Они се не могу никад поправити, нити покајати за своје грјехе, да би могли

[1]) По лекцији г. Архим. Фирмилијана проф. богосл. богословије.

за своју погрјешку, гордост и непослушност, добити од Бога опроштај; јер послије смрти нема покајања.

Прародитељи погрјешив у рају, помрачили су свој ум, и слободну вољу покварили; па за то се нису могли повратити у своје првашње стање. Јер кад се нису могли сачувати од пада, онда тим теже, да су могли дати удовлетворења вјечном правосуђу божијем и принијети такву жртву, која би их пред Богом оправдала. Такву жртву нису могли принијети не само први људи, него чак ни анђели: „**Не ходатаи ни ангели, но самъ Господъ спасе насъ**“. Нису могли за то, јер су и они (анђели) створења Божија, и оно, што раде, и што су, — то су само по вољи и благодети Божијој. Ну, кад би баш ко од анђела и могао принијети такву жртву, не би се у опште задовољила правда; јер жртва не би била принешена сагрјешивши човјеком. А друго још и за то, што, као што рекох, то дјело не би било њихово, па би и сам побједитељ, ђаво, имао пуно права љутити се на неправду и насиље. Зато је требала дакле нека друга жртва. Требало је тјело, т. ј. требало је: „**да се по докне спасе подобникъ**“, како би и ми (као тјелесни и духовни) били учесници те жртве; а то је тјело другог лице св. Тројице, Господ Наш Исус Христос, који и сам вели: „**азъ есмь заглаждаи**“.

Последице, које су послије пада постигле прародитеље, нису се могле заустављати само на њима, већ су по природном насљеђу прешле и једнако прелазе и прелазиће вјечно на цијео род човјечански; јер као што би цијео род људски био учасник оног првашњег стања, невиног, чистог и блаженог, тако сада мора бити учасник овог злосретног насљедства.

Последице овог прародитељског грјеха прелазе са кољена на кољено просто као каква заразна болест као: шкрофула, туберкула, сифилис итд. што море прећи са родитеља на дјецу; јер као што вели св. писмо: „*Добро дрво добре родове раба, а зло дрво родове зле раба. Не може добро дрво родова злијех рабати, ни дрво зло родова добријех рабати*“ (Мат. гл. 7. ст. 17—18). а и народна пословица вели: „*Кад се рјека са извора замути мора бити сва мутна*“. Свето писмо вели: „**Єдиномъ человѣкомъ грѣхъ въ міръ вниде и грѣхомъ смертъ и тако вниде смертъ во всѣ человѣки**“. На овога се текста види, да је грјех, а за грјехом и смрт као осуда и последица због једног човјека прешла на све човјечанство, па зато се ми и зачињемо и рађамо са тим грјехом „**Се бо въ беззаконіихъ зачатъ есмь и во грѣсѣхъ роди мя мати моя**. (Псалм).

Милош С. Анђелковић,
свршени богословац београдске семинарије.

О преуређењу српско-православног богословског сјеменишта на Рељеву.

(Свршетак.)

Још у год. 1882, 19/X., ускоро по окупацији овијех земаља, највишом одлуком, подигнуто је и уређено „Српско-правосл. богословско сјемениште“ у Сарајеву,[1]) а у цијели образовања српско-православног свештенства у овој земљи. По §. 5. првобитног штатута, завод се имао састојати „од 8 разреда,“ и т. д. Интерпретирајући (тумачећи) ријечи тога §. казали би смо, да је

[1]) Канове, у год. 1884. од 3—15. маја, по несрећи, пренијето у Рељево, са несугласеље између тадање наше црквене поглавице, и сарајевске црквене општине. Земаљска влада је ријешила да подигне подесну зграду за сјемениште, а општина се уступала, да јој у ту цијел, од своје стране уступи подесно земљиште у самоме граду, близу митрополије, или наше поне цркве. Општину су плашили, као да ће „**православна богословија о трошку владином**“ имати не каквијех опасних смјерова, шушкало се о увији, шокчењу, несрпском образовању питомаца, и томе слично; општина није шћела, да буде, божем, обмањена и осуђена, да је таковом пословању још на руку пила. Обавјештавање и наговарање тадањег митрополита, ништа није користило. Митрополит нарекао је бесједу, да ће од своје стране даровати земљиште за завод, по изван града, па ће га изгубити из вида. Најзикија су приграбили обећање митрополитово оберучке, па се тешкали, као да је и боље богословију укловути из града, а у цијели успјешнијег моралног васпитања заводних питомаца. Несугласица се изоштрила, и зграда је, великим трошком од владине стране, подигнута, у самом „романтичној“ околици . . . . Ту хумке, па уска долиница уз ријеку Босну, дом заводни на два спрата, у десно капелица, у лијево жубори поточић, с лијеве стране поточића бијеле се четири осамљене настањиче куће, даље ситногорица, . . . речју, самостан из средњега вијека!

в. з. влада за Босну и Херцеговину ишла на то, да установи завод, који ће имати *двојаку* циљ. Прва би и главна била, да добије „*стручни завод за богословску струку* свештеничких кандидата;“ а друга би била, *општа припрема* за стручну наставу. Такова, општа припрема стиче се обично по гимназијама, посебице још, по „доњим“ гимназијама, и служи као „предшкола“ за стручно, факултетско образовање. У гимназији се ученик учи свијем гранама наука, да стече „основе“ општој образованости, интелигенцији своје. Доцније тек, спрема се ученик на учитељској школи за нар. учитеља, на техници за мјерника, на универзитету за љекара, за наставника филологије, за одијетника, и т. д. стиче стручну спрему за свој позив у јавном животу, у друштву људском. Према томе је и сјемениште имало у својијем „*нижим разредима*“ да спрема питомце свијем свјетовнијем предметима, којима ће развити ум, дух, и срце у питомаца, а у *вишим разредима* прешло би се на стручно образовање, у смислу њемачке ријечи Fachstudium, Berufsbildung.

Једино тијем, или сличним мислима руковођена, ставила је в. з. влада у штатут §. 5: „Сјемениште, са 8. разреда.“ Она га је ставила у штатут, (нацрт) али га није у живот привела. Није га навела, имајући, зацијело, у виду просвјетне прилике у земљи.

Зна се, наиме, да је у нас српско-православно свештенство из ранијих година, бар већим дијелом, у погледу опште, научне, па и стручне спреме *сасма лоше стајало*. Томе су разлози превећ добро, и опште познати, а да би нужно било овдје и набрајати их. Замјенити их од једном *савремено* — образованим свештеницима нити је било савјетно, нити у опште могуће.

Но, зна се, на даље, да је и таковић, већим дијелом, да речемо, за „невољу“ свештеника у земљи мало било. Потреба је дакле, акутна била, да се одговарајући број новије свештеника на брзу руку спреми. Али, да се у самоме почетку завело „осмогодишње школовање“ богослованца, ми би смо од год. 1882 амо, имали тек *прво* коло ново-спремљених свештеника, и не би успјели обудовљене нурије никако попунити. Па и ти би свештеници незадовољни били у служби својој, тешко би се и примали ње, јер осмогодишња спрема њихова не би стајала у сразмјери са материјалном наградом, одштетом, што би је нашли у служби својој.

Довољно је позната ствар, да је свештеничка служба у овијем, по превасходству, планинскијем земљама много теретна, а народ сиромашан, да би их могао по заслузи наплатити. Парохије неуређене, обавезе најразновреснije, домови, насеља и села раштркана на дан, два хода, све тешкоће, на које се морало добро пазити, кад је дошла ора, да се и у живот приведе нацрт за школовање православног свештенства у овијем земљама.

Ну, данашњим даном прилике су се у земљи у многоме измениле. Прво, подмирена је најжешћа потреба у новијем свештеницима. Довлен је изнашао лијен број, да речемо, изашла су *четири кола*,[1]) (око 40,) ново — спремљених свештеничких кандидата, што ће у ови мах зар доста бити на православно, српско становништво у Босни и Херцеговини. Друго, престале су прошће злоупотребе при постављању духовника по појединим општинама, (између многијех, сјетимо се ма и саме *симоније* за прошло доба;) те се данас тражи једино опште-научна и стручна спрема у свештеничких кандидата. Треће, углед свештеника порастао је знатно у народу, од како је, с друге стране, пала у народу мисао, да је за попа довољно само служити у калуђера, или у епископа, колико да проче часловац и псалтир, па да нурију стече. И четврто, поговара се, да се на надлежном мјесту, у з. влади, озбиљно повела ријеч о преуређењу нурија и свештеничких прихода.

Све те околности дају сигурна изгледа, да идемо у сусрет љепшем добу по живот и пословање православних свештеника.

Но, сад нам је других недостатака.

Пошто је в. з. влада првијех година напустила да оснује осморазредно сјемениште, напустила је у исто доба и да тражи од питомаца за богословско сјемениште са „само нижа четири (разреда,) годишта“ такову претходну спрему, која ће бити *залога његовој доцнијој интелигенцији, општој научној образованости, предуслов за*

[1]) Крајем ш. 1885—86 г. од свршав. 9 . 6 св. канд.
„ „ 1886—87 „ „ „ 16 . 11 „ „
„ „ 1887—88 „ „ „ 10 . 10 „ „
„ „ 1888—89 „ „ „ 9 . 9 „ „
ук. 44 . 36 „ „
Види: Извјештај заводни, год. I. стр. 74—75, и год. II., стр. 63.

већаност новијех свештеника: у цркви, у породици, у општини, на збору и договору.[1]) Отуда данашњим даном настају тешке сметње у *самоме заводу*, као и *ван завода*, по напредак питомаца, (будућих свештеника наших) непосредно, а посредно по напредак и културни развитак срп. православног народа у Босни и Херцеговини.

У заводу су несавладиве сметње по успјешно опште — научно и стручно настављање заводних питомаца. Стидно је и изнијети на јавност како многи ученици *богословије* ни толико предања немају, да могу и на најелементарнија питања одговорити, да рекнемо из земљописа: Колико страна, колико дијелова свијета, колико дијелова мора разликујемо на земљи нашој? Из космографије, климатологије, океанографије ни на најобичнија питања да добијеш каква одговора. Из њемачког језика ни писмена да познају. Из библијских приповједака ни колико у нас пријеко најлошији ђаци основнијех школа знају Из српског језика ни врсте ријечи да умеју разликовати. Из опште, или отачаствене повјести ни појма, као о шпанскијем селима. Из појава црквеног ни божићњи тропар!!!

Код такова предања наставник је на муци, да у *богословском* сјеменишту, што ли је, наставља по штицки, по методи за први разред основне школе! Па таковијех питомаца било је у нас не само за пријех година, већ их је и данас; па не само међу ванредним, но и међу редовним, у опште код онијех, који не имађаху школовање какве средње школе, или томе слично, У претпрошлој школ. години отпуштен је из сјеменишта један питомац, ради неспособности за науку, пошто је некијех *три године* провео џабе на заводном хљебу. Задужио земљу осјетно, а будућност своју упропастио! . . . Па, ко је доколан да прелиста пажљивије заводни извјештај од прошле године наићи ће на жалосну појаву, да је мал' не у свакој школ. години овај, или онај, да су и по више ученика „понављали" разред, да је по један, да су по два и више ученика, отпуштена „због показане *апсолутне* неспособности за науку!" Све у „сјеменишту", гдје је надзор строг, гдје се *мора* да учи у одређене часове! . . И ваља још признати да се ученицима при оцјењивању из свакојрсних „обзира" својски у опште „гледа кроз прсте", и да постоји оцјена: „једва довољан" . . . А дешавало се и дешава се, да по неки и сами, од своје воље, траже и добијају отпуст из завода, ради недовољне спреме своје за богословију. Жалост! . . До душе истини у атар, ваља нам рећи, да се у сјеменишту стичу и спремнији младићи, са два и три гимназијална разреда, па их има и веома марљивих и даровитих ученика, али већ њихова несразмјерна мјешавина, превећ неједнака спрема и способност, по себи не може ићи у корист наставе.

Да код таковијех несретних прилика у богословском ученика у заводу, никако није могуће *савремено* образоване свештенике у народ слати, — само се собом каже. А још нас грђа жалост обузети мора, кад се обазремо, како је у томе правцу у римокатолика у овијем земљама . . . Све је дим, дим! што је рекао слављени проповједач Тургењев.

Да како; успјех једнога завода зависи у првом реду и од ваљане, стручне спреме и савјесног рада својијех наставних снага, али исто толико, пак и више, зависи од претходне спреме, зрелости и интелигенције својијех ученика. „Од пања не истеса свеца", казује вулгарно наш народ.

Вјеровати је, да је окупацијом овијех земаља настало ново доба јавног, културног живота, по српски народ у Босни и Херцеговини. Просвјета је основица сваком добру и напретку у јавном животу једнога народа. Њоме се назива на утакмицу и њоме се ствара будућност. И не може се порећи, да земаљска влада за Босну и Херцеговину не схваћа у томе правцу мисију своју, показујући добре воље и приносећи знатних новчаних жртава, да како унаприједи становништво у просвјети. Но њезине очи и руке не могу свугдје допријети и досјети, па да учи и прибиљежи све потребе народне у томе правцу, Ваља јој пружити руку помоћи и свратити јој пажњу на најакутније потребе.

[1]) На године у години земаљска влада за Б. и Х. у своје стечају, што га расписује за управљених 12 питомачких (богословских) места за богословију, тражи од просилаца да школ. свједодбом доказу да су свршили само „*барем основну школу*." И уз то то: Изабрани кандидати подвргнуће се прије него што буду примљени као питомци:

1. Пријамном испиту из читања и писања ћирилицом, из катихизиса и библијске повијести;

2. Поповном лијечничком испиту. Сарајево, 21./VII. 1889. Мјесто поглавице земаљске владе, грађански деловођа: Кучера, с. р. — Види: „Сарајевски Лист," год. 1889. број 82.

А такова је акутна потреба и да се како доскочи тешким сметњама, што настају, као што летимично напоменусмо, и ван завода са недовољне спреме у нашијех богослованца, у православног свештенства. Позив нашег свештеника у овијем земљама ушљед промјењених подесницих прилика далеко је *свестранији, тежи*, и да употребимо фразу, којој је овдје мјеста, *свеснији је*, него по нашим другим крајевима. Тамо је народ под утицајем западне културе и данашњег слободног кретања преврео, па уплив свештеника на народ није тако интезиван, снажан, значајан као овдје. Сувишно је, да овдје потанко испричамо у колико је земљиште у Б. и Х., гдје је свијет простотом и незнањем пуне ковима проводио д'неве, за успјешан рад свештеника подесније од земаља, гдје је народ по прилично залазно у културу, па му други фактори равнају јавним животом. Само би да напоменем, да нам је имати на уму, да се у овијем земљама *сад* полаже темељ нашем доцнијем битисању свијетла образа, подигнуте главе, или чемерном провлачењу кроз живот као работника мудријех, туђијех господара . . . У тој борби, лаганој али судбоноснијој од најтежих ратова, Обилићи и Влатковићи јесу: црква и школа. Но цркву заступају свештеници. Њима треба знања и интелигенције.

Наши ученици већ не умију одговарати захтјевима новога доба, нису спремни довољно за утакмицу. Бадава ћемо се завараваги појединим ређим гласовима о њиховој ваљаности. Свештенику у овијем земљама треба бар приближно онака спрема, коју траже од њих по. васцијелом свијету. Треба им опште, научно образовање. А таково се не тражи при данашњем уређењу богословског сјеменишта. *Треба дакле завод реорганизовати и преуредити.*

Надлежна духовна власт, пречасна Конзисторија у Сарајеву, дошла је и сама до горњег закључка, али нам се чини, да није пошла правим путем решавања постављена задаће.(?) *Ново преуређења не може се прекратити.* Оно треба претходног проучавања темељног рада.

Ваљало би поставити „стални одбор", који би имао да проучи свестрано, *подјелом рада*, на мишљено преуређење, па по томе да спреми „представку и нацрт" тога преуређења за високу зем. владу.[1]) У тај одбор имали биући људи који разумију посао, у којима би пречасна Конзисторија имала вјере, да ће савјесно испитати и оцијенити све прилике односе се на питање о преуређењу сјеменишта.

Претходни би посао био:

Испитати колико је из године у годину потребно свештеничких кандидата за православно свештенство у Б. и Х., тако да не наступе времена у којима би се завод морао затворити, ушљед прекобројних кандидата, или ти морала обалити предспрема, да се добије више него што их имамо.

Морало би се предузети *преуређење иудија, да поставити сигурно приходи наше свештенства.* Нарачунати правично сразмјеру између уложеног капитала у школовање свештеничког кандидата, и онијех прихода, који га чекају у његовом звању. Ту би се морала начинити и *успоредна таблича* прихода, што их по свршеним наукама уживају и други школовани људи, као владини чиновници по разним уредима, нар. учитељи, лекари и т. д. Кад се неко школује осам и више година, док се спреми за једно или друго звање, ваља му и правично је, да му се осигура и одговарајући приход. Учитељима народа више по којима, јер је њихов рад замашнији но ичији.

Морала би се проучити теоријска, педагошка страна цијелога питања о преуређењу, па имати при руци и на уму уредбе сличнијех завода по страним земљама, рецимо по Аустријским крушовинама, у Мађарској, у Србији, Русији.

Проучити прилике у земљи, да ли је и у колико нужно овдашњем свештенику педагошког знања, ради евентуалног учитељовања.

Наше би скромно мишљење било, да би потребама времена, нашијех дана, одговарала овакова о с н о в а за преуређење:

„Сваке године би се имао одабрати извјестан број, дјеце, по дијецезама, да о трошку државном, као кандидати за богословско сјемениште, уче ш е с т гимназијални разреда у Сарајеву. Над њима би се водио сталан надзор од стране чланова надлежне духовне власти, дакле пречасне конзисторије, као и дотичног гимназијалног наставника за вјеронауку, да се кандидати за

[1]) Предлог и нацрт већ је од стране конзисторије прије 3 мјесеца в. а. влади поднешен. Уред.

времена уче православљу, похађању цркве, појању и т. д.

Пошто би успјешно стекли неку општу научну спрему, прешли би на Рељево у чисто богословско-педагошко сјемениште. Стручна би спрема потрајала четири године и полагала би се матура из свега свршеног градива. Од страних језика њемачки језик учио би се за све четири године, а од свештенијех предмета посебна повјест и зељопис балканског полуострва.

Оваково преуређење било би такођер повремено, па би се имала тражити и потпуна гимназијска спрема, а правије матура, у свештеничкијех кандидата.

P. 12./6. 1890.

Ђ. М. Бугарски.

Проповјед на рождество св. Богоматере

Достоино есть ꙗкw воистинѣ блажити тѧ Богородицѫ . . . . Честнѣйшꙋю херѹвимъ. и слависѣйшꙋю безъ сравненїꙗ серафимъ безъ истлѣнїꙗ Бога слова рождшꙋю, сꙋщꙋю Богородицѫ тѧ величаемъ.

Благочестиви Христијани!

Овако наша света православна мати црква слави и узноси пречисту мајку Божију, одавајући јој у овијем ријечима част, славу и хвалу, називајући пресвету Дјеву: *славнијом од херувима и честијом од серафима и свијех анђеоскијех чинова.*

Црква православна слави и узноси свету Богородицу, јер кроз њу дође на земљу истинито слово Божије, јер нам је она родила истинитог Сина Божијег, Господа нашег Исуса Христа, који је Својом светом јеванђелском науком унио у свијет лучу свјетлости, мира и љубави, извео је заблуђени род људски из вјековне таме у видјело, из ропства у слободу, и даровао живот вјечни свјема, који у Њега и Његову науку вјерују, као што и сам вели: **Се есть животъ вѣчный, да знаютъ тѧ единаго и истиннаго Бога и егожѣ послалъ еси Іисъсъ Христа.**

На славећи данас успомену рођења пречисте Богомајке дајте, браћо, да неколико тренутака жртвујемо слушању науке о значају данашњег празника — рођења пресвете Богородице заступнице наше пред пријестолом Божијим.

Прије свега нужно је да чујемо: *1. Ко и од које племена бијаше света Марија?* па онда: *2. Зашто је величамо ми и сви христијани по свом кругу земаљском, па и саме анђеоске силе на небу?; 3. Какав добар имамо у њој примјер и чему да се христијани уче из њезина пресвета живота?; и 4. Какви према томе треба да будемо у нашем животу, ако смо рада да се удостојимо њезине свете милости?*

Пресвета дјева Марија бијаше из царскога племена, рода Давидова, кћи Јоакима и Ане. Отац њезин бијаше царске крви, а мати првосвештеничке; но обоје бијаху већ зашли у позну старост, и не бијаше их Бог благословио од срца породом.

Једном Ана би прекорена с тога, што нема порода, што је се жалосно дојми, те с тугом у срцу заплака се пред Господом у молитви: „Тешко мени бједној: коме ли сам ја равна!? Та гора сам и од морских животиња; јер се и рибе у мору и ријекама плоде и славе Тебе, о Господи!; гора сам од неразумијех животиња, јер и оне имаду подлатка пред лицем Твојим Боже!; гора сам и од црне земље, јер и она у своје вријеме даје плодове, те се људи хране и славе тебе Господа!“

Не потраја дуго, а Бог услиша њезине молитве, и јави јој се анђел, који јој рече: „Анна! услишао је Бог твоје молитве и уздисаје: ти ћеш родити и пород твој биће свет!“ Из овијех ријечи и из чудесног Аниног порођаја у старим годинама, види се ко је Марија и како ће Десница Божија управљати тим дје-

тетом . . . Као некад Сара, тако и Анна у својој старости, Божијом наредбом роди Царицу неба и земље, свету Богородицу, коју сами анђели и арханђели гледајући је данас чуђаху се и пјеваху јој: **Ктw сіа пришкающіа красна якw солнце, полна якw лѣна!** Њој премудри Соломон испред Сина божијег говори: „**Кса добра єси некѣсто моѧ и порока нѣсть къ тебѣ!**“

Разлог, зашто треба да славимо данашњу прославитељку, пресвету Богородицу је тај: што нам је она радила друго лице пресвете Тројице — Бога сина; она нам ради правог учитеља истините Божије науке; роди нам Бога човјека Исуса Христа, који нас је својом драгоцјеном крвљу — висећи на крсту — ослободио од тешког прародитељског гријеха, т. ј. од оног гријеха којег је праотац Адам навукао на се и своје потомке, преступивши Божију заповијед, те и из раја пстјеран био, те се лишен Божије милости потуцаше по земљи, зарађујући својим трудом свакдашњи хљеб, са знојем лица обрађујући земљу, која га храњаше. Прије бијаше господар свију животиња и свега што је на земљи, које, чувши, да је преступио Божију заповијед, сад се све скрену против њега и све стаде на њ војевати! Да велике разлике! силна ли пада! земља му поче трњем и коровом рађати; Ева у мукама ђецу рађаше Људи — Адамово потомство — више од 5500 година ваљало се и гацало у гријеху својих прародитеља, чекајући да се појави обећани им Спаситељ, који ће их избавити напаштеног гријеха.

И ево радости! Приспије Богом одређено вријеме; роди се данашња слављеница св. Богородица, коју наша света православна црква у пјесмама узноси, слави и велича по свјема крајевима свијета, гдје год се налази православљем Христијана, пјевајући јој између осталога и ово: „**Сія єсть селеніе небесное!**“ Од рођења пресвете Дјеве настаде боља нада у будућност, приближаваше се онај очекивани час, кад ће се испунити божије обећање и родити се слово Божије, Господ Исус Христос, обећани Искупитељ од гријеха и Спаситељ гријешнога рода људског; доба, кад ће се захорити оне благословене његове ријечи: „*Ја сам пут, и истина живот, и нико неће доћи оцу но кроза ме*“ т. ј. да се не ће нико моћи спасти, ко не буде вјеровао у Христа и Његову свету науку.

Света Богородица бијаше узор врлина, кријепости и богоугодног живота.

Она бијаше узор скрушености, побожности и смирености. Што бијаше смирена зато је Бог и повиси, те се удостоји милости Божије да се назива: „*Једина благословена међу женама*“; да се Син Божији, јединац Његов роди од пречисте Дјеве Марије. За то, што се Бога бојала, што је живила у страху Божијем, што бијаше огледало невиности, чистоте и стидљивости, и што у њезином срцу горијаше љубав према Богу и ближњему, удостојила се, да буде царица небесна. Јер знајте, ко се год Бога боји, ко год живи у страху Божијем, коме љубав у срцу почива, тај се од гријеха чува, онога је дух скрушен, срце чисто и смирено, које Бог „не уничижава“. А онима, који су чиста срца, каже Христос да ће бити „помилован“. Дакле под чистијем срцем од гријеха, па онијем побожношћем и страхом према Богу напуњенијем грудима и приличило је Сину Божијем да се зачне, и да се задоји њезиним светим млијеком. Пресвета Богородице, допусти да ти у моме смирењу, као слуга овога св. олтара, у којем се свршује бескрвна жртва твојега Сина а Господа нашег Исуса Христа, — да ти речем: „**Ѵзлагаѧю тѧ пресѧтаа дѣво, и да ѵзлагаѣть тѧ кси роди**“.

Тај страх и побожност пресветој Дјеви Марији улили су њени побожни родитељи Јоаким и Ана који су своју јединицу од три године послали у храм Божији на васпитање, гдје ће се учити смирености и побожности, поштовању и љубави према Богу, да се удостоји назвати се пресветом Богородицом.

Ту у храму Соломунову примила је благу вијест од арханђела Гаврила, да ће од Духа светог родити Исуса Христа.

Дакле из овог примјера родитеља св. Богородице видилисмо како треба да учимо нашу дјецу, коју нам је милостиви Бог дао. Треба да им дамо добар примјер, да се они на нас угледају; треба прво да будемо ми побожни, да имамо љубав према Богу и ближњима нашим, па да онда виде како смо ми чврсти у нашој православној вјери, као оно тврди камен, који се не да лахко поколебати, као што нам св јеванђеље налаже: да будемо кротки и смирени срцем, и понизни као што се и „*Христос понизи и осta послушан до смрти на крсту!*“ — Уље-

вајте им у њихова млађана срца зраке наше св. вјере праћедовске; јер Срби су увијек љубили своју вјеру, своју цркву и своју милу народност. Шаљите их редовно у цркву и школу; јер у цркви и школи научиће се ономе, што је корисно, часно и поштено, племенито и узвишено. Учимо их да се моле Богу као својем највећем благодјетељу; да поштују своје старије: родитеље, власти духовне и државне, учитеље и у опште да поштују сваког по његову достојанству. Гдје н. пр. није могуће дјецу слати у школу, ту треба сами родитељи да поучавају своју дјецу, јер су они први и најспремнији васпитачи своје дјеце. Гдје се у кући побожно говори: гдје старија домаћа чељад у љубави братинској живе; гдје млађи поштују старијега и врше његове заповијести; гдје се сложно ради о напретку куће; гдје се свако од себе сјећа своје дужности; гдје је мир и љубав: ту је и Божји благослов, ту је срећа и напредак, а ту и младеж има што да научи, и од такве куће излазе увијек добри и честити људи. Напротив, гдје се у једној кући безбожно живи; гдје се увијек чује свађа и гложење; гдје свако реве на своју страну и ради само по својој глави; гдје нема братске љубави ни здоговорна рада; гдје се старији не поштује а Бог не љуби: ту нема ни Божјег благослова, ни среће ни напретка. У такој кући мјесто молитве — чујеш псовку; мјесто побожности, видиш разврат; мјесто љубави к Богу, чујеш грдњу и безбожне погрде св. вјере, светаца, и шта још нећеш чути, да те од страха подиђу трнци. Ово се, на нашу велику жалост, а на поругу нашег имена и вјере, код нас одомаћило, а особито по селу, јер му је прва ријеч, којом ће да другог наружи та, што ће му опсовати — вјеру! Један човјече, па ти још велиш да постиш, а боље би ти било да си прави христијанин, и да омрсиш велики пост, који је најстрашнији у години, него само једном да опојеш — вјеру! Многи лажу; многи се куну криво именом Божјим; многи лажно свједоче; мало им земље; на гледа да уз своју њиву приоре што и туђе; један другог опадају, један другом завиде на добру, н. пр.: ако је комшија бољи од њега, би га да може жива прождр'о, а зашто? упиташ ли га, — он ти неће знати рећи, а то видјећеш да ни рад-шта другог, до ли само за то, што је од њега бољи; дакле — од пуке зависти и злобе.

Немој, драги брате, тако; јер знај да је то њему Бог дао, као што и теби даје, па ако је он богатији од тебе, не треба да му на том завидиш. Ако је пак твој ближњи сиромашна стања не сматрај га као нешто мање од тебе, као живинче, јер знај да је и њега Бог створио као и тебе, па му је можда милији него ли си ти. Ако си богатији, то сматрај своје имање као Божји дар, који ти је дан у наруч, и није ти га Бог дао, да га ти сам уживаш, већ да њим угледаш сиромахе који су ти пружили руку. Не жалуђуј се у своје благо, јер, онај, који ти га даде, може га од тебе одузети, па шта ћеш онда?

Опет понављам, браћо, горње ријечи о псовци, и молим вас, да се чувате псовке као паклене ватре, јер ћете за то тешки одговор давати Христу Спасителју на дан страшнога суда. Спаситељ каже: *„Ја вам велим, да ће за сваку празну ријеч људи дати одговора у дан страшнога суда* (Мат. 12, 36); јер псовка доноси нечистоћу, а нечистоћа је смртни гријех. Гдје се тако ради и псује, ту Бог не помаже, ту свеци посла немају, а и дјеца остане покварена. „Шта раде дјеца? што виде од оца", – вели наша народна пословица.

Благочестиви Христијани! Ако се ми будемо чували од споменутих гријехова; ако будемо васпитавали нашу дјецу у побожности и смирености, у љубави и страху Божјем: онда ће ако Бог да — постати и наша дјеца честити и ваљани људи, који ће знати љубити и вјерни бити својој милој светој православној вјери, својој дичној народности и крштој домовини; онда ће нам дјеца бити благодарна; онда ће и св. Богородица бити наша права заступница код Бога!

А теби небесна Царице, пресвета мајко Божја, чији данас празник славимо, — теби се молимо, и теби грлећи њевамо пјесне: *„Помози рабом твојим!"* Молимо ти се из дубине срца и вјерно ти зовемо: *„Пречистаја Богородице на небесјех благословенаја и на земли славословимаја, радујсја невјесто не невјеснаја."* Амин!

Говорио у Фочи 1888.

Ристо В. Поповић,
свештеник и учитељ.

Опроштајна бесједа.

Говорио **Јован М. Мостарица**, свршени богословац српско-православног завода у Рељеву 17. Јуна 1890. год. при ђачком растанку.

Поштована г. г. наставници и драги другови!

Са великом радошћу ступих на ово мјесто, са кога ћу, по могућности моје душевне снаге и мога унутрашњег осјећаја, проговорити коју на овом пошљедњем часу нашега незаборављеног друговања.

Прије свега захваљујем Богу на висини, што дочекасмо и овај моменат велике радости — радости неизмјерне, коју сви осјећамо Јер сво сваки од нас данас при поласку к' своме завичају ствара у себи слику, како га мајка срета, милује и грли златним рукама; како сеја излази пред брата са слатким пољупцем; како братац пред брата излази; како отац са радошћу дочекује сина, — и напошљетку стварамо у себи слику миле и златне — па ма било и привремене — слободе за којом и најмањи мравик на земљи тежи.

Но, поред све ово радости, осјећамо и неко жаловито таласање срца нашега, опажамо један другом неко бљедило на лицу, као да би хтјело рећи: „сјети ме се 'друже!" — осјећамо неки племенити потрес душе наше; јер ево дође онај час нашега незаборављеног друговања, који куцну да се растајемо. — Ето другови моји, колико смо данас с' једне стране обасути великом радошћу, толико нас с' друге стране обузима жаловита туга, која се с нашом радошћу спојила. И заиста ко имало има у себи српско-људског осјећаја и ко познаје што је право друговање, не може се од истог раздвојити, без снажног потреса своје душе, као што смо ево ми данас том искуству подвргнути. Али шта ћемо кад инако није. Задњи час нам вели, да се друг од друга дијели; задњи час послушати морамо. Но при овом растанку нашега љубавнога друштва држим, да не ће бити сувишно, ако се обратим са неколике прве и сјетне ријечи вама — млађи другови моји, који ће те на концу овогодишњег двомјесечног школског распуста опет доћи у овај расадник, да прикупите себи духовне хране. Мислим да је у првом реду познато свакоме од вас, како треба — по ријечима апостола Павла **покиневатисѧ наставникомь своимь и покараѳисѧ имь** (Јеврејима гл. 13. ех. 17.) Имајте дакле, драги другови моји, ове ријечи св. апостола свагда на уму; будите благодарни својим наставницима; лијепо се владајте и слушајте њихове мудре савјете, који се на ваше добро клоне, па ћете тако себи лијепу будућност стећи. — Запитајте се само драги другови моји: „Која су то лица, што су нам пошље Бога највећи пријатељи и добротвори и којима се треба покоравати? па ако се хришћански размислите, добићете одговор, да су вам пошље Бога родитељи и учитељи највећи пријатељи и добротвори, које сте дужни поштовати, јер — као што св. апостол даље наставља — **тіи бо бдѧтъ о дшахъ вашихъ.**" — Даље вас упозорујем млађи другови моји, да са чврстом вољом и устрајношћу прихваћате и у своја срца усађујете науку, која вам се у овоме расаднику предаје, да би једном као честити и ваљани српски синови и себи и другом на корист поживити могли; јер видите други моји, да је наука важна и пред Богом и пред људима. Она казује човјеку вољу божију, просвећује разум човјечији, облемењује душу човјечију, и тиме приближује човјека своме праобразу — Оцу небеском. А сад је вријеме и врло згодна прилика, да можете младост своју напојити науком, која ће вас вјековно срећнима учинити; јер је младост без науке у животу нашем, што и дивља воћка у врту. Ако се дивља воћка не облемени питомом не може корисна плода донијети. Тако исто и они људи, који младост своју не обдаре науком, не могу цијелога живота свога допринијети много користи себи ни другима. За то драги другови моји, немојте оклијевати, немојте немарно пропуштати ово златно и блажено вријеме ваше младости — јер и народна пословица каже: „док је дрво младо да се савијати," — него све моћи своје посветите науци — томе узвишеном и племенитом калему. Тако ћете младост своју учинити питомом биљком, која ће у своје вријеме доносити корисне плодове и вама самима, који се трудите, и вашим родитељима, који су вас отхранили и св. цркви, којој сте духовна дјеца, и народу, кога сте рођени синови. — Тако моји мили и драги другови! и ја се надам, да

ћете усрдно примити овај савјет од старијега брата вашега и сваком даном приликом сјећати се љубавнога друштва нашега.

А сад се обраћам са неколико површних ријечи вама — старији и незаборављени другови моји, који са мном заједно свршисте. — Са нама је — у име Божије — пети плод овога племенитога и босанско-херцеговачких Срба јединог расадника, који се пресађује на широко поље — Виноград Господњи, кога треба с' правом науком чувати од корова. — *Нас данас брако чека ово тешко иго — цло свештеничко, које мислимо примити на себе.* О! како се је брако тешко под таквим бременом бацити у крило непспитане будућности! — Па кад знамо други моји, да ће бити наше иго тешко, то треба, да смо у напријед спремни подносити тешкоћу његову. Св. апостол Павле, спремајући Тимотеја на надурашност, да не клоне духом, пише му у посланици својој: **Кси, ѣстѧщіи благочестно жити с Іисѣсѣ Христѣ, гоними будѣтъ**" (П. посл. Тимотеју гл. 3. ск. 12.) Немојмо дакле брако ни ми да малакшемо нашим духом — духом српским, — српским, и опет велим — српским! Та дух српски ох! то ти је благодат, која Србина Србином чини и тиме га разликује од Несрбина. За то, које Србин и српскога рода и од српске крви и кољена и у српској колијевци отхрањен, неће никад тијем духом малаксати, него ће и у посљедњем часу препоручити потомку своме, да уважава и поштује туђе, *а бори се и умре за своје, особито за своје свето и поносно обиљежје „Србин."* Да! Тако је Србадијо моја, јер сваки народ милује своју народност. — Па још кад знамо и то, да највише спада у дужност свештеницима и учитељима, да залију Српче мало српским духом, то треба, да томе задатку по могућности својој одговоримо, да нам не би наши мили Српчићи кашње у каквој прилици присвајали себи титулу друге које народности, којој — по крви — не би припадали. — Даље, браћо моја, спада нам као будућим свештеницима у најглавнију и најважнију дужност, да будимо у пастви својој љубав, одданост и вјерност према Богу; љубав, одданост и вјерност према Његовом апостолском Величанству цару и краљу нашем Францу Јосифу I. и нашим предпостављеним властима; љубав, одданост и вјерност према нашој светој српско-православној вјери и цркви; и љубави, одданост и вјерност према нашој милој народности српској. Старајмо се и све силе нашега духа употребљујмо, да томе великом и замашном позиву што боље одговоримо. Не заборавимо другови моји, да смо баш за то овдје и дошли, да из овога расадника прихватимо — по могућности својој — духовно оружје, т. ј. праву науку, помоћу које можемо све то постићи и — држећи се истине — смијемо противу нас упереним на супрот стати на сваком мјесту. — Али да нам паства наша, као будућих свештеника, што боље одговори дужностима, које се од ње изискују, треба да јој сами предњачимо својим залагањем и добрим примјером у свему томе (verba docent exempla trahunt=ријечи уче, примјери навлаче); треба, да у својим проповједима у храму божијем и другијем мјестима, и сваком даном приликом поучавамо народ свој. Јер св. писмо каже: *„Само путем проповједи приспорава се човјек грјешних и приближава Оцу небеском* (Рим. гл. 10 ст. 14. 15 и 17.; Мат. гл. 5 ст. 48.)

Може бити, да би ми на ове ријечи који од вас рекао: „Е, то није могуће за сваког нашега свештеника, јер без савршеног знања и вјештине, није лако наћи на проповједничко мјесто, особито тамо ће га слушају интелигентније особе." О другови моји, треба, да нам буде лако, јер знамо, да наш народ највише обраћа пажњу на свештеника, уважава га и очекује од свештеног лица савјета у свакој прилици и на сваком мјесту. А ми ћемо, као будући свештеници имати пред собом већином масу народну. Према томе не треба дакле, да ослушкујемо, шта ће нам ова или она интелигентнија особа нашем говору примјетити. *Ми, другови моји и браћо моја, хришћански се владајмо, српски дишимо а истину говоримо,* а што ће нам овај или онај цилиндераш стилистична правила кроз наочаре овдје или ондје на наш говор примјенити, то није ништа. Истина, не треба да се ограничимо на само теоријско знање, што смо га у овоме овоме красноме расаднику добили, него треба, да нам ово буде темељ даљем зидању нашем. Дакле, другови моји, треба да се непрестано усавршавамо и проучавамо знање наше, како би теорију у праксу развили, те тако у већој мјери и себи и другима користили.

Да би вам, браћо моја и мили другови моји, потанко напоменуо о дужностима нашим, као будућих учитеља, пастира и свештеника, далеко би ме одвело, а то држим и за сувишно,

јер је сваки од нас у овоме племенитоме позиву тим дужностима — мање више — напојен, а ево већ и час пошљедњи куца, да се растајемо. — Растанимо се браћо моја — старији и млађи другови моји, са увеличаном љубављу, која треба да нас цијелога живота нашега веже и постиче на довикивање и сложно дјелање у Винограду Божијем; пружимо руку братац брату и обаспимо се братским пољупцима; сјећајмо се браћо нашега љубавнога друговања, а нека нас на то побуде и ове ријечи великог пјесника нашега Бранка.

„Због ом браћо, због ом мени сада,
Због ом браћо можда за свакада!
Сјећајте се браћо друга свога,
Сјећајте се красна доба тога“ . . . .

Но, браћо моја, обратимо се овом приликом нашега растанка са захвалношћу, благодарношћу и синовским поздравом онима, који нас до наше жељене циљи доведоше; а то су наши поштовани наставници, који усадише у срца наша плениту љубав; који нас очинском бригом и неуморним радом васпиташе и образоваше, и који нас — укратко да речем — у овоме расаднику одгоневаше и за Виноград Господњи оспособише. За то им, као захвални ученици, сад при овоме растанку кликнимо: „Живили!“

Још ми браћо преостаје, да у овим мојим завршним ријечима истакнем најглавнију и обвезну дужност нашу, а то је: да у лицу наших Високо-преосвећених Архијереја и Високопречасног господина Ректора, управитеља овога завода, изјавимо најтоплију захвалност и благодарност добротворкињи нашој Виској Земаљској Влади на њеном снисхођењу према нама и њеној бризи око опстанка нашега.

За то се у овоме тренутку обраћамо у име свију мојих другова непосредно Вама Високопречасни господине Ректоре, да изволите ову нашу топлу и синовску захвалност и благодарност изјавити Високој Земаљској Влади — тој добротворкињи нашој, увјеравајући ју, да ћемо се свагда показивати према Њој као вјерни и одани Његовом премилостивом и апостолском Величанству Цару и Краљу нашем Францу Јосифу I. Живио!!!

I. О псовању.

Благочестиви Христијани!

Прије свега, знати вам треба, да ријечи, које се са овога св. мјеста говоре, не проистичу из воље говорника, који проповиједа и учи; него су оне изваљене из самога св. писма и потврђене су свештеним предањем. По томе, што-год одавде чујете, то знајте, да је то глас св. матере цркве. Дакле почнимо!

Сви су гријеси браћо Богу мрски, но осим свију, хула и псовања безчасти Бога, псујући Његово св. име. Ниједно преступљење и гријех не приводи Бога толико на гњев, колико то, кад Он чује, да се Његово св. име псује и поругава. Врази дрску од имена Христова, а ми га се не бојимо! Овијем данашњим говором каза ћу колико је тежак гријех хула или псовка, а по томе означићу, с каквом строгости казни Бог свакога онога, који је псовању одан. — Шта је псовање? То је браћо неправедан говор против Бога. Човјек псујући, хвата се у највиши гријех пред Богом. О псовачу! како се не бојиш, да не сиђе ватра с' неба и да те не сагори?! — да се не отвори земља под тобом, и да те не пождере! Ко псује царски закон, тај гријеши; ко псује себи равна човјека, тај по закону грађанском мора строго кажњен бити. А шта би смо рекли за онога човјека, који вријеђа само величанство Божије!? Многи од људи већ стоји једном ногом у аду и паклу, и кад их још Бог не би задржао, они би вјечно пропали. Ми пак мјесто да Му за та, и многа друга добра благодарни будемо — ми Га на против псујемо. Ако би га псовао онда, кад те су чим казни, можда-би ти и опростио; али га псујеш у оно вријеме, кад ти свака добра чини. Шта нас приводи на то, да псујемо Бога-Творца свога, који нас је крви Својом искупио? — Многи несретници долазе на то, да псују и крст, у чему псују и самога Христа Спаситеља, који је на њему распет и за нас умро. У мјесто да му за то благодариш, да га љубиш и поштујеш; ти га грдиш и псујеш. Христос је био мучен и тучен од јудеја; али ништа за то, бију га и туку

и лажни христијани својим псовкама! Које тај, који хули? — један христјанин, који име Божије на себи носи, који је примивши св. крштење, све части и удове свога тијела осветио; коме је Бог дао језик само да га хвали и слави, па у мјесто тога, ти си га псовањем и другим срамним, гадним и безобразним ријечима изопштрио као мач, који пробада срце Христово.

Псовка је тежа од крађе, тежа од многије други гријеха; јер сви остали гријеси долазе или од незнања, рђаве навике и малодушија или другог чега; а овај гријех проистиче из саме својствене злобе и зле воље. Свакоме псовачу рећи се може, да је син паклени и ученик ђаволи! Псовати, рећи ће, пасји говорити. Од пса дошла је и та ријеч псовати.

Но колико је крив христијанин који псује у толико још и зато, што и друге наводи да му подражавају. Има на свијету ерећни народа, ђе се псовање и не чује никако; па ако га и има, али те псовке не тичу се ни вјере ни душе. У нас пак прва је псовка вјера и душа, које су се утврдиле као какав закон, а свађе од свакога чути се могу. И на сокацима, и у кућама и свуда друго се мало и чује, него све псовање и други безобразлук. Мала дјеца не уче, да се знаду најприво прекрстити и казати: Господи помилуј, него најприво је псовање, па од осталога, ако се што научи, научи. То је већ ушло у обичај од другога — дјеца од родитеља — слуге од својн господара. За име Бога брађо, не псујте нити говорите срамотне ријечи; јер то је гријех, који и овога и онога свијета Бог казни. Када чујете дјецу вашу да псују, покарајте их строго — или као што говори св. Јован Златоуст: „Зубе му поби и тако ћеш твоју руку посветити.“ Неки оци, ако их дјеца не послушају, бију их; а кад чују, да дијете псује вјеру, пост и душу, смију се, у мјесто да га казне. У једнога римљанина бијаше синчић од 5 година, који је имао обичај у шали узимати име Божије, и отац га за то не покара. Један дан нападну на дијете неки прни људи. Дијете побјегне оцу и ту од страха у његову наручју умре.

Св. писмо нам казује, да ће сви, који псују, бити осуђени у муку вјечну, при чему Бог ће им казати: „Ја вас не осуђујем, него уста ваша са којима сте се усуђивали мене псовати и проклињати.“ Но није само у паклу, него и овдје на земљи, би ће псовачи кажњени. У старом завјету, они су били камењем поубијани од свега народа; у новоме завјету били су такође осуђивани на смрт. У Француској био је обичај, да се псовачу језик извади и жиг или дагма на чело метне. Осим тога, узроком псовке, Бог казне на земљу напушта, као: глад, ратове и болести. Многи се тужи, да му зла, биједе и невоље досађују и говори: у мојој кући као да је нека клетва; а незна један, да та клетва из његови уста излази и чини га Богу проклета, а људима мрска. Колико би примјера могао навести, ће су неки због псовања по свему тијелу шугави и губави постали, друге је опет земља живе у себе прогутала и т. д.; а то је све за њи'ове паклене језике!

Сада при завршетку, реци ми о псовачу! ако се овдје налазиш, шта добиваш од твоје проклете псовке? Сви остали гријеси чине се за то или, што је некоме драго или по некој нужди ил' незнању; а псовати не само, да није драго, него што више псујеш, то све више себе лутиш, мучиш и гориш као у ватри. Но рећи ћеш, па шта ћу, тако сам обикао и кад ме неко наљути, не могу трпити. Јест, наљути те човјек, а ти мјесто тога, псујеш Бога, свеца, закон, вјеру и душу.

Је ли ко у обичајно псовати, то нека од сад положи завјет и свако јутро нека спомене оно, што је завјетовао; нека се помоли Богу, да га од сада сачува те рђаве ђаволске навике, и тако нека се свагда уклања од зла и чини добро, и спасен ће бити. — Амин.

II. О седам гријехова међу људима.

Благочестиви христијани!

Доста људи има на свијету, који су занешени свјетским стварима, па има још и такавије, који свагда траже, да их други похваљују и т. д. Ја о том мислим нешто мало проговорити вам, а ви ме добро послушајте! — Славољубије јест, кад ко пређерано тражи свјетску славу и хвалу. Но пита ћете ме, па је ли грјешно желити, да нас други хвале и поштују? На то би нам одговор дао оваки: није свагда грјешно; н. пр. учиниш-ли какво добро дјело и не желиш-ли више похвале, но колика је и заслуга, онда похвала није грјешна. Ако један н. пр. дијели и потпомаже сиромахе, иде тачно у цркву, добро се влада и т. д., па би жело, да му то људи виде, да му одобре и похвале га, то онда не би била грјешна жеља ни рђаво; јер он жељећи то, чини добро дјело. Само је онда грјешно хвалу тражити, кад се ником више, него себи самом користи чини. Сам Христос Спаситељ учи нас, да не тражимо славу свјетску, но славу Оца небеснога. Зато сви свети живећи негда на земљи, све радише у славу Божију; а не у своју личну. — Сад браћо хоћу да вам напоменем седам тешки гријеха међу људима, који су са славољубијем једнаки и равни и овђе их овијем редом стављам:

1. Хвалисање. То су они људи (томе гријеху одани) који се много хвале. Оно ја па увијек ја, њему је у устима и чини му се, да небн знао ни проговорити, а да што не умијеша, чим би се он могао хвалити и узносити. Ради-ли се о послу каквом, ето ти га, он о томе зна боље, него нко други. Је-ли сад посао довршен, ето ти га и опет, па се хвали, да је он то најбоље измајсторисао и довршио. Ако још што-год мало зна читати и писати, то кад почне о себи говорити, престаља се, да га нема ученијега на свијету. Такови су они, који себе узносе и одговарају; а друге црне и опадају; — који свој посао, занат и радњу похваљују, а другог радњу опет омаловажавају, и они, који тако чине, смртно гријеше.

2. Непослушност. Ово је то, кад ко неслушајући своје старије, неће да ради, како они хоће. И то је вазда смртни гријех; јер ко презире власт својих старих, тај презире и самога Бога. Христос је рекао свештеницима: „који вас слуша, мене слуша;“ али многи данас не виде и нечују то, него се љуте и вичу на своје свештенике. Ако-ли сад они оће да покажају своје парохијане за учињене гријехе, онда се многи нађу увријеђени и не задовољни. Зато мислите добро, како ћете Богу одговарати на праведноме суду Његовом!

3. Притворност. То је када ко показује, да је добар, а зао је; да је богобојажљив, а напак је; да је светац, а грјешник је; да добро другоме жели, а овамо о глави му ради. И тако се претвара, да га људи виде и хвале. Такви су људи гори и од издајника Јуде, који љуби Исуса у руку; а овамо га издаје душманима на смрт. И Христос казује нам у своме св. еванђелију да се чувамо притворности, и вели: *„Јао, и тешко ће вам бити лицемјерни!“* Зато браћо чињећи ми добро, не треба да се хвалимо, но Бог нека нас помилује.

4. Свађа. Људи томе гријеху одани јесу, који увијек оће да имају право на своје, па ма то и криво било, и такви су свагда готови препирати се и свађати, само да покажу да су они одржали мегдан. Колико има људи на свијету, који се изјављују за неке мудраце и наученаке; а овамо није и ништа незнају. Никад нијесу ни какву ваљану књигу прочитали; а онамо оће о свачему да говоре и да се правдају; те у том свађају се, грјеше и вријеђају један другога. Сама св. мати наша црква учи нас, да се тога чувамо.

5. Ће је год свађање, ту је сваки раздор и **неслога**, и то је пети гријех, којега вам сад споменух.

6. Упорство. Упорни су људи они, који неће ни за живу главу да попусте од свога мишљења, па ма да је то чиста и гола лаж. Колико ти драго казивати му можеш; али он те никако и не слуша, него остаје при своме. Због тога тврдоглавства, не може нигда ни мира, ни слоге ни љубави у народу бити. Зато браћо држите се и говорите свагда истину и не мислите, да је свагда само оно добро, како ви мислите. Дајте себи разлога или ћете Богу тешко одговарати!

7. Лаж. То је тај последњи од мене вам напоменути данас гријех, и то ће бити они људи, који измишљају и обично проносе оно, што није. Многима је ушло у обичај, да такве измишљотине

под истину свијету продају и казују; а то све за то, да се тобож покажу, да нешто знају. Раде прогласити се, да их други хвале; а то још и за то чине, што незнају чега доброта, пак зато измишљају, и такви људи страшно гријеше. —

Седам гријехова, које вам браћо споменух, јесу седам смртни гуја, и то: Хвальење, непослушност, лицемјерство, свађање, несложа, упорство и лаж, и, ко се год од њих не чува, тај може лако и смртно гријешити; а смртни су гријеси они, који се никад, па ни у дан страшнога суда опростити неће.

Што-год браћо радите, радите само за то да се тијем вашим радом Бог слави. Ако ми радимо зато, да нас други људи виде и хвале, онда на тешке гријехе находимо, и тијем начином ништа не добивамо него губимо. Говорите дакле свагда: Бог нека ми суди и нека ме награди, како сам заслужио. — Амин.

Протопрезвитер
С. Давидовић.

Неколико ријечи о данашњој српско-православној цркви и старим црквеним рушевинама у Грахову. (Босна, котар Лијевно).

Негда шуме — у којима су само дивље звијери своје обитавалиште имали, по који разбојник свој бурни живот проводио, — а данас? данас се шири по њему јевропска просвјета — обрађују се њиве, гаји стока, а понешто шири се и пужна трговина — то је судбина Грахова или право по народном казину Граово. — Тако нам народна традиција казује. — Али то је — вальда — у најдавнија времена тако било, да су саме шуме и пустиња била, јер нам друкчије свједоче останци излазећи се у Грахову; по којима би судити морао, да се је још одавна за Граховo знало, те да је у њему неки културни народ живио. Рекох свједоче нам останци или старине, и заиста је тако, — кад разматрамо слиједеће:

На југо-источној страни Грахова — у шуми Граховцу — уздижу се рушевине старог града Граховца — коме повијест најмање 500 година у прошлост засиже. Одма под њим југо-западно налази се стара „црквина“ или рушевине старе из давније времена цркве; а у около ње неколико гробова. Ова нам прва свједочи, да су за оно вријеме овдје Христијани обитавали, а доказује нам и то, да је и сами велможа — или можда и који од владара — који је можда у граду Граховцу становао — био Христијанин, — јер је покрај свога града — богомољу — цркву имао.

Црква, којој се данас тек видљиви останци опазити могу — изгледа овако: Олтар, који се у неколико распознати може, био је истоку окренут, по чему би право судити могао, да је црква православна била, а то нам у неколико и около ње налазећи се гробови свједоче, који су такођер по православном типу копати. Закључујући из овога, велможа, који је у Граховцу обитавао, био је Христијанин.

По садашњем изгледу ове „црквине“ — како је сада народ зове била је мала црквица као каква капелица, — јер није била — како се данас види — од 8—10 м. дуља, а 5—6 м. шира. Црква — као што сам рекао, — може бити као и град Граховац стара, а по свој прилици и старија, јер се од исте ништа сачувало није, осим доста видљива фундамента и около ње налазећи се гробова. Гробови истина нијесу као данашњи; но ипак се рећи може, да нијесу ни из римског а ни из богомилског времена јер као што сам рекао окренути су источној страни.

Да ли би што у црквини — када би је копао — од црквених утвари нашао, до данас није нико покушавао, а вальда и неће, јер је то са великим трудом скопчано.

Народ о овој црквини даље незна ништа; већ говори о шљедећем:

На сјеверо-источној страни Грахова — према кршевитом Јадовнику — уздиже се висока шумом обрасла, главица у народу звана „Градина“.

Ту је — веле — још прије хиљаде година био неки стари град, коме се данас ни останци не виде. То је било за вријеме Римљана, за које

се потсигурно зна, да су у овим крајевима били. На томе мјесту, гдје је негда римски град био, смјештена је од давније времена и данас постојећа срп. прав. црква, те је главно обиљежје стражар Грахова, као што је Велебит плодовитој Лици, јер се црква у около Грахова на 4—5 сати свуклуд видити може; и ако нема свога украса и звоника. Потанки развитак ове цркве, није данас никоме познат; али се ипак ово о њој суди: Прије стотине година, био је на истом мјесту манастир — кога су од рушевина римског града — по свој прилици из Далмације дошавши свештеници подигли, који је за оно вријеме сав великом шумом обрастао био. Тај манастир био по прилици дотле, док се нису почели Османлије близо Грахова примицати, пошто је Грахово за оно вријеме под Далмацију подпадало. Чим су се Османлије у овим крајевима показивати стали, калуђери су побјегли а манастир се за кратко вријеме сруши.

Послије су православни Хришћани од истог манастира начинили црквицу, у којој се по гдје кад божија служба вршила, — а најстарији свештеници који су у истој служили, спомињу се из племена Билбина, а доселили су се из Далмације.

Тако је та црква на Градини, све до године 1874. постојила, а од те године до године 1878. дочекала је ове трагичне догађаје: Одмах 1874., чим је устанак у Босни, односно у Босанској Крајини букнуо, претвори цркву турска редифа за своју касарну, пошто је црква на доброј позицији смјештена била.

Около цркве начине шанчеве, и сад није више била богомоља, већ на жалост редифска касарна; но ипак су се побожни христијани по појатама крадомице Богу молили.

То је трајало све до године 1877; а те је године, кад је био бој на Грахову, Турци у пра и у пепео учине, те остану само четири опаљене зидине, које су чамиле све до 1880 г.

У тој години кад се је повратио из сусједне нам Далмације голоруки народ — као побожни Христијани — уз припомоћ Његов. Величанства нашега цара Фрање Јосифа I.; православни Срби подигну на истом мјесту од тврда материјала лијепу црквицу, у којој се данас сваке недјеље и празника божанствена литурђија служи.

Црква је на врло лијепом положају, но истина није најљепши приступ, јер лежи на главици преко 800 м. високој. Но побожни Христијани — Срби граховски, нијесу хтјели на другом мјесту да граде, него на оном, на ком је од најдавније времена постојала. У данашњој цркви нема никаквих особите важности старина, осим једног „Часловца“ и „Октоиха“ који могу 200 година стари бити, а остало је све од скора набављено. Црква не посједује никаква иметка; цјелокупни јој је приход оно, што недјељом и празником на крст пане. — Њом управља црквени одбор, који се сваке године на „Нову годину“ бира, — а предсједник је мјесни парох. Толико о данашњој парохијалној цркви, која је доста бурна времена претрпила.

* * *

Још ми је споменути на југо-источној страни Грахова, налазеће се темељне останке неког старог манастира, који је био у сред тако званог „Мраморског гробља“ састојећег се од једно хиљаду гробова. За њега се ништа сигурно незна, једино се о њему мисли да су га поставили и у њему становали калуђери, а од куда су били, право се незна, — биће да су из Далмације.

И овај је манастир послије био претворен у цркву, која је трајала до прије неколико година. — На успомену те цркве православни Христијани, начине на истом мјесту од дрвеног материјала као капелу, те су у њој по гдје кад свету литурђију служили а трајала је све до године 1882. Те су је године развалили и од ње начинили данашњу школу. — На крају мога чланчића — кога сам за дички „Источник“ намијенио — (ако га уважи) примјетити ми је: да нијесам у првом реду за ове ствари позван, но држим се оне мудре пословице, опће уваженог српског педагога П. Р: „Учитељ, који није добар Христјанин, није добар ни учитељ.“

Грахово, 1890.

Саво М. Бабић,
учитељ.

Зашто попина проповиједь нема значајнога утиска на народ?

Један Г'н. попо питао ме са својим писмом: „зашто нема поповска проповиједь значајног утиска на народ"; и замоли ме, да му преко нашег листа „Б. Х. Источника" одговорим.

На то писмо одговара Гну попу укратко онако, како ја то схваћам.

Српски народ од вајкада живио је у непрестаној борби, а од Косова већ је чудноват његов живот; и баш кад се загледамо у његов патнички живот од Косова, па на ову страну, морамо се и нехотице запитати: да ли има још икаква народа, који би кадар био подносити такове патње као што их подноси српски народ?

Његова сношљивост основана је на његовој патријархалности и на вјери. И за чудо, како српски народ, у толикој његовој патњи, остаде вјеран својој драгој му вјери; а свикнуо са својем скромнијем обичајем, приљубљен својим оскудицама, бијаше свађа несе, пун милосрђа, међусобне љубави и узајамне помоћи, па и без духовничке проповиједи по пећинама и у чобанскијем колибицама остајаше на вјеки вјеран својој светој цркви.

Српски попо бијаше се сродио уз своје парохијане: Носаше опанке као и његов парохијанин, струку и од сукна хаљину као и његов парохијанин; свој тор и своје стадо надгледаше као и његов парохијанин; плуг или рало држаше у рукама као и његов парохијанин и т. д.

Попо са својем радом домаћијем бијаше примјер и углед својијем парохијанима; па са свога домаћега рада дохођаше односно својој цркви, или ако немаше цркве, а он у своју скромну кућицу, да очита вечерњу и да се уредно свемогућему Богу помоли. А како попо тако уза њ' његови парохијани, — попо као Божији изабраник, преко кога Божија благодат силази с' неба на пароxијане, а парохијани као анђели, пјевају около свога посредователа између њих и Свевишњега. Права спрема за рај и шта ћу даље, него да се запитамо, како то сад бива: „Кад је народ погледао очима, кад је попо свршио каноничко право, кад попо зна преводити с' латинскога језика; кад је попо бацио опанке, а обуо чизме и сјајне ципеле па још двоструке, кад је попо бацио кошуљу, коју му бијаше његова попадија изаткала, а обукао колану (пеглану) кошуљу из фабрике; кад попо баци сукнену хаљину, коју му је од вуне са својијех оваца његова попадија изаткала, а обукао салте и чурчиће, од којих има и безпослењих рукава, те ниа њега више; кад је попо бацио плуг и рало, те у руке прихватио „баштун"; кад је попу мало парохије, па макар му и цијели округ дали, *негледајући на то, колико куда може уредно посједивати и обслуживати*; кад попо и на силу Бога осигурава своје материјално стање и гледа да харачи своје парохијане, а све то на терет својијех парохијана; кад попо врло лако назебе, па му се хоће мало говеђе супе и у ср једу и у петак, да поправи свој нахлађени стомак под свиленом мантијом; кад попо пошав из куће нешто срдит, клепне свога парохијанина штапом по глави, па му још и свеца псује!!; кад је света црква веома много прописала светаца, те се не може толико дана до подне пропуштати без бијеле кафе за ради служења у цркви. Кад је дакле сад овакви поп, онда мора и ако му се неће, да учи вјешто проповједати, јер нема онога живога примјера, да води своје парохијане и дјелом стазом побожности и домаћега рада као што га имадијаше стари попо у сукненој хаљини.

Попо се сада мора наљутити кад проповједа с' олтара, а парохијанин више са средине цркве: „љекару излијечи се сам," „ја немам кад попо чекати, док ти испроповједаш, јер ми се ваља старати ђеци за ручак."

Необично је парохијанима, кад њихов попо није с њима срођен и у начину живота, па им је још и зачудо кад виде у попе кућне намјештаје: тавулине, постављене столице, канабета, огледала, фине четке, застрте собе, у које парохијанин и титорник не може унићи у опанцима, па макар и кокошку носио попу на поклон.

Осим овога што сам до сада говорио има између осталога још једно веома значајно што духовнике код народа омаловажава, а то су, доктори, свјетовњаци, који доказују народу, да за болест тјелесну и душевну треба народ да приступа докторима и апотеци, а наш се народ одвајке није познавао с' докторима, него му духовник бијаше јединијем доктором и за душевну и за тјелесну слабост; и заиста се онда испуњаваше Христова ријеч: Вјера твоја спасетја.

Ето господине попо, зашто, по мојему мишљењу, ваше проповиједи немају „значајног утиска на народ.“

Окантти се духовници парада и комотна живљења; та нити је Христос нити његови апостоли па ни наши стари духовници зидали задања са клаком и каменом, да у њих постављају магазине и продаје дућанске, те да воде трговину и шпекулацију. Не одвајајте се од свога народа, будите живи примјер словом и дјелом својијем парохијанима и титорима у владању по Христовој науци, па ће се утврдити морал, који је већ почео лабавити у народу, па ће се учврстити у народу она побожност, која се у истини још огледа само код нашијех сталача и старица; некукајте код полиције ако вам који титорник није у стању на вријеме бир или опијело измирити; не тражите уточишта код полицајних власти онда, кад вас ваш надлежни духовни старјешина покара, и кад вас Богме, хоће и да казни за вашу какву свештеничку неуредност, над којом он има судску власт.

Ја не осуђујем духовнике недао јаки Бог, него сам увидио ту несугласицу између попова и парохијана и т. д., па бих желио да се та несугласица изравна, јер кад је духовник уз народ, ето онда слоге и љубави Божије; тада ће се Богме, бојати парохијанин и титорник од ријечи и клетве духовничке као што се и од прије бојао.

Право да речем, ја немогу ни замислити свештеника да је свештеник ако не стоји увијек уз народ, ако с њиме недијели и зло и добро, срећу и несрећу, радост и тугу. Свештеник кад је уз народ он је онда прави свештеник, он се уподобљава Христовим апостолима и св. Сави, који су своју душу полагали за овце своје и стајали на бранику своје цркве и свога рода. Наша црквена и народна историја има доста примјера, на која нас упућује да се угледамо на наше предке а по највише на старе наше свештенике, који нам одржаше православну вјеру и милу народност нашу у најкритичнијем временима.

Тешко нама јадницма, ако у нашој вјери ослабимо, баш у садашње вријеме! Тешко нама јадницма, ако изгубимо наше надање, које нас је до данас у свијема нашијем патњама и оскудицама одржавало, те поднијесмо све тешкоће и сиромаштво јасно претрпјесмо.

Ми молимо и преклињемо наше духовнике — свештенике да нам притјечу у помоћ душевну са примјернијем владањем, са његовијем савјетима и молитвама. А народ ће знати према своме стању достојну награду и моралну и материјалну указати своме духовнику, и неће остати гладан у својој парохији, по оној пареци: „ако му не пада на олуке а оно капље,“ те може себе и своје најближе одржати и препитати.

* * *

Овај мој одговор, који сам ето дао г. попу на његово питање, те га, молим вас г. уредниче, дајте печатати у ваш лист „Б. Х. Источник,“ а тијем још прије, што је мој одговор из срдачне одности према свештенству и православљу у опште, и што сматрам за дужност дати одговора на питање једног свештеника. Сувише надам се, да ће се наш цијењени лист „Б. Х. Источник“ обрадовати, кад један мирјанин тако срдачно преко њега одговара једноме свештенику, — одговором, који је на искуству основан; а ко мисли да није тако, ето му поља у листу па нек одговори.

Истина, ово се не односи на сво наше свештенство, него на неке и неке, који су свернули с пута; а шта ћемо, у сваком житу кукоља има, па за времена треба га тријебити. У осталом примите срдачни и искрени поздрав.

Ваш поштоватељ.

Н. Н. Херцеговац.*)

*) Писац овога чланка јесте свештенички син, но ипак се не слажемо у неким мислима и назорима његовим, израженим у овом чланку. Ко га се тиче нека одговора и радо ћемо примити у лист.

Ур ед.

Крајцарско штедовно друштво православних Српкиња у Сарајеву.

Познато је читаоцима „Босанско-Херцеговачког Источника“ да су православне Српкиње у Сарајеву, заузимајем гђе Е. Сарајевчићке учитељице, основали друштво т. зв. крајцарско штедовно. Циљ је друштву врло племенита, света, јер је основано ради тога, да помаже сироте наимогле удовице, а особито оне, које су у болести и које су ситном дјецом оптерећене; да издржава српско-правосл. ђецу обојег пола на основним школама, гимназијама итд.

Као што се јасно види, задатак је велики и узвишен, достојан имена и поноса Србиновог. Одбор је саставио и правила друштвена, која је заједничко министарство и потврдило. Правила су штампана и разаслата познатим личностима, које ће се старати да упознаду поближе Српкиње са намјером друштва, не би ли оно тј. друштво нашло у свима крајевима наше земље што бољег одзива и што јачег потпомагања било материјалног или моралног. Таква правила дођоше и овдје, у овај крај. Одмах устасмо за тијем, да друштву прибавимо коју чланицу. Многима смо дали друштвене штатуте на прочитање, разјаснили намјеру и задаћу друштвену, показали корисне и благословене пошљедице од тог улагања и добровољних прилога, пошљедице корисне ако не непосредно за нас а оно за нашу браћу и сестре, која се у хрђавим приликама налазе, која изгледају кад ће и да ли ће им која милостива братска рука пружити какву понуду и нахранити голотрбу ситну ђечицу; упозорили смо их, да ће корисне пошљедице од тијех малијех и неznатијех улога напријек бити за кратко вријеме велике за оне, који су као и ми чеда једне вјере и народности, који се диче као и ми именом и језиком Србиновим, но који су жељни, да се напију чисте науке, како би и они били ирменом достојни својих великих предака, ако не због јуначких својих врлина и витешка ратоборна духа и карактера, а оно бар да свом роду послуже колико му драго према слабим њиховим силама умним, тјелесним и материјалним, да и они по могућности принесу на олтар напредка и благостања народног коју жртвицу, која је мали дарак али је велика задужбина. Тако смо по оним ријечима св. писма: Куцај и отвориће ти се, лупали и звали, неће ли се ко одазвати, те ступити у заједничко братско коло, које је тако дивно закићено и украшено првим кћерима нашег народа, коме су коловође поносне и родољубиве Српкиње сарајевкиње. Па од вечине не добисмо одзива, глас се само разлеже а не дође нам одјек натраг. Да су се они одазивали с оваквом љубави и одушевљењем, с каквом смо их ми позивали у друштвену заједницу у сто добријех што се вели. Мјесто тога вели се: имам ја и на друго које шта давати и плаћати. Толико је коријена ухватила међу некима међу ријечи страст сребролубља, него не истинито родољубље и малена љубав на спрам свега оног, од чега он лично неће уживати какву корист. — Много ћеш нашег женског свијета видити, које радним даном перу другом хаљине а празничним даном је најсвечаније навукла на се свилену хаљину, радујући се сиромашица што може да се тијем испореди са богатијим и имућнијим својим кћнама. Наше богатије женске натрпају на се сав скупоцјени женски такум можда са искреном жељом, да се свијет диви њиховом сјају и љепоти. Тад ћете видити на њима накит од којекаквих сребрених и златних предмета као струка дуката, минђуша, прстења, сатова, гривни, појаса или колана, брошева и т. д. које муж доста пута и преко своје воље набави својој супрузи, само да јој угоди њеди и тако раскошном њеном укусу. Многи ће то и допустити, ријеч ће да је то по моди, да то захтијева дух времена, дакле неће им замјерити; но треба да им се чудимо и да их осуђујемо не толико због горенаведеног колико томе, што они мисле да ће коначно пропасти, ако уложе коју форинту на добротворну циљеву. Њима се чини да њих убијају ти многи прилози и издавања разним друштвима и фондовима, а да им никако не шкоди, што толики силни новац уложе у лукезузлук, који је баш права беспослица. — Многе домаћице у стању су куповати сваки трећи дан себи оно, што ће им вјештачки уљепшати и угладити лице на штету поштења њеног и мужевљевог и на штету здравља и њеног подмлатка. За то има она средстава, а упитај коће ли годишње дати 365 новч., па гледај, гдје су врата, кроз која ће што прије изаћи на поље. Неки мисле, да ће их упропастити неко добротворство, ако коме учине, а не знају какве неприлике снађу мно-

жину људи због раскошности и неумјерености у јелу, пићу, одијелу и другим потребама

Такве су прилике завладале код нас, толика је љубав наша према интересима и бољем будућем животу народном, толико милосрђа има у нашим српским и хришћанским грудима. Па ипак finis coronat coronat opus. Челичношћу својом побиједило је Сриство многе невгоде, у току толиких година трпећи муке и невоље прекаљен је и спреман, да гледа синове своје, који не испуњавају савјесно обавезе и дужности према свом роду, али да их ма и у будућности осуди и жигоше жигом нередољубља.

Дај Боже да крајцарско штедовно друштво дође што прије у такву материјалну снагу, да одпочне благотворно дјеловати и остваривати са повољним успјехом своју замисао! Нек наше дичне сестре Сарајкиње не раскидају оно коло, у које су се својевољно ухватиле и то не ради просте формалности и забаве, која не би никаква добра донијела, него *истински* схваћајући положај наше сиротне младежи и осјећајући невољан живот сиротних удовица и њихове дјеце.

Није дато богатим богаство само ради њихова лична уживања, него им је Бог дао, да својим средствима подпомажу свој народ, да дијеле милостињу којима је нужна и који је изгледају, да поштеним дјелом и искреним доброчинством засједочавају, да су благодарни Богу на оном дару, који им је Он дао, па ће таквим правим човјечанским животом и заслужити, да им Отац небески благослови њихов рад и богаство, на њима ће почивати благослов и њихова народа; потомци, будући нараштаји ће са синовском благодарношћу у срцу спомињати имена својих отаца и матера, који никад не жалише, да од својих уста откидају по који залогај, само да свом подмладку створе сретнији живот и положе јак и чврст темељ сретнијој будућности.

Д. В. Остојић.

Псалом Давидов.

На водама Вавилона, плаче „народ изабран,“
Сјечајућ' се свог Сиона, из кога је изагнан.

О врбама по сред тебе, вјешајући харфе своје,
Ми слављасмо име свето, свемоћнога Јехове.

А сад ишту од нас тужни, да нам буде вес'о пој,
Ој ала је тешко пјевать', у небратској земљи тој.

Ако на те заборавим, свети граде Израиља,
Нек' Бог даде да не имам, нити среће нити миља.

Ако тебе не успамтим, славо наша светих дана
Нек' изумру гласи наши, нек' нестане и Јордана.

Синовима Едомовим, напомени дан Сиона
Кад хтједоше да разоре, зиде нова Јерихона.

Благо оном ко уништи, тебе грјешна Вавилона
Ко разбије дјецу твоју, о камење Либанона.

На водама Вавилона, плаче „народ изабран,“
Сјечајућ' се свог Сиона из кога је изагнан.

Пред виллом, 1 јуна 1890.

Љ. Мицкијевић.

Крсно име. — Слава.

Крсно име обиљежје је Србиново. Ће дођеш у растурено Србство које раздјељују многи прелази и ћуприје, распитај најприје о Крсном имену им — како га служе и светкују па ћеш одма знати ће си се нашао. Знај добро док год Србин пали воштаницу свјећу, ломи крсни љебац у кући својој, да ће и остати Србином па ма какове силе радиле да га друкчије крсте и да му други правац даду . . . . Стога ја мислим, прави учитељи народа свога, па био тај ко му драго, дужан је овај особени обичај нашега народа што живље подржавати, унапређавати и неговати, а ништо га шта више угашавати. А богме их има и таковијех, који незнам са кога гледишта узимајући, одвраћаху народ од те особене му славе, па у неколико и успјеше у поносној Босни. Кад сам први пут прије 8 год дошао у Тузлу затекао сам тај наш Српски обичај — баш тако рекућ — на концу пропасти. Истина Бог, свјећа се је палила и колиње за покојнике било је, ал крсни љебац (летурђија тако га неће зову) није си могао вићети ни у једној јединој кући у овој вароши. Питао сам зашто је то — а они му казаше: *„Да их владике од тога одвраћаше."*? Не треба питати зашто?

Ал данас хвала Богу опет се поврати оно старо и опет би: **ҳристос посредѣ нас**, опет се овђе у нас у већине Срба ломи о крсном имену летурђија.

Далеко сам отишао. Мени је главно да нанесем овђе у овом цјењеном листу неколико ријечи простога нашега сељака, које он — тако звани долибаша — о крсном имену изговара; а то је тако звана *„Ва слава."* Овијех ва слава има раанијех по различним предјелима Србства; ено ћемо их читати у бесједама проте Беговића и у његови „обичајима Срба Граничара" а тако исто у многијем другијем књигама, гдје се је год дотакао теме о „обичајима о крсном имену." Но мислим неће згорега бити ако и ову нанесемо на јавност, да их боље све сравнити можемо. Препасао сам је у селу Драгуљи (Гласничани) код Доње Тузле од Стојана Којића.

Ево је:

Ва славу иже ва (**троицѣ**) тројице славимо васкресено, иже ва Господу се Богу молимо спасу нашему Иесусу Христу. Иже премногије молба и моленија часније светије и пресвјетије, славније небесније силније брезплотније сила честнаго животворјашаго крста.

Ва славу и част! Три божија светитеља Василија великога, светога Глигорија, Златоуста Јована, преподобног Јована Крститеља, Јована нашег оца милостивог.

Ва славу и част! Четири велика Божија евангелиста Марка и Матија, Луке и Јована, који држе небо и земљу на пријестолу Божијем.

Ва славу и част! Првог мученика архиђакона Стефана, Ђорђа, Димитрија и Прокопија, Нестора и Вилвитора (ово незнам јели добро) рипићански мученика.

Ва славу и част! Светог славног свехвалног апостола Петра и Павла, св. Климентије по поређетога (ваљда непорочнога) и чудотворца Николаја.

Ва славу и част! Четрдесет право славније божије учитеља, који кроз огањ и воду прођоше и од Бога њенаџ примише.

Ва славу и част! Триста и осамнајест богоноснијех отаца, 16 пророка и 12 апостола божије, иже преписаше на сабору освјешташе, безбожног Арија проклеше, сабор отворише, нами закон оставише, ми гријешни Христијани ијеровасмо.

Ва славу и част! За светог краља Дечанског, иже ва Ђурђеви (ваљда ступови.) Васточопије? во Раванини под крили Фрушку гору Христа ради Арнјара, (ваљда Архијереја) Максима владике, цара Лазара, цара Симеуна, Теодора Тештилата? Стевана Штиљановића, госпође Анђелије.

Ве славу и част! Ва св. цара Константина и Јелене (Љиљане овако он вели), у српској земљи учитеља Саве св. Симеуна и св. Кирила патријарја.

Ва славу и част! За свете Петке и Неђеље и свије светитеља Божије угодника, који Богу угодише, ладне воде водише, калдрме озидаше, цркве погради́ше, благо подијелише, пред Бога изиђоше, пред Богом свети бише.

Ва славу и част! За пресвете владичице наше Богородице, наше пресјајне звијезде млада цара Уроша, опроштенније дому и домаћину и свој браћи око домаћина. Ва славу и част!

Из биљежака
Петра Ј. Лапчевића,
свештеника.

Православно црквено право.

По опћим црквено-правним изворима и посебним законским наредбама, које важе у појединим самоуправним црквама, написао **Др. Никодим Милаш**, архимандрит.

Са горњим натписом изишла је овијех дана на штампе књига, која је прије неколико мјесеци наговјештена, и коју је сваки пријатељ црквеног напретка, правилног и уредног духовног живота, жељно ишчекивао. Наш вриједни и озбиљни радник на црквеном пољу, и по томе **заслужни човјек** у цркви и држави **Др. Н. Милаш,** архимандрит и професор богословије у Задру, обрадовао је овијем својијем дјелом, не само српску, **већ цијелу православну цркву,** па и све стране људе, који се науком баве.

Ову своју тврдњу оснивамо на томе, што до данас не имађасмо књиге, у којој би било изложен правни материјал православне цркве у опште, и појединих само-управних цркава посебно, у потпуном згодном реду. Сами Руси правиште само покушај у овоме обзиру; њихови „кратки курсови" не могоше, да нам прикажу опште и посебне установе православних цркава, заједно са државним уредбама, које се тичу тијех цркава.

У „Предговору" наводи писац између осталога и ово: „Опћа ми је тежња била, да приказем право православне цркве, какво јест. Нека су питања изложена у књизи другчије од опћега мишљења, које се обичајем у разним мјестима утврдило у погледу појединих правних односаја и правних установа. Али ја сам морао тако говорити, јер су ме на то упутили опћи црквено правни избори и правна практика **онога доба, када је живот њезин најскладнији био, и кад се он управљао искључиво по прописима основатеља цркве и његових првих насљедника.**"

Књига је опсежна (сам „Садржај" износи 654 стране), а по својему садржају спада међу прве и највриједније производе наше црквене литературе. Цијена је књизи **пет** форинти, за оне, који се нијесу у напријед претплатили. Једва, да се могу трошкови тијем подмирити, а камо ли труд, који је уложио писац око прибирања огромног материјала и његовог распоређења. — „Сличне књиге њемачке н. пр. Кан. право" **Шултеово** или **Филипсово,** коштају два пута толико. Књига се може добити или непосредно код писца, или код књижара Ivana Voditzke, Zadar, Dalmacija.

Званична исправка.

У „шематизму“ српско-прав. митрополије и архидијецезе херцеговачко-захумске за 1890. годину, покрај све пажње у коректури поткрало се прилично штампарских погрешака, чему је узрок и та околност, што се „шематизам“ није штампао овђе већ на страни. Погрешке те биљежимо овђе и моле се поштовани читаоци да на њих погледају.

Стр.	врста	Стоји у шематизму	а треба да стоји
3	17, 18	именовани епископ жички	администратор епископије жичке
11	1	дигнут са епархије и доживотно а под дубоку	овај ред треба сасвијем да изостане
12	25	16. априла	7. априла
18	18	присто	пријесто
25	10	за за	за
28	2	3 сата	4 сата
31	21	ϢХ СОЛ.	ϢХ. АСОЙ.
32	10	српско турском	арапско-турском
34	3	Приморади	Приморци
37	29	новијем	новије
38	1	које	ко је
38	3	Овог	Од овог
40	6	1868.	1886.
41	1	налази једно	налази 1. једно
49	26	се	су
51	11	иза	и за
57	17	26 — — —	26, 115, 106, 221.
57	19	25 — — —	25, 107, 98, 205
58	8	Слинчићи	Слипчићи
58	9	Бијовићи	Вијовићи
60	1	и 9 села	са 9 села
61	12	храм	1. храм
61	13	и 2 храма	2. храм
62	10	Толшьани	Гомиљани
64	4	Зеничу	Ђеничу
64	18	Бичеву	Чичеву
80	1	Лучко — . . . . у Лучу	Ључко — . . . у Љуњој
80	14	Луче	Љуња
82	21	Кука	Лука
90	20	у Сепетници	у Сопотници
90	24	кога	ко га
93	10	Бјељевена	Бјељевина
95	4	1863. год.	1868. год.
98	4	1522. и 1875. год.	1562. и 1876. год.
101	23	Косовић	Ћосовић
103	12	Ристо	Христофор
104	23	31	11
109	12	Врања	Брања
113	1	нованьа	ванья
121	27	год	код
125	25	посве	то све
127	22	хадија	хаџија

Стр.	врста	Стоји у шематизму	а треба да стоји
128	24	Слѣк	Сав је
132	10	Стевана	Стојана
137	13	каздинжи сіи	каздинжи се сіи
140	9	храм солејом	храм са солејом
140	25	опсади	апсиди
143	16	можда првобитна	или је можда
146	у пр.	у херцеговој задужбини крај ње, даје	у херцеговој задужбини или крај ње то даје
146	22	земљи	цркви
147	12	стајала све	стајала је све
149	12	повађене	повађене су
149	15	са свије . . . . јед обила	сасвијем . . . је добила
151	задња	само	тако
154	28	да и туј	да се и туј
154	29	и прилог	у прилог
155	29	. . . . . ид.	и. д.
157	1	још израз	још и овај словенски израз
158	24	стајало	спајано
159	11	знак „4“ . . . а за ово имаде	знак „4“ . . . а за ово ипак имаде
162	14	дугу	духу
162	17	за	на
168	17	навјештају	извјештавају
169	8	са стране поштованих	са стране њених свештеника, толико и са страна поштованих.

Опћа примједба. Чланак „задужбина Херцега Стефана код Горажда“ писан је прије изласка ваљане расправе познатог историка српског високопреч. госп. архимандрита Руварца: „о натпису на цркви Херцега Стефана у Горажду“ (Глас XVI. срп. крал. академије). Да је писац кашње Руварчеве расправе радио, шћаху му наводи о раду горанске штампарије бити потпунији. Као година градње цркве наведена је у чланку год. 1446—7. према обичном прорачунавању са бројем 5508. (цариградска ера) али према госп. Руварцу (Глас XVI. срп. крал. академије стр. 23. и 24.) ваљало би рачунати по горашкој ери, према којој би онда Херцегова задужбина била грађена године 1454. — што је од преважног значаја, с погледом на то, *што је тај богољубни чин извршен тек за једну годину кашње, него што је Херцег Стефан у повељи од год. 1453. назвао дједа босанскога стројителем вјере своје, вјере своје породице и своје земље.* Према истој ери (са 5500) рачунато је и на сочавском антимису, гдје је год. 7200. од створења прерачуната у год. 1700. од рођења Христова; па и то помаже, да се може узети и год. 1454. као година градње Херцегове задужбине.

Умољава се славно уредништво „Босан. Херцег. Источника“, да у свом цијењеном листу изволи уступити мјеста овој исправци.

Из канцеларије српско-православне митрополије Херцеговачке, 1. јуна 1890. г. Број 567. Мостар.

Шематизам Српско-православне митрополије и архидијецезе херцеговачко-захумске, за год. 1890. Уредио Патрикије Ј. Поповић, митропол. ђакон и канцелиста. У Сарајеву штампарија Спиндлера и Лешнера 1890.*)

Недавно је у штампарији Спиндлера и Лешнера у Сарајеву из штампе изашла књига под горњим насловом, коју је уредио г. П. Ј. Поповић, митропол. ђакон и канцелиста у Мостару. Као Србин и ја по се као свештеник пун љубопитства за црквене ствари Херцеговачке Митрополије, за које сам унапријед већ увјерен био, да ће ми та књига обиелоданити, похитао сам, те сам ју чим је на штампе изашла добротом и посредством једног доброг мог пријашка набавио. Примивши ју и проучивши ју не тенани, угасио сам пријашње велико моје љубопитство, које ме је дотле морило. Но није стијем доста! Пошто у ријечи стојећа књига, као прво дјело своје врсте, које управо из јуначкога нам и Србињскога гнијезда — Мостара — угледа свијета, не би ваљала да бар са стране нас свештеника неопажена остане, ријешио сам се, да о њој коју више прозборим и у неколико читаоце овог ваљаног листа, у колико је она некима непозната с њом поближе упознам.

Понајприје што се њене спољашње стране тиче, могу рећи, да је на лијепом и јаком папиру штампана лијепим и читким словима. Штампа је свуда чиста и сваке похвале достојна. Опсег књиге изнаша пуних 11 табака или 176 страна обичне осмине.

Што се њене друге — главне стране т. ј. садржаја тиче, писац ју је подијелио на 7 одјела.

У I. одјелу у кратко нам приповиједа писац о постанку данашње митрополије херцеговачко-захумске, која је првобитно од времена св. Саве до цара Душана само као епископија суштествовала, а од времена цара Душана подигнута је она на степен митрополије, као што као такова и данас — хвала нек је милом Богу — постоји. Надаље по ријечима самога г. писца, „ради веће тачности“ подијелио је он вријеме трајања хумске епархије у 4 периода, те је у сваком поједином периоду, у колико му је засад познато било, и ако не баш свуда - поуздани хронолошким (I. и II. период) а оно ипак неким извјесним редом навео и имена епископа односно митрополитâ.

Да би имена и број епископâ за I. период (1221.—1324. год.) бар приближно одредио, послужио се писац у том случају помеником из Тројичанскога манастира код Плевља, те их по истом поменику а под насловом „*Хумски епископи*“ седморицу набраја.

У II. периоду, који опсиже доба од 1324. —1776. год. и који је од свих најдуљи, набраја г. писац под насловом „*Херцеговачки епископи и митрополити*“ 35 епископâ односно митрополитâ. Сваком том поједином епископу — митрополиту није наведена година ступња на пријесто и смрти му — јамачно стога, што госп. писац није при руци имао довољно историјских података, из којих би потребне знаменитости поцрпити могао Тек са епископом Саватијем, који је по реду 35. од свију епископа, почиње нешто извјесно. Почамши од њега амо тако је убиљежена код имена сваког слиједеће епископа година ступања на пријесто и смрти. Према ријечима г. писца, којима за епископа — митрополита Стевана Милутиновића (Мркоњића) вели: „*он је посљедњи владика од српске народности*“ може се с поуздањем претпоставити, да су сва та 42 јерарха (т. ј. I. и II. периода) била чисте српске крви и кољена.

У III. периоду (од 1776.—1888.) набројана су имена десеторице митрополитâ (управо деветорице, јер је један био двапут митрополитом херцеговачким) грчке народности, те се према томе тај период право *грчким* назвати може. Године ступања на пријесто и одступања односно смрти сваког појединог тог Грка — митрополита тачно су забиљежене. Животописи су им само у неколико ријечи оцртани.

*) Упућујемо поштоване читаоце нашег листа нека изволе прочитати приказ овог шематизма у листу „Глас Истине“ од 15. јуна о. г. број 11 стр. 171 написан од професора задарске православне богословије г. Јована Вучковића. Поред тога и критику од архимандрита г. Н. Дучића, штампаиу у листу „Веснику српске цркве“ за мјесец јуни, св. VI. стр. 653 на чланак „Хумска (Херцеговачка) српско-православна епископија,“ коју је чланак у почетку шематизма штампан, а написан је од архим. Дучића. Такође упућујемо читаоце нека прочитају број 13 и 14 „Босанске Виле“ од о. г.; те ће без сумње имати опширан појам о овом шематизму и његовом уреднику. Уред.

IV. Период (1888. год. до данас) носи наслов „*Митрополити опет Срби (херцеговци).*“ Овај период диче имена двају нових мученика — просвјетитеља српског народа херцеговачког: *а)* блажене успомене митрополита *Леонтија Радуловића*, кому удес не даде, да се за своје превелике труде и подвиге, које је за св. вјеру и цркву и милу српску народност своју подигао, наужива слатког плода, кога је као примјеран војин Христов и као челик — Србин у пуној мјери заслужио; и *б) Серафима Перовића*, дичне старине, који од најскоријег времена (16. априла 1889.) црквом и митрополијом херцеговачко-захумском мудро и савјесно управља.

У одјељу II. описао је г. писам у кратко живот данашњег Преосвећеног Митрополита г. Серафима, а к томе је додао и лијепу слику Његову.

III. одјел садржи у себи описе српско-православних манастира у херцеговачко-захумској митрополији. Чудно ми долази, да су описивачи врло површно постанак и даљну судбу манастарâ описали! Једино о Милешеву, Тројици и Житомишљићу с поуздањем се потврђује, ко их је и кад подигао, а за остале се обично вели: „*ко је и кад је сридно овај манастир, не зна се;*“ најбоље се описивачи ту ослањају и позивају на народња предања и на своје властите предпоставке. Манастирâ је на броју 16, но од тих свију 10 се жалибоже у развалинама налази, дочим су само осталих 6 читави.

У IV. одјелу побројане су све парохије са назначењем свију пароха и осталога свештенства митрополије херцеговачке. Цијела митрополија подијељена је на 12 протопрезвитерата. Има неколико парохија, које броје преко 5—8 –900 душа, па у њима парохијалне цркве нема. Штета је грдна, да толика паства остаје без духовне хране, јер нема гђе да чује ријеч Божију, стога је од пријеке потребе, да се духовна власт постара, да се каквим нибуд начином на капеле у тим парохијама подигну!

На крају тога одјела налази се статистички преглед Архидијецезе Херцеговачко-захумске. По истом има цијела митрополија 78 парохија са 857 села, у којима је 128 цркви, 16 манастира, 13473 дома са 93590 православних душа. У митрополији има 7 протa, 71 свештеник, 1 само ђакон, 10 јермонаха, 1 синђел, 3 игумана и 2 архимандрита. Надаље наведена су имена свију онијех, који су год. 1888. и 1889. рукоположени, који су у истим годинама на виши ступањ узвишени, који су за ревносно служење одликовани, који су помрли, одпуштени и напшљетку, које су цркве сграђене и освештане.

V. Одјел, који говори о стању школа у митрополији подијељено је г. писац у два дијела: у 1. је ријеч о српско-православним школама, којих је у год. 1889./90. бројем 18 са 23 учитеља, 3 учитељице, 894 ученика и 274 ученице. У 2. дијелу је ријеч о народним основним школама (комуналним). У 23 школе учи се свега 523 ученика и 49 ученица (сарамјерно врло мален број). Не знам, зашто у 2. одјелу није наведен број активних учитеља?!

VI. Одјел садржи списак свију богослова из митрополије херцеговачке, који течајем ове године полазе богословски завод у Рељеву. У сва четир разреда свега их је 14, од којих су двојица приватни слушаоци.

На почетку VII. одјела, који испуњавају „Историчке биљешке“ умјештена је на лијепом жутом фином картонпапиру израђена слика блаженопочившега Митрополита Леонтија, која се заједно са предњом сликом Преосвећеног госп. Серафима на Шематизма извадити и ради украса одаје не само сваког српско-православног свештеника, него и сваког иног честитог Србина уопћити дати може. На првом мјесту оцртао је трудољубиви пароx Сава Пјешчић лијепим ријечима живот и рад блаженопочившег митрополита Леонтије. Иза ове биографије слиједе још и други важнији описи као: „о српско-православној старој и новој цркви у Чајничу“ од Ђ. Стајића учитеља; „Црква у селу Требиовима,“ у којој се налази стари антиминс, која је у г. 1773. у Карловцу осветио Митрополит Висентије Јовановић — Видак; затим „црква у Мустаћима“ у којој се такођер налази антиминс, кога је осветио Арсеније Чарнојевић патријарх Пећски год. 1692. Но од свију тих описа видно и одлично мјесто међу њима заузима опис „задужбине Херцега Стевана код Горажда.“ Ко је ту задужбину у овом шематизму описао, незнам, но ко је да је, ја се писцу тих редака дубоко клањам, јер је опис свој лијепим ријечима и лијепим слогом тако начинио, с искрено испповједити морам, да ми је поред осталих занимљивих ствари у том одјелу шематизма била највећа душевна наслада читати тај опис; зато вељу: ејвала описивачу!

Послије тијех описа увртена је окружница преосвећеног г. Серафима од 26. новембра 1889. којом позива подручно свештенство, да у школама, гдје их има, српској младежи предаје науку вјере и да како преглед предавног градива тако и оцјене врху постигнутога успјеха г. Митрополиту „једногодно“ путем надлежних протопрезвитера шаљу; чему се на брзи и старању за просвјету народну преосвећеном господину митрополиту срдачно честитати и топло благодарити може. Уз ту окружницу приложена су и два односна образца (формулара) да их свештенство испуни.

Додана је ту и „конвенција између Аустро-Мађарске владе и цариградског патријарха од 31. марта 1880.“ гледе избора и потврде митрополита службујући у Босни и Херцеговини.

Шематизам је закључен са приложеним формуларом за списак цркви, парохија, свештенства и народа, који ће свештенство „једногодно“ испунити и преко надлежног протопрозвитера митрополији послати имати.

И с овим би било готов са изложењем садржаја првог шематизма митрополије херцеговачко захумске.

Сад ми пак остаје да своје неке скромне примједбе о њему напоменем.

Штампање шематизма до данас врло мало познате митрополије херцеговачке било је заиста неопходна потреба, то се опорећи неда; и ми не можемо на ино, него топло и усрдно благодарити госп. Патрикију на труду, који је око скупљања нужних података и око уређивања таквог шематизма уложио. Признати се мора, да је овај шематизам, упосредивши га са осталих шематизама иних наших српских епархија, врло добро уређен. Но и ако је он добро уређен, опорећи се не да, да има у њему и незнатних недостатака. С тога ћу овом приликом упозорити г. Патрикија на исте, пак уздајући се у његову добру вољу, надам се, да ће их приликом састављања новога шематизма за год. 1891. попунити и старати се да ту шематизам што потпунији свијета угледа. Ја сумњам, да у поменутом шематизму за год. 1890. знаменитих историјских биљежака не би много више било, него што их је наведено, само да је свештенство хтјело своју дужност учинити. Што се тиче IV. одјела, који о парохијама говори, могао би се опширније извести. При цитирању наиме сваке поједине парохије ваља прецизно и исцрпљиво све оно, што се о дотичној парохији зна, навести. Треба рећи да ли у парохији постоји црква, кад је — ако је има — сграђена и којим архијерејом освештана, ко јој је може бити ктитор или оснивалац, колико има душа мушких колико женских, колико брачних парова, и колико домова. Затим навести ваља, ко је парох, кад је рођен и којим архијерејом рукоположен — кад за ђакона, кад за пресвитера; да ли у парохији има парохијални дом или бар парохијалне или црквене земље, да ли има школе, каква је да ли српска или општа-народна, колико православне дјеце полазе ту школу ко је учитељ и предсједник школе, затим коме котару припада парохија, и које јој је пошљедња пошта. Напосљетку што је главно: требало би прибиљежити, да ли се у којој парохији налази каква светиња или свето место или каква водица гдје се народ скупља, па ако има, напоменути кад се скупља и од кога времена, да ли од памтивијека или од скора. Ето то је све, што би још нужно било да у IV. одјел уђе, јер тако би сваки свештеник имао потпунији преглед цијеле митрополије, а подобним биљешкама би се многи и многи податак, који би добро дошао писцу историје цркве херцеговачке, заборављу отео. Међутим што то све у шематизму није ушло, не треба замјерити г. Патрикију, јер ја знам, да састављање и уређивање шематизма није лахка ствар; кривица стоји можда до многог свештеника, који потребита дата или никако или бар благовремено није писцу послао. Али и сам преосвећени г. Митрополит треба г. писцу у томе погледу на руку да иде. Велику би услугу учинио он г. писцу, кад би circulando подручно свештенство позвао, да под „строгимъ wекта кождамїемъ“ потребите податке за састав шематизма до извеснога рока митрополији пошаље.

Што је главно, чудим се, да у Мостару још нема стално конзисторије; но и ако нема стално, ваљало је ипак ма и привремене чланове споменути, јер никако не могу вјеровати, да сам преосвећени г. митрополит са својим канцелистом само — дјела духовне и административне управе у митрополији руководи.

При закључку мога посматрања могу смјело рећи и потпуно увјерити г. Патрикија, да му шематизам, о ком је ријеч и поред поменутих недостатака, да му дакле тај посао само на част

и дику, а духовној књижевности херцеговачкој, која се сад поново у повоју свом налази, на корист служити може. Међутим овом приликом нека ми је дозвољено као „исключителнѣ“ управити апел на свештенство херцеговачке митрополије те их овако позвати: Браћо свештеници! не будите лијени, него дед сваки у својој парохији помњиво покупите све што знате о парохији, о цркви садањој и старој, која је можда постојала, о разним св. мјестима и цјелителним водама, (којих за јамачно у земљи херцеговој доста има), гђе се народ сакупљао и и данас још сакупља; не предајте и оно што знате заборави, већ по оној: „зрно до зрно погача, камен на камен палача“, радите, па да вас Бог!

поп Лазар.

Разно.

Добровољни прилог АЕ. и Митрополита Добробосанског господина Ђорђија Николајевића. Дана 16. јула о. г. Његово високопреосвештенство наш старац архијерej Господин Ђорђије благоизволео је послати „Одбору Српско-учитељског конвикта“ у Новом Саду 500 фор. прилога са писмом својим овог садржаја:

„Славном одбору српско-учитељског конвикта у Нови Сад“ односно председнику тога конвикта г. Аркадију Варађанину.“

„Читајући да сте установили „Српски учитељски конвикт у Новом Саду“, срце ми је у прсима од радости заиграло, што ће наша мила Српчад имати завод, у ком ће или бесплатно, или најлакшим начином моћи учити науке, с којима ће себи обезбједити живљење, а свом народу бити користан члан. На ту племениту цијељ драговољно прилажем 500 фор., (пет стотина форинти) што вам ето данас и у писму подпуно шаљем на један пут толико, да се та света намјера што прије оствари“. и т. д.

Као што се може видјети из правила друштвених, цијељ је овог српско-учитељског конвикта: да питомци имаду бесплатно или уз посве умјерену цијену: стан, огријев, осветљење, храну, а у случају болести и лијечење (§ 1).

Средства за остварење горње цијели, јесте фонд, којег је ово друштво основало, и из тог фонда приходима подмириваће се свеколике потребе тога завода. У тај фонд има утицати: *а)* чланарина друштвених чланова; *б)* комате од уложених главница; *в)* приноси од стране самих питомаца (§ 41); и *г)* добровољни прилози и легати (§ 2).

У име привременог одбора председник г. Аркадије Варађанин, са тајником г. Ђ. Милићем одговорио је дописом од 24. јула о. г. Његовом високопреосвештенству у следећем:

„Привремени управни одбор срп. учитељског конвикта у Новоме Саду примио је племенити дар Вашег високопреосвештенства од 500 фор. а. вр. намјењен заводу овдашњег ново-основаног срп. учитељског конвикта. Морамо искрено исповједити, да нас је тај богати дар пријатно изненадио, јер нијесмо навикнути, да нас са висине првосвештеничких мјеста и то још из удаљенијих крајева наше св. матере цркве, обасипа така ријетка милост и благост. За то с пуним усхићењем шаљемо Вашем високопреосвештенству нашу најтоплију захвалу с' изјавом, да ћемо тај племенити дар Вашег високопреосвештенства поднети на знање предстојећој главној скупштини срп. учитељског конвикта, а међу тим шаљемо Вам наш синовски рукољуб с' молитвом, да преблаги Творац још дуго поживи Ваше високопреосвештенство на радост и дику цркве и народа нашег.“ Живели! и т. д.

Слава добротвору српско-учитељског конвикта митрополиту добро-босанске епархије г. Ђорђију Николајевићу. Да Бог да овакс добровољне прилоге пружао и у будуће на корист српске цркве и народа — на српско свештенство и учитељство. Живио!

Закладa Добро-босанског митрополита г. Ђорђија Николајевића. Са поуздане стране дознали смо да је Његово високопреосвештенство АЕ и митрополит г. Ђорђије, својим „закладним писмом“ датираним још о св. Сави, 14. јануара о. г. завештао 12.000 фор. а вр. у обвезницама уједињеног државног дуга, на цијељ: „да се цијели приход из закладе предава назначеном Одбору, који ће сваке године у један пут на дан светог Николе, то јест 6/18 децембра, или у недјељу прије, или послије тога свеца, дјелити *на једнаке дјелове* оним новоизјенчаним

невјестама (дјевојкама и удовицама) српско-православног закона, које су се у Лазачкој (у Срије му) српско-православној цркви те године од 1. јануара до дана дјелитбе закладнога прихода вјенчале за младиће или удовце српско-православне вјере, макар оне иза вјенчања у друго мјесто отишле." и т. д. и т. д.

Закладно писмо са односним обвезницима, — док се неке формалности напрше и уреде — биће предано дотичној управи, и ступиће у живот по жељи добротвора, како је већ написано и завјештано.

Па шта да речемо на овом добротворном и племенитом дјелу нашег старца архијереја г. Ђорђија? Друго ништа него слава му у народу српском!

Он цијелим својим животом, дјелима и књижевним радом од почетка па до данас, он, овијем завјештајем као и онијем од 1879 у Далмацији, показао је да искрено љуби свој народ, да живи и штеди за свој српски народ, и да њему све оставља и оставиће на народне потребе.

Слава ти српски добротворе. Твоја су дјела велика, дјела славна од почетка па до данас, и нека те Вишњи одржи у крјепком здрављу, у чилој старости, да доживиш Несторова љета, како би добио времена, да тако трајну, тако сјајну успомену оставиш и у овој препаћеној земљи Босни — у овом запуштеном народу, у чијој средини узвисите Божији промисао на високо достојанство „добро босанског митрополита.

Незаборавни ће овог народа и његовијех потреба — његове српске школе, а он ће ти бити благодаран на вијеки. Живио! Живио! митрополите владико!

Слијепчев прилог. Цвијо Панић, слијепац, у 52 год. свога доба преселио се у вјечност у Ключу (Босна) 9. новембра 1887. и на смрти оставио је од своје сиротиње 50 фор. као прилога православној цркви у Ључу. И тај новац ове године предан је у црквену благајну.

Дај Боже да се и други окати православни Срби угледају на овога слијепца и пруже помоћ цркви и школи српској.

Слијепац Панић родио се у селу Растоци (ључком протопрезвитерату 1834 год., ослијепио је од оспица 1849. а умро је како већ горе гласи; дакле био је слијеп 38 год., и премда су му биле суве очи, ипак могао је сваки новац пустима познати, народ по говору познавати, у село сам отићи и у варошн у свачију кућу ући. Умјео је врло добро и вјешто гуслати и јуначке српске пјесме пјевати; те кад би у које село или на збор дошао, примјечавало се неко особито весеље код присутних. Женио се два пута а био је бездјетан.

Освећење ново подигнуте цркве православне у Благају, (котар Бугојно, окружје Травник). На дан 1. јуна о. г. освештао ову цркву Његово високопреосвештенство митрополит Добробосански господин Ђорђије Црква је од тврдог материјала а храм је посвећен **Сошествү свтого Дхха.** (Доцније донијећемо опширни опис и освећење ове цркве).

Женске као богослови. У мјесту Хартеролду у Сев. Америци примају се од јесенас и женске за питомце у богословском семинару.

Црква у вагону. У Тифлису у Русији свршили су скоро један вагон за жељезницу, у коме се налази прекрасна црквица за путнике, која има фини олтар, звоник са звонима и около столице. Већина црквених ствари начињена је од финог ораховог дрвета. Цијела црква стала је до 12.000 рубаља, а у њој ће моћи стати до 70. људи.

Свршени богословци српско-православног богословског завода у Рељеву. У школској години 1889/90. по гласу класификација богословског завода у Рељеву, свршили су и добили су апсолуторну свједочбу ови: *Јосиф Кончић и Коста Поповић* са **одличним успјесом**; *Лазар Марковић, Јово Мостарчуја и Лазар Ожеговић* са **врло добрим успјехом**; *Јевто Одавић* са **добрим успјехом.**

Далматински православни владика. Највишим својим рјешењем од 10 јула о. г. благоизволео је Његово величанство именовати архимандрита и професора богословије у Задру, Др. Никодима Милаша за православног епископа далмадинске епархије. Овом именовању владике Милаша радују се сви одани искрени пријатељи православља и српства, јер је архимандрит Милаш не само одлучан поборник православне цркве и народа, но и један од тамошњих најучених Срба.

Ово именовање високопречасном г. Милашу честитамо, са срдачном жељом да га Бог поживи много љета на браницу православља и најистинитије цркве а на корист српског народа и пастве његове.

Освећење темељног камена у селу Врточу. Дана 20. јула о. г. на св. пр. Илију освештан

је темељни камен цркви у селу Вртоču (прото презвитерат Бихаћ). За овај св. чин одређени је од високе духовне власти. Коста Ковачевић парох и надзиратељ. Чин освећења обавио се овако:

Изјутра у 9½ сати отпочела је божествена служба у старој дрвеној цркавици. При служби служио је уз началствујућег надзиратеља још 5 свештеника. По свршетку божествене службе кренула се литија на ново опредијељено мјесто за цркву, које бјеше од ове црквице удаљено 10 минута. Литија је ишла у потпуном реду, напријед свештеници а за њима народ, који са одушевљењем исчекиваше да што прије дође на мјесто гдје ће бити подигнута нова црква. Пошто је литија на лице мјеста дошла, народ стаде у највећој тишини брисајући зној са чела, јер бјеше мало уза страну. На мјесту гдје ће бити прјесто бјеше ископана јама (ров) а код исте положен дрвени крст. Уза ову бјеше постављен сто на коме стајаше у једној посуди вода а у другој уље. На десној страни бјеше ископана јама гдје ће се поставити темељни камен; — а у истом ископана јама за споменицу.

Прије нег је освећење отпочето — уписали су свештеници, одборници и други побожни христијани имена своја у споменицу а притом и многи дарове за цркву положили. Послије овога отпочео је чин освећења по уставу. По свршетку освећења прочитана је народу споменица те поставита за то у начињену лимену кутију а ова у темељни камен. По свршетку чина изговорио је г. надзиратељ неколико ријечи народу о значају храма, показавши му како се ново започети храм отпочине са вољом, трудом и пожертвовањем српско-православног народа, са потпором високе земаљске владе. Препоручивши му слогу и срећан почетак. На свршетку рече: да Бог поживи његово величанство цара и краља Франц Јосифа I., под чијом владом и окриљем почиње се овај св. храм, а народ повика живио! Да живи његово високопреосвештенство г. Ђорђе Николајевић! а народ повика живио! Да живи висока земаљска влада! а народ повика живио!

Док је освећење трајало испаљило се неколико хитаца из мижарева. Послије освећења сјели су свештеници, неколико одборника и други страни гости за објед при ком је било више здравица.

Што се тиче мјеста, на ком се нова црква отпочела зидати — јесте узвишена глави-ница коју народ зове: „Градина“ а због тога је и зове, што около цијеле главнице постајао је некад град, јер се познају трагови зидова. На сред ове главнице био је некада храм, јер се такође познају зидови. Био је строго по православном типу истоку окренут. На истом овом мјесту отпочета је нова црква. Около древног храма налази се и сад много велики плоча, које је народ превртао, те под истијем налазио људских костију. Натписа и шара никаквих нијесам видио, но причају да их је било, него сам само на једној плочи нашао просто изрезан крст. Заиста је лијепо мјесто за цркву; јер са ове Градине види се јужно старо-древни Бјелај, југо-источно Петровац, источно планине а испод ових села: Сувај, Вођеница, Врановина, Рисовац и Крњеуша.

Примјетити ми је како се сакупљени народ тако рекућ топи од радости, ће се нова црква почиње, а особито часни г. Давид Латиновић мјестни парох и с њим одбор, који са свима силама гледаху да што сјајније свечаност испане и да своје госте угосте. Народа је доста било из мјеста и са стране, а много би га и више било, да се није трефило сајмени дан у Бишћу.

Како чујем ново-започета црква до 2½ мјесеца биће под кровом. С. К.

Босански Ђаци. У I. броју „Родољуба“ који у Илоку излази, стоји међу ситнијем стварима под датумом 14. јуна ово: „Босански Ђаци.“ — „Међу Ђацина у рељевској богословији било је неки дан ватреног нападаја на заводску управу, и њену дисциплинарну стражу.“

Ово је измишљена лаж и голо непоштено подметање. Оно баш дана т. ј. од 3/15 јуна пак све до 16/28 јуна били су Ђаци у рељевској богословији особито добри и у сваком погледу учтиви, јер су се баш онда спремали за испите, који су им отпочели дана 7/19 јуна а свршили су их у четвртак дана 14/26 јуна. За вријеме испита били су једнако у заводу Његово високопреосвештенство митрополит госп. Ђорђе Николајевић и повереник земаљске владе г. Иван пл. Савић; те ни гласа ни трага није било у погледу каквог нападаја на заводну управу и дисциплинарну стражу; шта више може се казати, судећи по класификацијама из владања, да су ове године Ђаци рељевске богословије баш мирни били, јер им оцјена из владања у опште излази на „*похвалне.*“

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Написао сам повеће дјело, које сам наканио штампати у књизи под именом:

„КАРЛОВАЧКО ВЛАДИЧАНСТВО“.

Већ овај наслов каже, да се моја радња тиче посебно овога српско-православнога владичанства, које је и по својем простору најопсежније а и по броју народа најмногобројније између свијех осталијех владичанства наше српске Карловачке Митрополије. Али је ово владичанство још и по томе врло важно, што је српско-православни народ овога владичанства највећу и најлућу борбу надржао ради своје православне вјере и ради своје народне Српске Цркве.

Радњу ову своју подијелио сам на два главна дијела. У првом дијелу исписао сам и прибиљежио сам све оно, што се тиче српскијех насељавања по простору данашњега Карловачкога Владичанства. Ту сам јасно и вјерно прибиљежио: како су ови крајеви од Турака расељени, па како су и када су нашијем народом насељени? Скоро за сваку општину или парохију нашао сам истините податке: кад је и како је која насељена?

У другом дијелу написао сам све оно, што се тиче наше вјере и наше цркве. Ту сам казао: како је било овуда са православном вјером од најстаријих српскијех насеобина овуда, скоро за дијеста година прије пријеласка патријарха Чарнојевића? Како је и када је почело унијаћење на овим странама? Како је установљено ово владичанство и како је отето од унијата, па сједињено са својом народном српском Карловачком Митрополијом? Како је подијељено на Карловачко и на Костајничко Владичанство и како је опет спојено? Како је Жумберак поунијаћен и т. д.? Најкраће да речем, написао сам: како је Карловачко Владичанство из српскијех насеобина постало, каква му судба бјеше прије Чарнојевића и послије њега и како оно стоји данас?

Све, што сам написао, написао сам по најновијим и признатијем изворима, а највише и главно: по оригиналнијем, званичнијем листинама, које су добро и обилно сачуване у нашој конзис. архиви у Плашком, и онда у архиви манастира Гомирја. А сав мој рад прегледао је, а на мјестима попунио и исправио, наш најуваженији историчар, а мој драги учитељ, високопречасни г. архимандрит Руварац; и тек, послије његовог очинског одобрења, ево ја оглашујем ову своју радњу. На ово његово одобравање, мислим да је довољно ради препоруке ове моје радње.

Цијело дјело изнијеће преко 40 штампанијех табака, па по што је то много све за једну књигу, то ћу све да штампам у двије књиге.

У првој књизи штампаћу сам први дио о насељењу овога владичанства и онда из другог дијела све до владике Јакшића, а то је све што се тиче наше вјере и наше српске цркве, од најстаријих времена па до године 1750. У другој књизи доћи ће историја овога владичанства од 1750. г. па до данас.

Ова прва књига изнијеће до 20 штампанијех табака, па надајући се, е ће се јавити довољан број претплатника да се покрију штампарски трошкови — ја сам је већ дао да се штампа. А желећи да ова књига дође у што више српскијех кућа, особито овога владичанства — ја сам је написао тако лако и разговијетно — е ће је моћи и читати и разумјети и моће се користити и учен и неучен, и с тога јој стављам и најмању цијену од 1 фор.

Не тражим никаква добитка ни награде за свој труд, него ми је једина жеља, да се књига што више растури и чита. Па и ако се ова моја радња тиче посебно само Карловачког Владичанства, али нека свак буде увјерен, да се она уједно тиче и цијеле наше Карловачке Митрополије; јер се не може ни написати историја једнога владичанства а да се уједно не пише у главном и историја цијеле митрополије и цијеле наше овостране Цркве. Ту долази: Како је прешао српски патријарх из Србије на ову страну? Какве је привилегије добио? Како се љуто борио, док је

добио власт и над православнијем народом по Хрватској и по Славонији? Како је постала данашња наша Карловачка Митрополија? Када су све састајали се наши народно-црквени Сабори и шта је рађено на тијем Саборима? Када су и како су постале код нас разне црквене и општинске уредбе као: разне конзисторијалне системе, регуламенти и декларторија од 1779.? Како су укинути многи црквени празници и како су данашњи узакоњени? и т. д. Све се ово тиче цијеле наше овостране цркве и важи једнако за сва наша српско-православна владичанства. Особито ово дјело важи за Пакрачко Владичанство, колико и за ово карловачко. С тога се надам, да ћу ја наћи надаше потпоре из цијеле наше митрополије; јер сам потпуно увјерен, да се не ће ни један Србин кајати, што је моју књигу прочитао.

Рок претплати стављам до Велике Госпојине о. г. а новци молим да ми се у напријед пошаљу; јер за то се и ште претплата, да се прије плати штампа. Скупљачима радо ћу дати на 10 књига једну у име награде. Ко је рад да сазна за прошлост своје вјере и Цркве у овоме владичанству и у опште у нашој митрополији, молим, нека ми се што прије са претплатом пријави, како бих од прилике могао знати, колико бих комада дао штампати! Чим прва књига буде готова, да ћу штампати другу и огласићу нову претплату.

У Карловцу, на Видов дан 1890.

Манојло Грбић,
свештеник и катихета на српској учитељској школи.

Број 48103.

Распис натјечаја.

I.

Почетком идуће године 20. августа (1. септембра) 1890. попуниће се у православној богословији у Рељеву шест питомачких мјеста, и то 3 за припаднике зворничко-тузланске, а 3 за припаднике херцеговачке дијецезе.

Молбеницама ваља приложити свједочанства, којима ће бити утврђено:

1. Да је молитељ син ових покрајина, да је православне вјере и да је навршио 15 годину живота (крштено писмо).

2. Да је с добрим успјехом свршио барем основну школу (школско свједочанство.)

3. Да је неожењен и да му је владање непорочно (свједоџба надлежне политичне области).

4. Да је умно и тјелесно потпуно здрав (лијечничка свједоџба).

Тако обложене молбенице ваља преко дотичне духовне области поднијети земаљској влади најкасније до 8./20. августа о. г.

Прије него што се молитељи могну примити у речени завод, мораће се подвргнути пријамном испиту, и то не само из катихизиса и библијске повјести, него још и из других предмета, у колико се нађе, да је од потребе, да се узмогне свестрано оцијенити њихова способност и зрелост, да задовоље научним захтјевима реченог завода.

Земаљска влада за Босну и Херцеговину.

Сарајево, дне 13./25. јула 1890.

За поглавицу земаљске владе,
административни директор:
Сауервалд с. р.

Број 1236.

Распис натјечаја.

Код српско-православног манастира Гомионице, у бањалучком протопрезвитерату, отвара се ове године српско-православна народа основна школа с почетним I. разредом.

За ово мјесто тражи се неожењен учитељ, који ће уз молбу приложити документе: да је Србин православне вјере, да је с добрим успјехом свршио прописане науке, да је вјешт црквеном појању и правилу; и свједоџбе досадањег службовања.

Учитељ ће имати у манастиру стан, огрјев, освјетљење, храну и послугу, а у новцу 250 фор. годишње плате.

Поред учитељске дужности биће обвезан у цркви пјевати и дјечицу у пјенију црквеном поучавати.

Натјецатељи треба да своје ваљано инструиране молбе најдуље до 20. августа о. г. пошаљу српско-православној АЕ. Митрополитској конзисторији дабро-босанској, која ће извршити избор, склопити уговор и дати изабраном у име путног трошка 30 фор. као предујам годишње плаће. Овај предујам повратиће се у једнаким мјесечним ратама манастирској каси.

У Сарајеву. 31. јула 1890.

АЕМ. конзисторија дабро-босанска.

Стјечај.

Тражи се за српско-православну основну четвороразредну школу, учитељица, са годишњом плаћом 400 фор, слободан стан у школској згради и довољан огрјев.

Рок стјечаја траје до 1. августа 1890.

У Прједору, 19. јуна 1890. год.

За срп. прав. црквено-школску општину, у одсуству пресједника.

Подпресједник:
И. Р. Зеленика,
прота.

Она господа претплатници изван ове дијецезе и покрајине, уљудно се позивају да изволе до септембра о. г. подмирити претплату за I. П. полугође, јер ћемо бити приморани идућу свеску обуставити онима, који нам до то доба не пошаљу претплату.

Г. г. Проте и надзиратељи босанско-херцеговачких дијецеза умољавају се, да похите и покупе претплату од подручних свештеника, и што скорије пошаљу.

Администрација „Б.-Х. Источника.“

Штампарија Шнајдлера и Лешнерја.

Свеска IX. и X. Сарајево, септембар и октобар 1890. Год. IV.

Власник: АЕМ. Конзисторија. Уредник: Ђ. Петровић, свештеник.

Архијерејска окружница.

Дионисије милошћу Божијом Архиепископ и Митрополит зворнички и почасни Ексарх Далмације.

Подручном нам пречасном свештенству: благодат, милост, и мир од Бога Оца и Господа Исуса Христа Спаса нашега, а од смирености наше архипастирски благослов са ћелловом љубављу.

Пазити добро на себе и на словесно стадо Христово, над којим је нас Дух свети поставио вођама и пастирима, и руководити га истини и правди Божијој: дужност је највећа и најсветија свију доброспасајућих свој узвишени и свети позив, духовних пастира. А да није лако свијетом управљати и то само духовним мачем, „реже есть слово Божіе," без предходне на то спреме, опитности и без искрене вјере и љубави и свесрдне оданости Божијем закону и наредбама божанствених апостола и светих отаца наших, које је дужно и обавезно понајвише свештенство проучавати дању и ноћу, и по њима удешавати и јавни и приватни свој живот, — и то је јасно као сунце сваком правомислећем човјеку, јер је општепризнато: да у овом свијету понајвише сазидава народе и привољева их на свако добро дјело и буди у њима христјански осјећај поштовања према цркви и свештенству, једино савјесно у свему поступање, а особито примјерно владање духовних пастира. А напоминьати и позивати свештенство на дужност и пазити на његово владање, то је пак законом наложено архипастирима, којима је дата и власт: казнити у случају непослушности, распуштенике.

Што се пак вас милог нама братства подручног свештенства у опште тиче, морамо са потпуним задовољством јавно признати и Богу благодарити: што осим неке, и то посве малобројне, и само у једном и истом крају наше епархије, ограничене изнимке, колико да се не рекне: да је наше жито посве без кукоља — морамо велимо, свечано признати да за-

служујете сваку пофалу и поштовање, као добри и пристојни духовни пастири словесног стада Христовог и вјерни наши сурадници у винограду Господњем, кога је превелика Његова милост нама повјерила. Но ипак смо ми нашли за добро, покрај неких наших архијерејских наредаба, и то усљед наше до васколиког нашег љубезног и благочастивог народа под истим датумом окружнице и неке још каноничке о владању свештенства наредбе, овом нашом до вас архипастирском окружницом вама саопћити: да би се нагињући на њихов преступ опоменули и поправили; а добри и ваљани у свом беспрекорном владању већма крјепили. А те наше наредбе јесу сљедеће:

1. У вријеме побирања нашег свештеничког бира, споразумјевајте се са сваким кнезом сваког села ваше парохије и одређивајте му дан, како би могли на два макар дана, прије нашег доласка јављати сваком домаћину за ваш долазак по бир. Ваше је пак кад будете ходали по селима за бир, лијепо и учтиво поступати са кнезовима и са народом уопште. Кад уђете у кућу благосиљајте дом и сву кућну чељад, поучавајте их лијепо и као оцеви духовни: да се вазда Богу моле, да се чисто држе, да млађи слушају добро своје старије, и старији да пазе своје млађе као своју дјецу и лијепо их и кротко савјетују. Даље савјетујте их да буду радени, а не лијени, да поштују своје сусједе и да с' њима као и са свима својима у љубави живе, да се чувају лажи и отимања туђега, да не пецкају, да неоговарају, да не нападају ни на кога, и да колико могу милостињу дијеле оскудној браћи и да чувају чистоћу душе и тијела, итд.

2. Будући смо наредили окружницом нашом до народа, да се имају одсада вјенчања и прекадње свакако, а гдје није препрека због дальине и болести и крштења и све остало, колико је могуће у цркви обављати, окром нужде, а од вас захтјевамо, да по вашој свештеничкој дужности убједите и приволите народ на то.

3. О Крстов-данима и општим молитвама, када је дужна свака кућа по вајкадашњем обичају давати преко кнезова, свештеницима по 10 нов. за молитву, за прелијање гробља, за спомен живијех и мртвијех — које су занемарили кнезови у новије доба, и не ће т. ј. да купе те новце од народа и дају свештеницима — наредили смо: да се и одјако старају тиме, да купе т. ј. новце и вама дају, а ваше је да се с' њима лијепо споразумјевате и народ да привољевате, да драге воље дају те новце за вас кнезовима, а кнезови нек вама.

4. Непристојни досада обичај, по ком су свештеници у вријеме четири поста слали водицу по сеоским кућама по дјеци или по простим неким људима, укинули смо и наредили смо: да се одсада у сваком селу одреди по једно чисто и прикладно мјесто, гдје ће свештеник собом долазити и водицу освештавати у присуству сваког домаћина, од којих ће сваки том приликом црпити помало освећене водице и собом кући носити. Тога ради забрањујемо вама строго шиљање освећене водице по дјеци или другим каквим мирским људима, и обвезујемо вас да приволите народ на ту нашу наредбу.

5. Такођер дужимо вас да привољевате народ да што више похађају свете цркве, да би постајали бољи у изврпивању својих религиозних и међусобних дужности, које ако није могуће да бива сваке недјеље и сваког празника, због малог броја цркава и дальине — а оно бар привољевајте народ, да макар двана-

јест пута у години похађају цркву, којом приликом поучавајте их и упућујте на мир, на љубав и на свако друго добро. Оне пак који не буду слушали ту нашу наредбу опомињите и сјетујте често, па ако и даље остану при своме, онда им давајте духовну епитимију приликом исповјести.

6. Будући смо наредили народу да одсада прослављају своја крсна имена пристојније и побожније и то прво у цркви, па послије у кући, и госте да не трају више од једног дана; тога ради захтјевамо од вас да се својски заузмете и приволевате народ на то, те да не троше и дангубе 3—4 дана на велику њихову штету.

7. Будући смо обавијешћени да је почео народ негђе и негђе у случају смрти малољетне дјеце, да не зове свештеника да их опоји, усљед чега смо опоменули народ, да се прође те нечовјечне заблуде; то налажемо вама да пазите добро, да одбијете народ језгровитом вашом поуком од те зле и противуканонске навике; а и ви да идете пријежно и опојавате како одрасле људе, тако и свако крштено малољетно дијете. Такођер поучавајте народ, да не дају парастосе без кољива, него при сваком парастосу да донесе дотични кољиво у цркву.

8. Поучавајте младиће и дјевојке, да лакоумно једно другом не дају ријеч, да ће се узети без предходне дозволе на то од стране њихових родитеља или старатеља и без да се добро међусобом упознаду и увјере се да могу заједнички живот провести до смрти, па тек онда да даду једно другом ријеч и претек, без да се кају од вјеридбе до вјенчања, јер оваки случај сматрају и црквени и цивилни закони, као велики преступ и безаконни поступак, који наноси велику штету за обадвије стране, а особито за ону, која погази ријеч, без законитог узрока.

9. Пазите добро на руковање црквених тутора са црквеним новцима и рачунима и обављешћавајте тачно дотичне протојереје наше о том руковању и рачуновођењу њиховом у уредним књигама. Такођер заузимајте се и радите, да нам све цркве, обију пристојан иконостас, одежде, свете дарове, књиге и све остале свете сасуде и потребни украс. Гђе не може народ због сиротиње своје набавити скупоцјене ствари, могу подносити и јевтиније, само нек су чисте и пристојне. Гђе не буде тако од сада и гђе се опази да која црква или се у нечистоћи држи, или нема све што јој треба, биће у првом реду крива и одговорни свештеници припадајући тој цркви. Приволевајте дакле сваком датом приликом поимућније људе у вашој парохији на писанију за набављање потребних црквених ствари, и старајте се, да се одмах испуњавају оваки прилози народни. Часну трапезу и сав олтар, као и сву цркву држите у највећем поретку и чистоћи.

10. Дозвољујемо вама архијерејски да можете два пута у години и то једном пред Цвијети, када се можете и исповједати један другом, и једноч у јесен — а ако то буду ваше свештеничке потребе захтјевале и више пута са предходном и то нашом дозволом — сакупљати се под предсједништвом дотичних протојереја т. ј. н. пр. сви они свештеници, који припадају бијељинском котару у Бијељину; који припадају брчанском котару у Брчком итд. на братски договор и претрес свију свештеничких и црквених ваших потреба и све што будете закључивали, нама на преглед и одобрење шиљати.

11. Као што смо казали почетком ове наше окружнице, свештеници морају пазити добро на себе и предњачити међу

народом у сваком добром дјелу и бити узор међусобне братске љубави и непорочног владања, онако и обраћамо понајвише вашу пажњу на сљедеће: чувајте се најприљежније од које каквих међусобних завађивица, мржње и зависти. Не смијете један другог злогласити међу народом; не смијете пијанчити; не смије из ваших уста ни најмања ријеч изаћи, а камо ли псовка; не смије бити да вас виде људи, да мрсите сриједом и петком, или уз какав црквом прописани свети пост; не смијете ни у каквој кафани или механи ући и сјести па пред свијетом јести и пити и забављати се туди осим ако путујете далеко, гдје немате познаника, сродника и пријатеља, и то опет на пристојан свештенички начин; не смијете се хватати ни у какво коло, или ти играти какве игре као н. пр. претена или чега другог; не смијете осим прописаних празника уметати и друге, те забрањивати народу обављати своје земљедјелске послове, усљед чега се љенштина раширује по народу и буде прилична материјална штета; не смијете прескакати границе, те по туђим нурцјама какво чиподјејство вршити, на штету и понижење вашега субрата другог свештеника, без предходне његове замолбе; не смије од вас никакав изостављати цркву ни једне недјеље и ни једног празника, још и тада кад му није чреда да служи; не смијете даље у случају ваше нужде и потребе удаљити се од ваших нурија, без да то унапријед јавите дотичном протојереју и не јавите му кога сте од ваших субрата замолили да вас замијени у нурији за вашег одсуства; не смијете ни по нурији ходати у пријавим и подераним хаљинама, а камо ли кад ходате по варопи због ваших нужда и потреба; не смијете пушити ходајући улицама, било то у каквом селу било у варопи; не смијете забављати се са непристојним и рђавога гласа људима, и све у опште не смијете чинити, што не пристоји вашем свештеничком чину и карактеру ни пред вашом дјецом у кући, ни пред народом изван куће. То вам све забрањује Бог, забрањују сви црквени закони и наредбе, и чине вас одговорнима и казне вас најстрожије. Тога ради има ће одсада сваки од наших протојереја пазити на сваког свештеника у свом котару и обавјештавати нас при крају сваког мјесеца о владању и понашању сваког од вас. На ко се нађе да је какав прекршај у горенаведеним тачкама учинио, биће кажњен по пропису кажњеног црквеног закона и сматраће се као невалјао свештеник — које ми не само не желимо, него увјерени од вашег дојакашњег доброг владања и понашања — надамо се да не ћемо ни дожнвити, таково што, ако Бог дâ.

Препоручујући дакле вама свима архипастирски, испуњење и чување свију наших овде означених архијерејских наредаба, желимо вам из свег срца: да вам се милост, мир и љубав умножи у Христу Исусу Господу нашем, Амин.

Дано у Д. Тузли, 16. новемб. 1889. г.

Ваш архипастир и у Христу топли молитвеник

АЕ. и Митрополит Зворнички:

Дионисије, с. р.

Свештенство и општине.

Много што-шта у данашњем нашем животу, треба савјета, треба поправке а и помоћи. Но наш опште корисни живот и рад још и више од свега тога потребује, а и тражи.

Шта је срећа, слава и богатство, као и несрећа, понижење и сиротиња једне личности према једној општини, друштву, народу и држави? — Ништа! Ово „вјерујем,“ мора сваки појединац вјеровати, према овоме мора и дјелати, ако не цијени себе више свега. Пуна је и наша српска историја, а камо ли није свјетска, сјајних примјера, који живим бојама сликају истинитост ових ријечи. Ње је год лична слава шћела да избије на површину, ту је тамнила и падала у понор срећа општа, па и читавог народа. Та, Србине, обрни се на своју прошлост, која је пуна горких дана, у којима се лична срећа шћела зацарити.

АЕ. и Митрополит дабро-босански Ђорђе Николајевић.

Код нас у Босни и Херцеговини, код нас православних, најмање од реченога смије бити. Но моја намјера није у овоме, да кога сјетујем, колико да олакшам данашњи живот и рад нашег свештенства и општина наших. Јер велика одговорност лежи на оба ова радника у пољу нашег српско-православног живота. Наш породични живот заузима прво мјесто ђе ћемо сачувати свој понос и име српско, али у животу и раду наших општина полаже се чврст темељ тврђави коју треба да озида рад наших свештеника и учитеља окомилог нашег српског рода, како се не би превјерио, како се не би одродио, како не би постао отворено поље за рад страних радника, који служе под називом, веома чувене и проглашене „пропаганде“. Мора се признати, да се на то доста паши и од стране свештенства, као и од стране народа нашег; томе нам је

очити доказ она српска борба за име наших вјероисповједних школа — ту је православни Србин, једном за навијек стао ногом на врат несрпском и небратском раду оних, који мишљеше да ће се моћи Срби у Босни и Херцеговини одродити.

Таком заједничком и одлучном раду нашег свештенства и наших општина, мора се зарадовати сваки Србин ђе га данас има изван граница наше домовине; а Бог и душа, тај је рад био нама на радост, дику, понос а и корист, јер се данас и на нас и наш заједнички рад мало више и озбиљније рачуна. Има се и право рачунати; но се само треба чувати да туђи рачуни не побркају наше чисто српско бројање. Зато се треба шепртљање и лисичијег обхођења као живе ватре чувати; јер давно су наши стари казали: „пушти пијевца на праг, па ево га и у кућу.“ Оних шта се хоће да каже — ми сви знамо; али ћу ипак рећи: чувајмо се новотарија не само оних ђе чувамо своје највише светиње но и у нашем породичном животу. Даклен, будимо ми они стари са мишљу и поуком: „у се и у своје кљусе.“

Заједнички и слатки живот чланова у породици ради неоцијењеним благом. Сад се запитајмо: шта ће донијети сложен и заједнички живот и рад главних раденика на пољу за благостање и славу нашег Српства и светог православља. — Без да овђен и поменье, да су ти раденици свештеник и општина, у цркви и школи, поштовани читаоц то зна, па и надодаје: са својим вриједним Србином учитељем, па ће има и са пјевачким друштвом. До мало више слободнијег времена не треба да и о њима заборавим рећи: а сад, само о оним раденицима о којима на чељу поставих.

Од мене не тражите наученачког мудровања, но само братског разговарања, имајући пред очима: да макар колико користим, са мишљу, што мислим да то и говорим, без икаква притворства. Лично никога напасти не ћу, а још мање поједину општину — а гријех на сриједу, ако се случајно и изнесе, он нек не учини да у њ још више сркамо, но да га се добро чувамо. Та не може се све на себи искусити, но треба се што год и на другоме сјетовати.

Заиста данас за нас нема животнијег питања од овога: „Како треба да се побољша међусобан живот међу нашим општинама и међу нашим свештенством?“

Данас се највише ради на томе да се побољша свештеничко стање. И ја сам сам за тај рад и не бих жалио радити да се могу скучити у границе одређене цензуром; али сам и за онај заједнички рад, који је по моме мњењу прећи, за рад који би што више донео наше општине и свештенство у бољи склад у нераздвојан рад и живот.

Велика одговорност лежи на нашем свештенству и на нашим општинама. Гледајући на оно ђе и шта ова два раденика морају чинити и радити — ја их сматрам као једну нераздвојну јединицу; — то мора признати једна и друга јединица, јер је то истина, јер томе не треба никаква доказа.

Према овоме, моје слабо мишљење, не гласа за оне борбе засебних права. Јер право народног свештеника није ништа друго до и право народног трудбеника; а то је наше општине. Кад се озбиљно и ладно размисли: тако је! А ко жели, да нас поцијепа, викаће на сва уста, ђе може и не може: није тако! свак на свој посао и на своју страну!

— Куд чобан без стада?

— Шта ће стадо без чобана?

Добро! Па кад пође свак на свој посао, шта мислиш куд си кога спремио?! Учинио си само ту тешкоћу што си послао једног радешика да копа с једног краја, а другог с другог краја једну пеструњиву. Та је тешкоћа мала код чврста православног Србина, и она не би много наниједа штете, кад нас млађи и непаметнији не би гледали, па можда и сасвим се раздвојили. Али, да се не би тако дешавало, не скрстимо руке но радимо, а свакоме ко се помијеша, као незван гост, у наше народне послове, доказимо: да смо свјесни свога позива.

Позив српско-православног свештеника свет је и величанствен, а моје је мишљење, да и позив наших српско-православних општина упоредо има ићи. Према позиву они имају један и пут и рад; за то говорити о раду свештеника без рада наших општина, и обратно — значи узалуд говорити.

Кад сам овај мали предговор изустио, прећи ћу на главну ствар овог мога писања, са којим имам намјеру упознати читаоца овога нашег листа:

1. О свештенству,
2. О општинама, и
3. О њиховом раду.

Наше, данашње, свештенство према своме умном и имовном стању, заиста се бори са многим тешкоћама. Те тешкоће, као што рекох, долазе ушљед мањег образовања, као и са слабог материјалног стања, чему се још придружују данашње прилике и околности. Данашње наше свештенство у већини је са старим манастирским образовањем, али и са старом, чврстом љубављу према свему ономе, што је нама мило и свето. Читаоц ће ме разумјети, ако и ја признам да у свакој пшеници има кукоља; та одредба хоћу рећи, да се односи на сва човјечанска друштва. Међу нашим свештенством, ако се и догоди која невоља, те побрка мирно стање, невоља може бити ушљед незнања, али и ушљед притиска његовог слабог стања и новијег народног живота. Тим хоћу рећи, да се од свештеника тражи да је знан, угледан и оћевен. — Код тог тражења нико не помишља на питање: „од куд?“ Но и ми, признајући општу ману човјечанства, да у свакој пшеници има кукоља, морамо погледати преда се, ако нам ко примјети, да оскудијевамо у родољубљу. У нашим крајевима не чу нико свештеника, као издајицу рода свога, и ако не чујете да се пјевају појединима „химне“ захвалнице и „химне“ у славу појединаца. И ако је материјално стање слабо, и ако је понајак ступањ учености — смије се слободно рећи: висока је љубав и оданост према цркви и народу.

Сад, Боже дај, да новије са знањем снабдјевеније свјештенство, поступи добро. Ми се томе надамо, ми то с пуним правом и тражимо. Али не заборавимо, да и они имају права од нас тражити, да би могли мирније и спокојније живљети. Ако наше старије свештенство не истиче се на пољу учености, а оно у истини и не смета млађим и знаним снагама, да не дријемају — као што се види да многи чини. Може ми се приговорити, да је мени слободно побрати лаворике, да они тога не траже; но истим тоном, нек ми се не замјери што ћу рећи, да обично лијени људи жељели би стати на пут и другоме. Има ли међу нашим свештенством по неки и од овакових мисли, ја не ћу тврдити, то боље може знати онај позвати, који на то пази, а ја овђен само то толико могу рећи: дај Боже да их не буде, но да сви прегнемо на рад, јер су бла-

гословене ријечне ручице. Ја не бих рад био, да ме овђен ко криво разумије, тамо изван граница наше домовине; ако има ко да прати и тамо живот и рад нашег српско-православног свештенства. Ово не рекох, да буде „смућај — па проси;“ но да предочим и час мртвила, то јест нерада, који може и код нас бити. На ове ријечи наведе ме та околност, што најприје оправдах старо свештенство, које колико зна толико и ради; па да би примјетно новим младим снагама, да се не расплину у слободном животу, који одмах иза клупе наступи. — Не, ни по што, не приговарам садашњем животу и раду; али имамо права бодрити и препоручивати на што већи и озбиљнији рад наших младих свештеника, како не би могли, као млади људи упасти у коју страст, која би нам сметала извршавати тачно и савјесно своју дужност. — Млађе свештенство својим знањем и вјештином, а старије својом разборитошћу и хладним размишљањем пек се сложи, па ће мање примједаба бити на наш живот и рад.

Према свему, наше данашње свештенство чисто је народно; а то је сјајно одличније на душама. То одличије мора сваки имати, не обзирући се на своју личну славу и на своје лично благостање. Данашњем нашем свештенству, које тек изиђе иза клупе, може се слободно препоручити да не клоне духом у раду за општност. Радећи тако, стећи ће и славе и поштовања. Имамо за то и живих примјера. Који је био народни, он је слављен, а иначе — зло и наопако у сваком погледу. Изузетака може бити има; али свакако најсећа нам је дужност трудити се да будемо чиста народна сб.

Ако нам се са макар које стране примјети, или ако будемо и нападнути; ми знамо, а и знајмо, да је: „трпљен — спасен.“

Односај свештеника у данашњем времену заиста је толики, да се може човјек бојати, да се не упадне у погрешку. Ја ћу овђен напријети у кратким цртама приликe у којима се наше свештенство данас наћи може.

Почећу са овијем ријечима неумрлог владике пјесника: „какав наук, тако и читање.“ Већина нашег свештенства особито по селима, може нам овијем ријечима одговорити. Та околност довешће по гдјекога, да погријеши, почем данашња околина, особито страна, не ће да промисли да се са ученошћу нема посла, него са чистом искреношћу. Сад се овђен намеће нама заповиједи: „чувајмо се!“ Како ћемо се чувати, но бити толико вјешти да познамо с ким имамо посла. То ћемо најлакше учинити, ако се будемо наслањали један на другога а забацили дружење са онима, којима није стало до нашег напретка, но до малоопажења. „Шта зна, ваш поп!“ — чућете често из уста таквих, а ја их не требам овђен да износим на пазар. — Но овђен ћу рећи да смо у неку руку и ми томе криви. А ево зашто! Наше невјештије у опхођењу са странцима свештенство, готово је често и капу скинути испред најмањег чиновничића. Ја знам да је улудност учтиво се поздравити, причекати и услужити; али пређи и границе потчињености у чак ропску понизност, мислим, да не смије бити. Ово споменух, као малу ствар, а да не спомињем и оне случајеве ће свештеник и онога кога не треба, шта ће и како ће, зашта, па онда ради. Овакве околности довести могу појединог и у праву потчињеност, зато се треба чувати од онога, ко ти није „род ни помози Бог.“ Уздајући се у божију помоћ и српску свијест нашег

Као да се све нама приписује! . . .

Ово мишљење морамо имати на уму, ово мишљење имамо и одобрити, јер ми можемо много и поручити, али веома много, а са народом и све учинити, што је Србу и мило и драго. Врх наших мисли и нашег рада треба, да је: „Ви сте сб народна“. Ако, пак, не будемо такови, куд? . . . ако не стрмоглавце, или најбоље рећи: веома наопако.

Јасно пазимо на дужности према свима и свакоме; јер сви и сваг пази на нас — ја велим има и право!

Дужност према цркви — народу, јест најсветија! Но ће има дужности, има се рећи, ту долазе и права.

— Да на кратко наведем; то је право — право: поштовања! од народа тражити, што ће он ваљда и учинити, према своме вођи и учитељу. Ово најглавније рекох, да не спомињем она многа права и дужности, која иду узајамно; како се не би приговарало народ хоће да свештенству обрне леђа, или обратно. У потанкостима није нужда разлагати, јер је непобитна истина, да и народ од свештеника а и свештеник од народа има много да не рекнем све, тражити. Трудити се једној или другој страни да докаже своју самосталност или још, немогућу, претежност, то је само рушити раденике на једној бразди, то је дужност непријатељâ српске и православне среће и слоге. Уједињење права народа са правом свештенства нашег, јест нама најпотребније; — то радити мора сваки родољуб и православни син нашег рода, па био он свештеник, учитељ, трговац, занатлија или земљорадник. Сви заједнички, па се не бојмо ни највећег непријатеља „пропаганде,“ макар била она народносна или њерска. Ми свештеници морамо признати, да је нама већа и преча дужност пазити, и радити на поправљању; а кад се каква неприлика догоди попуштати или бирати, што веле, „од два зла мање.“ Ако хоћемо право зборити, ми имамо доста зала, па их треба укидати, не оном суровом и грубом критиком, но братским договором и поуком. Ја нијесам за нападања, јер то данас и не смијемо; а примјер нек су нам други, код којих се сигурно можда и већих неуредности догађа. Није право сакрити зло, но јест корисно лијепим зло. искорјенити, ако га ће има, или ако се појави.

Као што рекох, свештенство има доста неприлика са којима се данас има борити.

Ако ода само Богу божије у цркви, а затим мирно ступи у своју ћелију и за собом закључа врата: ето одмах повике, да се ништа не ради, да се од народа бјежи, да се народу окрећу леђа, да се не ће да бори за народна права, да тај и тај није вођа народа, и све томе подобно. — Ако се који усмјели, па коракне који корак и у свјетски живот, те можда и јавну коју рекне против овог или оног постутка било школе, било општине или кога друштво; ето ти одмах обратних ријечи, које попа гоне само у требшк, јер други посао није његов; ако му баш у нечему не рекне влада, рећи ће општина или народ, а ако не рекне општина, рећи ће влада. Даклен у овом задњем случају т. ј. ако се макне својим погледом изван свога требшка, мора бити двострук. Угоди ли једној страни, зло од друге и обратно. Према томе шта остаје но у својој ћелији бројати џане свога живота. Народ има право, што вели, да свештеник мора са народом; али не заборави народе! да свештеник мора имати чврсту потпору ако хоће дјелати са народом. Даклен, за један штап, то је наша потпора. Код оваке наше сопствене потпоре, није нам нужна страна помоћ; јер смо ми снажни у вјери

прађедовој са креним љебом, свијећом и вином, са гуслама „од јавора суха што нам вјеру и народност чува“, са свима народним и домаћим светињама, које су опијеване устима сиједих стараца, уз свету православну молитву „кроз коју са часним од три прста крстом“ освешта се и свето Ћирилово слово.

Мора се признати да сопствене погрешке само нас побркују у раду, но ипак захваљујући попуштању опет може бити првјенство Срба православне вјере у нашој домовини; само као што рекох захваљујући попуштању. Ће не бива попуштања, разумије се: „биле се јетрве преко свекрве,“ а на кога варнице падају, то се само по себи разумије. Дође ли до размирице у општини, стане рад и доста се лијепог времена проведе у попријеком гледању; дође ли се до завађе и неумјесног приговарања међу браћом свештеницима, наступи равнодушност и рђав примјер у народу; дође ли оно што је најгоре — неспоразум између општине и свештенства, наступи: зло и цркви и школи, и братској слози и љубави на славу гладнијех вукова, који на то и чекају.

Народ не ће да свештеник обија прагове уреда, а још мање хоће да што-год од туђа прима, па макар и заслужно. Кад би многога о томе запитао, може бити, да ти не би признао; али ја сам више него увјерен да така жеља у народу постоји; а ја овђен отворено признајем да у већини има право, што то народ не ће.

Ми се овђен разумијемо; шта овијем рекох, јасно је, зато мислим потанкости су излишне.

Сад само угађати народу! А зашто угађати? Је ли то потребно тражити од онога који проповједа слово божије, који предњачи у чувању и одбрани народних светиња? У свакој прилици са народом, па се не треба трудити како ће се народу угодити! Јест, тако — али!?

Овђен ћу рећи једну кратку. Може ли свештеник угодити свачијим мислима, назорима, жељама, осјећањима па и „ћефима.“ Може ли одговорити свијем партајама, којима наш народ и општине кипте? Смије ли бити слијепо оруђе једне или друге богате личности, једне или друге партаје? Може ли сваком угодити, кад Бог не угоди људима? — Или ће равнодушно, као што прије рекох, затворити се у своју ћелију; па: са врх језика одрезати, те ништа не говорити; на очи метнути густу копрену те ништа не видјети; срце исчупати, па ништа не осјећати: управо рећи, бити без својих мисли, осјећања, и назора, бити само оруђе, сума сумарум: слушати, никад не заповиједати!

Не ће имати право ако ко овђен помисли, да ја тражим господарења. Од тога нас Боже ослободи, само поштовања од свију лица и партаја, а наша и јест дужност свакога у истини савјетовати. Кад ко пред свештеника дође, нек зна да му има истину рећи, а ако га увриједи, то не учини он но истина, јер давно су рекли: „истина у очи изговорена највише увриједи.“

Све су очи православне и неправославне упрте на свештеника, на његов живот и рад. Да ли сада свак више помаже или одмаже, то свакі у својој души нек се запита. Сад, код толиког огромног рада, у још огромнијој средини, у којој се као свештеник находи и има находити, зар може свештеник, као човјек бити без погрешке? „нико без гријеха — осим Бога.“ Додајмо, сад, да ми слабо коме праштамо; то нам није у крви: но још

више одбијати од себе оног који је први, да га срушимо како би био задњи, да онога свијетла карактера направимо својим смутљивим језиком чак и „нишијуном". Мора се признати, да је многи праведник страдао због онога: „Распни га! Распни!"

На свештенику се најмања грђа може нађети; а на другом сталежу, и ако имају можда и више тијех грђа, не даду се тако лахко увидити, као код свештеника. Свак мора бити прав и поштен пред законом, али сваком свештенику, макар имао и потпуно право, није слободно доћи пред закон и правдати се. Само овај случај, колико износи на видик: колико свештеник мора пазити на себе и свој живот и свој рад.

Сваки час може бити да има и тужба. Тужитељима може бити необично је што то одмах не буде преломљено и „браду доље!" — Да има погрјешка, то се може тврдити; али да има и таке вриједности да на њих не треба озбиљне пажње ни обратити, и ако се на темељу ње тражи и „брада и част," и то се мора признати. Свакоме по правди!! Но да ли то иде напречац, или пошље дужег и краћег искушења, ми имамо и као народ и као свештенство покоравати се старијој духовној власти. Код јасних доказа нико не остане ни некажњен, ни ненаграђен; само што је у оба случаја тешко наћићети ista, па још теже објективно их образложити и потврдити.

Има лијеп број посматрача нашег живота и рада, који, по својој прилици, у свашто сумњају, који мало коме вјерују, па најпошљен и себи самима. Код оваких, често пресуђује и тренутно осјећање, а не убјеђење; те ми такове можемо слободно назвати: умним слијепцима. Таки људи, још ако су богати или покрај тога и славољубиви, што обично и бива, траже клањања и ропске потчињености, што опет српски свештеник не ће и не може бити. „Одбијте се силни од силнијех, док у цркви закон свршимо, знати ће се на коме је царство!" Овако Србин свештеник говори и осјећа, али тиме не одбија, но баш привлачи: то данас народ хоће, народ, а не можда они „виши" и „највиши." Зато би умјесно било од стране свештенства по једнакости дјелати, а од стране народа веома би корисно било тај поступак одобрити. Ова опомена нек иде нижијем „вишијем" и „највишијем"; којима треба а и мора бити свечана и најкорисија дужност: свештеника не убијати, но га придржавати и потпомагати. Овђен је добро рећи: „Сви за једнога, а један за све" — без ошијех притворнијех и задњијех личнијех цијели. Сваки себичњаковић било то у слави, части и материјалној добити, може рећи: није тако то!

То он осјећа и чини, може бити често пута и на страсти; јер ја мислим да и господарење, слава и богатство преће у страст, као и пиће и тим подобни поступци.

Мјесто покорности и потчињености, свештеник нек народу дарива искреност, поуку и предњачење, како би се показао душа свога народа. Велика је одговорност на нама и пред Богом и пред људима; то ми знамо, треба да знамо, а и морамо знати. — Прискочити у одбрану дома и домаћих светиња, рода и његових светиња, цркве и њезиних права, школе српске и њезиног напретка, ми смо први позвани. Попуштати ни коме ни у коме случају, ни у најчемернијим часовима. Ово треба радити, да не само народ види но и свак ко има и нема посла са нашим српско-православним народом. Нека види да Ср-

бину није лахко ни тренутно преварити, а камо ли превјерити, одродити или из корјена исчупати. Сви раденици нек су ујединьени, па да нас Бог шиди и благослови.

Вршећи дужности према дому, према школи, општини и цркви, искрено и без притворности, не ће бити узрока узимању свјетских власти у помоћ и одбрану своју против рецимо својих власти и свога народа, а ни опирати се на своје свјетско знање и материјално имање, јер: „свештеници не морају каматирати, нити узимати постотке, ни такозвано „полудруго“; — а онако се шта има и онима рећи, који говоре: ако вам се не допадам, ја ћу у другу службу или пак државу. Није тако! Ради и бори се, а Бог је нâда и спаситељ! Нама свештеницима најмање приличи себичњаштво; зато је и изречено оно горње правило лаодикиског сабора, а и ово: „свештене особе, или клирици, не морају бити гатаоци, ни врачари, нити се бавити гатањем у бројевима, или звјездарством, нити правити такозване амајлије, које нијесу него окови њихових истих душа. Који их носе, наредисмо, нека се изагнају из цркве.“ Управо рећи свештенику је строго забрањено варати. Који овако чини служи двама господарима а то по природи не може бити, јер служити: златном телету и правом Богу није могуће ни по Божијем закону. Уздржљивости у свачем, а особито у лакомству; јер ево шта вели епископ Аврелије на картагенском сабору: „Потребито је угушити страст лакомства о којој нико не сумња, да је матер свију зала . . . . . Наравно је, да што код световњака заслужује укор, то се тим већма мора осудити код клирика.“ Овијем је јасно изречено шта нам ваља чинити, да се сачувамо од порока а и казни; јер тај сав сабор рече: „нико није против пророка, против Евангелија поступио, а да је без казни остао.“ Зато признавати своје гријехе, значи и поправљати се; јер апостол Јован вели: „Ако речемо, да гријеха немамо, себе варамо, и истине нема у нама.“

Колико не смијемо себе занемарити, те живити по вољи својих страсти, ради нас самих; толико то не смијемо чинити и ради народа, кога не смијемо занемарити. У овоме правило 58. светих апостола заповиједа и прописује: „Епископ или презвитер, који пушта у немар клир или народ, и не поучава их у благочестију, нека се одлучи; ако пак устраје у немару и безбрижности, нека се свргне.“ Има ли код нас немара, то морамо признати; поправљамо ли се, то треба у раду око цркве, школе и друге српству корисне установе вићети; јер празне ријечи у неуређеном винограду не помажу, плода не ће донијети. Радимо без замјеравања, по сили своје снаге. Широко је поље школа српска и црква православна. Прегнимо и за једну и за другу а прилике и мјеста, као свештеници имамо: са светиње „двери,“ не пропуштајмо никад згодну прилику опоменути и посавјетовати браћу Србе, родитеље, очеве и мајке, браћу и сестре, шта им је као православним Србима општа и заједничка и света дужност.

— Ово неколико ријечи да овђен прекинем и да обрнем коју ријеч и нашим општинама — тек ради договора.

У рукама наших црквено школских општина велика је светиња српске школе и цркве; управо они су спољни раденици њихови, они су њихова постављена од духовних власти стража. Општина, према данашњим прилика, има извршити још вишу борбу, она мора очувати, да нам ко не нападне на мирно живљење школе и цркве и у њима дјелање српског пра-

вославног учитеља и свештеника. Према дужности и задатку, заиста имају велико повјерење; а ми очекујемо, да ће то повјерење и оправдати и пред Богом и пред људима, што свештенство, са врховним духовним властима са пуним правом и очекују.

Шта има свештије по дјелати за народ и за срећу његову; а то ће чинити сваки онај који у општину ступа не славе ради, но да мушки и отворено ступи на браник народних и црквено-школских права. Није једна прилика, у којој се може видјети дјело руку наших општина. Жеља је нашег народа да њихов рад нађа буде крунисан сјајем и добрим плодом; па у колико је жеља у толико је и воља, а ће није нека буде — да се притекне и у помоћ. Како појединац није ништа у мору општности, тако и поједина општина, без сагласности народне, па и других општина, не ће моћи извршити све своје дужности на захтјев народа. И ако се оно каже: народна је воља, као мутна вода; али сваг како појединац, тако и општина, нек не смеће са ума: „на кога су мнози, на тога су и Бози.“

Општине, у нашој домовини Босни и Херцеговини, огледало су нашег народа. По њиховом раду и уређењу можете оцијенити шта приједимо, а у заједничком њиховом раду са свештенством огледа се наш духовни хришћанско-морални живот. Кад је то тако, смијемо ли бити одвојени или још горе: поцијепани.

Наше општине биране су од народних скупштина. То се народно право протеже од незапамећених времена. Оне воде свој почетак од народних прваћенаца и поглавара. Истина, данас се на набор општина много већа пажња обраћа, не само од стране народа, но и од стране духовне и свјетске власти. У том погледу тешко је погодити средину, а још теже задобити већину или задовољити свима. Ово је очита истина, а и познаје се по нашим многим партајама а и неприликама на које општине у својим радњама наилазе.

Задовољити народ није тежак посао, али је немогуће задовољити славољупцима и усцијаним главама, које мисле, да без њихове мирођије никаква чорба не ваља. Ово је наше унутрашње зло, кога не можемо да се отресемо и које нас у клипи хоће да подгризе; а није један случај ће је тај несретник био узрок, да се и трећи у нашу управу умијеша, и да нас „научи реду“. О овоме стању наших општина, могло би се на дугу и на широко писати, но је потребно што краћи бити из разлога тога, што су и народне скупштине по мјестима, почеле узимати своје право надзора и набора у руке, па се надати бољем и раду и реду, јер треба народу рачуне предавати.

(Наставиће се.)

Је ли душа човјечија духовно животно биће?

(Неколико аргумената о томе).

„Возвратися персть къ землю якоже бѣ, и духъ возвратится къ Богу, иже и даде его". (Еклисијаст, 12, 7).

Истинити и прави одговор на ово колико интересантно, толико и важно питање, треба тражити из уста класика и правих поборника, заступника науке; јер нам само они на овакво питање могу дати задовољавајући одговор, како за нас сада, тако и за умове у будуће. Да, тамо велим треба потражити одговор по стављеном питању: а не од надри, полутанске или шарлатанске науке — науке површне и уображене, која је увијек празна и ништавна; јер од ње не можемо никако добити прави и истинити одговор.

За рјешење и одговор постављене нам теме — питања: је ли душа човјечија духовно животно биће, не смије нити ће бити за нас у принципу оно, што тобож као истинито тврди шпекулативна и лажна наука и наученьаци швиндлери, полетарци и надри-књиге, — занесени и опијени неплодним, јаловим слободњаштвом и сухопарним философским софистеријама.

Не, овђе ће, дакле, вриједити само оно, што здрав, чист и непомућен разум и логика здраве науке пресуди; за то се ми и обраћамо правој науци за рјешење и сатисфакцију по напријед стављеном питању: је ли душа човјечија духовно животно биће?

Ну, прије него би чули пресуду те праве и истините науке, рећи ћемо и ми рјеч — двије томе у напријед.

Дакле на ствар.

О томе, да душа човјечија фактички постоји и егзистира у човјеку као духовно животно биће, нема сумње. То су потврдили својим ђенијалним умом чак Сократ, Платон, Аристотел и други славни философи старога још доба — па, и најновија наука, наука права и истинита, — то је исто потврдила; о чему постоји и засебна наука — наука о души или „Психологија"!

Да је душа у човјеку заиста специјално биће, биће животно, које ради, које мисли, које осјећа, које је свјесно себе, које зна, које памти и т. д. а никако да је она нека физиолошка функција — продукат органа и чула, — види се отуда: што би на основу таквог тврђења оно тијело, које је веће, здравије, снажније и развијеније, морало бити и мудрије и паметније и способније куд и камо од тијела које је мање, крњавије или болесно; јер по тој аналогији кад су жице на струни здраве и затегнуте мора бити и звука јасног, т. ј., код здравог тије :а и дјецства физичка су већег интензитета, па сљедствено — и дух треба да је већи код њих.

Ну, шта ми видимо? Је ли то тако? Видимо да није тако. Видимо из апостеријоричног знања да има здравих снажних и развијених људи по тјелесности, који су далеко мање способни — далеко мање могу да памте, разумију и мисле од људи, који су слабији, крњавији или болесни. Из овога се дакле види, да душа није продукат чула и органа; па с тога ови (великан по тјелесности) и не бива геније (бар то није правило), ако је ови, а кепец може бити геније!

Да душа није продукат чула и органа и отуда се види: што много пута човјек фиксиран мислима својим за какав предмет удари се, огребе се, зове га ко и т. д., а он за све то и не зна и не чује. А шта то значи? То значи: да човјек није само тјелесан, него да има и душу; јер кад не би тога било, кад би човјек био само тјелесан и ништа више, он би у оном моменту, кад је се на његовом тјелу десило такнуће, удар и т. п. — морао у том моменту све знати шта му се је на тјелу десило. Јер по законима јестаственим — природним, свако тјело мора своме створу и опредјељењу одговарати, н. пр.: кад би ма како лагано дирнули за жицу од струне, или лупнули у звоно, морали би у исто вријеме, у истом моменту, чути и тон.

Ну, по некад, код човјека много је и подијети му мач, доста му је само да помисли у души о њему, и души његовој је већ произведен бол; а звону принесите макар чекић од 100 к. немојте га само куцнути, неће моћи од себе дати никаква тона. А то значи: да, у првом случају,

кад смо звали човјека или је се он сам огребао, па за то није знао, да је душа његова била ван заједнице са тјелом својим, па с тога до знања није могла ни саопштити тјелу; а у другом случају, кад смо само и помислили на мач и бол је већ био произведен, значи: да је душа тада била у заједници с тјелом, па за то је и могла знати за бол, заједно са тјелом.

Има људи т. з. „ноћници", који по што заспу устану па у сну разноврсне послове отправљају боље него у будном, свјесном стању. Такви људи своје послове отправљају затвореним очима, не знајући о томе ништа пак за себе ништа. Они се пењу и (затворени очима) ходају у сну по таквим страшним и опасним мјестима, гдје човјек у будном, свјесном стању не би ни помислио пењати се, а то ли шетати по њима, као н. пр. по жици од телеграфа, по крову, по води и т. д. Тај т. з. „ноћник", често пута у свом будном стању започне какав тежак рад, па уморен (умно) не могући га више радити, легне да спава, а кад у јутру устане да посао продужи, наће да је исти лијепо продужен и довршен — на дивно чуђење — његовом руком, не знајући о томе ништа, кад је устао и како је у мраку писао. Такве људе у оном стању и моменту, кад се налазе на тако страшно опасним мјестима, код којих душа за све то пријеме одступа од обичне везе и заједнице с тјелом, кад би их зовнули и они чули, с мјеста морали би строкоштати се доле; јер би се душа тада повратила у пређашњи нормални однос и заједницу с тјелом; а тјело као мртво и стропотно суштаство не да духу, смета му, да би могао слободно дјејствовати.

Из овога се такође види, да, човјек није само тјелесан, него да има душу — животно духовно биће са специјалном својом егзистенцијом, коју данас не усуђују се порицати ни физичари ни хемичари ни лекари па ни оборјели поборници материјализма. А и ако се наће да по који и баци коју бомбу, огласивши: нема душе, то је само на језику и уснама тако, ал не и у срцима њиховим; као кад оно дјевојче каже да не љуби, а у срцу сироче да пукне од љубави!

Лекари су д нас дотле дошли, да су пронашли пут и начин како да се човјек умртви; да ништа не осјећа, а да опет може живити, н. пр.: кад хоће да оперирају каквог болесника (да му сијеку руку, ногу итд.) од које би — операције — он јадник морао претрпљети страховите велике болове, да је упитању били он могао такву операцију и надржати у будном, свјесном стању, они, т. ј. лекари, тада извјесним шпецијама умртве болесника, па га онда оперирају, без да за то зна и осјећа ма какав бол, као и то, да у то пријеме и постоји на ономе свијету. Мени је један лекар причао овај случај операције, коју је сам својеручно извршио. Болесник некакав — прича он — који болујући бијаше толико изнемогао, да већ силом и залогаје гуташе, хранећи се, случајно задави се. Да би, вели, спасао болесника од таквог несрећног случаја наркотизирам га; узмем моје експерименте и брзо га закољем. Нађем гдје је залогај у грклану застао, прогурам га доле и у великој брзини опет зашијем му грклан и човјека тако спасем. Кад сам му послије операције причао шта сам радио са њим — да сам га био заклао и кад сам га питао је ли осјећао какав бол, одговорио је да за то ништа он не зна нити је осјећао какав бол. Шта више по неки прича да у мјесто бола осјећа пријатност — као да спава. Дакле, ево опет доказа и свједочанства, да се човјек не састоји само из тијела, већ да има и душу, кад поред умртвљеног тјела има нешто што живи и дјејствује у човјеку, а то је душа, јер, кад би се по овоме човјек састојао само из тјела, и кад би душа — као што веле материјалисте — била продукат тјела и органа, — *онда би са умртвљењем тјела*, тјелесних живаца и органа, морало без сваке сумње престати у човјеку свако дјејство — осјећање, а са њим и мишљење би се морало прекратити; а оно није тако.

Тако исто имао сам прилике слушати и за ову чудновату појаву: Др. један причао ми је, да је гледао како човјек магнетичног сна има ту моћ и способност, да чује и види све, гдје се и на ком мјесту шта збива и то затвореним очима (у сну) причајући о томе дотичним, који су присутни, као да је фактички на оном мјесту, гдје се догађај дешава. Описује догађаје, мјеста, околину, личност итд.; чита писмо, зна и покаже кад и ко у стан дође; ко је у другој соби; шта ради и каква је личност, мушка или женска, лијепа или ружна; здрава или болесна. Болеснику који дође прича о његовој болести; каже му који лијек да употреби па да до исцијељења дође; гдје се, на ком мјесту и код кога тај лијек може наћи. Тачно илуструје прошлост, садашњост, па чак и

будућност; а то је опет доказ, да у човјеку заиста постоји душа, биће, које за себе дјелствује и ради.

Да душа постоји види се и отуда: што у нама има нешто што је у стању да мисли, памти разумије итд., јер материја сама не може ни да мисли ни да памти ни да разумије, јербо је мртва и несвјесна. (О томе види мој чланак: „Атеизам и вјера у Бога," Вјесник срп. пркве," свеска IV. гдје је ријеч о материји).

Х. Х. Обертист, (у свом дјелу Хришћанство и астрономија) вели: „Човјек је само наклоњен да на овај тјелесан свијет погледа као на једино и право биће. Не би ли се могао отргнути те мисли, кад види, да је земља, која је по његову уображењу била осломац свега, тек само један покретан дио у једном већем свијету; да су небо и земља само појаве, иза којих дубоки и сталнији природни поредак скривен лежи."

Алекс. Хумболт: „Могуће је, на узајамно спајање и распајање материје ријеровати, а да се тиме цијена и вриједност животињског организма у сумњу не доведе . . . . . Доказ против тога, да душа и по смрти не живи не могу никако као одлучан прихватити и признати."

К. Ритер, који је непрестано са собом носио св. писмо — Библију, на корицама њеним ово бјеше написано: „Писмо ми бадава на овом свијету, овдје ваља да сварјемо за други свијет. Тијело је наше као суд за чишћење, у ком ваља да се хрђава вода оцједи од добре. Само је један који томе припомоћи може, а томе част и слава до вијека." — Нашу земљу — nota bene — Ритер назива: „колијевком", васпитним заводом човјечанства," „свијетом божијим," „конаком бесмртног духа".

Филип Мартинује: „Што ниједно око видјело, ни једно ухо чуло није, то је оно блаженство, коме се надам и ког очекујем, када се једном тијела свог опростим."

А сад чујмо шта вели права наука, (филозофи) о бесмртности човјечијој која се оснива на даљем опстанку човјечијег индивидуалитета — његовог „ја" — на суштаствовању душе и у загробном животу:

Јосиф Пристлеј, (проналазач кисика) кад му је на самртној постељи по његовој жељи прочитано св. Евангеліје, казао је оним који су око њега били ово: „ја ћу заспати, као што ћете једном и ви; али ћемо се сви некад пробудити у нов живот, и ја се надам блаженству којем неће бити краја".

Карло Фр. Гауз, (астроном, математичар, проналазач на пољу физике) у писму свом пријатељу, који је мајку изгубио, вели ово: „нећу ни да помишљам да вас тјешим, јер у оваквим приликама нема друге утјехе, осим појачања увјерења, да сви ми овдје сједимо у последњој, а некад ћемо по реду поступити у вишу школу . . . . . Држимо се вјере да ћемо бити учесници лепшег и узвишенијег рјешења ове загонетке земаљског нам живота."

Херцеговачко-Захумски Митрополит Серафим Перовић.

Јул. Р. Мајер: „Ако по врлини умови који се радо гериирају као јунаци, осим материјалног свијета и свијета кога чулима осјећамо, у опште ништа више и даљег неће да признају, онда така подкапиност појединаца не само да пада науци на терет, већ јој ни мало не служи на част и корист.“

Х. Г. Ерберг: „Књижевници, који како не могу даље, завршују и вело: нема душе; нема и не може бити бесмртности; могу лично право имати, али они нису и не могу бити, не могу се сматрати као претставници природоиспитивања.“

К. Е. Баер: „Не толико на трајање васколиког покољења, колико на даљи опстанак сопственог индивидуалитета почива сигурност, која нас оживљава“ . . . . Духовни човјек стоји с цијелим створењем као и духовном основом истога у односу. Он једини од свију становника овог земаљског шара осјећа религиозне потребе, или како се слутња о безкрајноме или та жудња о вјечном назива, која историју човјечанства креће и покреће и која се у разноврсним облицима огледа . . . . Опстанак човјеков не може се привезати за ову земљу. Мисао о бесмртности, посматрање и проучавање природе доводи нас до оне науке, коју нам св. писмо онако невиним ријечима изражава. Оно нас учи вјери, да смрћу није крај. Оно нам пружа увјерења и сигурности, да, када се тијело наше разлучи од душе, тек онда постајемо грађани цјелокупне васионе и улијева нам наде да постање није без напретка.“

Ако све ове доказе и наведене изреке научењака о суштаствовању нашем послије смрти добро и лијепо схватимо, можемо слободно рећи, да нам је права истинита наука на постављену тему одговорила: *да заиста човјек није само тјелесан него да има и душу живу, биће са својом специјалном егзистенцијом, које за се ради и дјелује.*

На Петров-дан, *Београд*, 1890. год.

Милош С. Анђелковић,
богослов‡ београдског сјеменишта.

Подигнимо удруженье.

У 3. св. Б.-Х. Источника изашла је окружница високопреосвештеног г. Ђ. Николајевића Д. Босанског митрополита са нацртом правила за фонд свештеничких удовица и сирочади, а у 4. и 5. св. штампано је „отворено писмо“ г. Растка Р., који правила у неколико поправља и допуњује, и вели при крају: „да се поради те се претегне не само на Д. Босанску епархију, *него и на Херцеговачко-захумску и Тузланску епархију*“. Ријечи су ми ове биле миле, читајући их обузимала ме је нека пријатност. Зидао сам у памети нашу добру будућност; а хвално Богу, што међу нас спушта искре браће љубави, слоге и удруживања. Љубав ће ова преко нас подгријавати боље и нашу љубазну паству, која је ње врло потребна за своје спасење. Овако раздраган овим мислима и усудих се ово неколико ријечи написати и предати јавности својој по Христу љубазној браћи, жељећи да, бар, колико-толико послуже интересу наше слоге и удружења.

Свештеник српски, та искра у мраку српскоме проводи цио свој вијек у св. божијем олтару и у народу, молећи се Богу за народ и учећи га на вриједан и поштен рад. Свештеник се труди и довија на све допуштене начине, да од свога народа начини добра Хришћанина, хуманитарна човјека, отачаство љупко, ваљана Србина, одабрана грађанина, храбра војника и послушна старијима. Тежак посао. Па за све то, што има наш срп. прав. свештеник у Босни и Херцег-вини? — Просјачку храну, слабо одијело, станове мале, ниске, мрачне, хладне и још много које каквих других неудобности, које брао руше здравље његово. Свештеник у таквој сиромаштини мора подлећи и пропасти. Средстава нема да се опорављва и подиже. Рецимо, да под првим ударцима не пропадне, али ако се понове једном, двапут и трипут, онда је крај свему, крај и његовом животу.

Наш свештеник не живи сам на овоме свијету. Он је човјек. Он иза себе оставља своју породицу; него коме и како је оставља? Никоме и никако. Па, зар, сви ти људи од најмањега до највећега, за које се свештеник труди цијелога вијека, још се не побринуше да његов живот буде удобнији и да свештеничке удовице и сирочад не пате се глађу и голотињом?

Не и то просто за то, што једнима није могуће, а другима — хаџе рецимо имаду пречих послова. И то је оно, што лежи на души сваког нашег свештеника и што га цијелог свога живота на срцу највише боли. То је и изазвало сарајевску високопр. конзисторију да се заузме у својој епархији да подигне фонд свештеничких удовица и сирочади. Племенита ствар. Сваки пријатељ нашега напретка само може пожељети да се то оствари. Онај, који је осигурао своје потомство одужио се највећој својој дужности. Тај фонд држаће и свештенство у највећем свом поносу, те отуда ће имати и велике моралне вриједности. Он неће допустити да свештеничке удовице буду принуђене прати хаљине војничке и жандарске. Сирочад њихова изучаваће се у школама, и неће господи носити ибрике и ћупије воде да заслуже онај комадић сува хљеба да се прехране. Истина је, да је тешко свештенству у данашњим тражавим његовим материјалним околностима такав фонд подигнути; али је ствар од пријеке потребе и велике важности, за то се не смије ни оклијевати.

На установљењу фонда свешт. удовица и сирочади ради само високопр. конзисторија сарајевска и то за своју Д.-Босанску епархију, а у нашој домовини — у Босни и Херцеговини имаду још двије епархије: херцеговачко-захумска и тузланска епархија. Ове двије посљедње епархије о фонду до сад шуте, не чује се да у том погледу још и шта предузимају, као да њихово свештенство у томе није ни потребно. Лијепо би било да је тако, али, на жалост није. Сви срп. прав. свештеници у Босни и Херцеговини сублиму су у једним материјалним приликама. А колико се чује и чита, срп. прав свештеници амо у нас у Херцеговини као да теже живе и од оних у Босни. За то не би смјеле оклијевати ни ове друге двије епархије. Треба да устану и свом снагом да прегну да се побољша материјално стање нашега свештенства, и да се осигура његово потомство, јер дотле оно неће моћи никад вриједјети онолико, колико треба да вриједи.

* * *

Него имамо ли ми само ту једну потребу подигнути фонд да се потпомогнемо у биједи и невољи материјалној и да осигурамо наше потомство? Имамо још доста и то великих потреба. У баштини Вишњаго има назва рада за баштована, и онда, кад је он највреднији и најпажљивији. По баштини познаје и се баштованција и обратно. И у добро уређеној баштини баштована ћете у свако доба виђети на сваком мјесту гдје нешто тријеби, чисти. Он назва стрепи, боји се да му се не запушти баштина, да не зарасте дивљим травама и биљкама, да не угину питоме; — тријеби и суварак да од њега не болује благородно дрво. У Господњој баштини свештенство је баштованција. Сам Господ поставио нас је у своју баштину и предао нам је да у њој радимо. За њу ћемо ми Господу и рачун предавати. Ми не знамо кад ће нас Господ наш за рачун упитати. Сваки час треба да смо спремни предати Му га. По заслузи господар награђује своје раденике, па и ми се надамо награди. Но какву ћемо ми награду добити? То рећи не можемо ни онда, кад би нам баштина била у свему потпуно уређена и уређена. Наша баштина, у којој радимо данас треба много рада и радника. Ако се запитамо како нам стоје цркве с поља и из нутра, како и ми сами раденици стојимо у цркви и народу, наћи ћемо да је слабо и једно и друго; — а наћи ћемо у баштини доста и извора заразе, коју нам треба одлучно тријебити и затирати, да се у више не коти и не шири.

Пођите са кога хоћете краја Босне и Херцеговине па ћете наћи парохија да у њима нема ни једне цркве; наћи ћете цркава слабих, малих, мрачних и влажних, које су тешка времена, времена искушења укопале под земљу; наћи ћете их без звона и звоника; угледаћете у њима одежда старих и искајишаних, у којима попа служи и на Божић и на Ускрс. У кратко мало ће се или нимало видјети правилности или какве естетике у опште кад се погледа по њој и у њој. Па шта значи то и за што је тако? — Рећи ће се народ је осиромашио па не може да чини прилоге, као што је некад давао. Него није све у томе. Ја бих рекао да је томе узрок највише народна равнодушност према црквама. Онај данашњи нараштај слабо се обраћа на цркве, па мање их и посјећава, него пријашњи. Данас, као да се ни свештеник не влада према народу, као што прије; он више није ни у оном положају као што бијаше. Прије се свештеник питаше и у цркви и у збору, а данас их има пометнијих од њега. Свештеник не може ни коме заповиједати, него њему сваг заповиједа, па

често пута и сам не зна кога ће послушати, и наће се у чуду. А ево како да није:

Са сваке стране наше поносне Босне и кршне Херцеговине у новијем времену читамо дописе по нашем „Источнику“ о стању нашега свештенства, и не знаш који ће те од кога горе растужити; не знаш или је свештеник сиромашији или пониженији. Он је између митрополије и општине. Митрополија, односно конзисторија сваки час пише окружнице и наредбе, у којима се захтјева строго да свештеник буде тачан и савјесан у своме послу, да настоји и ради о срећи и напретку народном, да зида цркве и школе итд. А општине? И оне су нека власт свештенику. Ну шта ја рекох, нека власт?! Оне су свештенику велика власт. Општине свештеника дижу и спуштају; оне му заповиједају и наређују; оне га смичу и наничу. Митрополија и општина, то су двије јаке и често пута супротне струје, које дјејствују на слаба свештеникова леђа. Доста пута једно хоће митрополија а друго општина. Свештеник свагда се мора наћи на граници њиховој, па више пута и сам не зна коме ће се привољети царству. А шта је онда, кад се у општини породе размирице — „партаје?“ И ту ће, сиромах, свештеник применти многе стријеле. Он ће морати одобрити правац једне или друге стране, или ће осудити обадвије. Како год учини неће добро проћи; јер од њега се тражи да свакога задовољи, а то је немогуће. И онда је он свашта: и неваљалица, и непоштен и издајник и сам би га Бог знао, шта не још. Деси ли се то у каквој варошици, гдје је мала парохија, па се парохијани између себе порезују да који новац више попи скупе да прежини, јер је парохија мала, па од спитрахила се не може живљети, одмах ће се затегнути да се попи неда ништа, а чуће се и ријечи, да му се вели: „ако можеш без ништа живљети сједи, не можеш ли, а ти пртљај, лист ти је готов!“ Шта ће сада на ово кукавни свештеник, него рецимо, потужиће се Митрополији, а ова ће му одговорити: „настој како год задовољити, надамо се да ће се повратити“ . . . Дакле ни мање ни више, него признај попо пред својом паством да си ти крив, да је она имала за право, а ти не. Осјети ли то варошка свјетина онда је тек наопако. Са сваке стране полећеће на њ многе и усмене и писмене тужбе пред духовни суд; и одмах се тражи ништа мање, него да се обрије (свргне). И митрополија, ако им не учини по вољи (јер н. пр. није имала за што свештеника осудити) примиће доста погрда. Свештеник тај пађне у већу омразу код господе општинара. Многи неће му онда ни у цркву доћи, а тражи сваком приликом да му шкоди; а како живи од милости својих парохијана, т. ј. шта му ко дâ, онда је лако осветит му се. У оваквим приликама међу нашим општинама све што је свештеник мекши и попустљивији за њег' је горе и теже. Такав свештеник биће приморан од својих парохијана своју заслугу и судским путем тражити, па онда су узалудна сва напрезања за зближење. Између једне и друге стране престаје сва љубав. Свештеник тада у својој општини нема никаква угледа. Народ му се одбије од цркве. — Он ту више не вриједи. Проћи ће путем, па га многи неће ни поздравити.

Данас хоће сваки, особито у овом млађем нараштају да је један од другога паметнији, па разумије се и од свештеника. Сваки хоће да зна боље од свештеника и проповиједати у цркви; па и црквени „устав“ хоће боље да зна̏де. — И то су све наши људи, који од своје куће из дућана ни макли нијесу, и који су све то знање добили, сједећи прекрштенијех ногу и мјерећи аршином и терезијама. — Па кад је тако да се у дућану на њепенку може изучити сва мудролија, онда на што ће толике школе по свијету? По овоме требало би их затворити, па сваг за аршин и терезије у дућан на школу. Овако је данас у великоме по нашим варошима у Босни и Херцеговини, а у напријед биће и још горе док је наше свештенство принуђено овако ниско понижавати се и са својом паством завађати се око искупљања оне кукавне оближе заради по народу. Знам и једнога Архијереја нашег да га је ово навело те је у својој катедралној цркви забранио свјетовним људима говоре држати. Па шта мислите зар дотична општина да није дизала протесте против тога? Јесте, те још какве. Шта више чује се да је забранила и звона да му не звоне кад одлази и долази! (?) Него доста за сад о томе. Да видимо је ли тај Архијереј имао разлога забранити свјетовњацима држати говоре у цркви. Разумије се да јесте. Јер је свештеник онда нижи од онога „оратора“, који се као паприка зацрвени па проповиједаоници. У том случају свештеник

више није оно што треба да јесте у цркви. А у колико сам до сад имао прилике слушати тијех говора могу рећи, да они ни сами по себи не заслужују да се у цркви чују. Ти говори прво не имаду никакве побожности и нијесу ни вјерског садржаја. Они су обично такви, какве их може написати једна усијана глава; у њима нема ни краја ни почетка. То је само једна празна луска без језгре; или просто рећи једна гомила бесмисленијех реченица. Али шта ћемо они овај данашњи нараштај боље задовољавају, него озбиљне и криво му је ако није он одлучујући у свему. Он рачуна овако: „ми цркве зидамо и подижемо, ми и свештеника држимо, па треба ми да се и питамо“. То је његова жеља и он тако хоће, а никад неће да помисли на то, је ли он дозрео довољно у питање црквено-просвјетно, слажели се то са интересима црквене свештве и каквих то може имати посљедица.

Овако је данас код чаршијске свијетине и то највише код оне млађе, која је на дућану, и мало на основној школи изучила знање и која зна већ и латиницом писати. Овога по селима, зар још нема, али се надати да ће и тамо бити, јер ће се угледати једни на друге, а трговчићи повлаче за собом сиротињу. И тако сваки час вијају се распре између свештеника и општина. Она се запођеде због какве ситнице, па расте све више да дође до пуцања међу њима. Ни једна страна другој да попушта. Свака страна се позивље на своје неко право. Свештеник држи да је његов ауторитет претежнији од општинскога, а ова опет држи обратно. Свештеник, као вели, ја сам њен пастир, а општина држи се њему претпостављеном, јер га она уздржава и набавља, па за то се и не стиди рећи му у очи: „док узрадиш како ми хоћемо дотле и можеш, иначе ти је готов путни лист!“ Па за што то да буде тако? Хајде да не би коме било увреде рећи ћу да ни једна ни друга страна не познаје довољно своје дужности. Не знаду једни према другима граница своја управљања. Не зна се, шта има ко радити; не имаду прописа никаквих у томе. Лутају по мраку и једни и други па кад се сусретну онда се и сударе, јер се не познају. Наши архијереји са свештенством треба да устану, да се свештенство и општине из овога вртлога изведу. Јер свађа и мржња само ће нам зла донијети. Доста нам је и само Косово да нас у томе памети научи.

Него није све ни с' те стране да се пати. Има још нешто. У новије доба и како даље све више устају митрополија, свештенство и општине да се, гдје је год могуће поред цркве подигне и српско-прав. основна школа. Ово је и право и потребно; јер гајити једно, а запемарити друго не би значило ништа. Срп.-прав. основ. школа и црква јесу два тијела с једном душом. Оне једна другу снаже, оживотварају и јачају. Наравно општине плаћају учитеља, па оне га и набављају. Ако је општина јача добавља учитеља свршеног приправника учитељског из Сомбора или из Карловца; сиромашније и мање општине добављају за учитеља рељевског богослова, а најсиромашније задовоље се и са каквим повећим ђаком из основне школе. Надзор над овим школама и учитељима води општина; — обично изабере по једнога или два од својих чланова за тај посао. До сад, бар у овим нашим крајевима, на жалост, нема у томе надзору ниђе свештеника. Него јесу ли ти људи — општинари наши — довољни за надзор и колико су од школа учили? Да Богме да нијесу, јер су то саме занатлије, трговци или механије, који нијесу ни основну школу у ред свршили, па није никакво чудо што општине наше мијењају сваке године учитеље, или што у једној години промијени по више учитеља; а деси се да је и школа по више времена затворена; као што није чудо ни то, да се у школама свашта и свакако ради. Учитељи, који у наше школе долазе са стране изван Босне и Херцеговине већином су млади људи, тек из школе изашли. Буду на српско-правосл. основ. школама највише по годину, двије и три, па онда прелазе на комуналне школе. Фактима је осведочено, да их је сад већина прешла к нама само за то да се боље препоруче на владину школу за маснију плату. У том случају они се слабо брину на правилан ток наставе и њен напредак, јер им није до тога стало; а и оно што се ради примјећује се да је нетемељито. А међу грађанима рекао би ниђе овакових људи и Срба у свијету. Све су вам ти људи пуни некаквих великих идеја. — Зидају куле по ваздуху. — Проповиједају нашој младој господи по бурдељима и другим сличнијим мјестима и то оној господи, која се пита и у цркви и у школи нека нова начела, у којима је вјера нешто старо, нешто из моде, нешто, што није

савремено. Па кад је тако амо онда не можемо друго што ни у школи очекивати. Знам да ће ми се овђе примјетити, да у њиховим „наставним плановима“ има из религије и свиње материјала; и ја то признајем, али у наставним плановима, а не у дјечијој глави. У њих су наставни планови такви да се не слажу са природом дјечијом, они су тако опширни и натрпани, да их је са дјецом апсолутно немогуће постигнути. — Дјеца се њима више затупљују, него развијају. Па и оно, што се учи, учи се на памет — папагајски. Сами они кроје планове, сами дјеци предају, сами и на испиту питају. Нико им се у то не мијеша. На испиту видјећете да се одговара као најбоља машина, кад се отпушти. И то наше школске надзорнике врло задовољава. Они воле да се од тога нема куд боље. Ето тако вам раде та наша браћа, која долазе амо међу нас да нас просвјетле и наобразе. И то су све Срби, Срби њере православне, који не знаду или неће да знаду да се Србин вјером спасао, и да без вјере Србин не вриједи. Овако се ради има већ неколико година и нико ово у нас не увиђа; нико неће ни да главе на ово окрене.

Поред срп.-прав. основних школа у нас има и комуналнијех школа доста, — много више него вјероисповједних, и сваки дан све их је више. Тамо су вам учитељи и Срби и Хрвати и Турци — православни, римокатолици и мухамеданци. О вјери тамо нема ни спомена; а велики број наше православне дјеце посјећавају их. Од скора духовне власти почеле су наређивати свештеницима да на ову српску ерчад мало пријазе, да им предају по што год из „катихизиса“. Него је ово још без свакога реда и начина и тек по гдје-гдје се почело. Памтим, кад сам дошао на ову моју парохију да сам у комуналној школи затекао седамнаест срп.-прав. ученика и једну ученицу. Међу њима било их је да су школу похађали 1., 2., 3. и 4. год. Више но половину од њих нашао сам да се нијесу знали ни прекрстити, па и они, који су знали научили су од родитеља дома; а ону малу дјевојчицу нашао сам код фратра више од пола године, да слуша предавање из римокатоличког вјероисповиједања. Ето тако је то било и није никакво чудо, што таковних случајева има под слабим или никаквим надзором од стране нас свештеника. Код оваке слабе наше пажње какве хришћане и Србе одатле очекујемо?

А гдје је још толики грдни број јавнијех стражара, који су ваздa с масом народа, са сељаком? Зар они вјери не наносе никаква квара? Наносе, те баш доста. То су људи обично деморалисани, велики псовачи и без сваке побожности. Честим мијешањем и додиром са сељаком много тога отровног сјемена у селима оставе. Па и наши војници после двогодишње активне службе лијеп дио непобожности и деморализације донесу оцу и матери.

Осим до сад побројених случајева има још много код нас ситнијех и крупнијех што нам вјеру роваше, а да се на њих нико не осврће. Па ко је свему томе крив? Нико други, него само ми православни Срби или боље да кажем неуређеност нашега свештенства и црквено-школ. општина. Због тога највише је међу нама сваје и мржње, — а отуда долази да се цркве вијају празне, и да је свештеник код своје пастве слабо угледан. Ми нећемо да завиримо у нашу торину па да из ње губу тријебимо, него тражимо ко ће коме да господари — свештеник општини, или ова њему. Сваки час између једних и других вијају се неке распре, а све на штету наше опште ствари народне. А наша младеж, та будућност наша, која налази из школа са слабијом или никаквијем религиозношћу знањем, какva ће бити? И шта ли имамо од ње очекивати? То ће бити саме материјалисте и брињуће се којим било начином да се новчано обогате; за то ће се све жртвовати. На цркве ће се још мање обраћати а свештенство биће у горим непријликама и презрење. За ово ће нашем свештенству највећи гријех на душу пасти, јер до сад слабо и мало радимо, што би нам могло пружити јемства за наш будући живот, живот православни и српски. Ми свештеници познани смо да у народу вјеру учвршћујемо и да тријебимо све оно што би њој удило. А радећи о вјери радимо и о народности, јер је ово двоје код нас чврсто везано једно за друго. Посао је овај наш огроман и тежак, и изискава много физичке и моралне снаге. Ово није за појединце него за *друштво*.

Није доста, што свештеник служи у олтару него треба и да проповиједа, треба своју паству да изучава свему корисном и лијепом и за њу спасоносном. Лијепо је то, али колико ми имамо свештеника у Босни и Херцеговини, који знаду народ поучавати? Мало. Па шта нам сад преостаје радити? Ништа друго, него треба да се *здружимо*

у мања и већа удружења. Мања удружења нека су по протопрезвитератима, а већа свега српскоправославног свештенства Босне и Херцеговине. Циљ. удружењу нека буде: *узајамно помагање и мирно откланање свега, што би могло наносити квару нашој светој православној вјери и народности.* Централни главни одбор нека буде у Сарајеву, јер су ту најбоље прилике да би се могао уздржати и радити, а мањи пододбори по протопрезвитератима. За овај посао у сваком протопрезвитерату потребно би било имати бар проту и надзирателя од мало повише школа, који би био способан отправљати посао удружења.

У неким протопрезвитератима вриједне проте односно надзирателји почели су држати свештеничке сједнице. То је већ неки мали корак удруживања. И нема сумње да је то од велике користи; а каква би још била корист онда, кад би се то радило у свима протопрезвитератима и кад би полазило са једне изворне тачке — од централног одбора?

Као што у почетку напоменух високопр. Конзисторија Сарајевска труди се да подигне фонд свешт. удовица и сирочади, а г. Растко, критичар изразно је жељу да у томе буду сви срп. прав. свештеници из Босне и Херцеговине. Није то жеља само г. критичара, него сигурно бих смио рећи да би мало било свештеника у све три епархије да не би тако осјећали. И онај који би се томе противно држим да би луто гријешно. Ми већ и до сад имамо једну заједничку тековину међусобом, а то је наш духовни лист „Б.-Х. Источник". Па како је то лијепо чути и видјети. Сваки од нас осјећа се с' неким већим поносом. Ми не треба, а не смијемо ни у чему да се цијепамо, јер нас је и овако мало. Ми треба да заједнички радимо, а у овоме нека нам буду примјер наши архијерејн.

При крају нека ми буде дозвољено упитати ко подиже фонд свештеничких удовица и сирочади? Ми свештеници. А ко ће данас-сутра подигнути и удружење свештеничко? Опет ми исти свештеници. Па кад је својина наша и једно и друго онда подигнимо удружење свештеничко, а фонд нека буде тога удружења. О том нека се споразумију и договоре најприје наши Архијерејн, а високопр. конзисторија преради штатут.

Овијем нека буде за сад за ово доста од мене, препоручујући се осталој по Христу браћи, да, ако увиђају какве вриједности, не пропусте, него нека и они по коју још о овоме проговоре.

До виђења

поп Јован.

Свештеници и учитељи као наставници пољопривреде.

Пише **В. Ђ.**

Свијем нам је познато, да се велика већина нашег народа у Босни и Херцеговини занима пољском привредом, а познато нам је и то, да је под тијем околностима управо она и главни извор благостању како појединца тако и цијеле једне покрајине. С пољском привредом стоје у тијесној вези скоро све остале привредне гране једне земље, јер им она пружа материјал за даљу нараду, па од степена развитка пољске привреде зависи и њихов развитак и напредак. Ушљед тога можемо рећи, да је пољопривреда у овијем земљама она грана занимања, на коју ваља обратити особиту пажњу а то тијем више, што се на жалост ушљед непољних околности, под којима од прије живјесмо, налази на најнижем степену развитка.

Кобно стање, у којем се наш народ све до прије неколико година налазио, не даде нам да се ни у једном правцу развијемо, па наравно да је и пољска привреда, тај главни дамар економног стања нашег народа, далеко заостала за развитком пољске привреде других еретнијих народа. Баш ова потпља околност налаже нам, да што прије прионемо уз бољи и напреднији рад, како би подигли и ми нашу пољопривредну производњу бар на тај степен, да се сачувамо од поплаве страних производа а по могућству да повећамо и извозну снагу наше домовине. Постигнемо ли то, тада ћемо у сваком погледу бити напреднији, јер ће се наше материјално стање поправити а по свему изгледу једино ће оно бити кадро, да избави нашег пољопривредника

(сељака) из незгодног и убитачног кметског положаја. Ову околност споменусмо једино тога ради што знамо да она највише убија вољу на бољи рад у нашег сељака, што му пружа прилику за многе неоправдане али и за неке оправдане изговоре. Не ћемо се упуштати у поближе разматрање тога предмета, јер би промашили своју циљ а с друге стране не би се ништа ни користили, јер као што рекосмо из тог положаја моћи ће нас избавити једино боље материјално стање, до којег ћемо под владајућим околностима доћи само бољим и напреднијим обрађивањем земље и гајењем стоке.

Бољим радом дакле моћи ћемо кораснути напријед; бољи рад ће обезбиједити и наш опстанак и пружити нам могућност, да се можемо више заузети и за све оно, што нас напретку води и приближује културнијем народима; бољи рад ће бити кадар да нашу материјалну снагу у толико повећа, да нам се школе и цркве многе и подижу, из којих ће се ширити просвјета и морал, и учвршћивати народ у нашој православној вјери и милој српској народности.

Рекосмо већ да смо заостали иза других културнијих народа скоро у свему ушљед неповољних околности, које су до прије кратког времена владале у овијем покрајинама. То нас највише и извињава; но како да се извињавамо сада пошто наступише боље прилике по нас, пошто уживамо личну и имовинску сигурност, пошто нам нико не брани подизати цркве и школе, већ нас власти у том и потпомажу. Шта да наведемо за изговор нашем немару сад, када и саме наше власти почињу да се старају око унапређења пољске привреде подизањем економскијех станица, увођењем предавања пољске привреде на богословији, препарандији и општим народним основним школама, издавањем сходнијех наредаба, којима се олакшава унапређење сточарства и земљорадње итд. Једанаест је година прошло од како новим животом живимо, па каква напретка можемо при свем том приљежити код нашег сељака у земљорадњи и сточарству? Никаква! Наш сељак се уживио у свој досадањи начин рада, успавао се у старом немару, дочим нијеме лети, пролази и носи собом нове терете, нове веће потребе, које ће нашег немарног сељака можда тек онда разбудити, кад ће му се тешко моћи помоћи. Па да ли треба да пустимо наш несуки народ да пропада а на разналинама његовијем да се подижу они, који са данашњим околностима боље рачунају, да ли мирно да гледамо како наш сељак од једног кмета постаје још једнији слуга? Не, то не смије ни један трезвен родољуб чинити, већ на против сваки треба по могућству да поучи нашег неуког сељака бољем раду, да га посавјетује и да му предњачи добријем примјером. Сваки је позван да то чини, који је год имао прилике увјерити се о том, да је наш сељак далеко заостао за напреднијим начином привређивања, који је увиђио да напреднији начин рада захтјева истина већи труд али пружа сразмјерно и много већу корист, који је имао прилике увјерити се, да је ништав изговор нашијех сељака да му је и дјед тако радио па је добро живјео, који год увиђа да се околности мијењају те да се на њих морамо и ми обзирати, а напошљетку највише онај, који се истиче као пријатељ, вођа и учитељ свог народа. Било их је, који су часно бранили своју вјеру и народност од силнијех нападаја суровијех господара, и тада је то била прва и главна задаћа свијех оних, који су се хтјели и правом могли назвати народним вођама и учитељима у овијем покрајинама. Но та је борба извојевана, слобода вјере и народности је ујамчена, а на вођама је сада да у данашњем миру настоје да се у народу уз одржање вјере и народности сачува морал и поправи материјално стање његово, како би могао отклонити оне нападаје, који би га могли довести до пропаст ног штапа.

Ко су дакле биле те вође народа, које су га тјешиле у невољи, поучавале у вјери хришћанској, пружале га на јуначку обрану вјере и народности, ко су ти људи, у којима је цио народ имао толико повјерења да за њима греди, да им савјете слуша и њих саме поштује? Свијем нам је познато, да су то наши свештеници. Они а уз њих и учитељи имали су и имају велики утицај у народу овијех покрајина, њиховом савјету и примјерима радије се одазива наш сељачки пољопривредни свијет него ли ником другом. Па с тога нам и јесте намјера да у „Источнику“ позовемо наше свештенике и учитеље да приону око тог лијепог и племенитог задатка, око поучавања народа бољем умном (рационалном) начину привређивања. Ми ћемо у краткијем потезима упозорити и поучити наше свештенике и учитеље како ће, гдје и којом

приликом искорењивити мане и погрешке у раду нашег пољопривредника, јер ће, као што већ рекосмо, свештеници и учитељи у том раду најприје успјети код народа.

Да би тај племенити посао што бољим плодом уродио, да би поменути учитељи народа једни другима посао олакшали и потпуније га извели навешћемо посебице, како треба учитељ а како свештеник при том да поступа, па да се жељена циљ што прије и боље постигне.

Земљиште за рад учитељев у том правцу је школа, његов народ дјеца, коју треба да поучава пољској привреди, свештенику пак црква и његови парохијани, с тога прелазимо на:

a) Пољопривредна наставa у основној школи.

Узмемо ли у обзир колика се већина нашег народа бави пољопривредом, онда се морамо заиста чудити, да се на усавршење исте у нашијем покрајинама поклања најмање пажње. Чудновато је, да се код свијех могућих занатa захтјева бар неко претходно оспособљење за рад, а од пољопривредника као најважнијег сталежа једне агрикултурне земље, то се не тражи. Сваки занат мора дијете неко вријеме претходно да проучи, а зар пољопривредник, који не само да пружа занатлијама суров материјал за израду и да их све забавља, већ мора да зна и да употријеби у свом раду природне науке, трговачке одношаје итд. не треба претходне поуке? Занатлији је потребно да познаје само мало материја, које стручно израђује, дочим пољопривреднику много више. За учење пољске привреде подижу се у другијем земљама пољопривредне школе и станице, за тијем грађанске (продужне) школе, које би према занимању становништва имале задатак, да негују ону грану највише, којом се бави већина становништва дотичног краја, те се по том у некојима и пољопривреда опширније и темељније обрађује. Од свега тога немамо ми у Босни и Херцеговини само пољопривреднијех станица. Но узмимо случај да би све то имали, ипак се не би већина нашег пољопривредног свијета могла ништа користити. Не би ушљед тога, што се таквe школе обично подижу у већим градовима или у њиховој близини, гдје дакле има најмање пољопривредника и што би њихов број према броју становништва био мален, те би их мален проценат сељачке дјеце могао похађати, дочим би већина остало без те поуке. При том морамо узети у обзир и ту околност, да би поменуте школе могли похађати дјечаци, који су свршили основну школу, који би били дакле у етању, да већ и у свом дому много привреде тимарећи, чувајући стоку и т. д. наравно на начин, који су нашљедили од свог бабе. Тешко би се дакле наш сељак на то одлучио, а не би му ни могуће било, да из куће даде једног радника, који би га стао још и материјалних жртава. Знадемо да се сила закона врло често мора да употребљава и у основној школи, јер наш сељак премда би желио, да му дијете научи читати, писати и рачунати, ипак нерадо одузима стоци чувара, а што би тек рекао на то, да му дијете још дуже похађа школу. Много ће још проћи времена, док наш сељак потпуно увиди благотворни утицај школе, а још више док увиди потребу, да му дијете треба и стручног знања да донесе у дом т. ј. знања, којим ће бити кадро да напредније ради у дому и у пољу.

На до сад наведеног следи, да је за сад могуће једино у основној школи пружити сељачкој дјеци претходне поуке за њихово будуће занимање. Основна школа то јест *школски пут* треба да је радионица, у којој ће млади пољопривредник прикупити темељног знања за бољи рад. Млада се шибљика превија а не стара; у младежи треба дакле укорењивати напредније начин привређивања, јер код одраслијех је то врло тешко извести. Уважајмо младо, пријемљиво дијете директно а не странпутицом у његов будући позив.

Има их, који ће нас запитати: Зар наша основна школа не одговара тијем захтјевима; зар дијете у основној школи не добије појма о свијем онијем елементима, који су мјеродавни за пољопривредника н. пр. о ваздуху, води, свјетлости, земљи, биљкама и т. д. и зар то није довољно за основну школу? Истина је да о свему том добије појма али то за сеоско дијете није још довољно. У сеоској основној школи треба све предмете тако удесити да дођу у тијесну свезу са пољопривредом, да се дакле на њу примјењују, јер ће из њих излазити младеж, која ће се занимати пољском привредом а врло мало ће их под најповољнијим околностима бити сеоске занатлије. Па и ови ће свакако стојати у тијесном одношају са пољопривредом, те ће им под тијем околностима сигурно од велике користи бити знање пољопривредних радова.

Кад учитељ с дјецом бар трећину недељних часова наставе проведе у пољеће, љето и јесен у школском врту, моћи ћемо се надати ваљаном пољопривредном подмладку. Тек онда ће моћи пољопривредна друштва, њихове читаонице и ниже земљорадничке школе потпуно успјети, тек онда ће се опазити у нашег сељака напреднији начин рада, кад се за исти буде припремала младеж у основној школи. Школски врт има дакле велики значај по напредак пољске привреде, па с тога му је важност увидјела и наша највиша земаљска власт настојавајући, да се уз сваку општу народну основну школу уређују школски вртови, у којима ће се дјеца поучавати у пољопривреди. Што важи за опште народне основне школе важи и за наше *српске вјероисповједне основне школе;* и оне се хвала Богу годишње све више множе.(?) Знатан број дјеце полазе наше српске вјероисповједне школе, па зар да та Србчад не понесу собом, кад једном из ње изиђу, она основна знања, која ће бити у стању, да их учине ваљаним пољопривредницима. Сваки пријатељ народа морао би не само жељети већ и настојати да се учење пољопривреде што прије уведе и у наше српске основне школе, у којима врло малом изнимком на жалост није до сад ни говоре било о настави пољске привреде.

Наша црквена духовна власт као врховни надзиратељ и покровитељ српских вјероисповједних школа, наше црквено-школске општине као директни управни одбор наших школа треба у првом реду и што прије да уведу као наставни предмет пољопривреду у српску основну школу, на њима је дакле да такође покажу, да ли се озбиљно старају око напретка и материјалног унапређења нашег народа. Учитељи као извршујући органи, као људи, од којих зависи напредак школске младежи, који су имали прилике при свом образовању било на којој учитељској школи или на нашијем богословијама да у главнијем потезима сазнаду значај умног привређивања и да се упознају са најглавнијим правилима рационалног економисања, треба свом снагом народа своја и себе самијех ради да прихвате обједине ове савјете, и да их што већом љубављу и што савјесније изврше.

У школском врту може се поучавати младеж не само у пољској привреди већ и у природопису, земљопису, геометрији и т. д. без књиге и биљежнице. Школски врт пружа учитељу многи материјал за вјежбање ученика у рачунању. Живом ријечју и очигледном наставом у школском врту дубље ће корјена ухватити појмови код дјеце, него ли у школској соби. Десет до дванајсет часова недјељно биће довољно за механично вјежбање у читању, писању и рачунању, остало пак вријеме требало би употријебити за рад и поуку у школском врту. Ми смо дакле мишљења да пољопривредна настава у основну школу не треба да се пусти на вољу родитељима, учитељима и учитељицама, већ да јој се одреди извјестан број часова, и да буде обавезатна као читање и писање, иначе се не можемо успјеху надати, јер би се многи ученик извукао од те наставе под разним изговорима, које би неразумни родитељи можда још и потпомагали. Увођењем пољопривредне наставе у основну школу а нарочито сеоску не би дјецу ништа оптеретило, кад узмемо до сад наведено у обзир а особито ту околност, да би се неки предмети могли настављати бољим успјехом у самом школском врту. Сем тога могли би се врло лакко часови одређени за гимнастику (тјеловјежбу), која се у сеоскијем основношким школама слабо или никако и не предузима, врло згодно одредити у ту циљ. Зар кретање по чистом ваздуху, притибање тијела при плијевљењу, махање рукама при копању, заљевању итд. није вјежбање у раду и снажење мишића. Исто би се тако могли часови за реалну обуку при повољном времену предузети у школском врту. Дакле о каковом већем оптерећењу школским часовима и претоваривању ученика нема ни разговора. Пољопривреда је најсходнија, да се уведе у опсег наставе основнијех школа, она има са многијем материјала и многијем промјенама посла, она импонује својим вјечитим законима, који не подпадају никаквој методи, никаквом умјетном облику, она је у стању да нам облагороди дух и срце, у њој се стичу све знанствене гране.

Од пријеке је потребе, да се и учитељи интересују за пољопривредне радове, они их морају познавати и извршивати разумјевањем. Код нашијех учитеља није то случај, шта више имаде их, који су се у једном селу тако рећи одомаћили па ипак немају љубави према пољопривреди. Упљед тога би ваљало да се у учитељским образовалиштима и заводима, који нам дају учитеље за наше срп. основне школе (н.

пр. богословија у Рељеву), обрати особита пажња на изучавање пољске привреде али не само у себи већ и при практичним радњама, јер већина учитеља мора служити на селу, дакле тамо гдје је тако рећи овијани пољопривредник. Није ли у интересу самог учитеља, да не буде само учитељ младежи већ и свега становништва, међ којим живи? Живот учитељ на селу биће тијем пријатнији и значајнији, ако га потпуно схвате и удесе према околностима под којима живе. Они ће у том случају заузети доминирајући положај над својијем суграђанима, јер учитељ који разумије радове пољопривредника и осјећа љубав према њима, биће скорим њихов пријатељ и савјетник. На и сам учитељ биће много задовољнији кад потпуно схвати свој положај, који у животу заузима. Та познато нам је да имаде много учитеља, који су својијем положајем само зато незадовољни, што нијесу кадри да се прилагоде својој околици. Напротив пак они, који су свој положај схватили као што треба, налазиће среће, задовољства у школском врту, биће у стању да тијесно споје школу, поље и родитељску кућу.

(Наставиће се.)

Задужбина Херцега Стефана код Гораждa.

(Свршетак.)

III.

Херцегова задужбина данас врло је сиромашна. Не може бити, да моћни Херцег Стефан, по обичају онога времена, није своју цркву обдарио нужним иметком за уздржавање, н. пр. у земљама и т. д. али горашка црква нема данас ни чега, што би могла назвати својим иметком од старине. Некада је друкчије бити морало, пошто се у народу прича, да је све земљиште у пољу дринском, почевши од рјечице Сопотнице па до иза села Машића и Громила припадало горашкој цркви. — а то је око 1 сат дужине и 5—10 минута ширине плодног, равног поља, да га љепше жељети не можеш. Даље се прича, да је тај посјед султан освојитељ цркви и надаље у власништву оставио и дотичним ферманом утврдио; данас пак исто поље припада другијем власницима — агама.

Тако исто црква је сиромашна и у погледу другијех предмета црковних, а нарочито из старог доба њезиног. Ни да би само трага било којој древној икони, или сасуду, или другој којој ствари. Свега је тога нестало; само је до данашњега дана остало неупропашћено 5 комада старинских књига, но и те су већином од плијесни грдно оштећене. Тога је свега некада у изобиљу бити морало, али на жалост, превртљива бурна времена. и људска грабљивост, или немар и не свијест, упропастили су све благо, што га је херцегова црква имати морала. Као доказ томе, да је имућствено стање цркве некада много боље било, нека послужи сљедеће народно причање. Тако се приповиједа, а то је давно било, (прије 200 и више година) навалиле једноч прибојски бегови (Прибој, варошица на Лиму) на цркву, и љуто је опљачкаше. До тога времена, налазила се, према причању, у гробници пред олтаром некаква светиња (свете моћи, или друга која ствар — не зна се поуздано) а у дебелом зиду код пијевнице била утврђена јака гвоздена благајна, у којој се хранила готовина и драгоцјености цркве. Ту светињу, сву благајничку готовину, и све друго, што бијаше љепше и значајније, све су то исти бегови однијели — за које их је грдно светотатство

касније стигла божија казна. — Мучно је одредити у колико је та прича истинита, но толико се може вјеровати, да она није могла у уму народном поникнути, нити се толико дуго с кољена на кољено преносити, да њеноме постанку не лежи основ у неком ванредном случају, који је само општетио херцегову цркву. Јасно је пак то, да је црква некада имала своје лијепо имање, па да је то поробљено и разграбљено, — а да се и не спомиње оно, што је временом истрошено, изгубљено, или иначе пропало.

У првашњијем вијековима, од постанка свога, Херцегова црква била је најзначенитији храм божији у Подрињу и цијелој јужној Босни, била је управо духовно средиште тога краја, матица, око које се прикупљаху побожне вриједне душе, да дворбом и угодбом Богу, и радом у интересу христијанске просвјете — ма и у маленој мјери пружи који зрачак утјехе и окрјепе роду своме, кога бијаше притиснула густа, тешка, дуготрајна тама. Такав значај могла је горашка црква да постигне већ услед начина постанка свога, којега је повећала још и та кобна околност, да је она „дуго и дуго била скоро једини храм божији у Подрињу, пошто су остале цркве, или прије или касније разорене. Народ је из далеких крајева и у огромном броју придолазио горашкој цркви, она је у свакоме погледу напредовала, пак је благодарећи таковом своме положају, и могла да постане духовном матером цијелога Подриња, расадником средњевјековне црквене просвјете. Отуда је и могло доћи, да се у првој половини XVI. вијека код цркве св. Георгија у Горажду подигне штампарија, — за који потхват безусловно је нужно (особито онда) да су сабрани многи услови, а нарочито пак јаче нагомилање умне и материјалне снаге. Жалосна је истина, да је у народу потпуно нестало сваког спомена о постању те штампарије, управо као да је никада ни било није, — а још је мучнија околност, да је код исте цркве не стало сваког, па и најмањег трага њеног бића. Ни један једини производ њен, и нити један саставни дијел њезин не налази се у горашкој цркви, и да није срећом друга рука, на другом мјесту сачувала један примјера Цвјетног Триода, што га год. 1531. наштампаше јеромонах Теодор и ђакон Радоје, — не би се ни знало, да је храм св. Георгија у XVI. вијеку служио као доказ, како је Србин у то тешко доба тако убрзо доказао своју способност и тежњу да се користи тековинама људског ума, и да ради на њиховом проширењу и утврђењу.

Херцегова црква данас је мирска, свјетовна црква, и служи као парохијална црква, парохији горашкој. Но у првашњим вијековима она је била манастир, што се може и доказати разнијем појавама калуђерског чина у служби њеној. Већ је споменут јеромонах Теодор и ђакон Радоје, а у даљим редовима биће приведени још неки докази у томе погледу, а на овоме мјесту нека буде означено ово: У пространоме црквеноме дворишту цијела сјеверна страна знатно је узвишена. Копајући гробове својим покојницима, наилазили су Горажданн под земљом на големо уређено камење, од којега још један цијео низ и данас провирује из земље. Према овоме даје се мислити, да ће то бити трагови остатака некадањег манастирског дома. Додајмо к томе још, да се украј пута, пошавши од цркве у Горажде, у даљини од 10—15 минута хода налази старинско мало гробље, које народ назива „калуђерско гроље“ — онда не може бити сумње о том, да је Херцегова задужбина била неко вријеме манастир.

Споменуто је већ како иста црква у прошлије вријеме бијаше главно зборно мјесто побожног народа цијеле југоисточне Босне, односно Херцеговине. Тада се око храма св. Георгија сакупљало хиљадама народа из разних крајева, а нарочито из предјела данашњег чајничког, вишеградског, рогатичког и фочанског котара, о чему се на цркви све до радње у год. 1869. налазио, занимив риједак споменик. Очевидци казују, да се све до споменуте године, испод све стрехе, око цијеле цркве налазила поприлична пруга троугластих поља, насликаних на зиду, са горе окренутим врховима. Та поља била су наизмјенце обојена црвеном и зеленом бојом, те су у њима уписивана (урезивана) имена многијех приходника — да се јамачно предаду вјечном спомену, и за углед потоњем нараштају. Као што многи други предмети, тако је и овај стари значајни споменик херцегове цркве, упропашћен год. 1869. прије, него што су га садање, за испитивање повољне околности, могле да затеку, па да и туј нађе можда које драгоцјено зрнце и прилог расвјетљењу домаће повјести наше.

Рад сам још, да слиједеће редове овога описа посветим спомену неколицине предмета, који спадају међу особите знаменитости цркве, а напријед нијесу описани.

1. Црква имаде само врло незнатан број (5 ком.) старинских, што писаних, што штампаних ербуља. Опширност овога описа, као и у великој мјери рауноврсан материјал, што сам га прибрао за опис истијех књига, приморавају ме, да не чиним од тога за сада употребе у овој прилици. С тога сам рад, да ако буде живота и здравља, у нарочитој расправи, у своје вријеме, дотичнијем описом отмем заборављу, и јавности на сучавање предадем све оно, што је у тијем књигама од опћег и важнијег значаја.

2. У погледу старинских слика црква је врло сиромашна. Имаде тек неколико старијех икона, већином грчке израде, но без икаквог нарочитог, великог значаја. Нарочитог спомена вриједна је иначе једна красно израђена слика, која представља цијели видик дивног манастира Дечана. Слика је рађена бојама на хартији, наведена је вјештачки а представља цјелокупан храм, са свијема другим зградама и у неколико дотичном околицом. У горњем десном углу израђена је слика св. краља Дечанског, у лијевом пак слика Сошествија св. Духа, као храма цркве, доњим доњи лијеви угао заузимље слика неког ерп патријарха са натписом имена, од кога остаде цијело само „ . . . . . ид Патріархъ Сркскій.„ У средини насликан је храм дечански, а око проструког дворишта написане су у виду круга силне друге зграде, те цијела слика изгледа, као да приказује какав град. Слика је стара и много поцрнјела а по нетње и оштећена, а није на њој назначен њен творац, ни година и мјесто, кад је и ђе је рађена. Не знам да ли је та слика ријетког, или се чешће налази по домовима и црквама. — али свакако морам рећи: ако иста слика приказује првобитан вијерни облик и изглед високијех Дечана, онда је та задужбина св. краља Стефана била дивота, да јој је тешко премца наћи.

3. Знаменита је још и старинска часна трапеза у храму св. Георгија, која је израђена од чврстог зрнатог гранита, чији изглед одаје дубоку старину. Као постеље служи велика четвероугласта плоча, окрајчена рубом у засјек на двије степенице. Над њом је сплоштен шестострани ступ, а врх овога голема тешка плоча, окрајчена одозго на ниже унутра лијепим

чешће засјеченим странама. На истој трапези нема никаквога натписа, а садањи антиминс од новијег је времена, те се према томе не зна, кад је она постављена и освећена. Првашњег древног антиминса нема, а занимљиво је знати како је овај садашњи у цркву доспио. На истоме антиминсу између осталога отиштампано је доље црквено-словенским словима и језиком, да је исти антиминс: . . . „Рѣкодѣкиственъ же и благословенъ Превсщенниимъ гдиномъ оцемъ кѵрк Антониемъ, митїю Божїю православнымъ Архіепископомъ и Митрополитомъ Сочавскимъ," а у нижој, истим словима, но румуњским језиком штампаној припомени, стоји још израз: . . . „Митрополитъ Сочавскїи и всеа Молдавїи. Ⓖ сотворенїа мира ЗѠ, Ⓖ Рѫтва же Хва ѪѰ. — На другој страни тога антиминса, написала је вјешта рука лијепијем црквеним словима, као да су штампана, сљедеће ријечи:

Сн антимисъ приложи Хртѣ рабъ вромонахъ Григорїи Доволацъ ка церковь горашкѣ ка храмъ стаго велико мѵченика Гѣоргїа, на немже сакрѣшѵетъ ста божествена литѵргїа Ⓖ сего лета на 1785 года.

На истоме антиминсу нема потписа митрополитова, нити је пак наведено, кому се храму тај антиминс за служби даје, — чудна околност, према којој изгледа, да су у прашњијем, по православну цркву тешкијем временима, поједини епископи нужде ради издавали појединим лицима разне освећене антиминсе, без ознаке храма, да се по потреби послуже њима у онијем епархијама у којима се до њих доћи не могаше — дочим је даљу ознаку одредио сам даровател. Грдна је штета, што је нестало старог антиминса од прије год. 1875. и њиме је изгубљен један важан прилог хисторије цркве херцегове, а куд га је нестало и кад то нико незна, — можда је истрошен, а можда и у коме кобном часу уништен. Мучно је одредити, што је навело побожног монаха манастира Довоље (развалине су му у Колашину, код ријеке Таре, у турској граници) да изврши поменути дар горашкој цркви — но свакако, његов узвишени чин, пропраћен свјесним схваћањем значаја херцегове цркве, даје му права, да буде назван великијем приложником исте цркве, која је можда више година прије тога, била лишена потпуног богослужења.

3. Међу особите знаменитости херцегове цркве, може да се уброји старински натпис, који се налази урезан у камену, који, како је већ прије споменуто, данас служи као допрозорник на прозору код њевнице. Ће је тај камен прије био и одакле је узет, то се не зна, — но судећи по облику, садржају и ситним словима, могло би се нагађати, да је то био вид какове спомен-плоче, која је била или ће у зиду, или у калуђерској трапеазарији, ће су поједина лица хтјела, да у студеном камену овјековјече спомен имену своме, завјету свога срца и религиозном чувству. И тај запис, као и други већ споменути и још они, што су ишчезли, потпуно служе у потврду околности, да је херцегова црква у старом и каснијем добу, била јака привлачна снага, јаким умовима и побожнијем душама онога краја. Натпис је урезан у тврдом четвероугластом камену у облику дирека, а камен је прије урезивања слова био углађен, као површина најглађег леда. Слова су поситнија, те их је повише стајало скупа у мање црта, скоро још већма, него ли је то учињено у херцеговом натпису. Исти, веома занимљиви натпис, састављен од лијепих старо-српских слова, а рађен вјештом руком, гласи овако:

† Я се. писа Василие. Ивановикь. кратие. тако гледь гдь. иже. шстакитъ. Ⓖца и матер.

мене ради аѣ буду вмоу мати: и штаца:: и сан естъ мои. оучьник. се слишаѣ шстакивь. шца. и матерь и вих богоу: единомоу. раѣ-простиме брате.

Година радње на жалост није означена, но судећи по облику слова, натпис мора да је врло стар. Интерпункцију истога натписа навео сам управо онако, како је у оригиналу, а вриједи овђе још напоменути, да је та побожна душа за слова ц. и у„ употребљавала знакове каковијех се у осталим споменицима не налази. За слово ц. узет је знак „Ч“ сличан слову ч. а за ово имаде знак „Ц“; — за слово пак у. употребљен је знак „Y“, — пак ће, држим, овијем анаџима бити доказана дубока старина тога натписа. На усљед чега је дакле постао овај натпис? Диван је повод томе! — Василије, одричући се овога свијета и његових красота, а ступајући у херцеговој цркви у калуђерски чин, урезује себи вјечни спомен, штитећи опроштај овога свијета. Бог да га прости! Чудесан ли је говор тога леденог камена! Какова дивна појава самоодрицања, спојена јамачно са зорним упирањем очију на красоте овога свијета, које искушеник, горећи праведничким жаром, потчињава се на службу Богу, — једному Господу своме! Какав диван производ древног православља, — какова чистота, какова љепота! Како ли силно дирају оне ријечи растанка: „прости ме брате!“ — На истоме камену позна се да је писац свој посао радио у два маха: први пут је почео урезивати горе више и свршивши три реда, напустио посао, који му некако не могаше поћи за руком; — касније је започео за длан ниже и посао сретно довршио, јер: он „вољеде царству небесноме, . . . него ли царству земаљскоме.“ Исти камен утврђен је на своје садашње мјесто год. 1869. те је управо срећа, да је она рука, која је неколико свједока далеке прошлости цркве уништила, па и овај камен потесавала, — ипак сам натпис у главноме у миру оставила.

Ако се к овоме свему досадашњем, припомене и опет херцегов натпис, гробна плоча кнеза Радослава, а за тијем још сада се налазећи остатак старинских двери, које су такође скинуте год. 1869. онда су у овоме одјељку, — изузимајући црквене књиге, — споменуте, описане и забораву отргнуте све ствари, које су данашњијех дана затечене, као свједоци биће херцегове старине и њене прошлости. Овај одјељак завршићу још једном народном причом коју сам пометњом испустио на I. одјељка. Приповиједа се: да је у давно доба, херцегова црква стајала на противној (десној) страни Дрине у „Ширинићевини“, па да је једном нека Туркиња бијелила платно, и прострла га по цркви, а та, тиме оскрнављена светиња да је побјегла преко Дрине, на своје данашње мјесто. — Невјероватно је казивање ове приче, но ипак имаде некога свог основа у томе, што се према њој може држати, да је заиста на противној страни Дрине у „Ширинићевини“ била друга црква, па је Турци разорили, ч народ капиње с муком морао прелазити к херцегевој цркви. Можда ћу с временом покушати да испитам поље „Ширинићевину“ — па шат се наће какова трага основаности оне приче.

IV.

У овоме одјељку рад сам, да по лијепом нашем српском обичају одам достојну пошту и спомен свима онијем, који својим прилозима, и онијем добром, што га учинише херцеговој цркви, стекоше дично име ктитора и приложника тога светога храма. Имена њихова у колико их у цркви нађени споменици сачуваше,

као и онијех, који су садашњијех времена у тај ред ступили, наносим овђе на углед садањем нараштају и даљем потомству, да се уз осјећај благодарности покојницима рече: „Слава им, и Бог да их прости!“, а живећима још: „да им Бог подари још многа љета најблагополучнијег живота“, — а свјема своју највећу милост и награду за њихова добра дјела, којима послужише и угодише Богу, Створитељу своме.

Од старијих времена познати су ови случајеви:

1. Славни херцег Стефан, „војвода од св. Саве, господар Захумски и Приморски, кнез Дрински“, год. 1446—1447. оснива и подиже своју задужбину цркву св. Георгија.

2. Год. 1676. неки „Ѥлїа рак кожи,“ обнови и приложи храму св. Георгија своме: „wцѣ мнлѣнѣ за дѣшѣ,“ посни Трнод, из мљетачке штампарије Стефана од града Скадра.

3. Год. 1779. неки поп Никола Врањеш, родом Јечменица, прилаже цркви октоих са 5 гласа, издан Бож. Вуковићем у Мљетцима.

4. Год. 1785. јермонах Григорије Довољац, прилаже цркви већ прије споменути антиминс.

5. Год. 1797. откупљује: „рак кожи Ѥлїа Мїлѣтиновићь ѕ цркѣѕ горишѕ при рїеце Сеностиице“ минеј за мјесец април.

Ово су имена добротвора првашњијех времена, од којијех само тако мален број оте заборављу за вјечни спомен, а колико их је истек још другијех, у толикијем вијековима постојања те задужбине бити морало, чија имена, премда записана на небесима, ипчезоше за вјечна времена дугу благодарногa потомства. Слава и њиховом спомену!

Од новијег времена ваља забиљежити ове добротворе, који нас својим прилозима задужише за вјечну благодарност:

1. Год. 1869. Јован Андрић из Сарајева приложи јака гвоздена врата, која су стављена на улазу у цркву.

2. Год. 1888. о Цвијетима даровала је цркви Висока земаљска влада за Босну и Херцеговину, велику красну збирку скупоцјених одежда, сасуда и књига, као што је и иначе у неколико прилика пружила цркви знамениту новчану потпору.

3. Год. 1889. приложи чајнички трговац Хаџи Перо Давидовић храму св. Георгија, једне красно израђене двери.

Ако је вјеровати народном причању, које, како је напријед расправљено, усљед многијех у прилог томе говорећих околности, имаде основа и права вјероватности, — то су онда и дотични чланови знамените беговске породице Сијерчића, заслужили, да им се овђе такође учини благодарни спомен, тијем више, што је њихово дјело, као чланова вјере, од чијих је посљедователља црква православна толике биједе трпила, — тијем већег нашег дивљења, и божије награде достојно.

* * *

Вратимо се за часак умнијем очима нашима, у оно далеко доба, кад је грађена херцегова задужбина. Какова ли нам се у томе значајна слика указује!

Мучна ли су то времена била! Времена и славна и кобна,, времена судбоносног преокретаја у цијелој југо-источној Европи, доба великијех страдања и мука православне цркве наше, Османлијска сила својом ужасном младачком снагом руши и обара по Балканском полуострву све једну државу за другом, и валови те поплаве већ дуље времена заплускују дубоко у унутрашњост тадање, већ трошне

краљевине босанске, која големијем жртвама откупљује мир, и потрешену самосталност своју. Слабост у унутрашњем животу њену, и политичке и вјерске противности, подјарене силнијем страним упливом, обарају дјело краља Твртка I., сједињење српских земаља у једну, босанску краљевину, те дају повода и храбе сепаратистичкијем тежњама старог Захумља, Травуније и Подриња, да се одлуче од праве Босне и њених краљева.

Таково стање ствари пзноси на површину народног живота силнога војводу Сандаља, и његова синовца славнога Херцега Стефана, који теже за тијем, да кољену Вука Храпе, створе и осигурају нарочиту, на народном темељу основану владавину. Већ за посљедњих година бурне владавине краља Твртка II., Херцег Стефан, наследник силе, славе и богатства Сандаљевог, управља самостално својијем земљама у толикој мјери, да је и страни свијет сматрао његову владавину одвојеном од босанског краљества. Државне тежње своје крунише Херцег Стефан по смрти краља Твртка II. тиме, што новога краља, Тому, — којега год. 1444. угарски уплив и моћ подиже на пријесто Босне, — не признаје својим господаром, већ узима наслов: „Херцег од св. Саве“, и тиме постаје отац и установитељ толико значајне, славе и јуначне Херцеговине, али тиме долази у голему опрјеку како према своме краљу, тако и према османлијској сили, која силно тежи за освојењем цијелога христјанскога свијета, па и земаља босанске краљевине, те већ од прије влада древном имовином кнеза Павла Радиновића (Гласинац и т. д.), а Исак паша савија гнијездо у Врхбосни (сад Сарајево) одакле даје владарима Босне и потоње Херцеговине, осјетити премоћ и силу своје царевине. Херцегова државина налазила на цијелој својој источној међи (Полимље и Подриње пред Гласинцем) опасности турске провале, а са сјевера његов увријеђени краљ подиже се на њега, да га поврати у првашњи односај према босанској краљевини, — чему се Херцег Стефан са толиким успјехом опире, да је краљ Тома чисто принуђен, да призива у помоћ мљетачку и сваку другу могућу силу, противу тога првашњег подајника босанске државе.

С друге пак стране и вјерски односаји у босанској држави стајаху у врло мучном, тешком положају, а особито православље имађаше да претури преко своје главе многе биједе и невоље, што ширећег се и у срце његово продирућег јеретиштва (богомилства), што пак још у тежој мјери од силног настојања римскијех папа, да сав народ босанске државе преведу у крило западне цркве, у првоме пак реду владајуће особе, — па дакле и Херцега Стефана, чијем се обраћању придавао највећи значај. Узалуд г. 1435. (почетак Херцегове владавине) папски инквизитор Јаков де Марки, а год. 1439. посланик папе, хварски бискуп Тома, обасипљу Херцега Стефана љубављу и указивањем на блаженства у крилу западне цркве, која да је тадај једина кадра, да даде уточишта и среће страдајућем православију, — Херцег Стефан остаје непоколебим, као тврда стијена, у својој светој прађедовској вјери. Па чак и онда, кад је римска црква славила највеће славље, проузроковано првим значајним успјехом свога вишевјековног настојања у Босни, обраћењем краља Томе у римокатоличку вјеру, који постаде највећим поборником и промицатељем римске вјере у Босни, — у времену дакле, кад је римски папа имао највећег нагледа на обраћање Херцега Стефана, у времену, кад се год. 1446.

краљ Тома приближује Херцегу Стефану и постаје чак зетом његовијем, — ено се опет хварски бискуп Тома, г. 1447. враћа необављена посла из Херцегове земље, са коначним освједочењем, да му је тамо свако настојање у његовој мисији узалудно. Узаман папа Евгеније 1. фебруара год. 1448. поново шаље бискупа Тому у Херцеговину, и грми пријетњом проклетства, црквеним и државним прогоном, и одузимањем посједа, — све то не помаже, — Херцег Стефан тврд је како у својој државној снази, тако исто и у праћедовској вјери својој, и на сва та силна настојања, нешто прије тога, даје јасан одговор тиме, што год. 1446./7. подиже православни храм св. Георгија, а своју земљу Херцеговину подиже на висину уточишта и заштите страдајућем и гоњеном роду своме и цркви православној.

З.

Извод свештеничких сједница у појединим протопрезвитератима Дабро-босанске архидијецезе.

(Свршетак.)

XII.

У протопрезвитерату Бањалучком у свештеничкој првој редовној сједници држаној 28. новембра 1889., претресено и рјешено је:

1. Изабран је за предсједника протопрезвитер В. Ковачевић, за подпредсједника Милан Маријановић парох ребровачки, а за перовођу Јован Новаковић, парох бистрички;

2. Узима на знање конзисторијалну окружницу од 23. окт. 1889. број 1835. и на основу исте свештенство је одлучило да своје сједнице држи четири пута преко године. Поред тога свештенство је изјавило жаљење што је због неколицине изашла опомена свему свештенству. Станко Вранешевић и Димитрије Ескић пароси, којијех је затвор дао у неколико повода да је горња окружница изашла, очитовали су да ће непосредно поднијети Конзисторији оправдање, да су недужно страдали;

3. По саслушању прочитане окружнице конзисторијалне од 23. новембра 1889. год. број 1995, свештенство закључи, да ће претплату на лист „Источник“ свршетком Јануара 1890. год. исплатити.

У смислу побољшања свештеничког стања, сједници износи предсједник да је парох и надзиратељ маглајског протопрезвитерата јавио: да је саставио молбу на коју би се имали подписати протопрезвитери и надзиратељи епархије сарајевске, те преко конзисторије поднијети високој земаљској влади, тражећи да се свештеничко стање поболша што прије. — Свештенство овај корак одушевљено прихваћа и одобрава, па одлучује да високопречасној конзисторији нарочитом представком ову ствар што боље препоручи, како би се врло тражено и тешко свештеничко стање поправило.

5. Пошто је парох градишки Јован Јелић пријавио да је његов титорин Станко Гајић из Славичке махале продао своју жену Марију у протопрезвитерат приједорски, село Кривају, неком тежаку за 20 фор., кога име он не познаје. Одговорено је истом да преко свог протопрезвитера поднесе пријаву на високопречасну конзисторију у Сарајево;

6. Свештенство закључи да ће до конца јануара 1890. год. поднијети исказа рођених, вјенчаних, умрлих, број кућа, цркава, манастира, број школа и ученика(ца);

7. Пошто неки свештеници у протопрезвитерату бањалучком нису до сада имали црквеног и парохијалног печата, то закључи се да исти печате наруче; а ту наручбину да изврши дотични протопрезвитер;

8. О поднашању мјесечни исказа котарској области, свештенство обећава да ће ту дужност редовно вршити. Но најављује да се замоли високопречасна конзисторија нека изради, да области у будуће за српско-православно свештенство шаље формуларе „ћирилицом“ а не латиницом и

њемачки, јер мало их је који овакове разумјети могу; такође свештенство предлаже и моли, да конзисторија изради од владе, да се за подношење извјештаја — исказа свештеницима и нека награда прикаже.

9. Предсједник опомиње оне свештенике, који уредно неводе матрикулне протоколе и да се у вођењу протокола у будуће поправе. У противном случају сваки немарни свештеник биће пријављен конзисторији;

10. Због тога што се неки од парохијана не исповиједају и непричешћују, закључило је свештенство да сваки у својој парохији, сваком пригодом, било на збору код цркве или у дому при свршивању свештеничких обреда, поучава своје парохијане; и да им тајну св. причешћа сваком згодном приликом протумачи;

11. Да сваки свештеник набави кутију, у којој ће носити свето миро, частице, уље, вино, путирић итд.; и да то све чисто и уредно држе;

12. И напослетку свештенство у овој сједници закључи: да се преко протопрезвитерског уреда замоли котарска област, да иста преко сеоских кнезова, под претњом глобе, забрани оним тежацима, који би у недјељне и друге празничне дане, било спахијама, себи или другима радили и беглучили.

Зворничко-Тузлански Митрополит Дионисије Илијевић.

У другој редовној сједници овог протопрезвитерата, држаној 27. фебруара 1890. по гласу записника, у главном претресано је и рјешено:

1. За набавку протокола свештеничких сједница сходно конзисторијалној окружници од 7 и 21 децембра 1889 год. број 2041 и 2166., свештеници положиће своту од 5 фор. 50 новч.;

2. Исказ рођених, вјенчаних, умрлих, број кућа, душа итд., које су свештеници поднијели, би закључено да се то сведе у један општи преглед протопрезвитерата бањалучког; а то да изврши перовођа и протопрезвитерски уред поднесе конзисторији;

3. Свештенство моли високопречасну конзисторију, да се све окружнице од постанка конзисторије до свршетка 1889. г. штампају засебно у облику једне књиге, и то из разлога што се циркуларни протоколи до данас нијесу тачно водили, а има много свештеника који свију окружница немају; такође има их нови, који су дошли на удове парохије, гдје циркулар никако вођен није, те и због тога било би нужно да се горе поменуте окружнице одштампају. Даље свештенство најављује, да је управно да штампарске и ине друге трошкове високопречасној конзисторији исплати;

4. Пријава пароха градинског Јована Јелића, која је стигла протопрезвитерском уреду, закључено је да се конзисторији на рјешење пошаље;

5. Закључено је да свештеници енергично поучавају своје парохијане, да редовно сваке недеље и празника у цркву долазе, и да уз свети часни пост на исповијед и причест, почевши од прве недјеље поста па до велике долазе, како би дотични свештеник до тог времена могао све парохијане исповједити и причестити; а не да долазе св. причешћу и исповједи на Благовјести и Цвијети, као што је то до данас обичај био, којом се приликом дешавало да се многи без примања тајне св. причешћа кући повратно.

6. Рјешено је да се замоли високопречасна конзисторија, да кроз политичке области, примора оне парохијане, који своју цркву и гробља неће да ограђују, да их власт на то силом примора, почем је свештенство сваком даном и згодном приликом говорило и поучавало подручне

парохијане, да цркве и гробља ограде, али то они до данас не учинише. Па даље вели свештенство: да је велики гријех и срамота да марва око цркава и по гробљу гази и погани; а дешавало се је прилика да су свиње и мртваца из гроба изровиле и појеле;

7. Да сваки свештеник у идућој редовној сједници изјави колико му је примјерака крштених, вјенчаних и умрлих нужно, и да за сваки примјерак донесе по 2 новч.;

8. Свештеник Цвијо Поповић стављао у записник, како је једном приликом прелазећи на коњу преко ријеке Турјанице, и како је била велика вода, пале му бисаге у воду, у којима се је налазио протокол „вјенчајемих", који је он касније нашао, али је протокол тако покварен да се не може никако употребити, те моли да се за ово јави конзисторији и да му се други протокол нареди;

9. Свештеници Цвијо Поповић, Теофан Варница, Гавро Стојнић и Лука Милошевић, до сада нису имали парохијалних печата, те се обвезаше да ће исте набавити;

10. Претплату на лист „Источник", коју свештеници положише, узима се на знање и дотични прото изјави да ће ју послати конзисторији;

У трећој редовној сједници овог протопрезвитерата, држаној 29. маја 1890, по гласу записника, у главном прегледано је и рјешено;

1. Да се у будуће вазда на сваној сједници записник од прошле сједнице прочита и одостовјери, почем има свештеника из даљине, који се исти дан не би могли кући повратити, а и перовођа био би оптерећен кад би у редовној сједници записник на чисто водио. Преписане запаснике, из старога у нови, без примједбе сви присутни потписаше и одостовјрише;

2. Сходно конзисторијалној окружници од 22. фебруара 1890. број 315, у погледу уплаћивања у фонд за свештеничке удовице и сирочад, сво свештенство драговољно пристаде, с тим да сваки свештеник за 10 година уплаћује по 15 ф. у три оброка преко године и послије до животно годишње по 5 фор. Вријеме уплаћивања — по мјењу свештенства — да конзисторија одреди тако, како би сви протопрезвитерски уреди у једно исто вријеме новац одашиљали. Нуз то још, ако би било могуће, да се по један члан из сваког протопрезвитерата, или бар из округа у главни одбор именује, који би имао једанпут у години на главну одборску сједницу доћи, и по поповратку о раду одборском у свом протопрезвитерату, или округу, свештенство извјестити;

3. Сви свештеници положише претплату за лист „Источник", за изводе и позивнице;

4. Да конзисторија преко политичке власти подјејствује, и поради да се парохијани одуче свецковања увјета и других мањих празника, јер ови дани падају у оно вријеме кад тежак највише посла има. На против пак парохијани не свецкују оне дане у које црква забрањује радити. Истина, свештенство је сваком згодном приликом поучавало парохијане, да црквом забрањене празнике свецкују, а да у оне дане које црква непразнује, своје домаће и пољске послове слободно радити могу; али до данас у том успјети није могло, за то би нужно било да томе грјешном и штетном обичају котарске области на пут стану;

5. Да сваки свештеник, који у парохији цркву има, сваке недјеље и празника исту отвара и службу чини. А они свештеници, који у парохији цркве немају, да долазе најближој цркви и да дотичном свештенику при богослужењу помогну, а по некад да и сами служе;

6. Да се писмено замоли котарска област да кроз кнезове нареди, да се ни један титорин парохијанин не смије иселити из парохије, док се дотичном свештенику не пријави;

7. Да сваки свештеник са општинарима — са прквеним туторима држи цркву, одјејања, утвари, књиге и друго све што је у цркви, чисто и у потпуном реду;

8. Да они свештеници, који су се више пута опијали, и за то од народа протопрезвитерском уреду пријављени били, у будуће то не чине, јер ће у противном случају поименице вишој духовној власти пријављени бити;

9. Да се сваки свештеник чисто носи и пристојно влада;

10. Да се сви они, који безбрачно живе у идућу редовну сједницу позову, те да се који би по закону могли у брак ступити вјенчају, а другима да се строго запрјети да несмију и немогу у конкубинату живити;

11. Пошто је парох Јаворски Павле Млађановић у сједници пријавио: како је фра Иван Кебо римо-католички жупник из села Соколина,

дозвано у његову парохију Јаворане, те варао његове парохијане, да ће он својим молитвама, водицом и клетвом истријебити: гусјенице, кртине, пчеле и т. д., и да је од неколицине парохијана за ово узео 7 фор. Те да се не би оваково што год и у будуће догађало, ријешило је свештенство у овој сједници, да се замоли конзисторија, да преко земаљске владе а ова преко политичке власти поради, да се у будуће такав и томе подобан поступак од стране римокатоличких жупника у нашем српско-православном народу не чини; дочим ни један наш православни свештеник у овим крајевима никаква чинодејства међу рими-католицима обавио није, нити пак затражио, као што је то горепоменути фра Иво Кебо учинио; него је назад своје чувао и бранио а и туђе поштовао.

XIII.

У протопрезвитерату Маглајском у свештеничкој четвртој редовној сједници држаној 18. јуна 1890., претресано је и ријешено:

1. и 2. Читане су окружнице високопречасне конзисторије од 23. октобра 1889. бр. 1835. и од 21. децембра такође 1889. број 2166., које је свештенство са пуно пажње саслушало и на знање узело, обећавши, да ће се у својим пословима увијек тако управљати, како ће то наредбама високопречасне конзисторије сходно бити;

3. Читана је окружница Високопречасне конзисторије од 22. фебруара 1890 године број 315. и претресан нацрт правила о фонду за потпомагање удовица и сирочади свештеника српско-православне цркве у епархији Добробосанској.

Сво свештенство саслушало је како окружницу, тако исто и читање „нацрта правила“ о фонду, те рекоше сви: „на нацрт правила немамо ништа примјетити, него га такав какав је потпуно усвајамо.“

У фонд обећаше за 10 година улагати по 10 фор. на годину, а тако исто уплаћивати доживотно по 5 фор. годишње сви свештеници: Симо Бјелајац, парох и надзирател из Маглаја и Ристо Стакић, парох из Хрга.

Не обећаше давати у фонд ни паре сви свештеници: Ђорђе Марјановић, парох из Перјечине; Василије Катанић, парох из Ступара; Ђорђе Протић, парох из Караџића; Павле Поповић, парох из Возуће; Јосиф Поповић, парох из Раковице; Митар Поповић, парох из Бољанића; Петар Поповић, парох из Бољанића, и Недељко Серафиновић, парох из Мичијевића.

Поменути свештеници изговараху се, да не могу уплате у фонд давати из узрока, што су приходи из парохија тако слаби, да се ни они сами са својим породицама немогу издржавати, а камо ли би на страну још што уплаћивати могли.

4. До сада се често пута дешавало, да по који свештеник, кад му се ко из туђе парохије оожени, па било то дјевојком или удовицом, никако нетражи извјешћа од надлежног јој пароха, због чега се трефљавало врло немили случајеви а на име: да је жена имала жива човјека, па опет у туђој парохији вјенчана за другога, као што је ту нетље скоро вјенчао поп Митар Поповић, парох из Бољанића, неку Дују, из Пакленице горње, а она имала још жива човјека.

Зато је препоручено најозбиљније од стране предсједника, да свештенство у будуће невјенчава никога, који из туђе парохије доведен, док недобије „пропратно писмо“ од дотичног пароха од куда је женска доведена, и док недобије нарочиту дозволу за вјенчање од свог протопрезвитерског уреда.

Свештенство је ово примило на знање и обећало, да ће се тако у будуће владати, те да би се избјегли сви они путеви који тајну брака понижавају и омаловажавају.

5 Од стране предсједника савјетовано је свештеницима да држи још који повремени користан лист поред „Источника“ и. пр. „Вјесник српске цркве“ што излази у Биограду.

Свештеници на ову напомену сви одуташе, само један рече: „Маните се ви господине тијех листова; нама треба орати и копати!“

6. Покупљен је новац од свештенства за записнике свештеничких сједница и за односне позиве, од сваког по 86 новч.

Додатак.

Прва сједница свештенства овог протопрезвитерата држана је 16. јануара 1889. године (број 194), на којој су присутни били сви свештеници. У овој сједници расправљан је предмет о распореду и подјели парохија у цијелом протопрезвитерату; те закључак донешени по овој ствари потписали су сви, који је послан конзисторији на увиђење.

Друга сједница држана је 12. априла 1889. године, на којој су били присутни сви свештеници осим Тимотије Витановића игумана, на којој се поново претресало и вијећало о преустројству парохија у протопрезвитерату, с тим додатком да се створи и нова парохија у варош Жепчу.

О преустројству парохија радило се у овој другој сједници по ново за то: што није уђешен био распоред у првој сједници онако, како би требало и како се могло, те је исти повраћен натраг од конзисторије са захтјевом, да се гледа и боље изведе организација парохија, па да буде праведно и по свештенство и пробитачно по народ.

Донешени закључак по овој ствари потписали су сви присутни, осим попа Петра Поповића, и исти је одаслан конзисторији.

Трећа сједница држана је 5. октобра 1889. год., у којој су били такође сви свештеници осим Тимотије Витановића, игумана. Овог пута вођен је говор и претресано је о стању свештеничком, те закључено би, да се напише молба и поднесе конзисторији. Ову молбу потписали су сви свештеници и иста је достављена конзисторији.

XIV.

У протопрезвитерату Градишком у свештеничкој 19 редовној сједници држаној 17. маја 1890. год. претресано је и рјешено:

1. Да свештеник Н. Којић и надаље остане као сједнички подпресједник и перовођа. Свештеник П. Гаковић додијељен му је као помоћник, коме ће у дужност спадати, да биљежи у записник, који остаје у архиви протопрезвитерског уреда;

2. Да се свака гатарица и бајалица одлучи од исповиједи и св. причешћа;

3. Ова тачка записника односи се на допуст неким свештеницима за њихове личне и и фамилијарне потребе; и остављају своје замјеништво у парохијама, које предлажу конзисторији и моле за дозволу;

4. Преслушаване су особе из три брачне парнице, и неке упућене на сажитије.

У двадесетој редовној сједници овог протопрезвитерата држаној 19. јулија 1890. год. по гласу записника, у главном претресано је и рјешено:

1. Да сваки свештеник овога протопрезвитерета има крштење вршити само погружаваљем, и тога ради да свако село направи по једну крстионицу (купјељ) од бакра, плеха или дрвета;

2. Читано је 20. правило I. Васионског сабора, и свештеницима исто предочено, да се истог правила придржавају;

3. Пошто наш народ недељом и празником све једнако ради Турцима, па пошто чак и неки православни механџија из села Мрчевача саблажњава народ, а парочито празничним данима сазива сељане, да му тешке тежачке послове врше, — једногласно сво свештенство закључи: да сваки у својој парохији сваком даном приликом и згодом учи народ да се тога окане; а осим тога да сваки објави у својој парохији дотичним агама, да нипошто народ непозивају на рад и бегласчење онда, кад црква забрањује тешке послове радити;

4. Свештенство полаже претплату на лист „Б.-Х. Источник";

5. Да свештенство парохијанима доказује, да је неправо и управ грјешно крсна имена славити без уобичајеног и освећеног кољива, које се има на дан дотичнога светитеља донијети у цркву, или гдје цркве нема, на једно одређено мјесто у средини села;

6. и 7. тачка односи се на брачнике, који живе у конкубинату, а неки су и упућени на сажитије, који живљаху у распри.

XV.

У протопрезвитерату Тешањском у свештеничкој другој редовној сједници држаној 8. фебруара 1890. претресано је и закључено слиједеће:

1. и 2. тачка записника гласи: да је прочитан допис високопречасне конзисторије о сједници овог протопрезвитерата, која је држана 16. новембра 1889. у Тешњу; у ком допису стоји одговор, да је конзисторија са задовољством примила први рад свештеничке сједнице.

3. Једногласно усвојен је програм у смислу конзисторијалне наредбе од 7. децембра 1889. број 2041;

4. Свештенство прима на знање прочитану конзисторијалну окружницу од 21. децембра 1889. број 2166., и једногласно изјављује да неће ништа против те окружнице радити као што није ни до данас у протопрезвитерату овом радило;

5. Потврђује сваки парохијални уред, да је у реду примио нужне извадке, и прима на знање конзисторијални допис, којим је конзисторија исте спровела;

6. Једногласно свештенство пристаде и положи сваки по 25 новч. за потребне ствари канцеларијске, да се набаве;

7. Свештенство рјешава и закључи да се тр̂ећа редовна сједница држи на Гојаковцу (парохија Церовица) 3. маја о. г. а четврта сједница 30. јула о. г. у средини протопрезвитерата, јер свима свештеницима лакше је доћи, а тако и свима странкама, које су позване пред сједницу лакше је и ближе доћи него у Тешањ. Осим тога сједница у парохији Церовици приличе доста користи ради градње нове цркве на Гојаковцу;

8., 9. и 10. Одређено је да неки свештеници позову на заказану сједницу све брачне несугласне супруге, које су приказали својим писменим исказима у сједници овој. Као и то, да конзисторија код земаљске владе подјељује, да се они брачници који неће у сажитије, силом приморају на заједницу, а који су у конкубинату да се растерају;

11. и 12. Свештенство се једногласно придружује изјави протопрезвитера Теодора Илића, у погледу побољшања свештеничког стања. Усљед тога поднашају представку конзисторији ради побољшања свештеничког стања, као и начин да се постигне споразум између свештенства и народа.

13. Одређују се они свештеници, који у својој парохији цркве немају, у којој оближњој цркви и кад да служе, особито уз часни пост и велике празнике;

14. Одређено би да сваки свештеник кад особно не може доћи, редовно свако 14 дана шаље свога ђака — момка у протопрезвитерски уред ради службених наредаба (осим оних, који могу ове преко поште примати);

15. Закључено би да сваки свештеник овог протопрезвитерата састави по једну бесједу (па ма какво била проста), и да исту донесе на претрес у идућу сједницу. Даље, да се народ поучава сваком приликом, да се исповиједа и и причешћује; да сваки свештеник објашњава својим парохијанима тајну св. причешћа.

16. Свештенство закључи да ће у идућој сједници положити претплату на лист „Источник". —

Осим тога стављене су у записник још двије тачке изван програма, које су у овој сједници претресане, а то је: парох Осињески молио је да му се додјели у парохију још нека села, но одбијен је. И препоручује свештенство Јеврема Станковића ради свештеничког чина.

XVI.

У протопрезвитерату Кључком, у свештеничкој трећој редовној сједници, држаној 13. маја 1890. претресано је и рјешено:

1. Да свештеници овог протопрезвитерата опширно обавјесте сваког кућњег старјешину да је дужан даровати (и то ако хоће), као добровољни прилог у дотичну цркву од чељадета само по $^1/_2$ оке жита, сваке године од велике до мале Госпојине.

На ову добродјетељну цијељ, сви свештеници обећаше прилагати сваки по 10 ока годишње.

Овај добротворни црквени прилог зваће се „Милодар" а сабираће се на најсигурнијем мјесту или код цркве; и с тим ће руковати 3 од народа изабрана човјека, а свештеник ће особити за то записник водити, и у почетку нове године са потписаним одбором рачун овог милодара духовној власти у Сарајево преко протопрезвитерског уреда шиљати;

2. Почем се дешава на многим мјестима при крсним именима приноси под именом „буклије", које се састоје из ардовић или плоске ракије, погаче, тепсија, пита, или ако се пости, зјела, граха и т. д; те се ових приносиоца на неким мјестима набере преко 10, и не само да сиромашног домаћина с тијем задуже, него му направе у кући на слави велику забуну, у којој се породи псовка и по кадкад и бој, из чега провири и осветa и пальевина; — то свештеници закључе да ће свима могућим моралним силама и доказима стати на пут овоме убитачном поступку и обичају, који је од скоро постао; т. ј. да речене буклије престану и да сваки домаћин набави по једну православну икону свога года, пак да је за пријеме крсне славе источно прама обједној трпези завјеси, и онако како може и пристојно своје крсно име прослави. Кумови и пријатељи из даљине могу понијети по плоску ракије, и при доласку у кући већој чељади понудити. На крсну славу треба да дођу звани, а не да се намноже не звани, у којима се нико неможе показати из-

брани, јер се повише дана залогоре док сиромашном домаћину штоно ријеч и луг с огњишта непрофушкају, пак се онда мамурни разилазе; а послије њих у празну дому морају се расплакати гладна дјеца;

3. Да свештеници не само од св. олтара него и на другим мјестима поучавају народ: да дјевојке и невјесте, које су очувале чест и душевност, ни у каквu случаjу немјешају се са јавним блудницама, које су душевност помрачиле и чест обрљале; јер невиним овцама не само да им шкоди него им и непристоји да се с њима губаве козе мјешају;

4. Мало олтарско звоњце, — које је обичај западне цркве, и које се увукло у православну цркву, — свештенство једногласно закључи да се изостави и више не употребљава у цркви;

5. Гласом конзисторијалне окружнице у III. свесци „Источника“ од о. г. број 315. односно оснивања фонда за свештеничку сирочад и удовице — свештенство ову установу уважава; но најављује да није у стању да потпуно одговори правилима тога фонда и улоге новчане да шаље, док се материјално свештеничке стање не побољша.

У четвртој редовној сједници овог протопрезвитерата држаној 15. јула 1890. год. закључено је:

1. Да свештенство сваком приликом и на сваком мјесту настоји, да дјеца а особито женске непушење духана; јер већ позната је ствар, да пушење духана за свакога је у општ: натра у цену, а дјетету је за његове унутрашње њежне органе и убиство. Женским пак пушење духана не само да им шкоди порођају у утроби, и смета кућњему и ручноме раду, него је то за њих и крајна неподобштина и т. д.;

2. Да свештеници један другоме узајамно долази к цркви, а тиме и народ поучавати да долази цркви на молитву;

3. Да се свештеници између себе поздрављају по старом обичају, са ријечима: „Благослови“ или „Благословите оче и брате.“ А тако исто и народ учити да се поздравља између себе по старом обичају: „Добро јутро“ „Помози Бог“ „Добра вечер“ „Добра ти срећа“, „Бог ти помогао“ „Добро ти било“, „Срећан пут“ „Здогом“; а не „Добар дан“ „Кланам се“ и т. д. А тако исто и да народ поздравља свога свештеника са ријечима: „Благослови духовниче“ и т. д.

4. Пошто се народ за ових 12 година искварио у много чему, а тако и у постовима, те многи неће — особито у варошима — да знаду шта су то 4 годишња поста, петак, сриједа, Усјековање, Кретов дан, него на супрот прописима православне цркве и својој христијанској дужности, без сваке нужде мрсе јавно на улицама, у механама и гостионицама, и тијем дају рђав примјер и саблазан побожним христијанима и младежи; — свештенство се договори да овоме злу на пут стане и да савјетом и енергичним заузимањем ову навику искорјењава код појединих;

5. Напосљедку, у овој сједници свештенство закључи: да сви у својим парохијама, дјелом и ријечима живо настоји, да се све могуће искорјењује оно, што је за народни морал и материјално стање убитачно; а мјесто тога да се усађује и укорјењава све оно што је корисно и спасоносно за православље, цркву и срнство.

У случају да би се који од свештеника због немарности, љености и т. д. о ову тачку записеничку огрјешио, да се јавно укори у сједници, а ако се не поправи да се јави духовној власти. Уз ово, на овој сједници прочитане су све конзисторијалне окружнице и наредбе, тако и друга званична и особита писма духовне власти, а тако исто и све тачке и закључци од пређашњих свештеничких сједница ради незаборављања.

XVII.

У протопрезвитерату Бугојанском у првој редовној сједници држаној 18. јануара 1890. ријешено је:

1. Да сви свештеници редом служе у бугојанској цркви ради оцјене, и за то је за сваког одређен дан када ће служити;

2. Да сви свештеници у својим парохијама а у сваком селу набаве крстионице (купељ) за крштавање дјеце; и ти купељи да буду било од бакра, плеха или дрвета;

3. Да се сва гробља ограде, и у сваком да се направи дрвена капела.

4. Да у идућу сједницу сви свештеници донесу парохијалне протоколе, да се види како који води и уписује у протокол.

У другој редовној сједници овог протопрезвитерата, држаној 22. марта 1890. ријешено је:

1. Да свештеници сваком датом приликом поучавају сеоски народ, да у недјеље и у праз-

пичне дане не догоне у чаршију као: дрва, сијено, сламу, и томе подобно. Који би се противио од сељана, да се у идућу сједницу позове и да се укори, а у исто доба да се посавјетује, да у будуће то не чини;

2. Да се позову у идућу сједницу сви познати пеовачи на свијех парохија, и да се јавно укоре, а у исто доба да се посавјетују, да у будуће окану се псовања и богомрских ријечи и разговора;

3. Да се у идућу сједницу позову они, који гатају, чарају и носе на себи записе, и да се посавјетују и окане тога заната, који је противан православној цркви.

4. Да сваки свештеник у својој парохији несогласне супруге позове да у идућу сједницу на расправу дођу;

5. Прегледани су парохијални протоколи: крштени, вјенчани, умрли и домовни; а они који нису доњијели опомену су да у идућу сједницу не изостављо донесу своје протоколе;

6. У овој сједници потписали су свештеници молбу, у којој су молили конзисторију у погледу побољшања свештеничког стања, као и то да се у том погледу „Општа молба“ од стране свештенства препоручи земаљској влади.

У тређој редовној сједници овог протопрезвитерства држаној 31. маја 1890. ријешено је:

1. Да се свештенство најозбиљније придржава конзисторијалне окружнице од 23. окт. 1889. 1835; и да у будуће тачно и савјесно врши своје свештеничке дужности, те тиме да оправда свој високи позив:

2. Како су свештеници остали у погледу данашњег права, народна пасторчад; те сваки па и најгори народ може тужити свештеника и силетке му правити, како код духовне власти, тако исто и код политичке — то је у овој сједници закључено: да нико неможе свештеника тужити, и представљати вишој духовној власти прије док то дотични прото или надзиратељ не саслуша. Ушљед тога ако когод има што против свога пароха, да има прво доставити протопрезвитерату и надзирателју, а овај ће саслушати напредну свештеничку сједницу, на којој ће се ствар извидати и то по потреби доставити конзисторији у Сарајево;

3. Да се у идућој сједници узме у претрес установа о фонду за потпомагање удовица и сирочади свештеничких, као и то да се у том погледу одреди и закључак достави конзисторији;

4. Да се могу при вјенчањима од парохијана дугови од свештеничких прихода наплатити, као што је тај обичај одвајкада постајао;

5. Да се пред сваку свештеничку сједницу позову из свијех парохија несогласни супрузи; а по потреби и доставе конзисторија на ријешење:

6. Прегледани су сви парохијални протоколи и дато је некима нужно упуство;

7. На овој сједници посавјетовани су псовачи, гатари и они, који у празничне и недјељне дане раде — којих је било у приличном броју, те су говорима од свештеника наобличени а у исто доба посавјетовани. Поука ова и примјер учинио је повољна успјеха.

XVIII.

У протопрезвитерству Власеничком у свештеничкој тређој редовној сједници, држаној 10. марта 1890. год. претресано је:

Пошто је прочитан допис конзисторијални од 15. фебруара о. г. број 136, који се одобравају закључци прошле сједнице буде ријешено:

1. Да се свештенство при спрашивању св. тајне брака, придржава једнообразности на основу одговора конзисторијалног;

2. Свештенство заједнички положи предплату за три часописа, и то: за „Хришћански вјесник“, „Просвјету“, „Вјесник српске цркве“, који су листови већ и долазити почели;

На основу дописа пречасне конзисторије од 1. марта о. г. број 329, буду понуђени свештеници: Марко Голић и Никола Поповић, да који од њих двојице прими „Б.-Х. Источник“: на што исти одговоре, да су они у заједници са очевима, и да по један примјерак примају од истог листа, те да им овај други није потребан.

4. Свештенство положе претплату на књигу „Опис путовања и хришћанских светиња на Истоку у Палестини;

5. Да сваки свештеник, који не би у одређено вријеме к свештеничкој сједници присуствовао без оправданог изговора, да је дужан 5 фор. глобе дати, који ће се новац употријебити за набавку корисних листова и канцеларијског прибора;

6. Да се пречасна конзисторија за упуство упита, шта појединн свештеник има чинити при измирењу несогласних супруга, кад поје-

дина странка избјегава и неће на позив да дође;

7. Прегледани су циркуларни протоколи, и нађени су у реду, и то: парохијалног уреда Голићког, Јеремићког, оба Стрмичка и Власеничког. Никола Поповић свештеник није ни донио свог циркуларног протокола, а и остали свештеници нису овој сједници присуствовали;

8. Чињен је покушај измирења брачних завађених парова.

У првој ванредној сједници овог протопрезвитерата држаној 30. априла 1890. рјешавано је:

1. Свештеници положиће по 50 новч. за штампање позива на свештеничке сједнице;

2. Да се правила за осниване фонда за потпомагање удовица и сирочади срп. православног свештенства Д. Б. епархије, састојећа се у 18 тачака потпишу, али са примједбом: да се у 3. и 10. тачки по нешто измјени, и то; у 3. тачки, управљајућем одбору нека би — поред одређеног одбора још по један члан од сваког протопрезвитерата примљен био. У 10. тачки, да се потпора, па ма и најмања она била, по броју особа даје;

3. Да се замоли пречасна конзисторија, да благоизволи општу свештеничку молбу, која се је преко протопрезвитерата на потписивање претурала, и овом протопрезвитерату на потпис исту достави.

XIX.

У протопрезвитерату Бихаћком у свештеничкој другој редовној сједници држаној 15. марта 1890. г. претресано је и рјешено:

1. Парох Коста Ковачевић изјављује да је у котару Бихаћ дотовљен нацрт о преустројству парохија. Ово би примљено са задовољством свију свештеника, само парох Василије Ковачевић изјави да није задовољан на раздиоби, која је учињена о преустројству парохија;

2. Свештеници поднашају по предлогу прве свештеничке сједнице своје написане бесједе; те пошто су неке слабо нарађене повраћене са натраг дотичнима са упутством како се имају исправити, и опет другом приликом у сједницу довијести;

3. Да ни један свештеник не смије без крштенице и дозволе вјенчати једног момка или дјевојку, удовца или удовицу из туђе парохије, као што је то прије бивало;

4. Пошто је од вајкада био обичај да се не држе аборови у сусједном мјесту, кад је гдје год у близини храм цркве, то се установило, да тај обичај остане и даље, те да су и други свештеници у протопрезвитерату дужни на храмовске славе један другом доћи и заједно служити божествену службу;

5. Закључено је да сваки онај, који хоће у св. брак ступити, мора знати (т. ј. прије научити) „Оче наш“, „Богородице дјево“ и „Вјеровање“, особито у вароши, а који не би то извршио да плати у цркву таксу од сваког по 50 новч.;

6. Одређено би да сви свештеници из протопрезвитерата бихаћког морају доћи цркви у Бихаћ ради вађења св. части.

У трећој редовној сједници овог протопрезвитерата држаној 19. маја 1890. претресано је и рјешено:

1. Перовођа прочита записник 2. редовне свештеничке сједнице, и исти се прима на знање.

2. На конзисторијалну окружницу од 22. фебруара 1890. број 315., у погледу фонда за свештеничку сирочад и удовице, сви свештеници једногласно приме тај предлог осим пароха Василије Ковачевића.

А што се тиче уплаћивања годишњих оброка закључише свештеници: да се новци шаљу у два пута на годину и то: 1. Јануара и 1. Јула сваке године, а то тако из узрока тога: што су свештеници овог протопрезвитерата доста сиромашни па не могу речену своту у један пут исплаћивати.

3. На предлог конзисторијални од 23. марта 1890, свештенство закључи: да сви пошаљу кроз 10 дана протопрезвитерату број безбрачних парова, који у конкубинату живе;

4. Да сваки свештеник у сједници каже шта је у главном читао у „Б.-Х: Источнику“, и то у оним спискама, које су изашле од једне до друге свештеничке сједнице;

5. Одређено би да се замоли високо пречасна конзисторија, да изволи земаљску владу запитати: да ли се мисли кад год свештеничко стање побољшати и кад? и је ли земаљска влада вољна да нам одобри бар оно наших прихода, који су наредбом конзисторијалном од 7. јула 1888. број 890 одређени? Па ако је вољна, мисли ли нам гледе тога и мало на руци бити, гдје то устреба?

6. Одређено би да сваки свештеник у својој парохији поради да се гробља сва заграде;

7. Пошто се налази по неких људи особито по варошима, који не долазе никад у цркву нити св. причешћу приступају, псују и управо багателишу вјеру и обреде црквене те тим и друге кваре, то је одређено да се такијем људима у кућу не иде (ако се не поправе на опомену), те да такови ни у црквени одбор немогу изабрани бити. Да се за ову тачку умоли пречасна конзисторија да са посебном наредбом то одобрити и наредити изволи, која би се (наредба) у цркви прочитати имала;

8. Да ни један свештеник туђег парохијанина на исповијед не прима без дозволе свештеника коме дотични припада;

9. У случају замјене у парохији, кад је дотични свештеник одсутан, болестан или каквим другим важним послом запријечен, да онај свештеник, који га замјењује има добити трећу кару, (ово је закључено због тога што до сад од конзисторије нема о томе никакве посебне наредбе).

XX.

У протопрезвитерату Прњаворском у свештеничкој другој сједници држаној 10. марта 1890. год. рјешавано је и закључено:

1. Прочитане су конзисторалне наредбе од 25. фебруара 1884. број 265; од 31. јануара 1885 број 186., од 15. марта 1888. број 380; од 7. јула 1888 број 805; од 17. марта 1888, број 368; од 13. октобра 1888 број 1463.

2. Сваки свештеник имаде у својој парохији на по се у појединим селима држати скуп, те народ посавјетовати и поучити, да гробља или мјеста ће се масла обдржавају окрчи и очисти, а гдје је могуће на тијем мјестима да се мале капелице подигну;

3. Свештеници имаду у прописаном одјелу (дугом, црном) у цркви чинодјеиствовати, у сједницу долазити, политичкој власти или ком другом јавном уреду кад су позвани у прописаном одјелу ићи;

4. Имаде се послије Васкрсенија завести да сваки свештеник преко године два или три пута дође у прњаворску цркву служити. Ради тога имаће протопрезвитерски уред оног свештеника, који је на реду позвати и одредити дан кад имаде служити. У случају болести или које друге запријеке, одређенога има ће исти позвестити протопрезвитерски уред, прије на три дана.

У трећој редовној сједници овог протопрезвитерата држаној 14. маја 1890. закључено је:

1. Да сви свештеници примају радо установу фонда свештено удовичког и обвезују се бити чланови истога, осим свештеника Теше Модића, који није у стању;

2. Пошто је код нашег народа од неког времена узело мах: да се сродници крви и духовни хоће међусобно да венчају, те непитајући дотичног свештеника, доведу дјевојку, — то свештеници закључише да сваки у својој парохији што скорије скуп држи и о томе парохијане посавјетују;

3. Да се парохијанима препоручи на збору, да своје мртваце дубље закопавају;

4. Свештеници положише новац за сједничке позиве;

XXI.

У протопрезвитерату Сребреничком у другој редовној сједници држаној 1. маја 1890. рјешавано је и закључено:

1. Да се свештеничка глоба према допису конзисторијалном употрјеби на кирију куће канцеларијске, гдје се сједница и уред обдржава;

2. Пошто имају три разлике па и више у вршењу знамења т. ј. колико је свештеника толико разлика у вршењу тог обреда. Разлике су прво на знамењу општем, т. ј. кад се вода освећује за више дјеце кад се роде, те треба за омивање руку бабичиних, домаћих у кући и дјетета; друго посебно знамење, кад сељак каже: оче, попо, свети ми знамење. Попо завршн како је то у требнику до стране 8. или до стране 3. или до стране 4. не пазећи при помињању на множину ни спол.

Кад се почне крштење, говори при крштењу неке ријечи, које је на знамењу из крштења позајмио те повторава.

Лакше претресајући о том првом обреду требника питања, види се да су неправилна по форми, и ако је суштина, којој се незна мјеста, те по том свештенство једногласно умољава за упуство од конзисторије, ради једнообразности и по правилу;

3. Свештенство би радо прихватило установу фонда свештеничких удовица и сирочади, али све донде неможе док се његово материјално стање не побољша. У оваком стању неможе, јер

поред бира, свештенство мора куповати жито да прехрани своју породицу;

4. Свештенство једногласно закључи и своје обећање стави: да ће наблудавати побожност и пристојност у народу, да неће зазорно викати, сваки час из олтара излазити, да се неће од селе у олтару с људима и клисарима разговарати, да свете дарове употребљени без икаква и најмањег остатка;

5. Да се свештенство у будуће строго придржава закона и наредаба, и избјегава све што је против црквеним правилима;

6. Да се наблудава чистоћа цркве с поља и изнутра, да свака ствар (утвар) буде у свом реду и мјесту, да нема прашине и паучине, да се порте ограде;

7. Да се сви свештеници подпишу на молбу конзисторији, да не би се кулчило у стварима работним и новчаним, којим се свештеници и њихови синови терете, па и њихова парва. И та молба да се пошаље и представи влади;

8. Да се умоли котарска област да подјејствује код народа да се гробља ограде, јер свештенички савјети и говори не помажу.

9. 10 и 11. тачка односи се на прилоге цркве Маглајске, на избор подпредсједника и на претплату на Источник.

У трећој редовној сједници овог протопрезвитерата држаној 3. јулија 1890. године, рјешавано је и закључено:

1. Да ће сви свештеници по добивеном напутку старати се да надају благовремено мјесечне исказе, рођених и умрлих тачно и у реду кот. уреду, како им се не би пребацивало с које стране; да ће тачно уписивати у своје књижице или протоколе (матрикуле) који их имају, па кад затреба за мјесечне исказе или годишњи исказ конзисторији, да се не исписује из општинских протокола те да вара и себе у другога (а то се увидило). Који би против ове тачке грешио да сљедује пријана;

2. Да сваки има на 6. августа ов. г. вршити у својој цркви благодарење за рођен-дан Његова Величанства; који има цркву а служи се у њој, да тај врши благодарење с литурђијом заједно или пошље ове, а који нак нема цркве тај да врши благодарење при јутрењи или водици, само да не смије заостати.

3. Да осим парохијалнога уреда у Сребреници, који има своје изводе сходне својим протоколима већ од 10 година, Саво Данчић и Ристо Поповић, који наручују по 10 ком. од све 3 врсте извода и Димитрије Блажић из Кнића, који хоће само по 3 комада од све 3 врсте — остали пак свештеници посуђују то дјело протопрезв. уреду свом, да он издаје по по потреби нужне изводе, коме ће назначити главне тачке потребне за извод, јер вели да немају ни црквених печата. Горе поменута ће положити што скорије претплату.

4. Да неки свештеници о поступку знаменовати дијете, кад је ово у рукама (при руци), управљају се по томе и врше сходно пропису у требнику „**молитвы къ бже назнаменати отроча**“ . . . , а неки, што су поступали друкчије да ће вршити по казаном правилу и како пресједник врши; али за вршење знамења над водом у име дјетета није на сигурно, јер многи и многи различно врше, а по другима мјестима видило се да чак неки и „Ацијазму“ употребљују ништа не читајући итд. те тако незна се које је добро и има ли га гдје год да је прошисано.

Је ли опрадано, да се очитано знамење над водом може употребити на више времана, за више дјеце, дакле у множини за оба спола не спомињући имена но само: „**рабы твоя**“ и где треба **ихъ, ими**, итд. прекрштавајући воду руком и дувајући три пута у исту, а по свршетку молитве „**Господи Боже нашъ**“ — кад дакле није дијете у рукама одмах без „**Радѣйся благодатная**“ долази дневни отпуст. Кад дијете дође у руку т. ј. кад се хоће и принесе да се крсти онда му се опет молитва горња чита и име надјева, што је право рећи знамење, а за тим — „**Радѣйся**“ . . . . на онда даљи обред. Тако пресједник излаже, а тога се прихваћамо и сви да радимо. Ако није опрадано желимо знати.

Односно свештеничкога фонда једни не могоше а једни прегоше да пристану, на име: Алекса Поповић прото, Саво Данчић, Ристо Поповић и Теодосије Поповић, и присташе у тај фонд давати кроз 10 година по 15 фор. а после оних доживотно само по 5 форината сваке године, чим исти у живот ступи и објелодани се. Истина у оваковом за сад мучном стању нашем тешко је, а но мислећи на пошљедак за дјецу нашу прегли смо и неодричемо се.

Остали пак већим дијелом сеоски свештеници извињују се, да су им синови за рад одра-

сли, они сами да су сиромашни, остарели и с малим парохијама, и да не могу пристати и ако би хтјели.

Остале тачке II. сједнице одобрене конзист. дописом од 6. јуна ов. г. број 756. примљене су с обећањем, да ће се сви старати, да се према њима владају и испуњавају их као и тачку о потврђењу Обреда Симића за подпредсједника.

5. Сви се сагласише и пристадоше, да се сви пошто сваки у својој парохији има више невјенчаних парова потпишу на једну молбу, која се има саставити и на В. преч. конзисторију послати, као што је и учињено, не би ли иста против овог нереда лијек дала.

6. Сви се сагласише, да то није оправдано ни вриједно, но да морају свештеник или кум при крштењу име давати дјетету па онда да се пријављује, и ријешише једногласно да се да једна молба од свију написана мјесном котарском уреду, да би овај изволио то обуставити и поставити захтјевани ред; т. ј. да се народу закаже да хити с крштењем дјетета, јер иначе по 3—5 мјесеци незнамо да је дијете рођено, а котару га је пријавио и име му дао.

7. Вршено је појединце испитивање о вр. шењу св т. крштења, и увидило се да има доста разлике у церемонији. Једни врше и „**молитвы женѣ родильницѣ четыредесятыхъ днѣхъ**“ па онда огласење и крштење; други опет у крштењу мијешају воду с крстом при ријечима: „**елѣи еси Господи . . .**“; трећи пак, „**елеи радованіа**“ у суду освједочује више пута читајући припадлежећу томе молитву увијек док не потроши, а не један пут да освети на кад потроши опет да освети и молитву чита. О свему овоме је разговор вођен, исправљено је, доказивано је и напутак је дат, како да се врши једнообразно а правилно, шта да неки изостављају што су научили радити и придруживати крштењу што није правилно а ни потребно.

8. Да ће свјки према налогу уреда свога и ријечима св. писма „**іакw лѣкаки днѣ сѣтъ**“ старати се својски, да у својој парохији одржава ред и владање (морал), да ће јавне и тајне блуднике и блуднице прво на само савјетовати, да се поправе и покају; не успије ли се тако онда да ће пред 2—3 побожних парохијана опоменути их згодном приликом, казати им пут исправљења, за тим више пута у цркви говорити, учити а тако на збору и састанку; одвраћати од зла оне, који му на суерет иду, али не спомињати их е да би се сами сјећали, па најпослије изобличавати, укоравати, у цркву им не дати, па ни прилоге њихове не примати, док се не би покајали и поправили. Међу тим здраво стадо да ће сваки учити да се таквих клоне, да се не друже с њима, е да би и како год у срду жалост осјетили: „**Препокѣдн слово, настоѣ благокремнѣ и безкремнѣ обличи запрѣти, умоли**“ . . . (II. тим. 4: 1—2) 39 пр. Василије Великога.

9. Да ће сваки својски трудити се и старати се да народ свој одвраћа од гатања, салиња олова или воска од страве, купања код циганки, туркиња, заврчавања и бајања, огледања у грашке и карте, те из њих срећу или несрећу недозвају, ни лијек да траже, него с вјером прибјегавају јединој својој помоћници матери цркви, јер она само спасава. На жалост, ако се дозна да и неки свештеници у то упадају, као што се више пута дознало и чуло, да ће се таки одмах пријавити вишој духовној власти, која ће према таком мјере употребити.

И 36. пр. лаод. Сабора немило то осуђује.

10. Да се има једна молба од свију потписати и послати на високу земаљску владу преко конзисторије да би благоизволела ослободити свештенике, њихове синове од кулука и намета општинског а марву њихову такође од кулука, као што је и учињено.

11. *Предсједник* јавља: да у његовој парохији има 4 невјенчана пара и да се скоро једна дјевојка од 15 година у селу објесила.

Подпредсједник да у његовој парохији има 2 невјенчана пара, и да је једна жена родила близнад, од којих је једно дијете мушко и здраво, а друго женско а да нема руку но само шаке с претима из рамена.

Димитрије Блажић да има 2 невјенчана пара.

Саво Дангић да има 4 невјенчата пара.

Васо Павловић да има 2 невјенчана пара.

Васо Јовичић да му се у парохији скоро један дјечак објесио уставши иза ручка између чељади.

Стојан Поповић да има 2 невјенчана пара.

Ристо Поповић да нема ништа.

Јосиф Блажић има у парохији 2 случаја: да су два човјека жене оберали.

Теодосије Поповић да има у парохији Факовићима 4 невјенчана пара; од којих је један човјек 5 пут довео а један опет држи двије ни с' једном се вјенчао није.

Наређено је да сваки о идућој сједници има донијети писмо овоме уреду, зашто и због чега који парови нису вјенчани и из којега узрока.

12. Да се замоли овим путем високопречасна конзисторија, да би благоизвольела почекати нас с' претплатом II. полугодишта на Источник, јер је сад најнезгодније стање и доба повчано, па нема се, народ осиромашио, рад слаб те да би до идуће сједнице остало, што ће се онда сигурно испунити.

Између осталога:

Саво Дангић парох слапашнички жали се на црквени православни одбор, да пошто је исти (одбор) купио црквеним новцима матрикуле пароху те цркве Стојану Поповићу да и њему као ефимеру те цркве купи матрикуле а неће, јер је у растојању од пароха Стојана Поповића те не може заједно писати — за то моли да би знао како може бити или ће собом купити.

Димитрије Благић из Књића, пита да ли се може држати или обавити девија осим цркве у кући кога парохијана (петохљебница) који би од парохијана желио а с благословом архијереја.

Говорено му је да је најљепше мјесто у цркви.

Тим се заврши и закључи III. р. сједница.

Један поглед на сједнице српско-православног свештенства требињског протопрезвитерата.

„Без збора нема договора;
без друштва нема јунаштва.“

Српско православно свештенство у Епархији Ерцеговачко-захумској, основало је као што се види у „Босанско-Херцеговачком Источнику“, свеска VI. од ов. г. своје тромјесечне духовне редовне сједнице, а по потреби и ванредне сједнице, ради узајамног и братског споразума и конферисања о многим питањима који се тичу: вјере, цркве и националности. Дакле да пази и бодрим оком стражи, да се узданица српско-православног рода не би отуђивала и пошла странпутицом; да пази да се очува наш лијепи хришћански морал; да пази да се у српске домове не уносе књиге написане туђом руком и туђим словом — књиге, које су јеретичке или расколничке, — које би биле од штете по српски народ, вјеру и цркву; да пази да се иконе стила антиправославног у цркве и домове српске не уносе и не разможавају; да искорењује сујеверје (празновјерје); да се стара о подизању и о унапређењу мале и необрађене књижевности духовне — црквене књижевности — чега ради ће сваки свештеник морати примати „Босанско-Херцеговачког Источник“, — једном рјечи: које ће на тим сједницама радити на корист, благостање, срећу и напредак народа наше — српског народа; — да шири у народу „лијепу вјеру хришћанску“ и узвишени морал хришћански.

Од колике су користи овакве сједнице, а особито у данашњем добу, када је „обор оборен, ограда дигнута, а вуци са свих страна полећели, појурили на стадо“, — мало је овде простора, да о томе можемо дубље и детаљније говорити. Доста је да кажемо само ово: да је ово, заиста велико, богоугодно и племенито предузеће, које, као такво нашло је јаке моралне потпоре и код опште уваженог и љубљеног Архипастира Г. Серафима Перовића.

Браћо свештеници!

Пазите! доба је данас врло важно и озбиљно; а ситуација, у коме се брод народни налази, веома жалосна. Опстанку нашем пријети велика — заиста велика опасност! Пазите! тако удружени, обратите пажњу на стање то, у коме се данас вјера и црква наша — народ српски налази.

Правац вам је добар; тежње племените и хуманитарне; али пазите, да циљ непромашите; да свето започето дјело на корист вјере, цркве и морала хришћанског — на корист идеје српске — не пропадне. Слажите се, договарајте се и потпомажите се узајамно и као људи и као браћа; јер нијесте сами — с вама је Бог: где су два у име моје скупљена, ту сам и ја посред њих — казао је Христос. У своме раду без сумње, налазићете на разне баррикаде. Ну, не клоните духом, не очајавајте, него се вазда крјепите, напајајте: вјером, љубављу и надом на Бога, који каже: само ако вјере будемо имали, то ће се и планина, — ако јој кажемо, да се премјести са једног мјеста на друго, — заиста премјестити. Воља и енергија, а при том и помоћ божја, па ће се све лако моћи постићи.

Ми се, овамо веома радујемо, што је се свјест тамошњег свештенства пробудила и загрејала срца ваша таквим осећајима; те вам је тако сад дата већа могућност, да узајамним, заједничким и сложним радом на тим сједницама, постигнете оно, за чим жудите и тежите као и ми овамо.

У то име, ми вам браћо свештеници, радосно и одушевљено честитамо *први ваш у име Бога састанак*, — желећи и Бога милостивога молећи: да својим радом у најбољој слози, реду и једнодушношћу на тим сједницама, својим свештеничким владањем и аутеритетом, задобијете љубав и симпатију код народа српског; како би свештеникова ријеч била светиња, а свештеник камен темељац, за зидање народне аграде и остварење српске идеје.

Браћо свештеници!

Ви сте народни учитељи, ви сте из народа, ви живите са народом, ви сте са њим и у најинтимнијем односу. Ви имате доста и широка поља и могућности да познате врлине и моралне болести народне; да дознате, када је вук већ близу стада; па за то јером, надом и љубављу еванђелском, од које нема више у свјету, утврђујте врлине, а нука прогоните мачем Христовим, крјепећи сами себе трпљењем и уздржљивошћу. За то, нека је свима примјер високи и углед апостолски. Њих је мало било — 12, али, они својим животом и енергичним радом, одушевљени науком еванђелском, постадоше „премудри ловци“ — освојише (уловише) цио свјет, да и дан данашњи господари и управља свјетом *Христијанство*. Даље, оставили су нам углед и св. оци, пастири и учитељи цркве; а као највећи примјер — „урнек“, оставио нам је Голготски мученик, Господ наш Исус Христос, који и душу своју полагајет за овци: „*Азъ есмь пастырь добры, и душѣ свою полагаю за овцы.*“

Од колике су пак потребе ове сједнице, за међусобни договор и узајамно потпомагање о великим потребама своје цркве, о унапређењу побожности и о проналаску начина и пута за што боље, успешније и правилније кретање и вршење пастирске дужности, — опет нека нам је углед Христос и Апостоли.

Господ наш Исус Х. шиљући своје своје ученике у свјет, да проповједају

науку његову, никад није шиљао појединце, већ два и два. Па, кад је И. Х. увиђао потребу, да апостоле шиље два и два, то, колика је потреба у данашње вријеме за браћу свештенике, узајамни договор и помоћ; када у свјету видимо на сваком кораку, како се свештенство, вјера, црква, морал хришћански и све што је свето и за поштовање немилице профонира; а римска пропаганда при том распростриа своју дјелателност по цјелом свјету — не поштедивши ни нас.

Гдје је била ова лијепа срећа, да ове сједнице нису прве и тек сад у 1890. год. Ну, кад може бити већ другчије није могло бити, да се то и раније оствари, није доцкан то ни данас чинити, јер што год човјек пропусти и не учини у своје вријеме, може то учинити и доцније; *„никад није доцкан чинити добро.“*

У то име опет и на завршетку свом, ми честитамо радосно браћи свештеницима, желећи, да те сједнице уроде добрим плодом и дочекамо да видимо благотворне посљедице, како по цркву, вјеру и морал хришћански, тако и по народ српски.

Живјело српско православно свештенство требињског протопрезвитерата.

М. С. Анђелковић,
свршени богословац.

Старине.

I.

Старе књиге.

Књига, која је у некаквом врло влажном мјесту лежала, па јој је сва горња пословица иструнула, а доња остала је нешто читава, називала се ваљда: „Повѣданіе w сватыхъ, и Богопроходныхъ мѣстахъ“; ну је написао Симеон Симоновић митрополит Штоломејски, и исту посветио је митрополиту карловачком Господину Мојсеју Путнику, као што се види из следећих редака, што се могу прочитати „. . . . . словенскиши Гдинъ Гдинъ Монсеи Пѣтинкъ православни Архіепископъ и Митрополітъ всегw в державѣ вышнагw и всеславнѣшнагw . . . аѳстрінскагw wкрѣтающагwся Сербw Славенскагw и влахінскагw Народа, и иүъ Цесар: Краля: келич: дкнстнтелныи дворныи Совѣтникъ, на понизнѣшнии прошеніе Преосвѣщенагw гдна Сумеwна Митрополіта Пѣтоломинскагw, вожіе желающи ради слишати, читати, и разумѣти, тупомъ издати, и к' народъ wпѣщати, Благословлаетъ, к' Кіевиѣ 1781. августа 27.“

У посвети чита се ово: „Полѣчнѣ үко w православныи читателю сіи краткое Повѣданіе w сватыхъ, и Богопроходныхъ мѣстахъ, и прилѣжнw прочитал үмилися w содѣланыхъ теже ради дѣлъ предивныхъ“. . . .

Посвету завршује овако: „— — — Іерѳсалима. и ѣ немъ дражаишагw наслажденіа лицезрѣнія Божіа. якожи ижі . . текѣ, и секѣ кѣнѣ, прикыкаю. — Твоея любкы мірныхъ, и премірныхъ Благъ желателъ Сумеwнъ Митрополітъ.“

Сљеди поџјест и опис јерусалима са сликама на сваком листу; као храм пресветога гроба; свјатије с крста; васкресеније; свјатаја Голгота; икона возгласившая свят. Марін Єгүптаүнѣ прити Іорданъ; жертва Аврамова; церковь первомѣченицы Ѳеклы; четверократная дверь, имиже прошелъ Христосъ сѣдя на жребяти осли; скатилище, ѣ немже Христосъ үчилъ непокорныя жиды. Вѣкже скатилища есть рокъ ѣ негоже, ѣ вергоша пророка Іеремію; обчая кѣпкаль; манастиръ светога Іована Богослова; церкве светога Николая; светог Василија; светога Георгија и болница; св. Екатерини; св. Евтимија; св. Ге . . . . а св. Предтечи; св. Георгија прижидех . . . идѣже спишелъ двѣ сватыи на ученики и апостоли; манастиръ св. Онѳфрија; кѣпкаль силеамаа

идѣже умныхъ слѣпыи прозрѣ; гробъ пророка Исаіи, и Іерусалима сына Давидова; вертепъ идѣже скрышасѧ апостоли егда заша жиди Христа, Гетсиманиа и Успеніе прсв. Богородице, Гора Єлеонскаѧ; вознесеніе Христово; манастиръ св. Іована Предтече, крещеніе Христово; Содома и Гомора и Мертвое море; манастиръ аввы Герасіма; Варѵхъ ѵенѣцъ сна, Іаковль источникъ на немже Христосъ бесѣдовалъ Самарѧнкѣ; Ѳаворскаѧ гора; Преображеніе Христово; манастиръ пророка Илиѧ; Гробъ рахилы; манастиръ св. Георгіа съ трѣлею; Витлеемъ манастир св. Саввы освященаго; Домъ праведнаго Якрадма; Оринъ иже есть горнѧ, тѣ цѣловала пресѣтаа Богородица Єлисавѣтъ; Газа; Ємавсъ; храм Ремли; Птолемаида нынѣ нарицаема Якри; Кесарія Филипова и т. д. — нема свршетка, као ни почетка, а ово неколико листа налази се у архиви митрополитско-конзисторијалној у Сарајеву.

* * *

Слово w грѣшномъ человѣкѣ, Придворнымъ всероссійскаго Императорскаго величества Проповѣдникомъ Гедеѡномъ къ недѣлю двадесѧтъ седмїю по Сошествіи сватаго Дѹха Свѣрхъ у Лѣт. Гл. 13. стр. 12. сказанное а ради Православныхъ Сербскаго Народа Христіанъ изъ Московскаго на Славено-Сербскій языкъ преведенное Ⓒ І. Р. къ Карловцѣ Сѵрмійскомъ.

Находитсѧ къ Венеціи код Димитрія Ѳеодосіа 1764. — (у свѣ 10 листа штампаних).

* * *

Житіе сватыхъ Сербскихъ Просвѣтителеи Сѵмеѡна и Саввы списанное Доментіаномъ Іеромонахомъ Хиландарскимъ во сватѣи Горѣ Ѳонстѣи ученикомъ сватаго Саввы Перваго Архіепископа Сербскаго сокращенноже и вчищенно Кѵрілломъ Живковичемъ православнымъ Епископомъ Пакрачкимъ и Славоніи. — Печатано во Вѣнѣ, къ Славено Сербской Типографіи Благород. Госп. Стефана Новаковичъ. 1794. (има листа 30.)

* * *

Повѣдоносный Тріѳмфъ или торжество w Пресвѣтломъ воскресеніи Христовомъ, Благохрістолюбцемъ къ дѣяніюе радость и утѣхѣ къ стіхи сложенно. Міхаилмъ Владиславлевимъ Поралимымъ Ѵчителемъ. — Къ Бѣдинѣ Градѣ, писмены краљевскаго всеѵчилища Пештанскаго. 1801.

Има на великом табаку тип старога града Јерусалима са назнаком двадесет знатних мјеста у врјеме страдања Христова; у све 14. листа.

* * *

Књига рукописна, у величини данашњега бечкога требника, врло разговјетно написана и за сеоскога свештеника морала је бити одвећ практична, јер садржи у себи подпуно све службе, недељне само, а не дневне, од свију осам гласова, то јест, стихире вечерње, јутрење, са каноном, и стихире хвалитне, са блаженима на литургији. Она се налази са горњима у архиви митрополитској, али жалибоже издерана и спреда и страга; има само у цјелости, почињући од осме каноне пјесме трећега гласа, па напријед све; четвртога, петога, шестога и седмога гласа служба подпуна сва, а од осмога има тек до четврте пјесме од канона јутрењег.

Надпис на једноме листу налази се овај: митрополита Теросима зворничкаго Санчака.

Овдје преписујем тропар глас осми, да се сравни са садашњим тропаром:

„Съкрушныхъ (ово х стоји надметнуто) сѣнде милосрде. погребеніе прѣтъ тридневно, да насъ свободиши Ⓒ страстеи. животе и въскр'сеніе наше слава тебе: — Иже насъ ради рождьшесѧ w дѣвы и распетїе прѣтрьпѣвъ благыи. и иже съмрьтїю съмрьть испрьгыи? (изостављено вађа нехотице в) и въскресеніе явилъ яко Бгъ непрѣзри нужѣ създа роѣкою свою. яви человѣколюбіе свое милостивѣ. прими рожьшїотѣ Бцѣ молещюсе за ны. и спаси спасе нашѣ люди вчѣланіе.

Из Требиња.

II.

Дођоше ми до руке два писма наших минулих владика од грчке народ-

ности; па их ево износим да се не загубе; не зато, што имају какове велике важности данас, но зато, што могу можда некад ваљат, да се види начин писања наших некадашњих владика.

Прво је писмо из године 1829., па и ако је стара изгледа по хартији, којом су се „фесови завијали," или што друго можда, опет оно по годинама није старо. Писано је на збору ерцеговачких из Требињске околине, кнезова, а пред лицем Јосифа владике, који је имао срећу два пута долазит' на Херцеговину и то први пут од 1816—1835., а други од 1848—1854. т. ј. кад је била у Мађарској буна, а за владе у Херцеговини силног Али-паше Сточевића.

Није писано руком самог владике, но сигурно неког писменог старца, што се види по повученим цртама; али је потврђено његовим печатом, на коме је по средји турским, а около грчким словима исписано име владике Јосифа.

Ево тога писма сасвим онако исписаног, каково је у оригиналу:

„на: 1829.

„во имѧ ѻца и сина и свѧтого дѣха и свѧте и троици єдино сѫщиѣи не раздѣлиѣи и знано кѣди свои Милковића кнежини и вещемѣ нашемѣ сокранію кратинскомѣ о дине церкве и ѣчинисмо кратински договоръ за жлѣбе (службе) божествени и тание церквине ѣе се имало извершикати по ѣстакѣ церковномѣ крезничи и погокора согласна ске краѣе."

Испод овијех ријечи притиснут је владичин печат и онда поређање службе најприје цркве храма: „благовещенија," која је и данас у селу Подгливи, код Требиња; па онда цркве храма: : с : : Храм: Христово рождество, која је и данас у селу Горици код Требиња. Овђен се каже, да је Храм рождество, али се до данас у народу зна, да је посвећена св. Ђурђу, зато се и зове: „Ђурђевица." Може бити, да је владичин ћатиб у брзини, а може бити и у страху учинио: „поклиа пера," кога је можда исчупао из крила које гуске.

Службе су поређане овим редом, у Погљивљу: Благовијести, Цвијети, Воскресеније, Никољ-дан, Вознесеније, Јованђан; а у Горици: Рождество, Шћепањ дан, Васиљев-дан, прва и трећа недјеља поста, Ђурђев-дан, Вартоломијевдан, Аранђелов-дан и Игњатијев-дан.

Ово је друго писмо, свједоџба рукоположења, издата у манастиру Троици код Плеваља, пречасном пороху тульском Ристу Ковачевићу, од руке владике и „силног" Бугарина Аксентија, који је, као што ми прича поп-Ристо, стављао попове у „букагије."

Свједоџба је писана руком самог владике и потврђена његовим печатом, који има исти облик и рад, као и онај Јосифов; који је Асентија и смијенио, кад је по други пут дошао.

Писмо гласи од ријечи до ријечи:

† Смиреніе наше Чрез Сѫщеа Сіа всеосвѧщеннѣмѣ, зашо Христа Сіна попа Стефана Ковача, прежде рѣкоположиѣомѣ а: Исеніа: четца, иподіакона и діаконажа, на в: Исеніа: рѣкоположисмь от нас: къ презвитера, по свидѣтелство, дѣховнаго его отца, темже ако законіа и каноніи сѫщеніѣкъ от нас рѣкоположіса, има довѣщеніе и властъ за да совершака не возбрано в ксе сѫщенотворенію затова даетсја емѣ сіе сказателное за увѣреніе 1841: Ішіи 3:"

Ето, овака је свједоџба нашег друга и готово педесетогодишњег свештеника Ристе Ковачевића; а ви г. уреднице, ако не запреми много мјеста, ђе год у крај упрстите ове двије-три ријечи нек се зна.

С. Л. П.

Опис Антиминса.

III.

У парохијалној цркви, св. првомуч. и архиђакона Стефана, у селу Голубићу,

православне епархије Далматинске, налази се један стари Антиминс (троцисани). У врло је порушеном стању. Од проста је платна. У висину има 40 цм., а у ширину 48 цм. Печатња је врло проста.

Држећи (антиминс) пред собом, овако су свете слике расположене:

На средини је, као обично св. крст, а преко њега, с' десне стране копље, а с лијеве трска са сунђером.

Пресвета Богородица, насликана је са лијеве стране чело главе Христове, са разкриљеним рукама. — Никодим је насликан с десне стране крста стојећки, а Јосиф чело ногу Христови. Једна мироносица, расплетене косе, клечи ниже главе Христове. Један ангел више главе, а други ниже ногу, држе плаштаницу (платно) а два ангела испод плаштанице. — На четири угла, насликана су четири евангелиста. Нема у наокруг исписан тропар: Благообразни Јосиф, — а тако низкових других слика, ни орудија мученија, као што има на многим антиминсима.

Са десне стране, на горњем мјесту, више Јосифа стоји напечатано:

Ѡсѣщѣнъ сѧ сѧтꙑмъ и Бжественꙋ Ѧнтимисꙋ по дарѣ Дх҃а всѣмъ сꙋщимъ ѓ҃ркодѣствомъ: (написано) **прѣ: г. дакр: босански: Гаврїилъ: митропо: ко гомионици монастирѣ. ѧ҃чнд:** (1754.) **декем: и** (8.)

На дну антиминса стоји написано: **Сложителю помени смѣренаго Гдне** (истругано) **Арсенїа Архіепископа** (напечетано) **изобрази се въ ѧ҃кто гдню ѧ҃ѵкѕ** (1725.)

Примједба: Пошто је овај антиминс, дне 8. Децембра 1754. троцисан у манастиру „Гомионици“ од Митрополита „Гаврила,“ као што се на истоме свједочи; онда, овај Митрополит Дабро-Босански, морао би бити „Гаврил Михић,“ који се налази уписат под хронологичким бр. 20-им Дабро-Босанских Митрополита, (види Шематизам Дабро-Босанске митрополије година 1884—85—86.) — Али датум смрти, (или кад је оставио столицу митрополитску), назначен у реченом Шематизму, не би морао бити тачан „на име: 4-ог Маја 1752. јер, исти Митрополит „Гаврил“ посветио је „антиминс“ дне 8. Децембра 1754.

Тко је пак „Арсеније“ Архиепископ, који моли „Служитеља Господњег,“ да га (на служби) помене? — Не мора, да је, један од митрополита или Архиепископа Дабро-Босанског, јер се не налази ни један слог имена (Арсенија).

У Голубињу, 16. Јула 1890.

С. Вуиновић,
свештеник.

Из Благаја у Житомишлић.

(Цртица с пута.)

Прве недјеље великог часнога поста, кренух се одавлен у суботу с једним овдашњим мојим познаником Живком М. пут манастира Житомислића да се тамо причестим, јер — истину да речем, бијах у намјери мрсити, пошто ми моје слабо и нарушено здравље не дозвољаваше да постим. У тој намјери пође са мном и „Капетан“ (тако смо га звали) Живко, јер и он бијаше слаба здравља; човјек већ у годинама — иктијар, а уз то још имађијаше „задуху, овдје тако звану „сипу“ у прсима. У 1 сат по подне кренусмо „апостолски“ на Буну, која је одавлен један сат удаљена, а налази се на југо-западној страни. По несрећи нашој снијег страшно падаше, а вјетар — овдје тако — звани „бура“ тако нама дрмаше, да се скоро једва на ногама одржасмо. Колико ми снијег и „бура“ бијаху несносни, још ми бијаше „Капетан“ несноснији, јер на ногама немогађијаше да иде, а дај га остави, па ти хајд' брже, помислим да не би ли-

јепо било. Помислих у себи: „Ама, не ћу те старче оставити, па ма обадвојица — на путу заноћили!“

Ја пред њим, а он за мном, докотурасмо се некако — макар и доста жалосно до Буне, па хајд' одмах Васу Мисити у дућан. Попив ту 3—4 мучениде, тако ми лијепе наше вјере ришћанске, на сву нашу муку заборависмо. На још кад нам рече брат Васа, да ће и он с нама у манастир, е, ко онда сретнији, ко веселији од мене!

У $2^1/_2$ сата по подне кренусмо сва тројица с Буне пут зелене Неретве, јер нам се требаше преко ње превести у чамцу, на мјесто, гдје је жељезничка постаја, па ћемо отален за $^1/_2$ сата у жељезници к манастиру. Превезан се, дођосмо на постају, али не прође ни 20 часака, а жељезница зазвижда. Спрћасмо се у III. класу, па одмах хајд', јер ту жељезница чека само један часак (минут). У $3^1/_2$ сата стигосмо на постају, која се од светога манастира налази до четврт сата удаљено, те изишав из жељезнице, пођосмо опет пут валовите Неретве и превезан се прб ње на „џатари“, одосмо у каву, која се код „џатаре“ налази, те се ту мало одморисмо; каву и по 2 мученице пописмо, те једва у 5 сати кренусмо пјешице у манастир.

Приближив се светоме манастиру, не знам, како се моји сапутници осјећаху, али ја бијах сав уздрман, а са мном овлада нека наваредна побожност и страхопоштоваше према тој нашој дивној српској светињи. У тај мах говорах весело ове ријечи: „Хвала ти Боже, кад се удостојих видјети давно жељену свету и славну задужбину племенитог Херцеговца Милорадовића; кад се удостојих видјети мјесто, гдје ми се кроз толика мутна времена очува моја света вјера, народни обичаји, српска народност и славно име „Србин“; кад се удостојих видјети мјесто, гдје је некад наш заслужни и незаборављени митрополит Савва Косановић ђаковао, и гдје је уважена наша старина Високопреосвештени господин Серафим Перовић, садашњи митрополит херцеговачко-захолимски скоро провео ту свој цијели вијек као: калуђер, игуман и архимандрит.

Уљегав унутра у манастир, одмах ми упадоше у очи црквена врата, на којима је свето „Благовјештеније“ (храм овог ман.) насликано; целујем и прекрстим се три пута, па одмах упитам једног младића, који се ту баш десно, „гдје је господин игуман?“

Он ме одведе са оном двојицом до г. игумнове собе, а ја куцнив на врата, чу се глас из собе: „Напријед!“. — „Добар вече оче игумане!“, рекох ја весело, па онда моји врли сапутници. „Добра ви срећа браћо!“ рече весело и управо изненађено госп. игуман. „Куда по овакоме времену за име Бога учитељу“? „Ево светом манастиру и теби“, рекох ја весело. „Е, на хвала ти брате Србине, кад нас нијеси заборавио; ни тебе милостиви Господ не заборавио, само ми је жао што си се морао по овако негодном времену мучити јер знам, каква си здравља.“

„Бог и твоја света молитва учиниће, да ми неће ништа наштодити“, рекох ја побожно. „Хоће, ако Бог да.“ „Сједи учитељу!“ „Сједите!“ Упитав се за здравље и за друго, док ето ти мрке каве, а по том нас свети „оцо“ послужи са 2 ракије, те се баш лијепо окријеписмо.

Соба госп. игумана, баш је права „калуђерска соба!“ На источној страни зида, налази се икона св. Богородице, која у руци држи преблагога Спаситеља, а испод ње, исписана јој је молитва на рускоме језику. На свршетку молитве стоји ово: „Издал владалац Љубеча Его Свити Величества Генерал-Маиор Граф Милорадовић“

У западноме углу зида налази се игуманов кревет бијелим платном застрт, а поред њега — виш' главе асталић, на коме се налази свијећа и неколико књига.

У дну пак кревета — постеље, налази се писаћи сто, на коме угледах између осталога листове: „Босанско-херцеговачки Источник“, „Босанску Вилу“ и „Домаћина.“

Три различита листа, ама сва три врло ваљана!

На источној и сјеверној страни зида налази се миндерлук, који је црвеном чохом и сарџалама покривен, а покрај врата налази се у углу лијепа гвоздена пећ, и то ти је све! Те исте вечери рекох госп. игуману да ћу сјутра одмах послије свете службе натраг у Благај ићи, јер се бојах времена, те га замолих да ми бар летимице покаже манастирске знаменитости и коју о њему проговори. Хвала му! чим ово рекох, а он одмах устаде понесе са собом

кључеве и отвори нам једну собу, која се управо покрај његове налази. Чим у собу про прага ступих, одмах ми очи стадоше! Четири зида, па сва четири украшени дивним сликама! Одмах, чим с врата уљегнеш, упадне ти у очи велика у златном (жуто-варакли) оквиру фино бојама од једног бечанина руком израђена слика манастира.

На истој слици видиш пред манастиром у гају исликана и нашега старину, тог српског мученика Серафима Перовића, који у руци држи „бројанице.“ Прави тип калуђерски! У црној мантији под камилавком на глави, а у лицу блиед. Он је тада био у манастиру као архимандрит. Тешко уздахнух, а очи ми се сузе напунише.

На противном зиду видиш такође руком дивно израђену велику слику — ваљда до $1^1/_2$ метар дугу, оснивателя овог манастира, славног и неумрлога Милисава Милорадовића.

На глави му се налази црвена капа, а по рубовима исте виси длака. Више главе виси натпис: спа. мил. милор. (Чита се: Спахија Милисав Милорадовић). Сво одијело састоји се од једне једине дуге хаљине подобне мантији, само што је ова мантија црвене боје. На ногама се пак налази обућа подобна данашњим опанцима, а у руци дуга палица, подобна владичанској штаки. Жао ми је што не имадох времена да помније разгледам ово одијело, јер исто може служити за карактеристику некадањега одијела.

Летимице видјех још и ове слике: од по метра дугу руком дивно израђену слику Високопреосвештеног госп. С. Перовића, као архимандрита, истога опет салон формат фотографију с „братијом“, па салон-фотографију као митрополита.

Даље видјех фотографију блаженопокојног митрополита Леонтија Радуловића, и још многе друге слике владика и великих духовних и мирских достојанственика.

На ове собе уљегосмо у другу — манастирску књижницу. Овдје се још више изненадих него ли у оној првој соби. Одмах ти упадну у очи дивне црквене утвари, које се налазе у орману под стаклом. Ту ти мој мио брате, има дивних великих потијера, дискоса, кашичица, чаша све од самога сухога жеженога злата. Ја још да видиш неколико великих јеванђелија златом окованих, а бисером и драгијем камењем попурлани! Многе ове утвари донио је са собом садашњи митрополит С. Перовић из Русије, кад је године 1864. тамо ишао и купио прилоге за овај манастир. Међу овим утварима, налазе се и многи дивни прилози честитих и вриједних мостарских Српкиња. Ај вала им!! Живиле и на њих се многе наше Босанке и Херцеговке угледале!

Старим књигама ни броја нема! Ту ти брате има разних старих књига руком писаних на кожи-пергаменту. Тамо даље видиш неке прастаре ствари, као: бардаке, ибрике, сабље, ножеве, иконе и т. д. па још да видиш африканске постоље, што их носе тамошњи богаташи, па котарицу, е, онда брате, не можеш се доста чуду начудити. Ове двије потоње, као и још неке ствари донио је из Фезана из жарке Африке Високопреосвештени митрополит Перовић, који је тамо ради свога милога српскога народа у заточењу био.

Повратив се из ове собе, дођосмо опет у ону прву собу, кад угледам на сриједи исте један фини сто, кога први пут не угледах. Пријем к њему, а на њему бијаше „албум“ и „успоменица.“ Отворим „албум“, кад сав бијаше окићен разним финим фотографијама нижих и виших духовних достојанственика, свјетских достојанственика: као виших и нижих чиновника, учитеља, часника и т. д. па још неколико фотографија и из Русије.

Пошто то разгледам, онда отворих „успоменицу“, која је сва испуњена разним потписима сваког онога, који је ту свету обитељ походио. Многи је какав састав било прозаички, било пјеснички ту унесо. Од свију ми се најбоље допаде пјесна у народном стиху од уваженог и великог народног књижевника Дра. Фридриха С. Крауса. У тој својој дивној пјесни хвали он и прелвзноси св. манастир Житомислић и укратко црта по имену сваког калуђера. Занета дивна пјесна! Госп. игуман рече ми да је Др. Краус прије неке године тај манастир походио, гдје је неке старине истраживао и описивао, а онда ишао по околини и биљежио народне пјесме.

Овај манастир посјетио је такође и честити српски књижевник с Корчуле Вид Вулетић-Вукасовић, који је такође неке старе натписе преписивао.

Врло ми је зачудно, да ова два уважена српска књижевника, не остадоше ту дуље времена, те ову важну старину сасвим неописане и материјал испрпше, јер заиста ако икоји, то овај српски манастир заслужује бољу пажњу, пошто је пун и препун старина. Овај манастир описивао је такође и Дучић, архимандрит у „Магазину далматинском“, који је ту неко вријеме учитељевао, а описивао га је и руски конзул Иларијонов и многи други, али сви — као што рече и госп. игуман не сасвим и доста „нетачно.“

Док о овоме говорасмо, у то доће кухар и јави да је вечера готова. Одосмо у трапезарију и сједосмо вечерати, а мени једнако отишла памет за књижницом. Пред нама бијаше на столу скухане огуљене кртоле, киселог купуса и по по литре „манастирске руменике“, која човјеку живот повраћа.

За вечером се врло и угодно забављасмо.

У то госп. игуман подиже „Здравицу“, у којој рече, да се врло радује, што смо св. обитељ походили, желећи, да је и у будуће не заборавимо, да љубимо наше светиње: вјеру, обичаје, народност и т. д., а онда окренув се мени завршн своју кратку, али језгровиту здравицу са ријечима: „Здрав учитељу!“ Попив чашице, сједнемо и наставимо даље вечерати.

„Онда ја устанем и лијепо се захвалим г. игуману на његовој срдачној здравици, напоменув, да ће ми мој први долазак у овај манастир остати у мојој најљепшој успомени; да ћу се госп. игумана и остале „братије“ увијек радосно сјећати, јер то заиста и заслужују, а завршим своју „здравицу“ са ријечима: „Да си здраво г. игумане, дико и поносе ове свете обитеље. Манастир Житомислић забиљежиће у својој историји златним словима име игумана Симеона Тодоровића, који то заиста потпуно и заслужује, јер се неуморно труди око њега, како би бољи како би виђенији био, јер се неуморно труди око наше свете праћедовске вјере, и лијепе српске народности. Хвалили нам се такови трудбеници калуђери и народни пастири! Здрав!“ Куцнув се, опет сједемо и вечеру довршимо, па на трапезарије одемо у његову (игуманову) собу. Ту попијемо по једну мрку каву и још мало посједимо, па онда с Божијом помоћи спавати, рекав један другоме: „Лаку ноћ!“

У јутру т. ј. у свету недјељу у 7 сати пробудише нас милозвучна звона позивајући нас Богу на молитву. Ја одмах устанем, умијем се и обучем те идем у цркву на јутерњу.

За лијевом пијевницом пјеваше г. учитељ са својим ученицима, а ја одем за десну пјевницу, но не хтједох пјевати. не би ли могао цркву што боље разгледати. Црква је доста мална, види се да је давно грађена. Иста је врло финим старим иконама украшена, на којима се златa и сребра налази, а на једној доста повеликој икони (Св. Богомати) налази се по гдјекоји и драги камен! Св. олтар је прама самој величини цркве направљен. Док ово видјех у томе се и јутерња сврши, па сад хајд' на св. исповијед. Исповиједив се пред госп. игуманом, и она двојица сапутника моји, те се и они исповиједише. По нашој исповиједи не прође ни по сата, а у том и света литургија отпоче, гдје сам онда за десном пјевницом отпјевао с колегом „Блажени.“ Пошто се света литургија сврши, примимо свету причест и одмах одемо у госп. игуманову собу. У томе и он стиже, те назвавши нам: „Добро јутро!“ честита нам празник и свето причешћеније, на што му ми истим начином одвратимо.

Ту попијемо по каву, па онда говор развезосмо. Упитах госп. игумана како манастир стоји са добрима. На што ми он рече, да стоји добро, премда је прије боље стајао. Покрај својих добара има још и своје три цркве (филијале) и то на Тријебњу (задужбина такође Милорадовића), у Старој Габели (родно мјесто нашега дичног српског књижевника Вид Вулетић-Вукасовића) и на Клепцима. Под овај манастир потпада и Благај са својим селима, а прије је потпадао и Столац и Дувно (Жупањац), које данас више не потпада.

„Братство“ се манастирско састоји од г. игумана Симеона Тодоровића (Лелека), Христифора Малутиновића и Прокопија Н., а доскора је био и Герасим Јокановић, кога је Његово Високопреосвештенство госп. С. Перовић послао у манастир Дужи (треб. котар) за управитеља поменутог манастира. „Братство“ је врло тачно у вршењу своје свете и узвишене службе; гостољубиво и врло пријазно. Слободно могу рећи, да честитијих и ућудних калуђера до данас не видјех.

На питање, кад је манастир основан, рече ми госп. игуман, да се тачно не зна, само се толико зна, да је узгор био, кад је још Султан Фатих освојио Босну. Манастир је више пута страдао од Турака, а једном су о Божићу и ћелије попаљене.

Много је овај манастир пропатио, рече дубоко уздахнувши госп. игуман, али како је опет много пропатио, много је данас и хвале стекао. Име манастира Житомислића остаће увијек сјајна звијезда на обзорју српскога неба!" „То је истина госп. игумане," рекох ја весело. „Шта мислиш учитељу, колико је овај манастир људи сретним и великим учинио. Ево ти Косановића, Перовића, Радуловића, Дучића, сви су ти овдје били, науку учили, неко пријеме у њему служили, пак онда у свијет отишли, да и сами уче друге, што су овдје стекли."

„А да ти и не помињем остале, који су овдје ђаковали, па кашње излазили, као пароси, проте, архимандрити и други честити људи, а сад хајдемо ручати!"

Устанемо и ето нас у трапезарији.

Игуман очитавши молитву, сједе у врх стола, а ја с десне стране до њега, а онда остали.

Ручак нам врло красан бијаше! Чорба од пиринча, па пилав, спирјањена кртола, купус и бутарге, а уз то још свакоме по $^1/_2$ литре вина. Госп. игуман устане и опет нам захвали, што смо свету обитељ походили, позивајући нас, да и о „Благовијестима," као храму манастира дођемо, па окренув се мени, говораше ми, да ће му врло мило бити, ако га више пута будем посјетио, на што надовеза двије-три о мени, као учитељу, хвалећи моју особу и свети позив учитељски. На тој му се „Здравици" одмах у име мојих сапутника дубоко захвалим на указаној нам љубави, желећи, да га желимо више пута у нашој средини видјети и с њиме се угодно проразговарати, а завршим са ријечима: „Живио госп. игумане, са свом својом часном братијом на дику и поносе ове свете обитељи и милог српског нам народа!" Живио! Сједнемо и почнемо даље ручати, те смо се при ручку врло угодно забављали. За ручком кажем госп. игуману, да ми је намјера, по овогодишњем испиту доћи у манастир, те га почети од некони описивати, нашто он пристаде и врло му драго би! Ручав, одмах се спремимо за пут, топло захваљујући госп. игуману, на указаној нам љубави. Пољубим га у руку, пођосмо пут Благаја.

Превезав се прђ „патаре" преко зелене Неретве, дођосмо на жељезничку постају, а у том и жељезница из Метковића стиже у 1 сат по подне у коју сједемо и ето нас за $^1/_2$ сата на Буну. Ту се опростимо с Васом Миситом, а ја и мој „Капетан" узмемо коње, па одатле пут Херцег-Шћепанова града — Благаја.

У 3 сата по подне сретно стигнемо, носећи у себи најљепшу успомену о светој обитељи — манастиру Житомишљићу, честитој „Братији" и врло пријазном дочеку.

Завршујући ову своју скромну (путописну) „цртицу с пута" имам примијетити г. уреднице „Источника," да ми намјера није била описивати манастр Житомишљић, него нешто сасма друго, као што ћете и ви и штовани читаоци нашег „Источника" одмах с прва увидјети, за то сам се у овој својој „цртици с пута" држао више личности, него стварности, а гдје гдје сам се такао и историје овог манастира, мислећи, да ће онда штов. читаоце више занимати. С г. Христифором Милутиновићем одредих, да нас двојица у мјесецу Августу о. г. почнемо ову славну задужбину описивати, коју у посебној књизи намјеравамо (штампати) издати. (А могли би послати у лист „Источник." Ур.)

Врло ћете ме господ. уреднице обвезати, ако будете ову моју „цртицу с пута" штампали у Вашем цијењеном „Источнику."

До скора виђења!

Српско ви поздравље!

Ваш поштоватељ:

Благај **Васа М. Ђуковић,**

мјесеца априла 1890. учитељ.

Двије три ријечи на чланак: „Свештенство и проповједање. Са особитим обзиром на вјерско изображење и општу развијеност народа у Босни и Херцеговини од Теодора Јунгића, свештеника.“

(Из Б.-Х. Источника свеска I.—V. од ове године).

„Ако ли се откријe што другоме који сједи, нека чека док први ућути.

Кад се хоће у таком чему, што је од већег значаја и има своју већу вриједност у искусном основаном проматрању, да открије каква особина стручних назора, тим више дужан је сваки добро промишљати: шта га покреће на то, шта и како открива и коме, пред кога износи особне мисли и на чему их оснива, ако је и тиме ријеч до тога стало, да не премаши примјерен успјех.

Прегледајући горњи чланак, држаћемо се реда, који је што нанешено и нарочито на оно ријеч дати, што се коси са основном науком, клонећи се стављања на зачелну тачку наслова, те премјерити и оцјенити шта нам све ту г. писац и споредно и не досљедно открива; зашто се чега како придржава, упуштати се у испитавање тих околности, могло би братеку нам намјеру и нехотице завести на страну личног питања, а најмање било би овдје до тога знати *ко* пише, него *шта* и како пише. Шта је хтио г. писац својим чланком и како га је написао, прво каже нам својом намјеном, а друго прочитајмо поуку да дознамо значај.

Премда г. писца покреће племенита намјера учити науке, открити им корисно и штетно, — у правом смислу, тежња му је показати „пут и начин сеоском свештенству, коме у опште стручно изображење манька“, да би успјешно „поучавали у вјери и моралу“ свој народ; тим прије, а као стручна поука, несмије имати неправилности ни са једне стране.

Крчити пута науци проповједања вјечити истина на пољу неспреманих посљедователя, велика је и можда врло тешка — није лака али племенита задаћа; а упућивати познане оним правцем, коме позаданог пута ни сами незнамо, у понор мутних мисли, ако нисмо ради да свог образа каљамо и повјерења губимо, ако нисмо ради да себе пред Богом и људима излажемо тешкој одговорности, онда треба за љубав истини и сами да тражимо већу.

Различити људи различито мисле, један те исти појам различито схваћају, тиме му одређују већу или мању вриједност, но појам веће вриједности не треба губити у појму мање вриједности, те тиме и саму истину покрити завјесом мутних мисли.

Видимо уводни дио чланка да се удаљује од предмета свог, у великом сразмјеру почиње из општег противу наслову истакнуте мисли, чак од алфе — од „Адама до данашњег дана“, читајући махом заборављајући насловну мисао, губећи се у сијеси неких студија, да не знаш каквом те све ово спрема предмету; ту се у првим редцима философски гледа цијели свјет — васиона; ту се најприје открива, „и на посљетку свега нестаје, по неким сталним, вјечним, не промјењивим законима — уништавајући постојеће“.

На што нас ово спрема предмету? Шта на ово да мислимо, да није какав природословни увод? Да, ово је камен спотицања: „и на посљетку свега нестаје“. Та човјече мислите на догму, камо нам 11. 12. члан символа православне вјере? Питање не може бити јесу ли сталні вјечни, не промјењиви закони Божији „неки“, који „постојеће“ дакле и створена по образу и подобију Божијем, зар „уништавају“? Боже сачувај! *Није добра хвала ваша. Не знате ли да мало квасца све тијесто укисели?* (Кор. I. 5 – 6. Рим. 11: 16).

Са овим оставимо тај дужи увод, у колико се не односи на ствар наше намјере, прећимо на сами предмет. Овдје ћемо тек дознати на своме мјесту да се налазе напутак свештеничкој науци, содијељен на изучавање вјере и образовање нарави. Обадвоје овако одређено: „Вјером се стичу душевна блага, а моралношћу омогућава се друштвени живот на земљи“. На што та недосљедност у одредби подјеле, кад ова те стоји: „Вјера и морал се не дају раздвојити“, на што их раздвајати; као да се вјером не ово

гњава друштвени живот на земљи, а моралношћу не стичу душевна блага. Кад се не дају раздвојити, ваљда и једно и друго има исте циљеви, и кад је „морал основ свакој вјери“, а то свакој не стоји, н. пр. Талмуд га нема са нашег хришћанског гледишта.

Са богословског гледишта није „морал основ вјери“. Морал је плод вјере, под њезином је зависности морал, ми морамо право хришћански вјеровати да будемо на путу спасења; требамо своја дјела управљати по науци своје вјере. Ако хоћемо богословски јасно рећи: катихетичка догматичка наука образује ум на тврдо убиђење вјерских истина, а моралну науку упућује вољу на праведне и свете тежње. Збркано је мислити да морал облагорођава срце и ум човјечији; кад се каже какав успјех чине моралне поуке код људи, остаје оскудица пређутати какав успјех има вјеронаука.

Да се проповједањем о вјери баве догматичке поуке, то ће се допустити, а проповједањем о моралу „поуке здравог разума“ то је ново ономе, који сматра здрави разум као помоћно средство у вјерској науци, за коју црпи знање св. писма претумаченог православном црквом, — то је слободно г. стручњаку! *Али се чувајте да како ова слобода ваша не постане спотицање слабима.* (Кор. I. 8. 9). Не може бити и тај здрави разум који стварa моралне поуке а нису изворне из св. писма.

Напрјед се одваја: „Прва грана свештеничке службе свршава се код нас црквено словенским језиком, дакле језиком кога народ потпуно не разумије“, а главна је тежња да разумије. Циљеь проповједничка захтјева све разјасенити, а то г. стручњак губи са ума, остављајући богослужење, — то средиште све хришћанске вјере, да се потпуно не разумије, што нам пружа толики материјал за проповједи његовања хришћанске побожности. Ова напуштена тачка да се „не разумије“ у предмету стручном, наводи превидност и варљивост „начина и пута“, тиме губи приступ способности појимања старијим и не научним свештеницима, код којих је најплоднија хришћанска побожност; она кнади и оно што им мањка у нужној науци. Са те стране најприје иде да им се поднесе каква практична поука. Но г. стручњак колико се од свога удаљује, толико специјално (дубоко) приводи своје ученике узетом предмету у подјели своје поуке. Не пита се јесу ли — ти ученици морају бити добри психолози (познаваоци природе човјечије душе), друкчије не могу слеђовати поуци свога учитеља, кад мора сваки „да потпуно позна човјека и његову природу, у коме ће као проповједник дјеловати.“ Сваки мора проучавањем „добити појам о добрим и рђавим странама људским итд.“ Ови и остали захтјеви надмашују успјех истакнуте циљеи, пута и начина, и нуди неспособне ученике своје поуци; зато нису оправдани наводи: „Никакви обзири, никакви разлози не могу свештеника, који се уступача било због и самопоуздања било због плашње на проповједаоницу изићи, извинити“, — могу се извинити, као не научени којима „стручно изображење мањка“.

Свештеннику је први позив, најузвишенији задатак проповједање слова Божијег, али у томе се неда пригонити савршенству. За проповједника ваља се родити па образовати.

Људи који немају уређеног дара говорничког, не могу своје мисли лијепо изнијети и у ново одијело обући (т. ј. створити облик), *просто казивање мало је успјеха* (Мој. II. 4: 10. 16); тиме често најважније истине слабо утичу на разум и срце, једино са тога, што их невјешти говорници казују начином истовјетним, посве обичним и свакидашњим. Па и дарovати и талентирани људи без науке и искуства не могу имати моћи мишљења. И знање и искуство колико опет чине код људи хладне крви, суровпарни нерјешини и равнодушни; без икаква афекта (пробуђености) и уображења, који је не способан осјећати у себи пјесничког усхићења, мало је кадар и онда, кад говори о истини и правди. Проповједник у правом смислу мора бити духовно узвишен, прозирући, и проповјед да му је богодана светиња, баш као правом пјеснику пјесма, што 'но каже наш Змај-Јовановић: „Негуј песму, итд“. Ко има при руци змаја нека чита те славом овјенчене стихове, мјењајући рјеч пјесма са проповјед, па да види висину њезине светиње.

Свештеник, који није похађао богословије, који до сад никад никакве проповједи говорио није, коме дакле и способности (знање) фали“; дакле не научен, упућен стручним, не познатим путем и начином, и са највише трудо како ће се моћи поучити духовном говорништву? јер коме фали способност проповједања „треба да

буде", откуда ће бити „прави израз мисли и осјећаја проповједничких, јер ће само у таком случају његова проповјед повољно и успјешно дјеловати на слушаоце", тако је — признаје г. стручњак. Дакле проповјед би тим путем и начином не повољна и без успјеха остала слабог утицаја на слушаоце; кад није довољно говорити само да се говори, нужна је спрема за јавни говор: наука, знање, способност, иначе оста мртва ријеч говорничка.

Наше старије свештенство није имало прилике изучавати богословију, то су њеникови самоуци њиди, зато није криво ни пред Богом ни људима за мањак свога знања, нити је право рећи, у садашњем напредном вријемену да наше старије свештенство мало вриједи. Мјерило његове вриједности узима се из прошлости оних мутни вријемена, која су они на похвалу а не укор своје вјере и народности преживили, вршећи скромном спремом свој позив, *али су имали више духа*. Већина тога свештенства диже се и снажи својим достојанством, што му осигурава повјерљив утицај и добар углед код својих парохијана; братском ријечју и добрим примјером одвраћа их од зла и упућује на добро сигурније, него што би слабом проповједи са проповједаонице.

Имајући у виду намјену чланка, „неукој браћи свештеницима показати пут и начин проповједању", не повјерљиво је страховање својој науци. „Кад се проповједа, треба имати на уму, да се тиме народ поучава, а не да се свештеник својим знањем или даром истиче. Свештеник је ту због проповједи, а не проповјед због свештеника (валда због слушаоца?), па сваки успјех, ког са проповједањем постигне, не треба да га погорди, не треба да га себи уписује у заслугу, — јер ће му она потирати успјех". Та за Бога г. стручњаче, не страхујте, пратите своје мисли „сеоском свештенству, коме у опште стручно изображење мањка — да од помоћи будемо". Откуда ће се истицати својим знањем, далеко је успјех да се погорди, а још даље уписивање својој заслузи! О! то ће ли бити нови проналазак пута и начина да неуке дотле подигне! Са друге стране ово се не може односити на „свештенике — богослове, јер они и сами знају, како ће у овоме погледу дужности својој најбоље и најуспјешније задовољити", да не потиру успјех.

Чујмо за овим у чему је г. стручњаку узвишени задатак свештенички, и шта му је циљ проповједања? „Научити човјека да вјерује у Бога" доиста је прва хришћанска врлина; „научити га да љуби Бога и ближњега свога" ово су двије највеће заповједи Христове, (Мат. 22: 37—39), које потврђује Мојсеја десетословни закон; али то није све, камо из заповједи хришћанско поступање према себи? У другој заповједи одређује Господ Исус Христос љубав ближњему, мјером љубави самога себе, на другом мјесту вели: *све што хоћете да чине вама људи, чините и ви њима: јер је то закон и пророци*, (Мат. 7: 12). Зато хришћанину је најприје нужно знати према себи право хришћански поступати, да знаде поступати према своме ближњем — „научити га да савлађује своје страсти; будити у њему хришћанске врлине (које су те хришћанске врлине?); потпомагати му разум против срца", за тим два-три рецепта о неким гријесима — „јест узвишени задатак једног свештеника". А оно друго „управо ријечи борити се са свим својим силама непрекидно, неуморно и храбро, под заставама врлина и добродјетељи, против свих мана и порока људских — јест узвишени задатак" сваког човјека.

Је ли само у томе сав онај узвишени задатак учења, свештенорадње и управе сваког свештеника на што га обвезује његово звање: *учити људе истинама вјере и правилима владања* (Марк. 1: 15.), *ријечима Божијим и узоритим примјерима својега живота* (Тим. I 4 — 12., Тит. 1: 9), *вршите св. тајне* (Кор. I. 4: 1), *и молити се за све људе* (Лев. 16: 34. Чисел. 10: 25. Дјеј. 6: 4. Тим. I. 2: 1—2. Јак. 5: 14 Евр. 5: 1—7), и као пастир и отац дужан је по примјеру Исуса Христа и апостола: *надзирати своје вјерне, откланати од зла, и по Божијем закону упућивати на добро*. (Тим. II. 4: 2. Петр. I. 5: 2—3).

По овоме може се разумјети да је само то „узвишени задатак *једног* свештеника", који куша валда опширно одредити своје узвишење, те га сакати и за прву обвезу свештено-учења. Ако би ми набрајали сва она узвишења, која се развијају из поглавите мисли установљења новозавјетне службе, ту нам је онда цијела богословија. Шта извире из узвишеног задатка једног свештеника: учи вјери губећи прелаз к' добрим дјелима, нема надежде нијел' и вјера мртва. (Јак. 2: 14. 17). Дакле, у вјери изгубљена нада и љубав не потпуна!

И опредјељење хришћанског учење одговара узвишењу једног свештеника, који хоће „да увјек има на уму, да он има људе спремити не само за вјечни, него и за овоземни живот, а кроз такав осигурати му и вјечну милост“, наопака наука! Као да су то два различита начина и као да свештеник држећи се једног служи на уштрб другом или мрачније, да само начином спремања човјека овоземном животу треба „осигурати му и вјечну милост“! Треба кроз очи тјелесне отворити очи душевне, треба тјело удостојити души, да га духовност присвоји и ономе удостоји мјесту, које нам је спремио Господ Исус Христос. Душа није створена земаљском тјелу нити човјек земаљском животу. Кратак боравак душе у тјелу, трајна је борба на живот или смрт вјечности. *Јер ми духом чекамо од вјере нада правде* (Гал. 5: 5). Одлика је хришћанског спремања хранити већу моћ духовности противу веће моћи тјелесности.

Човјек може бити моралан, може бити узор овоземног живота са неког туђег гледишта „а кроз такав“ да хришћански не мисли и не вјерује, те се и повија по одношајима и добру и злу, изопаченим појмовима неможе разликовати јасно једно од другога. И људи који тјелесношћу затиру духовност, морају проводити сношљив грађански живот; али не схваћају своје достојанство, свој ум изоштравају својим себичњачким тежњама. Па шта је сама та сношљивост, она може бити себично попуштање. У човјеку има чисти и свети осјећаја — осјећаја добра, осјећаја љубави себи сличнима. Треба сав закон извршивати у једној ријечи, а ту једну ријеч ваља душевно разумјети, јер иначе ће љубав тјелесна истрошити љубав душевну, ту подлогу живота и радости и овога и онога свјета.

Колико је значајно у опште па посебно за народ из Босне и Херцеговине тако проповједање, које ће га поткрепити „на разишљавање у границама вјерских одредаба, тичућих се овоземног живота“? Све се одредбе тичу овоземног живота, можемо ли знати за какве њихове границе, које г. стручњак не открива — а ко би то знао! Све су одредбе закон животу тјелесном и пут духовном, односно вјечном животу.

Је ли доста или није одвраћати од грјешења и упућивати на добро, утицајем вјечне награде или осуде више или мање од утицаја земаљских блага или казни, одлучују побуде, које проповједник хришћанском науком буде кадар у народу изазвати осјећајем љубави за истину и правду, — једном ће га привољети царству. Сигурно лакше онолико, колико је више спремљен хришћанској мисли, која га води и упућује духовном савршенству. Будимо људе нека осјете вјеру над законом, па ће бити и врли грађани, тражећи хармоније (сагласија) својој души. *А закон није од вјере: него човјек, који то твори живљеће у томе* (Гал. 3. 12).

Све ваше мисли г. стручњаче немају полета од тјелесних услова и закона, те вас не можемо разумјети позивом. Мислите ли ви да је претња пакленим мукама, којима се „најрадије прокоси“ начин привољевања човјека добру? О! г. стручњаче, слаби сте непмар на темељу љубави; љубав се не боји претње, за то јој „најрадије прокоси“ њезин плод за истину и добродјетељ, неће пожети сила претње, казни и мука.

Даље мислите ви да вјера хришћанска није се могла само због, велите „не јасни обећања ширити и напредовати у жарким појасима као мухамеданска“. Овако, ако и нехотице рекосте, али начело Исуса Христа, који све људе подједнако грли и шири општу љубав и братство, подлажете утицају поднебија — наопако! Вјечита истина не подлежи ни чему. Знате ли ви шта је мухамедова религија, кад је налазите утицајнијом од хришћанске у жарким климатима? Начело уредаба и правила ове религије, могло је продјети само тако, што је према оновременим околностима и политичким приликама Мухамед као препреден и искусан човјек, имајући у виду више успјех него праведу, позајмио највише из религија оних следбеника, које хтједе за се придобити, обукавши ту религију у богату фантазију грубог уображења о блаженству човјека, које нема у себи ништа што засјеца у област духовности и узвишене нравствености. То нам довољно доказује пропадање плода те религије свуда, гдје се хришћанска мисао и цивилизација распростире.

Да ли су сви људи више мање грјешни, нема спора, не може се узети друкчије. Сви људи грјеше, грјех је душевна болест, а свакој болести тражи се лијека. Јесмо ли тјелесно болесни, тражимо и радије се повјеравамо науч-

ном и искусном лекару; а какав тек мора бити научен и искусан онај лекар, који лијечи болесне душе — пудели им лијека? Једни проучавају медецину да постану слободни знањем и искуством тјелесни лекари; други богословију, да познају душу и њезине потребе. И једни и други без способности су надри-лекари, више опасни до ли спасоносни; само способни људи своме звању дорасли су усавршавању свестраним проматрањем тежња свога задатка. Неспособне у основу нужда је тек спремати, иначе значи одозго ширити просвјету.

Из овога истиче се нешто „о уводу и завршетку“ са висине једног свештеника за данашње прилике. Нешто зато, што се тамо ништа не говори о уводу и завршетку проповједи, него не ћу рећи дрско се блатом баца али осуђује све суврмене узорите проповједнике, само зато што они нису дорасли схватити данашње „сасвим друге прилике, којима не одговарају апостолски поздрави: „браћо моја“, „љубезни“, „драги“ идр. него и данас тим и таким поздравима предусрећу своје слушаоце“. Је л' те г. стручњаче тиме дају „проповједи приватан карактер — зато праве од прве приватну радњу, од себе трговца, а од народа своје муштерије.“ Нема смисла. Вјера се не продаје пити купује, код ње нема по што — по то? Оснивање ове тврдње је једнострано: да свештеник у народу више важи као отац међу дјецом, него брат међу браћом, или да свештеник осјећа духовно и узвишено свој положај, „да грије ли се спушта са своје духовне висине“.[1]) Није оправдано у развоју појмова ставити свештеника према народу у односај оца према породици; нити под ријечи народ разумјети само парохијане (Мат. 28: 19. Марк. 13: 10. 16. 15). Ове заповједи не смије свештеник са ума губити. Свакојако поздрављајући свештеник данас своје слушаоце по примјеру апостолском, не спушта се са своје духовне висине, (тј. оне, колико је који има), као што се ни Апостоли нису спуштали. Сви поздрави апостолски које г. стручњак осуђује неким данашњим приликама, и оне које препоручује, стављају у извјесан односај проповједника и слушаоце. Није довољно мислити само на то, ако парохијанин зове свештеника „оцем“ и вели „благослови оче“ да разумије у духовном смислу. „Често се може чути да млађем свештенику уз оче дода: „макар да си млађи од мене“. Дакле народ незна да свештеника зато зове оцем, што он тајнама и ученьем подиже и негује тај народ у животу духовном.

Г. стручњак оће да се народ учи у неким „границама њеркских одредаба, тичућих се овоземног живота“, из неких својих разлога, а и опет из неких других разлога мисли, да се свештеник строго држи у духовној висини, кад га и народ држи у такој! Шта се вели даље за тим, „да народ не зна ни молитава, да је побожан или на своју руку“ те да се његове молитве баве најприје његовим тјелесним потребама. Откуда ће неуки народ о свештенику духовно мислити, кад ни један свештеник за народ духовно не мисли? — Г. стручњак незна пратити своје мисли. Пођимо одавде: „Народ у Босни и Херцеговини јако је на ниском ступњу вјерског необразења.“ Дакле су још сасвим тјелесни људи и не могу духовно разумјевати? *А тјелесни човјек не разумије, што је од Духа Божијега; јер му се чини лудост и не може да разумије, јер треба духовно да се разгледа* (Кор. I. 2, 14.).

Апостол Павле вели: *И ја, браћо немогах са вама говорити, као са духовнима него као са тјелеснима, као са малом дјецом у Христу.* (Кор. I. 3, 1.). Разумијете ли зашто Ап. Павле у својој посланици Коринћане зове браћо? Тај назив Ап. Павле није узео тек нехотице, као што мислите за данашње проповједнике, у посланицама наћи ће се и други назива: *Дјечице моја, коју опет са муком рађам докле Христово обличје не постане у вама.* (Гал. 4, 19.). Ево доказа за разлику односаја: *Будите као ја што сам; јер сам ја као ви што сте.* (Гал. 4, 12.). Нијесу ли то два својства тјелесно и душевно, по томе је Апостолу народ коме проповједа као и он по тјелесности; отуда су му *сви браћа*, коју жели препородити духовно, као и он што је препорођен, те да му постану дјеца. Апостол Павле учи: *Братском љубави будите једни другоме љубезни, чашћу један другога већег чините.* (Рим. 12, 10.). Оваку своју науку потврђује својим примјером, он се са народом као човјек опходи братски. Ни једно слово г. стручњаче из св. писма данас или икада не подлежи најмањој промјени, ни у различитом развитку на-

[1]) Духовна висина г. стручњаку је сан „њерског заноса“, иначе је молитва — иноћање!? — писац.

рода или климата. Свака ријеч отуда од ријечитог је значаја и вриједности, и сваки пара ријечита и непромјењива истина.

Још се труди један свештеник, али — на своју руку, према себи, поучити неуке када и гдје да се проповједа, и овако вели: „да су се прве црквене зграде отпочеле подизати најприје у тој намјери, да се ту за стално проповједа слово Божије, па уз то тек да се и молитва свршава, (ово докажите), јер се човјек Богу молити може и сам, а и изван цркве, а њерске учитеље и пуке не може имати свагђе и на сваком мјесту, него се те по црквама врше.“ Лијепа поука по своме њеву! Дакле, цркве су (храмови) само за то, да се у њима поучава народ, у недељне и празничне дане? Познате ли за Апостола Павла, који налаже да свештеници уче народ и у цркви и по кућама, свагди и на сваком мјесту, све ученије и свакога посебно; дан и ноћ, у добро врјеме и у невријеме. Проповједању слова Божијег није обвезан свештеник само у храму при богослужењу, или *у добро врјеме*; него и изван Богослужења — *и у невријеме*, покарати, запријетити, умолити, са сваким сношењем и ученьем (Тим. II. 4, 1—2).

Почетак хришћански храмова на опште богослужење почиње од тајне вечере (Поп. о спас. мира ст. 446.) *у великој соби простртој, готовој* (Мар. 14., 15.), и у нарочитој соби једнодушно *у молитви и молењу* заједно сви Апостоли дочекаше и примише обећање очино. (Дјеј. 1., 13—14., 2 : 1.) Овака освећена мјеста имали су хришћани и за врјеме Апостола, то дознајемо из ријечи Апост. Павла (Кор. I. 11 : 17., 18., 22.). Цркве су освећена мјеста ради опште молитве. Црква је дом Божији, по појаву и присуству Божијем (Бит. 28 : 17 : 18 : 22.); дом и храм молитве (Исј. 56 : 7 : Јер. 7 : 11 : Мат. 21 : 13.); богомоља (Дјеј. 16 : 13.)

За доказ, као сиуда напријед г. стручњак цитира (наводи) себе, својој науци, на своју руку; пере оне невјернике, који рјетко похађају цркву: „А и шта га привлачи, кад се и код куће Богу молити може? Управо рећи ништа. Ред по којем се црквена служба обавља, обичан му је (а привлачно би њалда да је не обичан!); језик на коме се служба обавља неразумљив му је (треба тумачити), појање у цркви нескладно је (зар црквено појање — опростите!!); ништа дакле нема, да га цркви привлачи, осим једно — Богу се молити, (је ли то „ништа“ нема осим једно, правилно по — логици!) а то може и код куће, па му зато није потребно ићи цркви“ Тако један свештеник поучава, али се вара! Лијепо је кад се човјек и код куће моли но сумња се да они што у цркву не долазе, не моле се ни код куће? Св. црква заповједа нам да долазимо *у цркву на молитву*, сваке недјеље и празника. Шести вселен. сабор наређује да се одлучи од цркве сваки онај, који за три недјеље без велике нужде не дође на богомољу. Ми живимо не засебно, како је коме пало на ум, него живимо као хришћани, који су сједињени законом побожности у друштво. *Прва је дужности хришћанске цркве сабирати се на општу богомољу.* Који ону прву дужност занемарује, тај преступа закон црквени а по томе и закон Божији. (Одбрана истине М. Мих. ст. 91—95).

Из толиких захтјева, који управо условљавају цио предмет, изводи отуда г. стручњак овакн закључак: „Од свештеника се дакле ништа друго не тражи, него добра воља и мало труда па је успјех ту“.

Није ли то најпосље олако узети свој позив?!

Али ми се не смијемо варати кад се г. стручњак у много чему вара; расправљајући поједина питања не основано и не практични, те је запарложио и оно добре поуке. Г. писцу, у колико је познато, изашао је као првенче испод пера овај чланак, у коме осим истакнутих мана има лијепе поуке, то се види да је кадар своме позиву на корист и дику служити, и непретку своје неуке браће допринијети својом добром поуком; ако је буде црпио из онога извора, или зидао на ономе темељу, на који га упућује његово звање: *По благодати Божијој која ми је дана, ја као премудри наимар поставих темељ, а други зида у висину; али сваки нека гледа како зида* (Кор. I. 3 : 10).

Најпосље, шта се таком и сличном поуком доприноси народној просвјети, нека и други расуде, и ми једну рекосмо: да нема заиста свештеног и узвишенијег позива, него што је позив хришћанског проповједника, и нико не мора толико опрезан бити да не сврне са правог пута, као што се мора да чува хришћански проповједник, да је много надмоћнији способношћу и достојанством за оне које учи; нити смије да незна

о ономе о чему говори, јер ће му говор бити глуп, штетан и безазјесан. Па је одпоможено.

Још једну на посљедњу примамљиву ријеч својој пуци, која ријешава данашње живо покренуто питање од свештенства о својој заслузи и породичном ужитку, како јој се свиди, — многомилостиво и премудро, да би во вјеки вјеков могли ожидавати! Та човјече није нама стало само до тога да не гладујемо, ни просјаци не гледају? О ви сте почели од алфе па баш свршујете са омегом. Е мој драги господине како несхваћате питање у духу данашњег времена мучне борбе за опстанак. Данас живи пословица *„Све би дао за свог рода славу али крајцар ни за живу главу“*.

На то се једни жале, други плачу и сви помоћи траже своме тешком и невољном породичном животу, али *од кога?* — И ви то хоћете да ријешите *од народа*, а да од кога другог него од народа. А како то иде данас? Свештенство је напуштено само себи што се тиче опскрбе, па ако му ко шта пружи — то принуђава свештеника да колебајући се са невољама породичним, оставља народну просвјету у запећак а прибаја плуг или вагу! А да шта ће, жена, дјеца, породица везу за се. Држави пак стало је до тога да култивира (унапређује) народ и нравствено и умно, а свако образовање без религиозног васпитања, гола је машта, права несрећа за човјека и државу. Вјера је основ сваком добру па и самом напретку и благостању државном; где вјера опада ту будућности нема. Свештеници су преставници између неба и земље, и између народа и државе, тиме је већ држава позвана, да се брине о њиховом образовању; да посредује на уређењу унизеног материјалног стања њиховог, како би могли пристојно и угледно живити у своме звању; јер *„проповједник љубови к' ближњему не треба да је преморан, да своје ријечи оправдава, истеравањем берива“*, рече једном згодом цар Јосиф II.

Таки унижен положај нашег свештенства у друштвеном животу, може подизати до свјетлијег стања поглавице наше опредјелење цркве уз помоћ државе, те тиме већ једном увеличати свјетлост православне цркве и у овим крајевима, — да свештеници не буду све и сва више него свештеници, — па да се већим правом од свештеника узмогне захтјевати, да буде прави пастир, учитељ и отац, себи повјереног стада[1]).

Зеница, 24. јуна 1890.

Милорад Јелић,
свештеник.

[1]) Ову критику — ако је тако можемо назвати — доносимо у овом листу без икакве измјене у нацртима проповиједи, у стилу и др. на сопствену писчеву одговорност, као што и сам он и писмено и усмено изјави уреднштву, с молбом, да му се ова критика на сваки начин уврсти у лист. Уред.

Катихетичка бесједа о „молитви.“

Љубезна браћо!

Молите се Богу без престанка.
(I. Сол. 5. 18).

Данас хоћу да вам кажем што о „молитви,“ јер знам да многи између вас више пута молећи се, помишља у себи: „Што ми Бог не испуни сваку молитву, кад Га молим?!

Па онда даље вели: „нађа сам му нешто згријешио?!

Није то за то, што си згријешио, јер Он и грјешникове молитве прима, само, ако су оне по његовој вољи и ако ће то бити за те добро.

Ако желите, да вам Господ Бог дâ оно, за што Га молите, онда Му се молите онако, као што каже св. апостол Јаков: „*Ако вам коме што* (премудрости) *недостаје, нека иште у Бога, који даје свакоме без разлике и не кори никога, али нека иште с вјером не двоумећи*.“ (1. 5—7.)

Да, збиља Бог услиша добре молитве, то најбоље показује примјер родитеља пресвете Богородице.

Они су били врло стари, а нијесу имали дјеце, те су многи познаници њихови говорили, да их неће ни имати. Но родитељи пресвете Богоматере непрестане су се молили Богу, да им да од срца порода. И заиста се смиловa милостиви Бог на молитве њихове, те у старости родише њерку — пресвету Дијеву Марију.

Видите ли дакле — љубезна браћо, — шта чини молитва, али и то молитва од свега срца,

из дна душе и тврдом вјером у Бога. За то не треба да се молимо Богу из обичаја, као што многи сад у ово вријеме чине, кад дођу цркви, него му се молимо, као што се то пристоји и да ће Бог збиља помоћи!

Молитвом, која је од свега срца, из дна душе и с вјером у Бога, може човјек добити све, што му је год Бог обећао. Јер је Исус Христос рекао: „*И све, што узмолите у молитви вјерујући, добићете*“ (Мат.: 21., 22, 7., Марк.: 11., 24. Лук.: 11., 9. Јак.: 5., 16. Јов. 3, 22.)

Па ето и сви свётитељи, што год их имаде, молитвом су добили, што су од Бова искали. А нема ни једног човјека на овоме свијету, који добива своје потребе с које друге стране, него од Бога.

Знајте, да је Господу Богу, кад се ми добро по Његовој вољи владамо — исто онако мило као и оцу, кад види, да му син испуњава заповијести; па му онда учини за што га год замоли. — Ето, кад нас тако воли Бог, онда ће нам се смиловати на молитве наше.

Молитвом је један пророк раставио море у двије половине и учинио те је потекла вода из камена (Исх. 14. 15., 21. 17., 4. 6.); св. пророк Илија је заустављао кишу и замолио Бога, те је она опет ударила (III. Цар. 18., 41.; Јак. 5., 17.); Јелисије заустављао је воду у ријеци IV). Цар. 2., 14.); један опет побожан човјек (Исус Навин) је заустављао сунце, а други га повратио са запада на исток (т. ј.: пр. Исаије); (Ис. Н. 10., 13—15. Исаије: 28., 8) и т. д.

Ако си болестан, моли се Богу, да ти даде здравље; ако си богат, моли Му се, да то добро — имање — одржи на корист теби, па да узмогнеш и друге помоћи; ако имаш непријатеља, моли Га, да их Он умудри, те да с тобом живе у љубави; ако си праведан осуђен, моли Му се, да те избави. — Свагда, на сваком мјесту и за свако добро и потребу молите се Богу, који не гледа, да ли си ти у цркви или пред црквом у кући, или у шуми, на суву или на води, или се молиш ноћу или дању. — Он само хоће, да је чисто срце у онога, који Га зашто моли.

Будете ли се само тако Богу молили и поступали, онда ћете у сваком добру напредовати и ништа се нећете бојати; а ако у добру будете напредовали, онда ће вам на страшном суду Господ наш Исус Христос рећи:

„*Ходите благословени Оца Мога, примите царство, које вам је припремљено од постања свијета.*“ (Мат. 25., 34.) Амин.

Никола М. Шкорић,
свештеник.

Допуна чланку: „Нешто о крсним славама и имендану.“

У горенаведеном чланку штампаном у IV. и V. свесци о. год. „Источника“ врло лијепо опртано је значај и вриједност слављења „Крсног имена.“ Нема мислим, ни једног Србина правословне вјере, који би заговарао слављење „Крсног имена,“ јер је то управо најстарија светиња — аманет, кога чувају Срби од памтивијека и што нас је највише уздржало у нашој прадедовској вјери. — Слављење „Крсног имена,“ то је врлина, којом треба да се сваки Србин поноси и да га чувају наши потомци, док тече српског кољена.

Али свака врлина — жали Боже — има и својих мана. — И слављење „Крсног имена“ жали Боже, што морам рећи, има својих мана, које сам управо намјеран у овом малом чланчићу јавности наиђети, а то с тога, да би се што скорије из нашег народа искорјениле.

Писац чланка: „Нешто о крсним славама и т. д.“ није истакао, како треба славити „Крсно име.“ Можда није имао прилике виђети — каквих грдних погрешака и мана догађа се код слављења „Крсног имена.“ Можда је само пратио, како наша браћа по варошима врло лијепо — Богу приступачно — онако, како управо треба — Крсно име славе? Е, ако је то, онда је друго на ствари. — А запитајмо се, како наши православни Срби — тежаци „Крсно име“ славе? Сасвим друкчије брате Србине, нег' што ти мислиш. Славе га Богу неугодно, људима не пристојно, себи на срамоту и велику штету. Истина, да наши тежаци Срби имају ту врлину, да би волили главом платити, него „Крсно име“ не славити; али та њихова врлина има, као сам рекао грдних погрешака и неопростивих мана, за које ћеш се увјерити, кад ти опртам,

како наши тежаци „Крсно име“ славе, на којих ћеш редака видјети, да ли имам право.

Прије неколико дана пред „Крсно име“ иду наши тежаци у даља мјеста, потјеравши — макар и једног вока, овцу или козу — по несретну шпиритушу (ракију, а вина врло мало), које и најсиромашнији, најмање око 6—8 сиња купи (сиђ има 10 литара). У очи „Крсног имена“ долазе, скупљају му се званице (људи, који узајмно, један код другога о „Крсном имену“ пију), које „Кршњак“ одмах прво, него је запалио крсну-свијећу — него ли се праведном Богу поклонио, почне несретном шпиритушом заливати и тако траје, док као мртва на земљу пестровали и тако лежи на као човјек — него као марвинче, јер се није ни Богу молио, ни са себе одјеће скинуо. — Је ли то дакле почетак слављења „Крсног имена?“ Је ли то хришћански? Не, није. Сјутра дан, чим се забјелило и освануло му „Крсно име“, устају званице а „Кршњак“ их опет заливају љутим отровом — гадном шпиритушом, а не пада му на ум да приреди кољиво, крсну свијећу и друго, те да са својим званицама у цркву оде и истином се Богу помоли и светој се литурђији поклони и т. д. — На то још није ништа, кад чујеш, шта се још чини. — Слављење „Крсног имена“ не траје, као што Бог љуби а људи бегоњишу, један дан, него 4—5 а и осам дана, гдје се увијек надмећу, који ће већу чашу попити и који ће их више испити, а кад се изопијају, ту се онда свако зло догађа: псују се, бију се и најпослије бештимају Бога, свеце, људе и све друго. У кратко рећи, свако и најгадније несподобштине догађају се при славама „Крсног имена,“ а то је криво, што наши тежаци незнају, како треба „Крсно име“ славити, јер њему су уврнули у главу „Крсно име“ мора се славити, па мора, а нико, или мало ко разјасњује, како га треба славити. — По моме мњењу, ја би сваком забранио, да не слави „Крсно име,“ више од једног дана, а сиромашни, да не зову никаквих званица, него само крсну свијећу, кољиво да има, те да са својом породицом руча, оно што му је Бог дао, а богатији нека подијеле сиротињи, него што кроз осам дана несретне шпиритуше попију. — Тако славити, било би и корисније и Бог би се побожније хвалио и славио, а никако друкчије.

Ето, што ми је намјера била, да покрај врлина слављења „Крсног имена“ истакнем и мане, да наши тежаци мало разборитије „Крсно име“ славе, макар они, који су обдарени, да овакове ретке прочитати могу, а они, који не, онима ће трудни и на то позвани свештеник и вриједни учитељ, овакове ствари, прочитати и растумачити.

Што се тиче слављења „Имен-дана“ нијесам ни зато, но нијесам ни противан, за оне, који то могу, т. ј. да и „Крсно име“ и „Имен-дан“ славе.

1890. **С. М. Бабић.**

Три ружице.

У свемиру цијеломе
Налазе се три ружице,
Које сваком хришћанину
Загрјејају право срце.

Оне мирис свуда шиљу
Сваком мјесту, сваком крају,
А најприје поникле су
У првашњем људском рају,

Ту су никле, ту су расле,
К'о три драге посестриме.
Те ружице „врлине“ су,
Тако им је дато име.

Једна с' другом од постања
Породицу једну чине;
У највећем злу и гњеву
Не боје се помрчине.

*

Прва ружа — међу истим
Јесте „вјера“ — православна
Са њоме ће са истока
Сијнут зора обасјана . . .

*

Друга ружа „љубав“ свега
Међу нама нек се гаји,

Са љубављу још прије ће
Српско сунце да засјаји.

*

Трећа ружа, то је „нада,“
Која сваког тјеши, спасли;
Па с' надам се и Срб може
Бар до некле да ублажи.

* * *

Христос — спас наш њих пресади
Сваком правом Хришћанину,
По сред срца . . . да с' тим каже
Вишњег Творца величину.
Те свак, који жели имат'
Подобије Вишњег Оца,
Нека све три руже чува —
Нек их штује од свег срца;
Јер те руже само тада
Пружаће нам добро свако,
Кад заједно све три расту;
Иначе је наопако.
Сложно браћо сви настој'мо,
Те врлине очувајмо;
Па тек тада да сазнамо —
Вишњег Оца . . . прослављајмо! . . .

У Фочи, 1890.

М. С. Поповић,
богословац.

Двије бесједе Стеве Давидовића проте.

I. На свету Петку.

Благочестиви Хришћани!

Св. Петка друкчије грчки Параскева названа, рођена је у српској земљи, и прва је која се од српског народа за светитељку призната, показавши својим послѣдователима и прави начин пустињскога живота и испаштања. Живила је још пред Немањићко доба, и по дугом испаштању и молитвама, које је у пустињи проводила, повратила се у своје отачаство Србију, и ту постећи и Богу се непрестано молећи, своју св. душу Богу преда. Тијело њезино дуго је почивало у гробу, док се није послије сазнало да је она света и још цјелокупна. Дошавши гробу јој многи народ са свијећама и литијом, ископају њезино нетљено тијело и поставе у цркви на опште почитање.

Св. моштн матере Петке биле су премјештане у Трново у Бугарску, а одатле турски цар Селим био је однио у свој град Једрене; а одавде пренијето Грцима у Цариград, и најпослије св. њезине моштн буду поклоњене од Грка молдавском књазу, који то св. тијело положи у цркви св. три Јерарха у граду Јашу, ће и данас почива и особито у нашему српскоме народу, као Српкиња светитељка слави се. Св. мати Параскева прва је како реко од нашега народа као Српкиња светитељка постала; прва је показала начин усамљеног испаштања и молитве, те тим самим својим примјером и нас је научила, да тијелу своме не угађамо, да тјелесне страсти обуздаваио и јаку им узду да стављамо; а највише да се Богу молимо.

Ако благословени Хришћани изближе испитамо дјела наша, ако ијоле мислити станемо, видићемо, да смо већом части у многоме некварени и не само, да се данас светити не можемо, него шта више, творимо дјела врагу својствена. У кратко ћу вам рећи о пјанству, нечистоћи и неумјерености.

Пијаним бити, на незнати разумно мислити и радити, не моћи у тијелу своме равнотежу одржати и његов правац дати му, не моћи на посљетку и незнати своје дужности вршити, значи образ и подобије Божије омаловажавати. Осим рђави посљедица, које са сваког гледишта пијанице костићи морају, вама ће и то мислим познато бити, да такви људи у мету најприје своје имање; па онда и свој живот украте и то неки на 5, неки на 10 а неки и на 15 година. Дакле чине самоубиство — гријех, који се никада опростити не може, — који вјечну казну Божију на себе навлачи. Истина, добро је по неки пут и попити по мало некога пића ради тога, да се човјек нешто више провесели. Пићем се се убрза крвоток, зато старији могли би то негда и употрјебити, али младеж и дјеца ни поито. Ко ће своју дјецу слабу, жуту, блиједу и ма-

лољетну да види, тај им може давати шпиритузина пића, кафу, и дуван да пуше; али тај би на тај, начин велики непријатељ своје дјеце био.

Народ наш благословени Хришћани, много страда и зато, што се у свему готово не чисто држи, особито по селима нашијем. Наука вели, да је чистоћа пола здравља, но ми се слабо на то обазиремо. Доста је само то видити, како многи не умивен, неочешљан и нечист и у саму св. цркву долази. Наш сељак тешко о Божићу главу и то Бог зна како измије, а нокте на прстима и ногама и не реже никад но му радом сами нешто одпадају. Слободно се рећи може, да се више брижемо за домаћу животињу, него-ли сами за себе. Коњи се сваки дан тимаре, испод говеда кида и чисти, и у свему се гледа да живина у сувоти лежи; а слоје станове и куће људи држе смрдљиве и непројетрене. Болеснике, које би требало пресвлачити и често чистити, прати и купати, држи наш тежак у кошуљама као у мушемама, а дјеци својој вели, ако су нечиста да брже расту; као да је човјек биљка, којој је ђубре и нечистоћа потребна. Све несреће које од нечистоће проистичу у кратко се казати не могу, јер би то дуго и предуго било. Кратко ћу вам рећи: прозоре сваки дан на кућама отварајте, да их свјеж ваздух прочисти и истјера легло болести; болеснике ваше умивајте, чистите и у чисте аљине често пресвлачите; сваку влагу са себа вашијех уклањајте; сами пак чисти и опрани свагда идите, па ћете тако заиста и здрави и веселији бити.

Трећа мана, коју вам у кратко предочавам, јесте неумјереност коју разумијевамо у свакој ради и дјелу човјечијем; а особито у јелу и пићу. Човјек који ни у чему не прелази границе, него или једе или пије, или ради или се одмара, или говори или ћути, који све то не прекерућући ради, — т.ј. умјерено-средње, тај је срећан, миран, здрав и спокојан. О томе се може увјерити сваки, који живот свој тако управља. — Надам се, да ћете савјет овај ради вас, ради ваше среће и напретка послушати; јер узроком наведенога, народ наш понајвише страда и затире се, што је заиста и срамотно, најглавнијег створа божијег пјана, нечиста и ненасита видити.[1])

[1]) Са овакима и подобним говорима свагда сам успјеха имао. Народ ме је радо послушао, нити су ријечи моје биле гласе пањињег. Писац.

II. О десет Божији заповиједи.

Бл. Хр. Видећи вас данас на овај велики празник сабране у овај св. храм, намјеран сам, да вам неколико ријечи проговорим о закону, кога је сам Бог преко свога праведника Мојсеја на брду Синају народу израиљском дао. Тај закон љубазни моји, тиче се и нас и дужни смо заповиједи те испуњавати. Ја вам данас мислим о томе говорити. Дакле послушајте!

Закон кога вам сад напоменух, јесу десет заповиједи Божији, које су написане биле на двије камените даштице. Четири прве заповиједи говоре о љубави према Богу, а остали 6 о љубави према ближњему. Ријеч љубити, рећи ће по закону владати се, те љубити Бога значи, заповиједи Његове испуњавати; а љубити ближњега, то је чинити другима људима оно, што би и сами били ради, да нам ко учини. Ближњи наш јест сваки човјек на свијету, јер смо сви од првога човјека Адама произашли и свију нас је један општи Отац — Бог.

Прва заповиједь Божија говори: „*Ја сам Господ Бог твој и да немаш ваше богова, осим мене једног*“, и учи нас томе, да је само један Бог, који је све што видимо и невидимо створио, који све створено одржава и о свему као отац промишља. По томе ниште се од нас, да само у Њега једног ијерујемо, да као нашега Творца више свега љубимо, да све потребе наше од Њега једног просимо; даље, да се у биједама и невољама на Њега једног обраћамо и свако добро наше од Њега једног очекујемо. — Против ове заповиједи гријеше сви безбожници, који невјерују у Бога; многобошци или идолопоклоници, који чарају и врачају, па и они, који тима долазе и од њи помоћи траже; по томе сујевјерци, који снове толкују и у њи ијерују, који држе једне дане за сретне, а друге за несретне; па назад и они, који се Богу моле, да им у крађи, лажи и пријевари помогне. Уз то знадните браћо, да свештеници не карају људе, како ви мислите. Они су добри, те зла и пакости никоме не чине; а што им се ми у молитвама нашијем препоручујемо и молимо, то је зато, да они као ближи Богу, наше молитве принесу Њему, па се и сами за нас Богу моле

Друга заповиједь: „*Не прави себи идола нити икаквог кипа. Томе се не моли нити му служи.*“ Стари народи правише себи богове од злата,

сребра, гвожђа и дрвета, а често и саме живе створове божије и небесна свјетила признаваше за богове. Зато нас Бог овом заповиједи од тога одвраћа и забрањује идолопоклонство, сребролубље, страсти тјелесне, лицемјерство и варања. Што се пак пред св. иконама молимо, то је за то, што гледајући лик једног свештеља умно и у мислима преносимо се њему, а не самој икони, која сама по себи неби у стању била помоћи.

Трећа заповијед: „*Не узимај имена Господа Бога твога узалуд.*“ Том заповиједи Бог забрањује клети се ондје, гдје није потреба. Сваки грјешни, који се у свакој беспослици и криво куне; који заклетву своју гази и неће да изврши, што обећа. У осталом допуштено је и заклети се, али у истинитој ствари и кад је нужда, а особито онда, када то судска власт тражи, јер ако је клетва права, Бог се тада слави и не омаловажава.

Четврта заповијед: „*Помени се дана седмог, шест дана рада и у те све своје послове изврши; а седми дан долази у цркву и Богу се моли*“. Шта нам се том заповиједи налаже, то ћете и сами лако разумјети. Седми дан у стара времена, био је субота и значи одмор. Суботу је од Васкрсења Христова замијенила св. Недјеља, и ми Хришћани светкујемо њу. Сваки, који у недјељне дане иза цркве изостаје, даље, који сироте ненадгледа, који у те дане много пије и т. д., грјешни и, каогод, што је грјешно у нељељне и празничне дане црквом одређене радити теретне послове, тако исто и у дане радне грјешно је лежати и не радити.

Пета заповијед: „*Слушај оца твога и мајер, да ти добро буднe и да дуго поживиш на земљи*“. Овом заповиједи налаже Бог почитовати и слушати родитеље, а осим њи и старјешине законске и земаљске (грађанске), учитеље, благодјетеље и све, који су год старији.

Шеста заповијед: „*Не уби*“. Овом заповиједи забрањује Бог, не само убити другога каквим оруђем тјелесно, него још и да му никаква риједа не наносимо; јер, убилац је исто тако и онај, који украде, упали, облаже и криво на на суду осиједочи. Колико-год заповијед ова забрањује другога убити, још више запрјечује убити себе самога; јер је сам Бог наше тијело створио, и Он има над њим потпуну власт, — а ми сами никако. Себе убија и онај, који јелом и пићем претовари се или ма којим другим начином живот свој скраћује.

Седма заповијед: „*Не чини прељубе*“. Заповиједи овом ће Бог чесност од оних, који су у брачној свези; а чистоту тјелесну од оних, који су још безбрачни. Уз то се налаже, да се сваки чува пијанства, срамни ријечи, разврата друштва и нечисти мисли и жеља; а великн грјех блуд или прељубу строго забрањује ради наше тјелесне и душевне среће.

Осма заповијед: „*Не укради*“. — Не треба, да туђе добро крадемо, отимамо — нити и једним начином присвајамо. За то грјешне: разбојници, лопови, продавци, који у вријеме глади за скупе новце продају жито, а послије зато узимју од купаца кућу, њиву, вола, коња и т. д. Затијем они, који варају и рђуше и јевтине ствари под добре и скупе продају; као и они, који ће по миту да суде.

Девета заповијед: „*Не свједочи лажно на ближњега твога*“. — Криво на суду свједочити или ма ће лагати, другога проносити и потворати грјешно је. Истину и оно што јест, прави Хришћанин дужан је и треба да исповједа.

Десета заповијед: „*Не пожели ништа, што је год туђе*“. — Не само желити туђе добро, него још ни помислити зла другоме не треба. Оно, што је туђе — није твоје. Са сопственим својим стањем и имањем човјек треба да се задовољи са тим увјерењем, да ће Бог дати свакоме и онолико, колико који заслужи.

У ово десет поменути заповиједи садрже се све саме истине и благо онима, који живот свој по њима проводе. Они ће од Бога вјечну награду добити и с њиме у сједињењу живити. На против они, који су закон Божи презирали и само своме тијелу угађали, те ће на земљи непрестано сазјест гристи и мучити, а по смрти чекају их вјечните и ужасне праведне казне Божије. — Амин.

Број 1585.

Статистички преглед српско-православне архидијецезе Дабро-босанске у 1889 години.

	Протопрезвитерат	Црква	Манастира	Села	Парохија	Кућа	Душа	Рођено		Умрло		Вјенчано парова	Свештенство							
								муш.	жен.	муш.	жен.		Јеромонаха	свештеника	прота	јеромонаха	ситњела	игумана	протопрез.	архимандр.
1	Сарајевски	5	—	162	9	2306	24602	559	475	450	448	182	—	8	2	—	—	1	—	—
2	Високи	3	—	122	4	1053	8770	170	160	448	145	55	—	2	—	—	—	1	1	—
3	Рогатички	2	—	193	6	1217	10992	193	190	171	152	69	—	5	1	—	—	—	—	—
4	Вишеградски	5	—	140	7	1349	9717	184	172	120	137	45	—	7	1	—	—	—	—	—
5	Бањалучки	13	1	111	20	4379	40659	835	880	557	534	287	—	17	2	1	—	—	—	—
6	Градишки	6	—	55	14	3465	22295	557	561	311	336	192	—	8	1	—	—	—	—	—
7	Тешански	6	—	68	10	2296	19814	387	394	284	272	157	—	9	1	—	—	—	—	—
8	Прњаворски	8	—	65	12	2514	21261	486	454	221	241	159	—	13	—	—	—	—	—	1
9	Приједорски	12	—	46	12	3388	20287	511	450	261	225	120	—	10	1	—	—	—	—	—
10	Кључки	8	—	35	9	1736	14200	325	326	176	173	94	—	7	1	—	—	—	—	—
11	Крупски	18	—	48	12	3072	25722	735	649	475	432	166	—	13	1	—	—	—	—	—
12	Сански Мост	11	—	59	10	2268	16910	385	321	189	219	93	—	8	—	—	—	—	—	—
13	Травнички	4	—	125	6	1089	11929	274	244	194	176	80	—	6	—	—	—	—	—	—
14	Љевански	6	—	51	7	1516	11053	272	291	83	95	88	—	5	1	—	—	—	—	—
15	Гламочки	3	—	71	6	1061	9170	201	198	92	108	77	—	3	1	—	—	—	—	—
16	Бугојински	4	—	115	6	1106	12829	336	329	246	255	93	—	6	—	—	—	—	—	—
17	Маглајски	1	1	57	11	2256	17648	381	348	316	312	129	—	10	—	—	—	1	—	—
18	Герзовачки	4	—	61	6	1525	12689	302	240	284	254	111	—	6	1	—	—	—	—	—

19	Бихачки	6	—	38	6	1541	11825	354	308	144	151	74	—	—	6	—	—	—	—	—	—	
20	Дервентски	9	—	71	10	2538	17001	400	378	212	189	141	—	—	6	3	—	—	—	—	—	
21	Костајнички	16	1	74	15	4288	29663	790	699	373	333	174	—	—	12	2	—	—	1	—	1	
22	Петровачки-Унац	9	1	52	14	3007	21536	550	502	184	192	165	—	—	12	2	—	—	—	—	—	
23	Варцар-Вакуфски	6	—	109	10	2038	18743	428	422	418	406	105	—	—	8	2	—	—	—	—	—	
24	Власенички	4	1	145	9	1974	16520	312	316	516	575	125	—	—	8	1	—	1	—	—	—	
25	Сребренички	11	—	86	13	1498	14753	268	246	376	365	157	—	—	11	1	—	—	—	—	—	
	Свега	180	5	2159	244	54480	440.588	10195	9553	7101	6725	3138	—	—	206	25	1	2	4	1	2	
АЕ. Митрополитска српско-православна конзисторија сарајевска													1	1	1	2	—	—	—	1	—	
Богословски српско-православни завод у Рељеву													—	—	—	3	—	—	—	—	—	
Надзиратељ јерусалимски добара у Босни. Венијамин почасни члан конзисторије													—	—	—	—	—	—	—	1	—	
Вјероучитељи (катихете) у Сарајевским школама													—	—	2	—	—	—	—	—	—	
Војни капелан за Босну и Херцеговину													—	—	—	—	1	—	—	—	—	
Централна казниона у Зеници													—	—	1	—	—	—	—	—	—	
Укупно .													1	1	210	30	2	2	4	1	4	

Опис свечаности освећења новог иконостаса у Високом.

Пошто у овдашњој цркви, — која је освећена од бившег митрополита сарајевског Игњатија 1856. год. а сграђена трудом и заузимањем уз помоћ народну од почивших свештеника Јована и Петра Стајића, — не бијаше довољно и лијепих икона, те иконостас не бијаше са прописаним иконама по литургици снабдјевен, због чега у самој цркви осјећање се нека празнина. Да би се томе доскочило, овд. српско-православна црквено-школска општина у својој сједници одлучи, да се наручи нов иконостас, и то каквом искусном и опробаном сликару, ког ће нарадити по пропису наше свете матере источне цркве.

Овај посао поџерен буде од стране општинске вјештоју сликару Николи Димшићу, који је поједине ликове обукао у дивне одере.

Кад је иконостас био готов на молбу овдашње славне општине буде послан од пречасне конзисторије, пречасни г. Перо Петровић, да прегледа иконостас, који је са малом изнимком све одобрио, због чега је општина с' молбом позвала благодарног госп. Емила Демстровића пристава код окружног суда у Сарајеву, који се томе позиву драговољно одазвао, те два пута овамо долазио и по својој увиђавности поједине ликове дотјеривао, због чега ће му овдашња српско-православна општина остати обвезана трајном благодарношћу.

Иконостас састоји се из ових икона: Над царским дверима налази се Тајна вечера, с' десне стране т. в. Сретење Господње, а с' лијеве Крштење Исуса Христа. До Сретења налази се, Воскресење, а до крштења, Рождество Исуса Христа.

Више тајне вечере је велика икона, на којој је изображено: Распеће Христово, којој је с' десне стране пророк Илија а с' лијеве пророк Мојсеј с' двије камене плоче, на којима су написане 10 заповједи божих. На царскима или светима дверима је Благовјести Пресвете Богородице и то: на десном крилу Пресвета Богородица, а на лијевом арх. Гаврил с' цвијетом у руци. С' десне стране царских двери икона Исуса Христа а с' лијеве Богоматере, држећи на рукама младенца Исуса Христа. До Исуса Христа је св. Јован, а до матере божје великомуч. Прокопије (храм цркве). На сјеверним вратима изображен је архђ. Михаил, а до сјеверних врата налазе се 4 иконе и то: Вознесење Господње, Св. Сава, Св. Василија великн, и св. великомученик Димитрије. Над овим налази се у средини рождество јованово, с десне стране еванђ. Лука а с лијева еванђ. Јован.

На јужним вратима: Св. великомученика Архиђакон Стефан а до њега као и са сјеверне стране јесу 4 иконе и то: Заведење, св. Никола, Симеон Мироточац и великомученик Георгије. У другом реду у средини Рождество пресвете Богородице, с' десне стране еванђ. Матеј а с' лијеве еванђ. Марко.

Још се налазе 2 красне иконе и то: Светога Саве, коју је са иконима архђ. Михаила и архиђ. Стефана, које се налазе на сјеверним и јужним дверима поменути сликар Никола Димшић поклонио српској школи, и св. Теодора Тирона, коју су пекари за свој пир у цркву приложили.

Цио иконостас стао је са трошковима око 1000 форината а, вр. а набавила га је овд. српско-прав. црк.-школска општина из црквене благајне уз припомоћ добровољних прилога од стране народа.

Да би поменута свечаност т. ј. освећење новог иконостаса у што трајнијој успомени код овд српског народа остала, а да би српски народу у овом крају могао послије 30 и више година вићети архијереја у овд. светом храму и у својој средини, на општу жељу позван је од стране општинске високопреосвећени г. Ђорђе Николајевић, да са овд. свештенством освети иконостас. Вријеме освећења било је одређено у прву недељу по светом Илији т. ј. на 22. Јулија по старом календару, 1890. год. О овој свечаности гласно је присутном народу у овд. цркви, да на исту дође, а такођер и уважени г. Прокопије Дамјановић парох илијашки гласно је свом драгом народу српском, да дође на ту ријетку свечаност, а и сам је присуствовао при дочеку г. Митрополита.

Иза Илина дана т. ј. у суботу све је било готово, само се са нестрпљењем очекивало долазак високопреосвећеног, који је заказан на тај дан т. ј. на 21. Јулија.

Г. Митрополит ће доћи са жељезничким влаком. Зато још из јутра искупила се весела Србадија, да изађе на сусрет свом љубљеном архипастиру.

Дакле, кад је било вријеме крену се под предвођењем пресједника цркв. школске општине г. Тода Живковића весела Србадија на колодвор. Оно мало времена што је протекло до доласка влака, сваком си могао читати са лица, да се је као вјечност одужило једна ишчекујући, кад ће високопреосвећеног угледати и свету му десницу цјеливати.

Звиждање локомотиве огласи да је влак већ ту, за то се сви ужурбаше да могу ближе приступити Њ. високопреосвештенству.

На колодвор изашао је био пред госп. Митрополита и овд. поглавити госп. котар. предстојник, који је заједно са високим гостом сјео у приправљена каруца и упутили се у цркву.

На уласку у црквену порту дочекао је високопреосвећеног овд. српски учитељ госп. Ђорђо Стајић са ученицима и изговорио му поздравни говор који гласи од прилике овако:

Високопреосвећени Архипастиру!

„Радостан глас, да послије 30 и више година долази у ово наше мјестанце архијерej, да одслужи божанствену литургију у овом светом храму, сав је народ како у овом мјесту тако и у околици радосно поздравио те и у замашном броју изашао на сусрет свом љубезном архијереју, да цјелује твоју свету десницу. Ти ћеш честита старино остати у врло драгој успомени код овдашњег српског народа, јер достојно заступаш интересе своје цркве и народа.

У историји овог светог храма стојаће забиљежено златним словима, онај сретни моменат кад му је послије више стотина година његову духовну дјецу нахранио небеским храном Србин архипастир.

Твоја дијела високопреосвећени доказују, да си истинити преставник својег свештенства и народа, задобивши трајну симпатију једног и другог.

Надамо се да ћеш и у будуће радити о напретку и бољитку нашему, исправљајући што је искварено, тражећи што је изгубљено и зближавајући што је одрођено.

У то Ти име кличемо:

„Добро нам дошао наш премили архипастиру“.

Кад је ово поменути изговорио захорило се на грла млађих ученика, трократно живио!! Одатле се пратња за г. митрополитом кренула у цркву а на царскима вратима са евађељем у руци дочека високопреосвећеног протосинђел Пахомије Николајевић. Кад је г. митрополит цјеливао св. евађеље онда са свештенством се кренуо у цркву на што су ђаци отпојали: „Тропар храма и кондак“.

При поласку високопреосвећени благословио је присутни народ, нашто му се отпјевало: „Исполајети деспота“.

Из цркве кренуо се високопреосвећени уз пратњу у стан предсједника општинског, који је био за њега приуготовљен. Са г. митрополитом дошао пречасни господин протојереј Петар Петровић и протођакон Ристо Бошковић.

Ручак је стајао приправљен, те тако су одмах високи гости посједали за ручак.

За ручком је између осталијех био и погл. г. кот. предстојник.

Тога дана је високопреосвећени господин вратио визите и то послије вечерње, господину предстојнику, градоначалнику и кадији, који су изашли изаћи пред њега на колодвор. И тако се сврши први дан. Сутри дан т. ј. у Недељу врвио је народ са свију страна у цркву на јутрењу, која је почета у 5 сати у јутру а свршена је око 6½ ала франца.

Тад су свештеници отишли по господина митрополита. На сред цркве стајао је приуготовљен са одјелом архијерејски сто, и док се је Он облачио пјевали су пјевци: „Велико цар небесни“.

Кад се г. митр. у свечано црквено одјело био обукао, онда је отпочео „Освештење новог иконостаса ријечима: „Благословенъ Богъ нашъ.“ За тим се читало: „Царю небесный и трисвятое“ и по Оче наш: Прійдите поклонимся и псалом 131. Затим је ђакон рекао: „Господѣ помолимся“ на што ђаци отпјевали „Господи помилуй“. Пред госп. митрополитом стајао је суд напуњен водом и над водом читао је молитву, која се за тај чин прописује у допунителном требнику на страни 21. Господи Боже нашъ итд. Кад је г. митрополит ову молитву с воагласом завршио, ђаци су отпјевали: „Аминь“. Затим је високопреосвећени рекао: „Миръ всѣмъ, а ђаци и Духови твоемъ,“ ђакон: „Главы ваша Господеви приклоните“ ђаци: „Тебѣ Господи“. Тада је Архијереј читао другу молитву на глас на 26. страни исте књиге. Кад се очитала ова молитва и ђаци отпојали амин, онда је високопреосвећени шкропио свете иконе осведеном во-

дицом говорећи ријечи: Ѡскрашаютсѧ іконы сіѧ, ѡткрывшімсѧ коды сѣ ѡскверненныѧ, по славѣ и памѧтѣ великагѡ Бога и Спаса нашегѡ Іисѹса Христа и къ чести стыхъ егѡ, къ нмѣ Ѻца, и Сына и сватагѡ Дѹха, Ямінь. Затим је протођакон пјевао тропар глас 2. Пречистомѹ твоемѹ ѡбразѹ поклоняемсѧ благіи итд. Слава исти глас: Апостоли, Пророцы и мученицы, итд. и нынѣ глас 1. Ювокію чистаа Дѣва, итд.

И са овијем би готово освећење иконостаса. Сад је настала литурђија и то, пошто је високопреосвећени раздијелио благослов свештеницима, који су се за свету службу приготовили, на позив протођакона: „Благослови владико“, отпочео је божанствену службу г. протосинђел као најстарији свештеник. На литурђији су одговарали ђаци складно и умилно, а иза св. еванђелија изговорио је високопреосвештени г. митрополит дивну бесједу, поучивши између осталога народ да редовно посјећује цркву, да тачно испуњава 10 божих заповиједи, и да се покорава претпостављеним властима земаљским; и она је све присутне дирљиво ганула.

Послије свршетка литурђије ђјеливао је побожни народ св. крст у руци архијерејској, којом приликом г. митрополит је сваког на по се шкропио водицом. Пошље овог чина упутио се високопреосвећени с' пратњом у свој стан, а кад се је одморио на општу жељу овђ. српског народа кренуо се високопр. у карунама на гробље, да прије гробове умрлих и тиме велику утјеху њиховим сродницима живим учини.

Кад се је високопреосв. вратио са гробља и пошто се одморио и ручку је било вријеме. Ручак је текао својим током, на ком је пало више здравица, и то: У здравље Њ. Величанства наздравио је г. митрополит; затим је наздравио г. предсједник у здравље српско-православног свештенства радујући се, да има оваковог поглавицу на свом кормилу, као што је високопреосвећени. На ову здравицу захвално се испред присутног свештенства обљубљени госп. Петар Петровић, пожеливши дотичном г. дуг живот и здравље, нашто се захорило. „Многољетствије“.

Послије ручка настао је кратак одмор, јер се морало хитати на жељезницу.

За високопреосвећеним ишло је више кола, у којима су сједили пратиоци из овог мјеста. На колодвору опет смо ђјеливали му свету десницу и пожељели милим гостима срећан пут, с' жељом до опет што скорије усреће ово мало мјесто својим доласком.

И тако се сврши ова значајна свечаност првог доласка Њ. високопр. у Високо.

А височани ће се увијек сјећати благих ријечи, које текоше том приликом са усана примјерног архипастира.

Да га Бог милостиви поживи дуго и дуго на дику и корист рода српског. Амин.

У Високом, 22. јула 1890.

Један Височанин.

Свечаност освећења нове благајске цркве у протопрезвитерату бугојнском.

Основ (темељ) ове цркве положен је 15. јула 1885. године, и благословом Његовог Високопреосвештенства АЕ. и митрополита Дабробосанског господина Саве Косановића, освештан је од пароха Луке Лукића из Бугојна, пароха Илије Поповића и пароха Марка Ж. Поповића. У темељни камен постављен је у сред зида а на челу олтара у земљи уметнута је спомеиница на којој је означено: вријеме кад је црква основана, за чест ког свеитителя, при коме владаоцу, црквеном поглавици, као и имена чланова српске црквене општине, свештенстева и мјесног пароха.

Црква дугачка је 14 метара, широка 8 и висока 8 метара до крова. Звоник је 4 метра у квадрат и висок је 18 метара. Цијела црква има прозора 8. Сазидана је од самог тврдог какамена, а покривена је дрвеном даском од најбоље врсте. Црква ова има двоја врата, западна и сјеверна. Колико спољашност, толико и унутрашњост овога св. дома божијег лијепо изгледа, имајући свој лијепо удешен иконостас са 40 великих икона све на платну у златним широким оквирима, које су код браће Поповића у Новом Саду, посредовањем вриједног родољуба госп.

Пантe Јовановића, набављене; као и стикари, фелони, чираци, рипиде, крстови, кандила, путир, кадионица, цјеливаче иконе итд.; у име чега му од благајске општине велика захвалност и благодарност. — Звоно има само једно а придарио га је вриједни трговац покојни Ристо Шаитић из Мостара. Имају двије цјевнице и владичански сто лијепо рађен и све обојено. Цркву је ову саградио народ благајске цркве са својим трудом, и то сам собом не купећи ни прилога са стране. Црква је подигнута на врло лијепој равници, да је дивота погледати; а ова је села окружавају: Благај, Мрђеновци, Растичево, Ново-село и Шемановици.

Толико о том.

А сад прелазим на освећење цркве.

Наш општељубљени архипастир Ђорђе Николајевић по жељи благајске општине даде ријеч и обећа да ће 1./13. јула о. г. т. ј. у прву недељу по Петрову дану осветити новосаграђену цркву.

„И шта рече то не пореч“.

Покрај своје дубоке старости, али још у крјепком здрављу; покрај толиког дугог путовања, ево га опет ће долази међу своје стадо.

У суботу 30. јуна на Павлов дан, огласише звона са бијела звоника српске православне цркве у Чапуљићу, која је изван Бугојна на 20 минута а тако исто и са звоника српскоправославне школе у Бугојну, радостан долазак Његова високопреосвештенства господина митрополита Ђорђа Николајевића. Свештенство и грађани из Бугојна, међу којима била су двојица свештеника из Б. Градишке: прото Ст. Н. Давидовић и свештеник Васо Хаџић. Та красна кита сретиоца кренула се прије подне од прилике на 2 сахата свом госту у сретање и пречек, онако, како Србин зна и умије. Ниже бугојнског поља, чим се помолио наш милостиви архипастир, сиђеди старина високопреосвештени Ђорђе Николајевић, све стаде у ред као укопано. У једанаест сахати прије подне високопреосвештени из каруце ступи пред свој мили народ. Парох Лукић држао је говор у име цркве, свештенства и народа, који говор гласи од ријечи до ријечи:

Високопреосвештени архипастиру!

Излазећи најрадосније пред Ваше високо преосвештенство, ја Вас милостиви Архипастиру најердачније у име цркве, свештенства, српскоправославне општине и народа поздрављам са добро нам дошао драги госту и поглавицо св. цркве наше.

Љубав народна која Вас је при путовању Вашему предусретала, ево дочекала Вас је данас и у овом мјесту; и ми се поносити можемо што у кругу нашему видимо љубљеногa Архипастира и ревнога учитеља стада Христова, коме народ српски на дна душе жели челично здравље и дуг живот, како би још многа добра православној цркви чинити могао.

Живио! премилостиви Архипастиру.

На чему се В. Преосвештени очински и благо захвалио.

Одмах иза кратког поздрава, високо преосвештени уз пратњу народа крену се уз бугојнско поље и кроз варош таман кроз чаршију прошао и одјеси у кући пароха Лукића тачно у подне, и ту је пошље обеда и одмора примао посјете од стране грађанства. Прву је посјету примио од свог милог и драгог свештенства, затим од црквено школске општине, а најпосље од предстојника бугојнског г. Др. Мадуровића и од пречасног г. фра Миje Батинића пароха римокатоличког. По подне у 2 сахата Његово Високо Преосвештенство крену се из Бугојна пут Купреса цркви благајској, уз пратњу свештенства и Србадије из Бугојна. Путујући кад смо били уз Просјеченицу помислим сам у себи па велим: красна пута „Боже теби хвала“, па ко није видио да види уа Просјеченицу како крајем тесте тече малена ријека Поричница, а с једне и друге стране брда украшена шумама; сунце гријеше, вјетар помало пирн, а наш мили архипастир погледа из каруце на младу Србадију, па им рече: „Што пјевате, кроз гору кад се путује, пјева се“. Тад млада Србадија запјеваше танко гласовите: „Онамо! онамо! за брда она“, и друге српске пјесме, да ти је милина била слушати како се гласови разлијежу по гори, док стигосмо хану у Шиљагу. Друштва се све више и више приближује, и мало даље идући кад ево стигосмо к „врелу стожерском“. Ту сакупљени народ у свечаном руху, свештеници Илија Поповић и Марко Поповић, одборници цркве благајске са заставом и управитељ испоставе г. Манигодић, чекају свог милог госта. Чим се помолио високопреосвештени, све стаде као укопано. Тачно у 5 сахати високопреосвештени ступи пред свој народ, пред

своје миле и драге Купрешане, који су му тако исто одани као и сваки Србин православни. Поздравивши кратким говором високопреосвештеног господина митрополита управитеља испоставе г. Манигодић, у име српског православног тако и католичког народа, који су истакнувши се на сусрет похитали и који у ненајерној братинској љубави живе; те побуди громовито „живио“!

На ово се високопреосвештени очински и благо захвалио.

Ту је лијепи број народа било виђеније шехерлија, међу којима је био г. градоначалник Анто Ребрина и наше браће сељана Срба православних и римокатолика у своме свечаноме руху, са сјајним токама на храбрим грудима. Овђен баш код „врела стожерског“ је ђедни г. Манигодић, у договору са општином црквеном приредио вечеру за господина митрополита и осталом свештенству. Уз само врело направљен је астал а на њему накресаше врућа меса јагњећијег, ту је на астал изобиља леба бијелог, вина црвеног, пиве и сира масног купрешког. За астал сједе наш мили Архипастир окружен са својим драгим свештенством. Изнад свега тога вијали су се барјаци у народној и царској боји; а народ гледајући свога милог Архипастира, од велике радости пјеваше, из пушака и малих топова пуцаху. Милина је то било виђети, шума се на све стране зеленила; на све стране докле око догледати може, дивотне слике природне, безброј планина, брда, долина, прострло се у недоглед, једном ријечи велико задовољство.

Е браћо моја, овђен је не само уљудно и право поменути гостољубље општине благајске и ђедног г. Манигодића.

Његово високопреосвештенство био је ванредно расположен, и за ово пријеме док се ту бавио разговарао се с народом.

Ту обједовасмо и мало се одморисмо а Боже помози крену смо се даље; народ са барјацима, а за њима дивна слика: наш сједи архипастир окружен народом и чиновништвом, велим кренусмо, па шта јаки Бог да. Мени се чињаше, таман сјели да се мало разговоримо а оно путуј! И са срећом пођосмо мало даље уз брдо, стигосмо до на „врата“ купрешка, кад на „врата“ од великог и страшног вјетра пуче као на топа, сумпор од прашине, шкропац од кише бијо у лице, да се очима гледати не може. Од врата обара се доље низ брдо пут Купреса. Кола бијаше више од 10 а коњаника до 60, који су пред Митрополитом ишли. Особито пред колима сељаци на коњма трчали су као на крилима.

У варош кад стигосмо, гомила народа мушког и женског, старог и младог, направила је два реда с једне и с друге стране улице, од улаза у варош па до конака.

Чим се помолио високопреосвећени на бријегу ниже врата одаклен се град приказује као на длану, све стаде као укопано; и фала Богу дођосмо у град таман око акшама, а вјетар и киша већ не падаше. Високопреосвештени из каруце ступи пред свој мили народ, те народ побуди громовито „Живио!“ Диван старац, разговоран, благ и весео, те се сваки грабио да му свету десницу целива, и да по коју са њим прозбори, а то баш није њему било тешко, јер је његово српско родитељско срце отворено сваком, а његова ријеч пуна љубави према ономе што је српиново, привлачила нас је к њему, да смо се налазили срећним што више са њим бити. Затим је његово високопреосвештенство, у пратњи свештенства и народа допраћено у конак, који је одма преко тесте био, у стан г. Манигодића управитеља испоставе. Народ оде у оближња села на конак, и многи су остали у вароши по конацима. По акшаму опет непријатно вријеме, сву ноћ ладно, киша падаше, велики вјетар дуваше и грмљавина владаше.

Сјутра дан т. ј. 1. Јула у нећељу по Петрову дану, изјутра рано крене се господин митрополит са многим свештенством и народом пут доњег Купреса, ради освећења новоподигнуте цркве у селу Благају, ђе је силан свијет са разних страна на збор сакупио се био, да жељан вида поглавицу цркве своје и св. архијерејску службу, при којој да се са својим многоуваженим архипастиром свевишњем Богу за своје свако добро у опште свесрдно помоли! Кад смо пошли из града суниле се већ поче рађати а и киша помало пропадаше, предсказујући као да ће вазда киша падати. Народ похита да што брже дође цркви; многи народ у колима и на коњма иђе ниа равно поље купрешко, а они на коњма који иђу напред и носе народне и царске заставе, тако хитро иђу да их кола стигнути не могу. На све стране докле око догледати може, дивотне слике природне, величанствен изглед; пружило се равно

поље купрешко дуго и широко, родне њиве и ливаде; погледавши у напред десно и лијево види се безброј брда, долина и планина — пространо се у недоглед. Од прилике путовасмо $1^1/_2$ сахат, док дођосмо у Благој новосаграђеној цркви. Топови и пушке заиуцаше, звоно са благајске нове цркве, са својим милозвучним гласом поздрави долазак његовог високопреосвештенства господина митрополита. Високопреосвештени госп. чим је дошао, ушао је одма у цркву и разгледао цркву, олтар. све црквене утвари и остало, те пратиоци се из цркве похвали сакупљени народ на труду им за тако красну цркву, и оде у црквену кућу, која је одма покрај цркве.

Јутрењу молитву служио је Лукић парох бугојински, а по свршетку јутрње у 10 сахати 4 свештеника обучена са школском младежи дођу у црквену кућу, гдје се одмараше његово високопреосвештенство, те уз појање тропара „Благословен јеси Христе боже наш“, допратише његово високопреосвештенство пред нову цркву, где га дочека 10 свештеника обучених у свештеничким одеждама.

Ушав у цркву и помолив се Богу паста обличење уз појање „Цар небесни“ које је милозвучним гласом отпјевао варцарски учитељ С. Тркуљић са богословцима: Е. Чавићем, М. Вучковићем и Ђ. Поповићем. Одма за тијем одноше водоосвећење, свећана литија са обношењем св. моштн око цркве и свечано освећење храма „Сошествије св. Духа.“ Око цркве обазило је свештенство, барјаци, ђаци са чирацима и рипидама, а мноштво народа око цркве стајало је радосно пратећи тај многоме невиђени обход, гурајући се да боље види свога сиједога архипастира, који престављаше лик свештитељски. Кад се и то свршило, уђе се у цркву и настао најглавнији чин освећења престолне плоче и мазање цркве св. миром, па кад је и с тијем било готово, отпочета је свечана служба божија својим редом.

Његово високопреосвештенство благоизволело је на литургији својим благословом произвести Ђорђу Грабежа учитеља Доњо-вакуфског за ђакона. Црква је била душком пуна народа тако, да ко се на ком мјесту затекао, није могао даље ни макнути пити је с поља могао ко продријети кроз свијет. При служби у цркви биле су: котарски предстојник г. др. Мадуровић, судци г. Строгински и г. Доминић. Св. службу са митрополитом и протођаконом, служио је надзиратељ бугојински Л. Лукић, прото Граховски И. Билбија, прото Бос. Градишки С. Давидовић са још 6 свештеника. Иза великог изода и приноса св. дарова говорио је Његово високопреосвештенство, и у дивном говору поучио је своје миле и драге Србе, као своју своје што може поучити, пожеливши им оно, што себи и својима може пожелити; а томе смо се ми и надали од свога доброга старца, који душу и живот свој полаже за овце, за своју цркву, за свој народ. Иза достојна, протођакон је говорио долгоденствије за цара, патријарха и митрополита, што је све пропраћено са громогласним „многаја лета.“ Кад се св. служба у 1 сахат по подне завршила, госп. митрополит неуморно је још дуго остао на ногама, шкропећи св. водицом народ, који је приступао да жељно часни крст и св. архипастирску десницу цјелива.

На славу ову дошло је 14. свештеника и до 2500 душа.

За сво вријеме док смо се бавили службом божијом у цркви, киша је падала и грмљавина велика била.

По свршетку божествене литургије био је свечан обед, који је припремљући одбор за ту свечаност тако лијепо удесио, на чему су им гости захвални остали, особито се хвала приписати може за овакав дочек, управитељу иеконставе г. Манигодићу, који је око уређења дочека неуморно радио.

Трпеза је била тако велика, да би могло до 200 особа за њу сјести, али пошто страног свијета није било много, то су и домаћи могли посједати.

Здравице су рекуте: Цару, Митрополиту, Високој земаљској власти, свештенству, црквеном одбору, г. Манигодићу, римокатоличком народу и нашој браћи Мухамеданцима. Све ове здравице пропраћене су бурним „Живио!“

Ђурађ Ждеро тежак из Благаја, био је кум цркви и придарио је црквн 100 форинти.

Тога дана киша је непрестано падала. По подне у 3 сахата, Његово високопреосвештенство немогавши од кише да се даље бави, при поласку свештенство и народ поздрави га, а због рђавог времена не допусти да га свештенство и народ прати.

Његово високопреосвештенство одпутовало је уз купрешко поље у град на конак са протојаконом и г. Манигодићем, опет у стан врједном г. Манигодићу, који се је врло обрадовао свом тако преузвишеном госту.

Сутра т. ј. у понедјељак Његово високопреосвештенство крену се у каруцама са својим протојаконом пут Бугојна, гдје је одсјео у кући Михаила Чавића свештеника, те ту се одморио и доручковао; пошље кратке почивше крену се Његово високопреосвештенство са својим милим свештенством кроз варош у котареки уред, да посјети г. котарског предстојника, код г. браће Попадића трговаца, а пошље тога, код честите и побожне госпође Јелке удове Балтић.

Исти дан, т. ј. у понедјељак 2. јула, кренуло се Његово високопреосвештенство у 9 сати прије подне, и при полазку свештенство и народ поздрави га, а због хладноће времена не допусти, да га свештенство и народ прати; и одавлен је здраво и весело исти дан преко Д. Вакуфа и Травника у Јањиће жељезницом у Сарајево отпутовао, те и тамо сретно дошао. Дај Боже, да га срећа вазда пратила буде, те много година на дику и понос српске цркве и српског народа поживио.

У Бугојну, 29. августа 1890. год.

п. Л. Л. и.

Уз наше слике.

Ђорђе Николајевић, *архијепископ сарајевски, митрополит Дабро-босански, Ексарх све Далмације*. (Види слику на стр. 317).

У овој слици приказујемо нашим поштованим читаоцима старца архијереја Ђорђа Николајевића, нашег архипастира и црквеног поглавицу Дабро-босанске Епархије.

Ми се искрено радујемо што нам се даде прилика да увртимо и украсимо овај број „Б. Х. Источника“ са ликом нашег архијереја Ђорђа Николајевића, за кога се може, смије и мора казати: е је свом народу прави добротвор, а својој пастви достојни Архипастир, у чијој души лежи сјајна љубав, пожертвовање и пријатељство за народ свој, за цркву, вјеру православну и просвјету народну. У очима и лицу његовом опажамо озбиљност, а у души и срцу непритворно родољубље, које је од ране младости па до данас остало чисто, искрено, стварно и корисно, са најплеменитијем осјећајима према народу српском. Његова прошлост и садашњост то посвједочава; његов неуморни рад то казује; а то ћемо видити из његовог животописа, узетог из календара „Орља“ за годину 1889. којег је описао г. Томо Кретов Поповић, и који опис овдје са нашим допунама у главном и укратко доносимо:

Митрополит Ђорђе Николајевић родио се у селу Јаску, у Фрушкој гори, 20. априла 1807, и ту у свом родном мјесту изучио је четири разреда основне школе. Из Јаска пређе у Митровицу, гдје свршује добријем успјехом ц. к. њемачке школе; а одатле у Карловце, те ту најбољим успјехом довршн гимназију и богословију. По свршеним наукама био је за неко вријеме учитељ трећег најстаријег разреда у варошн Иригу и од овдашњег магистрата добио прелијепу свједоџбу за најбољи успјех у повјереној му школу. Из Ирига, чезнући за све то већем изображењем, оде у Пешту да тамо настави слушати високе науке и буде примљен у прву годину филозофије. Но митрополит Стратимировић облијеколи се око њега, док га на пошљетку склони, да се прими учитељства у Далмацији, и пошаље га у Дубровник, гдје стигне лицем на нову годину по новом календару 1830.

У то доба претстављање Далмација врло жалосну слику, пошто је ушљед поплаве италијанске, мал' те не рекох, дух славенски у њојзи са свим изумро био, особито уз приморје. Та добросретна судба, да како, немиловање ни наш Дубровник, ту стару Атину нашу, која нам је одњихала Ђорђиће, Палмотиће, Гундулиће Бошковиће и многе друге великане књиге наше; те га у тој туђинској одори заодјенута затече при доласку свом, у њ и наш Николајевић. Коликим се пожртвовањем заузео, како ли ревно и умно млади Николајевић прионуо, да бар повјереном му народу српски облик очува; доста је да ти напоменем, што је он онда, из српског Сиона дошао, те чисто друкчије није могао ни да мисли, ни да осјећа, ни да ради“. „Ви сте со земље“,

рекао је велики учитељ својим ученицима; а да, вјера и Бог, и Николајевић у оно доба и знањем и осјећајем бијаше со земље најприје Дубровнику, па доцније Далмацији у опће, а на по се православном српском народу у тој покрајини и у Херцеговини.

Пошто се након неколико вријемена по свом доласку у Дубровник оженио са Екатарином Берберовића из Мориња, у Боци; то га ондашњи владика далматински Јосиф Рајачић, 6. маја 1833. заређаконио, а на сами Спасов-дан исте године у Шибенику запопи, те повративши се по том у Дубровник, 11. новембра предречене године буде ту намјештен за пароха дубровачког. И он као свештеник отвори српску школу под именом катихизације, што му је прије као свештењаку забрањено било, и од то доба све до 1848. био је и парох, и учитељ мушке и женске дјеце. Као свештенику, да како проширио се знатно и дјелокруг његове радње, на што он никада није пожалио ни труда ни муке; што му је власт признавала било и од народа и од предпостављених му власти. За његово примјерно владање, за равносно испуњавање службе и за његове способности — као што му у одликама пише — владика далматински Пантелејмон Живковић, 8. јануара 1836. одликује га црвеним појасом; а владика Јеротија Мутибарић 28. априла 1846. произведе га за протопрезвитера дубровачког.

И док је он тако успјешно радио за цркву и народ, и док су му предпостављене власти разним одликованьима признавале тај његов успјешни рад; у то негдје исто доба појављује се на обзорју далматинском и једна друга сјајна звијезда," да просвјетли свој народ не уносом туђег обичаја и облика, већ гајећи га у његову природну јеванку", којој је опет Николајевић већ десна рука; појављује се вељу, *др. Божидар Петрановић*. Благотворни рад Ђорђа Николајевића на пољу наше књижевности у Далмацији тога тоба, не допушта ми простор („Орла"), да по својим слабачким силама проценим; него тек да напоменем, како је он заједно с покојним Б. Петрановићем једна душа био *„Српско-далматинском Магазину"*, тој ријетког књиги, која нам је много и много историчке споменике од нјечите пропасти сачувала, много народне обичаје и умотворине на видик изнијела и која нам је очевидни доказ, да се је и онда, као и данас Срби с краја на крај Далмације, са свом туђинском поплавицом, Србином осјећао, и онда рекох, кад они, који му то дан данашњи небрацки нијечу, и силом на срамоту своје име намећу, мртвачким сном спаваху огрезнути до грла у туђинштини.

У току тог плодоносног Николајевићевог рада, а то баш течајем године 1850., луте стријеле простријелиште његово родитељско срце пошто му смрт у не пуна четири мјесеца угради јединка сина Чедомиља и јединицу кћер Софију, те ојађени родитељи остадоше на убаха без заклетва својих.

Исте године 1850 би обдарен први између далматинских православних и римо-католичких свештеника златним крстом Франц-Јосифовог реда за заслуге, а руски цар Никола поклони му те године такођер прстен у брилантима за књижевне заслуге.

Проникнут правом свијешћу у свом позиву и неизмјерном љубављу цјелокупном Славенству, он православни свештеник не прави разлике између браће своје и туђе вјере, но по оној:

Брат је мио које вјере био,
Када брацки ради и поступа

оплакује на првом мјесту у свом „Српско-далматинском Магазину" год. 1842. смрт Антонија Ђурићева, бискупа дубровачког, дописује се и договара као брат с братом и свештеницима друге вјере и отвара им ступце свог „Магазина", све на опћу корист свога народа. Но, по души, и Дубровник исти, гдје је огромна већина римокатолика, и гдје је вазда бивало на пробир учених људи, потпуно свијесан, да:

„Лактом вјере глупост чојка мјери,
А озбиљност дјелом и врлином".

на љубав и повјерење одвраћа му љубављу и повјерењем, те га год. 1852., приликом путовања Њег. Величанства Цесара кроз Хрватску, посла као свог изасланика на Ријеку, да понизно пред Његовим Величанством изјави вјерност и привржености славних Дубровчана. Тако га опет исто год. 1853. изасла Дубровник у Беч пред Цесара, да му се од стране Дубровника радује, што је избјегао смрти, кад оно покушаше да га убију.

На тај начин чашћен и љубљен од свакога без разлике вјере, провео је Николајевић у Дубровнику 28 година, те у априлу 1858. премјести се са свим одатле у Задар, гдје је био именован професором трећег разреда богословије, која је онда носила наслов православне клери-

калне школе. Као професор при тој школи остао је он до год. 1860., то док се у Задру не отвори православна конзисторија, чему је и он доста допринио и припомогао, те је тада именован био конзисторијалним протопрезвитером.

Ама опет и као протопрезвитер конзисторијални заступао је он често мјеста професорска у онамошњој клерикалној школи, па и пуне двије године и засебице обављао је ту службу, кадно се предречена школа преустројила била г. 1868.; дочим га Њег. Величанство цесар 27. децембра 1873. именује и чланом високог ц. кр. покрајинског школског вијећа у Задру, и као члан потога остао је он све до поласка свог у Сарајево; те му је тад намјесник далматински барон Јовановић, по наредби министарства богоштовља и просвјете 6. фебруара 1883. бр. 112/пр. изјавио нарочитом одлуком од стране реченог министарства „захвално признање ради његове дјелатности у покрајинском школском вијећу.

Као што је у Дубровнику, тако је Николајевић и у Задру због ријетких му врлина високо чашћен и поштован од сваког био, те га ваздa и ту међу пријема у свакоме подузећу за корист и напредак свог народа и речју и пером свуд виђамо и находимо. Тако год. 1862., кадно већина сабора далматинског, коју је онда сачињавала талијанска странка, именује одбор од 12 лица, да се ови у заједничким сједницама договарају о промицању српског језика и да поменутој већини поднесе своје предлоге односно књига, које би се имале штампати о трошку покрајинске закладе; у том одбору находимо и Николајевића као оцјенитеља славенских књига. Такође је одма г. 1862. уљегао Николајевић и у први одбор „Матице Далматинске“, и то у књижевни отсјек, те је подпредсједником истога остао све до свог одласка из Задра. Године пак 1865. градоначалништво задарско изјавило му је писмено своју захвалност, што је на молбу истога саставио једну пјесму приликом свечковања педесетогодишње службе покојног барона Лазара Мамуле, ондашњег далматинског намјесника, која је печатана била ћирилицом.

Особитим задовољством овђје морам да спомеием, како се је у то доба Николајевић са још пеколицином свештеника својски заузимао и радио, да се у Далмацији оснује *закладa за свештеничке удовице и сирочад*, у чему се је и успјело; те је он у првој одборској сједници, 16. новембра 1861. једногласно изабрат за подпредсједника одбора, пошто је по правилнику исте закладе предсједник дицезални владика, те је подпредсједником остао до свог одласка у Сарајево, неуморно радећи за напредак, те одиста мимо задужбине потребите закладе, на коју и по свом одласку није заборавио, као што му то лијепо признаје и преосвештени (покојни) владика С. Кнежевић у окружници управљеној 26. фебруара 1883. свештенству своје епархије у којој му јавља, како је Николајевић послао фор. 200 као дар за фонд сирота и удовица свештеничких.

Него Николајевић својим врлинама и радом није стекао лијеп глас и уважење само у Далмацији и Србији, већ му се име још много даље разнијело, те пошто је већ био и чланом „Српског ученог друштва“ у Београду и „Матице српске“ у Новом Саду, год. 1863. приликом славља хиљадугодишњице опстанка велике државе руске, покојни цар Александро II. одликује га редом ордена св. Ане трећег степена.

Да би се боље схватила сва важност тог одликовања доста је, да ти напоменем, како су том истом приликом одликовани били и ови у славенству знаменити мужеви: митрополит српски Михаило, племенити Иван Кукуљевић, Др. Фрањо Миклошић, Вук Караџић, Др. Петрановић, Др. J. Суботић, Др. М. Хаупт, Анте Мажуранић, Др. Блајвас, Шафарик, архимандрит Памучина и Корнелије Станковић.

Осим небројених других заслуга, те је многогодишњим својим радом за цркву и народ стекао, Николајевић од своје заједе и заштеде још за живота, и то још као протопрезвитер у Задру, намјењује једном дијелу свог народа, знајући лијепо, да у данашњем напредном вијеку само науком и просвјетом уз остале природене му врлине може опет Србин Србином бити и постати.

Пошто му још у Дубровнику, умријеше дјеца, а у Задру и протиница; њему бијаше све и сва свој народ, па да би га по могућности својој и материјално потпомагао; *прво марта 1879. установи он закладу од фиорина 12000 под именом закладе протопрезвитера Ђорђа Николајевића, да се приходом истих изучавају гимназијалним и вишим наукама два православна српска младића, и то један из Дубровника а други из Боке. Закладом да управља*

дијецезални православни владика бокељско-дубровачки и за живота добровачки велепоседник и трговац Нико Василије Бошковић и којерски велепоседник Нико М. Стефановић, а по смрти њихових, ако би се случила по смрти оснивателя ове закладе, једног члана влада да бира шуторство православне цркве којерске, а другога оно дубровачке. Предности на стипендије влада да имаду младићи из породица Берберовића или Бербер.

Ама овим и на овоме не завршује се још рад Николајевића, е га црква и народ и под старим његовим годинама требује као озебао сунца. Кад се оно о трагу мало година у Сарајеву имала да отвори православна конзисторија и богословија, заједничко министарство у Бечу одређује и повјерава организацију тих завода старини Николајевићу, тер ти он на изакаку год. 1881. дође у Сарајево, и овдје у тим пословима бива десна рука високопреосвештеном митрополиту Сави Косановићу, те конзисторија отворила 15. новембра 1882., а богословија 2. децембра исте године.

Пошто га Њ. В. цесар превишњом одлуком 17. октобра 1882. именује архимандритом и подпредсједником сарајевске конзисторије, то га високопреосвештени митрополит Сава 19. новембра 1882. при торжественој литургији произведе на степен архимандритски. Као члан конзисторије опет и ту Николајевић све до именовања професора богословије уз своје конзисторијалне дужности обављаше још и службу привременог управитеља и професора при новоустановљеној богословији. Да би му митрополит Сава бар у неколико за све то, па и сав дојакошњи његов рад за корист цркве и народа, своју захвалност исказао, лиџеја на Богојављење 1883. на литургији стави му с благословом архимандритску митру на главу и дозволи му, да исту може влада при служењу у цркви носити.

Двадесетог пак маја 1883. дочекао је Николајевић рјетку славу Тај дан Сарајево свечано је прославило педесетгодишњицу од како је овај честити ветеран српски прву литургију пропојао у божијем храму, па су му и са стране, особито из Босне и Далмације тај дан многе писмене и брзојавне честитке стигле.

А кад се оно митрополите Сава захвали на мјесто митрополита сарајевског, Николајевићу би повјерена администрације упражњене митрополије; а 23. децембра 1885. Његово ц. к. Апостолско Величанство именује га архиепископом сарајевским и митрополитом Дабро-босанским, те га с благословом и приволом Његове светости васиоиског патријарха цариградског Јоакима IV., посвећише на пријестол босанске митрополије у Сарајеву 2. фебруара 1886. на Сретеније Господње, митрополити мостарски Игњатије, тузлански Дионисије и владика горњокарловачки Теофан Живковић. (Види лист „Просвјету“ од 1886. Број 6. и 7. која је у Сарајеву излазила.)

У знак признања заслужног дјеловања, Његово царско и краљевско Апостолско Величанство благоизволело је превишњом одлуком од 15. јула 1887. године најмилостивије подијелити му највећи степен ордена Фрање Јосифа, т. ј. орден, крст са лентом и звијездом.

Као митрополит од почетка па до данас и ако је прешао своју 83 годину, ипак је он још и духом и тјелом крјепак. што нам најбоље посвједочава његово безпрестано обилажење — капоничке визитације — повјерене му пастве и посвећивање новоподигнутих цркава. Смијело могу рећи да нема вароши и варошице (са малим изузетком) у његовој пространој епархији (која броји 180 цркава, 5 манастира, 2169 села, 244 парохије, 54.480 кућа, 440.568 душа, 256 свештеника оба реда), па и у неким селима и парохијама, у којима није био и свој народ поучио.

Од почетка па до данас, он је као митрополит у накрст своју епархију обишао и ове цркве осветио:

1. *У Рељеву* 9. маја 1886. (Сарајевски протопрезвитерат);

2. *У Рогатици* 1. јуна 1886. (Рогатички протопрезвитерат);

3. *У Пазарићу* 31. августа 1886. (Сарајевски протопрезвитерат);

4. *У Трнову* 8. септембра 1886. (Сарајевски протопрезвитерат);

5. *У Осиву* 29. септембра 1886. (Тешањски протопрезвитерат);

6. *У Б. Костајници* 25. маја 1887. (Дубички протопрезвитерат);

7. *У Козарцу* 31. маја 1887. (Приједорски протопрезвитерат);

8. *У Добруну* 15. августа 1887. (Вишеградски протопрезвитерат);

9. *У Медној* 13. септембра 1887. (Герзовачки протопрезвитерат);

10. *У Пријавору* 18. септембра 1888. (Пријаворски протопрезвитерат);

11. *У Чабовићи* 1. октобра 1888. (Дубички протопрезвитерат);

12. *У Рекавици* манастир Крупу 15. августа 1889. (Бањалучки протопрезвитерат);

13. *У Кукуљима* 20. августа 1889. (Градишки протопрезвитерат);

14. *У Влашеници* 8. септембра 1889. (Власенички протопрезвитерат);

15. *У Мравици* 17. септембра 1889. (Пријаворски протопрезвитерат);

16. *У Доњем Вакуфу* 24. септембра 1889. (Бугојнески протопрезвитерат);

17. *У Ребровцу* 1. октобра 1889. (Бањалучки протопрезвитерат);

18. *У Благају* 1. јула 1890. (Бугојнески протопрезвитерат);

19. *У Санском Мосту* цркву и српску школу 26. августа 1890. (Санско-Мост. протопрезвитерат).

20. *У Добрљину* 29. септембра 1890. (Костајнички протопрезвитерат).

Осим тога, још је:

21. *У Високичку* (Сребрнички протопрезвитерат) по дозволи и благослову митрополитском унешен је у новосазидану цркву освећени антиминс 31. августа 1886. по пропису, јер је исти дан митрополит освештавао цркву у Пазарићу.

22. *У парохији Бочац на мјесту Лијеви*, благословом архијерејским унио је по пропису у новосаграђену цркву прота Бањалучки са околним свештенством свети антиминс 1. октобра 1886. године.

23. *У Горњем Унцу, парохији Прекрају* (Гламочки протопрезвитерат) с благословом архијерејским унешен је освећени антиминс у новосаграђену цркву 24. августа 1887. године.

24. *У парохији Међувођи* (Приједорски протопрезвитерат) с благословом архијерејским унешен је освећени антиминс у новосаграђену цркву на дан 8. септембра 1887. год.

25. *У парохији Брекиња* (Костајнички протопрезвитерат) са благословом архијерејским постављен је освећени антиминс у новој цркви 1887. године.

26. *У парохији Камен* (Гламочки протопрезвитерат) с благословом архијерејским унешен је освећени антиминс у новосаграђену цркву 25. октобра 1887. год.

27. *У парохији Лошњи* (Бањалучки протопрезвитерат) с благословом архијерејским унешен је освећени антиминс у новосаграђену цркву од дотичног проте дана 15. августа 1887.

28. *У парохији Ножичкој* (Пријаворски протопрезвитерат) с благословом архијерејским постављен освећени антиминс у цркву и освештана су звона 31. маја 1887.

Поред тога, што је митрополит Николајевић члан утемељач „Друштва св. Саве“ у Београду; члан утемељач „Српског православног црквеноцјевачког друштва „Слоге“ у Сарајеву; члан утемељач „Крајцарског штедионог друштва православних Срнчића“ у Сарајеву; члан „Српског ученог друштва“ у Београду; члан утемељач „Матице Српске“ у Новоме Саду; члан утемељач „Сирото-удовичке фундације свештеничке“ у Задру; члан „Матице Далматинске“ и члан „Друштва доброчињења и узајамне помоћи славјанске“ у Цариграду; он је на благотворне циљеви, као: ђацима, црквама, школама, друштвима и сиротама, и т. д. надао у 1886. г. фор. 1658; 1887. г. фор. 867; 1888. г. фор. 1312.; 1889. год. фор. 1294; 1890. г. фор. 1443. У све дакле фор. 6474.

Бринући се и за свештеничке удовице и сирочад у својој епархији он је обећао 3000 фор. у фонд за горњу циљеь, чим се правила од високе владе одобре и установа ступи у живот. Осим тога, он је укинуо батике и вјенчанице, које су сви прећашњи архијереји од свештенства и народа покупљали. (Види конз. окружницу од 10 јула 1886. број 958. екс 1887. „Источник“ стр. 14. од 1889. год и окружницу од 22. фебруара 1890. број 315. „Источник“ стр. 98. од о. г.) И од тих батика и вјенчаница заоставша свота близу 1000 фор. такође поклоњено је и намјењено за фонд свештеничких удовица и сирочади.

Даље, он је изишло код високе земаљске владе, те се православној општини у Сарајеву плаћа за кућу, гдје митрополит стоји 1200 фор. на годину и то унапријед, што је велика корист

црквено-школској општини, и у којој кући стојали су и до сад митрополити без икакве користи општини.

Напошљетку, митрополит Николајевић није заборавио ни своје родно мјесто Јазак, него је са својим закладним писмом одредио 12.000 фор. на корист удадбеница српско-православних. Закладно писмо његово које нам је до руку дошло, овдје га по својој важности увршћавамо у слиједећем од ријечи до ријечи:

„Ја сам рођен у Србији, у селу званом **Јазак**, те желим мојим сељанима у Јазку, утемељити за вјечну успомену једну закладу, из које ће се сваке године приход дијелити по прописима овог закладног писма, тако да ће тим помоћи **прјеним потребама** овдашњих житеља. У то име одређујем слиједеће:

§ 1. Ја предајем високој краљевској хрватско-славенско-далматинској земаљској влади у Загребу **дванаест хиљада** фиринти а. вр. у обвезницама уједињеног државног дуга под бројевима 49.499., 58.334., 183.764., 184.249., 186.884., 186.887., 199.059., 468.739., 489.092., 489.093., 502.603., 516.230., — са понизном молбом, да исте ту своту прими у похрану у своју благајну као вјечиту закладу под именом: „**заклада добробосанског митрополита Ђорђа Николајевића**“.

§ 2. Сва добит те закладе, која доноси годишњег интереса 504 фор. имаде се за мога живота сваког првог децембра по новом календару предати мени на моје расположење.

§ 3. Иза моје смрти нека се цијели приход из закладе предава назначеном одбору, и нека се сваке године у једанаест на дан светог Николе, то јест 6./18. децембра, или у недељу прије, или после тога свеца, подјели на **једнаке** дјелове онима нововјенчаним невјестама (дјевојкама и удовицама) српско-православног закона, које су се у Јазаку српско-православној цркви те године од 1. Јануара до дана дјелитбе закладнога прихода вјенчале за младиће или удовце српско-православне вјере, макар оне изз вјенчања у другo мјесто отишле.

§. 4. Ако би која удадбеница у тој истој години вјенчала се и умрла, а послије себе дјеце неке оставила, онда њезин овај дијел има се предати оцу или старатељу дјеце њезине за издржавање дјеце у тој само години.

§. 5. Ако која удадбеница богата не би хтјела примити овај мален дар, или ако која исте године, кад се вјенчала и умре, а није родила, онда на постојећи одбор, те дјелове раздати другим у дадбеницама од исте године.

§ 6. Дијелитбу обавља наречити одбор закладе, који се састоји из српско-православног пароха (свештеника) парохије јазачке, из предсједника српско-православне црквене општине, из начелника политичке општине јазачке, и једног црквеног тутора писменог.

§ 7. Свештеник имаде прије дијелитбе саставити попис из матице вјенчаних, и тај попис приложити члановима одбора. Код дијелитбе имаду присутни бити сви одборници; ако који буде отсутан, болестан или запријечен, именоваће свога заступника.

§. 8. О дијелитби има се саставити записник, истоме приложиће се потврда мађарених, па ће се записник подписан од свију чланова одбора, уједно са потврдама предати надлежној котарској области.

§. 9. Овлашћујем овај именовани одбор моје закладе, да при дијелењу новаца имају право заустављати од сваког вјенчаног пара по једну фиринту (1 фор.), и од ових заустављених новаца исплаћивати трошкове око мога парастоса. А парастос с коливом и свијећом треба чинити сваке године у ону недјељу или празник, кад се вјенчаним паровима предаде плаћов дијел. На парастосу имаћу се споминьати сваки пут ова имена: „Митрополита Георгија, јереја Симеона, Екатерини, Чедомила, Софији, Јелисавети, Софији“; а служењем свештенику плаћати одма два фиринта, и у исто доба и друге трошкове исплаћивати, као за свијеће, колико, биљеговину, какав нужни путни трошак, за поштанска писма, за свој труд, итд. Ово све има се уредити, како расположи постојећи одбор, који се труди око моје закладе.

§. 10. Ако би Јазачани кад тад примили другу вјеру, прелази добити из ове закладе на оно село српско-православне вјере, које одреди дијецезан, митрополит (потрајарх) карловачки“. У Сарајеву 14./26. јануара 1890. Ђорђе Николајевић, митрополит.

Ово закладно писмо иавољео је митрополит Николајевић послати преко овдашње владе на крал. хрватску далматинску земаљску владу са својим дописом. Истина новце није послао, него је само за упутство молио: да му се каже је ли тако добро написано, и колико примјерака за-

кладног писма треба да пошаље и т. д. Па сад чека на одговор.

Уз све до сада наведене службе, дужности и доброчинства, које је Николајевић обављао и чинио, и које и дан данашњи по своје старе године обавља и чини, није он пропустио да и пером буде од користи свом народу. Осим што је од постања па до нестања „Српско-далматинског магазина“ вазда и непрекидно китио исти разноликим својим чланцима, године 1842. Др. Б. Петрановић преда му и уредништво истога, као најспособнијем онда у Далмацији за тај посао, те га је Николајевић непрекидно уређивао од год. 1842. до 1862. и тада преда уредништво данашњем владици просвештеном Герасиму Петрановићу; но ипак не престаје он у истом писати, шта више год. 1869. изашао је опет под његовим уредништвом. Такође је он у то доба особито писао у „*Грлици Црногорској*“, па где које чланке у „*Летопису Матице српске*“, између којих мило ми је споменути у „части четвртој“ г. 1838. његов превод гласовите пјесме гласовитог талијанског пјесника и књижевника Александра Манзонија „Пети Мај“. коју је такође превео и Петар Прерадовић. У свим пак скоро ондашњим српским новинама излазило је вазда његових дописа и чланака, под којима се потписивао: Партеније Дубањ, или Проигуман Далматински, или П. Д, што значи парох или прота дубровачки, а кад-када и Гризлица Новак или Г. Н. Дјела пак његова, која су засебним књигама изашла, слиједећа су: „*Младић како треба да се изобрази*“ (г. 1840.), „*Дјевојка како треба да се изобрази*“, с њемачкога превео по Реверу. „*Протопрезвитер и његово достојанство*“ (год. 1879.), „*Насртање протогонизбло одбија протопрезвитер*“ (г. 1880.) и „Животопис и доброчинства Божа Бошковића“ (год. 1880.); а под његовим уредништвом излазио је у Сарајеву и „*Шематизам православне митрополије Дабробосанске*“.

Поред тога налази се и у овом листу његових радова а нарочито „Опис старих писаних и штампаних књига“.

Наш неуморни радник и добри старац архијереј Николајевић надајући сваки час смрти, није пропустио да себи за живота не приправи вјечну кућу, гдје ће њ гови земни остаци почивати; он је дао себи направити гробницу у цркви крај српско-православног богословског завода у Рељеву.

Завршујући овај кратки животопис нашег митрополита Ђорђа Николајевића неможемо нити смијемо пропустити, повторавајући наше оне ријечи из нашег листа Источника (св. 7 и 8. од о. г. стр. 307 и 308):

Слава ти српски добротворе. Твоја су дјела велика, дјела славна од почетка па до данас, и нека те Вишња одржи у крјепком здрављу и чилој старости, да доживиш Несторова љета, како би добио времена, да тако трајну, тако сјајну успомену оставиш и у овој крстаћеној земљи Босни — у овом запуштеном народу, у чијој средини указиште Божији промисао на високо достојанство „Дабро-босанског митрополита“.

Не заборави ни овог народа и његовијех потреба — његова свештенства и његове српске школе, а он ће ти бити благодаран на вијеки. Живио!

Серафим Перовић, архиепископ мостарски, митрополит Херцеговачко-захумски, ексарх Горње мизије, витез ордена Фрање Јосифа I., одликован златним напрсним крстом од руског цара Александра II., члан „Матице српске“ у Новом Саду, и члан утемељач „српско-православног црквеног пјевачког друштва Гусле“ у Мостару. (Види слику на стр. 329). — Митрополит Серафим рођен је 22. јуна 1827. год. у селу Горњи, котару требињском; рукоположен за ђакона у Љубомиру, котару билећком, 8. новембра 1848. од митрополита Јосифа, а за јеромонаха 6. децембра исте године и од истог архијереа; посвећен је за игумана у манастиру Житомишљићу мјесеца октобра 1858. од митрополита Григорија; произведен за архимандрита у Мостару 6. јуна 1864. год. од митрополита Прокопија; именован за митрополита од Његовог цесар. и кр. апостолског величанства Фрање Јосифа I. 14./26. фебруара 1889. год. а по каноничном одобрењу и благословом Његове светости васељенског цариградског патријарха господина Дионисија V., посвећен је на пријесто Херцеговачко-захумске митрополије у мостарској саборној цркви 16. априла 1889. у Томину недјељу од високопреосвештених архијереја: Дабро-босанског митрополита госп. Ђорђа Николајевића, тузланског митрополита госп. Дионисија и боко-которског дубровачког епископа г. Герасима Петрановића (Животопис високопреосвештеног госп. Серафима Перовића налази се у 6 броју Источника од

1889. год. а свечаност посвећења Његовог за митрополита опширније је описана у 11 и 12 броју такође овог листа у истој години.)

Као митрополит, он непрестано обилази своју паству и каноничку визитацију обавља; свуд га лијепо и одушевљено свештенство и народ дочекује, а то је и заслужио, јер за свој народ живи и ради колико му силе и прилике допуштају. Ми му искрено можемо пожелети: да га Бог пожини дуго и дуго на корист цркве православне и српског народа херцеговачког, и да својим благим савјетом и архијерејском пуком — имајући још добре и искусне савјетнике око себе — одржи се узајамна љубав, слога а све на основу правила и заповиједи наше свете цркве.

Ми ни најмање несумњамо нити двоумимо у доброту скромног и несебичног архијереја Серафима, јер његова прошлост, његово пожртвовање и страдање за свој народ, и његова садашњност јасно свједочи да он са својим осјећајима, родољубљем јесте прави искрени пријатељ своје цркве, свога свештенства и народа,

Дионисије Илијевић, архијепископ и митрополит зворнички (Види слику стр. 347.), родом из Берковице, која лежи између Пирота и Видина. Рођен је 1838. год.; и по свршеним вишим богословским наукама у Халки рукоположен је за ђакона у Софији данашњој престоници бугарске кнежевине од тадањег митрополита софијског Гедеона 9. маја 1854. год., а након годину дана произведен је за архиђакона софијске митрополије и одређен за архијерејског заступника у Берковици. А кад се је 1860. год. у Цариграду произвео на упражњени престо васељенске патријаршије тадашњи митрополит кизички Јоаким II. позвао га је у патријаршију и одредио га најприје за канцелара патријаршије, а након двије године за великог печатохранитеља, у ком се својству занимао до 1865. год. А кад је митрополија зворничка обудовила смрћу пок. тадањег зворничког митрополита по имену такође Дионисија, онда га св. Синод једногласно за митрополита зворничког изабере, гдје је био све до 1868 год. а по смрти Игњатија II. митрополита Дабро-босанског, буде премјештен на његово мјесто у години 1868. и до године 1871. као митрополит Дабро-босански био и том епархијом управљао. Но, при свршетку 1871. године буде дигнут са ове епархије и опет на зворничко-тузланску епархију постављен.

Жао нам је што опширније биографију овог архијереја неможемо донијети, јер никаквих података и извора нијесмо имали при руци; а поред тога молили смо гдје треба, и неким личностима обраћали се, да нам коју у прилог животописа г. Дионисина достава, но не добисмо.

Одговор г. Н. Н. Херцеговцу на чланак „Зашто попина проповиједи нема значајног утиска на народ."

У 7. и 8. свесци Бос.-Херц. Источника за мјесец Јули и Август, на страни 296, виђех наслов: *„Зашто попина проповиједи нема значајног утиска на народ?"*

Наслов ми сам показа, да је нешта важно, те радознало почнем читати исти чланак од г. Н. Н. Херцеговца.

Испочетка је укратко написао патње српског народа, од Косова па до скора, и чуди се, *како је српски народ вјеран остао својој праведовској вјери.*

И треба да се чуди!

Али не само он, него и остале нације; јер Србин — мимо све, — једини би кадар са азијатском силом петсто љета бочити се, гледајући сваким даном пропаст своју.

Но, самопрегорење, одважност, јуначтво и падање, да не му — кад било, сијнути слобода, храбро га одржа; а у томе му поможе и вјера православна . . . Да, Бог неће заборавити своје!..

За то је Србин и у бојевима викао: „јуриш, напријед; за слободу, за вјеру, за народност своју" . . .!

А ко би предводник?

— Свештеник, с' крстом у руци, који улијеваше — све више наде, те Србин не жаљаше свог живота, за име и за вјеру . . .

Даље каже г. Н. Н. Херцеговац: „кад је попо научио канонично право, кад попо ана преводити с' латинског језика, кад је бацио опанке, кад је бацио стару кошуљу, кад је бацио сукнену хаљину, кад је бацио плуг и рало, кад му је

жало парохије — или ма и цијели округ“(!). — Ја не знам, који свештеник — осим владике, има цијели округ . . . ха! ха!; „кад попо харачи своје парохијане, кад мрси, кад бије и пеује своје парохијане(!!), кад не иде на службу, док бијелу каву не попије.“ . . . „Па зар с' тога мора — ако и неће, да учи њешто проповиједати, јер нема примјера старога попе у сукненој хаљини“?!

Ја ти се баш срдачно чудим . . .

Па што ће му онда икако проповиједа, кад су данашњи таки многи свештеници, као што ти кажеш!

Зар хаљине чине и худе човјека?

Ваљда, да прави — међ' паметнијем наранташем, од себе т. ј. од старијех чакшира страшило!

Сад кад виде свештеника у подератој или исцрпљеној мантији, гнушају се; а како би било у залијепљењем и закрпљењем чакширама и копаранима!. . . ?

Никако! — то не захтјева дух премена.

Баш би то лијепо и било, да се нераспознаје домаћин од слуге!

Још ти се не могу ни начудити, ка' сад свештеници сале и не носе него црне мантије. Па ако гдје и носе. — *Халине не праве човјека.*

Сам кажеш: „свештеник треба, да је примјеран, ваљан и унутарње добар“, а сад себи противуречиш, гдје велиш, шта ће му таке хаљине и намјештаји.

Ни попара не вриједи, без масла или кајмака (разумије се није ружна ни на зентину):

Г. Н. Н. Херцеговче! И ти си од старијех зеленаша, те цијениш више пост него дјела!

Тако говориш, али мислим, да си заборавио „*сухозаденија*“, јер и теби су знам, милији „*питања*“ него шта посно-сухопарно.

Чини добра дјела, а мрси сваки час, добро ћеш бити . . . рај ћеш заслужити. Непротив! чини недјела, а све пости, готов ти је и на земљи пакао.

„*Христос и апостоли јели су месо, зашто дакле епископи, да не једу?*

Или зар се хоће, да смо ми бољи од апостола?“ — вели епископ Ђорђе Поповић у Доситеју.

Бог преблаги, дао нам је разум, да се с' њим, за наше добро служимо, а не на зло и на несрећу.

Расуди, да ли је право и паметно, што су наши стари за закон мрзили, прокињали и гонили, да и ми то чинимо?

Није ли боље, ако смо Христијани, да вршимо Христове ријечи:

„*Мир мој дајем вама*“! „*По томе ће те бити моја ученици*“ . . .

Све што није паметно, оно је лудо; све што није од Бога, од врага је — вели неумрли Доситеј.

Христос је презирао лукаве лицемјере. Они су га убили.

За то „*мир и љубав*“, ко хоће, да је Христијанин; ко ли пак неће, он нек се тако не зове.

Живјети заједно са животињама, ово је скотски, а не људски.

Слијепац слијепца кад води, шта ће им бити, може свак ласно погодити.

Свак може погријешити.

У нечему треба гдје-што и опростити.

Сам је Бог на нарару! вели Кара-мустаф' ага. И нико није без грјеха осим једног свемогућег Бога.

Пођимо даље:

Ја бар не знам тога свештеника Херцеговца нити сам чуо, — него сад од тебе, да се прије нађе, него што ће службу служити!

Таквога свештеника, треба јавити надлежној власти, јер, ако ти кога познајеш, да тако ради, ти онда велики гријех чиниш, а да га не јавиш, гдје треба; јер данашњи свијет: *чује једну па скује стотину!* —

Питам те: зар већ има и таковијех — у нашем народу, „да не може чекати, до свештеник не изговори бесједу“? — Онда престаје све!. .

Иде ми кажи, какав ће он посао за вријеме службе свршити?

Баш мали, — или никакав. Па ако нећемо Бога ијероват, зар треба радити на свечани дан — без велике нужде!. . . . . Кад је тако, не треба нам ни ијера, ни црква; јер с' тијем је поруга и нама, а још више вјери нашој — Богу . . .

Али цркве неће нестати, ма се многи одлучили од ње; јер Спаситељ каже: „*Гдје су два или три забрани у име моје, ту сам и ја међу њима*“.

Даље, Госп. Херцеговче! Невјероватан ми је твој примјер, да свештеник бије своја парохијанина!

То није могуће! Ни животиње не треба бити. — Та није нико тако будала, да се дâ бити.

Но у поквареном свијету, свашта бива. Та се покварености неискорijени дручије, него домаћим васпитањем и науком.

Па у твоме чланку видим, да си противан науци.

Зар нам не треба наука?

Баш то и јест лијепо, да се вальда не разликујемо од животиња? а особито воље народне, па да ни он ништа не разумјевају, нити да им треба наука! Него опет, да се повратимо на стару глупост. Па да у глупости и живимо, к'о Фираун уз бубањ! . . .

Слушај, шта још каже славни Деситеј.

„Од превелике су користи народу паметни, учени и добородјетельни свештеници. Ужас напада човјека, читајући историју и видећи, колика је немир и вражда међу људе уведена, невина и праведна крв проливена, царства и краљевства пропала, и од варвара опустошена. На мјесто небесне слоге и љубави, усељила се — међу људе мржња и свађе. Ненаучен не може науку трпити јер зна чим наука доље, сва власт, — која је на суђењерију основана и утврђена, да ће пропасти.“

Науку дакле свештенству!

Кад они буду добродјетельни, сав ће народ добар бити, и онда ће се испунити Спасителево пророчанство: „*Биће једно стадо сви људи и један пастир Бог*“.

Док год не буде овладала наука свештенством и парохијанима, дотлен ћемо свагда бити *нико и ништа*. — Дотле ће нас свако презирати.

Учинимо то, одмах ће *проповиједи — свака ри'ч бити, значајни утисак на народ*“.

Баш би то и било добро по нашу вјеру и народност, да су нам свештеници науки, да не знају никоме отвјета дати; а особито данас, кад се све више шири *римска мисија и папина гордија*.

Него опет велим:

„*Свештенству науку*“, па да нас види Бог!

Ово ти госп. Н. Н. Херцеговче укратко одговарам, пошто смо *једне горе листа*

Мислим да ћеш ме разумјети, те други пут *смишленије, стварније и паметније писати*, а немој нападати сво свештенство због неколицине, — јер се каже: „*какав један, такви и други*!“

Руку на срце! па рецимо: и ја сам овакi и овакi, па тек: онај је онакi и онакi . . . . *иначе немамо* срца ни правичности . . !

Фоча, 1. септ. 1890.

Српски ти поздрав! од

Родољуба.

Разно.

Цетињски музеум. Књаз црногорски основао је у „Зетском дому“ државни музеум, те је дао стару Дукљу прекопавати из које ваде знамените споменике римске. Музеуму су већ приложили своје приватне збирке митрополит Косановић, археологичну и „мисирску“ а Шутзнов нумизматичну из „Дубровачке републике и Турске.

Стари грб босански. Изишла је посебце отштампана расправа строго научне студије у овој ствари, а написао ју је хрватски научењак др. Фрањо Рачки. Он долази до овог закључка о босанском грбу: „Два унакрст брвна (кључа) у штиту са главама на горњим окрајцима или над њим, какви нам грб босански приказују домаћи зборници — није грб владалаца босанских. Исто тако није њихов грб ни штит са руком, која држи мач, какав је за босански грб прихватила традиција угарска послије 16. вијека. Ни једни ни други не налази потпоре у истинитим су временим хералдичким споменицима босанским. Једини и прави грб владалаца босанских, који сљеди из тих споменика, јесте штит или пругом косо пресјечен са два реда кринова дуж пруге, или с круном крином на сред поља; а потпун грб још са шљемом и накитом, које спаја кринова круна. Овај други је чешћи на хералдичким споменицима и представља даљу мјену у разноју владалачког грба породице Котромановића.

Пожар на св. Гори (у Атосу). Свету Гору, некадање средиште грчке и словенске црквене културе, на ком још и данас има 20 манастира са 4 до 6 хиљада калуђера, а међу којима је манастирима и славна задужбина Немањића *Хиландар*, задесила је недавно велика несрећа. Већи дио лијепих и пространих шума, које покривају

св. Гору, изгорио је. Штета износи на 5 милијуна франака. Погинуло је и много људи, међу њима и двадесет калуђера, који се нашли у шуми, која је горјела. Одејај ватре видио се с маћедонске обале далеко у егејско море.

Поклон цркви. Гђа Јефа удова покојног Косте Костића, родом из Тешња, мати браће: Пере, Гавре и Нике Костића у Броду, поклонила је једну кућу у Тешњу са шљивиком у корист градње нове српско-православне цркве у Бос. Броду, — у вриједности од 100# дуката.

Положио испит. Петар Лапчевић, свештеник и учитељ српско-православне основне школе у Д. Тузли, положио је испит из богословских предмета 25. августа о. г. пред наставничким богословског завода у Рељеву, и добио је општу оцјену *похвалан*.

Немањино благо. „Дневни Лист“ доноси ниже редове по нарочитој молби потписаног, који прима сваку одговорност за ово, што је написано; ево шта отац Висарион прича: „Год. 1882. нашао сам 2 казана блага у манастиру Хиландару, што су га оставили Немањићи у случају, ако би српски светогорски манастири изгорјели или дошли до друге какве пропасти, као што су данас дошли до тога, да се ово благо употријеби на њих, да се поправе и обнове. Ја, који сам ово благо нашао, нијесам смио казати калуђерима бугарским, бојећи се, да га не би упропастили, већ се ријеших и дођох у Србију, да тражим Србина патриоту, који ће поћи са мном у манастир Хиландар, да види како су порушени манастири св. Василије и Хиландар, и ту би му казао, гдје се налазе 2 казана које су оставили Немањићи. Обраћао сам се свуда и на многа висока лица и нико ми није вјеровао, да је ово истина. Ево има 6 година, како тражим човјека, добра Србина, да о мом трошку пође са мном у Свету Гору у манастиру Хиландар, да очима види, па да може увјерити о томе она лица, која ја нијесам могао увјерити, па онда да се извади царски ферман и да се ово благо подигне и ови српски манастир обнове. Овакве Србе нијесам могао наћи; а тражећи их пуних 6 година потроших 700 дуката, све у жељи, да помогнем манастиру Хиландару. „Видећи да нема другог средства, ријешио се, да ово доктавим српском народу до знања, те да сваки Србин зна̂де, гдје је Немањића благо, које се затворено налази у манастиру Хиландару. У великој цркви више гроба св. Симеуна, видјећеш једнога изображена анђела. Више тога анђела узидан је први казан; врата су од казана на крову црквеноме; на вратима је плоча од камена, закована гвозденим шинама и заливена оловом. Ову плочу покрива оловно платно, пошто је и сва црква покривена оловом. На олову, гдје се плоча налази, урезана су ова слова: „зри“. — Други је казан с лијеве стране према гробу св. Симеуна, више иконе св. Теодора и св. Димитрија. Кад дођеш до горе, погледај горе у висину и видићеш једнога изображена анђела, више анђела је казан са благом узидан; врата су на крову од цркве. — Ово јављам српском народу, пошто су и ова, гдје је благо сакривено, дошле до репарације, те ће се благо пронаћи и калуђери бугарски упропастити га, а наши манастири остати порушени и разваљени. Мене су калуђери бугарски истјерали из манастира Хиландара, а други српски брат не зна за ови благо, за то сам морао ово народу доставити до знања. — *Висарион* калуђер манастира Хиландара.

Освећење новоподигнуте правосл. цркве и српске школе у Санском Мосту. На дан 26. августа о. г. освештао је цркву и школску зграду његово високопреосвештенство митрополит Дабробосански Ђорђе Николајевић. Црква је сатрађена 1873. од дрвета и од већ кала била, но 1883. год. ова је разваљена и на истом мјесту направљена је друга и већа црква такође од дрвене грађе, која је кречом оцљепљена и окречена, а изнутра је сведена на свод. Храм је посвећен св. апос. Петру и Павлу.

Школска зграда која је направљена и озидана од најбољег њутца камена, дугачка је 14 мет. широка 12 мет. висока 5½ мет. Има све нужне просторије за школу, учитељски стан и општинску салу. Цијела зграда стала је 2500 форинти.

О васпостављењу патријархата у Русији. Учени Рус Ат. Васиљев, — истичући жељу, да би се васпостављала духовна цијелина руског народа и цијелога православнога истока, да би се руски народ, који је у силне вјерске секте поцијепан, којој околности као једини узрок напомиње црквено устројство Петра великога, (Духовный Регламентъ од год. 1721.) и да би се напослетку обновило живо општење и духовна веза руске цркве са осталим православним црквама, препоручује у новом руском црквено-народном листу

„Благовѣстъ," посвећеном популаризацији учених трудова Славена и поборника идеје духовнога славенскога јединства и упознању рускога народа са савременим положајем Славенства, који од 15. августа о. г. под уредништвом Четиркина у Петрограду излази, да се руска православна црква постави на каноничан темељ, са кога је усљед реформама цара Петра великога сашла, а Петрово устројство, које каноничким установама православне цркве не одговара, да се одбаци; простије рећи он предлаже, да се у Русији васпостави патријархат, кога је Петар својом царском резолуцијом и увођењем у живот духовног регуламента 1721. укинуо.

Дао би Бог, да глас г. Ат. Васиљева — тога жестоког поборника интереса православне цркве и народа, наће топла одзива; но ако се оглуше меродавни фактори, остаће му глас његов — гласъ вопіющаго въ пустыни.

Л. Б. поп.

Освештање црквеног темељног камена. 23-ег јула о. г. Његово високопреосвештенство Митрополит Херцеговачко-захумски г. Серафим Перовић, освештао је темељни камен српско-православне цркве у Пријепољу, која ће бити посвећена св. Василију Острошком.

Освештање цркве. 8. септембра о. г. на Малу Госпојину освештао је високопреосвештени г. Серафим Перовић, обновљену српску православну цркву у Крушевицама (кот. Требињски) у славу великомученика српског цара Лазара, а обновљена је 1889. год. у спомен 500-годишњице од пропасти српског царства на Косову пољу, као што и на плочи више врата забиљежено стоји.

Васељенски сабор. Лист петроградских дворских кругова „Гражданинъ" донео је не давно предлог, да се поводом настали међу православним народностима на Балканском полуострву црквених неприлика а и због још других црквених потреба сазове васељенски сабор.

Овом предлогу ваља сви православни архијереји, ма којој они народности припадали, особиту пажњу да обрате већ прво стога, што га обилно на јавност изнесе „Гражданинъ," а друго и с тога, што свак увиђа, да је већ крајње вријеме, да се васељенски сабор сазове. Много је заиста рећи: 11 пуних вијекова православна црква не бјеше у таквој сретном положају, да је могла још који васељенски сабор сазвати. Та за толики дуги низ година, колико се је промјена логодило, колико се је разних питања односно вјере и цркве породило, која још и данас не ријешена и у прашини негдје леже, чекајући на васељенски сабор ради коначнога свога ријешења.

Сем тога попајглавнија би задаћа новог васељенског сабора било устројење црквеног јединства, које би одговарало установама наше православне цркве, услијед кога би све помјесне цркве међусобно биле духовном везом везане; а при том од пријеке би нужде било, да се православни архијереји сагласе те једну од већих помјесних цркви за матицу свију других изаберу од које би остале, као кћери од мајке своје у каквој таквој духовној одвисности стојале.

Од наше стране ми овај предлог хришћанском свесрдношћу поздрављамо и желимо, да тај предлог општим предлогом православне цркве постане, те да се наши архијереји једном на васељенском сабору на окупу нађу, те братеском слогом и искреним савјетом и договором брод цркве православне са узбурканога мора у тихо пристаниште поведу!

Дај Боже, хоћа је томе! Л. Б. поп.

Освештање цркве у Добрлину. Његово високопреосвештенство АЕ. и митрополит Борђе Николајевић освештао новоподигнуту цркву у Добрлину (Костајнички протопрезвитерат) дана 29. септембра о. г.

Књижевни вијести.

Главнији моменти из историје хришћанске ставрографије. Написао професор Јован Вучковић, прото. Задар — 1890. Штампарија И. Водинске. Прештампано из „извјештаја о правосл. богосл. заводу задарском", за год. 1889—90. Ова књига или расправа о описивању крста садржи 56 страна. Цијена (?).

„Шематизам православне епархије далматинске за годину 1890". у Задру печатња Ивана Водинце 1890. У цијелој овој епархији било је у

години 1889 : манастира 3., црквa 80; протопрезвитерата 5; парохија 53; капеланија 3; свештеника монашког чина 25, а мирског свештенства 48; домова 9715., душа мушких 35.985, женских 32,855. Родило се дјеце: законитих мушких 1195, женских 1072; незаконитих мушких 94, а женских 73. Вјенчало се 353 парова. Умрло мушких 1405, а женских 1299. Број катихумена на средњим и нижим школама 1027. Прешло у православну вјеру 3 муш. и 20 женски, а из православне прешло 2 муш. и 18 женски.

„Нови закон о црквеним властима у крал. Србији". Брошура од 52 стране. Написао архим. Н. Дучић у Београду на Спасовдан 1890. год.

Друштво светога Саве. Девета књига друштва св. Саве. Београд, краљевско-српска штампарија 1890.

Славенска слога или руска војна 1877—1878. Написао Максим М. Шобајић. II. издање. Издање срп. књижаре и штампарије Браће М. Поповића у Новом Саду 1890. У овој књизи има 14 пјесама, страна 113. Цијена јој је 50 новч.

Православни манастырь Житомисличъ къ Герцеговинѣ. Выдержки изъ дневника Графа Милорадовича съ приложеніемъ статьи архимандрита Дѣчича, переведенои съ сербскаго. Черниговъ, типографія губернскаго правленія 1890. Страна 77. (Цијена (?).

Рукоположени.

Ђорђе Грабеж, родом из Буковице (кот. Јајце), свршени богословац рељевске семинарије и учитељ српско-православне школе у Доњем Вакуфу рукоположен је за ђакона 1. јула 1890. а за свештеника 20. истог мјесеца и године; и одређен је за пароха у парохији Пале (протопрезвитерат сарајевски).

Никола М. Шикорић, из Вршана (кот. Бијелински), свршени богословац рељевске семинарије и учитељ народне (комуналне) школе у Крушевици (Херцеговина), рукоположен је у Доњој Тузли 5. августа 1890. за ђакона а 6. истог мјесеца и године за свештеника; и одређен је за сталног пароха на удову парохију Вршане.

Тодор Пушоња, родом из Приједпола (Новопазарски санџак), рукоположен је у ман. Тројици 5. августа 1890 за ђакона а 6. истог мјесеца и године за свештеника; и одређен је за капелана парохије манастира Милешева.

Јован Госпић, српско-православни учитељ родом из Пљеваља (Новопазарски санџак), рукоположен је у манастиру Тројици 6. августа 1890. год. ђакона, и одређен је да као ђакон и учитељ служи при ман. Тројици.

Патрикије Поповић (Комадановић), ђакон и канцелиста митрополије Херцеговачко-захуске, рукоположен је у новој српско-православној цркви у Чајничу, 15. августа 1890. за свештеника, и одређен је за пароха у варошн Чајничу, пошто је предходно од дотичне српско-православне општине изабран а од духовне власти одобрен за пароха.

Јевто Одавић, из Луга (кот. Требиње), свршени богословац рељевске семинарије, рукоположен је у ман. Дужима 11. септембра 1890. за ђакона а 12. истог мјесеца и године за свештеника; и одређен је на парохију Лушку (протопрезвитерат требињска).

Произведени.

Саво Пјешчић, парох и надзиратељ требињског протопрезвитерата, произведен је 11. септембра 1890. у ман. Дужима за протопрезвитера требињског протопрезвитерата.

Герасим Јовановић, јермонах и настојатељ манастира Дужи, произведен је 11. септембра 1890. за игумана истога манастира.

Штампарија Шнајдлера и Лешнера.

Свеска XI. Сарајево, новембар 1890. Год. IV.

Власник: АЕМ. Конзисторија. Уредник: Ђ. Петровић, свештеник.

Јавна исповијест.

Неки необавјештени дописници, а ваљда и моји противници, настоје, да нискарањем по новинама, опрне мој карактер, моју нарав, и моју радњу. Ја се не осврћем на те новинарске нападаје, моја је савјест чиста; мој је досадашњи рад признат, и награђен не само од царева аустријанских, него и од царева руских, и од епископа далматинских, и од народа колико православног, толико и католичког који није фанатичким духом задахнут. Ја држим, да је боље имати црквене књиге штампане ма и владиним трошком, него ли цркве држати затворене без црквених књига. И прије су се црквене књиге штампале и у Бечу, и у Будиму, па нико томе раду никаква приговора учинио није; а сад се подиже грађа против црквених књига, које се штампају у Сарајеву по непзмјењеном руском типу, а са знањем цариградске патријаршије и св. синода, и под најстрожијим надзором мојим и мојега одбора, у коме су сваки дан четири свештеника присутна. Преспрући не умјесне прекоре по гдје-којим новинама српским, руским и србијанским, пригрлио сам циљ, који ће нашој цркви, нашем православљу већу корист донијети и њу од пропасти сачувати. *Настану ли пак тешка времена, будите уљерени сви букачи, да ћу за одбрану своје православне вјере, своје српске народности, и православне цркве, знати и своје достојанство жртвовати.*

У Сарајеву 11. новембра 1890.

Дабро-босански митрополит
Ђорђе Николајевић с. р.

Број 1552.

Окружница.

Пречасном свештенству, српско-православним црквено школским општинама и свему српско православном народу Наше Богом храниме Дабро-босанске Епархије: благодат, мир и љубав од Бога Оца и Господа нашег Исуса Христа, а од Нас смирености Архипастирски благослов и у Духу светом очински пријем.

Љубазна и мила Нам Паство!

Усљед немилих догађаја у животу нашег православног Српског народа, и необузданог притиска с поља, над православним црквеним животом у овијем земљама, а течајем неколико стољећа, нешто због силе и страха, нешто због оскудице светих храмова, и служитеља Божијег олтара, а нешто и усљед попуштања: увукло се међу наш народ, и низом година, прешло већ и у неку врсту обичаја, много које-шта, што се противи духу св. православља, учењу, прописима и стародавној пракси наше свете матере цркве.

Између осталих уобичајених навика још и данас већином се доводе дјевојке, и вјенчање се врши ноћу, а у приватним кућама; крштења, и други православни обреди, свршавају се свагдје прије него у цркви; итд.

Некад је то била неминовна нужда, па се није могла ни осуђивати; али данас, кад је усљед промјене околности, нестало у главном и оних узрока, под притиском којих се то чинило; кад су се у слободнијем животу почеле на све стране подизати св. цркве, и кад је виши број свештеника, и кад је пријека потреба да се једном почне напуштати оно, што се дугим низом година увукло на штету цркве, омаловажење св. обреда, и што је у судару са прописима и законима цркве; данас, кад треба да обједручке пригрлимо нашу свету православну цркву, ту чуварку вјере и српске народности: — то би било неопростиво, ако би се и даље у том остало, и на даље се слабо за цркву марило.

Једино и најпристојније мјесто за вршење св. тајана и осталих обреда, јесте света црква, у којој се морају вршити све свештенорадње, осим ванредних случајева.

С тога и на основу канона, а у свези с окружницом од 1. јануара 1885., број 186. конс., наређујемо, да се од сад, гдје год има црква, и гдје даљина мјеста допушта, **сва свештенодјејства** свршавају јавно у цркви, а не у кућама, осим случаја, кад за то постоје оправдани разлози, или кад само молење по предмету своме то захтијева (Трул. кан. 31 и 59.; VII. в. с. кан. 10.; Прводруги в. с. кан. 12.)

Поред прописа св. матере цркве, по којима се преступи против њих, казне свргнућем чина, и одлученем од заједнице, и поред светиње тајана и свештенорадња, и за њихово вршење прикладног мјеста; при издавању ове наредбе руководило Нас је и то:

што су већином наше св. цркве сиромашне, без икаква иметка, ограничене једино на добровољне приносе побожних Хришћана; па кад се помисли, да се од тог несигурног и слабог прихода морају подмиривати потребе цркве, а у многим мјестима је и једини извор за издржавање српских вјероисповједних школа, а да је слаб црквени приход један од главнијих узрока, што наше српско-православне школе рамају, а многе и пропадају: то је врло нужно било, да се наредбом успоставе опет прописи цркве при вршењу свештено обреда, и богослужења ограниче на св. богомоље. А уједно и овом приликом топло препоручити Нашој Бо-

гом љубљеној Пастви: да боље похађа цркве и св. службе, да чврсто стоји уз православље, да љуби и поштује своју св. вјеру и милу народност!

С обзиром на то, надамо се, да ће и српско-православне црквене општине, и Наш мили народ, и с те стране схватити, од колике је важности и неопходне потребе, да се по могућности све свештенородње сведу у цркву, и да ће и сами од своје стране пружати моралне помоћи Нашем пречасном свештенству, да се ова Наша наредба, која од дана проглашења под каноничком одговорношћу постаје обавезном за сву нашу архидијецезу, — што је више могуће, и гдје црква постоји, без изговора, у дјело приводи.

При вршењу ових обреда у црквама, препоручује се српско-православним општинама, и црквеним одборима, да нареде туторима цркава, да не траже од народа скупих наплата, већ нека одреде извјестан број свијећа, и црквено одјејање, и ударе што мању таксу, како би сваки могао платити, и како се не би народ тим уџјенама одбијао, и стварале препрјеке извршењу ове наредбе: да се врше прописи, цркве, сходно древном обичају, а уједно побољшају приходи црквени, и повећају извори опстанку, и развићу наших српско-православних школа.

Пречасно свештенство нека ову Нашу наредбу прогласи у црквама, српско-православном народу, Нашој Богом љубљеној Пастви, којој уз отачаски поздрав, шаљемо и Наш Архипастирски благослов, са жељом и молитвом: да мир и љубав, напредак и узајаман сложан рад, обилује у приватном и јавном животу сад и увијек. Амин.

Дано у Нашем катедралном мјесту, у Сарајеву, 11. октобра 1890.

Смирени богомољац,
АЕ и Митрополит Дабро-босански:
Ђорђе Николајевић.

Појам о слободи.

(По руском).

Као слободни, а не као да имате имали слободу за покривање пакости, него као слуге божије. Поштујте сваког, браћу љубите, Бога се бојте, цара поштујте. (1. Петр. 2, 16—17.)

Основица васцијелог нашег прогреса и постепеног усавршавања ка оном вишем савршенству, ка коме нас Господ наш Исус Христос призива у светом Евангелију ријечима: „*Будите савршени као што је отац ваш небески савршен*“ (Мат. 5, 48) од које зависи нравствени карактер сваког човјека, тачно испуњавање и вршење његових људских, човјечанских дужности, патриотско дјелање и служење на корист отачаства и друштва у опште, — јесте *слобода*, т. ј., онај дар Божији, по коме се човјек као образ и подобије Божије, као круна свих земаљских створова одликује овђе на земљи. Она је врло важна чињеница нашег духа.

Ну, у колико је важна и драгоцјена, у толико је важно и неопходно потребно да имадемо и правилан појам о њој, — особито данас, када многи теже за слободом, а често пута имају негативан појам и поглед на њу, због чега после и правдају своје крђаве поступке и наклоности. Тако зна се, да данас неки схватају слободу као неко природно право, по коме човјек може радити све оно, што му се хоће и допадне, и све оно, чему га гоне његове грјешне жеље и тјелесне побуде. За то они, на основу таког крђавог и погрјешног појма о слободи називају насиљем све законодавне мјере — судове и власти, проповједаоне, да свака власт стјешњава

и одузима човјеку слободу и јесте насиље. С тога је за нас неопходно потребно да имадемо истинити и прави појам о слободи, тј., потребно је да знамо: шта је слобода и у чему се она састоји?

Ну, да би имали прави појам о слободи, нужно је пре свега обратити пажњу на грјешну страну и растројство човјечије природе, због које смо свагда наклоњени ка грјеху и пороцима разним. Та наклоност у нама биваше све већа и већа, и може — ако јој се на пут одмах не стане — створити од нас робове својих страсти и порока. Тајну ове жалосне појаве објашњава нам и Слово Божије (Св. П.), говорећи о покварености природе човјечије, која је (покварност) унешена у природу човјечију падом прародитеља наших, а од њих је пренешена после на све потомство — на цио род људски. Ова покварност тако је велика, дубока и свеопшта, да се по ријечима слова Божијег сви људи зачињу, рађају и живе у грјеху и безакоњу: „**Сѣ бо къ безаконіихъ зачатъ есмь и во грѣсѣхъ роди ма мати моа**“. (опширније о томе види мој чланак: „о паду првих људи“, „Б. Х. Источник“, св. VII. од ове године). Према томе, у нама расту и живе као нека два противна бића — као два човјека; и то, један са знањима подобија Божијег: са љубављу и тежњом ка истини и добру; а други са наклоностима ка грјеху и свима могућим пороцима. Овај последњи својом силом надјачава оног првог.

Ови грјеси и наклоности шире се и бивају све силнији, тако, да их ми без помоћи Божије не би били у стању уништити.

Међу тим, они, који траже слободу, неће ни да чују за то растројство и покварност човјечије природе; па траже слободу „неограничену“; и сматрају за законито и праведно све оно, што је у природи грјешног човјека: све инстинкте, нагоне и жеље, ма куда се и како оне појавиле. Па за то, при таком погрјешном схваћању слободе, сваки — по њиховом мишљу — може радити и захтијевати све оно, на што га навуку његове грјешне наклоности и страсти, разумијевајући да се у томе права слобода човјечија и састоји Ну, овако разумијевање и појмање о слободи, очигледно је, да је погрјешно. Тада се човјек не би могао разликовати од животиња — створова бесловесних У свијету створила би се страшна дисхармонија; људи би постали звјерови, дивљаци, — па, можда и гори; јер и дивљаку кад се каже: ово и оно закон забрањује, он одмах престаје то радити.

По таком схваћању, слободе, морали би казати: да властољубац, који очигледно губи и упропашћава своје здравствено стање; лопов, који очигледно хара, убија људе, прави насиља, јавно отима, -- не грјеши и не чини никакво зло, — јер и он ради по својој слободи — ради оно, што му се хоће и допада.

На напријед казаног, лако је увиђети, како би неправилно, површно и штетно било такво схваћање слободе човјечије: да смије радити све оно, на шта човјека гоне његове страсти и што му се прохте. При такој слабости природе човјечије која је заражена грјехом, тежити такој слободи, или управ рећи такој самовољи и самоуправљању — управљању по својим грјешним побудама, значи ништа мање, него лишити себе праве слободе, која је дата човјеку Богом, а створити од себе роба, који ће морати служити страстима и пороцима своје грјешне природе: „**Всякъ творяи грѣхъ, рабъ естъ грѣха**“ — вели Св. писмо.

Таква „слобода“ не би могла човјека карактерисати као више нравствено биће, нити би била каква морална сила, која би човјеку давала критеријум да отклони и не чини оно што је зло — и, да би могао разликовати добро од злога, — већ на против, таква неограничена слобода била би баш контрола, да се оствари све оно, што се слабој и грјешној природи човјечијој прохте. А таква слобода није човјеку дата, нити за ту циљ.

Права слобода дата је од Бога човјеку да помоћу ње може одржати свој човјечански аукторитет и узвисити се над свима грјешним побудама и наклоностима своје грјешне природе. Поступати свагда сагласно са законом Божијим као што и вели свети апостол Петар: „*Поступајте не као да би слободу употребљили ради прикривања зла, но као слуге Божије*“. Дакле, по ријечима светог Апостола Петра, истинито и потпуно је слободан човјек слуга Божији; па за то се битност човјечије слободе и састоји у непрекидном испуњавању свете воље Божије; у раду и поступцима који се хармонирају са законом и вољом Божијом.

При оваком појмању слободе човјечије, како објашњава у својој посланици свети апостол Петар, очигледно је, да пада ono погрјешно

мишљење, по коме је власт насиље и да она токрсе спречава и одузима нашу слободу. Јер, све установе законске јесу за то, да нас побуђују на оно што је добро и племенито, или да нам забране оно, што је зло и нечовјечно — што се не би слагало са законом и вољом Божијом. Власти дакле не стјешњавају и неодузимају слободу, него шта више оне — власти — баш и гарантују за слободу и ујемствавају је[1].

Власти и све законске установе стјешњавају и ограничавају не „слободу“ човечију, већ само зле и грјешне тежње старога непрепорођеног — „**ветхаго человѣка**“: **кнази ко свѣтъ не божзнь добрымъ дѣломъ но зависть, хотещи ми ѣко не комтисѧ власти — благое твори и вѣдешъ иачѣти хвалѣ одъ него** (Рим. 13, 3—4).

Одредивши по овоме у кратко, шта је слобода и у каквом се односу налазе према њој закони и власти, нужно је да видимо још и то, како треба слободу примењивати у нашем животу и односу ка људском друштву. Како смо дужни поступати и владати се у свијету као слободни.

Ако је слобода, као што смо већ напријед казали непрекидно испуњавање пресвете воље Божије, дужни смо примити на себе „иго“ благог закона Божијег, који ће руководити све наше тежње и сва наша дјелања. У том смислу по правој хришћанској слободи, сваки од нас дужан је да се стара да у души и срцу утврди закон св Евангелија; да живи онако, како захтијева Христова вјера и благочестије; да гаји у себи љубав к богослужењу и молитви, и у славу Божију богоугодно испуњавати све своје хумане дужности које се траже од нас по стању и положају. Ком је и пр: дао Бог да ради на пољу науке, тај нека се труди свим силама, како би био свјетилник за оне људе, који буде по тами и лавиринту незнања, не губећи никако из вида источника истине и мудрости свето писмо. Коме је Бог дао да буде судија, тај је дужан старати се, да строго испуњава закон, како не би због својих егоистичних циљи прикрио неправду. Коме је дао Бог те је трговац, тај је по хришћанској слободи дужан своју част — поштење претпоставити свему, што је противно закону и вољи Божијој. Коме је дао Бог богатства, тај по хришћанској слободи треба да чини милостиње и бити свакад готов да учествује у племенитим и богоугодним предузећима. На посљетку, и онај ко је сиромах, и од њега хришћанска слобода захтјева, да се удаљава и чува бањчења, пијанства и порока сваког; да живи поштено и поштеним радом зарађује себи корицу насушног хљеба — имајући завјек на уму ови ове ријечи св. апостола Петра: *Као слободни, а не као да би сте имали слободу за покривање пакости, него као слуге божије. Поштујте сваког, браћу љубите, Бога се бојте, цара поштујте*“. *(2, 16—17.)*.

На Илијин дан, *у Београду* 1890.

Милан С. Анђелковић,
свршени богословац.

[1] Кад говорим о властима, ја разумијем власти од Бога дане — добре, праведне и поштене власти. Писац.

Свештенство и општине.

(Свршетак.)

Сваки свјестан човјек и родољуб слабо ће се бојати контроле, а и не треба да се боји, јер ради из чисте оданости и безпритворно према своме. Људи који ступају у општину да раде, не бивају често нападани, и ако се и то догоди; али мора се опростити критици што ће опоменути онога, који долази у општину ради славе личне користи и онога његовог: „*ја*“. Овамо наш народ не трпи никако оно: „ја“, јер у том случају, као да му клинце под нокте угониш; он хоће оно братско и заједничко: „*ми*“ — на мирна Крајина. У неку руку ово је и оправдано; само сваки нек ово разумије и нек се према овоме влада, па ће мање бити зађевица и оних приговора: „па ето нек газде раде“; — „ми не можемо са господом“; — „та они никога не питају“; — „ухватио их за нос, па их вуче“; — „они су му сви у џепу па морају гласати за њ, и што он хоће“; итд.

Сви првенци, и не првенци ово морају одобрити да постоји; а да ли је то штетно?, мислимо, да је истина; а да ли то треба искорјенити?, прави пријатељ и Србин вели: да треба и то што прије. Према овоме што рекох, врло је тешко угодити нашем народу, који је доста врућ, и који тежи, да не остане задњи даклен, у оном народу бити први, у коме сваки појединац жуди да се барем запита за што-год врло је тешко првенствовати. Но упознавши жеље и страсти, и то се да савладати; само општине морају сниходљиво и благо у своме раду поступати, а проћи се оне постарије самовоље и суровости. — Та, то се барем мора признати, да нам је самовоља, у многоме стала на пут. Против таких самовољника, читаве су општине устајале, па им се често није могло шта учинити. Овакове борбе чемерно је и гледати, а камо ли на своме тијелу трпити и осјећати, почем оне руше из темеља сваки заједнички рад.

Ови се самовољници још ђе — ђе вићају. Они воде своје порекло из богате кесе или из дома „кољеновића“. Ми сиромаси морамо признати, да слабо стојимо са кесама, те често не можемо да притечемо у помоћ материјално; но мора се признати и од најћећих самовољника, да можемо разложно говорити, поштено мислити и искрено савјетовати. Догоди ли се, да то самовољник ништа не призна и не одобри, но све чини на своју руку готова је заћевица, па макар тај све био на правоме путу и говора и рада.

Општински је посао црква и школа, свештеник и учитељ, а преко тога и народ.

Црква је огледало хришћанског жара и осјећања једне општине. Као оно што наши стари говоре за путнике: „погледај га у обућу, па га пушти у кућу“. Тако је исто, погледај у јавне зграде народне, па ћеш одмах познати и општинска уређења, њихове бриге и радове. Није лахк посао цркву уредити да у свачему одговори захтјевима одредаба и жељама народа. Чисто би чудноватo могао човјек на први поглед одговорити: да је томе захтјеву врло лахко одговорити. Све ријечи општине остаће као глас вапијућег у пустињи, ако се она не узбрине да народ посјећава цркву. То је најљепши украс божествених храмова; народ ће цркве подићи те и украсити: „с поља кречом и каменом, а изнутра крстом и иконом“. Без народа попашће по свему прашина; то је права и данас већ очитована истина. — Мора се и то признати да општини пада у дужност пазити да збиљам то народ приложи, те оно што приложи у ред, тачно на своје мјесто стави и уведе — одбацивши оно наше старо: „шта ме се тиче, и не могу ја све“. Ако ћемо истину признати општина има огроман посао. Но заједничком међусобном потпором и радњом долази се до лахкоће и чисто читан посао иде у сласт; а кад је тако надајмо се и добром напретку и успјеху.

Шта има општина са црквом? Све!

Само име „црквена“ општина, доказује и износи на видик, велику бригу о цркви. Имао сам прилику обићи, са не малијем, читаву Босну; и на томе моме путовању смијем се похвалити, видио сам да наше цркве могу напредовати, само кад би се у највећој тачности цркве посјећавале. То заиста није у најбољем реду. Но општине и то би могле побједити, ако својим примјером буду предњачиле. У овоме јасно излази на видик, да ће слабо ријеч свештеникова ући у срце млађих слушаоца, ако ти млађи не виде од својих старијих, да је корисно, побожно а и српски посјећавати храм божији

и у заједничкој молитви налазити душевне слатке хране, која уграђа, не оспорно, и братском слогом.

Наше цркве и њихово спољашње уређење у рукама је наших општина. Вијети се може, да у случају неуредности одбацује се кривица и на свештенство. Но ја ћу признати само тад, ако свештенство не притеће у помоћ са савјетом. Али, и саме општине у томе гријеше, ако га не упитају или не позову на договор; јер без разговора неће се доћи ни до договора, као што давно наши стари потврдише.

Руковање са црквеним имањем покретним и непокретним остаје увијек у власти општина, а са знањем наших свештеника. Ја не тражим да свештеник буде контролор ичији, а најмање црквених општина, јер је њихов свет и величанствен позив: чувати задужбине наших старих славних српских владара, архијереја и прађедова, чувати их како споља, помажући их и украшавајући, тако и изнутра бодро пазећи са свештеником да се што-год у њој не догоди, што не би одговарало установама светог православља — канонима и обичајима „српске цркве".

Истина први посао, руковати са имањем, тражи се тачности и доста бриге, па и одговорности. Није један случај међу нама био да се и труда и муке и тачности полагало, па се опет до размирице и свађе долазило. Колико сам ее ја могао увјерити, **томе су криве само општине, које нијесу вјеште, да задовоље свештеника и народ.** Оне море бити не расипају црквено имање, па ипак, мало се којој не рекне: „све упропастише". То бива највише зато, *што се народу, своме свештенику не даје рачуна у згодно вријеме и на згодном мјесту.*

Ништа не би било на штету општинама, кад би оне једном у години предавале јаван рачун преко црквеног листа о своме раду око цркве и школе, па и са „двери" преко свога свештеника. Овако што наше општине не раде, али би неопходна потреба била; колико да се народ као главни нормални контролор задовољи, толико и зато, да једна општина може другој служити за примјер. А овако свак се затворио својим вратима, или се оградио зидом.

Црквено-школске општине наше домовине, данашњим околностима најчешће су на узајаман рад, ил узајамно потпомагање и на тако тијесно дружење и држање, да читав свијет православни и неправославни види, да смо ми као једна црквено школска општина.

Сарајевска, мостарска, тузланска, бањалучка и т. д. бројем и богатством одоше напријед: то је срећа, али својим уређењем, кога ни у мањим општинама не знамо треба, да нам кажу примјер. По уређењу можемо бити једнаки, по раду можемо бити равни; јер, ако не могу бити богат, могу бити добар и поштен.

Сваки каже, шта ће цркви новац „нема жене ни дјеце да их храни"; овако велика већина каже, ако не баш сваки.

Ову велику већину наших општина треба увести у оне цркве ће је мало шта чисто и у реду, ће је свештеничка одежда на сред леђа продрта, а „епитрахиљ", готов се за вратом прекинути, ће иконе нема, ће је часловац, псалтир и еванђеље једина књига итд. Што се тиче наведеног, општине, зашто слабу пажњу обраћају, те наше цркве изгледају доста „голе", слабо одјевене. То сам примјетно и у најбогатијој нашој цркви, а томе богме само општине могу бити криве. Ово је добар знак, да се од стране општина не обраћа

потребна пажња на цркве; или пак свештенство слабо на то опомиње, или најзад слабо се у томе погледу слушамо. Потреба је да црква има новаца, али је већа потреба цркву одјенути „споља: кречом и каменом, а из нутра: одјејанијама, крстом, иконама“. Кад би се и у овом погледу обраћала већа пажња на узајамно савјетовање наших општина са свештенством, могли би се надати и бољем реду, него што га данас имамо и видимо. — Но у овом раду општинама су више мање потпуно одријешене руке и свештеник се неће озлоердити, ако уђе и сврши жртву за све вјерне у дивно окићеном храму не само крстом и иконама но и побожним Србима и Српкињама.

У раду, пак, око чувања наше „српске“ цркве од унутрашњег непријатеља, непобожности и од онијех многијех спољнијех назови пријатеља, са јагњећим погледом а вучијим срцем; познане су општине и свештенство да стану на тврд темељ слоге и љубави. У овом раду, само бодро, заједнички и сложно имамо поступати; не буде ли тако, припишимо себи кривицу.

За побожност народа општине могу још више учинити но и сам свештеник, јер свештеник ријечима, али општина има дјелати добрим примјером и међу „тутористима и приложницима“, па и међу православним слушаоцима. Жалосно је то ако пресједник општине не почитује своја свештеника, своју вјеру, па не дође ни два пута преко године у цркву. Ја не би знао како смије таки члан општине звати се чланом „*црквене*“ општине; њему би боље приличило чланство: „*нецрквеног*“ *друштва*, што у самој ствари и јесте. Многи се изговара на разне начине, па и на то да он неће „фарисејски“: ови неће да помисле да им нико не препоручује фарисејство, кога баш у души имају; јер самим тиме што веле да неће фарисејски, сами себе пред Богом као фарисеј, хвале и своју побожност узносе. Не треба и не смијемо тако, ко је Србин и српског имена, јер „брза ријека поред нас тече“.

Па и насртаје непријатеља ако се појаве на нашу чисту и свету народну српску цркву, општина може и има снаге одбити не само по својој снази него и по својој дужности. Народ је црква, а општина са својим свештеником, као вођа народна, не би требала, у случају, да слегне раменима ни пред каковом силом, као што се може догодити. Опширности у овоме немојте овдјен тражити. Само ћу овдје рећи: нек се само помисли на наше старине које хоће и да поримокатоличе, по Хрвате, или барем да „побогумиле“ или најзад „побосанче“. Но здрава свијест искрених и непристрасних људи то суабија; али опет, ми смо најпозватији чувати!

Свештеник сам не може; народ је ту, општина је на биљези: она заиста има огромну моћ, само је треба разумјети и згодно употрјебити.

Ни коме ни за длаку уступити ни попуштити што се тиче наше светиње; око тога имамо сви пазити.

Овђен није с горег да напоменем и ту околност што се општине могу толико одвојити од свештенства, да се често пута могу чути и ове ријечи: „цркву је народ начинио, она је народна — свештеник је његов слуга“. — Ми свештеници не смијемо тражити господарења ни у самој цркви, премда је доста чудновато чути, да се у цркви ради и управља без првог раденика црквеног. У том погледу ми хоћемо, да се међусобно савјетујемо и при-

питамо: јер „питан пута не залази“. Ми знамо, да је цркву народ начинио, али не зато да то буде дом међусобног гложења, да буде предмет наше борбе, да буде мјесто самовољног рада; но да се у раду око ње види и од пријатеља и од непријатеља, да смо достојни тога великог народног повјерења. Имати у рукама нашу цркву заиста је много — то је велика част, коју треба чувати, колико ради себе, толико и ради цркве и народа; а очуваћемо је најлакше ако се не будемо гложили. Имамо и данас добријех примјера до чега доведе борбе општинске и свештеничке за превласт у општинама и у црквама. — Свештеник и хоће да буде слуга народа, али не никако подлога и слијепо оруђе богаташа и кољеновића, и то толико да мора најприје уаст дозволу од њих па онда и чинодјејствовати.

Општине имају огроман посао савлађивати око цркве и њезиног уредног држања, да јој је добро дошао најмањи „ктитор“ а камо ли није свештеник са својом снагом и својим знањем.

Ово разумјети, па према томе братски, српски и хришћански осјећати и радити дужност нам је свима и у општини и ван ње, а избацити оно из вида: „док је народа, односно општинара, биће поповски капа“.

Док је ово истина, треба знати, да је вазда: „Милуша уз Драгушу“. Тражити без потребе превласти и тирјанисања у општинама, надамо се да није ни потреба ни корист. Народ је оличен у свештенику, а свештеник у народу; нападати страна на страну, једна пола на другу, које се по својој задаћи не могу раздвојити, значи нападати на сам народ на његов образ и заустављати његов напредак. Сваки свјестан члан општине појмиће тежак положај народног свештеника, па ће и у општинама и у њиховим сједницама имати признања према свештенству на корист самога општинскога рада и наше цркве.

Према свему, општински је рад, око цркве не раздвајан од свештениковог, јер је и општини задатак да црква стече што више: ктитора, приложника и побожних слушаоца. Кад је то тако, онда прекинимо борбе за права, но прегнимо заједнички на рад. Тако ћемо заборавити личну славу, и тако ћемо радом оне користи, замијенити оне данашње борбе за превласт у цркви, у школи, и у општини.

Бог ће дати, па ћемо, и у будуће у раду за славу Србинових светиња, остати пред осталим сриством свијетла образа. Са помисли вазда на ово, њи ћемо правом стазом и од Бога и од народна одређеном.

Бог ви, а душа ви, није ли боље, да нас се непријатељи боје, но да нам се раздору радују. Истина кад буде стани, пани, ми умијемо приватити сви за један штап; али што треба вазда чинити, како не би заостали, није корисно по кад-кад.

Ако сад одемо у српску православну школу, не можемо у њој ништа урадити и да се узајамно са свештеником не споразумијемо. Могао би ми, ко год овђен примјетити, као да ја желим све стиснути у шаку свиштенства. Не! То ја не велим, нити сам у намјери рећи, а то српском православном свештенику и не треба, јер њему не личи у своме раду господарити, него само савјетујући потицати на рад.

Као год што је код православног Србина црква народна, тако је исто и школа и општина и свештеник и учитељ. Сваки овај чинилац само мора српским духом дисати, па и православним. Нико

то тако јасно не мора исповиједати, као црквено школске општине; од којих заиста највише и заазиру непријатељи српства и православља. Доклен оне буду на чврстом темељу народног повјерења, ми слободно можемо гледати у бољу будућност. Према овоме, оне и јесу главни борци за права наше цркве и школе, за народна права. Данас јал икад, то општине треба да разумију. Нашој бујној српској свијести радују се остали крајеви наше српске планине, јер могу слободно рачунати на нас као борце против свега онога, што би сметало слави и величини српства и светињи православља. Морамо признати да ће општине бити криве ако се у овој борби попусти и малакше. У њиховим је рукама црква и школа свештеник, и учитељ, а што је најглавније у њиховим је рукама наша омладина и зубља светилка која нам показује куд нам даља ићи, као Србима, као православнима. Општине се од овога не могу никако опростити, то бреме на својим леђима имају носити док је Срба и српског имена. Стари народни обичаји, како на дому тако и у српском сваком друштву, ако се почму преобраћати у новотарије по западном плану; општине су најкриве, јер оне као домаћини, као очеви, као мужеви, као чланови српског друштва, највише имају дјелати код свог брата и пријатеља, код сестре и пријатељице, да се проје свега онога што није чисто српског народа. Радом, пак око цркве и школе, они имају показати, да се у првој Србин крсти и Богу моли, а у другој да се српски дух подгријава српском књигом и ријечју Србина учитеља.

Све што овамо Србин има мило и свето, у рукама је наших општина, зато не би требало општински рад узимати олакшо. Учини ли се у Босни и Херцеговини, макар за длаку, што није српског обиљежја, имају општине примити кривицу или зато што су равнодушно стале па гледале, или што без енергије, или, пак што нијесу вјеште своме позиву. Сваки озбиљан посматрач споља и изнутра то мора признати.

Ми пак као свештеници, имамо бити главни чиниоци са нашим општинама; — оставимо ли једни друге, заслужујемо од народа неповјерење. Нама православним Србима у Босни и Херцеговини највише треба уједињене љубави и снаге, против оних, који нас не гледају са пријатељским погледом. Нико нам тако пречи није као ми један другоме; зато ће се опростити критици, ако се неповољно изрази против оних заједница које царују међу општинама и свештенством.

Погрјешке једне или друге стране, којих заиста може бити, неисправљају се међусобним гложењем и трвењем. У таком случају имамо се упућивати, опраштајући једни другом. Није ли тако, запитајмо данас све оне завађене општине, на ћемо видјети, доклен су дошле са својим радом? Мјесто што би се ишло у опште корисном раду у напријед тамо се само распаљују партајске страсти, често пута заслађене личним заједницама и омразама, којих ми имамо доста.

Општине су наше и на томе путу прве позвате, да све чине за угушење тијех најпијех борба. Оне истина највише имаду пазити, да би остале изван и изнад партајских и многих страсти. У противном случају, оне не воде добру, ову шаку узрујаног и измученог народа, не само с поља но и изнутра. Јест, браћо ми смо и сувише измучени и споља и изнутра, ми смо остављени сами себи, уздајући се „у се и у своје кљусе“. Зло имамо ли од

нас је и наше је, а тако исто и добро, па сад чинимо што знамо.

На што нам треба знати? — нама као свештеницима и општинама, и нама, као народу?

Прије свега, добро срачунати вријеме и околности, у којима се находимо са својим народом. Кад то учинимо, намеће нам се одмах мисао, да што-год не оставимо започето а не довршено, или пак да што-год не испустимо из шака, што је наше по старини и по праву. Будемо ли ми ово двоје извршили, нећемо моћи послужити онима, који су нам ради назатку нашему; — даклен, не будимо ничије слијепо оруђе. Свак на посао — заповиједа се свакоме; али никоме тако у дужност не спада кретати се на опште корисан рад, као нама свештеницима и општинама! Од ријечи до ријечи ми то морамо чинити, јер нам је то права дужност. По нашем кретању у овоме времену према нашем гласу познаје нас свијет, какову нам народ пјесму пјева — радосну или жалосну. „Бљутава“ со читаво јело покварн, а камо ли да осоли; па не смећимо са ума позив и дужност.

Кад се срачуна снага наших општина, са снагом нашег свештенства, ми смо заиста јаки, а морамо данас признати, да би могли бити и јачи. То ће нам признати, све партајама и личним мржњама растрзане општине, као и оне у којима дере један на једну страну а други на другу страну. Овакиј случајева има код нас, па не би штетило, ако би се таке општине опомениле, на ред, па им се и предочила странпутица, којом срљају. Нама православним Србима најмање треба оваких општина у Босни и Херцеговини; јер све што имамо у рукама је наше свештенства и наших општина. Кад је то тако, зар ми нијесмо први позвати, да се сваког часа запитамо: шта нам ваља знати?

Народ је општар судија, зато се чувајмо да не примимо од њега оно, што би шкодило и нашој и народној срећи и будућности!!!

Свештенство и наше општине само на народ и његову будућност имају рачунати, јер листови наше историје јасно износе пред нас народне трудбенике, који су налазили своју срећу и несрећу у срећи и несрећи народној!

Чувајмо се међусобног гложења у првом реду ми свештеници и општине, те и истој губи у нашој торини и корјен нечупајмо! Чувајмо се немара и нерада око наших српских школа и цркава, почем има народа код нас и око нас, који уплићући и школом и црквом да, не само да очувају своју вјеру и народност него да и наше благо претопе и пренесу у своје дубоке рупавице. То они неће само онда учинити, ако наше свештенство буде са општинама сложно и ако наше општине не буду окрећали главе од својих духовника! —

На ово нас позива не само наша дужност но и данашње вријеме, а то ће сваки православни босански и херцеговачки србин разумјети.

Свак прегео себи; а зашто да и ми то не чинимо?! Даклe слободно је Немцу, Мађару, Бугарину па и Хрвату приповијати себи и оно што није његово, а нама то да не буде слободно? Код њих као просвећене народе није стид ни срамота водити не само у одбрану но и нападајне борбе; зашто нама кроз вијекове борби наученим да данас не достаје одважност за такову исту борбу? Ми истина нијесмо научени шпекулативним борбама; па то нама и донеклен не треба; нама

је доста да будемо будни стражар на бранику поноса наших Срба и Српкиња, на бранику народних обичаја, пред храмом наших светиња: српске књиге и православне вјере. Нама не треба улизивање ни ласкање, па ни дружење са онима, који су нама ради са неким циљима да униште оно, што је наше, што је српско и православно; таковима окренимо леђа па макар кицио од високоучености; јер ми данас имамо лијеп број и српских учењака који нас хоће а и треба да упуте на праве путе народног спасења.

Више се на сва уста на пропагандисање и на фанатизам; али ми не смијемо бити слијепи према оним тајним ходницима кроз које мисле провирити наш народ, баш пропагандисте и фанатици.

Одаклен су ти мудри? Или су од оне страше са које нам сунце грања, или од оне, ђе нам, за мрвицу нашег немара и нелоге, може на вјечита времена запанути и вјера и народност, то наше сунце спасења?

А, немојте ме гонити да вам кажем одаклен су, него само будите задовољни са оним питањем: Јели слободно, просвећеном народу, према висини просвећености у данашњем вијеку, имати умних богаташа, а окорјелих фанатика?

Даклен, оно што се од вазда приписавало у хрђаву страну, непросвећеном истоку, то не може служити на срамоту просвећеном западу. Умно и имаовно богатом — све је слободно — свако средство да се дође до циљели?

Наш је народ са свима својим домаћим, народним и вјерским благама опкољен са таковом војском фанатика, који нам лијепим ријечима муте народну свијест.

Сваком је слободно пропагандирати и бити фанатик — а нама православним Србима да не буде слободно и не опрашдано? Ово рекох, не зато, што би ми то жељели, не зато, што смо од околине, већ на то и нађерани. Овђен молим, да се прочита она књига „Пропаганда“ од Др. Милоша. Јер он на крају вели: .... „она може у томе у извесној мјери да и до неког успјеха дође, кад пастири православне цркве не би били будни и на опрезу“.

Елем, будимо будни и на опрезу сви као један, а један као сви. Особито се то тражи од свештеника и општина. Они морају борити се и борбу издржати.

Пренимо се и ми, на потребно средство вјере наше узимо у руке, те нек и други виде да смо и ми свјесни околине која нас окружава и времена у коме се данас животари.

Претјерани фанатик у народности или вјери осталих народа, свак вели да је вјештак у своме предузећу, а нико неће да му припише прећераност и отимачину. Кад је то тако другоме, нек буде и нама јер није сваки **„прећерани“** Србин уједно и нелојални грађанин, но нама веома потребни раденик ко за своје, а такови треба да је сваки наш свештеник и свака наша општина. Они треба да су као један човјек.

Претјераност нигђе не води бољитку то нек виде познати, а ми то и не препоручујемо. Ми само вичемо свакоме: не у туђе! а тиме и себе сјетујемо да будемо вриједни чувари свога стада од гладних вукова, тако да га не пуштамо да чини потрпце туђега добра и течевине.

Могло би се много говорити; али, кад би се свело на кратко:

1. Свештеников рад на пољу нашег народног и црквено-школског живота не смије дерати у страну но упоредо, или још јасније: *но заједно са народним општинама чинити цјелину;*

2. Наших општина рад, мора бити опште корисан, а не посебан, у првом реду, јер није право да се нашем свештенству и нашим мањим општинама окреће леђа, а у другом реду нек је јаван и непартајичан.

3. Свештенство и општине, *морају бити једна нераздвојна цјелина*, од које ће зависити срећа или несрећа нашег народа у овим крајевима.

Прегнимо, за заједнички рад! — Приливајмо се! — Договарајмо се! — Нераздвајајмо се — тако нам Бог помогао!

Ако тако будемо чинили — нећемо живљети у овој тразвици која нам час нанесе на набрано чело, ладан зној, а час узрујаност душевну.

У часовима нашега заједничкога рада нек виде и пријатељи и непријатељи да „Србин још живи, да је јунак“!

Сава прот. треб.

Неколико примједаба на нацрт правила за потпомагање удовица и сирочади свештеничкијех у Д. Б. Епархији.

Позван дужношћу као свештеник и старатељ моје свештеничке породице, за коју колико и за себе живим и радим, ево ме да овом приликом ће се опстанка нашега тиче, речем коју о нацрту правила за потпомагање удовица и сирочади свештеничкијех у Д. Б. Епархији, колико ми у томе моје скромно знање допустило буде; ни мало не полазући на то што се многа старија браћа свештеници, који имаду више знања и искуства у овој ствари од мене, све до данас уступчаваше јавно и опширно доносити своје мњење, и пустити свој глас у овоме по нас и наше породице врло важном и животном питању, да би се што прије у живот привело започето добротворно дјело, и његова правила према нашим потребама и према у опште постојећим правилима осталих признати и законом утврђени заклада уредила, да што оправданије цјели закладе одговарчју.

Почећу дакле одма са првом тачком нацрта правила. У тој тачки стоји: „да је цијељ Фонда да потпомаже удовице и сирочад свештеничку“. То је лијепо, али ја, по моме схваћању, држим да није доста осигурати само ове према данашњим нашим приликама; ми с обзиром на нашу не осигурану будућност треба да и о себи много и озбиљно размислимо, треба да и себе при тој установи осигурамо, да да нам та установа буде заједничка. При склапању нацрта правила ове установе, ја несам је ли се то имало у виду онако, како ја замишљам и како сваки свештеник замишљати може, кад помисли на своју вајну будућност. Па ако се може бити и мислило о томе, оно је према 12. тачки истог нацрта остало у врло уским границама. Свештеник у његовим старим годинама или у случају несретног удеса, да у млађим годинама остане за свештеничку службу неспособан, по тој тачки гледа као пасторче према установи фонда, који му само на милости ове или неће може пружити помоћ, јер та установа није према означеној цијели за њега створена него само за његову удову попадију или сиротну дјецу.

С једне стране та недосљедност а с друге стране приговор брата Растка (у IV. свесци Источника стр. 169.) и на ту 12. тачку, у коме се он чуди: „зашто се у правилима умеће случај изнемоглости свештеника, који и кад обнемогне вршити свештеничке дужности и још побира допекле своја берива, јер има свога помоћника са којим дијели на пола“, — дадоше ми повода да о томе коју више речем, јер се моје мњење са мњењима њиховим у овоме мимоилазе, а ево зашто: Нама је свима позната а тако исто и нашему брату Растку, — јер је наше горе лист, — какво је данас стање нашега свештенства, да је оно једно и жалосно у сваком погледу његова опстанка, и да је свештенство остављено самоме себи, да се за свој опстанак брине и бори. Узрока томе има много и ја нијесам позван да их овди износим, једно што сам о другој ствари рад коју

реји, а друго што су то браћа свештеници већ у толико случајева до сада јавно износили, и што то неки и данас чине. Дакле кад смо остављени сами себи да сами о напој садашњости и будућности промишљамо, онда смо збиља и позвани да то озбиљски и чинимо, јер је неизвјесно доклен ће то несрећено стање наше тако остати. Прије се бојати из досадањега искуства, да ће остати тако дуго и дуго времена него ће се поправити и материјално подићи. Данас нам је дата прилика да се поред све наше невоље постарамо у колико можемо за нашу будућност, јер нам је сваком неизвјесно шта нас чека дан а шта ли ноћ. Данас треба да порадимо и да се својски заузмемо па да при оснивању ове добротворне наше установе порадимо што год и у нашу корист, у старости или изнемоглости за свештеничку службу. Зар данас кад се покушава и ради, да ми свештеници намељу себе од нашега крвавом муком зарађеног и уштеђеног залогаја, склопимо таку добротворну установу, којом ћемо осигурати наше породице после наше смрти, да себе и туј имовиђемо? Зар да и туј сами себи ускратимо право на подпору у нашим старим годинама, после толико годишње свештеничке службе, или у случају несреће да који и млад остане за свештеничку службу неспособан? Зар да и код те установе допустимо да се нашој браћи, који у тако стање дођу, даде просјачки штап у руке, па да они са својим пошама и дјечицом просе и да изгледају туђе милости, а да поше његових колега којима или ће бити или не бити така невоља, уживају подпуна права и подпору из онога истога фонда, у који су и они можда све до њихове несреће улагали? — Не, ја нијесам тога мишљења. Ја држим да би праведно и умјесно било да се и свештеници у случају велике старости и изнемоглости, или у случају несреће да остану и у млађим годинама неспособни за свештеничку службу, осигурају с правом на подпору у овоме фонду кога оснивају, па ма улоге и двоструко плаћали. За то сам, па велим да би то требало при склапању правила имати у виду, и одма у првој тачки, ће се цијел фонда истиче, реји а не оставити га да напосљедку како је данас у нацрту, да као пасторче изгледа милост и немилост на тога фонда — То је нужно да се учини кад би ми све знали да ће се сутра свештеничко стање уредити. По народној пословици а из досадањега искуства, које није од јуче него од толико столећа, најбоље ће бити ако се ми данас како рекох, сами за себе постарамо, па се више поуздамо *у се и у своје кљусе* и себе овди осигурамо, него ли у сва друга обећања и исчекивања на другог да нам помаже, јер је то све на *„Вележи магла"*. Што би смо ми у неколико осигурали своју будућност у овоме фонду, да се њиме помогнемо у нашим старим годинама и т. д. То не би ни најмање сметало уређењу нашега стања, а ни томе да свештеник који у тако стање дође, поред уживања подпоре из фонда, ужива и подпору од власти или од његове општине у којој је служио. Не ће да, јер му те обадвије подпоре кад би их све уживао, не би дале да се поаси. Ми добро знамо да ће његова подпора, коју из тога фонда ужива буде, бити слаба и нејака, једва толика да му најнужније прехтање подмирити може, поред најбоље воље свештенства да се фонд увелича, јер ће број невољника брзо расти. Нужна ће му дакле бити ипак да се по добу службе, а по праву земаљски закона пристојном подпором награди од стране познаних за то, и то треба да буде, јер се у првом сам од свог залогаја штедећи осигура, а друго му положај и служба сами по себи доносе, премда се и то до сада врло ријетко догађало.

Исто тако не може се приговорити свештенству, да би му из овога фонда подпора сувишна била у пријеме изнемоглости како брат Растко вели, да свештеник у таком случају дијели приход на пола са својим помоћником, но тај обичај код нас не постоји. *У* цијелој нашој епархији ја држим да нема ни једног таког случаја данас, а држим да га није ни било. Код нас је свештенство служило и служи у својим парохијама све до своје смрти, па му то дозвољавало здравље и тјелесна снага, или не, на то се слабо пазило. Ни један у таким случајевима није узимао себи помоћника нити га и сада узима. Шта више код нас је до скора времена још и то практиковано, да се у парохију таког изнемоглог свештеника, користећи се његовом слабости увлачили други свештеници, и овоме и оно што је заслужити могао отимали, једно из велике себичности, а друго из потребе народне, јер овај није могао долазити. Ја знадем још и таковијех свештеника, који су по 40 година служили у својој парохији, те су услед обнемоглости дигнути са парохије, без да им је указана икака

дала помоћ из исте. Па знам и како су скончали после толико годишње свештеничке службе, збиља најгрозније и у највећој сиротињи. Па најпосле кад би узели баш и тај случај, да се обнемогли свештеницима даје помоћник и да овај с њиме дијели приход на пола, ја не могу појмити зашто му се не би из фонда могла у том случају пружити помоћ, кад знамо да је и са цијелим приходом кубурио, а камо ли са половицом, која му се ил' даје уредно ил' не даје, јер свак себи вели: „туђа рука сврава не чеше". Баш у таком случају треба помоћи свештенику, јер он код одређене му половице може лако са породицом од глади помријети, почем се слабо ко на њега обзире, рачунајући на његова помоћника и потпору од истога. За то ја опет повраћајући се на моје мишљење велим, да би ми врло грешни остали, кад би пропустили да се у овоме фонду свештеници у њиховим старим годинама или случајној несрећи онеспособљена за свештеничку службу не осигурају, кад нема разлога који би то спријечити могао, него ни против кад постоје толики који то оправдавају. У прилог томе навешћу и ову околност. Једном свештенику који је плаћао 10 година улог основни и редовни, може се десити несрећа да у 11. години ослијепи, осакати или да га удари капља у ногу или руку, па да за службу свештеничку остане неспособан, а да међу тим живи још по своме тјелесном саставу 20—30 година у кругу своје породице на постељи или иначе. У таком случају он, кад се у правилима овога фонда не би увело — како напријед споменух, остао би без потпоре из овога фонда, или би му се према данас постојећој 12. тачки из милости нека засвим незнатна потпора дала. Због њега би трпила негоду и његова породица до његове смрти. А да је он умро она би по праву ужинала потпору. Он би се дакле у таком злом удесу пород уложеног улога патио, а због њега жива и његова породица, а други би којима није ни половина толике невоље, ужинали потпуну потпору. Осим тога у таком удесу стоји још једно неријешено питање према данашњем напутку правила, а то је: „Шта би било с улогом кога је такав један или више свештеника плаћао у фонд до дана кад је пао у несрећу, па је од тада плаћати престао? би ли му пропао у фонду или би му се повратно? и би ли његова породица ако би у фонду остао изгубила право на потпору, према т. 15. нацрта правила? Поред тога што свештеник треба себе, своју попадију и сиротну ђецу да осигура у овоме фонду, њега позива дужност да се постара још и о родитељима. Ја држим да би сваки свештеник остао најнеблагодарније створење према ономе, који га је уздигао, одгојио и васпитао, кад не би уз пошу и ђечицу и своје старе родитеље осигурао. Неправедно би било да пошa и ђеца уживају подпору по смрти њихова попе, а да саморан отац или мати овога изгледају помоћи туђе и да просе, па још у приликама ђе пошa ове за живота попе није трпила. И њима би требало указати помоћи у таком случају, ако им је син свештеник био једина потпора, и ако немају других средстава, којим би се помоћи могли у њиховој старости. По томе дакле требало би у првој тачки овије правило, ђе се о цијели установе говори увести да је цијели исте:

1. да подпомаже остарјеле и изнемогле свештенике;

2. да подпомаже удове попадије;

3. да подпомаже сирочад свештеничку; и

4 родитеље свештеника.

У другој тачки нацрта правила истакнута је установа фонда, и нели се да се капитал фонда постизава из:

а) основног улога од 100 фор. кога ће плаћати од једном или за 10 година свештеници садањи и будући;

б) редовног улога годишње по 5 фор.; и

в) добровољних прилога и завјештања добротвора и пријатеље ове установе.

И то је лијепо. Но ја бих и ту нешто рекао. Да би што боље установа фонда својој племенитој цијељи одговорила, ја држим да зависи од њеног капитала са којим се располагати буде. А кад је томе капитал по средњи, нужно је побринути се да се тај више умножи и да се приход што већма рашири. Од самог основног и редовног улога, ми се данас не можемо надати да ће се тај капитал толико умножити да могне, својим интересом и кроз неколико година пружити бар приличне помоћи онима, за које установа важност имала буде, једно што је ова добротворна заклада код нас нова и необична многоме те се бојати, да ли ће се и сва она браћа све-

штеници који могу истој одазвати се, — јер смо ми жали Боже према таким установама били до данас ладни; а друго што је већина свештенства како је познато у таком сиромашном стању, да се ни најнужније уздржавати не може, па ће слабо и ову установу помоћи.

Нама је дакле дужност кад се ради о капиталу фонда, да се обазремо на све стране и да приберемо сва могућа средства, како би га што више подигли. Има много оправдана начина којим се то постићи може. Од сваклен по мало па ће бити доста. Пословица вели „Зрно по зрно погача, камен на камен палача", тако и овди. Уз основни и редовни улог добро је напоменуто да се капитал фонда умножава завјештањем и прилогом појединих добротвора и пријатеља ове установе, али је и то требало рећи да таким добротвором може бити сваки Србин и Српкиња, који даду у фонд преко 100 фор. без разлике свештеничког или свјетовног реда. То је нужно да се у правила уведе, јер сам увјерен да би било доста побожни хришћана Срба и Српкиња, из народа, који би слиједили примјеру нашег првог и највишег добротвора љубљеног оца и Митрополита Ђ. Николајевића, па би притекли у помоћ својим добровољним прилозима овој нашој племенитој установи. Није па ни у овој установи ми се не смијемо одвајати од нашега народа, нити треба да се одвајамо, јер смо сви браћа, сви синови једне мајке отаџбине и једног народа, везани узајмном дужношћу да један другога потпомажемо у свему ће се нашега опстанка тиче.

Поред тога има нешто што се опет нас искључиво свештеника тиче, чиме можемо осим улога помоћи установу и увеличати јој капитал, а то је: сваки се од нас без разлике стања и положаја радује кад напредује у својој служби, кад се положајем и чином и званијем узвишава или кад се од претпостављене му власти за његов рад одликује, па кад је то за нас радост јер смо сви томе наклоњени, и кад се ми усљед такије одликовања и промицања у служби веселимо, да нежалимо чак у таким приликама и части друштвене чинити. Зар не би тада могли притећи у помоћ и овој нашој установи? Зар би нас и једног завалило и сурвало у пропаст, кад би у том случају дали фонду установе неки извјесни дар успомене ради на то весеље душевно? Не би. За то ја бих био мишљења, да се уведе у правила, да сваки свештеник који дође на парохију наново, или који би постао чланом конзисторије или вјероучитељем већих завода, има платити 10 фор. а други и трећи 20 фор. добровољне таксе у овај фонд, а тако исто да се уведе да и они, који се одликују црквеним пасом, напрсним крстом, чином протојерејa, протосинђела, игумана и архимандрита даду у фонд по 10 фор. добровољне таксе. То није ништа много за људе који напредују, за њи је и то узвишено и они би то учинили, имајући у виду племенити пијељ фонда, јер су ријетка такова одликовања у човечијем вијеку, а човјек не треба да живи сам за себе. Уз то још имају двије прилике ће би ми могли уздићи капитал фонда. Прва је прилика што би могли установити да се у корист те установе држи у години барем једна духовна забава или јавно предавање; чиме би поред материјалне помоћи установи допринијели много и моралне поуке за народ и свештенство у животу и раду његовом, а друга је кад би се уредило да остављена архијерејa, монашког и мирског свештеника, који умре без законита насљедника и завјештања припадне и нешто овоме фонду, ће би му име остало у вјечитој успомени. Обадва та начина којим би се капитал мого уздићи нијесу ни за кога тешки, и они би се могли у правилима увести у рубрици доходака установе.

(Свршиће се.)

На рад! . . .

Минуло златно доба, . . . спомени само стоје —
Кад Србин јунак бјеше под крил'ма среће своје
Мишца му бјеше храбра, срце му бјеше смјело,
А лавор-вијенци славе ресише сјајно чело.
Куд год је руку диз'о, куд год се кроком крет'о,
Побједа само славна и понос га је срет'о;
Силни је богати запад трн'о од њег'ве силе,
— Та Србин бјеше јак . . !
И пјесме славопојке пјеваху бајне виле; —
А њег'ве путе дичне, китило ј' меко цв'јеће,
Над њиме љупким сјајем сунашце дивне среће
Ширило ј' златни зрак . . . . .

Ал' мину срећан данак и златно доба мило,
Сунашце српске среће, за тавни с' облак скрило, —
И витез који тако побједе носит' знаде.
У црно ропство паде . . . . .
Паде на чело бора, на срце терет худи,
А тешки ропски оков на снажне јуначке груди; —
И љута зијер се суну на груд му земље свете
На, сињку цигли рај.
А Србин био ј' патник, сред црне ноћи клете,
Уз гусле појућ' нади борио с' с тешком тамом,
Џиновски тешки оков јуначку груд му слам'о,
А душу мука, вај . . . . .

Патнички српски роде, још духа увијек чила!
Кроз мрачне, страшне дневи, водила т' нада мила, —
Па ти ми још'те живиш, сред грозна доба ова,
Лаганим тихим шумом минуше пет вјекова — — —
— — Ој па ни сада роде, не клони, наду гаји,
Минуће тешко доба, сунце ће да засјаји, —
А ти ћеш блажен бити, кад свети анђ'о среће
Прими те у свој скут . . .
Пробудиће се виле — запојат' славопојке;
У дивном жићу твоме сињуће премаљеће,
Разведриће се небо, — а славе бајно цв'јеће
Китиће т' даљи пут.

Не клон'те браћо мила, кр'јепите с' моћним Богом,
Он ће вам будућност сјајну крунисат' дивном слогом . . .
Па на рад, док је доба, на рад са свију страна,
На рад за срећу своју, за сјетлост својих дана!

Нек мине тешко доба, нек мину данци ноћни,
Та ми смо још'те снажни, та ми смо још'те моћни . . .
Мишца нек слама трње, а нада свијетли путе,
Нек бјега црни мрак! . . .
Нек нас не страши тама, ни силне буре круте — —
Ој тамо, гдје може само да досиже сложна снага,
Тамо нас чека слава, чека нас прошлост драга,
Чека нас среће зрак.

Јов. А. Дучић.

Свештеници и учитељи као наставници пољопривреде.

Пише **В. Ђ.**

С овијем смо у кратко разјаснили потребу и важност пољопривредне наставе у основнијем школама но пређимо сада на сав рад, којим ћемо жељену циљ постићи. Више пута смо до сад спомињали *школски врт* а то с тога што је школски врт као земљиште, на којем је могуће успјешно учити дјецу пољопривредним радовима Само живом ријечи и радом у школском врту, дакле очигледном наставом схватиће дјеца наше поуке и дубоко их усадити у своју душу. Учење пољопривреде у школској соби нема код мале дјеце баш никакве вриједности и жали Боже оно вријеме, које се на то употријеби. Ушљед тога треба да нам је прва брига да уз школе подижемо и школске вртове. Земљиште за школски врт, тамо гдје га нема, треба општина да даде и без сумње нема ни једне општине, која не би имала комадић земљишта било уз саму школу или у њеној близини, која не би могла уступити на општу корисну циљ. Познато нам је да и многе наше црквено школске општине имају у сред села или варошице земљишта, која би се могла врло згодно употријебити за школски врт, дочим сада леже пуста и окоровљена. Колико има црквава, око којих се налази лијеп комадић земље за сад обрастао коровом, а могао би се врло згодно употријебити у ту циљ. На узмимо случај да свега тога нема нпак држимо да нема ни једне наше општине, која не би била у стању да било купњом или под закуп на више година прибави школи комадић земљишта, на којем би школска младеж црпила корисне поуке. Настојмо дакле којим било начином да проширимо нашу школу помоћу школског врта.

Најбоље је ако се школски врт налази уз саму школу, но ако то није могуће тада је боље ништа него ништа, задовољимо се и са земљиштем, које није одвећ далеко од школе. Земљиште за школски врт не треба да је заклоњено, већ да га бар неколико сати дневно грије сунце, а то је по нашијем селима, гдје нема великијех зграда, врло лахко наћи. Од врло велике је важности у школском врту вода, с тога треба да је има била бунарска или текућа, јер се без ње не може ни замислити школски врт. Што се тиче квалитете земљишта, наравно да је плодна црница најбоље, но ако такову немамо не треба од своје племените намјере да одустанемо, јер комадић земљишта за школски врт, све да је врло лоше, даде поправити се ваљаним обрађивањем и гнојењем, на ће и тај рад пружити лијепе поуке дјеци и њиховим родитељима.

При уређењу школског врта имаће учитељ одмах у прво почетку неких новчаних издатака. Новац за подмирење истијех треба општина да дâ, и што је општина у том погледу дарежљивија, тијем ће се прије моћи претворити земљиште у школски врт. Набава алата ће нам бити прва брига, јер без алата нема заната. па ако баш нијесмо у стању да га набавимо одмах, наћи ће се зар у селу добрих људи, који ће у првом почетку позајмити учитељу најнужнији алат за кратко вријеме.

Осврнемо ли се по нашем селу видићемо, да су појединa земљишта без икакове ограде или већином слабо ограђена. Таково земљиште добиће по свој прилици и наш учитељ за школски врт. Наравно да га ваља одмах боље оградити,

али добра ограда стаје прилично трошка. Кад би учитељ дакле одлучио захтјевао, да се школски врт одмах добро огради, могло би се десити да при свем том што је добно земљиште остане без школског врта. До тога не треба да дође, јер се учитељ привремено може и сам помоћи подизањем живе ограде од глога, којег у већини наших предјела има толико много, да га не треба гајити из сјемена, већ с дјецом одмах пресадити. Уз познатну одштету а лијепијем настојањем учитељевим можда ће му га сељани наклонити и даће донијети, да га с дјецом по међи школског врта густо засади. Ако око насада глога удари појаче просто коље у висини од 1 метра а за њега припне два или три реда појаче жице, развиће се глог под том заштитом и уз добро његовање за двије до три године тако, да ће дати ваљану лијепу и дуготрајну живу ограду. Глог се може одмах у јесен пресадити а може и у прољеће. За тај посао искупе се послије школе најстарији и најјачи ученици, даду им се лопате и трнокопи, те их учитељ одведе у школски врт. Овдје учитељ сам с ученицима ради и раздијели их све по тројицу скупа на више одјељења, одредивши сваком комадић земљишта, који треба да се уради. Ако учитељ разумије да зачини рад поуком тако, како ће их дјеца радо слушати, радиће не само прав дан великом вољом већ ће и сутра драговољно и радосно продужити посао. При раду не треба учитељ да захтјева да се ученици напреже, јер ваља увијек да има на уму да су му радници дјеца. Дјеца ће много запиткивати а учитељ ваља да им одговара, јер је опћење учитеља са ученицима у врту са свијем друго него ли у соби. Од одговора учитељевих зависи многа напредак, који се може постићи у школском врту. Весео разговор зачињен умјесним шалама потпомаже јако посао, те ће свијем ученицима ријеме у школском врту тако брзо проћи, да ће жалити што се не продужи. Истина, да ће та воља за радом временом нешто попустити, али је сваком учитељу могуће да трајно одржи вољу на рад у својијех ученика ограничењем радног времена, мијењањем рада, изазивањем частољубља, маљим наградама, даривањем ученика некијем продуктима врта итд.

Долазимо до другог рада а то је мјерење и подјела школског врта. Опет ће учитељ лијепог дана изићи са својијем ученицима у врт те ће га помоћу метра намјерити, пронађене дужине пренијети у смањеном мјерилу на папир и израчунати његову површину. Тај посао даће дјеци многе практичне задатке из рачунства и геометрије. Намјерени врт треба да се подијели у главна одјељења. Прво се означи главна стаза у ширини од 2 метра, јер ће по њој ићи многа дјеца. Ова стаза или пут треба колико могуће да подијели врт у двије половине, од којих ће се једна употријебити за гајење поврћа а друга за гајење воћа. Са простора, што ће пут заузети, треба земљу на 5 см. дубоко скинути и расути на обје стране пута и њега посути шљунком.

Рекли смо да главни пут лијели врт на одјељење за поврће и за воће. Одјељење за поврће треба опет раздијелити ужим стазама на четири комада, од којих ће се на једном гајити поврће, које захтјева јако најубрењу земљу, на другом поврће, које напредује на слабије најубрбној земљи, на трећем трговачке, техничке и љековите биљке, а на четвртом пољопривредне корисне биљке. Том приликом одреди се мјесто за расадник поврћа, за биљке, које ће дуже времена остати на једном мјесту и за гној мјешанац.

Друга половица врта одређена за гајење воћа, која може бити удаљенија од воде али свакако на сунчаном положају, назива се школа за гајење воћа или расадник воћа. Један дио поменутог простора мора се с јесени риголовати (1 м. дубоко превринути). Овај посао је доста тежак и с тога треба ученике колико могуће од њега поштедити. Риголовање стаје и доста трошка. Но пошто учитељ не смије расадник воћа цио на један мах засадити ради поучавања дјеце у ваљаном гајењу воћа, тада је довољно ако се прве јесени само толико риголује, колико се може засадити а то је осми или десети дио расадника. Тијем ће се моћи уштедити и новац за риголовање, јер се посао раздијели на десет година, па ако расадник није велики, моћи ће тај десети дио риголовати и ученици у току јесени. — Напошљетку треба пред зиму цио врт прекопати а некопати и јаме за дрвеће, које ће се на прољеће садити у врту, да уплив мраза на земљу буде што јачи.

Споменусмо да у врту треба означити мјесто за гној мјешанац (Compost), а то с тога што без гноја нема напретка у врту. Штаљски гној ће школа моћи тешко добити, јер га сељак не ће никад сувише имати, једино ако би га од хан-

ција добивала. С тога ће мјешанац, који се од свијех могућих материја прави, добро доћи школском врту а преко зиме ће се моћи прилична количина тога гноја прикупити у школском врту.

Сви до сад наведени јесени радови при уређењу школског врта даће учитељу довољно материјала за поучавање ученика преко зиме у рачунству, геометрији и физикалним појавима, а даће му и згодну прилику да увјери своје ученике о важности овијех предмета по пољску привреду.

Прође ли зима и појаве ли се први дани прољећа, имаће учитељ пуне шаке посла у школском врту. Прије свега мора што прије почети уређивати земљу и не смије пропустити ни један лијеп дан без рада, јер је неопходно потребно, да школски врт већ прве године добије лијеп изглед, иначе ће особе, које школски врт потпомажу брзо изгубити вољу и изрећи неповољан суд, који је у стању да јако оштети будућност школског врта и његову педагошку употребу. Ушљед тога мора учитељ свом снагом настојати да што брже произведе рашћење биљака у врту. У ту цијељ треба већ с јесени или у зиму да се побрине, с које ће стране набавити дрвеће, подлоге и шибље, како би их одмах у прољеће могао засадити.

Шта све треба посадити у врту тешко је навести, јер се при том морају узети у обзир мјесне околности. По томе погрјешено је и мнијење онијех, који држе да у школском врту треба да буде свега; такови људи не рачунају са земљиштем и климом. Главно је да се набави у првом раду све ваљане домаће врсте воћа а са стране оне, за које држимо да ће код нас добро успјевати. Довољно је ако се набаве једногодишња оплемењена, јер су јефтинија а с друге стране ако се које и не прими, не ће ником упасти тако у очи, као кад се веће дрвеће засуши. У опште се треба колико могуће клонити сваког неуспјеха, јер су људи одмах припрани да суде по спољашности те им нијесу довољна ни најјаснија разјашњења о узроцима неуспјеха. Настојмо дакле да одмах првог прољећа посадимо неколико врста оплемењених јабука, крушака, гуја, мушмула, оскоруша, шљива, трешања, вишања, кајсија, бресака, бадема, ораха, кестенова, лешњика, дријена, дудова, огроза, рибизла, малина, јагода, винове лозе итд. Разумије се по себи да у малом школском врту не могу стати све те врсте воћа, па с тога треба учитељ да сходно дотичном предјелу изабере воће. Имаде ли пак у школском врту мјеста за насад малог перивоја, тада може неко дрвеће и шибље, које смо споменули, и за то употријебити.

Овијем дрвећем ударићемо темељ будућем школском врту, са њега ћемо добити каснје племените гранчице за калемљење дивљака, оно ће нам дати положница и расадница. Осим тога тијем ћемо поступком јако напријед кораснути јер је познато, да одгајивање многих врста воћака из сјемена захтијева много времена, труда и пажње. При добављењу воћа треба особито пазити на име врста. Име сваке воћкице треба привремено забиљежити на простом коћићу, који се забоде на оно мјесто гдје ће се дотична воћка посадити. Како воћке тако и сјемење од поврћа, техничких и пољопривредних биљака треба такођер набавити раније.

Прије но што стигну сви ти предмети, треба ученици да приправе коље за ознаку мјеста, гдје ће се шта сијати и садити, и да за пресађивање приготове расадник воћа, који је с јесени риголован. Одјељење врта, на којима ће се садити поврће треба с прољећа добро да се уреде и приготове за сијање и пресад, затијем да се у праве греде (лијехе или одаке) подијеле. То исто важи и за расадник воћа. Главни путеви и стазе нека се лијепо омеђаше ледином да добију лијепши изглед. Рекли смо већ, да се само осми или десети дио расадника воћа риголује и за гајење воћа прве године употријебиће, по томе остаће нам још седам односно девет дијелова. Ове дијелове, могао би учитељ ускопати или узорати те кромпиром или зобљу засијати и за себе употријебити.

Рано у прољеће је вријеме да се прави расадник за поврће. Расадник треба учитељ са дјецом да направи и то прост али ипак ваљан без много трошка. Уз бунар треба да укопа више буради од уља или петролеја за прављење течног гноја.

Све ове радове, који се морају обавити у јесен и прољеће, моћи ће при мудрој подјели и умјерености извести сами ученици, једино, као што је већ наведено, треба ученике поштедити од риголовања већег комада земљишта. Врт од 6 ара простора моћи ће ученици потпуно обрађивати, јер се сви радови не морају довршити

у једној години. Ваљана подјела радова на јесен и прољеће много ће допринијети к томе, да се све савлада. Ученици раде врло радо у врту, више њих истачи ће се у рањењем пословима, неки врједноћом при копању, други вјештином при мјерењу, сијању, пресађивању биљака и осталијем радовима. На ово ваља учитељ да пази и да се тијем користи без да ученике оптерећава или на рад приморава. Све поменуте радове треба заједнички да обављају они ученици, који су за то одређени. Обећање награде на примјер да ће воћка, коју неки ученик засади, бити повјерена једино његовој нези, доприноша такођер много истрајности ученика при раду у школском врту. *Радње у школском врту не смију се никад одредити за казну ученицима.* Свагдје гдје се ово чини, јако се гријеши, јер се убија код ученика воља на рад. Радње у школском врту треба сматрати као награде и у том виду их ученицима давати, јер ће се само тако побудити у дјеци љубав к пољопривредном раду.

Послије напријед поменутих радова предузима се у прољеће одних сађење глога као жива ограда т. ј. ако га нијесмо већ с јесени засадили. Међу тијем стићи ће и наручено дрвеће. сјеменје површа, цвијећа итд. Како вријеме допусти треба засадити оплемењене воћкице, јагодичасто воће и дивљачице за кашња оплемењења. Ово потоње можемо за прву годину добавити из нашијех шума, у којима их имаде у изобиљу, но наравно треба пробрати само праве, здраве и младе. Да за идућу годину добијемо ваљане подлоге и да дјецу поучимо у производњању лијепијех дивљака предузећемо одмах и сијање сјемена од јабука, крушака, трешања итд. И сјеменје површа и цвијећа посијаћемо сад дијелом у расадник одакле ћемо послије биљке пресађивати а дијелом одмах у гредице. У расаднику површа треба оловком на дашчици записати врсту површа и забости је поред мјеста, гдје је дотично сјеме посијано. У школском врту треба да се наће разноврсног површа. Пољопривредне биљке, које имају особити значај по дотичан предјео не смију се при уређењу школског врта изгубити из вида. Особито се препоручује нашијем учитељима, да колико је то у школском врту могуће извести, упознаду дјецу са гајењем крмних биљака, као: дјетелине, луцерне, еспарзете итд. Свијем нам је познато, да је сточарство у нашијем предјелима најславнија грана пољопривреде, и да се једино бољим храњењем и негом даде подићи, ушљед тога је гајење крмних биљака по наше предјеле од велике користи.

Кад је све сјемење посијано настаје мали одмор у школском врту. Тај одмор треба старији ученици да употријебе корисно, то јест да сваки узме предасе план врта, који је јесенас израдио с учитељем, па да у њему назначи све путеве, одјељења и гредице уз назнаку шта је гдје посијано. Исто тако треба да означи малијем кружићем на плану она мјеста, гдје је која воћка посађена а уз њега да стави број под којим ће доле испод нацрта навести име дотичне воћкице. Такав један лијепо израђен план ваљало би да се налази и у школској соби.

Прије но што пређемо на друге радове у школском врту навешћемо нешто о самом раду дјеце. Има по негдје школских вртова, који су врло лијепо засађени шта више, који изгледају као неки перивоји. За уређење таковних школских вртова даје се учитељу доста новаца па и надничара а сам учитељ је особити љубитељ рада у врту, те сам сваку биљку засади, свако дрвце сам окреше и оплемени. Дјеца се у тијем вртовима употребљују једино за пољевање и плевљење. Пошљедица тога била је, да су дјеца силом и против воље ишла у врт а употребила сваку прилику да умакну и да се извуку на рада. Такав врт да је и најљепше уређен није школски врт, јер га дјеца треба таковим да учине а врт да буде за дјецу. Ученици треба све радове у врту да изваљају а то ће и моћи ако школски врт није одвећ велики. Главна је задаћа учитељева да код ученика изазове интересоване за културу у школском врту, и да се то интересоване одржи код ученика. Изазивати интересоване код ученика лахко је, а одржане истог је педагошка вештина, која се постизава једино љубављу према самој ствари и педагошким тактом.

О свецкованьу Недјеље.

„И отвѣщавъ рече Исусъ законникомъ и фарисеомъ глаголя: Ѣще достоитъ къ Сѵботѣ дѣлати“.

Господ наш Исус Христос, познајући сакривене мисли фарисеја, запита их једанпут: да ли допушта закон у дан свечани лијечити болне? На питање ово умукоше сви законодавци, незнајући шта би му одговорити могли. Али то ћутање не остаде без гласа. — Они су мислили да не треба у Суботу лијечити, и по томе, да Христос руши Суботу. Уста својих несмјеђоше отворити; јер знађијаху како народ почитује Исуса Христа и Његова чудеса, и тако, ово питање рјешило је сам онај, који је дан свечани установио, тако, да му противници ништа не могоше учинити. Овога истог часа, исцијељао је пред њима човјека, који је од водене болести страдао. Што је даклe човјек здравно то је било чудо; а чуда чинити сам Бог може; и по томе што Бог ради, то није противно: дакле и болне лијечити у дан суботни слободно је. — То је доказао Христос.

Да је св. Недјеља то, што је била Субота у старом завјету, то мислим, да нам је свима познато зато нам се треба прибрати у мислима, да празновање Недјеље као дана васкреног разумијемо и испуњавамо не лошије од старих Јудеа, него ли боље и савршеније, пошто је хришћанство претежније од јудејства. — Сад узмимо на ум, да се цио седми дан посвећује Богу на службу, а наједна част његова не уступа се човјеку за тешки или други домаћи рад његов. Добро ће бити напоменути још и то, да се почетак и свршетак дана своди на ону мјеру, која је још при почетку свијета постављена. Дакле празник почиње с' вечера у очи дана, а свршује се на сами празник у вече. То свједочи и књига Типикон, који прописује ред црквени богослужења.

Може бити да ће неко примјетити, да није могуће читав дан или 24 сата Богу посветити се; јер неки час треба и човјеку, н. пр. да се обуче, умије, руча, вечера, мало проспава и т. д. На коју примјетбу овако се одговара: зар не може човјек облачећи се н. пр. лијепо мислити, и тако чистом преобуком одати част Богу и св. храму? За то је и данас обичај, те ми чишће и љепше хаљине штедимо за празник; но то је више ради сујете, него ли ради Недјеље или празника. — Треба знати, да је у ноћ у очи празника, једна част св. дана, те отуда сваки треба, да тада нешто мање спава, да се рано пробуди и у цркву дође, као што Хришћани у давнашња времена у те ноћи и не спаваху никако. Сад да чујемо, шта говори стари закон за Суботу и има ли шта више него ли у нас? Из свештене историје дознајемо: — док су Израиљци лутали по пустињи, један од њи усуди се Суботом купити дрва. Истина, ми му за то не бисмо ништа; али у оно вријеме пресуда би готова, јер га осудише да буде у камен засут. Ево како Бог страшно прија онима, који би се усудили закон о Суботи преступити: Ако не послушате мене, и ако будете радили у дан суботни, то ћу запалити ватру на вратима тога, и погорјеће све куће у Јерусалиму, да се угасити неће. Ова божија пријетња испунила се; јер су Вавилоњани послије дошли, освојили и запалили сав Јерусалим.

Имамо споменути још један догађај који се збио у вријеме браће Макавеа. — Кад оно цар Антиох нагоњаше Јудеје, да се оставе своје вјере те да остану идолопоклоници, онда многи поутјецаше и посакриваше се по планинии и пустијем мјестима. Предводитељ војске Антиохове знајући, да Јудеји светкују Суботу и ништа не раде, удари на њих у дан суботни. Они се тада нађу у чуду и рекну, да ће сви помријети и да се бранити неће, те је тако до хиљаду људи погинуло. Но да се сви не би тијем замели, поставе послије правило, да се и у Суботу од нападајућег непријатеља бранити треба. Али код нас браћо већ није тако, јер св. Евангелије умекшава закон о празновању Недјеље и говори: „Који је од вас тај човјек, кад му овца упане у јаму у дан свечани, па да је не извади“?! тај је гори од живинчета онога, а што је свака Недјеља човјека ради, а не човјек Недјеље ради! Из тога ми наводимо за се ова правила: 1). Треба у Недјељу радити послове, који су пријеко потребни; 2). Дјела она која дану приличе слободно вршити; али треба знати, да св. Евангелије као год и стари завјет строго забрањују радити у Недјељу онај посао, који се сутра дан т. ј. у понедјељак урадити може.

Сам је Бог осветио сваки седми дан својим славним из гроба васкресењем; а дотле стари народи празноваше Суботу за част створења свијета; но од кад Христос васкрсе и људе у бољи и нови живот уведе, то од тога времена ми Хришћани светкујемо св. Недјељу, која је много узвишенија од старе Суботе. Па у колико је Субота као дан освећен светкован и у оноликој мјери поштован, то још много више приспоји, да ми почитујемо и светкујемо Недјељу, као дан васкрсни — дан радости, који до нијека траје.

У осталом драга браћо, упита ћемо се, треба ли у дан недјељни, у дан тако свечан и Богом одређен пропустити јутрењу и литургију, а ићи на пазар, обилазити дућане, вребати купце и у мјесто молитве, трежити забава по механама и кафанама, крчмама и другим неприличним састанцима? По грађанском закону допуштено је у празнични и недјељни дан куповати и продавати оно у те дане, што се и у други послен дан урадити може; или продавати користи ради или куповати, што се у послен дан нема кад, то је заиста стидно! — Зар је мало шест дана за трговање и тецино? — Мора ли се радити и у седми дан и товарити гријех на ону малу добит, коју ће и тога дана стекао? Мора ли се, питам, преступати заповијед Онога, који је седми дан осветио? И у очи недјеље и празника, када већ црква почиње празновати свршујући вечерње, када су наши стари предци на богослужење долазили, требало-би да ми, као потомци њихови од рада прођемо се, али чини ми се, ни тога није! У дан освећен треба да богоугодна дјела творимо, да не тражимо многи забава ни весеља, — нити да се упуштамо у онакова дјела, којима се Бог не прославља; па шта више у те дане не треба никога ни да вријеђамо.

У будуће, у кога није савјест помућена, него слободна и отворена, тај нека се добро размисли о овоме, што је довде казано, па нека у свечане празничне и недјељне дане пријежно у цркву иде, нека се велим — на другог и бољег од себе угледа; па нека не буде роб гријеха, не угађа страстима и, нека се не води по рђавим обичајима и примјерима злих људи. Амин.

О покорности свештеницима.

„Повинујитесѧ наставникомъ вашимъ и покарѧитесѧ, ти бо бдѧтъ о дшахъ вашихъ“.

Благочестива браћо! — Да би могли задобити вјечно блаженство и рај, треба ићи другијем путем. Ако би сад н. пр. запитао кога од вас: брате, вјерујеш-ли да има рај и пакао? Ћеш-ли спасен бити? куда идеш, куд' си наумио итд.? ти би ми заиста казао, да познаш на све то одговара дати. Дакле, за све то знати, нужно је предати се у руке свога свештеника, који ће свему томе научити и на добар пут наставити; само треба његове савјете слушати као и самога Бога. Бог се браћо овдје на земљи неда видити, за то је он поставио мјесто себе на земљи свештенство и казао је: који слуша њи и мене слуша, а који не слуша њи, тај и мене презире. На послетку говори и то: благо онима, који се повинују својим духовницима; а несрећни су они, који их неслушају, јер тим показују да нијесу овце Христове. — Неки мисле, ако ће да спасен буде, да треба за то велику покору чинити; други опет, да се треба дуго Богу молити; трећи, да се треба често причешћивати итд., но ни у томе није све. Но пита ће неки, па како ћу ја знати све што Бог оће и заповиједа. Начин, да све то сазнаш, јесу свештеници, које је сам Бог овдје на земљи мјесто себе поставио. Који-год слуша наставу својих свештеника, тај ваздa угађа Богу. Кад се молиш Богу, кад' једеш, пијеш, спаваш и кад се веселиш, ако то све чиниш по настави својих свештеника, то онда извршујеш вољу невидимог Бога.

Свети апостол Павле говори; „Повинујте се вашим оцима духовним и радите само оно, што вам они налажу, па се небојите; јер они ће одговорити Богу за све, што ви овдје на земљи учините“. Али даље наставља: „ваше повињење нека буде без противности не лутећи се и не нападајући свештенике“. И који тако чинити буде, тај неће давати одговор за своја дјела, јер, кад те у дан суда Божијега запита Христос, зашто си тако радио и живио, — слободно одговорити можеш: Господи, тако ми је рекао духовник твој т. ј., само ако будеш његов савјет слушао и тако се владао.

Заповиједи свештеничке треба примити као самога Бога и светог човјека. Но рећи ће ко: та мој свештеник није свет или, да је он свет, ја би га друкчије слушао. Који би од вас браћо тако рекао, ја би му казао да се варз, јер ти се не предајеш у руке њему као човјеку, него као посланику Божијему, па он био учен ил' неучен.

Који год слуша наставу свештеника, тај се удаљава од свију зала; који пак чини све по својој глави и неупрља се ни по чијој ријечи и савјету, тај иде путем, који води у ад. — тај се повраћа на своја прељашња безакоња и, тај вазда пропада. Једном ријечи, тко њи слуша, тај је безопасан и не боји се да ће страдати; јер то је пут Божији, којим свештенство људе наставља.

Ко год презире налоге својих духовних старјешина, тај презире и Бога, који је свештенике мјесто себе на земљи поставио. Св. апостол Павао казује: „Није добро духовне оце не слушати“, јер ћеш их наљутити па те неће више хтјети на пут спасења настављати; а свагда је тешко оној лађи, коју њен кормилош и управитељ пусти, да иде куд је вода понесе. Ми смртни овдје на земљи наилазимо на хиљаду мрежа и замки, а на име: на зла друштва, наше страсти и разна друга искушења, која нас често варају; па од тих свију само онај ће се сачувати, који се свега клони и по налозима својих духовних вођа управља се. Ако се догоди, да идући по мрачној ноћи кроз какву дубраву, у којој су многе стијене, кршеви и стрмени, заиста ти, ако си невјешт забасао би, а можда и животом платио, јер твој сам разум и твоја памет одвећ те, да се у какву јаму и провалију увалити мораш. Који своје духовне вође не слуша и њима се не повинује, тога Бог остави, да иде оним путем, којим је пошао, па ће напослетку вићети докле ће доћи. Не слушати духовне вође, то је као год кад један зао човјек остави свога Бога — Створитеља, па у мјесто њега моли се идолима, и чини што је њему драго.

Уз овај мој данашњи говор, дода ћу још и то, да многи осим што неће да извршују заповиједи својих духовних старјешина, али исти ти и ругају се многоме које чему свештеничком или учитељском. Н. пр. свештенике имате и њима треба, да се предате и онако управљате се, како они паметно налагали буду. Ви сте брађо исто тако у ваше мјесто и учитеља добили и најдрагоценији аманет — вашу дјецу њему сте повјерили, да их он научи и наобрази како најбоље зна, па и ако сте то све учинили, то не би требали, да се паметнијима противите, т. ј. како они говоре и раде ово или оно.

Овдје вам мислим рећи о том. Ми Срби у Босни, требали би да говоримо по јужном нарјечију српског говора и док ми неки говоримо: дијете, вријеме, сијено, дјевојка, срећа и т. д., дотле други напротив изговарају: дите, лино, вира, дивојка, срића и т. д., па се још ругате нама и грдите учитеља, који тако учи. На то ја говорим вама, која је то глава, која тако нешто мисли? — Ми, који нешто школе учисмо, нешто свијета прођосмо, да не знамо; а онај који можда нигда у школу завирио није, да он велим, зна, како је право ријечи изговарати?! или рећи, није тако већ друкчије и т. д.

У нашему српскоме језику има три дијалекта или начина говора: источни говори: лепо, бело, дете, сено, свет, леб, и т. д.; западни говори: дило, вира, сино, либ, а јужни говори: дјело, бријег, ријека, вјера и т. д. онај, коме се ви ругате. По источном начину говора говоре наша браћа Срби у Србији; по западном Срби западњаци римокатоличке вјере; а по јужном говоримо и треба да говоримо ми Срби православне вјере у Босни и Херцеговини. Овај начин говора баш је и понајљепши, те би ми требали с њим у говору да се служимо и научни и књиге на истом да пишу. Вашијем говором или правије рекући искварењијем језиком ви чините, да вам се људи у другијем мјестима смију и ругају и управ непознају нас, да сте Срби, него те многи за шокца држи. Дакле ми ћемо говорити, да је боље и правије овако, а ви да је тако, па ћемо видити, како ће на крај бити и ако се ви нама многи данас ругате!

Примјећујем још једну ману, која се међу нама Србима и особито нашијем трговцима одомаћила, а то је, што многи говорећи обичан разговор мијешају у свој чисти српски језик турске неке ријечи и бројеве. То је брађо противно законима језика и ко говори српски, нека је управ српски. Ође ли турски, па ни ту не треба опет мијешати наше српске ријечи. Зашто би неки казао: елли беш, или њи јуз сексен докуз бучук, кад се то може право и чисто српски казати: педесет и пет и двије стотине, осамдесет и девет и пб. Ја вам кажем, да би се код паметнијих за такав говор замјерили а ви и опет како ћете — тако и радите. У осталом ви сте мене у вашу средину добили зато, да вас на пут спасења настављам, да се дјеца ваша научавају и т. д., па је и врло потребно, да доста нечега послушате и научите; а ми ако не би знали, ако не би било ово све овако, као што вам се и казује, онда би ми могли ка-

зати: ајде ти драги од куд си и дошао; а ми ћемо себи тражити бољег и способнијег.

Ови свршетку и опет вам понторено говорим, ако желите себи праву срећу, треба да се у свему управљате по наловима својих свештеника, којима треба, да се често и исповиједате и ништа не затајивши, да им кажете све, што тежеег на души вашој носили будете, па ћете онда испунити ријечи Христове, које говоре: „слышали васъ, мене слышитъ.“ — Амин.[1])

[1]) У простору између Раме и Јајца, Фојнице и Ливања Срби сви служе се западним нарјечијем говора. Срби Херцеговци говоре најчишће српски јужним дијалектом служећи се. Разлика је само у томе, што ријечи по гласозакону другчије нешто изговарају. С. Д. уч.

Освећење српско-православне цркве у Добрљину.

(Костајнички протопрезвитерат).

Славном српско-православном уредништву „Бос. Херцеговачког Источника“ у Сарајеву. Подписани учтиво молим то славно уредништво, да би благоизволело у својему цијењеном листу слиједећем допису мјесто поклонити и у потпуности штампати.

Кад сам примио позив од слав. срп.-православне црквене општине Добрљинске од 3. септембра тек. год*), којим ме је иста општина позвала — да на дан 29. септембра — Миољ-дан о. г. дођем на српски збор к ново-подигнутој Добрљинској цркви — кога је дана и празника Његово високопреосвештенство господин митрополит Ђорђе Николајевић својом св. архијерејском службом осветитао више поменуту цркву; те као Србин нијесам могао друкчије учинити, него баш на браћки позив општине на збор цркви доћи, — јер ме је позвала: српским обрасцом и именом једно, а друго да се одазим мојој светој дужности као православни Србин, и треће као најближњи комшија тога народа, требао сам доћи — да се наужијем праве српске славе и православља, што су и моји прадједови радили!

Пак пошто сам на том српском дичном збору био, који ће ми до конца мога живота у врло пријатној српској успомени остати, зато немогу пропустити ову прилику, која врло важни догађај — а да путем „Источника“ као црквеног листа ову српско-црквену свечковину и другој срп. поштованој читалачкој публици поближе неопишем, знајући унапријед, да ће то сваког пријатеља српске цркве и народа интересирати. — Зато ево ме с пером у руци, да вам коју о овом прозборим, — држећи се праве, а мени добро познате суште истине; само ћу бити у писању мало подужи, јер сам накан све потанкости овдје изнијети, јер сам свему што ћу да пишем, очевидац био, тако ме је Богом дана срећа послужила.

Српска православна црквена општина у Добрљину основала је и подигла красну ову цркву у Добрљину прије три четири године дана о својему труду и знојуз припомоћ Високе земаљске владе, — на једном врло романтичном мјесту у Добрљину, недалеко од жељезничке пруге и обичног друма (тесте) који води — пут Костајница-Нови за десет минута, на врло здравственом погледном и угодном мјесту, према браћкој нам земљи Хрватској, коју од нас раздваја само ријека Уна, — и то на загаришту старе цркве, ђе је од памтивијека постојала стара црква, која је прошле буне од зликоваца спаљена била . . . . . ! Као што рекох, општина је прије три-четири године дана цркву основала и подигла, али довршила до ове године није; а

*) Позив гласи: Свима славним српско-православним црквено-школским општинама, пречасној гг. свештеницима; гг. учитељима, грађанима и драгоме народу Српскоме!

Потписана срп. прав. црквена општина у Протопрезвитерату бос. Костајничком — у Добрљину са највећом радошћу јављамо вам' — да смо у славу свевишњега Бога, спаситеља и православнија овога дјела срећно довршили свети дом Божији — срп. прав. цркву у Добрљину; не далеко од станице жељезничке пруге и обичног друма за 10 минута; на једном врло романтичном мјесту — старome гробишту, на којем мјесту старо-древна црква прошле буне у години 1875. од владајућа спаљена . . . . . ! у којој смо ради да што скорије и нама пропоје света литурђија ова света ка' и опога!

У име Бога, а у час добар би ће осећење исте цркве на дан 29. септембра у суботу на Миољ-дан тек. год. Овај свети и свечани чин обави ће наш оче.-куб.ење и заслужни Митрополит-Старина Архимандрит Високопреосвештени господин митрополит Добро-Босанскн Ђорђе Николајевић!

Пак да би овај наш српски збор био што више достојни и значајни — зато као српским обрасцом и именом ова општина скромно позива, — да нам' тога слављеногa дана у миле госте са нашом приједном породицом, кумовима, пријатељима и знанцима на збор цркви доћи изволите! — У Добрљину, 3. септембра 1890. године. — Срп. прав. црквена општина.

пита ће тко зашто то? Пак да смо одма на чисто, и да се лъага ономе доброме и племенитоме народу српскоме, оној доброј браћи тежацима Добрљинске парохије приписала не би, — зато сам пишући ове редове присиљен био грјешника овдје на јавност изнијети.

У почетку договора добрљинске парохије о подигнућу уништене цркве у Добрљину, био је свештеник исте парохије неки С . . . Н . . . , који није био рад да се црква прави на томе старом мјесту, ће су сви парохијани вољни били, него на неком другом мјесту новом, (ваљда за своје добре интересе, нека га Бог пита!) ће народ, особито праваци и имућнији нијесу никако ради били, него на старом црквишту. — Свештеник кад му план непође за руком, а он онда створи партају међу народом, својим парохијанима, и доведе их у велику несложу, па и непријатељство! Људи који су били за старо мјесто, одмах се и са својом странком подигну цркву на старом мјесту и покрију; али довршити нијесу могли, и тако црква им остане недовршеном до ове године!

Парох исти на оптужбу парохијана Добрљинске парохије, не ради цркве, него ради своји нечовјечни и брезобрзни дјела (која овдје од срамоте износити нећу Србин, против својему свештенику немогу!) код високопречасне српс. прав. АЕМ. Конзисторије, буде зван на одговор у Сарајево, а затим, и истим узроком са исте парохије на парохију другу премјештен, а парох Димитрије Дукић на парохију Добрљинску; то је све било прије једну годину дана!

Чим је свештеник Д. Дукић дошао за свештеника у Добрљин народ се је сав обрадовао, да су се једном злогласног и деморализираног С . . . . . , опростили; заваљујући високопречасној Конзисторији на том премјештају! Одма су партаје престале у народу, сви се парохијани измире, и почну се око новог свог свештеника Д. Дукића купити, и с њим договарати — да своје свето дјело започето, а недовршено — доврше, те заузимањем свештеника, и народном добром вољом, ето ове године довриши се црква у Добрљину!

Општина Добрљинска ступи у договор са прет протом Јованом Зечевићем бос. Костајничким — да би били ради да се на Миољ дан 29. септембра о. г., као што и позиви гласе, од Његова Високопреосвештенства Господина Митрополита црква освешта; те у име општине прото Јован Зечевић замоли Високопреосвештеног Господина Митрополита, да дође и у Добрљину цркву освешта; на позив тај Господин Митрополит радо се одазвао, и на тако далеки пут у онако доста великој старости својој одвежио, — да учини народу своме Српскоме, дјеци својој драгој по вољи, а и своју св. архијерејску дужност испуни!

Дана 28. септембра у петак допутовало је Његово Високопреосвештенство Господин Митрополит са својим протођаконом Бошковићем, жељезницом у Хрватску Костајницу, ће је на станици жељезничке пруге био дочекан од прeч. г. проте Јована Зечевића са свештенством и грађанством бос. Костајничким, гг. чиновништвом Хотечком судбеним тајником, г. приставом котарским В.черином, градоначелником Сулејманом Сумановићем, шеријатским судцем Ефенди кадијом; прeч. господ. пароком Стеваном Матијевићем и председником срп. прав. црквн. школ. општине Трифићем из Хрватске Костајнице, и још многим народом!

Његово Високопреосвештенство, по поздраву и представци дотичних, сјело је у своје већ ту за њега припремљене кариоце, те се упутио са својом пратњом крез Хрватску Костајницу, — одмах су сва звона огласила да Његово Високопреосвештенство Господин Митрополит туда прође има. Народ је врвио на све стране, да нашег сиједог старину Архипастира види, и поздрави, и тако праћен, дођемо на границу босанску, у тај мах на нашој страни почну топови пуцати и звона звонити, ће је врло лијепи славолук у почаст Његовом Високопреосвештенству подигнут био, са натписом у три српске боје, са српским словима: „Добро нам' дошао". Славолук је поред осталог зеленим лишћем накита, био окићен српским тробојкама; ту је Високопреосвештеног Господина прото Јован Зечевић (који је ради тога одмах са станице жељезничке пруге, чим је цјеливао св. десницу Господина Митрополита, напрво у колима одлетио) обучен у епитрахиљ и фелон, са свештенством, школском дјецом, чиновништвом, црквеном општином и многим народом дочекао, држећи св. Јеванђеље у руци. Кад је Високопреосвештени Господин цјеливао св. Јеванђеље, онда га је прото Зечевић са кратком али правом српском бесједом у име

цркве и Српскога народа поздравно, — са завршетком бесједе своје: Живио!

Високопреосвештени Господин захвали се на поздраву, и поздрави се са гг. чиновницима, који су били обучени у званичне алине у свом реду стајали, те поздрави сав присутни народ. Отален се крене Литија кроз варош бос. Костајницу, која је сва у зелено обучена била, а српске тробојке и прно-жуте на свима се кућама лепршаху, а поред тога и дворед једне улице, сав је окићен био са српским тробојкама, и тако у паради одемо у цркву, а дјеца пјевала су „Радујса зѣлѡ дни сѣмнока . . .“ Народ врви са свију страна и жељно гледа и поздравља својега милог Архипастира, и тако Литијом праћен, дођосмо у цркву, коју је у врло лијепом реду и чистоћи затекло, а и зеленилом окићену! У цркви Високопреосвештени Господин Митрополит са својом красном бесједом, поучи сакупљени народ, који га је у цркву допратио, наливајући им свој архијерејски благослов!

Из цркве се врати Високопреосвештени Господин Митрополит у стан преч. господина проте Јована Зечевића, који га је са својом супругом и дјецом на авлијским вратима радосно дочекао, св. десницу редом му цјеливајући, и узме га испод руке и авлијом која је ћилимима застрта до кућни врата, и цијењем посута била, уведе у свој стан велико-достојника срп. цркве на конак!

У вече је била пристојна вечера, посна и мрсна; посна за Њ. В. Господина Митрополита, и његова протођакона, те за још познане Србе грађане; а за господу чиновнике мрсан је обед био. — Преч. г. прото устаде пољуби Њ. В. Господина Митрополита у руку и замоли га да му дозволи, поздравити га у својој кући као својега преузвишеног госта и свога Митрополита; нашто се је Господин Митрополит насмијао говорећи: „говори сине, ти си господар у својој кући“ итд. Прото је изговорио лијепу здравицу Господину Митрополиту, и захвали му се што га је толиком чашћу удостојао, да његовим гостом благоизволи бити, што ми, рече прото: на част и дику служи, те да ће му та вече најпријатнија успомена остати у животу његовом и његове породице!

Ту ноћ, варош је била сва расвијетљена, а чила српска младеж се је пред стан окупила, српско коло играла, и српске пјесме једну за другом низала до десет сати ноћи, што је Њ. В. Господину Митрополиту много мило било, јер српски народ зна поштовати своје црквене велико-достојанственике!

Сјутра у суботу, на Миољдан, у 7 сати у јутру сједне Њ. В. Господин Митрополит са својим протођаконом и протом Јованом Зечевићем у каруце, и упуте се пут у Добрљин, праћен са осталим свештенством и народом! Кад смо били близу Добрљинске цркве, одма можари затру обориште, а звоно на цркви зазвони; народ сав који је на збор дотле стигао био, у двојни ред се ставио и пониже од славолука к цести, а славолук је био пред црквом, (онакав као и у Костајници); ту Њ. В. Господина Митрополита дочекао је свештеник добрљински, Д. Дукић, обучен у прописано одјејаније, са јеванђељем у руци, пошто је Њ. В. Господин Митрополит цјеливао св. јеванђеље, онда га је свештеник Д. Дукић са лијепим говором — у име цркве и народа поздравио! До 10 сати чиниле су се неке припреме, ради освећења цркве, а тачно у 10 сати Њ. В. Господин Митрополит са протођаконом, протом Зечевићем и још тројицом свештеника, отпочео је освештање нове цркве, у славу и част пренесеније мошчи св. оца Николаја у град Бар, на 9. маја, као храма цркве; јер тај је дан био од памтивијека храм ове цркве, пак то народ и сада је желио!

Освећење цркве, заједно са литургијом свршило се је у 1. сат послије пола дана; како освећење цркве тако и св. литургија, обављено је у најљепшем реду и поретку; — а како и не би код онако честитог старца митрополита, јер што год тко незна, он му неким тајним пријатељским знањима, осим унапријед упутства и поуке — докаже, да нитко у цркви то примјетити могао није, осим оних којих се је тицало; а не као што су се прејашње владике, при оваковијем и другим случајевима на заслужајуће свештенство, са најљепшим издирањем, брецањем и још гурањем по цркви — поступали; тако, да црква није у том моменту изгледала као дом Божији, дом молитвени; већ као неко разбојничко мјесто!

А наш сједи старина, наш премили, заслужни правдољубиви, кротки и смирени Архипастир Господин Митрополит поступа: благо, кротко и смирено; и свакоме као добри отац најбољему сину, жели на лијеп начин упутства, савјета и поуке дати, као оно што је и свети Сава радио!

При освећењу цркве и св. литургији одговарала су школ. српска дјеца из Б. Костајнице, под управом вриједног г. учитеља комуналне школе Радослава Јањчића, ej вала ти добри дјетонаставниче и Србине!

По свршетку св. литургије, изашао је пред царска врата протојакон Бошковић, те са својим умиљатим гласом изговорио је „многољетије" за Његово Величанство цара Фрању Јосифа I., нашто су пјевци громким гласом отпјевали царску „химну" Боже живи . . . ! за овим многољетије за Патријарха и за Њ. В. Господина Митрополита, а пјевци су пјевали са врло армочним гласовима „Многија љета". По свршетку „многољетија" ступио је Високопреосвештени Господин Митрополит на царска врата, одаклен је своју архијерејску проповјед, народу своме, народу миломе у правом српско-православном духу и значају изговорио; његов онај старачки очински глас, умиљати тон (мимика); пак оне дивне у проповједи српског значаја ријечи — које Србина у мислима односе, и сјећају га на његово некадање златно доба, када је црква српска, а с њом и синци православјани њени, под сјенком смоквице своје властите српске слободе мирни хлад уживала . . . !

Свима су присутним слушаоцима и нехотично бисер суза низ српско лице се отиснути и на српску земљу пасти морала! Народ га је тако спокојно, тако мирно са великим задовољством и одушевљењем слушао — што по ријечима — такова је тишина у цркви била до свршетка цијеле проповједи, — „да је мува по цркви првала њен би се глас опазити дао" . . .! На завршетку своје бесједе, препоручи старина добри, архипастир народу своме српскоме, међусобну братску слогу и љубав, препоручив да чувамо свете и благочестиве христијанско-српске обичаје наше, српско-православну прадједовску нам вјеру и милу нам народност српску; које нам је све од наших славни пра-прадједова неповређено скупо сачувано, и нами у аманет као дјеци својој, потомству на сачување и у савршавање наслеђно предано!

Препоручив да се строго чувамо и клонимо сваке свађе и раздора, што добра никакова недонаша, него зле и опаке последице! Препоручив сваку покорност, вјерност и оданост према Његову Величанству нашем цару и краљу Фрањи Јосипу I., који нас је у своје крило примио, те смо под Његовом мудром и праведном управом као његови синови, слободни у нашој милој отаџбини Босни, те да будемо покорни и послушни према постојећим земаљским законима и властима!

На завршетку своје дивне бесједе (што ми је много жао, да ју при руци немам, те да ју овдје од ријечи до ријечи преписати немогу, што би много вриједно било, којом би се наш „Источник" заиста окитити могао), Високопреосвештени Господин Митрополит благослови свој сав народ; а дјеца и свештенство отпјеваше *„Исполајети деспота"!*

За овијем слиједио је свечани објед — ручак — који је за стотину особа врло лијепо припремљен био, за Њ. В. Господина Митрополита већ по дужности било је мјесто зачелно; Високопреосвештени Господин благослови *„јастије и питије"* и сједне на своје мјесто; њему с десна, и с лијева г.г. чиновници до ових свештенство, а до ових грађанство и тежаци. — Кад се је мало по-одручило, устаде Високопреосвештени Господин Митрополит те напи у здравље Његову Величанству Цару, у врло карактеристичном смислу, што су за столом сви присутни гости стојећи саслушали, и по свршетку здравице, отпјевали царску „Химну"! За овијем устао је прев. г. прото Јован Зечевић, те је у име одбора, у име општине и у име свега народа добрљинске парохије поздравио Високопреосвештеног Господина Митрополита, а уједно му се и захвалио на његовој доброти, труду, и пожртвовању! на ову здравицу отпјевало је свештенство са другим милим гостима — светосавску пјесму *„Ускликнимо"* . . . . ! А народ се ушатио у линију око цијелог стола, те им се српска радост на лицу читати могла, радујући се и веселећи се на овоме светом српском православљу! Његово Високопреосвештенство пун радости и весеља, гледећи у тако сакупљени чисти и весели овејани народ свој српски, — словесну паству своју — устаде, те одарви на здравицу проте Зечевића, и поздрави, одбор, општину, и цио сакупљени српски збор — са умиљатом очинском поучителном бесједом, а народ му одздравља са радосним усклицима: *Живио нам свети отац владико! Живио!*

На сваку ову здравицу топови су пуцали и звоно је звонило! Таковић је значајни здравица тога дана више пало; а особито здравица је ана-

чајна, коју је подигао из Хрватске српски свештеник Рајачић од лозе срп. прав. патријарха покојног Рајачића, — *здравицу је упутио првом српском у Босни добротвору честитом Србину и племенитом човјеку Перу Дрљачи из Бос. Новог, истакнув у здравици његово свето и племенито добротворно изненадно дјело, за срп. прав. основ. школу у Бос. Новом! Заблагодјући му на његовом тако узвишеном родољубивом дјелу!* коју је здравицу сав присутни народ и гости радосно саслушали, и поздравили срп. добротвора Перу и Марију Дрљачу са дуготрајним усклицима живио! Нашто је устао наш честити Перо Дрљача, те се је красно онако српски и патриотички захвалио! Живио!

Тако се је овај свечани српски објед, и у српском збору лијепо и свечано обавио, који је трајао до 4 сата послије подне. — Високопреосвештени Господин Митрополит устаде, благослови свршетак обједа, те зажели да мало по збору прође, да поближе упозна српски народ ове околице, који је многобројан на збору био; коло је на много мјеста играло и пјевало срп. старинске пјесме, што се је, како наша домаћа ношња, чистоћа, пак мирноћа народна и у опште свијет по лепоти српској и уарасту, Господину Митрополиту много допадало!

Добровољни прилози су тога дана за цркву прилично падали!

Важно је напоменути овдје, да је кум цркве Јован Јањић (Видић) из Горњег Водичева у готову осим други доста велики трошкова даровао цркви 75 фор.; Мартин Шпицнагл римокатолик из Равница даровао цркви заставу са иконом храма исте цркве у вриједности 30 фор., коју је од Браће М. Поповића из новог-Сада наручио. Господар Добрилина (спанја) Саломон Кабилија из Трста, прије на неколико дана послао је у цркву на поклон „Полилеј“ са 12 свијећа у вриједности до 100 фор.; а по свом заступнику управитељу његови добара у Добрилину умировљеном С. Мајору Вабереру — у готову даровао је овога дана 20 фор.

Свима дародавцима, као и онима, што су по својој могућности овоме храму Божијем придарили буди им сердачна захвалност!

У 5 сати послије пола дана Њ. В Господин Митрополит зажели да би пошао на конак у Костајницу, а народ се искупи у кару около њега, — да га још на овом збору види, да му св. десницу пјелива, да се с њиме опрости, да му изјави своје велико задовољство и благодарност на његовом великом труду и пожртвовању! Господин Митрополит окружен народом, изговори им своју очинску опроштајну ријеч, захваљујући им на њиховом труду око подигнућа цркве, препоручивши им сваку међусобну слогу, љубав, чистоту, радиност, штедљивост, умјереност у свему и т. д. благослови народ свој, и сједне у каруце, и наставн пут у Костајницу. Топови опалише, звоно зазвони, а народ ка' из ведра неба гром у један пут кликну живио! и због ома пошао! и тако је непрестано гледао и клицао, док се сасвим кола из вида им изгубила нијесу. Господин Митрополит у својим колима са протојаконом и протом Зечевићем, праћен са осталим свештенством, чиновништвом и народом, сретно је допутовао у Бос. Костајницу у стан код проте Зечевића!

Ради одмора Високопреосвештеног Господина Митрополита, вечера је била без страни гостију; али је коло опет играло пред станом његовим до неко доба ноћи! Сјутра у недјељу била је служба у цркви Костајничкој, — али Високопреосвештени Господин Митрополит није служио него сам прото Зечевић; чим је проскомидија била готова, јављено је Њ. В. Господину Митрополиту, и он је дошао у цркву, прото Зечевић дочекао га је са Јеванђељем у руци и са обученом дјечицом пред црквеним вратима. Високопреосвештени цјелива св. Јеванђеље, уђе у цркву, благослови народ, а пјевци отпјевају „Исполајети деспота“ стане на своје мјесто; а служба се отпочне и доврши; народа је што из овог мјеста, што из Аус. Костајнице много било! По свршетку литургије Високопреосвештени Господин подијелио је свему у цркви народу својом св. десницом нафору.

Чим је изишао из цркве чиније је посјету, најприје чиновништву у котарском уреду, а затијем свима грађанима у мјесту, то је трајало до 1 сат послије пола дана; а у 1 сат био је свечани ручак, на који су били позвани старији гг. чиновници, а и грађани; били су такође позвани на ручак из Хрват. Костајнице: Г. котарски предстојник Воиновић, г. градоначелник Машек и срп. прав. свештеник Матијевић, прва два нијесу могли даћи, а свешт. Матијевић је дошао; ручак је онако достојанствено и баш српски обављен био; пало је и ту красни здравица г. Митропо-

литу, и отпјевана је црквена пјесма „Прослављам данас . . .“ коју је предводио прото Зечевић — Затим замоли Њ. В. Господина Митрополита прото Зечевић, да би познао неколико школ. срп. дјеце, да у предсобљу неколико народни српски пјесама отпјевају, што г. Митрополит радо допусти; дјеца су дошла и у два гласа врло дивно отпјевала ове пјесме: 1. „*За познадох што мислам познато . . .*“ 2. *Ој јуначка свјетла зоро . . .* 3. *Братимо коло . . .*, 4. *Узо дода свог унука . . .*, 5. *Гдје је Српска војводина . . .*, 6. Црквену пјесму: *Достојно 8 гласа велико*, и 7. *Тон деспотин бе Архијереја . . .* што је како Њ. В. Господина Митрополита тако и присутне друге миле госте прото Зечевића врло занимало.

У четири сата разишли су се гости са ручка, а у један пут ето ти њери протине, мале Олге, која је од $2^1/_2$ године, вуче за собом гусле, пак више проти, на тата гусли, нашто се је Господин Митрополит гроотом насмијао, малу Олгу омиловао, а проти рече: у Сарајеву те ваље да си добар гуслар, дед мало удари, — нашто прото узме гусле, те је свирао и пјевао уз гусле пјесму: „*Од онога дана чемернога . . .*“

Касније тог дана, пред вече шетао се је Високопреосвештени Господин са протом Зечевићем по Костајници, да ово мало мјесто добро разгледа. У вече је такође код прote Зечевића на конаку био, а кад се је смркло, силна се је свјетина пред стан искупила, коло ухватило и до 11. сати ноћи је весело играло и пјевало! У понедељак био је Високопреосвештени Господин позван на ручак, код овдашњег трговца Пере Кецмана, који је морао бити у $10^1/_2$ сати, ради поласка Њ. В. Господина Митрополита, јер се је у 12. сати морало поћи на жељезницу, која у 1 сат п. подне за у Брод полази. Ручак је био сасвим у реду, на ком је било још више гостију, али се морало што прије одручати.

У 12. сати дође Високопреосвештени Господине Митрополит у стан прote Зечевића, одкуд је поћи на пут требао, уђе у кућу а прото преведе пред њега своју дјецу, и замоли га при поласку својему да остави у дому његовом архијерески благослов, да благослови њега, супругу му и дјецу његову, и захали му се да га је својом високом посјетом удостојао и рече: да ће му његова посјета дубоко у срце његово и његове породице остати, те да ће му то бити најпријатнија успомена у животу његовом, прије руци и пољуби и сва породица редом, а Њ. В. Господин Митрополит помоли Бога за добро здравље и срећан живот, ове породице, захваљујући проти на срдачном дочеку архијереја свога; пак опростивши се сједне у коруце са протојаконом и протом, уз пратњу г. чиновника и мјесни грађана, крене се на жељезницу у Хрватску Костајницу; чим се је г. митрополит од протина стана кренуо одма су мозареви почели пуцати, а звона звонити у нашој цркви; народа је било ко на гори листа, једно ради боравка овдје г. митрополита, друго опет је позорни дан а и Покров богородичан, пак свијет врви око Господина Митрополита, и поздрављага, а он њих благосиља! Чим смо наступили у Хрватску Костајницу, одма су сва звона ударила звонити поздрављајући одлазак Високопреосвештеног Господина, и тако смо сви стигли на жељезницу, ђе смо сви пратиоци, пољубили старца Господина Митрополита у руку, желећи му срећно путешествије у престолницу своју — у Шерјево!

Чисто нам је свима било жао, што на средине своје пагубисмо оваковог високог и велеврједног гостa, те кад смо и влак из вида изгубили, којим је Високопреосвештени Господин ако Бог да срећно, мирно и спокојно отпутовао у Сарајево!

Дај Боже да наш оне љубљени старина Високопреосвештени Господин Митрополит још много и много година обилазио био буде ове крајеве своје архидијецезе; онда би нам друга срећа цватила у сваком погледу! Живио наш мили и никда незаборављени митроносче, живио својој срп. прав. цркви и народу српскоме још много и много година, живио!

У Б. Костајници, дне 2. октобра 1890.

Милорад Правдољубовић.

Старине из Гацка (Херцеговина.)

У овдашњој цркви, којој је храм св. Тројица (Духови), нашао сам једну књигу, на зечијој кожи (пергаменат). Исту књигу помиње г. Лука Грђић у свом „Опис Гацка са старинама и обичајима народним“ у једном броју наше честите „Бос. Виле“ од прошле године, но о истој не вели ништа. С тога сам се и нашао побуђеним изнијети оно што видјех на овој књизи.

Поменута књига нема насловног листа те се не може за сигурно знати, како јој је име, а из читања колико сам могао увидјети, чини ми се да ће бити „Велики Октоих“. Доста је добро сачувана, а писата је прастарим старо-словенским писменима; има 412 страна.

Ево неколико редака из те књиге: „Нат кз . . . ак, праз г. н. стим ко моѕ . . г. з. XXX. ко ❋ ро . . Длателу нешим ○ :: крстоу ѲХ:: строу G в. с. е. . . Ж ҳ з ги . . . рмос и оу Х т ҳ . . . ҲҲҲ . . . . . племинт. се. . . мидерамѣма“ . . . !

При дну књиге на једној страни нађох ово написано: „у Гацу (ваљда Гацку) селу Срђевићима ц(о)роб(и)ше турци сију сватују церков 1598 љет. — † ова се књига нашла без пот . . . а када е писана бог св. зна т на зачиои кож::

На другој страни стоји при дну ово написано: Ицдги ЂеТоИдСѓ Зид с Но Проклт. Тѣрцї Пороиши цркѣѕ єрѳкп:. І ѣ. І.

Из ова два даклен примјера, може се увидјети: да је ова књига нађена при пороблењу цркве у Срђевићима (село у кот. гатачком). Ова је црква обновљена, те се и сад у њој поје божанствена литургија.

Превртнув неколико листа нађох гдје стоји: Знати се када проклати Тѣрци поробише цере . . ве гр . . . ал . . ца Из . . и све цере ҳ ткарен и с. ҳ кнг . 8.

На истом листу стоји (новим) написано: „Сија књига нађесја при пороблену церкве во граченица и држасја код Спире Ковачевића, не знајетсја от кого времене јест, него се остав. потомству во воспом. е.

Мети Ш. ро ковачв сију књигу . . Ш.

Један уважени овдашњи старина причаше ми: Кад је једном ишао један старац покрај грачаничке цркве; нађе на гробљу једну жену, која кукаше за својим милим јединцом сином, па јој онај старац прије да је утјеши, кад на једном баш покрај те жене опази ту књигу, коју узме и однесе тадашњим туторима цркве грачаничке, за коју му они даду двије плете (80 новч.) и оставе је у цркву.

На ових пошљедних примјера, може се пак увидјети, да је ова прастара књига нађена у Грачаници, а из прије два наведене примјера у Срђевићима. Даклен не може се позитивно знати гдје је нађена, као ни то које је године писана. Да сам Иларион, Валтровић, или Вулетић можда бих знао, али овако није ми могуће; па молим штоване читаоце, нека се сад за сад задовоље и с овим, док се не нађе које вјештије перо, које ће боље и више о овој важној старини знати проговорити. Ја што видјех и знадох то и написах, а „ко зна боље, широкому пслье“!

О постанку цркава у селима Срђевићи и Грачаници, као и њиховим знаменитостима, нећу овдје ништа помињати, пошто је то све фино поменуо и описао г. Грђић у „Бос. Вили“ од прошле године, те не би згорега било, кад би штовани читаоци нашега вриједног „Источника“ то прочитали, јер ће наћи врло занимљивих ствари.

Једино ми је примијетити на г. Грђићев „Опис Гацка“ да је могао много опширнији бити, пошто је то мјесто пре-

пуно народних прича о овој, или оној цркви итд.

Оволико буди узгред речено на „Опис Гацка".

II.

Прије 3. године нашао се овдје у Гацку код грађанина г. Алексе Кнежевића печат (мухур) Саве Немањића. Исти ми причаше ово:

„Једне ноћи јави ми се у сну старац калуђер, који ми рече: „Пробуди се од сна и оно што имаш у сандуку, одма извади, па пошаљи у манастир Миљешево"!

„Одмах устанем и отворим сандук, гдје ми је рубље било и у истину нађем на десној страни сандука некакав мухур. Не знајући, што је ни како је, покажем га моме пријатељу Ш. К. који се у књигама дубоким разумијевао, који кад га видје, не могадијаше ништа прочитати, јер бијаше сав поцрнио. Одмах натопи црвеног воска на свој „часловац", па онда притисне тим мухуром, па ми рече, да је то мухур из мананастира Миљешева, па ме стане питати, како је до мене дошао, на које му одговорим: да ни сам не знам; шта више да нијесам знао да га с главе и имам".

Поменути госп. Ш. К. одмах пошаље тај мухур у Миљешево, гдје послије добије велику благодарност од калуђера тога манастира.

Познавајући г. Ш. К. као мога доброга пријатеља, одмах му одем и замолим га, да ми покаже тај отисак, који ми одмах жељу испуни и покаже; пошто видјех, ево ћу штованим читаоцима нашега „Источника" да приповиједим.

Мухур је био округао, а велик је као турски талијер (24 гроша), и около пише: **Образ ст.го славки српскаго патријарши монастир милешеке** † На средини налази се лик св. Саве, који држи књигу — Јеванђеље у десној руци, а са стране стоји **ст. сав** . . . И с једне и друге стране т. ј. лијеве и десне налази се по једна звијезда.

Врло ме изненадило кад видјех, на отиску „патријарши", пошто нам наша српска историја вели, да је Сава Немањић био „српски архијепископ"; не би ли нам који од наших историчара то растумачио?

За сада оволико, а идући пут јавићу се штов. читаоцима вриједног „Источника" са „народним здравицама", које сам преписао из једне старе црквене књиге, која се налази код честитог свештеника часног госп. Луке Зимоњића.

До скора виђења!

Васо Ћуковић,
учитељ.

Неколико ријечи на чланак:

„Зашто попина проповјед нема значајнога утиска на народ."

У VII. и VIII. свесци „Б. Х. Источника" од ове године, штампан је чланак под горњим насловом, од некаква непозната херцеговца, за кога вели г. уредник у примједби да је поповски син, надодајући: „кога се тиче (да боме, оно што је речено у чланку) нека одговори и радо ћемо примити у лист".

Истина је права; мене се (и ако сам свештеник) ни у колико не тиче ништа од онога што је тај блажени јуноша изволио истрпати на свештенички сталеж, у поменутом чланку, а што сам узео перо у руку и овај одговор пишем, једино је ради тога, да одбијем неправедни напад на свештенство, које смо нападаје сто по чели сучекивати и од својих рођени синова.

Бадава је, за увијек ће остати истина оне: „пропаст твоја од тебе Израиљу." Заиста, ако игдје ова реченица св. писма има мјесто то

овдје, јер ево' доживисмо, да нас наша рођена дјеца денунцирају, и свијету приказују као људе који скукоше са себе хаљину своје праве дужности, па окренуше странпутицом!

Неће онако у двије у три одговарати моме јуноши, него ћу све од почетка до краја проешетати и пропратити.

Па, дакле, ево ме на саму ствар.

Наш јуноша вели, да га је на писање поменутог чланка навело питање једног попе, који га је чак замолио, да му одговори преко нашег „Источника“ ?!?

Е, мој драги јуноша, то твоје казивање изгледа (бар мени), као оно кад млади зец сакрије очи у шушањ, па мисли да се већ сакрио, а овамо он се сав види. Тако исто и ти, рад си да представиш, како си имао узрока твом писању, а овамо опет са тим би хтјео да прикријеш твоју праву задњу намјеру, која те је руководила на тај посао, и која је биће једино циљала на то, да свештенички сталеж нападнеш, у коме зар неко ти је некад нешто скривио, или можда и са самим својим оцем наш јуноша не стоји добро, па му је што но некакав говорио: „због мог Николе, омразао ми је и св. Никола.“

Док ми наш јуноша не покаже тога попу, који му је положио оно питање, под којим је он свој чланак написао, и док не изађе иза брда за које се за сада сакрио, дотле ћу према њему и његовом казивању стајати са неповјерењем.

Послије овога наш јуноша прави неки мали увод о животу српског народа, попабирчивши туђе мисли из савремени листова, а за тим одмах сократски наставља:

„Српски попо бијаше се сродио уз своје парохијане; ношаше опанке као и његов парохијанин; струку и од сукна хаљину као и његов парохијанин; свој тор и своје стадо нађгледаше као и његов парохијанин; плуг или рало држаше у рукама као и његов парохијанин и т. д.“ Једном ријечи: „што са својим радом домаћијем бијаше примјер и углед својим парохијанима.“

Затим опет наш јуноша брзо наставља: „Кад је народ погледао, (ваљда прогледао? Сигурно по мишљењу нашег јуноше, народ је до сада био ћорав!) кад је попо свршио каноничко право, кад попо зна преводити с латинскога језика, кад је попо бацио опанке, па своју домаћу кошуљу, сукнену хаљину, плуг и рало и т. д. Кад попо врло лако назебе, па му се хоће мало говеђе супе у ериједу и у петак, да поправи свој нахлађен стомак под свиленом мантијом (!!); кад попо пошав из куће нешто срдит, клепне свога парохијанина штапом по глави, па му још и свеца псује!!; кад је св. црква врло много прописала светаца, те се не може толико дана до подне пропуштати без бијеле каве, за ради служења у цркви и т. д.“

Као што се дакле може видити, наш јуноша све је ово могао на својој души и савјести понијети, и овако нешто јавно испроповједати на свештенички сталеж, а бог и душа, мени се види, да би све ово пуно било и за једна магарећа леђа, а камо ли неби за леђа људи који су познани богом на службу олтара и проповјед Св. Слова.

Али да мањемо сада како сва та ствар изгледа, него хајде да видимо, шта наш јуноша у главном жели т. ј. какове он хоће свештенике по спољашности и по умној спреми.

Прво да видимо, како он хоће да поп изгледа с поља.

Он тражи да поп носи опанке, хаљине од сукна, стару дебелу кошуљу, да чува овце, да оре; и једном ријечи да својим домаћијем радом буде примјер осталом тежачком свијету. Штета што још није захтијевао да живимо у бурету као Диоген, а у мјесто камиланке носимо од пола аршина рогожну кукуљицу, и такав би онда имао обучен бити по мњењу нашег јуноше попо у 19. вијеку.

Допустимо да је нашег јуноше захтијевање основано и оправдено, па да некаквом мађијском силом, једног лијепог јутра, осване сви свештеници у Босни и Херцеговини онако како он жели и хоће, а тог истог јутра, ето ти случајно поруке попу Ђерасиму из Сарајева, од његова парохијанина Глише Јефтановића, или ма кога другог омањег трговчића, да му дође кући и водицу свети.

Шта мислите драги читаоци, онако обучена, свог попу, кад би видио Глиша, па још случајно, ако би поп Ђеро био код оваца, те није ни торбе код куће оставио, него пошао онако са торбом на леђима, знам за сигурно, да не само да га неби примио у кућу, него би још у чуду повикао: „та то је некаково чудовиште средњег вијека, а не поп из нашег времена.“

Можда ће сада неко помислити да ја нападам на опанке, на сукнену хаљину, на дебелу

кошуљу и т. д., о не, не дао бог, али само кажем да тако обучен неморе бити данас свештеник, јер оно вријеме кад је он овако обучен могао ходати, давно је прошло. Такође је свака хвала и поштовање с моје стране оном сталежу који оре, као и оним особама што чувају овце, али орати и овце чувати, то, попо поред своје дужности у данашњем времену неможе никако.

Само тјелесно и умно ћоравом човјеку нужно би било још говорити и доказивати, да овако нешто неможе бити, и да наш јуноша није знао, ни шта је писао, ни шта је говорио, јер кад би хтјели само и за часак поћи оним путем, како он савјетује, ми би се морали повратити натраг у прошлост, а то већ несмије бити, јер ко са временом не путује заједно, тога ћаво брзо однесе.

Кад би још недај боже, мислили као наш јуноша они што држављама дрмају, онда би требало срушити жељезни пут, па повратити она стара кола на два точка; оборити брзојавне дирeке и покидати жице, па дати да опет суруџија носи пошту и писма; сва штампарска слова уништити, штампарије разорити и књиге спаљити, па почети опет књиге руком писати, а на онога бацити анатему који је намислио такову безакону радњу. Телефон и сва остала изумијења Едисонова забацити и строго забранити њихову употребу, а Едисона наравно осудити да умре најгрознијом смрћу. Ништа мање требало би забранити да се више не негује ни свилена буба, да неби попови могли носити у будуће свилени мантија, јер под њима, попо херцеговачки лако нахлади свој стомак, као што наш јуноша вели.

Херцеговачки поп и свилена мантија (молим читаоци немојте се смијати), то је једно од другог тако далеко, као од попа до ковача, и бих се заклео са свачим на свијету, да тога попа у Херцеговини нема, који носи свилену мантију но ако поп прото са Драшљева.

Али, ми и ако не би хтјели, морамо нашем јуноши опростити за његово претјеривање у излетању, јер нијесу узалуд казали: „младост лудост.“

О овоме држим да је доста говорено, зато хајде сада да пријеђемо и погледамо каквог би хтјео „попу“ наш јуноша по његовој умној спреми. Ја ово поред најбоље воље не могох никако да угонетам, но то стоји и знам, да му није по ћуди поп који је свршио каноничко право, кад је научио преводити с латинскога и т. д. Али да! Наш јуноша хоће да поп оре и чува овце, а код ти прилика ваљда мисли нека и народ учи, онако како зна и колико га је природа одарила и научила. А за свршавање разни свештено-пастирски дужности као: крстити, вјенчати и т. д., нека утврди као поп Миће цуцки, па му нетреба ни књига ни ништа.

Да је наш јуноша знао, да је онај човјек подобан курјаку, који је сам себи остављен и кога је природа васпитавала, сигурно не би овакви безсмислица од себе избацивао. И не узевши ово његово казивање строго у рачун, изјави да наша Високопречасна Конзисторија и Висока Земаљска Влада, нијесу знали шта су чинили кад су оснивали богословски завод у Рељеву. Та, шта ће то? та, то нетреба попу! Какво каноничко право? Какав латински језик? Трице и кучине!

Ето мој драги јуноша, у ово неколико ријечи и сви твоји разлози пропали су. Нијесу се срушили под оштрином мога пера, него под оном силом која слабо штити такове пријатеље истине као што си ти.

Са ова твоја два главна питања сад сам готов, те ћу се још на по неке тачке осврнути као: „попу је мало парохије, па макар му и цијели округ дали и т. д.“

Са овим хтјело се показати свијету како ми сабирамо, како гулимо, како смо грамзиви и ненаситиви. Код овога ставка нећу се пуно бавити, него само рећи, да, поред свега тога што се о њима тако говори, ипак, једва да има један поп на цијелом континенту да је милионар, о коме је у 1888 помињао лист „Руски Паломник“. А погледајмо у трговачки сталеж, у коме на свијету може се сигурно и хиљаду милионара наћи, па ипак се томе сталежу ништа не говори ни пребацује.

Посматрајући како се у оку попе види и онда нешто, кад тамо баш ништа нема, а у оку кога другога невиди ни брвно, дође као да смо ми попови некоме криви и што смо живи.

А што се пак тиче оних навода: „попови не посте у сриједу ни у петак, попови туку парохијане, попови пеују свеца парохијанима, попови не служе сваког празника, јер немогу без бијеле каве тако дуго изјутра остати и т. д.“ остављам ове наводе нека увиђавни читаоци

пресуде о њима, у колико се са правим стањем ствари и са истином слажу.

Наш јуноша завршујући свој чланак вели: „Истина, ово се не односи на сво наше свештенство и т. д.“ Чудо да су се могле отети ове неколике ријечи из уста његови, но ако их је изустно и написао, ипак ми се чини да су са мало воље и преко мртва срца речене, те наликује да није с каквом добром намјером онај чланак писан, него једино да се свештенство нападне. Да је то тако улијева ми вјеровање у то: 1. што се наш јуноша крије иза кулиса; 2. што не помиње оног попу који му је положио питање: „Зашто попина проповјед нема значајнога утиска на народ“.

Мили мој јуноша! Ти си пуно потрошио ријечи да бајаги докажеш ово теби постављено питање, а ја ћу ти ево на њега укратко одговорити:

Наше свештеничке проповједи немају данас значајнога утиска на народ због тога: што многи они, који сазо у школу завирише, као: мали трговчићи, механџије, крчмари, егзекутори, нанџурице, десетински писари и т. д. једном ријечу знатан дио тог ситног и лаганог свијета, ради на сваком мјесту и сваком даном приликом, да свештенство код народа омаловажи, и народ од свештеника што већма отуђи и раздвоји; а на жалост, ти си ето пред сам тим ситнижем равно барјак и кураж му улијеваш да и даље немалакше у свом неоправљаном послу.

Да ти и неспомињем, ти већ знаш да сам и ја поп, те ћеш ми вјерујем толико вјеровати, да сам као такав макар један пут до сада држао својим парохијанима какав год говор, па вјерују чуо сам како онај олош народу у крајевима глагоља и то:

„Та, један био, зар невидиш болан, да поп говори оно просто из свога личнога рачуна и интереса? „Та, зар незнате, јади вас незадесили, да је поповски бог у грошу, а не на небу, као што они говоре и т. д.“

Ето узрока драги јуноша зашто наше проповједи слабим плодом уграђају, а не као што ти тврдиш зато: „што је поп обукао пеглану кошуљу, што зна нешто из каноничког права, што носи штап у руци и т. д.“

Толико за сада, а ако буде потребе чекаћу и опет на бријеги нашег јуношу.

О Михољу-дану 1890.

поп Симо.

Разно.

Надгробни споменик митрополиту пок. Леонтији Радуловићу, којег су подигли благодарни српски синови, кршне и јуначне Херцеговине своме заслужном и љубљеном архијереју Леонтију, посвећен је 14. октобра о. г. у саборној цркви мостарској. При том чину појало је пјевачко друштво „Гусле“ а говор је држао г. прото требињски Сава Л. Пјешчић, а по томе г. Марко Марковић учитељ. Оба говора бијаху красна, мноштво народа било је присутно, те са побожношћу и благодарним осјећајем, слушаху како пјеније, тако и красне говоре. На споменику стоје од пјесника Драг. Илића ови стихови.

„Стопама мученика, за вјеру и слободу
Ступаше смјелим срцем, прегорјев земна блага;
Слободу и блаженство искаше српском роду
Голготу за се спреми, она му бјеше драга.
Патничком праху спомен, а вјечност врлој души,
Сљедбеник спаса стече! И ово трошно стење
Срушиће једном врјеме; ал српства док устраје
Његово име свјетло славиће васкресење“.

Слава нека је покојнику.

Освећени антиминс. Благословом и упутством Његова високопреосвештенства митрополита дабро-босанског г. Георгија уњешен је освећени антиминс у новосаграђену цркву у Грацима, парохије Миле Мачкића, свештеника у протопрезитерату Кључком. Тај чин извршен је 1. октобра о. г. на Покров пресвете Богородице, као на дан храма ове цркве. Полагање освећеног антиминса на часну трапезу, освећење водице, шкропљење црквених зидова и престола, и вршење св. службе обавио је надзиратељ протопрезитерата поклоник Миле Попадић са два свештеника у присуству осталог свештенства из протопрезитерата и великог броја народа из околних села. По свршетку божествене литургије држао поучну бесједу надзиратељ Попадић.

Овом приликом лијеп је и приход цркви прирастао.

Ова црква удаљена је 4 сата источно од Кључа, а сграђена је 1889. год. од древног материјала, на темељу старе ћелије постојеће од незапамћених времена и у тој ћелији постојао је развијени и осветитани чадор, који се при богослужењу на више мјеста у овој парохији а и по другим оближњим прећашио и за божићу службу употребљавао.

Прилог цркви. Врла Српкиња и племенита госпођа Савка Јевтановић рођ. Десић, за вјечиту успомену своме незаборављеном мужу покојном Димитрији М. Јевтановићу, а из хришћанског осјећаја и побожности приложила је овдашњој саборној цркви једно подпуно свештеничко одјејаније са дарцима. Ово одјејаније јесте од скупоцијене материје направљено, и то: фелон, епитрахиљ, појас, наруквице, набедреник и дарци су од жуте златне ткањине, а стихар од сиве једре свилене материје. На фелону спољa на леђима налази се навезен крст и у њему икона св Саве првог архијепископа српског; а на набедренику икона св. великомуч. Димитрије. Како смо са поуздане стране извјешћени ово одјејаније стало је преко 1000 фор. и исто је освећено на дан 28. октобра о. г. као на дан полугодишњег парастоса покојном Димитрији Јевтановићу.

Задужбина Петра Шљивића, свештеника у Пожаревцу (Србија). Овај свештеник, који је у 70 години живота, неимајући од срца порода за спомен свој и жене му *Јелене*, — поред тога што је удомио једну своју сестру, — подигао је о свом трошку у Пожаревцу нову цркву.

Црква је сграђена у строго византијском стилу у облику крста, са трулом — кубетом на средини. Стала је око 2000 дуката.

По жељи ктитора оца Пере, Његово високопреосвештенство митрополит српски господин Михаил осветитао је ову красну црквицу на дан 8. септембра 1890.

На сами дан освећења цркве митрополит одликовао је ктитора „*набедреником*“.

Осим тога, приликом овог освећења цркве, свештеник Петар, прославио је још и своју 70-ту годину од рођења, 50 годину брачног живота и 40 годину свештеничке службе.

Нека је част и слава оцу Пери и његовој супрузи, који као добри хришћани ухарчише благо своје на славу Божију, и који дадоше лијеп примјер и осталим хришћанима у вршењу добрих дјела.

Нека га Бог поживи још дуго, те да још више украси ову св. цркву — задужбину своју за вјечити спомен свој и своје супруге.

Стогодишница српско-православне општине у Дубровнику. Навршило се пунијех сто година од како је православном и српском општеству у Дубровнику допуштено било, да се може установити и држати свог свештеника, који ће у приватној собици вршити службу св. православља. Пунијех сто година протекло је, од како се почеше православни дубровачки Срби у својој вјери утврђивати и дисати. Тога ради општина је договорно са својом дијецезаном високопреосвештеним епископом господин Герасимом одлучило и прославило ту знамениту успомену на дан 14. октобра о. г. у скромној црквеној свечаности са својим архијерејом, који је ради тога у Дубровник дошао и свечаност увеличао.

Његово високопреосвештенство митрополит господин Ђорђе Николајевић, као негдашњи многогодишњи и честити парох дубровачки, који је дјелао на срећу и напредак у овој општини, и коме и данас лежи на срцу напредак и срећа општине српске у Дубровнику, – благоизволио је честитати стогодишњицу и светковину ове православне црквено школске општине, пославши и 50 фор. као прилог цркви.

Овом приликом благоизволело је Његово високопреосвештенство наш добри старац Архијерej господин Ђорђе, послати и даровати 50. ф. задрузи Српкиња у Дубровнику“

Прилог цркви. Хаџи Милка супруга почившег поклоника Ристе Трифковића из Сарајева, која се преселила у вјечност дана 8. новембра о. г. приложила је цркви у Сарајеву своју сопствену кућу, која се налази у улици Кошеви број 17. Ова кућа има у површини близу 2000 квадратни метара са зградом и земљиштем. Кућа је једнокатна са 6 соба, а вриједност јој са земљиштем износи преко 5000 фор.

По жељи упокојене приложнице, — као што стоји у тестаменту — са овом кућом управљаће српско православна црквено-школска општина у Сарајеву, т. ј. да се од кирије њезине издржава сиротиња српско православна у Сарајеву, по одбитку плаћеног годишњег пореза и поправке.

Осим тога оставила је 70 дуката да општина употреби за трошкове око њезина погреба и парастоса. Даље 500 фор. у обвезници, да се од тог новца даде 50 фор. српско-православном црквено-пјевачком друштву „слоги“ у Сарајеву; да се 220 фор. дуде на вјечити спомен у цркви са четири имена и то: за Милку, оца јој Петра, матер Иконију и бабу Јању.

Поред тога оставила је велику икону св. Јерусалима, да се пошаље у нову српско-православну цркву у Варешу, као прилог и спомен за њезину душу.

Остатак новца, хаљина покућанства и осталог, оставила је својој родбини т. ј. своме сину Јакову Хаџи Трифковићу.

Један је тестаменат написан 30. марта 1886. год. а допуна овоме тестаменту 16. октобра 1890.

Покојница је за живота била ревна и побожна хришћанка и ниједан дан није пропустила а да у цркву не оде и Богу се моли за своју душу.

Пост и молитва то јој је највећа наслада била; њезина скромност и побожност као и обхођење са сваким показивала је на сваком мјесту и тиме се одликовала.

Бог да јој души прости и вјечна јој памјат.

Посвећење дра Никодима Милаша за епископа. У недјељу 16. септембра о. г. посвећен је свечано у грчкој цркви у *Бечу*, др. Никоди *Милаш* за епископа *Далматинског*. При посвећењу судјеловали су: Митрополит буковински др. Силвестар Морар-Андрејевић и епископ боко-которски др. Герасим Петрановић. Посвећење је текло овим редом:

У суботу у 4 часа било је вечерње у грчкој цркви; на свршетку тога објављено је посвећење и одржана је „тајна вечера“. Сви архијереји са изабраним епископом, у знак братске заједнице и међусобне љубави, подјелише међусобно хлеб и вино и узајамно се изљубише пред вјерним у сред храма божијег. Пошто је овај обред извршен одржано је „бдење“, које је трајало до дубоке ноћи, и за све то време црква је била дупком пуна побожног народа.

Сутра дан у недјељу у 8 часова одпочета је света литургија и посвећење Милашево. На литургији су служили: митрополит буковински и епископ боко-которски, др. Милаш, један српски свештеник, два грчка архимандрита, један романски прота, један српски и један романски архиђакон. Литургија је служена на три језика: грчки, романски и словенски. Јектенија и узгласи говорили су се редом на свима језицима. Значајније узгласе говорио је митрополит на сва три језика редом. Сам чин посвећења епископског обављен је на словенском језику.

За вријеме службе божије и при освећењу пјевао је дивно мешовити хор грчки, који издржава православна општина у Бечу. Црква је била за све време пуна Срба из Беча и са стране. Међу гостима са стране био је из Србије уредник „Хришћанског Весника“, прота А. Илић, кога је на ону свечаност нарочито позвао нови епископ др. Милаш; од стране царске владе присуствовали су овој свечаности два нарочита изасланика.

При свршетку литургије и посвећења када је митрополит Силвестар у присуству г. епископа Петрановића, и свега свештенства, предао ново-посвећеном епископу „жезал архипастирски“ као симбол епископске власти у цркви, др. Милаш примивши жезал, а с њим и епископско достојанство, држао је значајан говор народу и епископату, који су сви присутни били очарани.

По свршетку свете литургије нови епископ примао је честитање у своме стану од свештенства, православних Срба из Беча и са стране, званичног особља царског министарства просвете и црквених послова, ђака Срба, који се у Бечу уче и осталих пријатеља и поштовалаца својих. По подне је у 2 часа био свечан обед у част новоме епископу Далматинском, на коме су били присутни: оба царска изасланика, сви православни свештеници из места и са стране и више отмјених Срба. Од свију говора и здравица, које су овом свечаном пригодом пале, споменућемо говор владике Герасима Петрановића, који је са својих личних врлина и родољубља чувен и обљубљен у читавом српском народу. Његова значајна реч и по драгоцјености садржини и по тенденцији заслужује, да је читаоцима приказемо у цјелини.

Она гласи: „Драги брате! Данашњи чин твога посвећења за епископа наше красне Далмације, многозначајан је по цркву српску и по православни народ на оном крају. С тога и ми сви, твоји другови и браћа, придружујемо се твојој радости и захвалности Његовом Величанству, нашем цару, што је милостиво прихватио

нашу жељу и усвојио на епископско достојанство мужа тако учена, који је себе прославио својим трудом и драгоцјеним књижевним радом. Но, драги брате, ваља и теби и нама знати, да ни висока милост нашега цара, ни љубав наша према теби, ни твоја висока ученост, која ти је прославила име у читавом православном свјету — све то неће бити кадро да те прослави и уздигне као епископа и духовна поглавара далматинске епархије онако и онолико, колико те је уздигла и прославила твоја висока ученост и твоји високи труди, — ако не настојиш свијем силама да задобијеш љубав и поштовање својег свештенства, своје млађе браће, који су наши помоћници у великој служби Господњој и кроз чија срца ми бесједимо народу, живој цркви божијој. То је оно, што ти од свега пре можемо пожелити и ми твоја у христу браћа и садругови и сви твоји пријатељи и поштоваоци. За то, у име те сердачне жеље и подижем ову чашу у здравље свега православног свештенства и народа далматинске епархије".

После овог значајног говора дичног владике Петрановића, који је и на славењеника и на све присутне госте дубока утиска учинио, гости су провели у пријатном разговору, који се је водио на српском и руском језику до 6 часова, и тада су се по узајамном опроштају разишли.

Свештеници, пријатељи и поштоваоци дра Милаша и његова књижевна рада, поздравили су тога дана, са свију крајева српских — заслужног трудбеника нејаке књижевности духовне. Целога дана стизале су новом епископу брзојавни поздрави на свију покрајина српских.

Нови епископ др. Милаш отпутовао је у своју резиденцију Задар 19. септембра, где је свечано инстиљиран у својој епархији.

Прилог цркви. Госпођа Милева удова Јеврема Барлова из Београда (Србија), за спомен њезине матере Маре Васе Илића, рођене у Сарајеву од Будимлића породице, приложила је овд. цркви подпуно свештеничко одијељање, и то: фелон, епитрахиљ, појас и наруквице од најљепше венецијанске црвене кадифе (самота), и стихар од бијеле свилене материје са црвеним пругама, а дарци пак од црвене свилене материје.

Ово одијељање стало је преко 1000 динара (500 фор.) и освећено је 3. новембра о. г.

Добротворан чин. Предсједник српско-православне црквено школске општине овдашње, подградоначалник за град Сарајево г. Петро Т. Петровић, извољео је својим дописом саопштити градском заступству, да је своју годишњу плаћу подначалника у износу од 1200 фор. намијенио добротворним циљевима у Сарајеву и распоредио да се свота од 1200 фор. *сваке године* овако раздијели: 500 фор. за убоги дом, 250 фор. за сиротињу школску дјецу у градским школама без разлике вјере, 250. фор. за српско-православну вишу дјевојачку школу, 100 фор. за подјелу дрва фукари а 100 фор. госпојинском друштву у Сарајеву.

Ова изјава подначалника прочитана је 14. новембра о. г. у сједници овд. градског заступства, и овај великодушан чин његов изазвао је бурно живио! међу градским заступством. Томе се поклику и ми придружујемо.

Књижевни вијести.

Задужбине у одбрани српства. Брошира од А. Чумића. У Београду парна штампарија Д. Димитријевића (Јеленска улица број 1.) 1890. стр. 18. Писац ове брошире врло и темељито разлаже да је данас најпотребније да се приход књижевног фонда „Задужбине Каларчеве" употреби на одбрану српске народности у Старој Србији и Македонији

Библијске приповиједке из старог и новог завјета за ученике IV. разреда српских народних основних школа. Приредио и издао Јован Благојевић, учитељ српске више дјевојачке школе Сомборске и уредник „Голуба". Сомбор 1890. Цијена 20 новч. Стр. 62. Наручује се код самога писца, а може се набавити и преко књижарнице Мил. Каракашевића у Сомбору.

О одношају узакоњених хришћанских вјероисповијести у Троједници. (Посвећено народним посланицима на земаљском сабору у Загребу). Од Димитрија Руварца, пароха земунског. Одштампано из „Новог Времена" за год. 1890. У Земуну 1890. Штампарија Симе Панића.

Поздрав приликом свечане инсталације православног епископа далматинско истријскога, преосвештеног господина Дра Никодима Милаша. Говорио у цркви св. пророка Илије у Задру 7. (19.) октобра 1890. конзисторијални архимандрит Доситеј Јовић.

Прво пастирско писмо православног епископа далматинско-истријског Никодима пречасноме клиру и свему православном народу епархије своје. На великој осмини брошировано које садржи 15 страна.

Буквар за српске основне школе. (Јужнијем нарјечијем). Саставио Мита Ст. Клицин, српски народни учитељ у Сарајеву. Комисиона накнада књижаре Мил. Каракашевића у Сомбору. Цијена 16 новчића.

Велики Годишњак са библиотеком за народ, велики српски народни илустровани календар за просту годину 1891. Година 42. Издање српске књижаре и штампарије Браће М. Поповића у Новом Саду. Цијена 50. новчића.

Пријатељима и знанцима својим.

Више научника и књижевника домаћих и иностраних тражили су и траже моје поједине књижевне радове, који почињу од 1859. год., а растурени по ранијем часописима; па, како немам засебнијех отисака, нијесам их могао задовољити.

Та су потраживања учестала у прошлој и овој години особито из Русије; те је то ускорило моју свагдашњу мисао, да их прикупим, средим и у засебнијем књигама штампам, којих ће изаћи од 6 до 8; у свакој најмање 15 табака.

Прву сам књигу већ приредио за штампу. У њој су: 1) Монографија манаст. Дужи и Тврдоша или Требиња у Херцеговини. — 2) Монографија манаст. Житомишљића у Херцеговини. — 3) Српска општина и српска нова црква у Трсту. — 4) Врањина у Зети и крисовуље на Цетињу. — Примједбе на коментар Горскога вијенца. — 6) Приказ Српско-далмат. магазина. — 7) Бока и Зета — 8) Морача и Острог у Црној Гори. — 9) Реферат о грађи за српску историју и имену Црне Горе. — 10) Биљешке о спјеву: Смаил-ага Ченгић. — 11) Епископије: дабарска и зетска. — 12) Извјештај о другом крштењу Немањину. — 13. Извјештај о три потомка Немањина. — 14. Извјештај о поријеклу кнеза Лазара. — 15. Извјештај о смрти цара Уроша. — 16) Манастир Добрун у вишеградској нахији. 17) Српске сфрагистичке и хералдичке старине. — 18) Добрушта у Метохији. — 19) Крст архијепископа Саве II. — 20. Оцјене зборника апостол. правила, васељ. сабора и расправе: Јерархички положај сарајевске митрополије. — 21) Приказ Борхграфове расправе о цару Душану. — 22) Печат Митрополије врањинске. — 23) Српски манастир св. Арање. у Јерусалиму. — 24) Приказ дјела: Спољашни односаји Србије. — 25) Колашин пријеђел и племе у Херцеговини. — 26) Приказ књиге (исправе из париских архива) о завјери Зринског и Франкопана. — 27) Хумска (херцеговачка) православна епископија — 28) Приказ о старом грбу босанском.

Књига ће бити штампана на лијепој хартији. Поврај уступка 10-те књиге, биће свакојему, који ми се одазове, усрдно захвалан. Цијена је књизи: 2 динара или 1 фор. Ђацима у пола цијене; а сиромашнима бесплатно. Имена уписника нека се шаљу управо потписаному у Београд. Рок је уписивања до краја ове године.

Ако уреднишгва српски и хрватских листова објаве овај позив, биће им врло захвалан.

Београд, 15. октобра 1890. год.

Н. Дучић
архимандрит.

Препорука.

Од стране ове српско-православне, црквено-школске општине топло се препоручује свима српскијем црквеним општинама вјешти сликар и живописац икона г. Никола Димшић из Новог Сада.

Подписана општина имала је прилику увјерити се о солидном раду именованог сликара, кад је у овдашњој српско-православној цркви правио „*иконостас*“, који је на опште допадање био примљен. На молбу општине и један га је стручњак прегледао и добро се за њега изразио.

У Високом (Босна), 27. септ. 1890.

Из сједнице број 27. ехс 1890.

Српско-православ. црквено-школ. општина.

Читуља.

† Теофан Живковић
владика горњокарловачки.

На Арханђелов-дан 8. Новембра т. г. премину у Плашком у двору свом горњокарловачки владика Теофан Живковић. Блаженопочивши владика Теофан родио се 1825. у Српском Сиону у Ср. Карловци. Гимназију је свршио у месту свога рођења, филозофију у Сегедину а правне науке у Бечу. Свуда је добар ђак био. Кад је правничке науке довршио, упише се у Карловачку богословију, коју такођер с одликом сврши. Као свршени богослов буде постављен за професора Сомборске учитељске школе, а после га западе професорска катедра у карловачкој богословији. Као таков прими монашки чин, те га патријарх Рајачић 1853. произведе за протођакона, 1861. постане свештеником-синђелом, 1864. протосинђелом а 1866. архимандритом манастира Бездина у темишварској епархији. Својом књигом „Српска народна црква“ коју је у Бездину написао, изиђе на глас. 1874. године буде од синода једногласно за епископа горњокарловачког изабран, а на црквено народном сабору 1881. год. држаном буде већином гласова изабран за архијепископа-митрополита карловачког и патријарха српског, но не бијаше од Његовог Величанства у том достојанству потврђен.

Из Грујића и Анђелића био је он један од најученијих владика српских. Он је последњи црнорпац из школе Рајачићеве, Црква српска изгубила је у њему задужбину своју, изгубила вешта писца врла говорника и црквеног проповједника, ватреног поборника св. православља, бранитеља народних права и српске њероисповедне школе. Кад је оно прије десетак година римски бискуп Штросмајер хтјео српски народ меденим у слатким својим енцикликама у унију завести, устаде владика Теофан једини од српских митрополних глава, те својом архијерејском окружницом запуши једном за свагда уста Штросмајеру, а своју подручну паству утврди у вери тако, да је Штросмајер изгубио сву наду, да ће се његова жеља и у најдаљој будућности остварити моћи. „Пре ће Велебит у море пасти, него што ћете се ви св. православља одрећи,“ то су његове речи својој пастви Такав је био блаженопокојни Теофан владика. Стога му српски народ и српска црква, које је он ватрено и жарко љубио, на растанку своме с њиме срдачно тужно кличе: Слава ти преосвећени владико Теофане! Вјечна ти памет међу нама и лака ти црна земља пепелу твоме!

Л. Б.

Позив.

Г. г. проте и надзиратељи босанско-херцеговачких дијецеза умољавају се, да похите покупити претплату од подручних свештеника и што скорије пошаљу, како би се нагомилани штампарски трошкови око листа могли на вријеме подмирити и рачуни у ред довести за ову годину.

Тако исто, уљудно позивамо и ону господу претплатнике изван Босне и Херцеговине да нам изволе подмирити претплату за ову годину; и уједно да се јаве, оће ли и за идућу годину држати лист, како би унапријед знали, колико ћемо екземплара овог листа моћи дати да се штампа.

Администрација „Б.-Х. Источника.“

Штампарија Шпиндлера и Лешнера.

Свеска XII. Сарајево, децембар 1890. Год. IV.

Власник: АЕМ. Конзисторија. Уредник: Ђ. Петровић, свештеник.

Божићна окружница.

Дионисије милошћу Божијом Архијепископ и Митрополит Зворнички и почасни Екзарх Далмације.

Са крилима свеопћег духовног весеља летимо данас пред Вама, о љубезна и славна наша у Господу чада, да Вас поздравим са најузвишенијим поздравом: „*Мир Божији, Христос се роди*“, то јест, да Вам благовјестимо велику радост, која ће бити свему народу, а то је да се је родио вишњи Син Божији и Бог као смирен човјек, да узвиси понижену од гријеха човјечију природу, и да је удостоји царства небеснога, као што је то анђео Божији предсказао Јосифу у сну говорећи: „*Он ће избавити свој народ од гријеха њиховијех.*“ Појмо дакле и ми данас са анђелима и пастирима: „**Слава къ вышнихъ Богъ и на земли миръ**“, али и негујмо тај Божији мир, и немојмо га удаљивати ни-шшто, или отуђивати из нашијех срца. А то једино тијем постигнути можемо: ако напротив изагнамо далеко од срца наших свако непријатељство и мржњу противу кога му драго то било, јер свак признати мора: да немир и мржња упропашћавају и руше и куће, и царевине, и друштва и људе, и спремају душе у пакао; напротив пак са удаљењем мржње и непријатељства: и закони се Божији тачно испуњавају и свака се неуредност враћа у ред, и људи бивају сретни, и друштва расту и множе се. Гдје год дакле царује мир, слога и пријатељство, тамо и вјера Христова царује, и закони се црквени поштују, и слово Божије налази и слушатеља и творитеља, и свако се добро ту умножава; и зла оданде нестане, и ђаво из срца човјечијег бјежи и у дну пакла стропошта се. Јер као што немир, мржња и неслога растављају људе, од чега и пораћа се свака несрећа и пропаст; тако мир, слога и пријатељство спаја људе у једну душу, од чега проналази свака срећа и величина, и слава и благодат

Божија за на њеки. — Слава во вишњих Богу дакле и на земљи мир; мир трубе данас анђели Божији од стране цара царева Бога са небеса. Мир кличу согласно са анђелима и све остале богоугодне и блажене душе, јер је тако благоволио небесни Отац пресвети Бог за човјека. Мир дакле и ми заљубимо и пригрлимо, мир у срца наша усадимо, да би могли и ми прославити се са воплоћеним Спасителем нашим начеоником мира. Ја несумњам ни најмање да сваки од Вас слушајући у овом најсветијем тренутку ове наше са Божије стране изговорене ријечи, сакрушава се у срцу и жели мир, слогу и љубав, и подвргава себе безусловно Божијем благоволењу. Одбаците далеко од себе сваку и најмању неслогу и мржњу; пригрлите мир, слогу и љубав; узиђите на гору Божију високу, која је лозинка сталности; подвижите ноге ваше приуготовљавајући се за еванђелски мир; пружите руке, да примите повијена пеленама младенца т. ј. Сина Божијега од пречисте Дјеве Марије, будите вертеп добродјетељи; јасли смиреномудрости; Витлејем дом хљеба; наситите гладне; напојте жедне; обуците голе и босе; сажалите и помозите удовице и сирочади; утјешите туђинце; посјетите болеснике; ослободите од дуга дужнике; те да овијем и овакијем добрим дјелима братске љубави и милости засвијетли се пред осталим свијетом чистоћа ваших срца, те да се заори и небо и земља од пророчанске цара Давида изреке: *Да и Ви са вашом искреном и нелицемјерном вјером у Христа Спасишеља, вашим православним благочешћем, вашом међусобном слогом, љубављу, добрим сиоразумом и добрим дјелима братског милосрђа према невољницима приличаше ономе роду, о коме као што мало прије рекосмо* цар и пророк Давид изрекао је: „**Сеи родъ ищѣщихъ Господа, ищѣщихъ лице Бога Іаковлѧ**“, т. ј. „ово је онај род, који тражи Господа, и који су ради стајати пред лицем Бога Јаковљева“. Тако дакле — љубезни моји — тако велим, поспремљеним са оваким добрим т. ј. осјећајима и добром вољом и дјелима, појте једнодушно и као на једних уста и језика данашњу анђеоску пјесму, и то у име признателности и благодарности наше према милостивом Богу. Појте велим, појте: „Слава во вишњих Богу и на земљи мир, мир, мир! Са оним дакле и оваким радосним усклицима, честитамо вама свима из свег нашег срца пресвето и спасоносно Рождество и Богојављење Христа Бога нашега, и ново Спасително љето желећи очински: да оно нама свима буде изобилно у здрављу и свакој доброј срећи, и да Бог да још многа и многа сретна љета дочекивати у најповољнијем здрављу и сваком задовољству. Амин.

Д. Тузла, 12. децембра 1889.

Ваш Архипастир и топли к Богу молитвеник АЕ и Митрополит Зворнички:

Дионисије.

Неколико ријечи о нашим свештеничким сједницама.

Свакоме друштву на земљи, ако оће да му рад успјешан и од користи буде и да постигне циљ, за коју је засновано, потребно је чинити јавне договоре, с којима ће претресати, поправљати и у ред доводити све, што већина људи и чланова, — који то друштво сачињавају — за цјелисходно нађе.

Наша православна црква јест скуп свију привржених јој, који њена предања исповједају и заповиједи јој слушају, па и за тај скуп свију

вјерујућих, нужни су били састанци — под називом васељенски и помјесни сабори, и ти своје поријекло воде још од Христових апостола. Без тога није се могло велико друштво црквене заједнице усавршавати, — нијесу се могле разне мане и јереси тријебити ни исправљати.

Па у колико је то изискивала потреба велике религиозне заједнице, у колико ни друга друштва на земљи и држави једној не могу опстати, ако се неће у неко одређено вријеме скупљати и ријешења доносити на све оно, што у корист једнога друштва или задруге иде, у толико ни црквена јерархија не може напредовати без таквих састанака.

С погледом на ту потребу, коју кратко овдје истичем, обнашло се да и наше српскоправославно свештенство у Босни и Херцеговини треба да има своје састанке, који су названи именом „свештеничких сједница".

Нашему свештенству у овим покрајинама, не достаје довољна знања и спреме, да би својој светој, али и мучној задаћи одговорити могло. Већина нас је, који теоричног школског знања нијесмо имали прилике докучити; а што који и зна то је научио приватно код неког мањег учитеља, свештеника или неће у ком манастиру. Ми нијесмо криви, што су нам такве прилике у претпрошла времена сметале, и то с разних страна, па нам за то ни заједрати не треба. — Неће дуго времена протећи, ми ћемо сви старији помријети, а мјеста наша попуниће људи, који се данас — фала Богу — више изучавају и ти ће доносити у своје парохије више знања, само би требало да узимадну ону љубав и истрајност, ону смјелост и пожртвовање, које и стари свештеници имадоше, дјелујући за вјеру и народ свој у онијем мучним временима, и до краја остајући вјерни својој цркви, вјери и народности српској.

Ми имамо данас нашу рељевску богословију, у којој дјелују професори њени, људи испитани и оспособљени, људи искусни и ваљани. Осим тога, тврд и редован надзор над тим заводом води в. з. влада, наша високопр. Конзисторија са Његовим Висакопреосвештенством Господином Митрополитом, и, колико се до сад увидити могло, из тога завода излазе свјесни млади људи, којима треба још познати људе, испитати прилике, проучити околности, и према свему томе свој рад као будући свештеници да удесе, па се онда, с Божијом помоћи, нећемо бојати за вјеру, нећемо стрепити од онијех, који би хтјели, да нам наше светиње дирају и прађедовске аманете крше.

Тијех нових свештеничких кандидата, има неколико, који су свршили рељевски завод, но како данас изгледа, тај је број врло мали, те су нам за то многе парохије празне а српске вјеронаповједне школе све једнако попуњавају се странцима — учитељима.

Из наведеногa види се, да би нам дуго било чекати, док се у свој цјелини својој наше свештенство знањем просвјетли и зближи, па да тек онда почиљемо радити, а данас да стојимо скрштених руку, за то су међу нама још од прије засноване „свештеничке сједнице", које ће у неколико моћи послужити као мала школа старијем свештенству, а млађему ће дати појета, да своје знање не држи закопано, него ли да га употрјеби на корист цркве и народа.

Ја мислим, да нема тога брата свештеника, који би, ако ће зрело да мисли, могао казати, да су нам свештеничке сједнице излишне. Та, стара му мајка, да ништа друго нема ту радити ни вијећати, него ли само, да се тако на једном мјесту састанемо, видимо, за братско и јуначко здравље испитамо и о нашим потешкоћама коју рекнемо; па ето само то чини, да се против наших сједница не може говорити; па, ако још преставимо себи дужност, коју смо с Христовим бременом на себе узели; ако схватимо нашу тешку одговорност према Богу и властима; ако на послетку, увидимо и друге потребе вјерске и народне, чему ћемо само братски и сложно удружени у неколико моћи задовољити, онда се ни мислити неда, да је ко од нас против тијех сједница!

Сад, кад то све знамо и видимо, онда, браћо, сложно сви на рад! — а да би тај рад могао имати реда, да би се могло знати, шта се све у тим нашим сједницама претресати има, то се обналази за нужно саставити овакви

Програм.

Тај програм имао би се односити:

а) на нас саме свештенике,

б) на цркву и школу нашу српску и

в) на народ наш.

I. Свештенство

би имало у својим сједницама:

1) Водити своје послове и договарати се о вршењу свештених обреда, па гдје се примјети

који недостатак у свештенодијејству ком, то исправљати и одређивати, да се сви држе једнообразија;

2) Поучавати се међусобно и читати бар по један користан чланак или одјек канонических правила;

3) Одређивати, шта који има радити у оном, што му као пастиру у дужност спада. Овамо иде и прегледање парохијалних матрикула и циркулара;

4) Опоминати а по потреби и укорити оне, који свој посао занемаре или у овом или оном погријеше;

5) Купљење претплате на листове, које свештенство држи, а тако и на друге потребе, ради којих би духовна власт навољела одредити у току између једне до друге сједнице; и

6) Међусобно поучавање и подстрекавање на рад.

II. Црква и школа

су нам главна брига, те ће се одређивати:

1) Ред којим свештенство треба да служи, и то, ако нема своје цркве, то у сусједној парохији, где му долазе парохијани, да тамо са домаћим свештеником уредно служи;

2) Настојавати, да се у црквама, особито већим зборовима, народ поучава и поучне бесједе говоре;

3) Да се у црквама чистоћа набљудава и сваки неред отклања;

4) Настојавати, да се црквени иметак унапређује;

5) Чувати и бранити цркву, ако јој, ма од кога било, каква штета, саблазан или омаловажење пријетило буде; и

6) Настојати са црквеним општинама, да су нам наше српске школе у реду, да не падају, но да се по могућности подижу онђе, где су веће парохије и бољег стања, у којима искључиво православни елеменат живи и то поред парохијалне цркве.

III. Народ

нам је најглавнија брига, за то се треба бринути:

1) Да је сваки парохијанин доброг моралног и религиозног владања;

2) Да се из парохијана тријебе разни пороци, мане, и зли обичаји;

3) Да се завађени брачници мире и на брачну слогу и супружку љубав и вјерност упућују; а тако свађе и остале распре и заљевице у народу и општинама умањују и искорјењују;

4) Да се ријечју и дјелом учи свијет, да буде ваљан и радин, и да поштује законе и одредбе црквене и грађанске власти. За то се има на свакој сједници узети бар по једна тачка из народа, те му или некуману предочити или га на нешто корисно упутити; и

5) Да се препоручује, да парохијани буду вјерни својој народности, те да своје чува, а туђе не дира.

Тако истакнутога програма имало би се свештенство при својим сједницама држати, па па би нам се тако углед и наш и цркве наше могао одржати на оној висини, на којој је стајао онда, кад но су наши стари преди и морално и материјално боље стајали и побожни, постојани и поштени били.

При држању сваке поједине сједнице, имао би дотични прото или надзиратељ на то све обзира узети, те тако за дневни рад истицати чланковима сједнице сад ово, сад оно, — у чему се и зашто кад већа потреба појави.

Лијеп је, користан и поучан чланак „Подигнимо удружење“, кога је неки у Христу брат наш „поп Јован“ у IX. и X. свесци Источника од о. г. страна 330 написао, те би му се и ми сви требали придружити. — По примјеру свештенства у Краљевини Србији и ми би сви требали састајати се годишње у главни скуп, и то, да богме, требало би у престолници босанској — Сарајеву одредити и тамо главни одбор заснивати; но ја би бар с моје стране рекао, да још није вријеме о том, пошто ни половина свештенства не би тамо могла отићи, једно због даљине, а још више за то, што се нема трошка и што се парохије не могу оставити. У место тога, могли би се, бар за сад, главни годишњи скупови одредити у окружном мјесту код протопрезвитерата. Она у Христу браћа — окружни протојереји или надзиратељи, који су тамо, требали би, што прије, да то свесрдно прихвате; а Влада са нашом Конзисторијом, по свој прилици, такве би састанке и одобрила; а послије би дошли и на оно, што врли у Христу брат „поп Јован“ препоручује и жели.

О свему томе, могу и остале проте и надзиратељи у јавности коју рећи, — ако ће? — па сад да чујемо и њих!

Босанска Крајина 1890.

Један прото С.

Неколико примједаба на нацрт правила за потпомагање удовица и сирочади свештеничкијех у Д. Б. Епархији.

Што се тиче капитала о њему је доста казано у 9. тачки н. пр. да се неће интересом повећавати него само улозима (т. 2.), али томе треба додати још и ово: да се тај капитал не смије никада окрњити нити и у што употрјебити. О интересу пак ја бих био мишљења, да се дијели сразмјерно док се установи одређена свота, одмах прве године после установе фонда, само оним свештеницима који изнемогну, свештеничким удовицама, сирочади или родитељима према т. *I.* који буду исплатили основни улог. А у случају да свештеник који улог плаћа изнемогне у својој свештеничкој служби, или да умре а да остави након себе удову попадију, сирочад или изнемогле родитеље, прије него је основни улог исплатио, то би за ове требало уредити да уживају потпору из фонда према децималима уплаћеног улога. Ради тога што има доста свештеника који би ради били да што прије и што боље осигурају себе и своју породицу у случају изненадне несреће, држим да би требало створити у правилима и ту тачку: да свештеници који имаду вољу могу плаћати у фонд двострук па и трострук основни и редовни улог, и да према томе улогу имају право они или њихови насљедници на двоструку или троструку потпору. То би се увести могло јер од тога нема штете установи а ни ушкрба осталим улагачима.

Друга глава нацрта правила говори о управи фонда и даљим одредбама. Ја прије него почнем говорити о тој управи забавићу се мало о дужностима чланова установе и њиховим правима. Што ћу учинити овди зато, што држим да се тек по одређењу права и дужности чланова установе може одредити и управа њена.

Члановима ове установе требало би уредити да спада за сада у дужност, да своје улоге под а) и б) т. 2 напр. прав. плаћају у два пута годишње, и то прву у мјесецу јануару а другу у мјесецу јуну, као што и тачка 8. напр. прав. вели, јер је тада најлакше свештенству те улоге и плаћати. За оне који би изпустили то плаћање редовног и основног улога (т. 15. напр. прав.), ваљало би увести да губе право на потпору како они тако и њихове породице, а и на повратак до тада уплаћеногa улога. Да је члан установе плаћати престо, имало би се сматрати, ако пошљедњу рату неби исплатијо најдаље до мјесец дана послије платежнога рока. Ово је врло нужно увести зато, што нас има доста равнодушније према установи и лијеније на плаћању, па би без тога редовна уплата рамала, и интерес се капитала губијо, и што би се тијем отешћавало тачно вођење благајнички књига о приходу и расходу.

Права чланова ове установе нијесу управо ни изложена у нацрту правила, осим што се нешто узгредно о тима споменуло у тачки 4. и 10. Ја држим да би ради тога, да установа наће што бољег одзива и да јој се лакше управа одредити могне, било нужно та права проширити и означити поименице, јер није доста само обвезати на плаћање, а не дати права.

По томе у овој установи требали би да имају права они, који плаћају редовно основни и редовни улог:

а) да присуствују особно или преко замјеника гл. скупштини;

б) да бирају управни одбор;

в) да буду бирани у управни одбор;

г) да уживају потпору из овог фонда и то:

I. Свештеник у старим годинама након 30 годишње свештеничке службе, или у случају несреће ако је и млађи за свештеничку службу остао неспособан;

II. Попадија свештеничка до удаје или смрти, и док се морално владала буде како јој доликује;

III. Сирочад свештеничка и то мушки до 18 година а женска до удаје. А она која су саката и за рад неспособна до смрти њихове;

IV. Родитељи свештенички до смрти, ако се докаже да су сиромашни и без икакве друге помоћи.

Мјесто тога што би се према нацрту правила т. 14. имала давати годишња потпора кћерима свештеничкијем приликом удаје, оправданије би било да се даје доживотно онима, које, како брат Растко вели остану не удате, или оној сиромашној ђеци свештеничкој која буду саката и за рад неспособна.

О управи фонда и њеном раду говори се у 4. 5. 6. 7. 8. 11. 13. и 14. тачки нацр. правила.

О томе је много говорио у својим примједбама брат Растко, па ћу и ја држећи се његове изреке — „да би о њеном устројству требало много више рећи но што се у нацрту правила пише“ — казати моје мишљење, а то је: да би особито нужно било нарично означити управу фонда, њен дјелокруг у опште, и дјелокруг сваког појединог члана њезиног. Оправдавати ми то мишљење није потребно, оправдо га је у неколико брат Растко; но доста ће бити кад само речем у име оправдања, да тако постоји у свима правилима свију оваких закалда које су законом потврђене

Зато би по моме мишљењу требало уредити, да овом добротворном закладом управља засебан посебан управни одбор у Сарајеву, и да овај има своје пододборе у свима протопрезвитератима. Главну контролу свега тога рада и избора одбора, требала би да врши главна скупштина свију чланова фонда.

Тај управни одбор имао би се састојати из предсједника, подпредсједника, благајника, дјеловође и 4 члана одборника. Он би се требао бирати на три године. Над радом главне скупштине и управног одбора треба да води надзор Конзисторија.

За предсједника управног одбора нужно је да се узакони, да мора бити увјек Њ. В. госп. Митрополит а за подпредсједника окружни прота. Сви остали часници и чланови овога одбора, требало би да се бирају из круга свештеничкога без разлике звања и положаја, само ако плаћају редовно основне и редовне улоге у фонд. — И кад би се тако уредило, онда би се тек одклонила свака сумња, која би могла пасти на управу фонда и њезин рад. Што се тиче тога да се у управни одбор бирају свештеници који су ближе Сарајева (т. 3. нац. пр.), ја бих био зато сугласан са нацртом правила, али пошто би се, како напријед наведох, по праву које сваком члану фонда припада, има одбор бирати из свију чланова његови, не обзирући се на мјесто и даљину његову од сједишта управнога одбора, то би тај навод морао пасти. Међу тим ако би се хтјело узети у обзир да би се избором лица у управни одбор која су далеко од Сарајева, отежавало тачно држање редовни сједница одборски, дочим таки чланови које због парохијални дужности, које због недостатака нуждни трошкова за тако често путовање, не би могли тачно сједницама присуствовати, поред њнове најбоље воље, за то, онда би се могла увести у правила посебна тачка, у којој би требало навести: „да чланови који бирају треба да при избору имају у виду ту околност, и да по могућности бирају у одбор свештенике ближе Сарајеву.

Пододборима имали би се сматрати сви протопрезвитерски уреди односно сједнице свештеничке.

Дјелокруг рада главне скупштине управнога одбора и пододбора као и сваког часника и члана истих, могао би се, у колико се барем за сада нужда указује, док фонд ступи у крјепост, те се и правила према потреби почну удешавати навести у оволико и рећи:

I. О главној скупштини.

1. Да главну скупштину сазива предсједник управнога одбора сваке треће године у мјесецу јуну (јер је тада свештеницима најлакше искупљати се и оставити парохијалне дужности);

2. Да се на главној скупштини бира управни одбор и то изборним листама;

3. Да се главна скупштина брише и одређује гдје се има давати или чувати капитал фонда (тачка 7. нацрт пр.);

4. Да чини поједине допуне и измјене правила овога фонда, које се према потреби укажу (тачка 17. нацрта правила);

5. Да претреса поједине предлоге и закључке управнога одбора;

6. Да одређује потпору која се има давати из овога фонда;

7. Да прегледа рачуне о приходу и расходу фонда; и да

8. Прегледа управу и рад управнога одбора.

Да главна скупштина имадне своју праву важност, треба у правилима истаћи 2/3 да морају бити на истој најмање чланова фонда, у противном случају да се може заказати на мјесец дана касније и свршити са тада присутним члановима скупштине.

Управном одбору кога главна скупштина изабере, за сада би се могло у дјелокруг одредити:

1. Да побира од пододбора улоге за овај фонд означене у 2. тачки правила, и да их сміјешта по скупштинском закључку на камате;

2. Да чува обвезнице и све вредовне папире овога фонда;

3. Да води рачуне о приходу и расходу фонда;

4. Да води надзор над пододборима о скупљању улога, и да ове нужним наредбама поучава и у раду руководи;

5. Да дијели потпоре скупштином одређене невољницима, и да у томе истражује нужне исправе (тачка 11. напр. пр.);

6. Да рјешава поједине предлоге пододбора и свештеника, у колико ти у његов дјелокруг спадали буду;

7. Да приређује извјештаје о раду и напредку фонда, о приходу и расходу, и да их подноси главној скупштини на увид и одобрење. (т. 8. напр. прав.);

8. Да позива свештенство, и да настоји да се ако је могуће сваке године држи по једна или двије духовне поучне забаве или јавна предавања у корист овога фонда;

9. Да држи тромјесечне сједнице;

10 Да води сједничке записнике.;

Пододборима односно протопрезитерским уредима требало би опет одредити:

1. Да шире међу свештенством и народом љубав и пожртвовање овој добротворној цијељи, и да скупљају што више чланова фонда;

2. Да побирају прека установи ових правила од подручног им свештенства улоге и да их временом оправљају управном одбору;

3. Да извјештавају управни одбор о потреби којег у њихову подручју изнемоглог свештеника, и да у ту сврху прибављају и одбору шаљу нужне исправе (тачка 12. напрт. правила);

4. Да извјештавају управни одбор о смрти свештеника који у њиховим подручјама помру, и о стању њихови породица, ако су исти били чланови овога фонда (тачка 11. нарт. правила);

5. Да извјештавају управни одбор о стању оних, којима пружена подпора из овога фонда по правилима истога не припада (тачке 13. и 14. напр. правила);

6. Да држе сједнице у сврху овога рада 4 пута у години, т. ј. свако три мјесеца да воде о томе посебне сједничке записнике, и да о раду сваке сједнице извјештавају управни одбор.

Као посебне дужности појединих чланова управнога одбора за сада би се могле одредити и то:

Предсједнику да сазива скупштину и да овој предсједава, да наређује одборске сједнице, да прописује дневни ред сједница, да заступа особно или преко свога замјеника управу фонда код свију власти и иначе у свакој прилици, и да води надзор над радом дјеловође и благајника.

Подпредсједнику да врши исту дужност у осуству предсједника и иначе да има у сједницама гласа као и сви други чланови одбора.

Благајнику да води све књиге о приходу и расходу фонда, да издаје потпору по одређењу скупштине и управног одбора, да о томе извјештава управни одбор, и да чува са предсједником заједно обвезнице и вриједносне папире фонда.

Дјеловођи да води све књиге што на њега спадају, да води записнике сједница, и да врши сву осталу кореспонденцију у договорима са предсједником.

Члановима одбора да у сједницама подупиру остале чланове одбора савјетом и радом, и да стављају нужне предлоге у корист фонда, и да све заједнички рјешавају.

Прелазећи са управе фонда на њене опште установе, изнијећу моје мишљење о дијељу подпоре (т. 10 нацрта правила). У истој тачки вели се да ће се потпора дијелити невољницима у два пута т. ј. свако пола године. Ја мислим да би било много оправданије дијелити потпору из овога фонда невољницима сваког мјесеца, јер ако би им се та издавала у пола годишњим ратама, то би многи исту прије времена истрошили у својој оскудици, јер им и тако неће бити довољна да покрије све нужне потребе њихове, па би услед тога било више невоље и досађивања управи фонда. Ако би се указала потреба код појединих да им треба нешто за зимницу или љето набавити како брат Растко у својим примједбама вели, то би се онда таковим могло на молбу њихову дати неки мали предујам, који би се касније од њихове мјесечне потпоре одбијао. Неоправдано је дијелити потпору у полугодишњим ратама и с те стране, што је неизвјесно кад ће који од тих невољника престати с правом на потпору, па би се тијем фонд штетио. Доцнин би многи могли примити потпору данас а кроз неколика дана престала би потреба да им се потпора даје.

Што се тиче тога да се одреди извјесна свота потпоре невољницима по приједлогу брат Растка, ја држим да то за сада није никако могуће учинити, јер се незна ни колико ће свештеника плаћати улоге, нити колики ће капитал фонда бити, да се по томе иста уреди, мишљење је моје да то треба оставити првој главној скуп-

штини да она проучи и стално одреди, јер ће се само до њена држања барем од прилике моћи знати број чланова фонда, стање његова капитала, и добит са којом ће се моћи располагати, а тако исто и број невољника.

Тачка 16 и 18 нацрта правила сасвим су умјесне и оправдане, па би их требало по моме мишљењу и оставити у потпуној цјелини.

Прије него завршим ово неколико скромни примједби, дотакнућу се још узгредно ријечи нашег брата Растка, који вели да би требало да се у правилима уврсти: да је сваки свештеник већ својим звањем (био он мирског или монашког чина) подложан прописима и захтјевима ове установе, и да се поради те да се протегне мета не само на Д. Босанску епархију него и на Херцеговачку и Туланску.

Обвезати правилима фонда или каквом наредбом сво свештенство да је подложно установи, и да је хоће неће, море или неморе потпомаже, било би с једне стране и оправдано, а с друге стране и врло убитачно по саму установу. Оправдано би било, кад би било уређено свештеничко стање, па би сваки свештеник имао свој осигуран доходак, као код друге наше браће, који овакве установе заснованје, у таком случају неби могло нити смјело бити изговора да се установа не може потпомагати. — Али пошто то није изведено код нас, и пошто се неће ни извести поред свију наши жеља тако брзо и лако, и пошто је наше свештенство већом части сиромашно које због те неуредбе, које због сиромаштва и самог народа са којим и од кога живи, па је нужно и најпотребнијег издржавања, то би збиља у таком стању а при таким његовим околностима било не умјесно подвргавати га помоћу силе и власти закона овој установи. Тим прије што се никаква така добротворна установа силом и под притиском силе не заснива, и што та употреба не одговара њеној цјељи. Искуством смо осведочени да све рамље што се под притиском туђе силе изваја. Па и овди нас то исто искуство поучити може, да би било свештеника више који би због тога притиска и тачке *морам* напустили ту добротворну установу и њену племениту цјељ, него оније који би је помогли. Моје је мишљење у овоме: да је најбоље оставити на вољу свештенству да се само промисли о установи и њеној цијељи, о својој будућности, па да је подпомогне. Свештенство пак без разлике стања материјалнога биће свјесно и знаће цијенити важност ове установе — овог јединственог начина, којим своју и своје породице будућност осигурати може, појмиће нужду која му се сваким даном то више указује, да тај начин употријеби па да себе и своју породицу осигура; та вальда је данас ако нигда прије увидило ту потребу да само себи помоћи мора, јер је мање више са свију страна напуштено и своме прикидању о опстанку и будућности остављено. Ја држим из осведочења о мени и неколицини моје браће, да ће сво наше свештенство добровољно примити ову нашу покренуту мисао и притећи у помоћ по могућности да се иста што прије оствари. Држим а тако и треба да буде, да овди у овој јединственој добротворној установи која се искључиво нас свештеника и нашег опстанка тиче, неће изостати ни онај који је осигуран у својој будућности, а ни онај који је оптерећен породицом, а уз то сирома да улоге нема од куда плаћати. Први ће као богат свештеник, као патриота и искрен у Христу брат и друг своје сиромашније браће, помоћи ову добротворну установу својим улогом, јер му до тога стало није. Он га неће завалити него као таквог који га плаћа а подпоре не потребује, него је својој сиромашнијој браћи припушта да је уживају, — уадиће као добротвора ове установе, као пријатеља и искрена друга свештеника. А други ће као свештеник чије је стање како рекох и у садашности неосигурано а камо ли у будућности, појмити потребу тога осигурања, па ће као искрен пријатељ себе самога, и своје породице као њен старатељ и смртан човјек, који незна шта га чека дан шта ли ноћ, шта му може бити од данас до сутра, и у чему ће своју породицу оставити, поред своје највише потребе и сиротиње прегети, од свога залагаја уштедити и користећи се овом установом себе и породицу у истој барем за будућност осигурати. Та то може лијепим начином сваки учинити, нарочито кад му се олашка плаћање улога, и кад промисли да у ту сврху има плаћати само 15 фор. годишње за први 10 година а доцније 5 фор. дакле по 1 ф. и 25. новч. мјесечно.

Зато рекох и остајем при томе да свештенству треба оставити на његову вољу да по своме убјеђењу помогне и у живот приведе ову установу. Стављајући сваком на душу нека исту добро проучи и нека је подпомогне што је мо-

гуће у вишем броју чланова, јер је ово једини пут и начин којим сами можемо нашу будућност осигурати, па у томе треба да заједнички учествујемо, да сви заједнички порадимо и да започету установу свима нама подпомогнуту у дјело приведемо, да нам се не припише кривица да нијесмо у стању и себи самима помоћи, и за себе нешто опште корисно извести и уредити.

Још при уређивању правила ове установе, ја бих био мишљења, па нека ми то свак осуди, ако је за осуду, да не само што би требало ради братске заједнице и тога да се доскочи општој невољи свештенства у Босни и Херцеговини допустити, да се ова установа протегне на Херцеговачку и Тузланску Епархију, него да би требовало оставити слободно у правилима исте још и то: да могу наше срп. православне општине, које нијесу у стању својим свештеницима у случају старости и изнемоглости према годинама њихове службе пружити икаке помоћи, у овоме фонду осигурати исте својим улозима с правом на потпору. Ово је у колико се мени чини важна тачка за приликe у нашој домовини. Њу би требало добро проучити и при склапању правила у обзир узети. Општине пак имале би много разлога да притеку у помоћ приликом ове установе овим начином своме свештенству, а главни је разлог тај што би тијем чином, кад би се уредило, задужиле своје свештенство да буде онако како му дужности народног српског свештеника наискују да је.

Завршујући ове примједбе које нијесу ништа друго него искрена жеља да се покренута установа по потреби уреди и што прије у дјело приведе. Мишљења сам тога да би наша преч. Конзисторија најбоље учинила кад би — пошто јој сво свештенство епархијално изјави своје жеље и примједбе на нацрт правила ове установе, — сазвала главну скупштину од они свештеника који су се пријавили да ће бити чланови установе, да се на тој г.л. скупштини изабере управни одбор и правила са примједбама претресу и уреде.[1]) А свештенство да у томе не оклијева него да се што прије одазива, да се установа што прије у дјело приведе.

п. с. т.

[1]) Овом приликом, могло би се покренути питање, — кад буду на окупу већина свештеника, — да се установи опште удружење свештеничко у појединим епархијама у Босни и Херцеговини. То би од велике користи било не само за свештенство, но за нашу цркву и православље.

Уред.

О кољиву.

У VI. свесци овога листа, штампан је чланчић г. Милоша С. Анђелковића, свршеног биоградског богослова, с насловом: *„Шта означава жито (кољиво), које се спрема при погребу, парастосу, слави (крсном имену) и задушницама?*

У истом чланчићу, г. Милош прво је рекао: „да обичај, да се при погребу итд. носи у цркву кувано жито, има смисао и карактер догматски, који је основан на ријечима Господа Хесуса Христа „заиста, заиста Вам кажем, ако зрно пшенично паднувши на земљу не умре, онда једно остане; ако ли умре, много рода роди“ (Јов. 12, 24.), и на ријечима св. апостола Павла: „Безумниче!,“ ти што сијеш не ће оживљети, ако не умре.

И што сијеш не сијеш тијело које ће бити, него голо зрно, било пшенично или друго каквоо.

А Бог му даје тијело како хоће, и сваком своје тијело. (I. Кор. 15, 36—39.) (Г. Милош навео је на поменуте главе стихове 35—44).

А за тим је растумачио, од куд назив *„жито“*, *„кољиво“*, *„кољево“* код нашег народа, рекавши, да се ти називи датирају из старог многобожачког доба, кад су на жртвеник приносили за клање својим боговима разне животиње, па пошто се и жито приносило такође на жртвеник — Богу, добило је од ријечи *„клати“* (*жртве*) свој назив *„кољево“*. *„кољево“*.

Тврдњом својом, да обичај, да се при погребу, парастосу итд. носи у цркву кувано жито *„има смисао и карактер догматски“*, показао је г. Милош, да не зна, шта означава и да нема јасног појма о ријечи „догматски“, јер да зна, и да га има, не би могао рећи, да „кувано жито има значај и карактер догматски“.

Да је г. Милош проучио 12. главу Јованог јеванђеља, морао би и сам увидјети, да је ријечма у 24. стиху Исус Христос хтјео ученицима својима, и народу, што га је пратио из Витаније у Јерусалим, по васкрснуњу Лазаревом,

појмљиво преставити, и убједити их о нужности своје смрти, ради свога васкрснућа, те им је за то и рекао: да као год што жито мора у земљи прво умријети, да узмогне рода дати, да тако исто мора и човјек прво умријети, да узмогне по том васкрснути.

А што је он за примјер узео баш жито, тиме није мислио, да се само са „житом" може сравнити човјечија смрт и васкрснуће, што се види из тога, што св. апостол Павле, који је такође хтјео појмљиво преставити и растумачити смрт и васкрснуће, рече: „Безумниче!, ти што сијеш не ће оживљети, ако не укре.

И што сијеш, не сијеш тијело које ће бити, него голо зрно, било пшенично или *друго* каково".

Из овог се дакле јасно види, да како некувано, тако исто и кувано жито, нема смисао и карактер догматски, но да је *„жито"*, како Исус Христос, тако исто и св. апостол Павле употребио само за сравнење за смрт и васкрснуће човјечије.

Како је, за што је и кад је постао у Хришћанској цркви обичај, да се прави „кољиво", и шта оно означава, ево прилике и г. Милошу да и он то све дозна, а с њим сви они од читалаца овог листа, који до сад то нису знали.

Познато је, да се у свакој служећој цркви, у суботу прве недјеље великога (ускршњега) поста, која се од старине зове „Теодоровска субота", освећује кољиво и раздаје народу.

Гдје није обичај, да се у ту суботу одржава служба, освећује се кољиво у петак исте недјеље на служби пређеосвећеној. Гдје — гдје пак освећује се оно и раздаје и у петак и суботу.

Наша дјевојке — бар у Сријему — врачају са истим кољивом, и мећу пред спавање под главу неколико зрна од тог кољива, те држе, да ће те ноћи снити онога, ко ће им бити муж.

Како је и зашто је уведено, да се Теодоровске суботе освећује у цркви кољиво и раздаје народу, наводи се у тријоду (књиги, у којој се налази све оно, шта се има у цркви појати и читати од недјеље „Митарја и Фарисеја" па све до васкрса) у синаксару, и ако не баш са свим онако, као што се наводи у црквеној историји.

Ја ћу овдје у главном навести и по синаксару и по црквеној историји, како је и за што је уведено да се Теодоровске суботе освећује кољиво.

Први Хришћани строго су држали на пост прве и последње недјеље великога (ускршњега) поста, а тај су обичај попримили од старозавјетне цркве, у којој се такођер први и последњи дан неких великих празника особено светковао.

Њима је још у дјелима апостолским казано, да се чувају од прилога идолских и од крви и од удављенога (дјела апостолска 15, 29.), те знајући за то одпадник (Apostata) Јулијан (Флавије Клаудије Јулијан цар 361—363) унук Константија Клора а зет Константина великог од друге жене Фауете, био је у почетку хришћанин, а по том одрекао се хришћанства, те га за то и прозваше „одпадником" (apostatom), заповиједи антијохиском намјеснику 362, да прве недјеље великога (ускршњега) поста, потајно даде попрскати крвљу идолских прилога сву ону храну за свакидашње живљење, што се продавало на тргу, и коју су Хришћани куповали. Тиме је он хтјео исмијати хришћански обичај и оскрнавити их.

Ну тај његов недостојан умишљај, не испаде му за руком.

Св. великомученик Теодор Тирон (мученичком смрћу умро 17. фебруара око 306. у Амасији, вароши у малој Азији, престоници краља од Понта, за владе римског цара Аурелија Валерија Максимијана (284—305.), јави се у сну архијереју, управо патријарху антијохијском Евдоксију (Евдоксије био је у Антијохији од 357—358., као патријарх Аријански, као што наводи митрополит Порфирије у „**Труды Кіевскія Академіи**" 1874. и 1876", а у Цариграду наводи се као патријарх од 360—370. Евдоксије. Како се у синаксару у тријоду не каже у ком је граду био Евдоксије архијерej, или као што се у историји на једном мјесту спомиње као антијохијски архијерej, а на другом као цариградски патријар, биће, да се св. Теодор Тирон јавио антијохијском Евдоксију, јер се и у синаксару каже, да је био „неправи и неправославан архијерej" т. ј. аријевац. Година његовог јављења биће да је у историји добро наведена, у синаксару не наводи се година, а Порфирије биће да је пофалио у наводу код антијохијског Евдоксија, јер 357—358. Јулијан и није био још цар), те му каже за намјеру Јулијанову.

Подједно заповједи му, да у чисти понедељак сазове све Хришћане, и да им забрани куповати на тргу оскрнављену храну.

Евдоксије не знајући, чиме би се Хришћани изхранили прве недјеље, пошто сам није имао толико хране, да би их могао изхранити, упита св. Теодора, чиме ће се Хришћани изхранити, на што му он одговори, да те недјеље једу само „*кољиво*“ т. ј. кувано жито, заслађено с медом, те да се њиме изхране.

Евдоксије послуша савјет и науку светог Теодора и тако осујети намјеру Јулијанову, *и за спомен тога догађаја, још у IV. вјеку установљен је обичај, да се у суботу прве недјеље великога (ускршњега) поста, у спомен св. великомученика Теодора Тирона освећује и раздаје кољиво, који се обичај и дан данас одржао и сачувао у источно-православној цркви.*

Патријах цариградски Нектарије (381—973) први је описао, за што се светкује пакет св. великомученика Теодора Тирона у прву суботу великога (ускршњега) поста.

Доцније су Хришћани прво у част и славу појединим светитељима, о њиховом дану, кад им се спомен светковао, приносили у цркву на освећење кољиво, а по том и на парастосе својим умрлим сродницима, доносили су у цркву кољиво.

Наш народ, кад је примио од Грка хришћанство, установио је један обичај, који није постојао у грчкој цркви, т. ј. крсно име или славу, узевши свака породица за свог кућевног патрона, у место свога дотадашњег домаћег бога, оног светитеља, који је падао у онај дан, кад је примила хришћанску вјеру, и тог је дана доносио у цркву кољиво на освећење.

Кувано жито у кољиву, по доцнијем тумачењу има да нас потсјећа на смрт и васкрсење, а мед (шећер), којим је ослађено, означава сладост будућега вјека.

Ријеч „*кољиво*“, није постала од ријечи „*клати*“, но тако су у Евхаиди (у малој Азији) звали кувано жито, заслађено с медом.

Кољиво се назива у црквеним књигама и „*кутијом*“.

У Земуну, 18. октобра 1890.

Димитрије Руварац,
парох земунски.

Свештеници и учитељи као наставници пољопривреде.

Пише **В. Ђ.**

Дјеца воле особито промјену, па с тога ће се за сваку новост јако интересовати. Тако ће првијех пролетних дана ићи радосно у врт и у њему с весељем радити, али ће се наскоро тјелесно уморити и реакција ће наступити, па ако се томе не стане на пут, мораће учитељ послије кратког времена тешком муком искупљати ученике на рад. Ушљед тога је врло важно, да се ученици, при свем том што се кад и кад накупи много радова у један мах, никад не оптерећују. Треба установити за један сат неку извјесну мјеру рада, па кад ученици тај рад обаве, треба с њима приповједати и преоставше вријеме употријебити на то, да ученици искупе алат и оставе на одређено мјесто. И при заједничкијем радовима, као што је копање, грабљање и т. д. ваља ученике, као што већ једном рекосмо, подијелити у одјељења. У свако одјељење одреде се три ученика, који требају сами себи за копање да одмјере на пр. 1 м. површине. Да се одржи воља на рад добро је средство и то, да се једна лија или један ред дрвећа даје ученицима да их сами преко цијелог љета његују и разумије се, да за њих одговарају. Тај поступак ваља сматрати као неку награду а такове награде, које су спојене са неким обвезама, педагошки су оправдане и биће увијек корисне. Ученик, који добије такову једну лију, настојаће, да је што боље његује, и натјецаће се у том с осталијем својим друговима. Добро је, ако на својој лији забиљежи и своје име, па ако је могуће ваља му у јесен дати и плод с исте лије. Кад се ученику предаје такова лија, треба га одмах поучити о његовању биљке, која се на истој сије или сади, и рећи му да ће бити одговоран за чистоту и за сваку појаву на истој саопштава учитељу. При тијем поукама треба искупити све ученике, како би добили преглед над свијем редовима у школском врту. Чешће треба учитељ да у школском врту у присуству осталијех ученика испитује власника једне или друге лије о радовима, који су до тог времена на лији предузети, а то све у ту цијељ, да ученици имају увијек све радове пред очима, и да

прве пауке у свијем радњама. *У* осталом што се овог потоњег тиче постићи ће се већ и тијем, што ће се и ученици сами међу собом поучавати, јер ће из љубопитства запиткивати један другог шта је и како је који радио. При подјели лија треба учитељ да пази да једном ученику неда такву лију, на којој преко цијелог љета не ће имати скоро никакова рада. Лије у расаднику воћа и повртњаку треба дакле међу ученике раздијелити, дочим расадник поврћа, врсте жита, крмне и лесковите биљке, затим биљке, од којих се добива влакно и уље, треба дати по једном ученику под главни надзор. Сваки нов посао треба учитељ без многог говора да покаже дјеци и да их пусти, да сама покушају радити. Наравно да ће многи ученик невјешт бити, но у том случају треба учитељ као обично да има стрпљења. Повјери ли учитељ ученику једну лију, тада треба строго на то да пази да ученик у раду обавља преузету дужност и рад. Строгост при том не ће никад шкодити а пријетња, да ће му се одузети лија у случају немарности, користи ће у већини случајева.

Том подјелом рада имаће учитељ преглед над свијем радовима у врту и одгојаваће себи ваљане раденике, који ће му сваком годином све више олакшати рад. Најмлађим ученицима повјерићемо н. пр. пикирање младијех биљчица[1]), старијем пресађивање истијех у расадник воћа а најстаријим оплемењење. Међу тијем треба дозволити и власницима лија да се рецкањем вјежбају у оплемењењу. Они ће играјући се научити тај важан и лијеп посао. Многи ће се ученик тијем поступком моћи при наласку из школе похвалити да је воћку одгојио до висине круне. Такову воћку треба му прије но што изиђе из основне школе поклонити да је пресади код своје куће, и можемо бити увјерени да ће нести и даље на њу пазити као на очи у глави.

Разумије се по себи да сваки ученик треба своју лију да плијеви од корова и да је редовно заљева. Да не би ученици при заљевању чекали један на другог, треба се постарати за довољан број пољевача, јер ће се ученици ушљед чекања врло лахко разићи на све стране и тијем реметити ред у врту.

[1]) Пикирање (воћнице, које се одвајају из сјемена, пресађују се као пусте четврти лист, то им се при том расађивању скрати главни корјен за половицу, да боље развију ситно жилиште).

Плијевљење задаје љети највише посла. Истина да би многе ручице, које раде у школском врту, могле лахко савладати тај посао, но ваља знати да дјеца нерадо плијеве па се измичу од посла. Томе може учитељ у неколико доскочити сијањем и сађењем биљака у редове. *У* редове посијане биљке не само да дају врту љепши изглед, већ се могу малом мотичицом лахко окопати а коров само покупити руком и лија ће бити чиста од корова. При сијању биљака у редове, не ће се никад догодити да ће ученици с коровом ишчупати и посијану биљку, јер ће и сам ред показати шта је посијано а шта није, дочим се иначе лахко догађа да дјеца не познавајући биљке почупају усјев а оставе коров. Подјела лија међу ученике такођер олакшава плијевљење, јер ће сваки ученик морати плијевити и чисто држати своју лију. Ваља нам споменути да се лије поврћа као и цио рад око цвијећа могу повјерити и дјевојчицама, само теже радове као риголовање и копање не треба им давати.

Што се тиче цвијећа мора се признати да га већ из естетичних разлога треба гајити у школском врту, но ипак не треба у том претеривати. *У* некијем школским вртовима поклања се гајењу цвијећа скоро највећа пажња. Ово би било погрешно и на дјевојачким основним школама, у којима би се могла гајењу цвијећа поклонити заиста већа пажња а камо ли на сеоским дјечачким школама, гдје у школском врту треба да су главни практични радови и гајење важних корисних биљака, јер је вјежбање у практичним радовима од веће важности те је управо и циљ школском врту.

Познато је да разни усјеви доспијевају у разно доба, неки се употребљују рано у прољеће, неки љети а неки у јесен. Ово важи особито за поврће, па с тога ће се у повртњаку у току љета појавити мјестимице празнина. Такове празнине не треба у школском врту да има, ушљед чега треба учитељ да настоји да се у лију, која је испражњена одмах посију или засаде позније биљке, или да се између редова раног поврћа посије позније, које ће лију запремити послије, кад се рани усјев са ње дигне. На то ваља обратити особиту пажњу, јер се тијем даде разјаснити она околност да повртњак — наравно уз већи рад и гнојење — даје преко године знатно већи приход него ли исто тако велики комад оранице.

Пошто се пак и јесењи усјеви приберу, треба одмах предузети приуготовљање земљишта за идуће сијање.

Сви знамо да онај човјек, који живи без рачуна, не може напредовати. При сваком раду мора се дакле рачунати ако хоћемо тачно да знамо шта смо у рад уложили и колико смо се тијем радом користили. Рачун нам каже да ли напредујемо или назадујемо, па с тога је и пољопривреднику од прије потребе да помоћу рачуна сазна колико му који усјев доноша прихода, како му се исплаћује један или други начин рада. Рачун ће му јасно показати и пробитке рационалног начина прирећивања. С тога ваља дјецу већ у школском врту приучавати на зарачунавање свијех издатака и прихода, како ће се касније тијем користити. Ученици треба дакле да воде рачун о трошковима школског врта, да зарачунавају све радове и. пр. шта би се морало платити најамницима за онај сат рада што су га они сами обавили, исто тако вриједност сјемена итд. На послетку да плод са сваке ливе изнијере и прорачунају његову вриједност по постојећој цијени. Ако ученици све те податке бележе изнаћи ће простијем видовима рачуна чист приход појединих лија, одјелења па и цијелог школског врта. Прорачунавање би учитељ наравно предузимао с ученицима у школи за вријеме часова одређених за рачунство.

Што се тиче оплемењења, којом треба у школском врту обратити особиту пажњу, опомињемо сваког учитеља да је главно да их дјеца науче добро и коректно. Није потребно да дијете познаје многе врсте оплемењења, већ само неке најглавније и које ће моћи лакше научити. Научимо дјецу по једно оплемењење за рано доба године, за разне врсте воћа и разну дебљину стабала па смо потпуно одговорили свијем потребама. Можда у школском врту не ћемо имати увијек подлога разне дебљине; у том случају наћи ћемо их на сваком кораку чим се ван села макнемо. Неће дакле лоше бити да учитељ у прољеће изиђе с дјецом и у околицу па да их и тамо учи оплемењењу. Ово би била нека промјена, коју ће дјеца прихватити радосно.

При уређењу школског врта грије ши се врло често тијем што се хоће одмах прво године у њему да саде и култивишу све могуће биљке. То је врло погрјешно, јер се од учитеља тек не може захтјевати да од једном постане вртар и пољопривредник. Захтјева се да буде педагог, психолог, лијечник, коровођа, врло често економски перовођа па сад још и вртар. Потребе изискују да се свијем тијем мора занимати, но све треба прво учити. Почне ли са расадником воћа — за који треба највише времена да постигне успјех — тада може уз њега култивисати и најобичније поврће. Затијем нек уведе пољопривредне кориене биљке, па биљке пољопривредне индустрије, важније техничке и љековите биљке, напошљетку шибље цвијеће и остале биљке. Нека их дакле постепено уваја у школски врт, јер свака та грана захтјева посебну штудију, а особито захтјева расадник воћа знање и много труда. Ако се све од једном култивише, тада ће се много што шта занемарити и пропасти, прегледа не ће бити и воља за рад ће се изгубити. Занима ли се учитељ постепено са културом поједине групе биљака, тада ће имати довољно времена да читањем стручнијех дјела прибави себи довољног знања. Учитељ, који буде увиђао прије ку потребу пољопривредне наставе на основнијем школама и њену замашну корист по напредак нашег народа, задобиће постепено и љубав према том раду те ће и сам настојати да све даље и даље заје у појединости пољопривредне науке. Потребно је дакле да наше духовне власти и црквено школске општине поклоне пажњу овом предмету а увјерени смо да ће сваки учитељ — почне ли само у том правцу радити — брзо придобити љубав према пољопривреди и уложити сав свој труд да допринесе и он од своје стране колико могуће унапређењу исте.

С овијем смо у кратко навели како треба учитељ да поступа при поучавању школске дјеце пољопривреди у школском врту у току прољећа, љета и јесени, преостаје нам дакле још и зима. Зима је управо најзгоднија, да се приуготови све што је потребно за пролетње радове. Зими се могу дјеца бар нешто теоретички поучити о култури, која ће се у школском врту предузети на прољеће. Познато је да се у новије вријеме настоји око увађања ручних радова у школи, па зар се не би то дало згодно спојити са радом у школском врту, те и тој грани наставе дати одређен и користан правац. Пољопривредни алат, држала за исти, кочићи, тркље, ограде и т. д. даће у том погледу ученицима пуно материјала за израду и оправку преко цијеле године а нарочито преко зиме.

Напошљетку морамо признати, да школски врт сам не ће бити у стању да даде поуке ученицима у рационалном култивисању свијех биљака у оној мјери, у којој би се желјело. Имаде биљака, које су у сваком предјелу сију и то на ораници, које се дакле сасма другачије гаје на начин, који се у маленом школском врту неда извести. Од ваљаног обрађивања оранице и плодореда, којим се те биљке сију зависи жетва тијех усјева. Рекли смо већ да смо далеко заостали у погледу ваљаног обрађивања земље за другијем народима, па тако исто и у погледу реда усјева, којим треба један за другијем да се сије на једној њиви. За поучавање младежи у том правцу мален је школски врт. У ту цијељ ваљало би да општина одреди комад њиве а ако је нема да је набави. Корист, која ће се тијем постићи, не може се ни сравнити са маленим жртвама, које се на то одреде, јер за ту њивицу не треба ограде, риголовања, скупог сјемена и т. д. Па и сам учитељ често добије њива на уживање те би могао и сам без да тијем ништа штетује једну њивицу тако уредити да уведе у малом ваљан плодоредац, који би одговарао клими, земљишту и околностима оног предјела, у којем се налази. Шест до седам ара довољно би било за тај посао. На тој површини могло би се сијати шест до седам усјева а придржавати се при том строго правила рационалног рада. За радњу на том *школском пољу* не би се могла употријебити дјеца, већ би радио онај, чије је и земљиште а њему би наравно припадао и приход с истог, дочим би учитељ био управитељ тијех радова, те би се радови морали извађати онако, како он наређује. Најстарији ученици би пак биљежили све, што би се на том пољу радило а учитељ би им потанко разјаснио све радове. Оснивањем таког *школског поља* упознала би се сеоска дјеца директно са својим будућим позивом и приучавала би се да на спашта мотре, што би им могло користити у животу. Но не само дјеца, већ и очеви имали би прилике, да се на школском пољу својијем очима увјере о огромној корист, коју пружа школа њиховој дјеци.

Долазимо на напошљетку до прихода школског врта. Нема сумње да плодове школског врта треба већим дијелом да ужива учитељ, који сав свој труд улаже у њега. Али и дјеца требају да имају у том неког удјела. Неке биљке као расади цвијећа и поврћа, неки плодови, оплемењене воћкице, сјеменје, поврћа и цвијећа и т. д може се продуцирати у толикој множини, да се свако дијете обдари нечим. Особито ваља плод са онијех лијеха, које су дјеци припуштена на одговорност њихову, уступити им са свијем. Тијем ће дјеца већом вољом прионути на рад.

Завршујући први одсјек овог чланка морамо рећи, да нам ни из далека није намјера, да идеалне цијељи наше народне основне школе заминењимо стручним, но при свем том узевши у обзир захтјеве практичног живота, тврдимо да је напак добро и од прилике потребе, да учитељ на селу — а њега се ови ретци највише и тичу — код својијех ученика удари и добар темељ њиховом будућем занимању. Пољопривредник, као што већ рекосмо, нема нигдје прилике да се научи бољем и напреднијем раду, па с тога није ни чудо што сне више и више пропада. Од пољопривредника се баш захтјева велико знање. Та ту су ти земљиште, клима, живот биљака, хемија, механика, природопис и т. д; фактори, с којима мора рачунати пољопривредник. При свем том се за његово изображење чини најмање. С тога разлога уважајмо пољопривреду у наше основне школе као обвезан предмет, јер тијем ћемо ударити темељ напреднијем и кориснијем раду. Оснивајмо дакле школске вртове, у којима ће дјеца придобити не само љубави к' раду и реду већ и љубави према дивној божијој природи, љубави к домовини и грудви, која нас храни а са тијех дарова поничи ће у дјечијем срцу многи лијепи цвијетак, који ће уродити богатим плодом.

Ово би било, што хтједосмо саопштити штованим читаоцима „Источника“ у погледу пољопривредне наставе у основној школи и њеној важности по напредак пољопривреде у нашем народу. Истина могло би се још много о том писати, али нам простор овог цијењеног листа не допушта, да се још подробније у то упуштамо, могло би се писати и о том, како се извађају поједини пољопривредни радови, што у овом чланку спомењемо, као поправљање земљишта, подизање живе ограде, риголовање, гајење разног воћа и поврћа, како се прави расадник, гној мјешанац, на што се има пазити при плодореду и од какове је користи ваљан плодоред и т. д. и т. д. али тада би се огријешили о програм овог цијењеног листа, јер би прешли на чисто стручне предмете,

које су већина наших учитеља имали прилике да уче спремајући се за свој позив. Напоштетку имамо и ако не много а оно ипак неколико добрих стручних књига на српском језику а такође и врло важан стручни лист „Тежак“ орган срп. пољопривредног друштва у Београду, а на страним језицима има тога у изобиљу. Из стручних књига моћи ће дакле сваки учитељ прибавити себи стручна знања о напреднијем начину привређивања. С тога прећимо на други одељак овог чланка.[1])

[1]) У првој свесци овог листа од идуће године наставиће се овај чланак који ће гласити: „Свештеник као наставник пољопривреде.

„Зашто попина проповјед нема значајног утиска на народ?“

Састало се ало и горе, да се мало поразговоре.

или

Грдно питање, на грдан и одговор

У свесци „Источника“ за мјесец Јули и Август од ове године, а под горњим насловом, или питањем изашао је један чланак или управ одговор на горње питање од Н. Н. Херцеговца.

Н. Н. Херцеговац вели, да му је тако питање и то писменим путем ставио један „Гн. попо“, и замолио га, вели, да му преко Источника одговори. И он је одговорио.

Зашто ћемо овде рећи и о једном и о другом — и о питању и о одговору.

Прво ћемо се зауставити на питању Гн. попе: „Зашто попина проповјед нема значајног утиска на народ“?

Ово питање или је измишљено Н. Н. Херцеговац, или се је договорио са Гн. попом да му тако питање стави; или је баш какви Гн. попо од себе ставио тако питање.

Од ово троје једно ће бити.

Прво: Ако је питање хотимично измишљено, то је онда да боме и одговор измишљен. Измишљено може бити грдно питање да се на њега још грдније одговори. И ако је тако онда је и неистинит, и само се виде зле намјере Н. Н. Херцеговца.

Друго: Ако се је договорио са каквим Гн. попом да му он стави тако питање, те да таким смишљеним начином и заједнички јавним путем омаловаже млађе свештенике, то је опет све једно као и оно прво, и у злој је намјери. Само што су овдје у мјесто једног два виновника.

За ово друго мишљење даје повода оно што Н. Н. Херцеговац вели: „И замоли ме да му преко нашег листа Б. Х. Источника одговорим“. (Добро је тако рећи да се Власи несјете.)

Треће: може бити збиља најпосле да се је и нашао какви гн. попо, те је баш по себи и без ичијег наговара и ставио оно питање Н. Н. Херцеговцу.

И нашао је баш кога ће питати, и ко ће му одговорити.

Из питања и одговара види се да се „састало ало и горе да се мало поразговоре“.

Зато се овдје мора човјек запитати: зашто баш да то питање поменути гн. попо ставља Н. Н. Херцеговцу?

Зар је Н. Н. Херцеговцу за њега ауторитет? И зар г. попо мисли да ће одговор Н. Н. Херцеговца јавним путем бити мјеродаван и за друге?

Зар је госп. попо толико паметан да пита зато некаквог Н. Н. Херцеговца?

Зашто то питање није г. попо ставио Б. Х. Источнику или другом ком свештеничком листу?

Признаје г. ли попо да је све оно онако као што је Н. Н. Херцеговац одговорио?

— Признаје да боме, а то се види из тога што га позива да на то одговори чак јавним путем преко Источника. А то ће рећи: „ти само одговори преко Источника а ја знам да што год ти рећеш, да ће то бити како ваља и на свом мјесту.

Ако се пак г. попо није у напријед ријешио признати да је све добро што Н. Н. Херцеговац рече, то га није требао позивати да баш и на јавност са својим одговором изађе и да тако насједа.

И свакојако између г. попе и Н. Н. Херцеговца морало је бити претходног о томе говора.

Они су се о томе сигурно усмено разговарали, па се то г. попу као паметно допало, па му онда рекао: одговори ти Бога ти тако, па нек се свијет моме питању и твоме одговору зачуди.

А да није тако, зашто се онда неби г. попо задовољно са његовим усменим одговором, него захтјева баш преко Источника.

Види се нијесу чиста посла.

После овога нужно је још да се запитамо: Шта је дало г. попи повода да стави тако питање?

1. Да ли се г. попи не чини да проповједи свију наших свештеника немају значајног утиска на народ?

2. Да ли његов комшија (какви млађи) свештеник више пута говори народу, па то народ неприма?

3. Или најпосле, да ли баш његова проповјед, г. попе, нема никад утиска на народ? Оно прво, т. ј. у име свију свештеника, неможе бити, јер г. попо нема права да у име свију свештеника пита, нити он познаје све свештенике, нити је пак истина да проповједи свију свештеника немају утиска на народ.

Зар пречасни г. Давидовић говори онаке проповједи у вјетар? Не, није могуће. Није истина да људи затискују уши кад он говори.

Оно друго т. ј. ако му је дао повода његов комшија свештеник, који је може бити од млађих свештеника; онда је то из мржње према њему ставио то питање, те може бити да и сами г. попо у народу буши, труби и проноси рђаве ријечи за проповједи свога брата и комшије свештеника. А ако је тако, онда је то гријех! то је срамота за г. попу.

Свештеници једни друге несмију опорочавати, а камо ли још против проповједничког успјеха свога брата свештеника, устајати и морално га у очима свијета убијати.

Сад најпосле оно треће: Да ли му *то*, од куд није дало повода да тако питање стави, што баш његова (г. попе) сопствена проповјед т. ј. кад он проповједа нема утиска на народ?

Е, ако је тако, онда г. попо, имаш разлог.

Питај. Али се други пут јасније наразди то питаш у име своје. Јер ко незна треба да пита, те да се научи. Али непитај само Н. Н. Херцеговца — оба ћете у јаму. Питај брате, који су окатији. Питај и научићеш се. Нико се није научен родио. Г. попо! Ако од твоје проповједи нема користи и нико је неслуша, а ти онда не тупи зуба забадава. Ћути, учи се и питај — казаће ти и научићеш се. Кад се научиш, онда говори и слушаће те. Биће користи. Има ће утиска. И ти ћеш тада бити и постати *„вриједни и корисни радник“*, а не као до сад *„Филоксера“*, у винограду господњем.

Ето тако г. попо, само други пут гледај ко га ћеш питати.

Да пријећемо на одговор г. Н. Н. Херцеговца. У самом почетку свога одговора Н. Н. Херцеговац упоређује старо српско свештенство и данашње, те од прилике вели овако: „Стари српски попо носаше опанке, сукнене хаљине, чувао је и надгледао свој тор и своје стадо; плуг или рало држао је у рукама; орао је и копао итд. Једном ријечи радио је све што ради и сваки други земљодјелац. Дакле живио је потпуно, вели, народним животом. Зато је, вели, све добро и било, и зато их је народ и слушао, па ма да нијесу били ни вијешти проповједати.

А сада, вели, када је попо свршио *каноничко право*, па још зна по мало латински, па је бацио опанке и од сукна хаљине, а обукао чизме, ципеле, пеглану кошуљу и мантију; бацио плуг, а у руке прихватио „баштун“, па попо сада лако и озебе и због тога по мало и мрси ријечом и т. д. И зато, вели, неће сада народ да слуша попа, па макар и знао вјешто проповједати.

Ето тако, па још и горе Н. Н. Херцеговац разлаже и таке закључке изводи.

Н. Н. Хецеговац неће да зна да је све оно, што он говори, и што хоће, *несавремено*.

Стари свештеници носили су опанке и од сукна хаљине, и то је онда по невољи лијепо било, јер је у свиште таки свијет био, и управ тако се је морало, јер раја и није смјела носити „чоју“ и т. д. То су само смјели носити „царски синови“.

Свештеник, велиш, није умио проповиједати па га је опет свијет слушао.

Е, али ако свештеник није умио проповједати, то и народ није био са знањем и образовањем, па су се могли слагати. За њих је тада то доста и добро било.

Свештеник није морао учити ни знати много, јер ни наши непријатељи и душмани нијесу знали више, нити су се ондашњи непријатељи наши борили с нама умно, него више физички.

А што је јадни свештеник морао тада орати и копати, и опанке и гуњац носити, па још и шал (сарук) око главе омотавати, то је драги Н. Н. Херцеговче било жалосно вријеме, и понижено ропско стање наше цркве, народа и свештенства, јер онда нијесу ником боље дозвољавали, па ни свештенику.

Свештеник као и други морао је пјешке ходати, а ни пошто на коњу, или ако је и на коњу, то је опет морао поред аге сјашити с коња.

И ти драги брате желиш то понижено и ропско стање нашој цркви и свештенству и сада. Зло желиш брате.

Свештеник је онда орао и копао, јер иначе шта би радио. У парохији није много посла имао. Цркву није служио, јер је није било. Народу није проповједао, јер се народ није смио ниђе ни састајати. Књига и поучних листова читао није, јер их није било. Није ништа писао ни састављао, јер се тако што није ни захтјевало, (а можда зато није ни способан био).

Па кад су онда таке околности биле да, нити је требало, нити је могао што умно радити, то је он макар физички радио.

А међу тим свештенички позив није да он физички ради, и да се брине само за тјело, него да се брине више за душу своју и душе повјерене му словесног стада.

Сада су друкчија времена, па друкчије мора и бити. Свијет стоји на вишем степену знања и разумијевања, па према томе и свештеник мора више знати, и баш мора учити „каноничко право", јер несмије остати са старим знањем кад цио свијет у знању напријед корача.

Па зар и они, које он учи да више знају од њега? Не.

Данас свештеник мора нарочито више учити и знати и с тога, што сви непријатељи са којима се мора борити умно су наоружани, па ако наш свештеник неучи и незна, то ће у борби побјеђен бити. И онда би било због ом православље и народности српска. Али нећемо тако. Учићемо што год више могнемо.

Данас свештеник нема времена и потреба да оре и копа, да чува овце и т. д. као што би ти хтјео, јер бесловесно стадо може и сваки други пастир чувати, а њему је повјерено „словесно стадо" да њега чува и да се о њему брине. И зато свештеник мора данас да слободно вријеме употребби, те да чита, да пише, да учи, да се спрема и т. д., јер ако све то неприпати и непостигне, биће у данашњем друштву последњи, и мораће због свога незнање да се непрестано срамоти у свијету, а далеко ће од њега бити да предњачи и према своме позиву да друге учи.

Цио се свијет данас обукао у ципеле, чизме, чакшире, фесове, капуте и т. д. па какви би ја једини (српски поп) изгледао пред народом да омотам сарук око главе, гуњ и опанке да на се метнем. Мој покојни ђед-поп, Бог да га прости, носио је тако, и свијет га је слушао и поштовао, али тако је вријеме било. А ја његов унук, кад би се данас тако обукао то би ме ђеца сада по сокаку гонила и викала за мном. Моји би се парохијани пред другим вјерама за ме стидили. Сваки би ме сматрао да сам будала, и нико ме не би слушао. Сви би ме немјавали. И ја би био бескористан. Забадава је све. Није вријеме. Не могу бити „Христа ради уродиви".

Лудо је то драги Н. Н. Херцеговче и захтјевати да свештеници у данашњем свијету изгледају као нека страшила.

Што велиш да попо неможе да литургију одслужи док не попије бијелу кафу, то невјерујем драги брате да има и ђе православни свештеник да ће тако што учинити. И ако збиља знаш за кога да тако ради, пријави га одмах претпостављеној власти, па ћеш видити шта ће од њега бити.

Ако крије брате грјешника и лопова „јатак" си му и „ортак", дијелиш гријех с њиме.

Ако га истужиш вишој духовној власти и то непосвједочиш, знак је да је то проста — измишљена лаж. А ко измишља лажи, лаж му на част.

(Немој ти опет сада пробати да кога зато обједиш)

Н. Н. Херцеговац даље вели: „Попо се мора изљутити кад проповједа а парохијанин вичe са средине цркве: *„Бежару излијечи се сам"*, а други опет: *„ја немам кад што чекати док ти испроповиједаш, јер ми се ваља стварати ђеци за ручак"*.

Овако вели Н. Н. Херцеговац (и то под наводним знацима) да се парохијани у сред цркве тако на попу обрецују, багателишу га, презиру и тако му говоре.

Ово није истина; ово је подметање српском народу. Није није српски народ таки да неће да слуша слово божије; није тако и дотле про-

тиван науци; није тако глуп, упоран и тврдокоран да чак излази из цркве кад свештеник почне проповједати, као што објељује Н. Н. Херцеговац.

Ово је жалосно да понеки у своме безумију престаља наш српски народ пред образованим свијетом као дивљаке као животиње, који се само брину да једу, и да нијесу ни заштo узвишено.

Ово, не само да је лаж, него је још лудо (и непријатељски) наш народ пред осталим свијетом јавно срамотити, и доказивати да неће ни да слуша поуке и савјета свештеничких.

Докази драги Н. Н. Херцеговче, гдје је то било да народ излази из цркве, и да онако свештенику у цркви, кад почне проповједати, говори. Реци ако смијеш гдје је то било и који су то рекли. Обједи и осрамоти људе ако смијеш. Недокажеш — лаж на част.

Та нијесу то дивљаци, већ свјесни Срби, који су увијек умјели цијенити и уважавати све што је племенито и узвишено.

А као свјесни знали су увијек и знаду да је и поп слабо људско створење, те да се и њему као човјеку није могуће потпуно и са свим од гријеха ослободити. То је трула и спољашња светиња, што ти хоћеш.

„Љекару излијечи се сам". Ово је паравн књижевни (управ црквени „*Врачу исцјелисја сам*"), а не народна изрека. То свијет незна, нити умије рећи. То може рећи какви незнабожац или „надри-књига", који је „нешто" учио а ништа недокучио, који је што год *више учио* тај је толико облагорођен да се у цркви неће тако безобразан показати и свештенику тако рећи, па ма да је свештеник сав у гријехове огрезао.

Ту дакле изреку ненаучени свијет незна а научени је неће као што рекосмо баш у цркви рећи. Остаје дакле да ју измислио Н. Н. Херцеговац.

Друга она пак: „ја немам кад попо чекати и т. д., то би истина био израз, који би могао и најпростији човјек рећи, али невјерујем, јер простији народ побожнији је, па неће тако што из побожности своје свештенику у цркви рећи. Особито што наш народ воли слушати кад свештеник у цркви говори. Ово свак зна.

Та да ништа свак зна да наш народ слуша и најпростије приповјетке и приче кад какви старац или баба причају. Наш народ стане на сред вашара, те слуша гуслара како пјева, а од куд да се нађе некакви Н. Н. Херцеговац па да доказује да наш народ неће чак ни слово божије из уста свештеникови да слуша и прима.

Према његовим ријечима изгледа да је наш народ као онај камен на ком сјеме науке Христове не може да увати корјена, јер он вели да свијет у цркви говори: ја немам кад чекати попо док ти изговориш јер се морам бринути ћеци за ручак".

Н. Н. Херцеговац сигурно зна да је Христос оних, који нетраже и неће душевне хране, него само тјелесну, рекао овако: „*Небрините се шта ћете јести и пити* и т. д. *Јер све то и незнабошци иштy . . . Него иштите најприје царства божијег и правде његове*". (Матеј 6, 31—33). Знао је вазда за ово Н. Н. Херцеговац, али баш хоће да наш народ престани као незнабожце.

А и Марти је Христос рекао: Марто, Марто, бринеш се и трудиш много а друго је за потребу. Треба да слушаш науку као Марија. Марија је бољи дио изабрала, и т. д.

Код нас се може хиљадама примјера навести гдје народ и најпростију проповјед свештеничку радо слуша; или управ неможе се ни навести примјер гдје неће да слушају.

Нећу далеко, ево код мене примјер; ја сам у таком положају и околностима да од послова немогу да стигнем, те да чешће говорим, него једва о већим празницима. И зато сам много пријекора од мојих парохијана добио. *Жуте се што чешће неговорим.* И још вели да народ у опште недолази у цркву зато, што се чешће у цркви непроповједа. Међутим ја се не могу похвалити да сам баш без мана, нити да сам онако беспорочан, као што то Н. Н. Херцеговац захтјева. Човјек сам и ја, па погрешим. Имам мана, за које знају и моји парохијани, у које мане ја можда *по немоћи падам*. И поред свега тога моји ме парохијани слушају, и још ни један ми не рече: „Врачу исцјелисја сам". Нијесам баш ни вјешт проповједник, да би рекао да ме због тога, слушају. Та за истину не треба велике вјештине. Истину је лако и без вјештине доказати.

Па и у овој мојој околини, у свима околним парохијама народ обично највише долази у цркве у оне празнике кад се обично проповједа, а већ у друге недјеље и празнике мање долази.

Па кад је овдје тако; то онда ја не могу вјеровати, и није истина да кршни и свјесни

Херцеговац презире свога свештеника, и да његову проповјед и пуку неће да слуша. Особито онаке свештенике какових има у Херцеговини. Зар да Пјешчића неслушају зато што не носи опанке и што неоре. Није истина, окај се тога. Ти си окорео Н. Н. Херцеговче. Ти си мрачњак, а то се види из твојих назадних мисли.

Још Н. Н. Херцеговац вели да свештенике и доктори (љечници) код народа омаловажавају. Ја неби рекао. Код мене се је више пута десило да љечник рече болеснику да уз пост мрси, но кад болесник нехтједне, то га љечник пошаље и мени, и ја га тада да боме од поста разријешим и дозволим му да мрси, *јер света црква на основу апостолских и саборских правила смисноди слабима и немоћнима, док међу тим сви здрави Христјани дужни су држати и наблудавати прописане постове.* Ни један озбиљно — научени љекар неће пред болесником омаловажавати религиозне одредбе, него ће му полако и на лијеп начин доказивати, па га најпосле и на свештеника упутити.

Друкчији случај и примјер: Мој парохијанин убио се, па му убој зазебао и позадно се. Позвао мене да му читам молитву. Ја му по жељи читам.

Он онда пита мене, да ли би ја рекао му да позове и доктора Ја му онда велим: зови брате, јер је то болест, коју треба да што прије љекар прегледа. А он ми онда вели: ја ћу звати доктора али сам волио најприје молитву, јер божије је најпрече, па то треба најпре и учинити.

Ми свештеници несмијемо народу забрањивати да се код доктора лијечи тјелесно, а ми смо опет дужни лијечити душевно, а у колико можемо и тјелесно.

Н. Н. Херцеговац као свештенички син одранио се је попиним хљебом, па зна, — те би и сада волио да свијет иде код његовог оца, и да његов отац — свештеник чита им и од зуби молитву и да узме „плету".

А кад оде човјек доктору, те извади зуб, измаче се његовом оцу „плета". Та то су ситнице Нећемо зато мрвити љечнике.

Најпосле морам примјетити и на оне ријечи Н. Н. Херцеговца, гдје вели: „сувише надам се да ће се наш цијењени лист Б.-Х. Источник **обрадовати** кад један мирјанин тако **срдачно** пређе његa одговара једном свештенику" итд

А то значи: Ej ти Б.-Х. Источниче! Ти мантијашко прекланпало! *обрадуј се* и весели кад ти и ја указах толику част и важност, те се понизих да *њеко тебе* одговарам.

Па још ова ријечи „*срдачно*". Значи радујем се што ја срдачно одговарам, а вјера и Бог није ми то до сада у здету било срдачно говорити.

Ето какво је „високоумије" Н. Н. Херцеговца, да мисли е ће се Источник сретним сматрати кад види у својој редакцији његово шкрабатање и накапање, или управ његов погрјешни одговор на погрјешно питање.

Зато драги Н. Н. Херцеговче остави се лицемјерства и фарисејства и назадњачки „старовковни" мисли. Говори брате, *савремено.* Христос вели: „Лицемјери! Лице неба и земље умијете познавати, а *времена овога како не познајете.* (Лука 12, 56). Непретварај се да вјери и цркви добра желиш, а овамо се види да све у злој намјери говориш — да само мљаје свештенике осумничиш. Остави се поткопавања. Батали то. Окај се зла, јер знаш да „зло добра донијети неће".

Поздрав ти од једног свештеника

Бошњака. П.

Освећење обновљене црквице и митрополитове гробнице у Рељеву.

Као што је већ унапријед било објављено освећење обновљене црквице и митрополитске гробнице у Рељеву, код срп. правосл. богословског семеништа, извршено је у недјељу дне 21. октобра. Ова црквица, озидана је трошком Њ. Преузвишености г. барона Феодора Николића г. 1886. Његово високопреосвештенство АЕ. митрополит сарајевски г. Ђорђе Николајевић, желећи, да његови смртни останци почивају у овој црквици у близини оних, за које је неуморно радио и цио свој вијек провео, одлучи да на том мјесту направи гробницу.

У ту цијељ, он — дозволом Високе зем. владе као власника црквице — опредијели своту од 1000 фор., а преостатком овога новца, да се путањност црквице пољепша. За мјесец дана све је било готово. У средини црквице ископана је гробница у дубини од 2·60 цм. у ширини 1·46 цм.

а у дубини од 2·50 цм. Озидана је циглама на свод, а изнутра залијепљена цементом. Управо изгледа она, као каква подземна капелица. Мјесто правашњих цигала патосана је цијела црквица цементом, по томе је посут ситни пијесак пак онда све избрушено и углађено попут мрамора. Небо ишарано је разнијем шарама, које се на крају над олтером замјењују мајушним звјездицама. Около површја саме гробнице, леже четири каменa ступца на које ће се поставити мраморна плоча*). За овијем ступцима долази натпис у ширини једнога педља, који гласи: „Обнови 1890., АЕп. и митрополит сарајевски Ђорђе Николајевић.“ Све је ово — као што рекох — трошком Њ. Високопресвештенства, а као што смо добро обавијештени, чујемо, да ће се и столови на исто направити, што би заиста необходно потребно било, јер би тада црквица била донекле снабдјевена свијем главнијем стварима.

А сада прелазимо на саму свечаност освећења, која је била сасвим скромна и проста, баш море се рећи фамилијарна.

Около подне у суботу, стигли су у нарочитој кочији Њ. В. г. митрополит, са ректором богословије, — који је нарочито дан прије и отишао у Сарајево, да довове Њ. Високопреосвештенство; с конзисторијалним савјетником г. протом Пером Петровићем и с протођаконом г. Бошковићем.

Испред завода, дочекаше их г. г. наставници са ђацима. Пошто Њ. В поздрави се најприје са наставницима, пак онда са ђацима, пође у собу, да се мало разонеди, пак онда на објед. Послије подне у четири сахата, била је вечерња, на којој су присуствовали митрополит са наставницима и ђацима. Тројица свештеника одслужише вечерњу. Прође и то, а напокон осване очекивани дан освећења, — недјеља. Уз пркос томе, што је прељепшијех дана ријевала киша из неба, данас је сасвим лијепо вријеме. Управо пролетни дан. Блато се осушило, а ријека Босна, која је усљед великијех вода била напшла из корита и поплавила окружне земље, данас је спласнула тако, да преко ње могу сасвим мирно и без страха превести се лађом вијерни, који у приличном броју чекају с ону страну Босне, да се помоле Богу и пољубе десницу старог Архијереја. Јамачно би их било три пут више, да се нијесу бојали промјењивог јесенског времена.

У јутро тачно у седам сахати започела је јутрења. У девет сахати пође Њ. Високопреосвештенство са пратњом у цркву. Пред њим ступаху четрдесет и осам ђака, обучени у свечаним хаљинама, поредани у двоврстну, пак неки носијаху чираке, а неки пјеваху: „Приспѣ день свѣтлаго торжества:“ за њима је ишао г. митрополит са г. г. наставницима. Пред црквеним вратима дочекаше Њ. Високопреосвештенство три протојереја г. г. Перо Петровић, савјетник конзисторијални, ректор Петрановић, професор Милошевић и протођакон Бошковић, који су скупа са митрополитом тај дан и служили. Чим обукоше г. митрополита, одмах пођоше светити водицу и с њом г. митрополит пошкропи иконостас и нове иконе, које су набављене трошком завода, пак онда у накрст цијелу цркву и побожни народ. Али сад текар дође најзанимљивије, Његово Високопреосвештенство, честити старина, нареди да се гробница отвори. Мишљасмо, да ће се опазити, макар на његову лицу каква промјена, кад на једном угледа свој мрачни гроб, а кад тамо, остадосмо зачуђени, гледајући га како он неустрашиво и управо с неким задовољством ступи к своме вјечном дому, смиреног погледа, пошкропи светом водицом и очита из „Требника“ молитву о посвећењу, благим и њежним тоном. Гледајући такав призор, гану нас помисао, да ћемо се ипак некада морати растати са таковим добрим човјеком и мудрим Архипастиром, коме се заиста неће моћи раван наћи. Гледали смо властитијем очима, како се побожни свијет прогледа сузнијем очима, да се дотакне скута доброга старца — док овај читаше надгробну молитву — пак с овијем отаре очи цјеливајући га неколико пута. Затијем је текла служба у потпуном реду, која се је тек на подне свршила.

Овом приликом нек нам буде допуштено јавно похвалити честитог протођакона г. Бошковића, који је баш изврсно и с некијем поносом извршио своје обреде при служењу литургије. Ђаци су пјевали у кору, под руководством г. проф. Алагића тако, да те је управо заносно милозвучни тон некијех гласова. Особито нам се допало „Достойно“ велико осмог гласа и „Царь небесный“. Ове године у заводу имаде врло добријех пјевача међу ђацима; особито у трећем и

*) Плоча још није готова, пак нам с тога за сада није познато какав ће надпис на истој бити уклесан.

четвртом разреду, те нећемо погријешити, ако их овдје све скупа пофалимо.

Послије свете литурђије, био је обед у трапезарији скупа са ђацима — што нам се је особито допало — на коме су присуствовали: Њ. В. г. Митрополит са гг. савјетником конзисторијалним П. Петровићем, протођаконом Бошковићем, наставницима богословије и тројицом званица, који су били позвани од стране ректора.

За скромним обједом, прву је чашу напио г. ректор и кратком бесједом поздравио г. Митрополиту, на што протођакон одјека: „Владику и свјашчено началника", а питомци му својијем сложним гласовима потпомогоше. Другу је чашу напио г. Митрополит, захвалив се ректору на здравици и на заузимању около градње његове гробнице, те наздравио питомцима изражујући жељу и љубав, која га је упутила да себи овдје у овој мирној осиња гробницу, и истакнувши њихово узвишено звање, које их у будућности чека, да буду на корист и дику својем милом српском народу, светој вјери православној и српској школи; заврши своју здравицу трократним: живјели! питомцима. На то се сви присутни одазваше такођер трократним: живио! Његовом Високопреосвештенству. У два сата, дигосмо се са обједа, и пошто пољубисмо свету десницу сиједог старине и честитог архипастира, испратисмо га до кочије и љубазно се растадосмо, жафаљујући му на труду и љубави, коју његује на прам свијема, и желећи му од свемогућега Бога здравље, задовољство и дуг живот, опростисмо се.

И тако се сврши ова свечаност, која је, — као што рекох, — била проста и скромна; али у којој је одсијавала нека тајна и узвишена љубав свијех присутнијех, према своме добром архипастиру.

Данило П . . . . . ић.

Освећење српско-православне цркве, и новосаграђене српске школе у Санском Мосту не дан 26. августа 1890.

Ово мјесто које је за кратко вријеме, са својим природнијем украсима и врло лијепим положајем са сваког гледишта као и трговачког почело примамљивати путнике а особито сусједе из оближњих варошн: Приједора и Старог Мајдана, те су почели овдје своје дућане и момке намјештати, због трговине, који данас сачињавају главни дијел становника Санског Моста тако, да је до године 1873. било до 40 кућа српско-православних на спаплуку Асанбега Чекића, који је и допуштао сваконе на своме земљишту кућу подигнути. Пошто се више становништва населило, осјетила се је потреба за цркву и школу. Народ неимајући своје цркве ишао је у оближња села црквама као: Дабарској Томинској и т д. те се Богу молио. Асанбег Чекић на молбу овдашњег српско-православног народа, а у споразуму са блаженопочившим протом Дамјаном Вучковићем, допустио је на своме земљишту у сред вароши направити школу, а у исто вријеме да се могу у једном одјељењу и Богу молити. То је било године 1873. јер се тада није смјела црква јавно направити без фермана с' једне, а с' друге стране због мјестни мухамеданаца, који то небн мирним оком могли гледати, изузев Асан-бега Чекића, који је желио да његови кметови имају своју цркву и школу — Народ жељан и одушевљен за своју српску светињу а под заштитом Божјом, одушевљено је радио на том док је подигао цркву под именом школе.

Неимајући свог свештеника позвали су покојног проту Д. Вучковића, који је судјеловао сложно са народом у градњи цркве. Кад је зграда била довршена дошао је садашњи свештеник Никола Ивановић као богослов, и на препоруку покојног протe Д. Вучковића био је примљен за учитеља, те је отпочео обучавање српско-православне дјеце до 1876. Исте године кад је буна букнула по Босни и Херцеговини, те су школе особито по Крајини позатварале, тада је овдашњи народ дјеломице као и учитељ пребјегао у Аустрију, те услед тога морала је и школа бити напуштена, док је буна трајала.

Преласком војске Његовог цесарског и краљевског апостолског Величанства у Босну, и

повратком бјегунаца сваки на своје мјесто, дошли су и овдашњи Срби на своја мјеста. Охрабрени новом слободом почели су опет поправак српско православне цркве, којој су направили олтар и звоник од тврде ратове грађе, а школу су засебно направили од дрвене грађе при земљи, према потреби у којој је и даље обучавање настављао Никола Иваковић, садашњи свештеник Еминовачки. Почем је црква и школа оскудјевала књигама и црквеним стварима, то је покојни прото Д. Вучковић донио у цркву црквене аљине и сасуде, да се је потпуно могла служити божанствена литургија; а честита општина Приједорска потпомогла је школу са књигама и осталим школским потребама. Насељавањем више народа и општина је снажнија била, те је почела радити на поправци цркве, уз знатну помоћ Високе земаљске владе. Године 1885. под предсједништвом честитог грађанина трговца Луке Тошића и чланова општинскијех отпочет је поправак цркве с пода и изнутра; те је израђен иконостас и и подигнут бољи звоник са једним звоном. Немајући довољно новаца црква је била непотпуђена све до године 1889., које је године са цигљом потпуђена. Видивши општина да је цркву према овоме мјесту подигла и украсила довољно, према којој није пријашња мала школска зграда могла одговарати ни по укусу ни потреби, прегла је све могуће силе, да задовољи потребама душевног развића своје омладине; те је одлучила озидати од камена једну зграду, у којој би се могла сместити школа и стан учитељски. Имајући на памети заповјед небесног учитеља својим ученицима: „Шедше научите вєја језики и крестијашће их“ и т. д. а притом да „Сама слога Србина спасава“, позвала је на договор цијело грађанство на дан 10. марта ове године, на ком је збору општина разложила потребу и важност српске православне школе, гдје је грађанство једногласно прихватило приједлог општине, те се предузе добровољно уписивање, којом се је приликом уписало 800 форинти; које је одмах у готову положено. Одазивом оваким а по вољи грађанства састављен је одбор за градњу школе. Пошто је одбор добровољно примио се те дужности, отпочео је одмах набављати нужни материјал тако, да је до 19. априла о. г. већ био набављен зидни материјал за почетак, на чему се има највише захвалити живоме заузимању госп. одборника Васе Стојановића и Луке Тошића. — На дан 19. априла о. г. на позив српске општине изашао је на лице мјеста госп. котарски предстојник Емануел Гроф са цијелим чиновништвом, гдје је обављено свечано освећење темеља, по обредима источно православне цркве, а у присуству грађанства, у који је дан и почета радња, тако да је била свршено готова до 15. августа о. г. Имајући тако општина школу готову а такође снабдјевену са свима потребитим школским књигама и училима, које је иста још прије него је школа била готова, постарала се те је набавила од књижаре Луке Јоцића из Н. Сада.

Школска зграда дугачка је 14 мет. широка 12 м. висока $5^1/_2$ м; има на лицу једну велику собу дуж цијеле зграде, а ширине 6 м. на којој су на предњој страни остављени пет великих прозора. Из те собе једна врата воде у ганак који има излаз из школе на јужној страни, друга врата од исте собе воде у попријечну на противној страни собу општинску, која је са 3 велика прозора снабдјевена и има једна врата и у ганак, која излазе са противне стране од велике собе преко ганка који је широк 2 м.; даље кухиња и басамаци који иду на таван под кров, гдје се опет налазе једна према другој двије собе на јужној и сјеверној страни, са по 2 велика прозора, које су за стан учитеља намијењене. Школа је озидана од најбољег љутца камена, са 60 цм. дебелим зидом, како би се доцније кад се узмогне и осјети потреба за већу школу, могао на истом зиду први кат од цигле озидати. Покривена је приједном, а дрвени материјал је дјеломице према потреби: растови, букови или јелови. Школа је у средини вароши у црквеној авлији, окренута је лицем улици варошкој која јој на западу лежи, и од које је удаљена 40 мет. који простор испуњава авлија црквена и школска; црква је између школе и цесте, али на десно од школе; са побочних страна јужне и сјеверне око школе има простора по 5 мет. а на источној страни пред школом је школска башча.

У држаној сједници од 2. августа одлучила је општина позвати Његово Високопреосвештенство госп. митрополита Ђорђа Николајевића да обави освјештање цркве, а истом приликом и новосаграђену школу. Његово Високопреосвештенство одазвало се је њеном позиву најповољније својим писмом, у ком је благоизволио јавити распоред свога доласка. Добивши општина пово-

љан одговор од свог обљубљеног и милог Архипастира, са највећом радошћу очекивала његов долазак, старајући се да га што достојније дочека како приличи Његовом високом достојанству. — Према стањеном распореду на дан 24. августа нашли су на сусрет у Приједор пресједник црк. шк. општине Перо Зурнић са чланом и свештеником Михаилом Карановићем, а на старог Мајдана са госп. администратором Лазаром Ђулибрком и свештеником Милом Љубојем, гдје су са честитим Србима Приједорским на жељезничкој штацији дочекали Његово Високопреосвештенство са цјеливањем његове свете деснице. Пошто је ноћ била близо, Митрополит благоизволео је прегледати градњу српско православне цркве у Приједору, на чем је изразио топло признање на живом заузимању Срба Приједорчана. Те вечери преноћио је Митрополит код пресједника срп. прав. општине М. Радетића, а сутрадан 25. августа у 9 сати кренуо је са пристојном пратњом Срба Приједорчана пут Санског Моста, гдје га је на пола пута у Ништовцима грађанство Санског Моста дочекало на колима, којих је било до 20. Митрополит се је са сваким љубазно поздравио, а народ га је побожно у десницу цјеливао. Даље пут Санског Моста предузело је Митрополита у селу Брдарима мноштво сељака из оближњих села на коњима, гдје су га дочекали са бурним: Живио! Ту је старац Архијерej изишао из кола и са свима се поздравио, и народ који га у руку цјеливаше благосиљао. Остављајући село Брдаре почело је највише весеље уз живо пјевање, и из пушака пуцање, идући коњаници са барјацима у реду напријед, а за њима кола тако весело као што у Србадије бити може, све до Санског Моста. На уласку у варош Митрополита дочекало је старо и младо, велико и мало, уз бурно клицање: Живио! Звона су звонила и пуцале пранџије, приспјело се је у 1 сахат по подне, гдје Митрополит са пратњом одјесо у приређени стан код пресједника општинског П. Зурнића, гдје је дошло чиновништво и поздравило се са Његовим Високопреосвештенством. Тада је Митрополит обједовао са пратиоцима, а зато вријеме пранџије су пуцале и народ се веселио. Варош је била сва окићена са царским заставама и српским тробојницама. У $4^1/_2$ сахата огласило је опет звоно припремање за вечерњу, уз пуцање из пранџија. У 5 сахати кренуо се је Митрополит на стана у цркву, гдје се је силни народ слегао око цркве, гдје је отпочео вечерњу са ђаконијем свештеник М. Карановић са г. протођаконом Р. Бошковићем. По вечерњи Митрополит благоизволио је одвратити посјете, а затим у стан вратио се је. — Сутра дан у 6 сахати одслужио је јутрењу свештеник Јово Новаковић, народ бистрички, а у 9 сахати огласило је звоно уз пуцњаву пранџија почетак освећења цркве. Митрополит уз обучених 8 свештеника обавио је освећење, а затим је слиједовала божанствена литурђија у присуству многобројног народа, свега чиновништва и одличног грађанства мухамеданског. По свршетку светог јеванђеља, које је очитао протођакон Р. Бошковић својим умилним гласом, изговорило је Његово Високопреосвештенство значајну и поучительну бесједу своме стаду, истакнувши важност и значај школе и признање свима онима, који су својима милодарима допринијели, да се је започето дјело довршити могло, као и моралну поуку свима сталежима. Божанствена литурђија свршена је у $11^1/_2$ сахати, послије које се је упутило Његово Високопреосвештенство са свештенством у школу, уз појање тропара св. Савском, гдје је такођер обављено освећење школе и водице.

Послије тога се је Његово Високопреосвештенство у цркву са свештенством вратило, и отпуст учинило. У $12^1/_2$ сахати сјело је Његово Високопреосвештенство са осталим одличним гостима за приређене астале у црквено школској авлији, које је мјесто што је било могуће најбоље окићено зеленилом и српскијем тробојницама. На славолуку, који је био подигнут на улици, натпис је био: „Добро нам дошли“ и т. д.; над вратима од цркве западно, стајао је натпис: „Живио Митрополит Ђорђе Николајевић“; на славолуку пред школом био је натпис: „Знање је сила знање је моћ“ и т. д. Тако сва авлија и школа биле су многобројним српским заставама окићене. Весела и лагана момчадија послужила су Митрополита и друге одличне госте са кафом, а потом настао је објед који је текао у најбољем реду послуживања, а уз пуцање пранџија. При обједу Митрополит је наздравио Цару, на коју се је савколик народ са бурним живио одазвао, а пјевачко друштво шабачко отпјевало уз музику царску химну; затим је наздравио котарски предстојник Емануел Гроф Његовом Високопреосвештенству, гдје је свештенство отпје-

вало: „Тон деспотин ће архијереја“ и т. д. а музика је свирала, и отпјевало се је „Ускликнимо“. Затим је наздравио привремени мјестни свештеник М. Карановић Високој земаљској влади, и захвалио се гостима у име народа. По свршетку здравица предузето је уписивање добровољних прилога од стране присутни гостију, који су се на велико задовољство добровољним приложима одазвали. Како гостима који су били присутни овој свечаности, тако и појединим родољубима који су послали прилоге, овијем се од стране општине изриче најтоплија благодарност.

Весеље је текло до 4 сахата по подне, а Србадија и Српкиње играли су коло, које је и старца архијереја веселило тако, да је и сам код кола више од 1 сахат стајао, ког је присуство још већма народ веселило, гледећи га међу собом као свог обљубљеног Архипастира.

У 5 сахати упутило се је Његово Високопреосвештенство у стан уз пратњу свештенства и одличног грађанства и гостију, гдје се је дало одмору, које је цијелог дана како у цркви при освећењу, богослужењу и иначе са младачком снагом држао се.

Пошто се је Његово Високопреосвештенство дало одмору, весела Србадија поново се састала у школску авлију, гдје је слиједовало бенгалеско осветљење, баш кад су гости сјели за вечеру, која је довољно приређена; при којој је присуствовало чиновништво са гостима и грађанством. За вријеме вечере једнако је музика свирала разне српске пјесме, гдје се је радосно и весело вријеме проводило. По свршетку вечере пјесме српске и коло текло је све до саме зоре у потпуном реду и веселом расположењу, као што то само код Срба може бити, само кад је братске љубави и кад је слоге.

Овом приликом неможемо пропустити да овдје јавно и искрено не захвалимо нашем брату Србину мухамеданцу племенитом Асан-бегу Чекићу, који је поклонио земљиште за цркву и школу у сред вароши. Бог га поживио и даље добра чинио својој браћи.

Осим тога, свега добровољних прилога од појединих општина српских са стране и од мјештана, грађана Срба и других пало је близу до 1600 фор.; на чему им се овдје изриче топла благодарност и захвалност.

Самски Мост 4. новембра 1890.

П. М. К. — у. О. Г.

Крстоноше.

Српски је народ заиста до сад доста весља, жалости, зла, зулума и неправде преко себе преметнуо. Да, наш је мили српски народ разних тренутака у својој прошлости имао. Ах, и то још каквих мили роде српски!! Српски народ носио је свилу и кадифу, а поцље дошао је дотлен, да се је морао ликом опасивати и у просјачко одијело облачити. — Ах, Србине брате, Српкињо селе! Шта нам није наш мили српски народ преко себе преметнуо ?!? — Па ипак је увјек макар понешто и невидљиво напредовао — и чувао све оно, што му прадједови у аманет оставише: вјеру, језик, народност и једном ријечи све што Србина Србином чини и с чим се Србин дичи и поноси. —

Сваки онај, коме је до правде стало и без да се на што обзире, већ по оној:

„Марко сине једини у мајке!
Немој сине говорити криво
Ни по бабу, ни по стричевима,
Већ по правди Бога истинога —
Немој, сине, изгубити душе;
Боље ти је изгубити главу,
Него своју огр'јешити душу.“

Мора рећи, да су у српског народа дивне и предивне прошлости; да је Србин тврђи од челика, кад се је кроз небројене муке и патње храбро и јуначно одржао, те сачувао своје светиње: прадједовску вјеру, српски језик, српско име и српски понос. — Ах, Србе брате, Српкињо селе! чувао је наш мили српски народ своје светиње уз она бурна времена, кад је сабља сијевала, а глава зијевала, — а нарочито ми Срби Босанци и Херцеговци. —

Како смо ми Срби у Босни поносној и Херцег земљи кршној кроз 500 година наше српске светиње очували, — те како смо се одржали у нашим красним народним обичајима, — — то нам се заиста сваки праведан и беспристраствен човјек чудити мора. —

Ну ипак се макар до сад у свему, што је наше, т. ј. српско добро и предобро одржасмо; за што имамо благодарити; а и морамо до вијека нашем свештенству благодарни бити, јер су се они највише жртвовали за све што се српско назива. —

Долазили су, а и дан данас долазе странци са свијух страна, те проучавали наше обичаје и умотворине; проучавајући дивили су се, а и сад се диве нашим народним обичајима и умотворинама; ког цијења у сваком крају има, али као у Херпег-Босни и сусјетканьи јој јуначној и витешкој Црној Гори заиста нема. —

Између многобројних српских народних обичаја одржат је и обичај тако звани „Крстоноше“, који се у нас у „Бос. Крајини“ колико је мени познато, чини само у селу „Кмећанима“ бањалучком котару а парохији св. обитељи „Гамијоница.“ Исти обичај замијењује житна масла, а изваја се од прилике овако:

Прије на недјељу (седмицу) дана обзнани свештеник, да ће бити у овај или онај дан. Кад дође речени дан, онда се Србадија искупи код св. манастира, ама све у свечаном одијелу. Код св. манастира поредају се све двоје и двоје, и узме сваки по једну икону (обично узимље сваки своје крсно име), један ће узети барјак, а један звонце (ова двојица иду напријед). Прије него што ће се поћи заазоне звона и пред св. матером црквом очита свештеник богородичино св. еванђеље, и благосила поља, ливаде и сав српско-православни христијански род. Пошље тога пође Србадија онако уређена кроз цијело село. Док цијело село прође стаје се дванаест-пута и сваки се пут чита по једно св. еванђеље, шкропи се свештаном водицом (прочитају се сва наскрсна еванђеља). —

Том приликом носи се и водица по свима кућама, али се уноси само у стан. Станарица припреми пуну карлицу варенике и скорупа (кајмака) и накрижа здјелу (чину) сухог меса, а на сухо месо метне по два по три варена јаја. Варенику и то све метне на мети, те они (иде их по 2, а највише 3), који носе водицу морају од свачега макар понешто окушати, у случају да не окушају, станарици би јако жао било, па одмах тужи попи оне, који носаше водицу.

Који носе водицу морају станарици оставити освештаног тамјана. —

Оне куће, које су близу ног мјеста, гдје се стаје, изнијеће јела и пића, те сваком понешто дати. Они који у стан водицу уносе морају знати тропар (бар један, који шкропи):

„Спаси Господи људе твоје и благослови достојаније твоје, побједи благовјерним Христољубивим Христијаном нашим насопротивнаја даруја и Твоје сокрањаја крестом Твојим житељством. —

На „крстоноше“ скупи се силна Србадија, а буде их и из оближњих села манастирске парохије. Кроз село идући пјевају Срби-сељани све два а два онако:

„Крстоноше крсте носе,
А од Бога добро просе:
Дај нам Боже грозне кише,
Да нам роди шеница
И винова лозица
И шљивова гранчица.
Господи помилуј,
Господи помилуј,
Господи помилуј!“

Кад се прође кроз цијело село, онда се сви поврате к манастиру и у манастирској авлији обједују. Свака кућа наспрема што више и љепше може разних јела па донесе к цркви. Најприје ће метнути своју столицу (софру) старијешина села (кнез), па онда сви остали. —

Познато нам је Србе брате и Српкињо селе, да нема ништа на бијелом свијету, да Србин пјесмом не испрати, — а вели и наш пјесник дични Змај Јован Јовановић:

„Хај што Србин још’ те живи,
Крај свих зала —
Пјесма га је одржала,
Њојзи хвала!“

Па тако и овом приликом пошље обједа испјева се и изиђра мила нам Србадија до миле воље.

Ето тр толико о „Крстоносима“ у селу „Кмећанима“, а сад да си ми мили и љубезни роде српски здраво и рахат! —

У српско-православном манастиру Гомионици (код Бањелуке) на Марков-дан 1890.

П. С. Иванчевић.

Из путничких црта.

Од *М. С. Поповића*. Посвећено митрополиту херцеговачком г. **Серафиму Перовићу.**

Још прије неколико мјесеци, позвао ме био пречасни госп. Тодор Кандић парох, да одемо и да разгледамо стару српску цркву, на *Срећајму*, у турској граници.

Ја сам му више пута обећавао, па пошто нијесам прије могао, то кренемо у очи *Рођења Богородичиног* (Мале Госпојине), јер се тај дан служи у истој цркви.

Из Фоче је било прилично грађана, те смо у друштву путовали, пјевајући и веселећи се.

Ишли смо на источно котлинастом долином ријеке *Чајетине*, која се вијугаво пружила, из међу брда и долина, све до извора јој, па до утока у *Дрину*.

Разумије се, да нијесмо сви у један час пошли (пошто нијесмо кренули у сватове), те смо остало друштво причекали, код т. з. „*Шубове каве*“, даљине 1 сахат од Фоче.

Чим су и остали стигли, почеше се отварати плоске, поче се здравити: „*Здраво довлен, здраво и одавлен! Гоје ове године, ту и до године*“.

Други вичу: „*Амин. Бог те чуо! Свеша ти браше молишва!*“

Чује се: „*Наздравље. И слашко ти било!*“

Пошто попијемо још и по каву, почеше се орити српске пјесме; а већ и *сунце* — које бијаше јако искочило, почело са својијем зрацима трептати, као да се и оно поче наслађавати у нашем весељу. Па и гора и поједини брежуљци тада, друкчији изгледаху.

Све, — све чињаше се, да је весело!

Боже! Боже! да красне љепоте, на јутарњем зраку, а особито у оваком предјелу, гдје ти је са свију страна лиснато зеленило, које опчарава и око и срце! . . .

Слава ти! кад си нас удостојио овакве љепоте; те нам душа, неки други мир осјећа, те и она радосна, *као да је прекужила онај варошки непријатни ваздух . . . !*

Ту смо били један по добар сахат, па смо појахали;

Неко вранца, а неко алашта; неко дору, а неко богата.

Одатле смо кренули, на источну страну, попијевајући разне српске пјесме, да се гора сва риалијегаше.

„Ах! ах! ко није био у доброме друштву, тај не може престависти себи, како смо били весели; како смо били задовољни; како смо били радосни.

У добро друштво брате!

Без друштва нема ништа!

То су знали и наши стари претци, па су и били у друштву.

Шта више, видимо, док су они били у друштву, да су дотле били и јуначни и сложнији и напредни . . .

То су они знали, па су нам и оставили златне ријечи: „*Човјек сам није никад пристао*“.

Даље видимо, чим су се почели раздруживати, чим су почели, један другом завидјети створи се „*паклена неслога*“, те нас и раскомада на племена и нације; те постасмо неко свој господар, а неко сада туђи роб! . . .

Красно је наше име „**Србин**“, него штета што га сви нећемо, да поштујемо.

Који не љуби друштво, који не љуби слогу, ја га прекињем нек се не зове „*Србином*“; јер то име значи: „*љубав, слогу и пожртвовање*“.

Тога имена треба, да се стиди свак, који год не ради, као што му то славно име говори и заповиједа.

У крај отпадниче — кад си таки; јер вјерују се, и тебе ће то име заборавити, па неш се обрести онђе, гдје ни помислио нијеси.

Опет велим: у добро друштво, нек нас види Бог!

За то оснивајмо друштва, оснивајмо задруге.

Неумрли Доситеј каже:

„*Човјек није као курјак за самоћу од Бога створен. Једна рука без друге ало стоји, а без претњу обадвије још горе.*

Зато и опет велим:

„*Радимо за бољитак подмлатка и за унапређењем просвеше у нашој милој домовини*“.

Послије $2^1/_2$ сах. дођемо, под високи брежуљак „*Решње*“, према коме се уздиже *стара тврђава Херцега Стјепана*, с' лијеву страну ријеке Чајетине. Иста се тврђава уздигла на стотине метара у вис.

И сад се виде срушени бедеми. Те нам је остао спомен из *златне тврђаве*, као једна рушевина.

Под истим градом у Чајетини хватају се велике рибе младице.

Жао ми је, што би ме завео пут, кад би тамо отишао, те потанко описао; па с' тога се не могох свратити, а још би требало и Чајетину газити.

Даље смо ишли равним доњијем путем (јер има и горњи пут преко *Ретина*, који је стрмењит), и послије један сахат, дођемо на „*Језеро*“.

Језеро се зове, јер на том мјесту, кад падне киша, начини се повелика локва и мочвара.

Код језера има једна чесма, кроз коју тече студена и здрава вода.

По крај језера, на једној равници посједамо. Пошто се мало поодморимо, — а неки, пошто и грло поквасе, повадимо из бисага јело, те ту ручамо, пијући и причајући.

Послије ручка кренемо на сјеверо-источну страну, путујући, сад стрмо, сад равно; и послије два сахата, дођемо до ријеке „*Рујевице*“.

Тој Рујевица раздваја *аустриску међу од турске*.

Прегазимо Рујевицу и прећемо у турску границу.

На прелазу нема никакве касарне, јер онуда не води пут главни у *Пљевље*.

Одатле смо ишли мало уз брдо, па равним кроз лиснату растовину, и послије 20 минута дођемо пред *стародревни храм Успенија св. Богородице*, који се на једном брежуљку уздигао; — око кога — у наоколо налази се, неколике стотине рецкастије растова.

С' лијеве стране — одмах уз темељ црквени је *велики растови дуб*, средње висине, а широк 8 мет.; који је гордо раширио гране, те с' једном страном прекрива цркву, а с' другом страном прави испод себе хлад.

Дуб је стар преко 150 година.

Исти дуб већ је почео трухнути.

Много су погрјешили стари, — кад је исти дуб изникао, зашто га нијесу извадили, те је због њега и црква препукла одозго до пола крова, с' лијеве стране.

Да није њега, црква би се и сада у цијелости налазила.

По крову црквеном поникле су мале трешње и лијеске.

Црква је сва од камена, а и кров јој је покривен каменијем плочама.

Дугачка је отприлике до 8 м. а широка 3 м.

Цркви је најближа кућа *Лазара Дамиловића*, у кога стоји и кључ црквени.

Чим смо дошли, распарталимо коње, па сједнемо одмарати се.

Пошто нико не бијаше дошао цркви, то пукне из лаворвера два пут г. Тодор Х. Вуковић, и да знак оближним, да се свјетина куши.

Не потраја много, док ето *Лазара Дамиловића*, носи воде и подобру ђезву кафе.

Чим нам дође никне:

„*Помаго вам Бог браћо, и добро дошли*“:

— „*Бог ти добро дао*“! рекосмо ми.

Рукујемо се и сједе покрај нас, питајући се за здравље.

Лазар је човјек до 50 година; жути брци пружили су му се подуго. Средњег раста, паметан и разборит.

Пошто кафу попијемо, Лазар устане, те отвори цркву, и ми уљегнемо у нутра да се прекрстимо.

Врата су помалешна.

Пошто се прекрстимо, сви изађу, а ја останем разгледајући.

Црква је зидена на ћемер. На зидовима нема никакве слике, нити су зидови окречени; него се види, да је зид сав од камена тесаника.

На иконостасу има стару икону „*Јерусалим, икона Богородице, Христову и још двије три од хартије*, али су залијепљене, а неке су и мишеви изгложди.

У олтару не налази се ништа, осим камене часне трпезе.

Ни пред црквом, ни у цркви, не налази се никаква писма, да би се бар знало, кад је црква зидана. Само више црквенијех врата с' двора, види се, гдје је био натпис, али је сав избијен. Сигурно, да су га Турци избили, јер из велике одавности према „*Кур'ану*“, они су се наслађивали рушећи ђаурске богомоље, спаљивајући књиге и избијајући поједине важне натписе. Јер што год посланик Божији, не донесе у „*кур'ану*“, то не треба вјеровати.

Па с' тога је грозни „*Омар*“ и спалио *александријску библиотеку*, мислећи принијети жртву своме пророку Мухамеду. (Сад ти он ужива у џенету с' хуријама!). Ој, шта уради, нек му Вишњи платн! . . .

У цркви је за сад страшно стајати, јер — као што сам казао, преко средине је пукла тако, да се изнутра види, — кроз шупљину плаво небо.

Из цркве, кад сам изашао, већ бијаше се почео купити свијет. Одем опет међу моје друштво и запитам поја, да ли је чуо; или да л се зна, кад је и које зидао исту цркву.

Тада ће поп Тодор:

„Народ прича — тако сам од старијех чуо, да је ова црква задужбина славнијех Немањића — а Бог зна!

Зидали су је они мајстори, што и Пљеваљску св. Тројицу. Прича се, чим је ова црква начињена, да су исти мајстори отишли, на градњу цркве св. Тројице у Пљевљима. Дакле, ова је црква старија него и стари манастир св. Тројица, на Херцеговини“.

Можда је овај храм, баш задужбина Немањића, али сигурно прије није; јер Немањића су задужбине, много величанственије и љепше. Па вјероватно је, да је исту цркву подигао некакав народни добротвор; или и сам народ.

Но које, да је: *Слава му!* . . .

Прије 40—50 година, у *Фочи* није било цркве, или ако је и било, оно се по Ђелијама (собама), вршила божествена литургија; па су фочани, чешће посјећавали овај св. храм, — готово, о свима празничним данима.

Из ове су цркве пили: *Јово Проданић, Филип Јовичић, Тимотије Томић фочани*, год. 1805. на ходочашће у Јерусалим.

Од како се зна — од преко 150 година, у овој су цркви служили свештеници *Кандића колено*, и били су по реду: *поп Јово, поп Томо, поп Јово, поп Тодор, поп Лука, поп Јово*, и садашњи, поп *Тодор Кандић*.

Ова је црква удаљена од Фоче подобријех 5 сахати, а од Пљеваља до 12 сахати.

Политички ова црква спада под пљеваљски пашалук, но пошто је свештеник у фочан. котару, то иста црква припада, под наглеђање фочанског протопрезвитерата.

До ове године (до љетос), ова црква није имала никакве управе, а љетос је намјестио *српску општину*, митрополит *Серафим Петровић*; и то за пресједника: *г. Тодора Кандића*, пароха; за потпресједника: *г. Распу Х. Вуковића*; за чланове: *Михајила Арсенијевића, Николу Перишића и Лазара Дамјановића*. Ова општина стараће се, о поправљању цркве, о набавци црквенијех утвари, о приходу и расходу.

Црква је врло запуштена, но надати се у садању ново-изабрану општину, да ће настојати, да што прије поправи овај — готово срушени храм, који се поносито уздизао неколике стотине година; који је примио и прима у своју средину, вијерне јој поданике, те их напаја *духом — духом српским, духом православним.*

Даље се надам, да ће иста општина — или која била, настојати, те кад буде могуће *подигнути уз цркву и српску школу*, да се оближња — сељачка дјеца уче науци, да не остају до вијека — *код очију, без очију, код језика без језика*:

„Нек их гријe српска жеља,
Нек их учи српска школа;
Нека српски синци буду,
Па ће вишњем — бож'јем суду,
Много више спремни бити,
А незнање тад' се скрити,
Које данас, нас обара,
Од богатства „ништа ствара“ . . . .
Ето што је многа сиња,
Гола, боса сиротиња.
Све се више код нас раја:
Мржња, туча, борба, свађа итд. МСП.

Једно је и срамотно за нас, што у коме год селу, треба, да буде *српска школа*, на њихово су мјесто заступљене *комуналне школе!* . . *Прогледајмо очима!* . . . .

Што ми можемо сами учинити, да нам ваљда други помаже, и да од другога чекамо помоћ.

Сви ми знамо, што су нам стари рекли: **„сваћ нек се узда у се и у своје кљусе“.**

Сви то знамо и још много нешта, али ево муке, кад нећемо, да то испуњавамо . . . !

Па хвала Богу и честитој влади, кад нам је слободно подизати школе, онда пренимо се и ми из мртвила, па:

„Подижимо дјечи школе,
Нек се дјеца осколе“. . . .

На рад, нек смо људи!

Драги читаоче!

Опростићеш ми, што ја — у моме путопису чешће оступам од описивања, те прелазим на друге ствари. То чиним, јер кажем оно, што ми на срцу лежи.

Према цркви пружила се планина *„Михолла“*, која се романтично протегла, до близу планине *„Ковача“*.

Још према цркви налази се село *Кржава*,

Између Крижаве и цркве тече рјечица *Бавчића*, која под *Ајловинама* — ниже *Викова*, сљева се у *Чајетину*.

Кад је било вријеме вечерње, ушли смо у цркву, да се Богу помолимо:

За пијевницом пјевао сам ја и г. Тодор Вуковић фочан. општинар.

На пијевници бијаше *празничнн минеј*, одваљенијех корица. На крајњем листу написано је слиједеће:

„**Поздрак от мене и отца малога и арсѣ моме ре(ђ)ахѫ и моме тетхѫ христиѣ ели здраво тетах нрсе ре(ђ)ак нека ми посале триста да се запопим**“.

Поп Тодор ми је казао, да је ово његов ђед писао.

По свршетку вечерње, бијаше се подоста скупило Србадије. Почеше се ватре ложити. Почеше се пјесме пјевати а пушке пуцати. Весељу не бијаше краја! . . .

Ја се тада са неколицином шетах около цркве, гледајући, гдје се шта ради.

Свјетина једнако долазаше.

Почеше се и брави клати, и на ражњу пећи. — Као да је у очи Божића!

Мало не потраја, кад се почеше трести кола од момака и од дјевојака.

Почеше се пјевати пјесме: *ко' за коло хајд' у коло и крени коло коловођа*“.

Сутон је био пао на земљу, а два и два гласа уједно се чујаху, разлијежући се на дуго и широко.

Коло је играло цијелу ноћ, сад овдје, сад ондје.

По крај једног растића, сједјаше и један средовјечан човјек, који у рукама гусле држаше.

Око њега се бијаше окупило неколико старца те слушаху, како им гуслач гласовито попијеваше српску пјесму, од стара вакта и земана.

И један слијепац бијаше се подбочио на штап, па и он — ако и невиђаше гусала, слушаше и наслађиваше се звуком тананијех гусала и пјесмом гусларевом.

Кад видјех то призорје, и мени чисто силније срце закуца, те и ја пријох слушати.

Гуслар је тако пјевао, да су старци чешће брисали марамом сузе, које им нехотице падаху.

Па и мени — вјерујте, кану суза, јер ме узбудише осјећаји према старачким сузама! . . .

Кад је гуслар престао гуслати, настаде разговор, а ја се удаљи и одем на моје мјесто, да спавам.

Ноћ је била похладна, а небо ведро и чисто као стакло, те се ниђаху и звијезде, које више нас трепетаху.

Лежао сам до зоре, али спавати нијесам могао, јер ме пјесме и врева сметаху.

Кад се зора указа, дигао сам се — разумије се дремован. Пошто сам се умио, пришао сам и сјео покрај ватре.

Док се добро расвану, свак бијаше се подигао.

Кад је било вријеме јутрењи, уђемо у цркву. Ја сам опет био за пјевницом. Случајно уђезем у олтар, кад на часној трапези, бијаше једна стара књига, широка 4 палца, а дугачка от прилике као средњи псалтир.

Подигнем прву корицу и видјех, да је изнађен први лист, па се незна одмах каква је књига.

Узмем је у руке и станем претурати, те припитам попа одкуд му ова књига.

Он ми рече:

„Та је књига још одавна у мојој кући, па са црквеним књигама смијешала је моја дјеца код куће, те је с тога овдје“.

Како је до његовијех старијех дошло, није ми умјео казати.

Замолим га, да је по свршетку јутрење изнесем пред цркву и разгледам, нашто ми он дозволи.

По свршетку јутрење изађем пред цркву и заклоним се за један рест.

Отворим опет књигу.

На првој корици стоји написано:

„**Попа Ѥѣча сиѧ писмо цаконии . . ѕ ѕманастирѕ стѣ(ници)**.

Сиѧ и кожест(к)иѧма книга манастира стѣденице прило(ж)ио вогъ дом8 . . . .

Сие писмо ермонака ачи Рѕ(к)иѧ.

Испод овога долази грчки потпис.

На листу 86. написано је:

Грѣшни (в)ъ прочтоу̀ іѡа(н) Гео(ρ)г: Архима(н)дрит: Деч: ца(р): ѡбш(т): и (Т)рона Ѯ: Ѥѣа(ρ)хъ клѣто а҂ѱи, 1745, (1746), иоем Л (30.) кокѡ(ρ)ѧ̀ѡ(вѣ) (се) подписах ρѕком.“

Чита се:

„**Грешни в' прочитоу̀ Јо(в)ан Георг(и)евић Архима(н)дрит) деч(ански), цар(ским) об(и)т(ели)**

и трона Срп(ского) Сѣарх в' лѣто 1746 покем(бра) 30. по Кордовѣ Се подписах рѣком".

Испод овога стоји написано другом руком и ситније:

„w некоем кратѣ . . . Рѣшмѣ покленѣ Грова Господна," . . .

С друге стране написано је:

„Григорїи Дяхало(к)ич от Кастрїшто(в)ъ Недостоины Архимандрїт Нишки Царскїм жители и (Т)трона Серѣского Сѣарх Сїа книгѕ мо(л)их и прочтох и не вез Слез и (к)оздиханіа поклѣкъ и ѕ(д)и(в)ихсм от како(в)аго Сана и прекрасиаго цв(ѣ)та на что жончасм Скунтр(ъ) царст(в)ѣ Серѣских (в)се по Грѣк(ѕ) за(к)ипъ прокле(т)а, о рано пенсцѣ'лна.

Испод овога стоји другом руком написано слиједеће:

„Ко мѣ'то аwг (1803.) марта міа прїиде неки крат от Калека манастира Коговаѣе, храма ста, в. м. Георгиа, Гоним от проклатїи агарїанъ, праеди ради прочтохъ сїа историю от стемъ Савѣ, и отцѕ его Симеwне . . . ѕ и братѕ Сименѕ, при архм Касилїе, иґѕменѕ Іwаникїи тога стїх окители".

На овога се види, да је ова књига *историја*.

На листу 316. стоји слиједеће:

Сїю книгѕ Глаголемїю историю прочтохъ, азъ, Рѣшмъ ипадевъ ро(ж)деніем от мѣста калека, архим. м. Коговаѣи храм, с, с: в. м. п. Георгіа".

И из овога се види, да је ова књига имала наслов „Историја"; но зна се још и из тога, што се налазе у њој неки живописи и догађаји.

На листу 386. стоји:

„аѳме 1745 ко(н)а . . .

Іwан Георгіе(в)ич недостоін Архимандрїтъ Дечанск и Царскїа жи(т)ели, и (Т)трона Пек: Сѣарх, сію книгѕ моли и прочтох, и не вез воздиханіа (ж)алостнаго, о Серблін ведний! Где ст: крали и Цари наши, Славѕ Я и честь градос(т)ь камо отправис(т)е, все. — Погрѣѕ завист прокл(т)а".

Садржај ове књиге јесте слиједећи:

а). *Живот краља Стефана Дечанског*, написан Григоријем монахом и презвитером исте обитељи. Цијели живот написан је на 49 листа;

б) *Живот кнеза Лазара и војевање са Турцима*, написан на 12 листа;

в) *Живот св. Петке*, написан Јевтимијем патријархом трновским и *како је пренешена у славну српску земљу*, написано Григоријем цамблахом на 25 листа;

Живот св. Саве, првог архиепископа и учитеља српског, *и оца му Симеуна*, написан преподобним Доментијаном јеромонахом манастира Хиландара на 260 листа; посљедни лист овога житија одрезат је.

д). *Живот св. Тодора Едесског и сродника му младога инока Михаила* написано на 17 листа;

е). *Повјест Амонија инока о св. оцевима: Синаијцу и Рајту*, написано на 23 листа;

ѣ). *Повјест о господарима српскијех земаља* колико је који поживио, како прими господство, колико влада, и ко иза кога би, написано на 12 листа;

ж). *Сказаније од Адама, до данашњег времена* (т. ј. до времена, кад је књига написана), написано на 14 листа; и

з). *Молитва св. апостола Павла* од змије.

При крају књиге — између сказанија и молитве св. апост. Павла, на двије странице написано је слиједеће писмо, које почетка нема. Писмо гласи:

„По реченомѕ Гди всѣмя(т)ь єдино мисленых вдомѣ и . . . ради общїх нѕ(ж)ди должни есмы к: б: и воспоманѕ(т)и к: да Єлико возмо(ж)но от смиреніе и союзѕ Љ Г: Архїври и со всѣми да (в)ъ тэрпѣнїи прємѣдре поради(те) и премногим ро(в)но(в)аніем да ѕка(ж)е(т)єся како к: с(т)аоре пісіалнен стѣ и о Его Мтере оби(т)ели с(т)Ѕденнче(т)ѣи: и Г: Г: Быѕ: Б: Па(т)ріархѕ Кѵрѣ Га(в)рїилѕ: пра(к)едно (т)акодо и Г: Рашского Кѵрѣ Га(в)рила поради васъ и насъ (в)ъ Пер(ѣ)ои Люб(ѣ)и и союзѣ да содер(ж)итсм: ико он въ нѕ(ж)ди всѣмскїи скло(т)см клас(т)и и люб(ѣ)и нашеи: и с сими посланики и нашими вѣчком и Милоса(в)ом Малне нѣко(т)орі, кещи послахомь камь: єдне Бровнице и єданъ ибрикь и легень. а за проч: сь Братом и оцем нашим иґѕменом с(т)ара(тиса) ѣѕдемо: тако(ж)де к: Б: за многѕ полѕѕ к: и Приличним врменом чес(т)ію и тїтѕлом Протосингєлс(т)(в)а како оца иґѕмена рѣфїма, (т)ако и Брата Мѣѳїмада даро(в)аніа и люб(ѣ)и споде ките как(ѣ) прилично и за оне Мо(т)ике и Бѣ Ѵаке Г(в)озде есмо го(в)орили да єлико наискоре приго(т)о(ѣ)и и скѣе(т)ь: и за приход нашь (т)амо кками коса возмо(ж)ном Бѣде(т)ь и съ проч: приго(т)о(ѣ)имсм обачѣ Бгь в(ѣ)с(т)ь воз-

ме(ж)нолими Кѣд(т)ъ (Т)а(ж)кіа Колѣзни нѣжніѧ: не чрезъ в. .ѣ: Бра(т)іа наше рече(нїи)...

Даље је од листа подерано, те с' друге стране наставља:

„І(к)ань Стоники ѧ Стамени Радоса(в)ѕ Радо(в)анѕ: Єдинѣ о(в)цѣ с агньц(т)ом и а ѕборак (к)шиницѣ."

Испод овога је подвучена линија, на даље наставља:

Сподоби(т)ъ нас Гдь Бгъ тако(в)аго извалніѧ и (ж)елаліѧ: а наипаче чрезъ в: Б: и с: и в: с: и Бгобѣгодних Матвах. и хотѣмо и да сподоби(т)ъ насъ Гдь Бгъ (т)ако(ж)де чрезъ в: Архіпас(т)пре(т)(в)а всѣкаго Сѵас(т)іа Блгословѣніа воздра(в)їи (ж)ела(т)лнаго пришес(к)іа и видѣнїа: съ Кото(р)ымь Сѵдчнымь нашим раченіемь (ж): (в)ь Непрес(т)аном Молнїи и Поминанїи пред Гдемь Бгом и предстымь его прес(т)олом и (ж)ер(т)ѣсником со всѣм Цѣлимь и Любезним бра(т)с(т)ком за в: Б: Молимсѧ: и внас пред моли(т)исѧ Бѣдемо Прѣклагаѵш владѣ и Бга да (в)сѧ на полѕѣ кам дарѕе(т)ь и да многое по(ж)н(в)е(т)е врема и да прило(ж)атсѧ кам лѣ(т)а (ж)и(в)о(т)а! и ѣсмы:

в: Б: в: покорни раби и Бгомолци С(т)ѕденичкіи Конс(т)ан(т)інъ из с(т): с: Конс(т)ан(т)інъ съ Братіами".

Іанѕар Лаго (31) ѧ ѰѮГ. (1763) Года:

На другој корици написано је:

„С(к)таа Стѕденица Храмъ Кои славимо с(в)и обще.

Азъ Грѣшни рабъ Ѣорѣие Іѡ(к)ано(в)ичъ Написахъ Сие Писаніе Знати се када ми даде... Талис(т)(в)ѡ С(т)раное ви(ж)ѕ

Сазъ Миловичъ Ѣорѣие молитесѧ Са(в)а Попо(в)ичъ".

У књизи су листови лијепи, а слова разговијетна,

Пошто књигу прегледах и горње преписах, вратим је оцу Тодору захваливши му, те га још замолим, да би је послао на поклон црквеном музеју у Сарајево.

Послије неколико ријечи, он ми је обећао.

Толико о тој књизи.

Можда је књига иста, још гдје описана, али ја не знам, па молим, да ми се опрости, ако је кад описана, јер: *што вриједи једном, може вриједјети и више пута.*

Док сам се ја разговарао с оцем Тодором, дође ми г. Ристо Х. Вуковић потпресједник ове општине и опомену ме, да одемо до *Рустамбега*, да га замолимо, да неби забрано поправљати цркву, јер је близу његове земље. А то је с' тога, јер је он у овоме крају, што се каже: *„и цар и краљ."* Што он рече, то се слуша на пъеваљ. суду.

Кад је г. Серафим вршио други пут каноничну посјету, препоручио је општини фочанској, да настоје, око поправљања исте цркве.

Дакле, пођем ја и још неколико грађанина фочански. Рустам-бег није био далеко од цркве, до пет тренутака.

Био је под једном крушком. Са њим је било још 5—6 Турака, који су ред чували, за вријеме збора око цркве. Тако је бивало сваке године.

Чим дођемо к' њему рећемо:

„Сабах хајеросум!"

„Алах разиосум!"

— Како си беже?

— Добро — шукур алаху! А да какосте ви? Туј око њега посједамо, те му ја рекох:

„Беже! Поздравно те је наш деспот ефендија г. Серафим Перовић. Он је чуо, да си добар и поштен, па ти је зато и спремио максуз селам; и замолио те да би настојао код пъеваљског паше, а неби на пут стао поправљању ове наше старе цркве.

Знам беже, да је и теби дика, кад се близу твога земљишта, скупи оволика раја, да се Богу помоли. — *Та и онако смо једне крви и племена*, и ако смо друге вјере! Па кад је још од старине уобичајено, баш неби ни било лијепо, то укинути.

Деспот ефендија, да није био неколика дана болестан у Фочи, дошао би он овдје, да се види с тобом, па пошто није могао, то је нама препоручио, да теби све кажемо, те се надамо, да ћеш нам и ти помоћи при поправљању ове цркве".

Док сам ја говорио, бег једнако чешљаше претима браду и помало се помицаше, вичући уза сваку ријеч: „ја! ја!"

Пошто ја наговорих, тада ће он:

„Валах — турске ми вјере, што буде до мене, ја ћу учинити, само ви пишите деспот ефендији и кажите му, нека он пише на пъеваљског пашу за то, па ће — безбели, мене паша позвати и тражити од мене мухасил, па колико будем кадар, учинићу вам на вољу."

То је рекао, а да Бог да, да се испуни!

Ту смо попили по једну агрлију, опростимо се и вратимо се цркви. Пошто је литургија прекинута, — а то је, да би се окупило више свијета, те кад ми дођемо бијаше поп Тодор ушао у цркву, да сврши проскомидију.

Чим проскомидише, уђемо и ми у цркву и служба се отпоче.

При свршетку службе, прочитао је поп Тодор декрет, који је оставио *Серафим* т. ј. именовање и потврђење нове општине.

Послије литургије изађемо из цркве, те посједако ручати.

За ручком било је здравица и разних разговора — наравно, да је у веселу друштву било и смија до миле воље! . . .

По ручку, почело се опет трести коло: „*млаховито, виловито, мајлетшено, навезено.*“

Ја угледам једног старца, гдје сједаше под великијем дубом у хладу.

Пријем к њему.

— „Здрав стари!„

— „Добро, како си ти синко!“

— „Да што си ту сам стари?“

— „Да шта ћу? Ова младеж сада не бегенише са старијем. А Бога ми синко, док су се стари поштовали, много је нешта боље и љепше било! Данас је све наопако!“ . . . .

— „Е шта ћеш де стари . . . Младост, кô младост . . . Ври крв, стари . . . ! Знаш ли?“ . . .

— „Валах је баш тако. Но дању бар ти сједи овдје код старога.“

— Хоћу — валах стари. Пошто ја сједох тада ће старац:

„Ја колико памтим — у моје 85 година, много се нешта промијенило. Многи су помрли, а многи се родили. Боже слава ти! (прекрсти се) кад си ти све лијепо уредио. Но валах синко, баш немаш право, што носиш, то на себи страшило. То се у нас прије није носило.

Ах, мијене старе српске хаљине! Кад би их какав младић, — такав као ти обукао, е „*дај два ока, да га се нагледају!*“ Тако је било, а данас је са свим друкчије!“

„Е шта ћеш стари! *Од шта вакта, од тога и вријеме.* Но молим те стари, — ти безбели знаш, де ми што причај о овој цркви.“

Старац пошто се мало искашља, рече:

„Мој синко и овдје се данас, много нешто промијенило. Прије кад би ко дошао цркви, гледао је одакле ће га ко убити. — Истина и данас је над нама Турчин господар, али је мало друкчији, него прије.

Причали су ми, све до 1839. године, да су доносили свештеници овдашњијем безима, *по оку каве и једну лисичију кожу*, јер им друкчије нијесу дали цркви долазити, ни у њој се Богу молити.

1839. године дође — по обичају *Ади-бег Бавчић* и заиште речени осијек Народ се побуни. Међу њима један старац, по имену *Лазо Ландало* — свијет'о му образа био! — стане у средину народа и викне:

„*За срва људи! Зар да се није слободно Богу молити? Чекај Турчине, да ти за све платимо!*“ Бег се препадне и побјегне, те од тада је престало и то узимање.“

Старац пошто ми исприча, с' њим се поздравим, те одем своме друштву које се бијаше почело спремати, да иде у Фочу.

Ова је црква више пута од Турака харата, али се увијек у њојзи служила божествена литургија: увијек су јој Срби долазили, те се Богу помолили, ма и један пут у години.

Већ бијаху 4 сахата по подне, кад ми појахасмо оседлане коње.

Неколицина је фочана остало, да ноће код Лазара Даниловића куће, а ми се опростивши с' њима, прекрстимо се и пођемо назад

Оне што су остали, обећавахмо их причекати сјутра дан у селу Папратну, гдје смо ми и били пошли на конак; јер је туј славио *крсну славу — св. Аћим и Ану* домаћин *Тодор Чанчар.*

У Папратно смо дошли на један сахат пред акшам.

У Чанчара бијаше дошло неколико узовница, који бијаху пред кућом и цјеваху: „дај да једном зајецамо!“ Са свима се поздравимо. Сви зајоше оца Тодора у руку љубити, вичући: „*благослови оче! благослови оче!*“

— *Да сте благословени дјецо!*

Ми посједасмо по крај њих, а двојица из домаћинове куће распарталише нам коње.

Овдје је обичај по селима, да се у очи крсне славе честита, иста слава, те смо тако и ми честитали.

Пошто се мало одморимо, поче поново весеље, да човјека чисто занесе, слушајући и гледајући, како се *и неука Србадија* наслађава у српскијем пјесмама; како им живо срце игра радосно; како се и они поносе, са својом — српском пјесмом!

Све-све то човјека развесели, па заборави и на тугу, која га је до тада гонила, или гони.

Овдје је обичај о крсњијем славама и колач износити, те га за софром ломе. Колач ломе нети дан крсне славе у вече.

Ја припитах долибашу, шта говори кад се оће да ломи колач.

На то ми он рече:

— Узме се — брате најприје колач и окреће вичући:

Помози Боже и весели Боже! За овога срстнога колача. Да Бог да, да буде овај колач среган и хајирли! Колика га гонила ријека, толико било у нашег домаћина млијека; колико га млио млин, толики у нашег домаћина био сир.

У нашег домаћина, да му буде здраво и весело. — Ако Бог да!

Колики му је пот, толики му био сноп. Колики су у пота волови, оволики му били класови. Колика му кланица, толика му граница.

На гувну му много, а у кући споро, намно (образли) и берићетно.

Да му буде стадо здраво и весело!

Кад му год стадо одило, све му кући, здраво доходило и кући вавду доносило: сир, масло и дукате; и здравиште ми, за срстна колача!

Натегне на буклије и за тим се ломи колач[1])

По вечери настале су опет пјесме. Туј бијаху и неколике дјевојке, те се и ту окрену српско коло „*плаховито, вихровито.*“

Тако је трајало, до послије полу ноћи, те се онако уморни повађамо на прострту сламу пред кућом и отспавамо лаки санак, у коме нас и сунце пробуди.

Устанемо, умијемо се, поменемо Бога, те нам у том и планинка изнесе, да доручкујемо.

Таман ми почели јести, кад ето ти нам и и осталога друштва са Сречајња, те и они посједаше и ту, у шали и весељу доручкујемо.

Послије јела опростимо се са свима и кренемо у Фочу. Сад смо ишли горњијем путем, управ низ брдо Ретине, кроз поноситу лиснату — растовину и послије $3^1/_2$ сахата, дођемо у Фочу, поздравивши се један с' другијем и захваливши се на друштву, разиђемо се, сваки својој кући; оставши нам у памети лијепо друштво и весеље, чега ћемо се сјећати много и много.

У Фочи, на Кретовдан 1890. год.

[1]) Овај лијепи српски обичај има и сада у Пљевљу и Чајничу, само се овдје ломи колач за ручком. Занимљиво је, кад долибаша и домаћин ломе колач и кад се послије полубе, а колач окречући вичу: „коло одило, пошло родило“ и т. д. За буклију се узима обично једна кајадија ћлеа, у коју се насте вина и жетву неколике јабуке. Преломљени колач, дијели се присутнијем, а мања комад остане домаћину, вичући: „ево ти домаћине колача, ја остах, јер може пош доћи“. За тим сваки редом одпаки на буклије Колач се ломи пак очитање славе.

За вријеме ломљења колача, сви су присутни на ногама, ово је укратко како се у Пљевљу ради; а ово сам још на дјетинства запамтио, како је сад не знам, само знам, да се и сад колач употребљава“.

„Марко“

Српске пословице.

Прибрао *С. Бјелајац*, свештеник.

1. Ако прасе сања, заиста је о помијама.
2. Што љепша бирташица, то скупље вино.
3. Свијећа је свијећа, ако је слијепац и не види.
4. Пси раскваре пријатељство за рад голе кости.
5. Отмјене госпе трећег мјесеца рађају.
6. Многи по облаку куле зида, а на земљи није кадар ни колибе.
7. Ко хоће ђавола у кући да има, нек жену вријеђа.
8. Ко се за новце жени, тај пристаје поново служити.
9. Ко ђутурице живи, ђутурице га и ђаво однесе.
10. Кад се попови свађају, ђаволи се радују.
11. И звоно непрестано у цркву зове, а никад нико у њу не дође.
12. Гдје се парохије продају, ту попови напар држе.
13. Великој господи не ваља у зајам давати.

14. Боља је кашика дјела, нег' сепет ријечи.
15. Боље једно „овако", нег' десет „може бити."
16. Кад поданици залармају, ваља господари добро уши да подигну.
17. Кад село гори и попина се кућа пуши.
18. Нека је Јуда три пута крштен, опет ће Христа продати.
19. Чим луду похвалиш, одмах за педаљ нарасте.
20. Шест дана лези, а седми дан пред црквом сједи (вели просјаци).
21. Тврдица код пуних сандука гладује, јер ђаво кључеве носи.
22. Старост је болест, од које свак умријети мора.
23. Свакоме се свој начин допада, зато и јест пун свијет луда.
24. Он чује и кад буве кашљу.
25. Нове чизме и нова господа највећма тиште.
26. Мирашчија ако и плаче, потајно се смије.
27. Мале лопове стрижељамо, а великима се клањамо.
28. Ко није кадар три жене ранити и одијевати, нек се не жени.
29. И зуби језик уједу, па опет добре комшије остају.
30. Зло на коњу долази, а на пужу одлази.
31. Данас мора човјек и одостраг очи имати.
32. Боља је шака силе, нег' товар правице.
33. Тврдици не треба другог зла желити, нег' дуг вијек.
34. Старо се непријатељство часом понови.
35. Од осмјешљиве жене и ћутљива кале највећма се чувај.
36. На педаљ одличија, аршин лудости на дорасте.
37. Мале је људе Бог створио, а клипани у бари расту.
38. Карта је ђаволски требник.
39. Изгубљен ко чивутска душа.
40. Жене и вино цио свијет залуде.
41. Гдје се о пакости ради, ту једна жена више ваља, нег' десет људи.
42. Бог даје здравље, а доктор прима плату.
43. Боље је дати и механцији, нег' апотекару.
44. Са великом господом ваља свилене ријечи говорити.
45. Да је вода добра, све би изабе хатови били.
46. Зна он и шта гавран грахће и што лисица штекће.
47. Није срећа пуна врећа. (Овако је рекла једна цура, коју су наговарали, да пође за по остарела момка, који је био доста имућан).
48. Ћосава човјека и брката жене увијек се клони.
49. Пропао ко Суљага на „Вису." (У вријеме окупације скупи неки Суљага Ширбеговић на Маглаја, чету незадовољника и оде на брдо „Вис," које се находи недалеко од Маглаја, више села Ракотића, да тамо дочека Швабе. Како су сељани из околних села морали ову чету хранити, то им се брзо досади, па једне ноћи договоре се њих неколико сељака, те са четири стране опале из пушака по неколико пута, а Суљага и његова чета држећи, да су Швабе ударили, нагну куд који без обзира.
50. Изио ватру ко Анто у чизмама. (Кад су оно царевић Рудолф (сада покојни) и царевићка Стефанија, долазили у Босну, ишло је пуно депутација, да их дочекају и поздраве у Сијековцу, међу којима била је и депутација из Маглаја, у којој је био један римокатолик Анто, који хотећи се мало модерирати, не хтједне ићи у опанцима,

него позајми од некога чизме, које су биле мале, да их је једва некако на голе ноге натукао, па му чизме тако насакате ноге, да су га послије дуго и јако болеле. Ову сам пословицу први пут чуо из уста Мустајбега, начелника маглајског).

51. Што ти се питам, ја ти се питам на град на Сјеницу, само ми донеси јунгу масла.

Одликовани.

Василије Ивезић, парох и надзиратељ протопрезвитерата у Мостару, одликован је актом АЕ и Митрополита Херцеговачко г. Серафима црвеним појасом 20. септембра 1890. број 707.

Ђорђе Перинović, парох у Билећу и надзиратељ протопрезвитерата, актом АЕ и Митрополита Херцеговачког г. Серафима од 22 септ. 1890. број 712 одликован је црвеним појасом.

Сава Симић, парох у Љубињу и надзиратељ протопрезвитерата, актом АЕ и Митрополита Херцеговачког г. Серафима од 24. септ. 1890. г. број 717 одликован је црвеним појасом.

Именовани.

Стеван Правица, срп. прав. учитељ, свршени богословац, родом из Бијелача (котара Требињског) именован је за. тајника Херцеговачко-захумске АЕ и Митрополије од 25. септ. 1890. бр. 724.

Патрикије Комадановић Поповић, парох у Чајничу именован је за надзирателя протопрезвитерата Чајничког дне 27. новембра 1890. г. број 871.

Премјештени.

По молби, жељи општина и пароха, а неки и ради мира и реда у парохијама, премјештени су ови пароси:

Милан Марјановић, парох ребровачки, у баналучком протопрезвитерату, по својој молби, премјештен је на упражњену парохију Сански Мост, у котару и протопрезвитерату Сански Мост.

По молби и жељи општине у Новом, као и пароха Карановића, премјештен је томински парох **Михајило Карановић** из Санско-моског протопрезвитерата на парохију Б Нови, костајничког котара.

Досадашњи новски парох **Цвјетно Шпирић**, усљед потребе премјештен је на већу парохију Томину, а уједно му повјерена је и парохија Илиџа на половично администрирање.

Усљед захтјева организације парохија протопрезвитерата Санског Моста, досадашња засебна парохија „Дабар“ спојена је са парохијом Сански Мост у једну цјелину, те због тога премјештен је дабарски парох **Лазар Поповић** на упражњену парохију Липник, у котару Сански Мост.

Еминовачки парох **Никола Ивановић**, због оскудице за катихизацију способног довољног броја пароха у котару и протопрезвитерату дервентском, премјештен је са парохије Еминовци у протопрезвитерату Сански Мост на упражњену парохију Нови Град у котару и протопрезвитерату Дервентске

Читуља.

† **Атанасије Комадановић**, протопрезвитер у Чајничу, послије кратког боловања преселио се у вјечност 26. новембра 1890. год.

Покојник је рођен 1834. а рукоположен за свештеника 1853. год. Био је примјеран пастир пун побожности и доброте, узорит владања ревностан свештеник обљубљен од свога народа и духовне власти, код којих је својим радом свагда све више уважење и поштовање добио.

Лака му земља и вјечни покој.

Разно.

Освећени антиминс. Дана 2. децембра о. г. благословом Његовог високопреосвештенства АЕ и Митрополита Дабро-босанског господина Ђорђа Николајевића, а по изложеном правилу у „Допълнителном Требнику[1]", уношен је освећени антиминс уновосазидану православну цркву у Приједору. Овај чин извршен је од дотичног протопрезвитера са 5 свештеника судјелујућих а у присуству многобројног народа.

Нова народна (комунална) основна школа у Приједору. Као што смо навијешћени отворена је народна-комунална основна школа дана 3 новембра о. г. по новом кален. у Приједору. У ову новоотворену школу уписано је и пошло је 42 православне дјеце, које мушке које женске. Вјеронауку отпочео је предавати протопрезвитер Илија Зеленика.

Чудно нам је, да поред српско-православне основне вјероисповједне школе у овом мјесту, толики број православне и српске младежи полазе комуналну школу?!!

Исповијест старокатоличких епископа: *У име Пресвете Тројице. Јован Хајкамп, архиепископ Утрехтски; Каспар Јован Ринкел, епископ Шарлемски; Корнилије Дипендал, епископ Девентерски; Јосиф Хуберт Рајкенс, епископ Германски старокат. цркве; Едвард Херцог, епископ Швајцарске Христове*[2]) *— католичанске цркве;* сабравши се ово двадесет четвртога септем. хиљаду осамсто осамдесет девете године у архиепископској пријестолници у Утрехту и призвавши Светога Духа, издајемо ев' ову изјаву:

Католичанској цркви.

Сабравши се, у слиједу позива супотписаног архиепископа Утрехтскога, ради договора, закључисмо: да ћемо се у напријед од времена до времена, сабирати у мјесту ради договарања о општим стварима уз судјеловање нашијех помоћника, свјештника и богослова.[2])

На овом првом збору нашем држимо да је нужно, да у општој изјави укратко нарећамо оне, црквене основе, по којима смо ми до сада отправљали нашу епископску дужност а по којима ћемо и у будуће отправљати и које смо ми не једаред имали прилике да их исказујемо.

1) Ми се стално држимо старог црквенскога основног правила, које је изразио Винћентије Лирински у својој изреци: „id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est; hoc est enim vere proprieque catholicum". (Ми да се држимо онога, што се свагдје, свагда и од свију вјерује, јер је то право и сопствено васељенско.) — Према томе ми се држимо вјере старе цркве, као што је изражена у васељенским символима и у свестрано признатим догматичким установама васељенскијех сабора нераздијељене цркве прве тисуће хиљаде година.

3) Одбацујемо ватиканске декрете од 18. јула 1870. г. о непогрјешивости и о свеопштем епископству или о црквеној свевласти римскога папе, јер се исти опиру вјери старе цркве и руше старопрквенско устројство. Но то нам не смета, да му признамо историјско првенство, као што је признато било римскоме епископу, као првоме међу равнима (primus inter pares), на многим васељенским саборима и оценима старе цркве уз пристајање свију црквама прве тисуће хиљаде година.

3) Исто тако одбацујемо објаву Пија IX.

[1]) Швајцарци називају себе не „старокатоличима", већ Христовим католицима (Christ-katholiken), да би се тим јасније разликовали од папских или ватиканских католика.

[2]) Старокат. епископи имају уза се своје генералне викаре (замјенике); у црквеним свјештима, који се састоје из бираних заступника под предсједавањем епископовим, има свакад богослова и канониста (научењака).

од 1854. г. о „непорочном зачатију Маријином“,[2]) јер нема основа у светом Писму и у преданију првијех вијекова.

4) Што се тиче другијех, у каснијим столјећима римским епископом изданијех догматичких декрета, булла: Unigenitus (једнородни), Auctorem fidei, силабуса од 1864. г. изд. то ми њих одбијамо, у колико се они опиру учењу старе цркве и не признајемо их за мјеродавне. Осим тога понављамо ми све оне протесте (просвједе), које је већ у пређашња времена управљала на Рим стара Холандска католичанска црква.

5) Ми не примамо што се тиче дисциплине наређене у установама Тридентскога сабора, а догматичке његове установе примамо само у толико, уколико се оне слажу с учењем старе цркве.

6) С обзиром на то, што је света евхаристија издавна сачињавала средиште богослужења у католичанској цркви, држимо за своју дужност најавити исто тако, да се ми са свом вјерношћу у цијелости и тврдо придржавамо старе католичанске вјере односно [свете Тајне жртвене, светог тајанства жртвеника,] вјерујући, да под видовима хљеба и вина примамо само суште тијело и крв Господа нашег Исуса Христа.

Евхаристијско богослужење у цркви није продужавајуће се повторавање или понављање примирителне жртве, једном на свагда принесене Христом на крсту; но жртвени (богослужења) његов значај састоји се у том, да је оно непрестајући спомен на њу и обављајућа се на земљи збиља присутност тога једног приноса Христовог ради спасења искупљеног човјечанства, који се (принос), по Јевр. IX. h2—12.. продужује свршавати се Христом на небу, као што Он сада предстоји за нас (заступа нас) пред лицем божијим (Јевр. IX. 24.)

При таквом значају евхаристије у односу према Христовој жртви, она је у исто вријеме освећена жртвена вечера, у којој вјерујући, који се причешћују тијела Господња и крви Господње, имају општење, сообраћај — јединство међу собом (I. Кор. X. 17).

7) Надамо се, да ће трудбе богослова успјети, држећи се тврдо вјере нераздијељене цркве, да се постигне споразум гледе разлика које су поникле са добом црквеног раздјељења. Свештенике који спадају под наше руководство, савјетујемо: да имају у проповједима и поукама у првом реду битне хришћанске истине вјерске, које се по свуда признају, за одијељење у црквеним односајима вјероисповједи; при пресуђивању постојећих још противословља да пажљиво избјегавају свезу уврједу истине и љубави, — те ријечима и примјером нека наводе чланове нашијех општина да се према иновјерцима владају по духу Исуса Христа, који је свију нас Искупитељ.

8) Држећи се тврдо и свом вјерношћу учења Исуса Христова, а уклањајући од себе заблуде, које му се по човјечанском узроку намећу све црквене злоупотребе и јерархичка довијања, надамо се ми, да ћемо са најбољим успјехом порадити на супрот невјерију и вјерском равнодушију (летаргији) — највећем јаду нашега времена.

Дано у *Утрехту*, 24. септембра 1889. г.

Слиједе потписи горе споменутих архиепископа и епископа.

„Црквени Вјесникъ“.

Исправак.

У XI. свесци овог листа поткрале су се неке знатније погрешке у чланку „Свештеници и учитељи као наставници пољопривреде“, а ове су: На стр. 418. први ступац, 3. ред од горе стоји сав а треба *сам*. На стр. 418. први стубац, 16 ред од доље стоји која а треба *које* На стр. 418. други стубац, 12 ред од горе стоји развитка а треба *земљишта*. На стр. 419. први стубац, 11 ред од горе стоји накосити а треба *накопати*

[2]) Од свете Анне.

Књижевне вијести.

Свето крштење у православној цркви краљевине Србије за свештенике и народ. Саставио Живота С. Миловановић, парох у Ваљеву (Србија). Књига ова садржи 114 страна а цијена јој је 50 новч. Садржај: 1. циљ, 2. Крштење је тајна, 3. Благи дар Божији, који се крштењем добија, 4. Грјеси прађедова; 5. Крштење замјењује обрезање, 6. Лица која могу вршити крштење, 7. Лица која се могу крстити, 8. Крштење се не може повторити, 9. Знамење, 10.

Обред оглашења, 11. Обред одрицања сатане, а уједињење с Христом. 13. Освећење воде, 14. Уље, 15. Крштење, 16. Миропомазање, 17. Благ дар Божји, који митропомазањем добија, 18. Вход, 19. Омивање и стрижење, 20. Значај кума, 21. О сродству по крштењу, 22. Крстионица, 23. Увођење крштеног у скуп црквени, 24. Крени знак, 25. Разлике међу хришћанским црквама односно крштења, 26. Разлике односно миропомазања, 27. Крштење Срба, 38. Сујеверни обичаји при крштењу, 29. Света црква и кривични закони шта вели родитељима, 30. Записивање крштени у протоколе рођених, 31. Примједбе, које су у првом дјелу означене бројевима, а којима се допуњава први дио, 32. Нужне напомене за свештенике, 33. Бесједа, говорена на Богојављење.

Задужбине у одбрани Српства. Брошура од А. Чумића. У Београду парна штампарија Д. Димитријевића (Јеланска улица број 1.) 1890. стр. 18. Писац ове брошире врло је темељито разложе, да је данас најпотребније, да се приход књижевног фонда „Задужбине Коларчеве" употријеби на одбрану српске народности у Старој Србији и Македонији.

ПАРОХИЈАЛНИК
СИРѢЧЪ
ТРЕБНИК
НА ВСЯКЪЮ ПАРОХІЙСКЮ ПОТРЕБѢ

сасвим је готов и може се добити код издавача Витомира Марковића и Павловића трг., или у књижари Валожића. Београд[1]). Ова књига има *34 табака*, повезана је у кожи а по формату веома је подесна за потребу у парохији.

Цена је 12 дин или 6 форинти.

Парохијалникъ је најпотпунији православни Требник који се још одликује како систематском подјелом таке и богатом садржином, коју овдје и износимо;

ОГЛАШЕНІЕ Я. СВѢТЫЯ ТАЙНЫ.

а. Крштење и Миропомазање.

1. Молитви в первији ден по внегда родити жење отроча.

2. Молитва, во јеже нєзнаменати отроча, пријемлушеје имја во осми ден рожденија својего.

3. Молитва жење родилниције, по четиридесјах днех.

4. Молитва во јеже сотворити оглашеного.

5 Последованије свјатаго Крешћенија и Миропомазанија.

6. Последованије св. Крешћенија вкратце страха ради смртнаго.

7. Молитва жење во јегда извержет младенца.

[1]) Коме је удесније и хеће, може овуђкњигу и код „Књижаре Луке Јовића у Новом Саду", такођер по 6 ф. добити. Уред.

в. Причашћеније и Покајаније.

8. Последованије о исповједији вкратце.

9. Молитва над разрјешајемим от запрешћенија.

10. Чин јегда случитсја вскорје болному дити причастије.

г. Брак.

11. Последованије о обрученији.

12. Последованије вјенчанија.

13. Молитва на разрјешеније вјенцев в осми ден.

14. Последованије о двобрачном.

д Јелеосвјашћеније.

15. Последованије свјатаго јелеја.

Е. СВЯЩЕННЫЯ ОБРАДИ.

а Предуготовителнаја к смерти.

16. Чин бивајемиј на разлучение души от тјела, внегда человјек долго страждет.

17. Молитва на исход души.

б. Погребенија и Панихиди.

18. Чин погребенија младенческаго.

19. Последованије погребенија мирехних человјек.

20. Последованије о усопших на светују Пасху, и во вељу свјетлују недјелу бивајемиј.

21. Последованије о усопших, спрјеч Панихиди — парастос.

г. Различнија молитви.

22. Последованије малаго освјашћенија води.

23 Чин призиванија Свјатаго Духа при начати ученија Отроков.

24 Молитва над коливом.

25. Чин благословенија и рјезанија колача.

26. Чин совершенија крјестнаго хода име нујемаго литија.

27. Чин совершенија клатви.

Канон молебниј ко пресвјатеј Богородиције

29. Последованије общаго молебна.

30. Последованије молебна за большаго.

31. Молитва на всјакују немошћ.

32. Молитви врачевскија.

33. Молебноје пјеније о недужних многих или о једином.

35. Молитва сватих седми Отроков о немошћем и неспјашћем.

35. Чин благословенија супруг чад неимушћих.

36. Молитва на всјакују болезни скотов и молитва свјатаго Модеста.

37. Чин благословенија пчел.

38. Чин благословенија новаго меда.

39. Молитва во јеже благословити стадо.

40. Чин благословенија винограда.

41. Чин бивајеми на нивах, или вертоградје ашће случите вредитис от гадов, или иних видов.

42. Молитва на основаније дому.

43. Молитва јегда кто имат внити в дом нов.

44. Молитва о копанији кладјаза.

45. Молитва над кладјазем новим.

46. Чин благословенија пивници.
47. Моштва на благословеније вина.
48. Чин благословенија мелници.
49. Чин благословенија новија пешћи к хљебопеченију сорудженија.
50. Чин бивајеми, ашће случитсја чесому скверному наковулибо вшасти в кладјаз водниј.
51. Молитва во јеже благословити брашна, мјаса во свјатују и великују недјељу пасхи.
52. Молитва во јеже благословити сир и јаца.
53. Молитва над сосудом оскверншимсја.
54. Молитва над пшеницеју оскверншејусја, или мукоју видом њеким.
55. Молитва над солиј.
56. Молитва над сјејанијем.
57. Чин благословенија и освјашћенија гробија.
58. Чин благословенија и освјашћенија надгробнаго креста.
59. Чин освјашћенија всакија вешчи.
60. Чин благословенија и освјашћенија разноличних икон.
61. Посљедованије в бездождје.
62. Посљедованије молебнаго пјенија ко Господу Богу нашему Исусу Христу, пјеваемаго во врсми безведрија, јегда дожд многи безгодно идет.
63. Посљедованије в синоположеније.
64. Молитва тому, иже лживо класја.
65. Молитва тому, иже преступи клјатву.
66. Молитва о јеже разрјешити хулитеља свјатини.
67. Чин бивајемији ашће случитсја чесому сверному или нечистому вшасти в сосуд вина или јелеја, или меда или иного чесого.
68. Молитва по причашченији гроди, в 6. ден Августа.
69. Посљедованије молебноје, сирјеч молитва свјатаго Василија.
70. Васкресни тропари.
71. Тропари и кондаки на праздники Господскија, Богородици и Спасителеи, мјесјацослову церковному.
72. Тропари општија.
73. Пјесни духовнија.
74. Како се може за сваку годину наћи, у који дан пада ускрс.
75. Соборник дванадесјати мјесјацеи

Позив на претплату.

Са овом свеском односно бројем завршује се четврта година, како је почео излазити овај лист „Источник“.

У колико је било успјеха поред свију тегоба и околности, за сво вријеме изласка овог листа, — од почетка па до данас, — и у колико се одговорило утврђеном програму, — остаје да оцјене поштовани читаоци.

Но смјело можемо напоменути: да, одазив који је овај лист нашао код браће свештеника, појединих побожних Христијана и родољуба, — који нам ласкавим писмима више пута одобрише правац листу — храбри нас да неклонемо и у будуће у предузетом послу, за који једино желимо да буде на славу Богу, на добро цркве и на корист свештенства и српског рода у овим покрајинама.

Необзирући се на оне, који овом листу подривају темељ још одавна, из познатих њихових себичних намјера, интрига и интереса; и одбијајући све њихове неумјесне и подле подвале, а у том увјерењу ласкајући себи: да је наш рад ма колико било од користи свештенству и народу нашем, јер ми стојимо на томе становишту: да мир, љубав, слога и заједнички и не лицемјерни рад, јесте прави пут којим ће се доћи до стварне користи а не сијање раздора, којег да нас Бог сачува у данашњем времену.

Користећи се прибављеним искуством, напоменом браће свештеника, савјетима пријатеља и обећавањима од неколико непознатих књижевника, да ће нам своје радове слати — ријешили смо се у име Бога да наступајућом годином 1891-ом наставимо уређивање и издавање овог листа, нежалећи ни труда ни пожртвовања, у колико нам наше силе допуштају.

Обим, формат и цијена овом листу у идућој години остаје иста као и ове године.

Српски учитељи на српским и комуналним школама као и ђаци добијају лист у пола цијене, ако унапријед пошаљу претплату; а свима осталим цијена је 4 фор. на годину.

Претплата се шаље:

Српско-православној АЕ. М. Конзисторији сарајевској; а рукописи: Уреднишшву Босанско-Херцеговачког Источника, Сарајево.

Протопрезвитери и надзирателъи умољавају се да што прије пожуре се и претплату покупе од подручног свештенства и власништву пошаљу поштанском напутницом, а уз то у службеном допису на конзисторију назначе име и презиме свештеника, који је претплату положио и из које парохије, као што су то и до сада чинили.

Још и овај пошљедњи пут позивамо — осим свештенства Дабро-босанске епархије — и најуљудније молимо све старе наше дужнике, који су од почетка па до данас примали лист, а нису подмирили претплату за ову годину (а неки и за 1888 и 1889 годину, нека изволе то учинитъ најдаље до 30 јануара 1891 год., како би и ми наше рачуне у ред довели и са штампаријом их расчистили.

Свима пак који су овогодишњу претплату измирили, наставићемо слати им лист и у идућој години, молећи их да пошаљу нову претплату, јер овај лист нема никакве друге потпоре, но једино са претплатом подмирује своје трошкове штампарске, велику поштарину плаћа и свој опстанак осигурава.

Остали, који би вољни били да овај лист држе, нека изволе с претплатом јавити се, означивши тачно своју атресу и мјесто пребивања.

Молимо сваког брата свештеника и пријатеља, да се потруди, те у свом мјесту — својој парохији, прибави бар по једног претплатника, а то може сваки учинити, ако је пријатељ овог листа, и ако му жели сигурна опстанка. Поред тога молимо браћу свештенике, да нам по могућности својој достављају у лист поучне чланке, бесједе, дописе, старине и све што засјеца у наш црквено народни живот и бољитак.

Непропуштамо овдје јавно и од свег срца захвалити се досадашњим сурадницима и пријатељима овог листа, који су нам своје радове шиљали и морално и материјално овај лист подпомагали, надајући се да ће и у будуће то чинити, а све за напредак наш и нашу духовну заједницу, која нам је неопходно нужна у данашњем времну, те да сложним радом савјетима, братским споразумом оправдамо свој свети позив.

Овом приликом Уредништво Источника моли протопрезвитере и надзираталье, да би извољели *непосредно* шиљати уредништву изводе из записника свештеничких сједница и свога рада, тако, како би уредништво могло на основу тијех извода општи преглед састављати и у листу изнашати; јер то ће користити: 1. Што ће тим прегледом (који ће од три до три мјесеца излазити у листу) сво свештенство увидјети рад свију сједница; а 2. Што ће према томе моћи удешавати свој програм рада у појединим сједницама. Тим би се постигла једнообразност у многоструким дужностима свештеничким; тиме би се више користило српској цркви, православљу и српском народу, кад би свештеничке сједнице биле у свези у раду своме и одређено им се правац једнак.

Напошљетку овдје наглашујемо да никаква интереса и материјалне користи нетражимо од листа, него шта више да ћемо цио приједек — ако га буде и кад се стари дугови подмире — од претплате преко свију трошкова око листа од идуће године уложити у фонд свештеничких удовица и сирочади, који ће се у име Бога кроз кратко вријеме установити и правила прописати.

Власништво и уредништво Босанско-Херцеговачког „Источника“.

Штампарија Шпиндлера и Лешнера.